
Kapitono
Granto vaikai
JULES
VERNE

JULES VERNE

Kapitono Granto vaikai

Iš prancūzų kalbos vertė
Rožė Jankevičiūtė ir Juozas Naujokaitis

Alma littera
VILNIUS / 2008

UDK 840-3
Ve-177

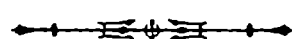
Versta iš:

Jules Verne
LES ENFANTS DU
CAPITAINE GRANT
Paris, Librairie Hachette, 1930

Iliustravo Edouard Riou

ISBN 978-9955-38-198-3

PIRMA DALIS

Pirmas skyrius
ŽUVIS-SVARSTYKLĖS

1864 metų liepos 26 dieną, pučiant smarkiam šiaurės rytų vėjui, Šiaurės kanalo bangomis skriejo puiki jachta. Ant jos bizanstiebio plevėsavo Anglijos vėliava, o didžiojo stiebo viršūnėje – mėlynas breidvimpelas su auksu siuvinėtais inicialais E. G. ir kunigaikščio karūna. Jachta vadinosi „Dunkanas". Jos savininkas – lordas Glenarvanas, vienas iš šešiolikos Škotijos Aukštųjų rūmų perų ir Karališkojo Temzės jachtklubo, garsaus visoje Jungtinėje Karalystėje, garbės narys.

Laive buvo lordas Edvardas Glenarvanas su jauna žmona ledi Elena ir jos pusbroliu majoru Maknabsu.

Tik ką pastatytas „Dunkanas" buvo išbandytas už kelių mylių nuo Klaido įlankos ir dabar grįžo į Glazgą; kai horizonte iškilo Arano sala, budintysis jūrininkas pranešė, kad jachtos kilvateryje nardo didžiulė žuvis. Kapitonas Džonas Menglas tučtuojau perdavė tą žinią lordui Edvardui. Šis užlipo ant denio drauge su majoru Maknabsu ir paklausė, ką manąs kapitonas apie šį padarą.

– Aš manau, – atsakė Džonas Menglas, – kad tai didžiulis ryklys.

– Ryklys šiuose vandenyse? – sušuko Glenarvanas.

– Abejoti nėra ko, – tarė kapitonas. – Ši ryklių šeimos žuvis gyvena visose jūrose ir visose geografinėse platumose. Tai žuvis-svarstyklės*, ir arba aš labai apsirinku, arba čia vienas tų nenaudėlių! Jeigu leistumėt ir jeigu ledi Glenarvan norėtų pasižiūrėti įdomios žūklės, mes jį sugautume ir beregint išsiaiškintume.

– Kokios jūs nuomonės, Maknabsai? – paklausė lordas Glenarvanas majorą. – Gal verta pamėginti?

– Iš anksto sutinku su jumis, – ramiai atsakė majoras.

– Be to, – pridūrė Džonas Menglas, – reikėtų labiau naikinti šiuos pavojingus plėšrūnus! Pasinaudokime proga ir, jei tik misteris Glenarvanas leis, pamatysime jaudinantį reginį ir tuo pat metu padarysime gerą darbą.

– Sutinku, Džonai, – tarė lordas Glenarvanas.

Jis pasiuntė pakviesti žmonos, kuri, iš tikrųjų labai susidomėjusi šia jaudinančia žūkle, atėjo ant denio.

Didingos jūros paviršiuje lengvai galėjai stebėti greitai plaukiantį ryklį, kuris čia pasinerdavo, čia vėl išnirdavo su nuostabia jėga. Džonas Menglas davė nurodymus. Per dešinį bortą jūrininkai išmetė storą virvę su kabliu ir ant jo užsmeigtu lašinių gabalu. Nors ryklys dar buvo per penkiasdešimt jardų, tačiau užuodė jauką. Jis nėrė prie jachtos. Juodi pilkais galais pelekai įnirtingai skrodė bangas, uodegos pelekas vairavo tiesutėliai į priekį. Kuo ryklys artėjo prie jachtos, tuo godžiau, rodės, degė didžiulės iššokusios jo akys; kai jis apsiversdavo, pražiotuose

* Taip ją vadina anglų jūrininkai, nes jos galva panaši į svarstykles arba dar geriau – į dvilypį kūjį. Dėl to Prancūzijoje ji žinoma ryklio-kūjo vardu. (Aut. past.)

nasruose būdavo matyti keturios eilės dantų. Galva plati tartum dvilypis kūjis ant koto. Džonas Menglas neapsiriko: tai buvo rajausias ryklių šeimos atstovas, Anglijoje vadinamas žuvimi-svarstyklėmis.

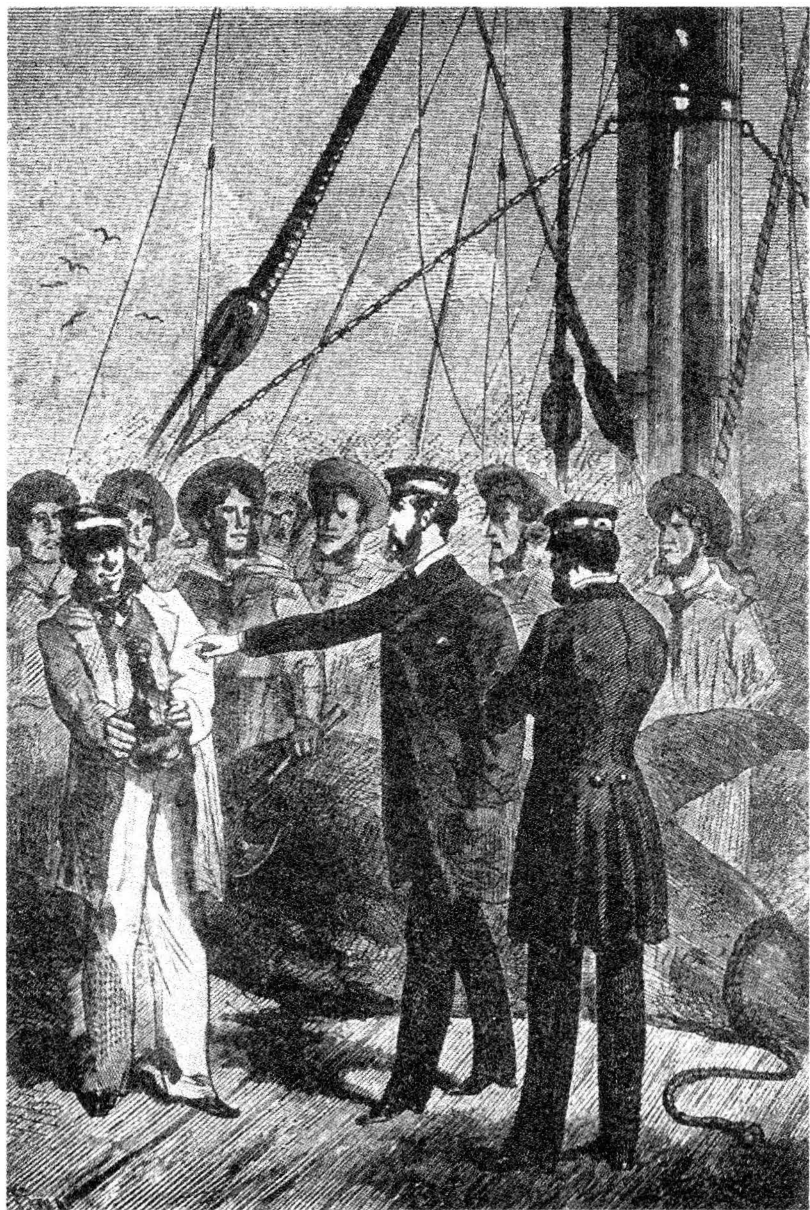
„Dunkano“ keleiviai ir jūrininkai, gyvai susidomėję, sekė ryklio judesius. Netrukus jis jau buvo prie pat kablio; apsivertė ant nugaros, kad geriau galėtų jį pagriebti, ir lašinių gabalas dingo plačiuose nasruose. Tučtuojau jis pats, trūktelėjęs lyną, pasismeigė, ir jūrininkai su skrysčiais, pritvirtintais prie didžiosios rėjos galo, ėmė kelti pabaisą ryklį.

Ištrauktas iš įprastos aplinkos, jis kad pradės daužytis, bet niekas nepabūgo jo smarkumo: užnėrė ant uodegos kilpą ir paralyžiavo judesius. Netrukus jūrininkai įtempė ryklį per bortą ir nubloškė ant denio. Vienas prisiartino prie jo, žinoma, atsargiai ir, užsimojęs kirviu, nukirto baisiąją uodegą.

Žūklė baigta, plėšrūno nebebuvo ko bijoti. Tačiau buvo patenkintas tik jūrininkų kerštas, o ne smalsumas. Iš tikrųjų visuose laivuose yra paprotys atidžiai patikrinti ryklio vidurius. Jūrininkai, žinodami nelabai išrankų jo rajumą, tikisi ką nors juose rasti ir retai kada nusivilia.

Ledi Glenarvan nenorėjo matyti kruvino mėsinėjimo ir nuėjo į kajutę. Ryklys dar žiopčiojo; jis buvo dešimties pėdų ilgio ir svėrė daugiau kaip šešis šimtus svarų; toks dydis ir svoris – nieko nepaprasta; žuvis-svarstyklės, kad ir ne iš pačių didžiųjų, bet užtat viena iš pavojingiausių ryklių.

Netrukus vyrai kirviais be jokių ceremonijų išskrodė milžinišką žuvį. Kablys buvo įsmigęs į pilvą, kuris pasirodė esąs visiškai tuščias; matyt, ryklys ilgai pasninkavo, ir nusivylę jūrininkai jau buvo bemetą sukapotus mėsos gabalus į jūrą, tik staiga bocmano dėmesį patraukė kažkoks stambus viduriuose įsivėlęs daiktas.

– Ką! – sušuko Glenarvanas. – Ryklio viduriuose butelis?

– Kas gi čia? – sušuko jis.

– Matyt, uolos nuolauža, kurią žuvis bus prarijusi alkiui numalšinti, – atsakė vienas jūrininkas.

– Na jau! – pertraukė antras. – Tai ne kas kita, kaip patrankos sviedinys, pataikęs nenaudėliui į pilvą ir dar nesuvirškintas.

– Geriau patylėtumėte, – atkirto Tomas Ostinas, kapitono padėjėjas. – Argi nematote, jog tas ryklys – amžinas girtuoklis, kuris ne tik išgėrė vyną, bet ir butelį prarijo?

– Ką! – sušuko Glenarvanas. – Ryklio viduriuose butelis?

– Tikras butelis, – atsakė bocmanas. – Bet, matyt, paimtas ne iš rūsio!

– Tomai, – tarė lordas Glenarvanas, – atsargiai išimkite jį. Jūroje rastuose buteliuose dažnai esti brangių dokumentų.

– Jūs manote? – paklausė majoras Maknabsas.

– Aš bent manau, kad taip gali atsitikti.

– O, aš jums visai neprieštarauju, – atsakė majoras. – Galbūt jame kokia nors paslaptis.

– Tučtuojau sužinosime, – tarė Glenarvanas. – Na, Tomai?

– Štai, – atsakė kapitono padėjėjas, rodydamas beformį daiktą, kurį vargais negalais pavyko išimti iš ryklio pilvo.

– Gerai, – atsakė Glenarvanas. – Paprašykite, kad jį nuplautų ir atneštų man į kajutkompaniją.

Tomas padarė kaip lieptas, ir butelis, rastas tokiomis ypatingomis aplinkybėmis, buvo pastatytas kajutkompanijoje ant stalo, prie kurio susėdo Glenarvanas, majoras Maknabsas, kapitonas Džonas Menglas ir ledi Elena, nes moterys, kaip sakoma, smalsokos.

Jūroje bet koks atsitikimas – įvykis. Valandėlę buvo tylu. Kiekvienas klausiamai žvilgčiojo į šį dužų daiktą. Gal jame kokios baisios nelaimės paslaptis, o gal tiktai nereikšmingos žinios, nuobodžiaujančio jūrininko patikėtos bangų užgaidoms?

Reikėjo ką nors daryti, ir Glenarvanas, ilgiau nelaukdamas, ėmėsi apžiūrinėti butelį, tiesa, labai atsargiai, kaip ir dera tokiais atvejais. Sakytum koroneris*, tiriąs net mažiausias svarbios bylos smulkmenas. Glenarvanas elgėsi teisingai, nes dažnai visiškai nereikšminga iš pažiūros žymė gali padėti susekti svarbų dalyką.

Prieš patikrindamas, kas yra viduje, Glenarvanas atidžiai žiūrinėjo butelį. Jis buvo laibu stipriu gurkliu, dar su vieliukėmis, gerokai parūdijusiomis, labai storo stiklo, atlaikančio net kelių atmosferų slėgį, – aiškiai matyti, kad šampano butelis. Dė ar Epernė vynininkai šitokiais buteliais sudaužo kėdes, o jie nė neįskyla. Taigi ir šis nenukentėjo, taip ilgai bangų mėtytas.

– Kliko** firmos butelis, – lyg niekur nieko tarė majoras.

Jis buvo tos srities žinovas, todėl niekas nė nesiginčijo.

– Brangusis majore, – tarė Elena Glenarvan, – argi ne vis tiek, kokios firmos tas butelis, jei mes nežinome, iš kur jis atplaukė?

– Mes tai sužinosime, brangioji Elena, – atsakė Edvardas Glenarvanas, – ir jau iš anksto galima tvirtinti, kad jis iš toli. Pažiūrėkite, koks kietas, nuo jūros vandens sukalkėjęs sluoksnis dengia jį! Prieš patekdamas į ryklio pilvą, radinys ilgai plūduriavo vandenyne.

– Neįmanoma nesutikti su jūsų nuomone, – atsakė majoras, – nes tik akmeninio kiauto saugojamas šis dužus indas galėjo išlikti sveikas per tokią ilgą kelionę.

– Bet iš kur jis? – paklausė Elena Glenarvan.

– Luktelk, brangioji Elena, luktelk, butelius apžiūrint reikia

---

* Koroneris – specialus teismo tardytojas Anglijoje ir JAV. (Aut. past.)

** Kliko – žinoma Šampanės vynų markė. (Aut. past.)

kantrybės. Manau, neapsiriksiu pareikšdamas, kad jis tuojau pats atsakys į visus mūsų klausimus.

Taip sakydamas, Glenarvanas ėmė skusti kietą luobą nuo butelio gurklio; netrukus pasirodė kamštis, tačiau smarkiai apgadintas sūraus vandens.

– Labai blogai, – tarė Glenarvanas. – Jeigu viduje yra kokių nors popierių, jie bus sušlapę.

– Pagrįsta baimė, – pritarė majoras.

– Aš dar pridursiu, – tarė Glenarvanas, – kad kamštis nebekoks, butelis netrukus būtų nugrimzdęs į dugną, laimė, kad ryklys jį prarijo ir pristatė mums į „Dunkaną".

– Be abejo, – atsakė Džonas Menglas, – tačiau geriau jį būtume sužvejoję atviroje jūroje, tam tikroje geografinėje ilgumoje ir platumoje. Tada, ištyrę atmosferos ir jūros sroves, galėtume nustatyti nuplauktą kelią; bet dabar sunku ką nors pasakyti, nes jį atnešė toks laiškanešys kaip ryklys, kuris nepaiso nei vėjo, nei srovių.

– Tuojau pamatysime, – atsakė Glenarvanas.

Tą akimirką jis labai atsargiai ištraukė kamštį, ir kajutėje pasklido stiprus druskos kvapas.

– Na? – paklausė moteriškai nekantri ledi Elena.

– Taip, aš neapsirikau! – atsakė Glenarvanas. – Viduje yra popierių!

– Dokumentai! Dokumentai! – sušuko ledi Elena.

– Tik jie, rodos, bus sudrėkę, prilipę prie sienelių, vargu ar išimsim.

– Sudaužykime butelį, – patarė Maknabsas.

– Aš geriau norėčiau jį išsaugoti sveiką, – atsakė Glenarvanas.

– Aš irgi, – pritarė majoras.

– Be abejo, – tarė ledi Elena, – bet turinys brangesnis už indą, ir geriau paaukoti butelį negu dokumentus.

Glenarvanas atsargiai išėmė popieriaus lapelius.

– Jūs tik numuškite gurklį, – patarė Džonas Menglas, – ir tada bus galima išimti dokumentus jų nesugadinus.

– Štai išeitis, brangusis Edvardai! – sušuko Elena Glenarvan.

Sunku buvo ką nors kita sugalvoti, ir Glenarvanas nusprendė nudaužti brangaus butelio gurklį. Be plaktuko neapsieita, nes akmeninis kiautas buvo kietas kaip granitas. Šukės pabiro ant stalo, ir pasirodė sulipę popieriaus lapeliai. Glenarvanas atsargiai juos išėmė, atlipdė ir išdėliojo priešais, o Elena Glenarvan, majoras ir kapitonas apspito jį.

Antras skyrius
TRYS DOKUMENTAI

Sūraus vandens gerokai apnaikintuose lapeliuose buvo vos vienas kitas žodis, beveik visiškai išdilusių eilučių neišskaitomos nuotrupos. Keletą minučių Glenarvanas atidžiai juos žiūrinėjo; vartaliojo, palaikė iškėlęs prieš šviesą, tyrinėjo kiekvieną jūros pagailėtą raidelę, paskui pažvelgė į draugus, kurie žiūrėjo į jį susirūpinusiomis akimis.

– Čia trys skirtingi dokumentai, – tarė jis, – ir tikriausiai trys nuorašai to paties dokumento, išversto į tris kalbas – anglų, prancūzų ir vokiečių. Tuo nė kiek neabejoju palyginęs neišplautuosius žodžius.

– Ar iš jų galima bent ką suprasti? – paklausė ledi Glenarvan.

– Sunku pasakyti, brangioji Elena. Šiuose dokumentuose išlikę nepilni žodžiai.

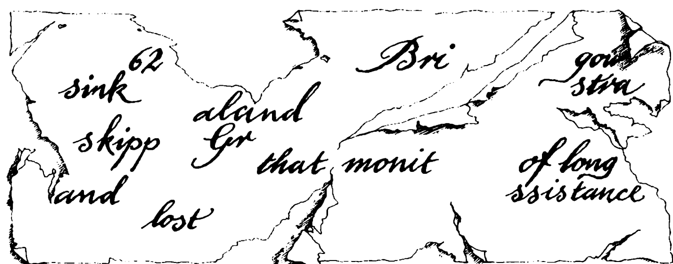
– Gal vieno dokumento žodžiai papildo kito dokumento žodžius? – tarė majoras.

– Iš tiesų, – atsakė Džonas Menglas. – Neįmanoma, kad

vanduo būtų išgraužęs eilutes lygiai tose pačiose vietose, ir mes, sudėję šias sakinio nuotrupas, suprasime mintį.

– Taip ir padarysime, – tarė Glenarvanas, – bet pradėkime nuosekliai. Pirmiausia angliškas dokumentas.

Tas dokumentas atrodė šitaip:

– Ne kažin kas, – tarė nusivylęs majoras.

– Šiaip ar taip, – atsakė kapitonas, – čia taisyklinga anglų kalba.

– Dėl to nėra jokios abejonės, – tarė Glenarvanas. – Žodžiai *sink, aland, that, and, lost* sveiki; *skipp,* matyt, nuo žodžio *skipper,* ir čia minimas kažkoks *Gr...* tikriausiai bus kokio nors sudužusio laivo kapitonas*.

– Dar pridėkime žodžius *monit* ir *ssistance***, – tarė Džonas Menglas, – kurių prasmė visiškai aiški.

– Na mat! Tai jau vis šis tas, – įsiterpė ledi Elena.

– Deja, mums trūksta ištisų eilučių, – pridūrė majoras. – Kaip sužinoti žuvusio laivo vardą ir katastrofos vietą?

---

* Žodžiai sink, aland, that, and, lost reiškia: nuskendo, pasiekė krantą, šitas, ir, žuvęs. Škiperiu Anglijoje vadinamas prekinio laivo kapitonas. (Aut. past.)

** Monit – pilnas žodis monition – dokumentas; ssistance – assistance – pagalba. (Aut. past.)

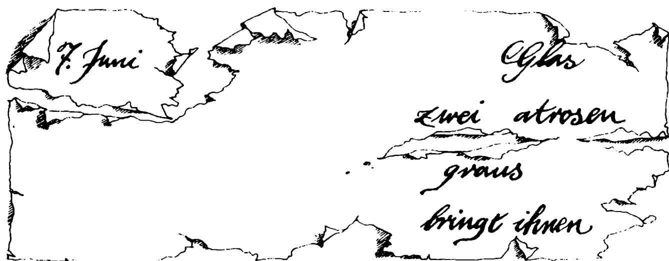
– Sužinosime, – tarė lordas Edvardas.

– Be abejo, – patvirtino majoras, visuomet pritariąs kitų nuomonei, – bet kaip?

– Papildydami vieną dokumentą kitu.

– Tad pabandykime! – sušuko ledi Elena.

Antrame lapelyje, dar daugiau išgadintame negu pirmas, buvo tik keli atskiri žodžiai, išdėstyti tokia tvarka:

– Parašyta vokiškai, – tarė Džonas Menglas, dirstelėjęs į popierių.

– Jūs mokate vokiškai, Džonai? – paklausė Glenarvanas.

– Puikiausiai.

– Na, tai pasakykite, ką reiškia tie keli žodžiai.

Kapitonas atidžiai pažiūrėjo į dokumentą, paskui tarė:

– Pirmiausia apsistokime ties įvykio data. *7 Juni* reiškia „birželio 7-oji"; šis skaitmuo ir skaitmuo 62, nurodytas angliškame dokumente, duos mums pilną datą: 1862 metų birželio 7 dieną.

– Labai gerai, – sušuko ledi Elena, – kalbėkite toliau, Džonai!

– Toje pačioje eilutėje, – aiškino jaunasis kapitonas, – yra žodis *Glas,* kuris, pridėtas prie žodžio *gow* iš pirmo dokumento, sudaro *Glasgow.* Aišku, čia minimas laivas iš Glazgo uosto.

– Ir aš taip manau, – įsiterpė majoras.

– Antros eilutės dokumente visai nėra, – toliau kalbėjo Džonas Menglas. – Bet užtat trečioje yra du svarbūs žodžiai: *zwei* – du ir *atrosen,* arba teisingiau, *Matrosen* – jūrininkai vokiškai.

– Vadinasi, čia kalbama apie kapitoną ir du jūrininkus? – paklausė ledi Elena.

– Galimas dalykas, – atsakė Glenarvanas.

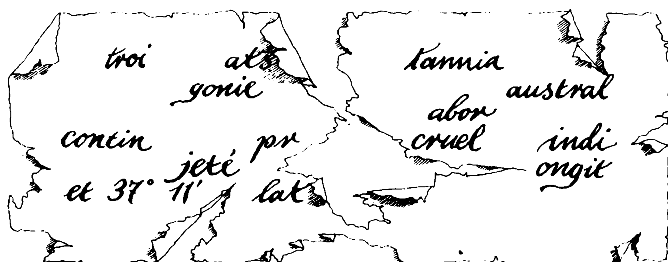
– Prisipažinsiu, – vėl prabilo kapitonas, – kad toliau kitas žodis *graus* man neaiškus. Nežinau, kaip jį išversti. Gal trečias dokumentas padės mums jį suprasti? O du paskutinius žodžius išaiškinti nesunku. *Bringt ihnen* reiškia „suteikite jiems", ir, jei juos pridėsime prie angliško žodžio *assistance,* parašyto taip pat septintoje eilutėje, sakinys „suteikite jiems pagalbą" yra visiškai suprantamas.

– Taip! Suteikite jiems pagalbą! – tarė Glenarvanas. – Bet kur yra tie nelaimingieji? Iki šiol neaptikome nieko, kas mums nurodytų katastrofos vietą.

– Tikėkimės, kad prancūziškas dokumentas daugiau ką nušvies, – tarė ledi Elena.

– Štai prancūziškas dokumentas, – tarė Glenarvanas. – Mes visi mokame prancūziškai, todėl sunkumų nebus.

Štai tiksli trečio dokumento faksimilė:

– Čia skaitmenys! – sušuko ledi Elena. – Ponai, žiūrėkite!..

– Viską darykime tvarkingai, – tarė Glenarvanas, – ir pradėkime iš pradžių. Leiskite man paeiliui atkurti tuos kur ne kur užsilikusius ir nepilnus žodžius. Jau iš pirmų raidžių matyti, kad čia minimas tristiebis laivas, kurio vardą mums išsaugojo angliškas ir prancūziškas tekstai: „Britanija“. Iš dviejų kitos eilutės žodžių *gonie* ir *austral** tik paskutinio žodžio reikšmė visiems aiški.

– Štai jau viena brangi detalė, – tarė Džonas Menglas. – Laivo sudužimo vieta kažkur Pietų pusrutulyje.

– To dar maža, – atsiliepė majoras.

– Toliau, – pertraukė jį Glenarvanas. – O! Žodis *abor* yra veiksmažodžio *aborder* – priplaukti – šaknis. Nelaimingieji priplaukė kažkokį krantą. Bet kur? *Contin!* Nejaugi žemyną? *Cruel* – žiaurus!..

– *Cruel!* – sušuko Džonas Menglas. – Štai vokiško žodžio paaiškinimas, *graus*... *grausam*... žiaurus!

– Skaitykime toliau, toliau! – tarė Glenarvanas, vis labiau domėdamasis, kai jam ėmė ryškėti tų nepilnų žodžių prasmė. – *Indi*... nejaugi į Indiją šitie jūreiviai būtų buvę nublokšti? Ką reiškia *ongit?* A, *longitude***! O štai ir platuma: 37°11’. Pagaliau turime vieną tikrą nurodymą!

– Trūksta ilgumos, – tarė Maknabsas.

– Negalima visko iš karto turėti, mielas majore, – atsakė Glenarvanas, – tikslus platumos laipsnis jau irgi šis tas. Tad prancūziškas dokumentas iš tų trijų pilniausias. Aišku, kiekvienas tekstas – pažodinis vertimas, nes juose po vienodai eilučių. Reikia dabar juos visus sujungti, išversti į vieną kalbą ir tada ieškoti kaip galima logiškesnės ir aiškesnės tų žodžių prasmės.

* Austral – pietų (pranc.).

** Longitude – geografinė ilguma (pranc.).

– Į kurią kalbą – prancūzų, vokiečių ar anglų – norite išversti? – pasiteiravo majoras.

– Į prancūzų, – atsakė Glenarvanas, – nes daugiausia mums įdomių žodžių išliko šia kalba.

– Teisingai sakote, – atsiliepė Džonas Menglas, – be to, prancūziškai visi mokame.

– Vadinasi, nutarta. – Aš perrašysiu dokumentą, sujungdamas žodžių ir sakinių nuotrupas, palikdamas tarp jų tokius pat tarpus ir papildydamas tik tuos žodžius, kurių prasmė neabejotinai aiški; paskui palyginsime ir padarysime išvadą.

Glenarvanas paėmė plunksną ir po valandėlės parodė draugams popieriaus lapą, kuriame buvo šios eilutės:

7 juin 1862 trois-mâts Britannia Glasgow
sombré gonie austral
à terre deux matelots
capitaine Gr abor
contin pr cruel indi
jeté ce document de longitude
et 37° 11' de latitude Portez leur secours
perdus.

Tuo metu įėjo jūrininkas ir pranešė kapitonui, kad „Dunkanas“ įplaukė į Klaido įlanką, ir paklausė, kokie būsią nurodymai.

– Ką ketinate daryti? – kreipėsi Džonas Menglas į Glenarvaną.

– Kuo greičiausiai pasiekti Dambartoną, Džonai; Elena grįš

į Malkolmo pilį, o aš vyksiu į Londoną ir įteiksiu šį dokumentą admiralitetui.

Džonas Menglas perdavė per jūrininką atitinkamus nurodymus kapitono padėjėjui.

– Na, o dabar, bičiuliai, – tarė Glenarvanas, – tęskime savo ieškojimus. Mes aptikome didelės katastrofos pėdsakus. Nuo mūsų įžvalgumo priklauso kelių žmonių gyvybė. Sutelkime visas proto pajėgas šiai mįslei įminti.

– Mes pasirengę, brangusis Edvardai, – atsakė ledi Elena.

– Pirmiausia, – vėl prabilo Glenarvanas, – šiame dokumente skirtini trys dalykai: 1) ką žinome, 2) ką galime spėlioti, 3) ko nežinome. Ką žinome? Mes žinome, kad 1862 metų birželio 7 dieną nuskendo tristiebis laivas „Britanija" iš Glazgo, kad du jūrininkai ir kapitonas įmetė šį dokumentą į jūrą 37°11' geografinės platumos ir kad jie prašo pagalbos.

– Visiškai taip, – atsiliepė majoras.

– Ką galime spėlioti? – kalbėjo toliau Glenarvanas. – Pirma, kad laivą bus ištikusi nelaimė Pietų pusrutulio jūrose; prašom atkreipti dėmesį į žodį *gonie.* Ar tai nebus kartais krašto pavadinimas?

– Patagonija! – sušuko ledi Elena.

– Be abejo.

– Argi trisdešimt septinta lygiagretė kerta Patagoniją? – paklausė majoras.

– Tai lengva patikrinti, – atsakė Džonas Menglas, išskleisdamas Pietų Amerikos žemėlapį. – Tikrai! Ji kerta Araukaniją, eina per pampas, išilgai šiaurinių Patagonijos žemių ir per Atlanto vandenyną.

– Gerai. Spėliokime toliau. Du jūrininkai ir kapitonas *abor... (aborder)* priplaukia ką?.. *contin...* žemyną; suprantate:

žemyną, o ne salą. Kas jiems atsitiko? Laimė, čia turime dar dvi raides *pr...*, kurios pasako apie jų likimą: tai pradžia žodžio *pris* – paimti – arba *prisonniers* – belaisviai. Kieno? Žiaurių indėnų. Jūs įtikinti? Argi patys žodžiai nesisiūlo į tuščias vietas? Argi šito dokumento prasmė jums nepaaiškėjo? Argi šviesa neapšvietė jūsų proto?

Glenarvanas kalbėjo įtikinamai; iš akių buvo matyti, kad jis šventai tiki tuo, ką sako. Jo užsidegimas persidavė klausytojams. Visi kaip vienas sušuko:

– Aišku! Aišku!

Kiek patylėjęs, lordas Edvardas vėl prabilo:

– Visos šios hipotezės, bičiuliai, man atrodo nepaprastai panašios į tiesą. Mano manymu, katastrofa įvyko prie Patagonijos krantų. Beje, aš pasiteirausiu Glazge apie „Britanijos" maršrutą, ir mes sužinosime, ar ji galėjo atsidurti tose vietose!

– O, mums nereikės taip toli ieškoti, – atsakė Džonas Menglas. – Aš čia turiu *Mercantile and Shipping Gazzette* komplektą, kuris suteiks mums tikslių nurodymų.

– Na, na, – tarė ledi Glenarvan.

Džonas Menglas paėmė 1862 metų laikraščių paką ir ėmė paskubomis juos vartyti. Neilgai ieškojo ir netrukus patenkintas tarė:

– 1862 metų gegužės mėnesio 30 diena. Peru! Kaljao! Paskirtis – Glazgas, „Britanija", kapitonas Grantas.

– Grantas! – sušuko Glenarvanas. – Drąsusis škotas, kuris Ramiajame vandenyne norėjo įkurti Naująją Škotiją!

– Taip, tas pats! 1861 metais jis išplaukė „Britanija" iš Glazgo, ir nuo to laiko negauta žinių, – atsakė Džonas Menglas.

– Jokių abejonių! Jokių abejonių, – tarė Glenarvanas. – Tai tikrai jis. „Britanija" išplaukė iš Kaljao gegužės 30-ąją, o birže-

lio 7-ąją, tai yra po savaitės, žuvo prie Patagonijos krantų. Štai ir visa istorija iš tų žodžių nuotrupų, kurios atrodė neišskaitomos. Matote, bičiuliai, kad spėliojome teisingai. Dabar mums trūksta vieno: geografinės ilgumos.

– Jos mums nė nereikia, – atsakė Džonas Menglas, – nes kraštas žinomas; aš, turėdamas tik geografinę platumą, apsiimčiau tiesiai pataikyti į laivo sudužimo vietą.

– Tad mes viską žinome? – paklausė ledi Glenarvan.

– Viską, brangioji Elena, ir šias baltas, vandens išplautas vietas aš be vargo užpildysiu, tartum rašyčiau diktuojant pačiam kapitonui Grantui.

Glenarvanas tučtuojau paėmė plunksną ir parašė tokį pranešimą:

1862 metų birželio 7 dieną tristiebis laivas „Britanija“, išplaukęs iš Glazgo, sudužo prie Patagonijos krantų, Pietų pusrutulyje. Mėgindami pasiekti žemyną, du jūrininkai ir kapitonas Grantas pateko į žiaurių indėnų nelaisvę. Šį dokumentą jie įmetė... geografinės ilgumos ir 37°11' geografinės platumos. Suteikite jiems pagalbą, kitaip jie žus.

– Puiku, puiku, brangusis Edvardai, – tarė ledi Elena, – ir, jei nelaimingieji vėl išvys tėvynę, tik jums jie turės būti dėkingi už šią laimę.

– Jie išvys tėvynę, – atsakė Glenarvanas. – Šis dokumentas tiek suprantamas, aiškus ir įtikinamas, kad Anglija nesvyruodama suteiks pagalbą savo trims sūnums, nublokštiems į negyvenamą krantą. Ką ji padarė Franklinui ir daugeliui kitų, dabar padarys „Britanijos“ sudužėliams!

– Bet šitie nelaimingieji, – įsiterpė ledi Elena, – be abejo,

paliko šeimas, kurios rauda žuvusiųjų. Gal kapitonas Grantas turi žmoną, vaikų...

– Gerai sakote, brangioji, ir aš pasistengsiu jiems pranešti, kad dar yra vilties juos išgelbėti. Na, o dabar, mielieji, lipkime ant denio, nes artėjame prie uosto.

Iš tikrųjų „Dunkanas“, padidinęs greitį, praplaukė Bjuto salos krantus ir paliko dešinėje Rotsėjų, žavingą miestuką derlingame slėnyje; paskui įlankos siaurumoje aplenkė Grynoką ir šeštą valandą vakaro įmetė inkarą ties Dambartono bazaltine uola, kurios viršūnę vainikuoja garsioji Škotijos didvyrio Voleso pilis.

Prieplaukoje laukė pakinkyta pašto karieta, kuri turėjo nuvežti Eleną Glenarvan ir majorą Maknabsą į Malkolmo pilį. Glenarvanas, pabučiavęs jaunąją žmoną, sėdo į greitąjį Glazgo traukinį.

Bet prieš tai jis patikėjo kitam, greitesniam pasiuntiniui svarbųjį pranešimą – po keleto minučių elektrinis telegrafas įteikė *Times* ir *Morning Chronicle* tokią žinutę:

Kas nori sužinoti apie kapitono Granto ir tristiebio laivo „Britanija“ iš Glazgo likimą, tegu kreipiasi į Ed. Glenarvaną, Škotija, Dambartono grafystė, Lasas, Malkolmo pilis.

Trečias skyrius
MALKOLMO PILIS

Malkolmo pilis, viena poetiškiausių Škotijos aukštumose, stūkso netoli Laso kaimo, išsidriekusio gražiame slėnyje. Tyri Lomondo ežero vandenys skalauja jos storas granito sienas.

Nuo neatmenamų laikų pilis priklausė Glenarvanams, kurie Robrojaus ir Fergo Makgregoro tėviškėje šventai tebesilaikė Valterio Skoto herojų vaišingumo papročių. Po socialinės revoliucijos Škotijoje daugybė vasalų, neįstengiančių mokėti buvusiems klanų vadams didelės nuomos, buvo nuvaryti nuo žemės. Vieni mirė badu, kiti ėmėsi žvejybos, dar kiti išvyko svetur laimės ieškoti. Neviltis viešpatavo šalyje. Iš visų giminių tik Glenarvanai buvo tos nuomonės, kad ištikimybė saisto tiek didžiūnus, tiek prastuolius, ir liko ištikimi savo vasalams. Nė vienam neteko išsižadėti gimtosios pastogės, žemės, kur ilsėjosi senolių kaulai; visi tebegyveno savo senųjų senjorų klane. Anais rietenų ir susiskaldymo laikais Glenarvanų tarnai Malkolmo pilyje, kaip ir „Dunkano" komanda, buvo vien škotai, kilę iš Makgregorų, Makfarleinų, Maknabsų, Maknotonų vasalų, kitaip sakant, iš Sterlingo ir Dambartono grafysčių: šaunūs vyrai, siela ir kūnu atsidavę savo ponui; kai kurie tebekalbėjo Senosios Kaledonijos* keltų kalba.

Lordas Glenarvanas turėjo didžiulius turtus ir daug gero darė žmonėms; jis buvo be galo geros širdies, dosnus, nors dosnumui, šiaip ar taip, yra ribos. Laso senjoras, Malkolmo lordas, atstovavo savo grafystei lordų rūmuose. Jakobito, nesistengiančio įsiteikti Hanoverio dinastijai, nemėgo Anglijos valstybės vyrai, juo labiau kad jis laikėsi protėvių papročių ir energingai priešinosi tų „atėjūnų iš pietų" politiniam šalies užgrobimui.

Tačiau lordas Edvardas Glenarvanas nebuvo nei atsilikęs, nei menko proto ar siaurų pažiūrų žmogus: savo grafystėje atkėlęs vartus pažangai, širdyje tebebuvo škotas ir gynė Škotijos garbę Karališkojo Temzės jachtklubo rengiamose jachtų varžybose.

---

* Kaledonija – senasis Škotijos pavadinimas. (Aut. past.)

Edvardas Glenarvanas buvo trisdešimt dvejų metų amžiaus, aukšto ūgio, griežtokų veido bruožų, bet labai švelnių akių; visa jo asmenybė dvelkė Škotijos kalnų poezija. Jis buvo nepaprastai narsus, drąsus, riteriškas, tikras devyniolikto amžiaus Fergas ir, be to, geras, geresnis už šv. Martyną, nes, jei būtų prireikę, būtų atidavęs kalniečiams apsiaustą nuo pečių.

Vos prieš trejetą mėnesių Glenarvanas susituokė su Elena Tafnel. Jos tėvas Viljamas Tafnelis, garsus keliautojas, kaip ir daugelis kitų, tapo geografinių atradimų aistros auka.

Elena, nors kilusi ne iš kilmingos šeimos, buvo škotė, o Glenarvanui tai buvo svarbiausia. Šią jauną, žavingą, narsią, atsidavusią merginą Laso senjoras pasirinko gyvenimo drauge. Jis susipažino su ja Kilpatrike, kur tada našlaitė Elena skurdžiai gyveno tėvo namuose. Jis suprato, kad vargšė mergina bus puiki žmona, ir vedė ją.

Elena buvo dvidešimt dvejų metų, jauna, šviesiaplaukė, mėlynų akių tartum Škotijos ežerai skaistų pavasario rytą. Meilė vyrui pranoko jos dėkingumą. Mylėjo jį taip, lyg pati būtų buvusi turtinga įpėdinė, o jis visų užmirštas našlaitis. Fermeriai ir tarnai būtų galvas atidavę už gerąją Laso ponią.

Glenarvanas ir Elena gyveno laimingi Malkolmo pilyje, apsupti kalnuotosios Škotijos didingos ir laukinės gamtos; jie vaikštinėdavo tamsiomis kaštonų ir sikomorų alėjomis, ežero pakrantėmis, kur dar skambėdavo senoviški pibrokai*, užžėlusiomis perėjomis, kur šimtmetiniais griuvėsiais įrašyta Škotijos istorija. Kartais klaidžiodavo po beržyną ar maumedžių girią, po plačius geltonuojančių šilojų laukus, kopdavo stačiais šlaitais į Ben Lomondo viršūnę arba jodavo apleistomis daubomis,

* Pibrokai – karo dainos. (Aut. past.)

su meile tyrinėdami šį poetišką kraštą, kitaip vadinamą Robrojaus tėviške, visas tas pagarsėjusias vietoves, kurias taip gražiai pavaizdavo Valteris Skotas. Vakare, temstant, kai danguje užsižiebdavo Makfarleino žibintas (mėnulis), jie eidavo paklajoti išilgai bartazenų, po seną apvaliąją galeriją, dantyta siena juosiančią Malkolmo pilį, ir čia prasėdėdavo ant kokio išgriuvusio akmens gamtos tylumoje, susimąstę, užsimiršę, tarytum būtų buvę visiškai vieni pasaulyje, blyškios mėnesienos užlieti, kol naktis pamažėle apgaubdavo apniūkusias viršukalnes, paskendę tyroje ekstazėje ir intymiam žavesy, kurio paslaptį šioje žemėje žino tik besimylinčios širdys.

Taip jie praleido pirmus vedybinio gyvenimo mėnesius. Bet Glenarvanas nepamiršo, kad žmona – didžiojo keliautojo duktė; jis manė, kad Elena paveldėjo iš tėvo polinkį keliauti, ir neapsiriko. Jis pasistatydino „Dunkaną“ ir ketino su žmona vykti į gražiausius pasaulio kraštus Viduržemio jūroje, net iki Egėjo jūros salų. Koks buvo Elenos džiaugsmas, kai vyras pasakė pavedąs „Dunkaną“ jos žiniai! Iš tikrųjų ar gali būti didesnė laimė, kaip praleisti medaus mėnesį puikiojoje Graikijoje, nuostabiose Rytų pakrantėse!

Glenarvanas tuo tarpu buvo išvykęs į Londoną. Jis rūpinosi nelaimingųjų, laivo katastrofos ištiktųjų gelbėjimu, todėl Elena dėl šio trumpo išsiskyrimo labiau nekantravo, negu liūdėjo; rytą vyras telegrama pranešė tuoj grįšiąs; vakare gautame laiške jis rašė dar kiek užtruksiąs; jo pasiūlymams esą kažkokių kliūčių; o po dviejų dienų atėjo kitas laiškas, kuriame Glenarvanas neslėpė savo nepasitenkinimo admiralitetu.

Elena ėmė nerimauti. Vakare, kai ji sėdėjo viena savo kambaryje, įėjo pilies intendantas Halbertas ir paklausė, ar ponia teiksis priimti jauną merginą ir berniuką, kurie nori pasikalbėti su lordu Glenarvanu.

– Jie čionykščiai? – paklausė ledi Elena.

– Ne, ponia, – atsakė intendantas. – Aš jų nepažįstu. Jie atvyko traukiniu iki Baloko, o iš Baloko į Lasą atėjo pėsti.

– Pakvieskite juos, Halbertai, – tarė ledi Glenarvan.

Intendantas išėjo. Po keleto minučių jis įvedė į ledi Elenos kambarį jauną merginą ir berniuką. Be abejonės, seserį ir brolį – taip juodu buvo panašūs. Sesuo turėjo šešiolika metų. Gražaus, kiek išvargusio veidelio, matyt, nuo ašarų paraudusiomis akimis, liūdna, bet drąsi, apsivilkusi prastais, bet švariais drabužiais, ji darė gerą įspūdį. Už rankos laikė kokių dvylikos metų berniuką; iš ryžtingos jo išvaizdos galėjai pamanyti, kad jis sesers globėjas. Tam, kas būtų pamėginęs ją nuskausti, jis būtų parodęs!

Sesuo, atsidūrusi priešais ledi Eleną, kiek suglumo. Ta pirmoji pasiskubino ją prašnekinti.

– Jūs norėjote su manimi pasikalbėti? – paklausė ji, žvilgsniu drąsindama mergaitę.

– Ne su jumis, – narsiai atsakė berniukas, – o su pačiu misteriu Glenarvanu.

– Atleiskite jam, ponia, – tarė sesuo, žvilgtelėdama į brolį.

– Misterio Glenarvano pilyje nėra, – atsakė Elena. – Bet aš esu jo žmona ir, jei galėčiau jį pavaduoti...

– Jūs ledi Glenarvan? – paklausė mergaitė.

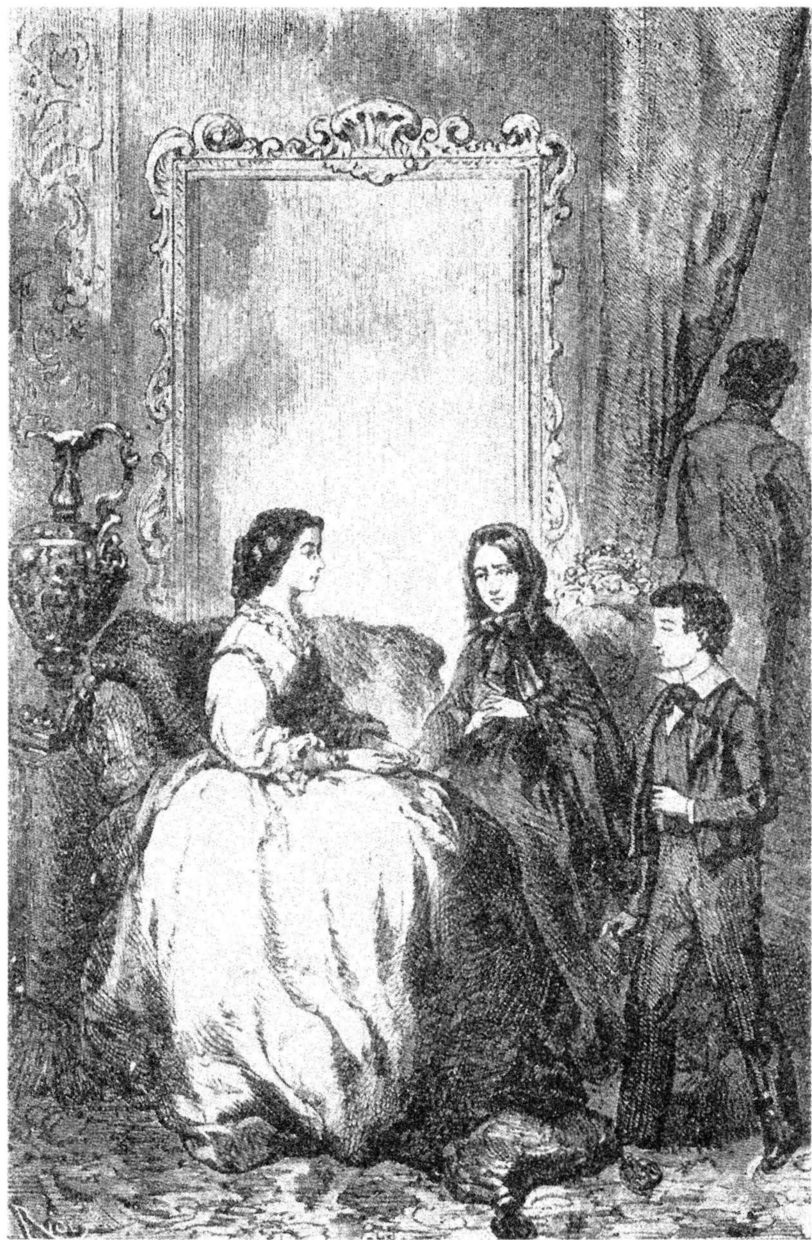
– Taip.

– Lordo Glenarvano iš Malkolmo pilies žmona? Jis išspausdino laikraštyje *Times* žinutę apie „Britaniją“?

– Taip, taip, – skubiai patvirtino Elena. – O jūs?..

– Aš mis Grant, ponia, o čia mano brolis.

– Mis Grant, mis Grant! – sušuko Elena, traukdama prie savęs merginą už rankų ir bučiuodama putnius berniuko skruostus.

– Aš mis Grant, ponia, o čia mano brolis.

– Ponia, – tarė mergina, – ką žinote apie mano tėvą. Ar jis gyvas? Ar mes jį kada nors pamatysime? Sakykite, aš maldauju jus!

– Brangus vaikeli, – tarė Elena, – tesaugo mane dangus nuo lengvabūdiškų atsakymų; aš nenorėčiau sužadinti nepagrįstos vilties...

– Kalbėkite, ponia, kalbėkite! Sielvartas mane užgrūdino, ir aš galiu viską išklausyti.

– Brangusis vaikeli, – atsakė Elena, – vilties maža, bet galbūt kada nors pamatysite savo tėvą.

– O Dieve, Dieve! – sušuko mis Grant ir pravirko, o Robertas pripuolęs ėmė bučiuoti ledi Glenarvan rankas.

Skaudaus džiaugsmo antplūdžiui nuslūgus, mergina apibėrė klausimais ledi Eleną, kuri papasakojo, kaip buvo rastas dokumentas, iš kurio sužinota, kad „Britanija“ buvo prie Patagonijos krantų, kad, laivui sudužus, kapitonas ir du jūrininkai, vieninteliai išlikę gyvi, stengėsi pasiekti žemyną; pagaliau kad jie šaukėsi viso pasaulio pagalbos šiuo trimis kalbomis parašytu dokumentu, kurį įmetė į vandenyną bangų užgaidoms.

Ledi Elenai Glenarvan pasakojant, Robertas Grantas ryte rijo ją akimis. Jo gyvenimas priklausė nuo žodžių, kuriuos tarė jos lūpos. Vaikiška vaizduotė atkūrė žiaurias tėvo žuvimo scenas: jis matė jį ant „Britanijos“ denio, sekė bangų verpetuose, kabinosi su juo į uolėtą krantą, šliaužė uždusęs per smėlį, kad nepasiektų mūša. Klausantis ne sykį jam išsprūsdavo šūksniai: „O tėti! Mano vargšas tėti!“, ir jis stipriai prisiglausdavo prie sesers.

O mis Grant klausėsi sunėrusi rankas ir neištarė nė žodžio tol, kol ledi Elena baigė pasakoti. Paskui ji tarė:

– Ponia, parodykite man tą dokumentą!

– Aš jo neturiu, brangusis vaikeli, – atsakė Elena.

– Jūs jo nebeturite?

– Ne. Kaip tik dėl jūsų tėvelio misteris Glenarvanas išsivežė jį į Londoną, bet aš žodis į žodį atpasakojau jo turinį ir tai, kaip mums pavyko atkurti tikslią prasmę; tarp šių beveik išsitrynusių sakinių nuotrupų vanduo pagailėjo keleto skaitmenų, deja, geografinės ilgumos...

– Išsiversime ir be jos! – sušuko berniukas.

– Taip, Robertai, – atsakė šypsodamasi Elena, pamačiusi jį tokį ryžtingą. – Taigi, mis Grant, šio dokumento smulkmenos jums žinomos kaip ir man.

– Taip, ponia, – atsakė mergina, – bet aš norėčiau pamatyti tėvo rašyseną.

– Na, ką gi, rytoj turbūt parvažiuos misteris Glenarvanas. Jis pasiėmė šį neginčijamą dokumentą, norėdamas įteikti admiraliteto komisarams, kad jie tučtuojau siųstų laivą ieškoti kapitono Granto.

– Nejaugi? – sušuko mergina. – Jūs padarėte tai dėl mūsų?

– Taip, mano brangioji, ir laukiu misterio Glenarvano kiekvieną akimirką.

– Ponia, – su didžiausiu dėkingumu karštai tarė mis Grant, – telaimina dangus jus ir misterį Glenarvaną!

– Brangusis vaikeli, – atsakė Elena, – nėr už ką mums dėkoti. Kiekvienas mūsų vietoje būtų padaręs tai, ką padarėme. Kad tik išsipildytų viltys, kurias jums sužadinau! O kol sugrįš misteris Glenarvanas, jūs pasiliksite pilyje...

– Ponia, – atsakė mergina, – aš nenorėčiau išnaudoti palankumo, kurį parodėte svetimiems...

– Svetimiems, brangusis vaikeli? Nei jūs, nei jūsų brolis nesate svetimi šiuose namuose, ir aš noriu, kad misteris Gle-

narvanas sugrįžęs pats praneštų kapitono Granto vaikams, kas ketinama daryti jų tėvui gelbėti.

Negalima buvo atstumti tokio nuoširdaus kvietimo. Taigi mis Grant ir jos brolis liko laukti Malkolmo pilyje misterio Glenarvano.

Ketvirtas skyrius
ELENOS GLENARVAN PASIŪLYMAS

Pasakodama ledi Elena visiškai neužsiminė apie būgštavimus, kuriuos išdėstė savo laiškuose Glenarvanas, abejodamas, ar admiraliteto komisarai priims jo prašymą. Be to, nė vienu žodžiu ji neprasitarė, kad kapitonas Grantas galėjo patekti į Pietų Amerikos indėnų nelaisvę. Kam skaudinti širdį vargšams vaikams spėliojimais, kas nutiko jų tėvui, ir aptemdyti tik ką jiems sušvitusią viltį? Juk nuo to niekas nepasikeis. Elena tai nutylėjo ir, atsakiusi į visus mis Grant klausimus, ėmėsi savo ruožtu teirautis, kaip ji gyvenanti, ką veikianti šiame pasaulyje, kuriame, kaip matyti, buvo vienintelė brolio globėja.

Klausydamasi paprasto, bet jaudinančio pasakojimo, Elena Glenarvan pajuto dar didesnę simpatiją merginai.

Merė ir Robertas Grantai buvo vieninteliai kapitono vaikai. Hario Granto žmona mirė gimdydama Robertą, ir tėvas, išplaukdamas į tolimas keliones, vaikus palikdavo prižiūrėti senai ir gerai pusseserei.

Kapitonas Grantas buvo drąsus jūreivis, išmanąs savo amatą, geras laivininkas ir drauge geras pirklys, žodžiu, turėjo dvi brangintinas prekybos laivų škiperių savybes. Jis gyveno Dandyje, Perto grafystėje, Škotijoje. Taigi buvo savo krašto sūnus;

jo tėvas, Šv. Kotrynos bažnyčios kunigas, išleido jį į mokslus; jis manė, kad mokslas kiekvienam reikalingas, juo labiau tolimojo plaukiojimo kapitonui.

Per pirmas užjūrio keliones – iš pradžių jis buvo kapitono padėjėju, paskui škiperiu – viskas jam puikiai sekėsi, ir, praslinkus keleriems metams nuo Roberto gimimo, jis jau turėjo susikrovęs turto.

Tada jam šovė drąsi mintis, kuri išgarsino jo vardą visoje Škotijoje. Kaip Glenarvanai ir kitos įžymios Loulendo šeimos, taip ir jis, jei ne viešai, tai bent širdyje, nemėgo grobuoniškos Anglijos. Jo manymu, Škotijos interesai negalėjo būti anglosaksų interesai, ir norėdamas, kad jie plėtotųsi savaime, nusprendė įkurti didelę škotų koloniją kokioje nors Okeanijos saloje. Gal jis svajojo, kad ateityje ji išsikovos nepriklausomybę kaip Jungtinės Amerikos Valstijos, kad anksčiau ar vėliau Indija ir Australija taps nepriklausomos? Galbūt. Galbūt jis kam nors prasitarė apie slaptas savo viltis? Aišku, valdžia neparėmė jo kolonizacijos projekto, net darė kapitonui Grantui kliūčių, kurios kitame krašte būtų pražudžiusios žmogų. Bet Haris nepasidavė. Jis kreipėsi į savo tėvynainių patriotizmą, paaukojo visą savo turtą, pasistatydino laivą, susirinko puikią komandą ir, pavedęs vaikus senai pusseserei, išvyko tirti didžiųjų Ramiojo vandenyno salų. Tai buvo 1861 metais. Ištisus metus, iki 1862 metų gegužės mėnesio, ateidavo iš jo žinios, bet nuo liepos, kada „Britanija“ išplaukė iš Kaljao, apie ją niekas nieko nebegirdėjo, ir *Gazette maritime* nustojo domėjęsis kapitono likimu.

Tuo metu mirė senoji Hario Granto pusseserė, ir abu vaikai liko vieni pasaulyje.

Merė Grant tada turėjo keturiolika metų. Ištikusi nelaimė nepalaužė drąsios jos sielos. Ji atsidėjo broliui, tada dar vaikui.

Reikėjo jį auginti, mokyti. Taupumo, išmintingumo ir sumanumo kaina, dirbdama dieną ir naktį, viską atiduodama jam, o pati visko atsisakydama, sesuo išgalėjo mokyti brolį. Ji buvo tvirta kaip tikra motina.

Taip juodu gyveno Dandyje, kilniai vargą vargdami, narsiai grumdamiesi su sunkumais. Merė galvojo tik apie brolį, svajojo apie laimingą jo ateitį. Sau, deja, ji nieko nebesitikėjo! „Britanija“ žuvusi, tėvas miręs, tikrai miręs. Taigi neįmanoma apsakyti, kaip ji susijaudino, netyčia aptikusi laikraštyje *Times* žinutę, kuri staiga pažadino ją iš nevilties.

Nebuvo ko dvejoti; ji nedelsdama pasiryžo. Tegu sužinos, kad jos tėvo, kapitono Granto, lavonas rastas negyvenamame krante, tarp sudužusio laivo liekanų, bet tai bus daug geriau negu nuolatinė abejonė, amžina nežinios kančia.

Ji pasakė viską broliui, ir tą pačią dieną abu sėdo į Perto traukinį ir vakare atvyko į Malkolmo pilį, kur Merė po tiekos sielvartų vėl atgavo viltį.

Šią skaudžią istoriją Merė Grant papasakojo Elenai Glenarvan paprastais žodžiais, nė negalvodama, kad per tuos ilgus negandų metus ji elgėsi kaip didvyrio dukra; bet Elena Glenarvan apie tai pagalvojo ir, glėbesčiuodama, neslėpdama ašarų, spaudė rankas kapitono Granto vaikams.

O Robertas, rodės, pirmą kartą visa tai girdėjo. Jis klausėsi sesers išplėtęs akis. Tik dabar suprato, ką ji buvo padariusi, ką jai teko iškentėti, ir pripuolęs apkabino ją.

– Mama, brangioji mama! – suriko jis, nebegalėdamas sulaikyti to šūksnio, kuris veržėsi iš pat širdies.

Besišnekant visai sutemo. Ledi Elena, atjausdama pavargusius vaikus, nebenorėjo ilgiau jų užlaikyti. Tarnas nuvedė Merę

ir Robertą į jiems paskirtus kambarius, kur jie užmigo svajodami apie šviesesnę ateitį.

Jiems išėjus, Elena Glenarvan išsikvietė majorą ir papasakojo jam visus šio vakaro nuotykius.

– Toji Merė Grant – šauni mergina, – tarė Maknabsas, išklausęs pusseserę.

– O, kad tik pasisektų mano vyrui! – atsakė Elena Glenarvan, – antraip vaikams būtų baisiai sunku.

– Pasiseks, – nuramino Maknabsas, – arba admiraliteto lordų širdys bus kietesnės negu Portlendo klintys.

Nors majoras ir tikino, kad pasiseks, ledi Elena visą naktį baisiausiai nerimavo ir nė valandėlę nesudėjo akių.

Rytojaus rytą Merė Grant su broliu, atsikėlę auštant, vaikščiojo po didelį pilies kiemą, kai staiga išgirdo ratų dardesį. Tai Glenarvanas grįžo į Malkolmą, varydamas arklius kiek įkerta. Beveik tą pačią akimirką Elena Glenarvan, lydima majoro, pasirodė kieme ir puolė priešais pasitikti vyro.

Jis atrodė liūdnas, nusiminęs, įširdęs. Apkabino žmoną, bet nepratarė nė žodžio.

– Na, kaip, Edvardai? – sušuko ledi Elena.

– Brangioji Elena, – atsakė Glenarvanas, – tie žmonės beširdžiai!

– Jie nesutiko?..

– Taip! Jie nesutiko man duoti laivo! Iškalbėjo, kiek milijonų veltui išleista ieškant Franklino! Pareiškė, jog dokumentas neaiškus, neįskaitomas! Girdi, nelaimingieji jau beveik dveji metai dingę ir maža vilties juos surasti! Tikino, kad indėnai bus nusivarę belaisvius į krašto gilumą, kad neįmanoma ieškoti po visą Patagoniją trijų žmonių – trijų škotų! – kad ieškojimas bus bergždžias ir pražūtingas, kad jis pareikalaus daugiau aukų,

negu bus išgelbėta žmonių. Žodžiu, sukosi kaip įmanydami, buvo matyti, kad nenori padėti. Jie prisiminė kapitono projektus, taigi vargšas Grantas amžinai žuvęs!

– Mano tėtis! Mano vargšas tėtis! – sušuko Merė Grant, puldama Glenarvanui po kojų.

– Jūsų tėvas! Ką, mis... – tarė šis, matydamas merginą prie savo kojų.

– Taip, Edvardai, mis Merė ir jos brolis, – paaiškino ledi Elena, – yra kapitono Granto vaikai, kuriuos admiralitetas pasmerkė likti našlaičiais!

– O mis, – atsakė Glenarvanas, keldamas merginą, – jei aš būčiau žinojęs, kad jūs čia esate...

Jis daugiau nieko nepasakė. Kiemą užgulė slogi, raudos drumsčiama tyla. Niekas nepratarė nė žodžio: nei Glenarvanas, nei ledi Elena, nei majoras, nei pilies tarnai, tyliai susispietę apie šeimininkus. Bet visa savo laikysena šitie škotai protestavo prieš tokį anglų valdžios poelgį.

Po valandėlės pirmas prabilo majoras:

– Vadinasi, nebeturite jokios vilties? – kreipėsi jis į Glenarvaną.

– Jokios.

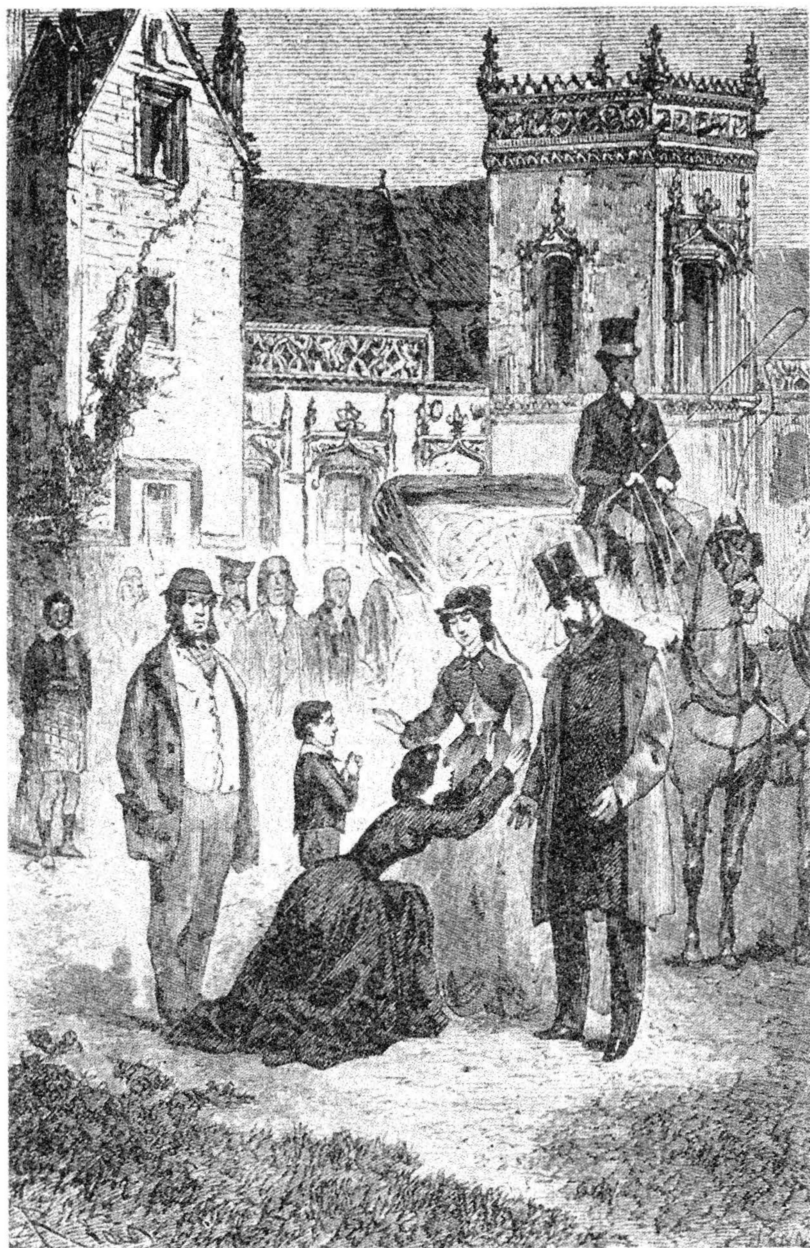
– Tada aš pats eisiu pas juos ir... pažiūrėsime, – sušuko mažasis Robertas.

Robertas nebaigė savo grasinimo, nes sesuo jį sulaikė. Bet sugniaužtas kumštis rodė nelabai taikius jo sumanymus.

– Ne, Robertai, – tarė Merė Grant, – ne! Padėkokime geriesiems senjorams už·tai, ką jie mums padarė. Amžinai būkime jiems dėkingi ir eikime sau.

– Mere! – sušuko ledi Elena.

– Mis, kur norite eiti? – paklausė Glenarvanas.

– Mano tėtis! – sušuko Merė Grant.

– Aš nueisiu ir pulsiu karalienei po kojų, – atsakė mergina, – negi ji bus kurčia kaip akmuo vaikams, maldaujantiems gelbėti jų tėvą!

Glenarvanas papurtė galvą, bet ne todėl, kad būtų abejojęs jos didenybės geraširdiškumu: jis gerai žinojo, kad Merė Grant negalės prie jos prieiti. Retas prašytojas pasiekia sosto papėdę, tartum ant karališkųjų rūmų vartų, kaip anglų laivuose ant vairo, būtų užrašyta:

Passengers are requested not to speak to the man at the wheel. *

Ledi Elena suprato vyro mintį. Ji žinojo, kad merginos žygis bus nesėkmingas, matė, koks beviltiškas dabar bus tų dviejų vaikų gyvenimas. Tada jai dingtelėjo didelis ir kilnus sumanymas.

– Mere Grant, – sušuko ji, – palaukite, mano vaikeli, ir paklausykite, ką jums pasakysiu.

Mergina, paėmusi brolį už rankos, jau buvo beeinanti. Ji sustojo.

Elena Glenarvan ašarų pilnomis akimis, susijaudinusi, bet pagyvėjusiu veidu priėjo prie vyro ir tvirtu balsu tarė:

– Edvardai! Norėdamas mane pradžiuginti, jūs ketinote vykti su manim į smagią, kupiną malonumų jūros kelionę. Bet ar gali būti tikresnis ir naudingesnis džiaugsmas, kaip išgelbėti nelaiminguosius, kurių išsižadėjo tėvynė?

– Elena! – sušuko Glenarvanas.

– Taip, jūs mane suprantate, Edvardai. „Dunkanas“ – šaunus ir geras laivas! Jis gali pakelti visus Pietų jūrų pavojus! Jis gali apiplaukti aplink pasaulį ir apiplauks, jei reikės! Vykime, Edvardai! Vykime ieškoti kapitono Granto!

Glenarvanas, girdėdamas tokius drąsius žodžius, ištiesė rankas jaunajai žmonai; jis šypsojosi, spaudė ją prie širdies, o Merė ir Robertas bučiavo jai rankas.

---

* Keleiviai prašomi nekalbėti su vairininku. (*Aut. past.*)

To jaudinančio reginio paveikti, pilies tarnai džiaugsmingai, iš visos širdies sušuko:

Valio Laso poniai! Valio! Triskart valio ledi ir milordui Glenarvanams!

Penktas skyrius
„DUNKANAS" IŠPLAUKIA

Jau buvome sakę, kad Elena Glenarvan buvo tvirtos ir taurios sielos moteris. Tai negincijamai įrodė paskutinis jos poelgis. Glenarvanas visiškai pagrįstai didžiavosi kilnia žmona, kuri jį suprato ir sutiko lydėti kelionėje. Jau tada, kai Londone buvo atmestas jo prašymas, jam kilo mintis pačiam vykti gelbėti kapitono Granto; jis apie tai nepranešė iš anksto Elenai tik todėl, kad niekaip negalėjo apsiprasti su mintimi, jog juodviem reikės išsiskirti. Kadangi Elena prašėsi vykti drauge, visi svyravimai atkrito. Pilies tarnai džiaugsmingais šūksniais pritarė šiam pasiūlymui: juk nuo jo priklauso jų brolių, škotų kaip jie, gyvybė; tad ir Glenarvanas iš visos širdies prisidėjo prie tarnų „valio!" Laso valdovės garbei.

Nutarus vykti, nebuvo ko gaišti nė valandėlės. Tą pačią dieną Glenarvanas telegrafu paliepė Džonui Menglui įvesti „Dunkaną" į Glazgo uostą ir viską paruošti kelionei Pietų jūromis, kuri galėjo pasidaryti kelione aplink pasaulį. Beje, kai ledi Elena pasiūlė keliauti, ji nėmaž neperdėjo „Dunkano" gerųjų savybių: nepaprastai tvirtas ir greitas, jis drąsiai galėjo leistis į tolimąjį plaukiojimą.

Tai buvo geriausios konstrukcijos garinė jachta dviejų šimtų dešimt tonų talpos; pirmieji laivai – Kolumbo, Vespučio, Pin-

sono ir Magelano, – pasiekę Naujojo Pasaulio krantus, buvo daug mažesni*.

„Dunkanas“ turėjo du stiebus: fokstiebį su foku, apatiniu ir viršutiniu formarseliu ir forbramseliu; bizanstiebį su bizaniu, flagštoku, lotyniškuoju foku, didžiuoju bei mažuoju kliveriais ir štagburėm. Burių pakankamai, kad vėjas neštų jį kaip paprastą kliperį; tačiau svarbiausia buvo jo korpuse garo mašina, naujausios sistemos, 160 arklio jėgų galingumo, su perkaitintuvais garo slėgiui pakelti. Sraigtų buvo du. Visos garo jėgos varomo „Dunkano“ didžiausias greitis viršijo iki šiol garlaivių pasiektą greitį. Iš tikrųjų per bandymus Klaido įlankoje jo patent-lagas** rodė septyniolika mylių per valandą. Taigi toks laivas puikiausiai tiko plaukti aplink pasaulį. Džonui Menglui tereikėjo pasirūpinti vidaus sutvarkymu.

Pirmiausia jis ėmėsi didinti triumus, kad tilptų kiek galima daugiau anglių, nes kelionėje sunku papildyti kuro atsargas. Su tokiu pat apdairumu į kambuzus Džonas Menglas pakrovė maisto dvejiems metams; pinigų jam netrūko, todėl dar nupirko sukiojamą patranką ir pastatė ant priešakinio denio. Juk nežinia, kas gali atsitikti, ir ne pro šalį turėti pabūklą, šaudantį aštuonių svarų sviediniais iš keturių mylių atstumo.

Džonas Menglas, reikia pripažinti, savo darbą išmanė; nors dabar vadovavo tik pramoginei jachtai, tačiau buvo laikomas geriausiu Glazgo škiperiu. Jis buvo trisdešimties metų, rūstoko veido, tačiau narsus ir geros širdies. Jį dar vaiką Glenarvanų šeima paėmė į pilį ir išaugino puikiu jūreiviu. Tolimojo plaukioji-

---

* Į ketvirtą kelionę Kristupas Kolumbas išplaukė keturiais laivais. Didžioji, pagrindinė, karavelė, kurią vedė Kolumbas, buvo 70 tonų talpos; mažiausia – 50 tonų. Tai buvo tikri kabotažiniai laivai. (*Aut. past.*)

** Patent-lagas – prietaisas laivo greičiui matuoti. (*Aut. past.*)

mo kelionėse Džonas Menglas ne kartą įrodė savo apsukrumą, energiją ir šaltakraujiškumą. Lordo Glenarvano pasiūlymą vadovauti „Dunkanui“ jis priėmė labai mielai, nes Malkolmo pilies šeimininką mylėjo kaip brolį ir ieškojo progos – dar nebuvo jos radęs – parodyti savo atsidavimui.

Jo padėjėjas Tomas Ostinas buvo jūrų vilkas, vertas visiško pasitikėjimo. „Dunkano“ įgulos, kartu su kapitonu ir padėjėju, buvo dvidešimt penki žmonės. Visi jie kilę iš Dambartono grafystės, visi prityrę jūrininkai ir sudarė laive tikrą šaunuolių klaną, kuriame netrūko net ir tradicinio *bag-piper**. Glenarvanas turėjo būrį savo amatą mylinčių, ištikimų ir drąsių vyrų, ne tik gerų jūreivių, bet ir karių, pasirengusių lydėti jį į pavojingiausias ekspedicijas. „Dunkano“ įgula, sužinojusi, kur vyksta, netvėrė džiaugsmu ir savo entuziastingais „valio“ pažadino Dambartono uolų aidus.

Džonas Menglas, kad ir kaip užsiėmęs laivo pakrovimu ir atsargų sudarymu, nepamiršo įrengti ledi Elenos ir lordo Edvardo kajučių tai tolimai kelionei. Be to, jis pagalvojo, kur įkurdinti kapitono Granto vaikus, nes ledi Elena negalėjo užginti Merei vykti drauge „Dunkanu“.

O mažasis Robertas tikriausiai būtų pasislėpęs jachtos triume, kad tik išplauktų. Jis būtų junga kaip Nelsonas ir Franklinas, kad tik jį priimtų į „Dunkaną“. Na ir pasipriešink tokiam berniukui! Niekas nė nebandė. Reikėjo net patenkinti jo prašymą „neleisti“ plaukti kaip keleiviui, nes jis norėjo tarnauti laive junga, naujoku ar jūreiviu. Džonui Menglui buvo pavesta mokyti jį jūreivystės.

– Na, o jei aš būsiu netikęs, tegu man nesigaili botago, – tarė Robertas.

---

* Bag-piper – muzikantas, grojąs dūdmaišiu. (*Aut. past.*)

– Būk ramus, vaikeli, – rimtai atsakė Glenarvanas, bet nepridūrė, kad devyniauodegė katė* laivyne uždrausta ir, beje, visiškai nereikalinga „Dunkane“.

Baigiant keleivių sąrašą, belieka paminėti majorą Maknabsą. Majoras buvo penkiasdešimties metų vyras, taisyklingo, romaus veido, nuostabiai gero būdo, kuklus, tylus ir švelnus; ėjo kur siunčiamas, visuomet dėl visko ir su visais sutiko, nesibarė, nesiginčijo, nesikarščiavo; tokiu pat žingsniu lipo laiptais į savo miegamąjį ir šovinių išraustos kurtinos pylimu, dėl nieko pasaulyje nesijaudindamas, niekada nesutrikdamas, net jeigu čia pat būtų kritęs patrankos sviedinys; rodės, jis taip ir mirs, neradęs progos supykti. Šis žmogus pasižymėjo ne tik aukščiausio laipsnio drąsa mūšio lauke, grynai fiziniu narsumu, bet ir moraline drąsa, tai yra sielos tvirtybe. Jei jis ir turėjo kokią ydą, nebent tą, kad buvo škotas nuo galvos iki kojų, grynakraujis kaledonietis, senųjų savo krašto papročių šalininkas. Todėl jis visiškai nenorėjo tarnauti Anglijoje ir majoro laipsnį gavo 42-ajame kalnų gvardijos pulke, juodojoje gvardijoje, kuri buvo sudaryta vien iš Škotijos bajorų. Kaip Glenarvanų pusbrolis, Maknabsas gyveno Malkolmo pilyje, bet, kaip majoras, manė, kad visai natūralu prisidėti prie „Dunkano“ ekspedicijos.

Toks buvo jachtos personalas, nenumatytų aplinkybių pašauktas išvykti į vieną nuostabiausių šiais laikais kelionių. Kai „Dunkanas“ prisišvartavo Glazgo garlaivių prieplaukoje, jis pasidarė vieninteliu publikos smalsumo objektu; minios žmonių kasdien ėjo jo apžiūrėti; visi tik juo domėjosi ir apie jį kalbėjo; tai labai nepatiko kitiems kapitonams, ypač Bertonui: jo puikusis garlaivis „Škotija“ stovėjo šalia „Dunkano“ ir ruošėsi plaukti

* Botagas trumpu storu kotu su devyniom šikšnelėm. *(Aut. past.)*

į Kalkutą. Didžiulei „Škotijai“ „Dunkanas“ tebuvo paprastas *fly-boat**. Vis dėlto į Glenarvano jachtą krypo visų dėmesys ir kasdien augo.

Artėjo išvykimo diena. Džonas Menglas pasirodė esąs apsukrus ir sumanus; mėnesiui praslinkus nuo bandymų Klaido įlankoje, „Dunkanas“, pakrautas, aprūpintas maisto ir kuro atsargomis, galėjo leistis į jūrą. Buvo nutarta išplaukti rugpjūčio 25-ąją, kad jachta pasiektų Pietų pusrutulį, kai ten bus prasidėjęs pavasaris.

Ne vienas, sužinojęs apie šį sumanymą, perspėdavo Glenarvaną, kad kelionė būsianti sunki ir pavojinga; bet jis nekreipė į tai dėmesio ir pasiryžo palikti Malkolmo pilį. Be to, daugelis tų, kurie jam nepritarė, širdyje juo gėrėjosi. Paskui viešoji nuomonė drąsiai pakrypo į Glenarvano pusę, ir visi laikraščiai, išskyrus „valdžios organus“, vieningai pasmerkė admiraliteto lordų elgesį. Bet Glenarvano nejaudino nei pagyrimai, nei papeikimai: jis darė tai, ką privalėjo, o visa kita mažai paisė.

Rugpjūčio 24-ąją Glenarvanas, ledi Elena, majoras Maknabsas, Merė ir Robertas Grantai, Olbinetas, jachtos virėjas, ir jo žmona, Elenos Glenarvan kambarinė, širdingiausiai atsisveikino su Malkolmo pilies tarnais. Po kelių valandų jie jau buvo laive. Glazgo gyventojai nuoširdžiai gėrėdamiesi sutiko ledi Eleną, jauną ir drąsią moterį, kuri atsisakė ramių prabangaus gyvenimo malonumų ir skubėjo sudužusio laivo žmonėms į pagalbą.

Glenarvano ir jo žmonos apartamentai užėmė viršutiniame denyje beveik visą „Dunkano“ vairinį galą: buvo įrengti du mie-

---

* Fly-boat – olandiškas laivas. (*Vert. past.*)

gamieji, salonas ir dvi prausyklos. Aplink kajutkompaniją buvo kitos šešios kajutės. Merei, Robertui, Olbinetui, jo žmonai ir majorui Maknabsui. Džono Menglo ir Tomo Ostino kajutės buvo už jų, prie viršutinio denio. Jachtos įgula labai patogiai įsikūrė tarpudenyje, nes, be anglių, ginklų ir maisto, jokių kitų krovinių laive nebuvo. Taigi vidaus įrengimams vietos užteko, ir Džonas Menglas ją puikiai išnaudojo.

„Dunkanas" turėjo išvykti naktį iš rugpjūčio 24-osios į 25-ąją, trečią valandą, kai tik prasidės atoslūgis. Aštuntą valandą vakaro lordas Glenarvanas ir jo svečiai, visa komanda, nuo kūriko iki kapitono, iš jachtos nuėjo į senovinę Glazgo katedrą.

Vidurnaktį buvo užkurtos krosnys; kapitonas įsakė jas tolydžio kaitinti, ir netrukus juodų dūmų kamuoliai sumišo su nakties migla. „Dunkano" burės buvo rūpestingai įmautos į audeklo makštis, kad neapneštų suodžiai, nes pūtė pietvakarių vėjas ir jų nebuvo galima iškelti.

Antrą valandą „Dunkanas" nuo katiluose uždaryto garo ėmė drebėti. Manometras rodė keturias atmosferas. Perkaitintas garas sušvilpė pro vožtuvus. Vandens lygis laikėsi vienodai: potvynis baigėsi, o atoslūgis dar neprasidėjo; švito, ir jau galėjai įžiūrėti Klaido sąsiaurį tarp akmeninių gairių, kurių švyturiai blyško ryto aušroje. Buvo pats laikas išplaukti.

Džonas Menglas pasiuntė jūrininką pranešti apie tai Glenarvanui; šis tučtuojau užlipo ant denio.

Netrukus prasidėjo atoslūgis. „Dunkanas" kelis kartus smarkiai sušvilpė, atleido lynus ir atsiskyrė nuo kitų laivų. Sraigtas ėmė suktis, ir jachta įplaukė į upės kanalą. Džonui nereikėjo locmano; jis puikiai pažinojo Klaido sąsiaurį, ir joks kitas, kad ir įgudęs jūreivis nebūtų geriau vedęs laivo: tyliai ir tvirtai dešine ranka valdė mašiną, kaire – vairą. Greitai išnyko paskutiniai

pakrančių fabrikai, šen bei ten ant kalvų pasirodė vilos, nuščiuvo miesto triukšmas.

Po valandos „Dunkanas“ praskriejo pro Dambartono uolas. Dar po dviejų valandų jau buvo Klaido įlankoje. Šeštą valandą ryto aplenkė Kenterio molą ir iš Šiaurės kanalo išplaukė į platųjį vandenyną.

Šeštas skyrius
KELEIVIS IŠ ŠEŠTOS KAJUTĖS

Pirmą dieną jūra buvo gana nerami; į vakarą papūtė žvarbesnis vėjas. „Dunkaną“ labai supo, ir gerai, kad moterys nesirodė ant denio, o gulėjo savo kajutėse.

Bet kitą dieną vėjas iš karto pasikeitė. Kapitonas Džonas liepė iškelti foką, bizanį, formarselį, ir supimas sumažėjo. Išaušus ledi Elena ir Merė Grant užlipo ant denio, kur jau rado Glenarvaną, majorą ir kapitoną. Saulėtekis buvo nuostabus. Saulė kilo iš vandenyno it metalinis Ruolzo būdu paauksuotas diskas iš didžiulės galvaninės vonios. „Dunkanas“ skriejo nužertas skaisčios šviesos ir tikrai atrodė, kad ne vėjas, o spinduliai ištempė bures.

Jachtos keleiviai, tylūs ir susikaupę, žiūrėjo, kaip teka spinduliuojantis šviesulys.

– Koks nuostabus vaizdas! – pagaliau tarė ledi Elena. – Bus graži diena. Kad tik vėjas būtų palankus, neatsigręžtų iš kitos pusės.

– Nėr ko geriau norėti, brangioji Elena, – atsakė Glenarvanas. – Negalima nusiskųsti kelionės pradžia.

– Brangusis Edvardai, ar ilgai ji užtruks?

– Džonas mums atsakys, – tarė Glenarvanas. – Ar gerai plaukiame? Jūs patenkintas laivu, Džonai?

– Labai patenkintas, sere, – atsakė Džonas. – Puikiausias laivas, ir jūreiviui – vienas malonumas jame. Korpusas ir mašinų skyrius veikia sutartinai. Jūs matot, koks lygus kilvateris driekiasi už jachtos, kaip lengvai ji skrodžia bangas. Mes plaukiame po 17 mylių per valandą. Jei ir toliau nemažinsime greičio, po dešimties dienų pasieksime pusiaują ir anksčiau negu per penkias savaites aplenksime Horno kyšulį.

– Mere, girdite, – tarė Elena, – anksčiau negu per penkias savaites!

– Taip, ponia, girdžiu, – atsiliepė mergina, – ir mano širdis ėmė smarkiau plakti po šių kapitono žodžių.

– O kaip pakeliate šią kelionę, mis Mere? – pasiteiravo Glenarvanas.

– Gana gerai, misteri Glenarvanai, ir kokių nors ypatingų nemalonumų dar nepatyriau. Be to, greit visiškai priprasiu.

– O mūsų mažasis Robertas?

– A, Robertas, – atsakė Džonas Menglas. – Jei jis ne mašinų skyriuje, tai tikriausiai stiebo viršūnėje. Berniukui jūros liga – juokai. Na, štai, matote jį?

Visų žvilgsniai nukrypo į fokstiebį, kur parodė kapitonas: ten ant forbramselio topenanto, šimto pėdų aukštyje, kyburiavo Robertas. Merė krūptelėjo iš siaubo.

– O, būkite rami, mis, – tarė Džonas Menglas, – aš atsakau už jį ir prižadu, jog netrukus pristatysiu kapitonui Grantui šaunų jūrų vilkiuką; mes surasime garbingąjį kapitoną!

– Ak, kad taip būtų, misteri Džonai! – atsakė mergina.

– Brangusis vaikeli, – tarė Glenarvanas, – mūsų ekspedicijai turi pasisekti. Pažvelkite į šiuos šaunius vyrus, parinktus tokiam

kilniam darbui. Šis žygis mums pasiseks, ir be jokių sunkumų. Aš pažadėjau ledi Elenai pramogų kelionę ir esu tikras, kad tesėsiu žodį.

– Edvardai, jūs geriausias žmogus pasaulyje, – tarė Elena.

– Nieko panašaus, bet turiu geriausią įgulą geriausiame laive. Argi nesižavite mūsų „Dunkanu“, mis Mere?

– Atvirkščiai, sere, – atsakė mergina. – Žaviuosi juo kaip tikra žinovė.

– Šit kaip!

– Dar vaikas būdama, žaisdavau laivuose, kuriais plaukiojo mano tėvas. Iš manęs būtų buvęs neblogas jūreivis... Jei reikėtų, manau, sugebėčiau rišti rifus ar supinti linį.

– O mis, ką jūs sakote! – sušuko Džonas Menglas.

– Jei taip, – tarė Glenarvanas, – jūs susidraugausite su kapitonu Džonu, nes, jo manymu, niekas pasaulyje neprilygsta jūreivio amatui. Jis nenumato nieko kito net ir moteriai! Ar ne taip, Džonai?

– Žinoma, sere, – atsakė jaunasis kapitonas, – tačiau turiu pripažinti, kad mis Grant labiau tinka būti ant denio, negu tempti bramselį, bet man itin malonu girdėti ją taip šnekant.

– Ir ypač, kad ji žavisi „Dunkanu“, – pajuokavo Glenarvanas.

– O, jis to vertas, – atsakė Džonas.

– Žinote, – tarė ledi Elena, – jūs taip didžiuojatės jachta, jog man kilo noras apžiūrėti ją iki pat triumo ir pamatyti, kaip įsikūrė tarpudenyje mūsų šaunūs jūreiviai.

– Puikiausiai, – atsakė Džonas, – jie čia kaip namie.

– Jie tikrai kaip namie, brangioji Elena, – pritarė Glenarvanas. – Ši jachta – dalelė mūsų Senosios Kaledonijos! Tai Dambartono grafystės gabalas, plaukiąs jūromis. Taigi mes tebesame savame krašte! „Dunkanas“ – Malkolmo pilis, o vandenynas – Lomondo ežeras!

– Jei taip, brangusis Edvardai, suteikite mums garbę ir aprodykite pilį, – tarė ledi Elena.

– Labai prašom, ponia, – sutiko Glenarvanas, – tik pirma leiskite man įspėti Olbinetą.

Jachtos virėjas buvo puikus kulinaras, nors škotas, bet dėl savo gebėjimų galįs vadintis prancūzu; beje, jis ir savo pareigas vykdė uoliai ir sumaniai. Pašauktas tuojau atėjo.

– Olbinetai, prieš pusryčius mes norime pasivaikščioti, – tarė Glenarvanas, lyg būtų kalbama apie pasivaikščiojimą Tarbete ar prie Ketrinos ežero. – Tikiuosi, kad grįžę stalą rasime jau padengtą.

Olbinetas oriai nusilenkė.

– Jūs mus lydėsite, majore? – paklausė ledi Elena.

– Kaip liepsite, – atsakė Maknabsas.

– O, majoras skendi cigaro dūmuose, ir nereikia jo judinti. Aš jums jį pristatau kaip atkaklų rūkalių, mis Grant. Jis rūko visą laiką, net ir miegodamas.

Majoras linktelėjo galvą, o Glenarvanas su kitais keleiviais nusileido į tarpudenį.

Maknabsas, likęs vienas ir savo papratimu kalbėdamas pats su savimi, bet niekada sau neprieštaraudamas, apsigaubė dar tirštesniu dūmų debesiu. Jis stovėjo nejudėdamas ir žiūrėjo į jachtos kilvaterį. Po keleto minučių tokio nebylaus stebėjimo jis atsigręžė ir išvydo priešais naują asmenį. Jei iš viso kas nors būtų galėjęs nustebinti majorą, šis susitikimas būtų jį nustebinęs, nes keleivis buvo jam visiškai nematytas.

Šis aukštas prakaulis vyras buvo apie keturiasdešimties metų. Jis panėšėjo į ilgą vinį su didele galva. Ir iš tikrųjų jo galva buvo plati ir tvirta, kakta aukšta, nosis ilga, burna stambi, smakras atsikišęs. Akys slėpėsi už didžiulių apvalių akinių ir buvo kaž-

Šis aukštas prakaulis vyras buvo apie keturiasdešimties metų.

kokios keistos, kaip sergančių niktalopija*. Veidas rodė jį esant protingą ir linksmą žmogų. Buvo matyti, kad jis anaiptol ne iš tų atstumiančios išvaizdos rimtuolių, kurie iš principo niekada nesijuokia ir savo menkumą dangsto griežta kauke. Iš jo nerūpestingumo ir nesivaržymo galėjai spręsti, kad į žmones ir daiktus jis žiūri iš gerosios pusės. Jis dar nebuvo nė žodžio ištaręs, tačiau jautei, kad jis šnekus ir, be to, išsiblaškęs: nemato, į ką žiūri, ir negirdi, ko klauso. Nešiojo kelioninę kepurę, stiprius geltonus batus ir odinius getrus, rudo aksomo kelnes ir tos pačios medžiagos švarką su daugybe kišenių, išsipūtusių nuo užrašų knygelių, bloknotų, piniginių ir begalės kitų daiktelių, ne tik nenaudingų, bet ir nereikalingų; ilgas žiūronas tabalavo jam ant juostelės.

Judrusis nepažįstamasis buvo priešingybė ramiam majorui. Jis sukiojosi aplink Maknabsą, apžiūrinėjo jį, klausiamai žvilgčiojo, o šis net nesiteikė pasiteirauti, iš kur jis, kur vyksta ir kaip pateko į „Dunkaną“.

Paslaptingasis asmuo, pamatęs, kad visos jo pastangos sudūžta į majoro abejingumą, čiupo žiūronus, kurie ištraukti buvo keturių pėdų ilgio, nutaikė į akiračio liniją, kur dangus susilieja su vandeniu, ir sustingo plačiai pražergęs kojas, panašus į kelio stulpą; pasižvalgęs kokias penkias minutes, nuleido žiūroną ir, pastatęs ant denio, pasirėmė juo nelyginant lazda. Bet tą pačią akimirką vamzdžiai susistūmė, ir naujasis keleivis, staiga nebetekęs atramos, vos neišsitiesė prie bizanstiebio.

Kiekvienas kitas majoro vietoje būtų bent šyptelėjęs. Majoras net antakių nesuraukė. Tada nepažįstamasis pasiryžo.

– Virėjau! – sušuko jis, ir iš karto galėjai suprasti, kad tai svetimšalis.

---

* Niktalopija – akių liga, kai žmogus gali matyti daiktus tamsoje. (*Aut. past.*)

Jis luktelėjo valandėlę. Niekas nepasirodė.

– Virėjau! – pakartojo jis dar garsiau.

Kaip tik tuo metu pro šalį ėjo Olbinetas į virtuvę po škancais. Kaip jis nustebo, išgirdęs, kad jį šaukia tas visai nepažįstamas ilgšis!

„Kas jis toks? – pamanė Olbinetas. – Misterio Glenarvano draugas? Negali būti."

Tačiau užlipo ant denio ir prisiartino prie nepažįstamojo.

– Jūs esate laivo virėjas? – paklausė tas.

– Taip, pone, – atsakė Olbinetas, – bet aš neturėjau garbės...

– Aš esu keleivis iš šeštos kajutės.

– Šeštos? – pakartojo virėjas.

– Taigi. O jūs kaip vadinatės?

– Olbinetas.

– Na, Olbinetai, mano mielas, – tarė keleivis iš šeštos kajutės. – Laikas būtų pagalvoti apie pusryčius, ir kuo veikiausiai. Štai jau trisdešimt šešios valandos, kai esu nevalgęs, arba teisingiau, trisdešimt šešias valandas miegojau, o tai atleistina žmogui, kuris, niekur nesustodamas, atvyko iš Paryžiaus į Glazgą. Malonėkite pasakyti, kurią valandą čia pusryčiaujama?

– Devintą, – mechaniškai atsakė Olbinetas.

Svetimšalis norėjo pasižiūrėti į savo laikrodį, bet ilgokai užtruko, kol surado jį tik devintoje kišenėje.

– Puiku, – tarė jis, – dar nėra aštuonių. Na, o kol aš sulauksiu pusryčių, atneškite man, Olbinetai, biskvitą ir stiklą vyno, nes aš taip išbadėjęs, jog nebepastoviu ant kojų.

Olbinetas klausėsi nieko nesuprasdamas; be to, nepažįstamasis taškėjo be atvangos, nepaprastai lengvai peršokdamas nuo vienos temos prie kitos.

– Na, o kapitonas? – klausinėjo jis. – Ar kapitonas dar neatsikėlęs? O jo padėjėjas? Ką veikia padėjėjas? Ar jis taip pat miega? Laimė, oras gražus, vėjas palankus, ir laivas plaukia pats...

Vos tiktai jis ištarė šiuos žodžius, ant juto laiptelių pasirodė Džonas Menglas.

– Štai ir kapitonas, – tarė Olbinetas.

– Ak, kaip aš džiaugiuosi, – sušuko nepažįstamasis, – kaip aš džiaugiuosi, kapitone Bertonai, susipažinęs su jumis!

Džonas Menglas apstulbo; jis ne tiek stebėjosi vadinamas kapitonu Bertonu, kiek matydamas savo laive tą svetimšalį.

O anas varė toliau:

– Leiskite man paspausti jums ranką. Aš to nepadariau užvakar vakare, nes, laivui rengiantis išplaukti, nedera jūsų trukdyti. Bet šiandien, kapitone, aš tikrai laimingas susipažinęs su jumis.

Džonas Menglas, išplėtęs akis, žiūrėjo čia į Olbinetą, čia į naująjį atvykėlį.

– Dabar susipažinome, brangusis kapitone, ir štai mes jau seni draugai. Galime ir pašnekučiuoti. Sakykite, jūs patenkintas „Škotija“?

– Apie kokią „Škotiją“ kalbate? – tarė pagaliau Džonas Menglas.

– Betgi „Škotija“, kuria plaukiame, puikus laivas, jį man išgyrė ne mažiau kaip ir šaunųjį jo kapitoną Bertoną. Jūs bene būsite didžiojo keliautojo po Afriką giminaitis? Drąsus vyras. Jei taip, sveikinu!

– Pone, – tarė Džonas Menglas, – aš nesu ne tik keliautojo Bertono giminaitis, bet netgi kapitonas Bertonas.

– A, vadinas, dabar kalbuosi su „Škotijos“ kapitono padėjėju misteriu Berdnesu.

– Misteriu Berdnesu? – pakartojo Džonas Menglas, kuris jau pradėjo susivokti, tik nežinojo, su kuo kalba: su bepročiu ar su kokiu plevėsa? Jis jau buvo benorįs griežtai išsiaiškinti tą kausimą, bet ant denio pasirodė Glenarvanas, jo žmona ir mis Grant. Nepažįstamasis, pastebėjęs juos, sušuko:

– O, keleiviai, keleiviai! Puiku! Tikiuosi, misteri Berdnesai, kad mane supažindinsite.

Nelaukdamas Džono Menglo tarpininkavimo, jis kuo laisviausiai žengė į priekį.

– Ponia, – tarė jis mis Grant, – panele, – ledi Elenai, – pone, – pridūrė kreipdamasis į Glenarvaną.

– Misteris Glenarvanas, – tarė Džonas Menglas.

– Sere, – kalbėjo toliau nepažįstamasis, – prašau man atleisti, kad pats prisistatau, bet jūroje nėra ko taip griežtai paisyti etiketo. Tikiuosi, kad netrukus susibičiuliausime ir kelionė „Škotija“ ponių draugystėje mums atrodys ir trumpa, ir maloni.

Ledi Elena ir mis Grant nesusigriebė, ką atsakyti. Jos visiškai nesuprato, kaip tas pašalinis asmuo pateko į „Dunkaną“.

– Pone, – tarė tada Glenarvanas, – su kuo turiu garbę kalbėti?

– Su Žaku Eljasenu Fransua Mari Paganeliu, Paryžiaus Geografų draugijos sekretoriumi, Berlyno, Bombėjaus, Darmštato, Leipcigo, Londono, Peterburgo, Vienos, Niujorko Geografų draugijų nariu korespondentu, Rytų Indijos Karališkojo geografijos ir etnografijos instituto garbės nariu, kuris, dvidešimt penkerius savo gyvenimo metus studijavęs geografiją kabinete, nusprendė pereiti į aktyviųjų mokslo veikėjų gretas ir plaukia į Indiją norėdamas susieti jų darbus su didžiųjų keliautojų atradimais!

Septintas skyrius

IŠ KUR ATVYKO IR KUR PLAUKIA ŽAKAS PAGANELIS

Geografų draugijos sekretorius, matyt, buvo malonus žmogus, nes visa tai pasakė itin dailiai. Beje, Glenarvanas puikiai žinojo, su kuo šnekasi. Apie Žaką Paganelį ir jo nuopelnus daug buvo girdėjęs. Savo geografiniais darbais, pranešimais apie naujus atradimus, spausdinamais draugijos biuleteniais, susirašinėjimu su visu pasauliu jis garsėjo kaip vienas žymiausių Prancūzijos mokslininkų. Taigi Glenarvanas širdingai padavė ranką nelauktajam svečiui.

– O dabar, kai vienas kitam prisistatėme, – pridūrė jis, – gal malonėsite, pone Paganeli, atsakyti man į vieną klausimą?

– Nors į dvidešimt, – atsakė Žakas Paganelis. – Pasikalbėti su jumis man visuomet bus malonu.

– Jūs įsėdote į šį laivą užvakar vakare?

– Taip, pone, užvakar vakare aštuntą valandą. Iššokęs iš Kaledonijos greitojo traukinio, sėdau į kebą, o iš jo – tiesiai į „Škotiją“: šeštą kajutę buvau užsisakęs iš Paryžiaus. Naktis buvo apsiniaukusi. Laive nesutikau nė gyvos dvasios. Jaučiausi nuvargęs po trisdešimties valandų kelionės, be to, žinojau, kad geriausias vaistas nuo jūros ligos – gulėti ir pirmomis dienomis nesikelti iš lovos; aš tučtuojau taip padariau ir, tikėkite manimi, sąžiningai išmiegojau trisdešimt šešias valandas.

Dabar Žako Paganelio klausytojai suprato, kaip jis pas juos pateko. Prancūzų keliautojas apsirikęs įsėdo į jų laivą. Viskas paaiškėjo. Tačiau ką pasakys mokslininkas geografas, kai sužinos laivo vardą ir maršrutą?

– Vadinasi, pone Paganeli, – tarė Glenarvanas, – savo kelionių pradiniu punktu pasirinkote Kalkutą?

– Taip, pone. Aš visą gyvenimą puoselėjau mintį pamatyti Indiją. Dramblių tėvynėje pagaliau įsikūnys gražiausia mano svajonė.

– Tad jums, pone Paganeli, nebūtų vis tiek, jei tektų aplankyti kurį nors kitą kraštą?

– Ne, pone, man tai būtų netgi nemalonu, nes turiu rekomendacinį laišką lordui Somersetui, Indijos generalgubernatoriui, be to, Geografų draugija man pavedė vieną uždavinį.

– A, jums pavestas uždavinys?

– Taip. Man pasiūlyta viena naudinga ir įdomi kelionė, kurios planą sudarė mano draugas ir kolega mokslininkas Vivjenas de Sen Martenas. Iš tikrųjų man teks eiti brolių Šlaginvaitų, pulkininko Vou, Vebo, Hodžsono, misionierių Huko ir Gabė, Murkrofto, Žiulio Remi ir daugelio kitų garsių keliautojų pėdomis. Aš noriu padaryti tai, kas 1846 metais nepavyko misionieriui Krikui, žodžiu, ištirti Jaru Dzangbo Ču upę, kuri teka šiaurine Himalajų papėde ir tūkstančio penkių šimtų kilometrų ruožu drėkina Tibetą; reikia pagaliau sužinoti, ar ši upė į šiaurės rytus nuo Asamo įteka į Bramaputrą. Aukso medalis, sere, garantuotas keliautojui, kuriam pasiseks įvykdyti vieną karščiausių troškimų Indijos geografijoje.

Paganelis buvo puikus. Jis kalbėjo nepaprastai užsidegęs. Leidosi nešamas lakių fantazijos sparnų. Jį sustabdyti būtų buvę neįmanoma, kaip ir užtvenkti Reiną prie Šafuzeno slenksčių.

– Pone Žakai Paganeli, – tarė Glenarvanas, valandėlę tylėjęs, – tai tikrai puiki kelionė, ir mokslas jums bus labai dėkingas; tačiau aš nenoriu ilgiau slėpti jūsų apsirikimo: jums teks bent laikinai atsisakyti malonumo aplankyti Indiją.

– „Dunkanas“! „Dunkanas“! – sušuko jis, tikrai nusiminęs.

– Atsisakyti? Kodėl?

– Todėl, kad kiekvieną minutę tolstate nuo Indijos pusiasalio.

– Kaip! Kapitone Bertonai...

– Aš ne kapitonas Bertonas, – atsakė Džonas Menglas.

– Bet čia „Škotija“?

– Ne, ne „Škotija“!

Neįmanoma apsakyti, kaip nustebo Paganelis. Jis žvilgčiojo paeiliui čia į visada rimtą Edvardą Glenarvaną, čia į jo žmoną Eleną ir Merę Grant, kurių veiduose buvo matyti gaili užuojauta, čia į besišypsantį Džoną Menglą, į majorą, kuris nė nesukrutėjo. Paskui, gūžtelėjęs pečiais ir nuleidęs nuo kaktos ant nosies akinius, sušuko:

– Tai bent pokštas!

Bet tą akimirką jo akys sustojo ties vairo ratu, ant kurio buvo užrašyti du žodžiai:

DUNKANAS
GLAZGAS

– „Dunkanas“! „Dunkanas“! – sušuko jis, tikrai nusiminęs. Paskui galvotrūkčiais nubildėjo juto laiptais į savo kajutę.

Vos tik nelaimingasis mokslininkas dingo, visi, išskyrus majorą, nebegalėjo susilaikyti iš juoko, kvatojo net ir jūreiviai. Tiek jau to, pasitaiko įsėsti ne į tą traukinį. Pusė bėdos, kai apsižiūri važiuojąs ne Dambartono, o Edinburgo link! Bet apsirikti ir patekti ne į tą laivą, plaukti į Čilę, kai reikia į Indiją, – didesnio išsiblaškymo nebegali būti.

– Beje, Žaku Paganeliu aš nė kiek nesistebiu, – tarė Glenarvanas. – Apie jį pasakojama nemaža tokių juokingų atsitikimų.

Jo išleistas žinomas Amerikos žemėlapis, kuriame rasi Japoniją. Tačiau, kad ir toks išsiblaškęs, jis žymus mokslininkas ir vienas geriausių Prancūzijos geografų.

– Bet ką darysime su tuo nelaiminguoju? – paklausė ledi Elena. – Negi vešimės į Patagoniją?

– O kodėl ne? – rimtai paprieštaravo Maknabsas. – Mes juk niekuo dėti, kad jis toks išsiblaškęs. O jeigu jis dabar, sakysime, važiuotų traukiniu. Ar jį sustabdytų?

– Ne, bet išliptų artimiausioje stotyje, – atsakė ledi Elena.

– Na, ką gi, jis galės pasielgti kaip tinkamas pirmoje mūsų sustojimo vietoje, – tarė Glenarvanas.

Tą akimirką Paganelis, susigėdęs ir pasigailėtinas, įsitikinęs, kad lagaminai jachtoje, vėl pasirodė ant denio. Jis be perstojo kartojo nelemtus žodžius „Dunkanas“! „Dunkanas“!, tarytum kitokių nė nebuvo jo leksikone. Jis vaikštinėjo, apžiūrinėjo jachtos stiebus ir lyg ko klausinėjo nebylų horizontą. Pagaliau vėl priėjo prie Glenarvano.

– O kur plaukia „Dunkanas“?

– Į Ameriką, pone Paganeli.

– O tiksliau kur?

– Į Konsepsjoną.

– Į Čilę! Į Čilę! – šūktelėjo nelaimingasis geografas. – O juk man duotas uždavinys vykti į Indiją! Ką pasakys ponas Katrfažas, centrinės komisijos pirmininkas! Ir ponas d'Avezakas! Ir ponas Kortamberas! Ir Vivjenas de Sen Martenas! Kaip aš pasirodysiu draugijos posėdžiuose!

– Nenusiminkite, pone Paganeli, – tarė Glenarvanas. – Viską dar galima atitaisyti, ir jums teks palyginti tik truputį sugaišti. Jaru Dzangbo Ču upė visados jūsų palauks Tibeto kalnuose. Mes netrukus sustosime Madeiroje, ir ten rasite laivą, kuriuo grįšite į Europą.

– Dėkoju, pone, ką gi padarysi. Pamanykite, koks nepaprastas nuotykis! Tik man taip atsitinka. Aš juk buvau užsisakęs kajutę „Škotijoje“!

– Apie „Škotiją“ patarčiau jums kol kas nebegalvoti.

– „Dunkanas“ – pramoginė jachta? – tarė Paganelis, dar sykį apžiūrėjęs laivą.

– Taip, pone, – atsakė Džonas Menglas, – ir ji priklauso misteriui Glenarvanui.

– Kuris iš visos širdies prašo jus pasisvečiuoti, – pridūrė Glenarvanas.

– Labai labai jums dėkoju, – atsakė Paganelis. – Tikrai esu sujaudintas jūsų mandagumo; bet leiskite man pareikšti mažytę pastabą: koks puikus kraštas Indija! Ten keliautojų laukia nuostabiausi netikėtumai. Ponios turbūt dar tenai nebuvusios... Vairininkui reikėtų tik pasukti ratą, ir „Dunkanas“ lengvai galėtų skrieti į Kalkutą, kaip ir į Konsepsjoną. O kadangi plaukiate savo malonumui...

Išgirdę Paganelio pasiūlymą, visi papurtė galvas, ir mokslininkas nutilo nebaigęs sakinio.

– Pone Paganeli, – tarė tada ledi Elena, – jei tai būtų kelionė savo malonumui, aš jums atsakyčiau: plaukime visi kartu į Indiją, ir vyras manęs neatkalbinėtų. Bet „Dunkanas“ plaukia į Patagoniją pargabenti laivo katastrofos aukų ir negali pakeisti tokios humaniškos paskirties...

Per keletą minučių prancūzas keliautojas sužinojo, kas buvo atsitikę. Jį sujaudino stebuklinga dokumentų suradimo ir kapitono Granto istorija, taip pat taurus ledi Elenos pasiūlymas.

– Ponia, – tarė jis, – leiskite pareikšti jums, kad žaviuosi, be galo žaviuosi jūsų elgesiu. Tegu jūsų jachta plaukia savo keliu; mane sąžinė graužtų, jei bent vieną dieną ją sugaišinčiau.

– Tai gal prisidėsite prie mūsų ieškojimų? – paklausė ledi Elena.

– Deja, neįmanoma, ponia. Aš turiu įvykdyti pavestą uždavinį. Išlipsiu pirmoje jūsų sustojimo vietoje...

– Vadinasi, Madeiroje, – tarė Džonas Menglas.

– Tebūnie Madeiroje. Iš ten tik šimtas aštuoniasdešimt ljė iki Lisabonos, ir, manau, sulauksiu kokios nors susisiekimo priemonės.

– Gerai, pone Paganeli, – tarė Glenarvanas, – bus padaryta, kaip pageidaujate, o aš savo ruožtu džiaugiuosi, kad paviešėsite mano jachtoje. Norėčiau, kad per daug nenuobodžiautumėte mūsų draugėje!

– O misteri Glenarvanai, – sušuko mokslininkas, – aš dar labiau džiaugiuosi, taip maloniai apsirikęs! Vis dėlto labai juokinga, kad plauki į Ameriką, kai tau reikia į Indiją!

Liūdna pastaba, tačiau Paganelis daugiau nesigraužė, kad teks pavėluoti: vis tiek nieko nebegalėjo pakeisti. Jis pasirodė esąs mielas, linksmas ir, žinoma, išsiblaškęs. Jis žavėjo moteris gera nuotaika. Į vakarą jau buvo su visais susidraugavęs. Jis paprašė parodyti dokumentą. Studijavo jį rūpestingai, ilgai ir kruopščiai. Jo nuomone, jokio kito aiškinimo negalį būti. Jis labai užjautė Merę Grant ir jos brolį. Sustiprino jų viltį. Nupiešė, kaip viskas toliau klosis, patikino, kad „Dunkano" kelionės sėkmė – neginčytina, ir mergina, klausydamasi jo žodžių, netgi nusišypsojo. Iš tikrųjų, jeigu ne jo uždavinys, jis irgi leistųsi ieškoti kapitono Granto!

O kai Paganelis sužinojo, kad Elena Glenarvan yra Viljamo Tafnelio duktė, iš jo lūpų pasipylė pasigėrėjimo šūksniai. Jis pažinęs jos tėvą. Koks drąsus mokslininkas! Kokius laiškus jie rašydavę vienas kitam, kai Viljamas Tafnelis buvo draugijos

narys korespondentas! Koks susitikimas ir kokia džiaugsminga kelionė su Viljamo Tafnelio dukterimi!

Pagaliau jis paprašė leisti ją pabučiuoti. Ledi Elena sutiko, nors tai gal buvo kiek „nepadoru“.

Aštuntas skyrius
„DUNKANE“ VIENU GERU ŽMOGUMI DAUGIAU

Palanki Šiaurės Afrikos srovė greitai nešė jachtą prie pusiaujo. Rugpjūčio 30 dieną horizonte iškilo Madeiros salos. Glenarvanas, tesėdamas savo pažadą, pasiūlė naujajam svečiui čia išlipti.

– Brangusis Glenarvanai, – atsakė Paganelis, – aš nebesivaržysiu jūsų. Ar anksčiau, kol manęs dar nebuvo laive, ketinote sustoti Madeiroje?

– Ne, – tarė Glenarvanas.

– Na, tai leiskite man pasinaudoti savo nelemto išsiblaškymo pasekmėmis. Madeira – per daug žinoma sala. Joje nėra nieko įdomaus geografui. Viskas pasakyta, viskas parašyta apie tas salas, kur, beje, vynmedžiai visiškai sunykę. Įsivaizduokite, Madeiroje nebėra vynuogių! Vyno gamyba, 1813 metais išaugusi iki dvidešimt dviejų tūkstančių pipų*, 1845 metais smuko iki dviejų tūkstančių šešių šimtų šešiasdešimt devynių pipų! Dabar nesiekia nė penkių šimtų! Liūdnas vaizdas. Jeigu jums būtų vis tiek, prašyčiau sustoti Kanarų salyne!..

– Gerai, sustosime Kanarų salyne, – atsakė Glenarvanas. – Mums neteks dėl to pasukti iš kelio.

* Pipas – 50 hektolitrų. (Aut. past.)

– Aš tai žinau, brangusis Glenarvanai! Matote, Kanarų salyne yra trys grupės, įdomios tyrinėti, nekalbant jau apie Tenerifės viršukalnę, kurią visą laiką troškau pamatyti. Dabar kaip tik pasitaiko proga. Aš ja pasinaudosiu ir, kol sulauksiu laivo, plaukiančio į Europą, užkopsiu į šį garsųjį kalną.

– Kaip jums patinka, brangusis Paganeli, – atsakė Glenarvanas, kuris negalėjo susilaikyti nenusišypsojęs.

Ir buvo ko šypsotis.

Kanarų salos yra netoli nuo Madeiros salų. Jas skiria vos du šimtai penkiasdešimt mylių – visiškai nereikšmingas atstumas tokiam greitam laivui kaip „Dunkanas".

Rugpjūčio 31 dieną, apie antrą valandą po pietų, Džonas Menglas ir Paganelis vaikštinėjo po jutą. Prancūzas prisispyręs klausinėjo savo pašnekovą apie Čilę; staiga kapitonas pertraukė jį, rodydamas pietuose į kažkokį tašką horizonte.

– Pone Paganeli! – tarė jis.

– Ką, mielasis kapitone? – paklausė mokslininkas.

– Malonėkite pažvelgti į šitą pusę. Ar nieko nematote?..

– Nieko.

– Jūs ne ten žiūrite. Ne horizonte, bet aukščiau, debesyse.

– Debesyse? Dievaži nieko...

– Štai žiūrėkite ten link, kur išsikišęs bušprito galas.

– Ničnieko nematau.

– Jūs tiesiog nenorite matyti. Nors esame dar už keturiasdešimties mylių, Tenerifės viršukalnė puikiai matyti viršum horizonto.

Gal Paganelis norėjo matyti, gal ne, bet po keleto valandų turėjo tai pastebėti, nebent būtų prisipažinęs, kad aklas.

– Pagaliau matote! – tarė Džonas Menglas.

– Taip, taip, puikiausiai, – atsakė Paganelis, – ir tai, – pridūrė su panieka, – vadinama Tenerifės viršukalne?

– Taip,

– Ji, rodos, gana neaukšta.

– Vienuolikos tūkstančių pėdų virš jūros lygio.

– Bet negali lygintis su Monblanu.

– Galbūt, bet jei pamėginsite kopti, ji jums pasirodys ir dar kaip aukšta.

– Kopti, kopti! Brangusis kapitone, kuriems galams, atsiprašau, kopti į ją po Humbolto ir Bonplano? Juk Humboltas – genijus! Jis užlipo į tą kalną ir taip išsamiai jį aprašė, jog vargu ką pridėsi. Jis pažymėjo jame penkias juostas: vynuogynų, laurų, pušų, alpinių viržynų ir pagaliau juostą be jokios augmenijos. Jis buvo užsikoręs ant pačio gūbrio: ten net nebuvo kur atsisėsti. Nuo kalno aukštumos jis žvilgsniu aprėpė tokią erdvę kaip ketvirtis Ispanijos. Paskui nusileido į ugnikalnį iki pat išgesusio kraterio. Ką gi čia man daryti po šio didžiojo žmogaus?

– Iš tikrųjų, – pritarė Džonas Menglas, – ten nebėra ko veikti. Žinoma, apmaudu, nes jums teks labai nuobodžiauti laukiant laivo Tenerifės uoste. Ten nėra kur išsiblaškyti.

– O, aš ir taip išsiblaškęs, – juokdamasis atsakė Paganelis. – Bet, brangusis Menglai, argi Žaliojo Kyšulio salose nėra kokios žinomesnės sustojimo vietos?

– Be abejo, yra. Lengviausia įsėsti į laivą Prajoje.

– Nekalbant jau apie vieną savybę, kurios nereikia niekinti. Žaliojo Kyšulio salos yra netoli Senegalo, ten aš sutiksiu savo tėvynainių. Gerai žinau, kad tos salos gana neįdomios, nykios ir nesveikos. Tačiau geografo akiai viskas įdomu. Mokėti matyti – didelis mokslas. Yra žmonių, kurie nemoka matyti ir keliauja kaip sraigės. Tikėkite, aš ne iš tokių.

– Kaip jums patinka, pone Paganeli, – atsakė Džonas Menglas. – Aš esu tikras, kad, aplankęs Žaliojo Kyšulio salas, praturtinsite geografijos mokslą. Mes kaip tik turime ten sustoti ir pasikrauti anglių. Jūs nė kiek mūsų nesutrukdysite.

Tai pasakęs, kapitonas nustatė laivo kursą į vakarus nuo Kanarų salų; garsioji viršukalnė pasiliko kairėje, ir „Dunkanas“, plaukdamas tokiu pat greičiu, rugsėjo antrąją, penktą valandą ryto, perkirto Vėžio atogrąžą. Oras staiga pasikeitė. Prasidėjo drėgnas, sunkus ir lietingas metų laikas – *tiempo das aguas,* anot ispanų, – varginantis metų laikas keliautojams, bet naudingas Afrikos salų gyventojams, kurie neturi miškų ir vandens. Jūra labai bangavo, ir keleiviai negalėjo būti ant denio, tačiau kalbos kajutkompanijoje buvo tokios pat gyvos.

Rugsėjo trečiąją Paganelis ėmė dėlioti lagaminus, ruošdamasis išlipti. „Dunkanas“ plaukė tarp Žaliojo Kyšulio salų. Praplaukė Salio salą – tikrą smėlio kapą, – nederlingą ir negyvenamą; paskui, aplenkęs plačius koralinius rifus, šone paliko Santjago salą, kurią iš šiaurės pietų link juosia bazalto kalnų virtinė, užsibaigianti dviem aukštom kalvom.

Pagaliau „Dunkanas“ įplaukė į Prajos įlanką ir netrukus priešais pat miestą išmetė inkarą, aštuonių sieksnių gylyje. Oras buvo bjaurus, o mūša nepaprastai smarki, nors įlanka apsaugota nuo vėjų iš jūros pusės. Lietus pliaupė kaip iš kibiro, lygumoje dūlavo miestas, užstotas vulkaninių uolų, kurių aukštis siekė iki trijų šimtų pėdų. Salos vaizdas pro tankią lietaus uždangą atrodė nykus.

Ledi Elena gavo atsisakyti savo ketinimo apžiūrėti miestą. Anglis pakrauti buvo labai sunku. Kol dangus maišėsi su jūra, „Dunkano“ keleiviai turėjo tūnoti kajutkompanijoje. Visai natūralu, kad jachtoje tik ir buvo kalbama apie orą. Kiekvienas

reiškė savo nuomonę, išskyrus majorą, kuris net ir pasaulio tvaną būtų stebėjęs visiškai abejingai. Paganelis vaikščiojo po kajutkompaniją purtydamas galvą.

– Lyg tyčia, – kalbėjo jis.

– Iš tikrųjų, – atsiliepė Glenarvanas, – gamtos jėgos prieš jus.

– Vis dėlto aš su jomis susiremsiu.

– Jūs negalite pasipriešinti tokiam lietui, – tarė ledi Elena Glenarvan.

– Puikiausiai galėčiau, ponia. Aš tik būgštauju dėl savo lagaminų ir instrumentų. Viskas nueis niekais.

– Baisu tik išlipti, – įsiterpė Glenarvanas. – Tačiau Prajoje jūs ne per blogiausiai įsikursite. Žinoma, ten nelabai švaru. Gyventi beždžionių ir kiaulių draugėje ne visada malonu, tačiau keliautojas neturi būti per daug reiklus. Be to, reikia tikėtis, kad po septynių ar aštuonių mėnesių jums pavyks kokiu nors laivu grįžti į Europą.

– Po septynių ar aštuonių mėnesių! – sušuko Paganelis.

– Mažiausiai. Laivai Žaliojo Kyšulio salas liūčių metu retai lanko. Tačiau galėsite naudingai praleisti laiką. Archipelagas dar menkai ištirtas. Topografijos, klimatologijos, etnografijos ir hipsometrijos srityse čia daug ką reikia nuveikti.

– Jūs ištirsite upes, – tarė ledi Elena.

– Jų ten nėra, ponia, – atsakė Paganelis.

– Tada upelius.

– Nėra ir jų.

– Tada upokšnius.

– Ten visiškai nėra upokšnių.

– Jūs atsigriebsite miškuose, – įsiterpė majoras.

– Miško be medžių nebūna. Ten jų visiškai nėra.

– Puikus kraštas! – atsiliepė majoras.

– Pasiguoskite tuo, brangusis Paganeli, – tarė tada Glenarvanas, – kad tenai bent rasite kalnus.

– O, jie neaukšti ir neįdomūs, sere! Be to, moksliniai darbai apie juos jau parašyti.

– Parašyti, – pakartojo Glenarvanas.

– Taip, tokia jau mano dalia. Jei Kanarų salose aš prieš akis turėjau Humbolto darbus, tai čia mane pralenkė geologas Šarlis Sen Kleras Devilis!

– Negali būti!

– Deja, taip, – atsakė Paganelis gailiu balsu. – Tas mokslininkas plaukė prancūzų korvete „Pasiryžėlis"; jai sustojus Žaliojo Kyšulio salose, jis užlipo į vieną įdomiausią tenykščių kalnų viršūnę – ugnikalnį Fogo saloje. Sakykite, ką gi aš turėčiau daryti po jo?

– Iš tikrųjų gaila, – atsiliepė ledi Elena, – ką gi jums daryti, pone Paganeli?

Paganelis tylėjo.

– Jums geriau reikėjo išlipti Madeiroje, nors ten ir nebėra vyno! – sumurmėjo Glenarvanas.

Mokslininkas, Geografų draugijos sekretorius, vis tylėjo.

– Jumis dėtas, aš laukčiau, – tarė majoras tokiu balsu, lyg būtų sakęs: „Aš nelaukčiau."

– Brangusis Glenarvanai, – tada prabilo Paganelis, – kur dar ketinate sustoti?

– O, ne anksčiau kaip Konsepsjone.

– Po šimts! Aš labai nutolsiu nuo Indijos.

– Nė kiek... Tą akimirką, kai „Dunkanas" apiplauks Horno kyšulį, prie jos priartėsite.

– Labai abejoju.

– Beje, – kalbėjo toliau Glenarvanas kuo rimčiausiai, – kai plauki į Indiją, ne tiek svarbu, ar pateksi į Ost Indiją, ar į Vest Indiją.

– Kaip tai nesvarbu?

– Tik toks skirtumas, kad Patagonijos pampos gyventojai – indėnai, o Pendžabo – indai.

– Po šimts! – sušuko Paganelis. – Tokia mintis man niekad nebūtų šovusi į galvą!

– Be to, brangusis Paganeli, aukso medalį galima pelnyti bet kur; visur yra ką veikti, ieškoti, atrasti, – ir Kordiljerose kaip Tibeto kalnuose.

– O Jaru Dzangbo Ču upės vaga?

– Ją pakeisite Rio Kolorado vaga! Upė menkai ištirta, žemėlapiuose ji teka grynai pagal geografų fantaziją.

– Aš tai žinau, brangusis Glenarvanai. Ten yra begalė visokiausių klaidų. O, aš neabejoju, kad, man paprašius, Geografų draugija būtų pasiuntusi mane į Patagoniją, kaip ir į Indiją. Bet aš apie tai nepagalvojau. Ir vis per savo išsiblaškymą.

– Vadinas, pone Paganeli, jūs mus lydite? – paklausė ledi Elena Glenarvan labai jau įsiteikiamu balsu.

– Ponia, o mano uždavinys?

– Įspėju jus, kad plauksime per Magelano sąsiaurį, – pridūrė Glenarvanas.

– Sere, jūs gundytojas.

– Pridursiu, kad aplankysime Bado uostą!

– Bado uostą! – sušuko prancūzas, priremtas iš visų pusių. – Tą garsųjį geografijos metraščiuose aprašytą uostą!

– Taip pat įsidėmėkite, pone Paganeli, – tarė ledi Elena, – prisidėdamas prie mūsų, įsigysite teisę prie Škotijos vardo prijungti ir Prancūzijos vardą!

– Taip, be abejo.

– Geografas gali būti naudingas mūsų ekspedicijai, o kas yra gražesnio, kaip mokslo tarnavimas žmonijai?

– Gerai pasakyta, ponia!

– Patikėkite manimi: atsiduokite kaip ir mes likimo ar, teisingiau, Apvaizdos malonei. Ji atsiuntė mums šį dokumentą, ir mes išsirengėm į kelionę. Ji atvedė jus į „Dunkaną“, ir jūs pasilikite čia.

– Likite su mumis, pone Paganeli! – sušuko Robertas Grantas.

– Žinote, ką aš jums pasakysiu, mano mieli? – tarė pagaliau Paganelis. – Jūs labai norite, kad aš pasilikčiau!

– Ir jūs, Paganeli, mirštate noru pasilikti, – įsiterpė Glenarvanas.

– Po šimts, – sušuko geografas, – bet aš bijojau būti nekuklus!

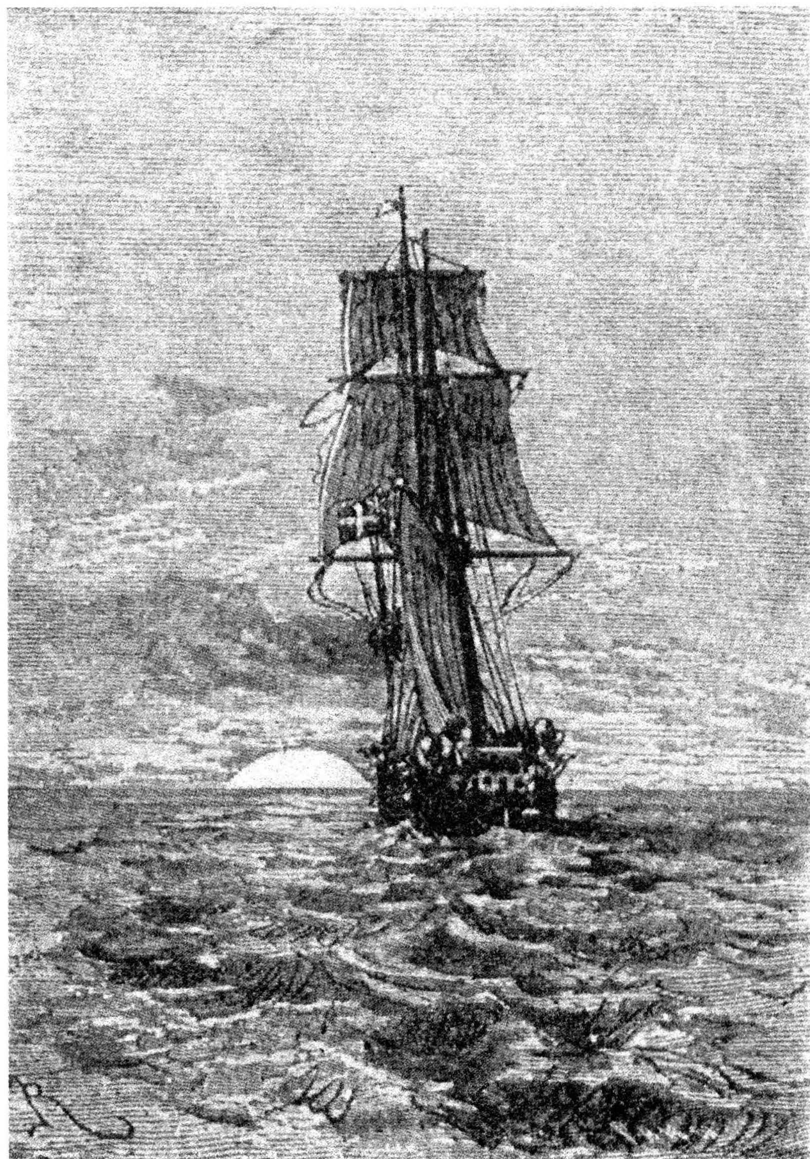
Devintas skyrius
MAGELANO SĄSIAURIS

Visus laivo keleivius nudžiugino Paganelio pasiryžimas. Robertas, nieko nežiūrėdamas, šoko jam ant kaklo. Gerbiamasis sekretorius vos neparvirto aukštielninkas.

– Smarkus vyrukas, – tarė jis, – aš jį išmokysiu geografijos.

Kadangi Džonas Menglas buvo nusprendęs padaryti jį jūreiviu, Glenarvanas – narsiu vyru, majoras – šaltakraujų jaunuoliu, ledi Elena – geru ir tauriu žmogumi, Merė Grant – mokiniu, kuris būtų dėkingas tokiems mokytojams, aišku, Robertas turėjo išaugti tobulu džentelmenu.

„Dunkanas“ skubiai baigė krauti anglis ir, palikęs tuos nykius krantus, pasuko į vakarus, į tekančią nuo Brazilijos srovę,

„Dunkanas“ skubiai baigė krauti anglis ir,
palikęs tuos nykius krantus, pasuko į vakarus

ir rugsėjo septintąją, palankaus šiaurės vėjo nešamas, perplaukė pusiaują ir atsidūrė Pietų pusrutulyje.

Kelionė kol kas buvo sėkminga. Visi gyveno viltimi. Atrodė, kad ekspedicijos galimybės surasti kapitoną Grantą diena iš dienos didėja. Labiausiai tuo tikėjo kapitonas. Mat jis iš visos širdies troško matyti mis Merę laimingą ir ramią. Mergina patiko jam ne juokais, o savo jausmus jis taip gerai slėpė, kad visi „Dunkano" keleiviai viską pastebėjo, išskyrus jį ir Merę Grant.

O geografas, galima sakyti, buvo laimingiausias žmogus Pietų pusrutulyje; jis ištisas dienas studijavo žemėlapius, jais nuklojęs stalą kajutkompanijoje. Dėl to kasdien kildavo ginčai su Olbinetu, kuris negalėdavo padengti stalo. Tačiau Paganelį užsistodavo visi keleiviai, žinoma, tik ne majoras: geografijos klausimai jį labai mažai domino, ypač per pietus. Be to, aptikęs kapitono padėjėjo skyriuje įvairiausių knygų, tarp jų ir keletą ispaniškų, Paganelis pasišovė išmokti Servanteso kalbą. Laive niekas nemokėjo ispaniškai, o Čilės pakrantėse tai labai pravers. Turėdamas palinkimą į poliglosiją*, jis tikėjosi, kad, atvykęs į Konsepsjoną, jau laisvai kalbės ispaniškai. Mokėsi labai atkakliai, ir nuolat galėjai girdėti jį burbant po nosimi tos svetimos kalbos skiemenis.

Laisvalaikiu jis netingėdavo praktiškai mokyti Robertą, supažindindavo su istorija tų pakrančių, prie kurių taip greitai artėjo „Dunkanas".

Rugsėjo 10-ąją jachtos koordinatės buvo 5°37' platumos ir 31°15' ilgumos, ir tą dieną Glenarvanas sužinojo vieną dalyką, kurio tikriausiai nežino daugelis mokytų žmonių. Paganelis pasakojo Amerikos istoriją ir, norėdamas suminėti didžiuosius jū-

* Poliglosija – kelių kalbų mokėjimas. (Aut. past.)

rininkus, kurių keliais dabar skriejo „Dunkanas“, pradėjo nuo Kristupo Kolumbo; baigdamas pridūrė, jog garsusis genujietis mirė visai nežinodamas, kad atrado naują pasaulį.

Klausytojai užginčijo. Paganelis atkakliai laikėsi savo tvirtinimo.

– Iš tikrųjų, – kalbėjo jis. – Aš nenoriu menkinti Kolumbo garbės, tačiau faktas yra faktas. Penkiolikto amžiaus pabaigoje visi protai buvo susirūpinę, kaip palengvinti susisiekimą su Azija ir surasti kelią į Rytus per Vakarus, žodžiu, kaip trumpiausiu keliu nuplaukti į prieskonių šalį. Tai ir pabandė Kolumbas. Jis dalyvavo keturiose kelionėse; pasiekė Kumanos, Honduro, Moskitų įlankas, Nikaragvos, Veragvos, Kosta Rikos, Panamos pakrantes, manydamas, kad tai Japonijos ir Kinijos pakrantės, ir numirė, nieko nežinodamas apie didįjį žemyną, kurio net nepavadino savo vardu!

– Aš noriu patikėti jūsų žodžiais, mielasis Paganeli, – tarė Glenarvanas, – tačiau atleiskite man, aš nustebintas ir noriu jus paklausti, kas tie jūrininkai, atskleidę Kolumbo apsirikimą.

– Jo pasekėjai: Ocheda, kuris buvo lydėjęs Kolumbą, taip pat Vinsentas Pinsonas, Vespučis, Mendosa, Bastidas, Kabralis, Solis, Balboa. Jie apiplaukė rytinius Amerikos pakraščius, nustatė ribas; prieš tris šimtus šešiasdešimt metų juos nešė į pietus srovė, dabar nešanti mus! Žinote, bičiuliai, mes perkirtome pusiaują toje pačioje vietoje, kur perkirto jį Pinsonas paskutiniais penkiolikto amžiaus metais, ir artinamės prie 8° pietų platumos, kur jis pasiekė Braziliją. Metams praslinkus, portugalas Kabralis nusigavo net iki Seguro uosto. Paskui Vespučis 1502 metais per trečią ekspediciją nuplaukė dar labiau į pietus. 1508 metais Vinsentas Pinsonas ir Solis kartu tyrė Amerikos krantus, o 1514 metais Solis aptiko La Platos žiotis; čiabuviai ten jį suėdė, ir

Magelanui teko garbė pirmam apiplaukti žemyną. Tas didysis keliautojas 1519 metais penkiais laivais praplaukė Patagoniją, atrado Puerto, Deseado ir San Chulijano uostus, kur ilgokai prastovėjo; penkiasdešimt antrame platumos laipsnyje atrado Vienuolikos Tūkstančių Mergelių sąsiaurį, vėliau pavadintą jo vardu, ir 1520 metų lapkričio 28 dieną išnėrė į Ramųjį vandenyną. O, kaip jis turbūt apsidžiaugė ir kaip smarkiai plakė jam širdis, kai horizonte pamatė nežinomą, saulės spinduliuose žybčiojančią jūrą!

– Taip, pone Paganeli, – sušuko Robertas Grantas, sužavėtas geografo žodžių, – kaip aš būčiau norėjęs ten būti!

– Ir aš, mano berniuk! Aš nebūčiau praleidęs tokios progos, jei likimas man būtų lėmęs gimti prieš tris šimtus metu!

– Mums būtų gaila, pone Paganeli, – atsiliepė ledi Elena, – nes jūs nesėdėtumėte dabar su mumis ant denio ir nepasakotumėte mums šitos istorijos.

– Kitas už mane būtų ją papasakojęs, ponia, ir dar pridūręs, kad vakarinių krantų ištyrimo garbė priklauso broliams Pisarams. Drąsieji nuotykių ieškotojai įkūrė daug miestų. Kuskas, Kitas, Lima, Santjagas, Viljarika, Valparaisas ir Konsepsjonas, kur plaukia „Dunkanas“, – jų darbas.

To paties laikotarpio Magelano ir brolių Pisarų atradimai davė Amerikos pakrančių žemėlapį, kuriuo labai apsidžiaugė Senojo Pasaulio mokslininkai.

– Na, o aš dar nebūčiau tuo pasitenkinęs, – tarė Robertas.

– Kodėl? – paklausė Merė, įdėmiai pažiūrėjusi į broliuką, aistringai susidomėjusį šių atradimų istorija.

– Iš tikrųjų kodėl, mano berniuk? – paklausė Glenarvanas, šypsniu drąsindamas jį.

– Todėl, kad būčiau norėjęs sužinoti, kas yra anapus Magelano sąsiaurio.

– Puiku, mielasis, – tarė Paganelis. – Ir aš būčiau norėjęs sužinoti, ar žemynas siekia Pietų ašigalį, ar ten toliau tėra atvira jūra, kaip manė Dreikas, jūsų tautietis, sere. Taigi, aišku, jei Robertas Grantas ir Žakas Paganelis būtų gyvenę septynioliktame amžiuje, jie būtų leidęsi įkandin Schauteno ir Lemero, dviejų olandų, kurie, užsidegę smalsumu, norėjo įspėti tą geografinę mįslę.

– Ar jie buvo mokslininkai? – pasiteiravo ledi Elena.

– Ne, drąsūs pirkliai, ir jiems kuo mažiausiai rūpėjo mokslinė atradimų reikšmė. Tuo metu olandiškoji Ost Indijos bendrovė viena valdė visą prekybą Magelano sąsiauriu. O kadangi kito kelio į Aziją per Vakarus nežinota, ši privilegija iš tikrųjų buvo privilegija grobti. Todėl kai kurie pirkliai ryžosi kovoti prieš tokią monopoliją ir atrasti kitą sąsiaurį. Tarp jų buvo Isakas Lemeras, žmogus protingas ir mokytas. Jis davė lėšų ekspedicijai, kuriai vadovavo jo sūnėnas Jakobas Lemeras ir Schautenas, prityręs jūreivis, kilęs iš Horno. Tie drąsuoliai išsiruošė į kelionę 1615 metų birželio mėnesį, maždaug šimtmečiui praslinkus po Magelano. Tarp Ugnies Žemės ir Estado salos jie atrado sąsiaurį ir pavadino Lemero vardu, o 1616 metų vasario 12 dieną aplenkė garsųjį Horno kyšulį, kuriam labiau, negu jo broliui Gerosios Vilties kyšuliui, tiktų vadintis Audrų kyšuliu!

– Tikrai aš būčiau norėjęs ten būti! – sušuko Robertas.

– Ir tu būtum pajutęs tą tikrąjį džiaugsmą, mano berniuk, – pakiliai tarė Paganelis. – Iš tiesų ar gali būti tikresnis pasitenkinimas, didesnis malonumas už tą, kurį patiria jūrininkas, žymėdamas savo atradimus laivo žemėlapyje? Jis mato, kaip pamažu susidaro naujos žemės, sala po salos, kyšulys po kyšulio, tartum visa tai išnirtų iš jūros gelmių! Pradžioje apribai neaiškūs, vientisai nesueina, nutrūksta. Čia koks vienišas kyšulys, ten atskiras

užtakis, dar toliau įlanka, dingstanti jūros platybėse. Paskui atradimai papildo vienas kitą, linijos susijungia, punktyrą žemėlapiuose pakeičia brūkšnys; tiksliai pažymėti užtakiai įsirėžia į sausumą, kyšuliai įsiremia į ištirtus krantus, ir pagaliau naujasis žemynas su ežerais, upėmis ir upeliais, kalnais, slėniais ir lygumomis, su kaimais, miestais ir sostinėmis išsidriekia gaublyje visu puikumu! O, mielieji! Naujų žemių atradėjas – tai tas pat kaip ir išradėjas! Kiek išgyvenimų ir netikėtumų! Bet dabar toji versmė bemaž išsekusi! Viskas jau pamatyta, viskas ištirta, visi žemynai ar nauji pasauliai atrasti, ir mums, paskiausiai atėjusiems į geografijos barą, nebėra ko veikti!

– O, darbo dar yra, brangusis Paganeli, – atsakė Glenarvanas.

– Kokio?

– Tokio, kaip mūsiškis!

Tuo tarpu „Dunkanas" nuostabiu greičiu skriejo Vespučio ir Magelano keliu. Rugsėjo 15 dieną jis perkirto Ožiaragio atogrąžą ir nustatė kursą žinomojo sąsiaurio link. Keletą kartų šmėstelėjo žemi Patagonijos krantai, tikriau sakant, vos įžiūrima linija horizonte. Iki jų buvo daugiau kaip dešimt mylių, ir Paganelis, kad ir pro garsųjį savo žiūroną stebėdamas, vis tiek nesusidarė aiškaus Amerikos pakrančių vaizdo.

Rugsėjo 25 dieną „Dunkanas" pasiekė Magelano sąsiaurio lygiagretę. Jis pasuko tiesiai į jį, nes paprastai garlaiviai plaukia į Ramųjį vandenyną šiuo keliu. Sąsiaurio ilgis – apie trys šimtai septyniasdešimt šešios mylios; didžiausio tonažo laivams ten užtektinai gilu; inkarą galima išmesti prie pat krantų, kur daugybė gėlo vandens šaltinių, upės knibždėte knibžda žuvų, o giriose apstu paukščių ir žvėrių; prieplaukos saugios ir prieinamos, – žodžiu, tūkstančiai gerų savybių, kurių neturi Lemero

sąsiauris ir baisusis uolėtasis Horno kyšulys: ten nuolat siautėja uraganai ir audros.

Pirmomis plaukimo valandomis, tai yra 60–80 mylių ruožu, iki Gregorio kyšulio, krantai žemi ir smėlėti. Žakas Paganelis nenorėjo pražiopsoti nė vieno reginio, nė vieno sąsiaurio vingio; kelio čia tėra turbūt apie trisdešimt šešias valandas, ir krantų panorama tikrai buvo verta, kad mokslininkas taip dėmesingai ją stebėtų spiginant Pietų saulei. Joks gyventojas nepasirodė šiauriniame krante. Tiktai keli suskurdę laukiniai klaidžiojo plikomis Ugnies Žemės uolomis.

Paganelis apgailestavo, kad neteko pamatyti patagoniečių. Jis širdo, o jo kelionės draugai iš to turėjo gardaus juoko.

– Patagonija be patagoniečių, – kalbėjo jis, – jokia Patagonija.

– Kantrybės, gerbiamasis geografe, – atsakydavo jam Glenarvanas, – greitai mes ir patagoniečius pamatysime.

– Aš tuo netikiu.

– Bet jų čia yra, – tarė ledi Elena.

– Labai abejoju, ponia, nes nė vieno nematau.

– Pagaliau negalėjo būti suteiktas patagoniečių vardas, kuris ispaniškai reiškia „didelės kojos“, kokioms nors išgalvotoms būtybėms.

– Vardas dar nieko nesako, – nenusileido Paganelis, kuris atkakliai laikėsi savo nuomonės norėdamas pagyvinti ginčą, – be to, niekas nežino, kaip jie vadinasi.

– Šit kaip! – sušuko Glenarvanas. – O jūs, majore, žinote?

– Ne, – atsakė Maknabsas, – ir neduočiau nė vieno škotų svaro, kad tai sužinočiau.

– O vis dėlto apie tai išgirsite, abejingasis majore, – atsiliepė Paganelis. – Tiesa, Magelanas pavadino čiabuvius patagonie-

čiais, bet Ugnies Žemės gyventojai juos vadina tiremenen, čiliečiai – kaukalu, Karmeno kolonistai – teuelče, araukanai – uilče; Bugenvilis juos vadina čaucha, Folkneris – teuele! Jie patys save vadina bendru vardu inkais! Taigi klausiu jus, kaip galima norėti, kad čia kas susigaudytų, ir apskritai, ar gali egzistuoti tauta, turinti tiek vardų!

– Tai bent argumentas! – tarė ledi Elena.

– Priimame jį, – įsiterpė Glenarvanas. – Bet mūsų bičiulis, aš manau, pripažins, kad jei abejojama dėl patagoniečių vardo, tai bent turima tikrų žinių apie jų ūgį!

– Niekados nepripažinsiu tokios kvailystės, – atsakė Paganelis.

– Jie aukšto ūgio, – spyrėsi Glenarvanas.

– Nežinau.

– Vadinasi, maži? – paklausė ledi Elena.

– Niekas negali to tvirtinti.

– Tada vidutiniai, – tarė Maknabsas norėdamas sutaikyti abi puses.

– Nežinau.

– To jau per daug! – sušuko Glenarvanas. – Keliautojai, juos matę...

– Keliautojai, juos matę, – pertraukė geografas, – tuo klausimu visiškai nesutaria. Magelanas sako, kad jie buvę jiems tik ligi juosmens!

– Na mat!

– Taip, bet Dreikas tvirtina, kad anglai aukštesni už aukščiausią patagonietį!

– O! Anglai! Galbūt! – paniekinamai atkirto majoras. – Geriau būtų lyginęs su škotais...

– Kavendišas tikina, kad jie dideli ir stiprūs, – kalbėjo toliau

Paganelis. – Haukinsas vadina juos milžinais. Pasak Lemero ir Schauteno, patagoniečiai – ūgio maždaug vienuolikos pėdų.

– Na, jais galima patikėti, – tarė Glenarvanas.

– Taip, kiek ir Vudu, Narborou, Folkneriu, kurie sako, kad patagoniečiai vidutinio ūgio. Tiesa, Baironas, Lažirodė, Bugenvilis, Volis ir Kartrė tvirtina, jog patagoniečiai šešių pėdų ir šešių colių aukštumo, o mokslininkas d'Orbinji, geriau už juos pažįstąs šiuos kraštus, sako, kad vidutiniškas patagoniečių ūgis – penkios pėdos ir keturi coliai.

– O kuris iš šių prieštaraujančių liudijimų teisingiausias? – paklausė ledi Elena.

– Tiesa tokia: patagoniečiai yra trumpų kojų ir ilgo liemens. Todėl juokais d'Orbinji nuomonę galima šitaip išreikšti: tie žmonės šešių pėdų aukščio, kai sėdi, ir tik penkių pėdų, kai stovi.

– Puiku, brangusis mokslininke! – pagyrė Glenarvanas. – Taikliai pasakyta!

– Jei tiktai jų yra, – pridūrė Paganelis, – o jei nėra, visi prieštaravimai atpuola. Tačiau baigdamas, mielieji, aš jus nuraminsiu: Magelano sąsiauris puikus ir be patagoniečių!

Tuo metu „Dunkanas", plaukdamas tarp dviejų žavingų panoramų, aplenkė Brunsviko pusiasalį. Už septyniasdešimties mylių nuo Gregorio kyšulio dešinėje paliko Punta Areną, nusikaltėlių koloniją. Pro medžius šmėkštelėjo Čilės vėliava ir varpinė. Toje vietoje sąsiauris, įsirėžęs tarp granito masyvų, atrodė impozantiškas; kalnų papėdės skendėjo milžiniškų girių tankumyne, o viršūnės, nuklotos amžinu sniegu, rėmė debesis. Pietvakariuose stūksojo 6500 pėdų aukščio Tarno kalnas. Po ilgai trukusios prietemos užėjo naktis. Sublindo, nutįso švelnūs šešėliai. Danguje sužibo žvaigždės, ir Pietų Kryžius rodė jūrininkams kelią į Pietų ašigalį. Tokiame tamsyje, tik šviečiant

žvaigždėms, kurios atstoja civilizuotų pakrančių švyturius, jachta plaukė drąsiai, nemesdama inkaro nė viename užtakyje, nors čia jų buvo daug ir labai patogių; dažnai rėjų viršūnės kliudydavo vandenin pasvirusių Antarktidos bukų šakas; dažnai „Dunkano“ sraigtas sujudindavo upių žiotis, išbudindamas antis, žąsis, tilvikus, krykles ir visus kitus tų pelkėtų vietų sparnuočius. Netrukus sudūlavo kažkokie griuvėsiai, didingi naktį, – liūdnos liekanos apleistos kolonijos, kurios pavadinimas amžinai bus priešprieša derlingoms pakrantėms ir girioms su gausybe laukinių žvėrių ir paukščių. „Dunkanas“ plaukė pro Bado uostą.

Čia 1581 metais apsigyveno ispanas Sarmjentas su keturiais šimtais emigrantų. Jis įkūrė San Felipės miestą. Nepaprastai smarkūs šalčiai išskynė kolonijos gyventojus, nepritekliai pribaigė tuos, kurių žiema buvo pagailėjusi, ir 1587 metais korsaras Kavendišas rado paskutinį iš keturių šimtų išeivį, mirštantį badu sugriautame mieste, kuris, gyvavęs tik šešerius metus, išrodė senas, lyg šešis amžius stovėjęs.

„Dunkanas“ praplaukė palei tuos negyvenamus krantus; švintant jis jau buvo siauroje sąsmaukoje; iš abiejų pusių augo beržynai, bukų ir uosių girios, iš jų tankumyno stiepėsi žaliuojantys skliautai, kalvos su išlakiais bugieniais ir smailiais gūbriais, tarp kurių aukščiausias buvo Baklando obeliskas. „Dunkanas“ paliko šone Sen Nikola įlanką, kadaise Bugenvilio pavadintą Prancūzų įlanka; tolumoje būriais nardė ruoniai ir, sprendžiant iš sukeltų bangų, kurios buvo matyti už keturių mylių, – didžiuliai banginiai. Pagaliau „Dunkanas“ aplenkė Frovardo kyšulį, dar nuklotą paskutinio žiemos ledo. Anapus sąsiaurio, Ugnies Žemėje, stūksojo šešių tūkstančių pėdų Sarmjento kalnas – milžiniška uolų krūva; pro slenkančius debesis ji atrodė lyg koks archipelagas ore.

Frovardo kyšuliu iš tikrųjų baigiasi Amerikos žemynas, nes Horno kyšulys tėra uola, dingstanti vandenyne, penkiasdešimt šeštame platumos laipsnyje.

Sąsiauris dar labiau susiaurėja tarp Brunsviko pusiasalio ir Desolasjono Žemės; tai ilga tarp daugybės salelių įsiterpusi sala, nelyginant didžiulis banginis, nublokštas ant akmenų. Kaip nepanašus šis suaižėjęs Amerikos žemyno galas į aiškius, lygius Afrikos, Australijos ar Indijos apribus! Koks mums nežinomas kataklizmas taip sutrumpino šį milžinišką kyšulį, skiriantį du vandenynus?

Derlingas pakrantes pakeitė nuogi, nykūs šlaitai, perdėm išraižyti šio klaidaus labirinto. „Dunkanas", nelėtindamas greičio, apdairiai sekė tais įnoringais vingiais, ir jo dūmų kamuoliai maišėsi su rūko driekomis, gaubiančiomis uolų viršūnes. Jis praplaukė pro keletą ispanų faktorijų tose dabar nebegyvenamose vietovėse. Ties Tamaro kyšuliu sąsiauris vėl praplatėjo, ir jachta laisvai aplenkė stačias uolėtas Narborou salyno pakriūtes ir ėmė artėti prie pietinių krantų. Pagaliau po trisdešimt šešių valandų kelionės sąsiauriu pačiame Desolasjono Žemės gale išniro Pilaro kyšulys, atsivėrė beribis, laisvas, spindįs vandenynas, ir Žakas Paganelis, sveikindamas jį džiugiais mostais, pasijuto sujaudintas nė kiek ne mažiau kaip Ferdinandas Magelanas, kai jo „Trinidadas" pasviro papūtus Ramiojo vandenyno brizams.

Dešimtas skyrius
TRISDEŠIMT SEPTINTA LYGIAGRETĖ

Aplenkęs Pilaro kyšulį, po savaitės „Dunkanas" didžiausiu greičiu skriejo į Talkahuano užtakį, puikią estuariją dvylikos mylių ilgio ir devynių mylių pločio. Oras buvo puikus. Šio krašto dangus

nuo lapkričio iki kovo mėnesio giedras, be debesų, o pietys be perstojo pučia visoje pakrantėje, kurią saugo Andų kalnynas. Edvardo Glenarvano įsakymu Džonas Menglas vedė jachtą visai palei Čilojės salyną ir kitas nesuskaitomas Amerikos žemyno atplaišas. Koks nors bangų išplautas daiktas, nulaužtas rangautas, žmogaus rankų aptašytas medžio gabalas būtų galėjęs padėti „Dunkanui“ surasti sudužusio laivo pėdsakus. Tačiau jie nieko neaptiko, ir jachta lygiai po keturiasdešimt dviejų dienų nuo išvykimo iš ūkanotų Klaido įlankos vandenų išmetė inkarą Talkahuano uoste.

Glenarvanas tučtuojau liepė nuleisti į jūrą valtį ir, lydimas Paganelio, išlipo estakados papėdėje. Mokytasis geografas norėjo ta proga pasinaudoti ispanų kalba, kurios taip stropiai mokėsi, bet kaip nustebo, kad čiabuviai jo nesupranta.

– Mano tartis bloga, – tarė jis.

– Einam į muitinę, – pasakė Glenarvanas.

Ten valdininkas, nusitverdamas vieno kito angliško žodžio, bet daugiau mostais, paaiškino jiems, kad britų konsulo būstinė Konsepsjono mieste. Viso labo valanda kelio. Glenarvanas lengvai gavo porą gerų arklių ir netrukus su Paganeliu atsidūrė didžiuliame mieste, kurį buvo įkūręs sumanusis Valdivija, drąsusis brolių Pisarų bendrakelionis.

Kaip sunyko tas kadaise spindėjęs miestas! Nuolat plėšiamas čiabuvių genčių, 1819 metais sudegintas, sunaikintas, sugriautas, dar pajuodusiomis nuo gaisro sienomis, pralenktas išaugusio Talkahuano miesto, jis turėjo vos aštuonis tūkstančius gyventojų. Judėjimas toks menkas, kad net gatvės užžėlusios žole. Nei prekybos, nei veiklos, nei jokių reikalų! Kiekviename balkone skambėjo mandolinos, ilgesingos dainos sklido pro žaliuzes; Konsepsjonas, anksčiau vyrų miestas, dabar buvo virtęs moterų ir vaikų gyvenviete.

Glenarvanui mažai rūpėjo ištirti šio miesto žlugimo priežastis, nors Žakas Paganelis ir užsiminė apie tai; negaišdamas nė valandėlės, Glenarvanas nuvyko pas misterį Bentoką, britų konsulą. Šis priėmė jį labai mandagiai ir, sužinojęs kapitono Granto istoriją, pažadėjo išsiuntinėti užklausas po visą pajūrį.

Konsulas sakėsi nieko negirdėjęs apie tristiebį laivą „Britanija", sudužusį trisdešimt septintoje lygiagretėje, prie Čilės ar Araukanijos. Jokio pranešimo apie tokį įvykį nei jis, nei kitų tautybių jo kolegos nebuvo gavę. Glenarvanas nenusiminė. Jis sugrįžo į Talkahuaną ir, nesigailėdamas nei pastangų, nei rūpesčių, nei pinigų, išsiuntinėjo agentus po visą pakrantę. Veltui. Kruopščiausios gyventojų apklausos nedavė jokių rezultatų. Siūlėsi išvada, kad sudužusios „Britanijos" neliko nė ženklo.

Tada Glenarvanas pranešė savo kelionės draugams apie nesėkmingus ieškojimus. Merė Grant ir jos brolis negalėjo nuslėpti savo nusiminimo. „Dunkanas" jau šešios dienos buvo atvykęs į Talkahuaną. Visi susirinko kajutkompanijoje. Ledi Elena ramino kapitono Granto vaikus, žinoma, ne žodžiais, nes ką būtų galėjusi jiems pasakyti, o glamonėmis. Žakas Paganelis vėl pasiėmė dokumentą ir ėmė be galo atidžiai žiūrinėti, tartum būtų norėjęs išgauti dar kokią paslaptį. Jis tyrinėjo jį taip maždaug valandą, kol Glenarvanas kreipėsi į jį:

– Paganeli! Aš pasikliauju jūsų įžvalgumu. Ar kartais mes neapsirikome aiškindami šį dokumentą? Ar tų žodžių prasmė nelogiška?

Paganelis nieko neatsakė. Jis galvojo.

– Argi būtume apsirikę dėl tariamosios katastrofos vietos? – kalbėjo Glenarvanas. – Argi žodis *Patagonija* nekrinta į akis net ir mažiau įžvalgiam žmogui?

Paganelis vis tylėjo.

– Pagaliau, – tarė Glenarvanas, – argi žodis *indėnas* nepatvirtina mūsų nuomonės?

– Puikiausiai, – atsakė Maknabsas.

– Argi iš viso neaišku, kad nelaimės ištiktieji tuo metu, kai rašė šias eilutes, manė pakliūsią į indėnų nelaisvę?

– Štai čia jus pertrauksiu, brangusis Glenarvanai, – pagaliau prabilo Paganelis. – Jei visos kitos jūsų išvados yra teisingos, tai paskutinioji man atrodo nepagrįsta.

– Ką tuo norite pasakyti? – paklausė ledi Elena, o visų žvilgsniai nukrypo į geografą.

– Aš noriu pasakyti, – atsakė Paganelis pabrėždamas kiekvieną žodį, – kad kapitonas Grantas *šiuo metu yra indėnų belaisvis;* ir pridursiu, kad dokumentas nekelia jokių abejonių.

– Paaiškinkite, pone! – paprašė mis Grant.

– Nėra nieko lengvesnio, brangioji Mere. Užuot skaitę *taps belaisviais,* skaitykime *tapo belaisviais,* ir viskas pasidaro aišku.

– Bet to negali būti! – paprieštaravo Glenarvanas.

– Negali būti! Na, o kodėl, gerbiamasis? – paklausė Paganelis šypsodamasis.

– Todėl, kad butelis galėjo būti įmestas tik tą akimirką, kai laivas susikūlė į uolas. Iš to seka, kad ilgumos ir platumos laipsniai atitinka katastrofos vietą.

– Nieko tai neįrodo, – atkirto Paganelis, – ir aš nematau, kodėl nelaimingieji, indėnų nusivaryti į žemyno gilumą, nebūtų ieškoję progos šiuo buteliu pranešti savo nelaimės vietos.

– Visai paprastai, brangusis Paganeli. Norint įmesti butelį į jūrą, reikia būti prie jūros.

– Jei nėra jūros, – nepasidavė Paganelis, – galima įmesti į jūron įtekančią upę!

Nuostaba atėmė žadą visiems išgirdus šį nelauktą, tačiau įtikinamą atsakymą. Iš klausytojų suspindusių akių Paganelis suprato, kad kiekvienam vėl nušvito nauja viltis. Pirmoji prabilo ledi Elena.

– Kokia mintis! – sušuko ji.

– Ir dar kokia gera mintis! – naiviai pridūrė geografas.

– Tad jūsų nuomone... – tarė Glenarvanas.

– Mano nuomone, reikia pradėti ieškoti nuo tos vietos, kur trisdešimt septinta lygiagretė kerta Amerikos krantą, ir eiti ja, nenukrypstant nė pusės laipsnio, iki Atlanto vandenyno. Gal tame kelyje surasime žmones iš sudužusios „Britanijos".

– Maža vilties, – atsakė majoras.

– Kad ir kaip maža būtų vilties, negalime jos nepaisyti. Jei kartais bus mano teisybė, kad tas butelis kokia nors žemyno upe pateko į jūrą, mes būtinai aptiksime ir belaisvių pėdsakus. Pažiūrėkite, mielieji, į krašto žemėlapį, ir aš akivaizdžiai jus įtikinsiu.

Tai sakydamas, Paganelis išskleidė ant stalo Čilės ir Argentinos provincijų žemėlapį.

– Žiūrėkite, – tarė jis, – ir sekite paskui mane per Amerikos žemyną. Pereiname siaurą Čilės ruožą. Perkopiame Andų Kordiljeras. Nusileidžiame į pampas. Argi maža šiose vietose upių ir upelių? Ne. Štai Rio Negras, štai Rio Koloradas, štai daugybė jų intakų trisdešimt septintoje lygiagretėje, ir visi jie galėjo atplukdyti šį dokumentą. Ten galbūt kokioje nors giminėje, patekę sėsliems indėnams į rankas, kokios nors mažai žinomos upės pakrantėje, Sieros tarpekliuose, laukia pagalbos tie, kuriuos turiu teisę vadinti bičiuliais! Ar galime apvilti jų lūkesčius? Ar mes visi nebūsime tos nuomonės, kad reikia pereiti šį krantą tiesia linija, kurią dabar brėžia mano pirštas žemėlapyje; jeigu kartais spėliojimai nepasitvirtintų ir aš vėl būčiau apsirikęs, argi

ne mūsų pareiga ieškoti ištisai visą trisdešimt septintą lygiagretę, apiplaukti, jei reikės, aplink pasaulį?

Šie karšti ir kilnūs žodžiai labai sujaudino Paganelio klausytojus. Visi pakilo skubėdami paspausti jam ranką.

– Taip, mano tėvas ten! – sušuko Robertas Grantas rydamas akimis žemėlapį.

– Kad ir kur jis būtų, – atsakė Glenarvanas, – mes surasime jį, mano vaikeli! Mūsų bičiulio Paganelio aiškinimas logiškas, ir mums nedvejojant reikia vykti jo nurodytu keliu. Arba kapitonas Grantas didelės indėnų genties rankose, arba kokios nors silpnos giminės belaisvis. Pastaruoju atveju mes jį išvaduosime. Kitu atveju, sužinoję apie jo būklę, grįšime į „Dunkaną“ rytiniame krante, nuplauksime į Buenos Aires, ten Maknabsas suorganizuos būrį, kuris sutvarkys visus Argentinos provincijų indėnus.

– Puiku! Puiku! – sušuko Džonas Menglas. – Aš tik pridursiu, sere, kad žygyje per Amerikos žemyną neteks patirti pavojų.

– Nei pavojų, nei nuovargio, – įsiterpė Paganelis. – Kiek žmonių jau yra keliavę neturėdami nei tokių priemonių, kaip mes, nei tokio kilnaus sumanymo, kuris keltų jų drąsą! Argi Bazilijas Vilarmas nenukeliavo 1782 metais iš Karmeno iki Kordiljerų? Argi 1806 metais čilietis alkadas iš Konsepsjono provincijos, donas Luizas de la Krusas, nenuėjo kaip tik ta pačia trisdešimt septinta lygiagrete iš Antuko per Andus į Buenos Aires per keturiasdešimt dienų? Pagaliau pulkininkas Garsija, Alsidas d'Orbinji ir mano gerbiamas kolega daktaras Martenas de Musi, argi jie neišvaikščiojo skersai ir išilgai šį kraštą mokslo dėlei, kaip mes dabar ketiname daryti žmoniškumo dėlei?

– Pone Paganeli, – tarė Merė Grant, iš susijaudinimo užsikirsdama, – kaip man atsidėkoti už pasiaukojimą, dėl kurio jums teks patirti tiek pavojų?

– Pavojų! – sušuko Paganelis. – Kas ištarė žodį „pavojus“?

– Tik ne aš! – atsakė Robertas Grantas spindinčiomis akimis, ryžtingu žvilgsniu.

– Kokie čia pavojai! – kalbėjo toliau Paganelis. – Tai bus vos trijų šimtų penkiasdešimties ljė kelionė, nes mes eisime tiesia linija; toje pačioje geografinėje platumoje, tik kitame pusrutulyje, yra Ispanija, Sicilija, Graikija; tad klimato sąlygos bemaž tos pačios, ir kelionė truks ne ilgiau kaip mėnesį! Tai pasivaikščiojimas!

– Pone Paganeli, – paklausė ledi Elena, – vadinasi, jūs manote, kad nelaimingieji, patekę indėnams į rankas, bus gyvi?

– Taip, ponia! Juk indėnai – ne žmogėdros! Toli gražu ne! Vienas mano tėvynainis, – aš su juo susipažinau Geografų draugijoje, – ponas Ginaras, tris mėnesius išbuvo indėnų nelaisvėje pampose. Su juo buvo labai blogai elgiamasi, jis daug iškentėjo, bes vis dėlto išliko gyvas. Europietis naudingas šiuose kraštuose, indėnai žino jo vertę ir prižiūri jį kaip veislinį gyvulį.

– Na, tai nėra ko dvejoti, – tarė Glenarvanas, – reikia vykti negaišuojant. Kokiu keliu patrauksime?

– Lengviausiu ir maloniausiu, – atsakė Paganelis. – Iš pradžių truputį kalnais, paskui nuolaidžia rytine Andų atšlaite ir pagaliau smėlėta, pievokšniais žaliuojančia lyguma – tikru sodu.

– Pažiūrėkime į žemėlapį, – pasiūlė majoras.

– Prašom, brangusis Maknabsai. Trisdešimt septintos lygiagretės pradžia laikysime Čilės pakrantę tarp Rumeno kyšulio ir Karnero užtakio. Aplenksime Araukanijos sostinę, paskui Antuko perėja keliausime per Kordiljeras, palikdami ugnikalnį pietuose; nusileidę nuolaidžiais kalnų šlaitais, persikėlę per Neukeną, Rio Koloradą, pasieksime pampas, Salino ežerą, Guaminio upę ir Siera Tapalkemą. Ten jau prasideda Buenos Airių

provincijų siena; perkopsime per Siera Tandilį ir toliau ieškosime iki Medano kyšulio Atlanto vandenyno pakrantėje.

Dėstydamas ekspedicijos maršrutą, Paganelis nesiteikė net pažvelgti į išskleistą priešais žemėlapį – jis jam buvo visiškai nereikalingas. Jo gera atmintis, grūste prigrūsta Frezjė, Molinos, Humbolto, Mjero, d'Orbinji tyrinėjimų, negalėjo nei apsirikti, nei suabejoti. Baigęs vardyti šiuos geografinius pavadinimus, jis pridūrė:

– Taigi, brangūs bičiuliai, kelias tiesus. Mes nužygiuosime jį per trisdešimt dienų ir prie rytinio kranto atvyksime anksčiau už „Dunkaną“: jį gali kiek sugaišinti vakarų vėjas.

– Vadinasi, „Dunkanas“, – paklausė Džonas Menglas, – turės kreisuoti tarp Koriento ir San Antonijo kyšulių?

– Taip.

– O kaip parinksite žmones tai ekspedicijai? – pasiteiravo Glenarvanas.

– Žmonių reikia imti kuo mažiausiai. Juk mūsų tikslas – sužinoti, kur yra kapitonas Grantas, o ne kariauti su indėnais. Aš manau, kad seras Glenarvanas, mūsų tikrasis vadovas, majoras, kuris niekam nenorėtų užleisti savo vietos, Žakas Paganelis, jūsų tarnas...

– Ir aš! – sušuko jaunasis Grantas.

– Robertai! Robertai! – tarė Merė.

– O kodėl ne? – atsakė Paganelis. – Kelionės grūdina jaunimą. Taigi mes keturiese ir trys „Dunkano“ jūreiviai...

– Kaip? – paklausė Džonas Menglas Glenarvaną. – Manęs neimate?

– Brangusis Džonai, – atsakė Glenarvanas, – keleives paliekame laive, paliekame tai, kas mums brangiausia pasaulyje! Kas saugos jas, jei ne ištikimasis „Dunkano“ kapitonas?

– Tai mes negalėsime jūsų lydėti? – paklausė ledi Elena, ir jos akyse šmėstelėjo liūdesys.

– Brangioji Elena, – atsakė Glenarvanas, – kelionė užtruks visiškai neilgai, mūsų išsiskyrimas bus trumpas, ir...

– Gerai, mielasis, aš jus suprantu, – pasakė ledi Elena, – vykite, ir linkiu jums sėkmės!

– Beje, tai jokia kelionė, – tarė Paganelis.

– O kas gi? – paklausė ledi Elena.

– Tik nedidelis žygis. Eisime kaip dori žmonės, darydami gera, kiek išgalės leis, – štai ir viskas. *Transire benefaciendo* – mūsų devizas.

Paganelio žodžiais baigėsi ginčas, jei taip galima pavadinti šį pokalbį, kada visi buvo vienos nuomonės. Tą pačią dieną imta ruoštis ekspedicijai. Nutarta viską laikyti paslaptyje, kad indėnai nesujustų.

Buvo numatyta išvykti spalio 14 dieną. Kai reikėjo išsirinkti jūreivius, siūlėsi visi, ir Glenarvanas tiesiog nebežinojo, ką daryti. Nenorėdamas įžeisti tų šaunių vyrų, pasiūlė traukti burtus. Taip ir buvo padaryta; laimė teko kapitono padėjėjui Tomui Ostinui, stipruoliui Vilsonui ir Malredžiui, kuris nebūtų pabūgęs boksuotis su pačiu Tomu Sajersu.

Glenarvanas nepaprastai mikliai rengėsi į kelionę. Jis norėjo suspėti iki nustatytos dienos ir suspėjo. Neatsilikdamas nuo jo, Džonas Menglas apsirūpino anglimis, kad tučtuojau galėtų vėl leistis į jūrą. Jis troško anksčiau už keleivius atvykti prie Argentinos krantų. Prasidėjo tikros varžybos tarp Glenarvano ir jaunojo kapitono, beje, visiems naudingos.

Iš tikrųjų spalio 14 dieną, nustatytą valandą, visi buvo pasirengę ir susirinko kajutkompanijoje. „Dunkanas“ kėlė inkarą, ir jo sraigtas drebino tyrus Talkahuano vandenis. Glenarvanas,

Paganelis, Maknabsas, Robertas Grantas, Tomas Ostinas, Vilsonas, Malredis, apsiginklavę karabinais ir koltais, jau taisėsi palikti jachtą. Vadovai ir mulai laukė estakados gale.

– Na, metas, – tarė pagaliau Glenarvanas.

– Iki pasimatymo, mielasis! – atsakė ledi Elena slėpdama susijaudinimą.

Glenarvanas prispaudė ją prie krūtinės, o Robertas puolė Merei Grant ant kaklo.

– Na, o dabar, brangieji kelionės draugai, – tarė Žakas Paganelis, – paskutinį sykį paspauskime rankas, kad šio paspaudimo pakaktų iki Atlanto vandenyno krantų!

Lengva pasakyti. Tačiau kai kurie glėbesčiavosi taip karštai, jog, rodės, galėjo išsipildyti gerbiamojo mokslininko troškimai.

Visi užlipo ant denio, ir septyni keleiviai paliko „Dunkaną“. Netrukus jie pasiekė krantinę, prie kurios jachta manevruodama prisiartino mažiau kaip per pusę kabeltovo. Ledi Elena paskutinį kartą šūktelėjo nuo denio:

– Tepadeda jums Dievas, mielieji!

– Ir Dievas mums padės, ir mes patys vienas kitam padėsime! – atsakė Žakas Paganelis.

– Pirmyn! – sušuko Džonas Menglas mechanikui.

– Į kelionę! – paragino Edvardas Glenarvanas.

Ir tą pačią akimirką, kai keleiviai mulais nurisnojo pakrantės keliu, „Dunkano“ sraigtas ėmė suktis, ir laivas didžiausiu greičiu vėl išplaukė į vandenyną.

Vienuoliktas skyrius
ŽYGIS PER ČILĘ

Iš čionykščių gyventojų Glenarvanas buvo pasamdęs tris vyrus ir vieną berniuką. Mulų varovas buvo anglas, per dvidešimt metų aklimatizavęsis šiame krašte. Jis nuomodavo mulus ir vesdavo keleivius įvairiausiomis Kordiljerų perėjomis. Paskui perduodavo juos argentiniečiui vadovui – bakeanui, kuris puikiai žinojo visus kelius per pampas. Anglas, gyvendamas su mulais ir indėnais, dar nebuvo tiek primiršęs gimtosios kalbos, jog nesusikalbėtų su keleiviais. Tad Glenarvanas lengvai galėjo reikšti pageidavimus ir reikalauti, kad būtų vykdomi jo įsakymai: jis skubinosi tuo pasinaudoti, nes Žakui Paganeliui dar vis nevyko susikalbėti.

Vyriausiasis varovas, arba katapasas, anot vietinių gyventojų, turėjo du čionykščius pagalbininkus peonus ir dvylikos metų berniuką. Peonų žinioje buvo mulai, nešą keleivių krovinius, o berniukas vedė priešakyje madriną, kumelaitę, apkarstytą būgneliais ir skambalėliais; paskui ją traukė dešimt mulų.

Septyniais mulais jojo keleiviai, aštuntu – katapasas, o du mulai tempė maisto atsargas ir keletą ritinių audeklo pampų kasikų* palankumui įgyti. Peonai savo papratimu ėjo pėsti. Taigi žygis per Pietų Ameriką turėjo vykti geriausiomis sąlygomis tiek greitumo, tiek saugumo atžvilgiu.

Pereiti Andų kalnyną – ne taip jau paprasta. Į tokią kelionę negalima leistis be stiprių mulų; ypač vertinami Argentinos mulai. Tai naujai išvesta, daug geresnė šių puikių gyvulių veislė. Juos išmaitinti nesunku. Geria jie sykį per dieną, per aštuonias

---

* Kasikas – indėnų genties vadas. (Aut. past.)

valandas lengvai nueina dešimt ljė ir kiekvienas paneša keturiolikos arobų* krūvį.

Kelyje nuo vieno vandenyno iki kito visiškai nėra užeigos namų. Maitinamasi džiovinta mėsa, ryžiais su pipirais, žvėriena bei paukštiena, jeigu pasitaiko ką nušauti. Gėrimui naudojamas kalnų šaltinių ar lygumos upelių vanduo, įlašinus keletą lašų romo, kurio kiekvienas pasiima jaučio rage – šifle. Beje, reikia vengti alkoholinių gėrimų šiame krašte, kur ir be to žmogaus nervų sistema ypač dirginama. Gultą atstoja čiabuvių balnas – rekadas. Jis daromas iš pelionų – išdirbtų avikailių – ir priveržiamas gražiai siuvinėtomis paspręstėmis. Susisupęs į tokį šiltą apklotą, keleivis nesušąla drėgnomis naktimis ir puikiausiai išsimiega.

Glenarvanas, kaip prityręs keliautojas ir mokąs prisitaikyti prie visokių kraštų papročių, parūpino sau ir savo draugams vietinius drabužius. Paganelis ir Robertas – du vaikai, vienas didelis, kitas mažas, – netvėrė džiaugsmu, kai įkišo galvas į tautinį pončą, platų languotą apsiaustą su skyle viduryje, ir apsiavė batais, pasiūtais iš kumeliuko užpakalinių kojų odos. Kaip puikiai atrodė jų mulai su brangiais pakinktais, arabiškais žąslais, ilgomis iš šikšnelių supintomis vadžiomis, kuriomis galėjai ir sukirsti vietoj botago, prieky einanti kumelaitė, apkabinėta metaliniais blizgučiais, ir alforchai – dvigubi, ryškaus audeklo maisto maišai!

Kol išsiblaškėlis Paganelis taikstėsi, kaip čia apsižergus šaunųjį mulą, šis keliskart vos jam neįspyrė. Pagaliau užsėdęs su savo neperskiriamu ilgu žiūronu ant juostelės, kojas įgrūdęs į

---

* Aroba – svorio matas Lotynų Amerikos šalyse, nuo 10 iki 15 kg. (Aut. past.)

kilpas, atsidavė gyvulio nuovokai ir nesigailėjo. O kad Robertas turi neabejotinų gabumų tapti puikiu raiteliu – iš pat pradžių buvo matyti.

Būrelis leidosi į kelionę. Diena buvo nepaprastai giedra, dangus nuostabiai vaiskus, nors saulė kepino, bet nuo jūros pūtė gaivus vėjas. Būrelis skubiai jojo išraižytomis Talkahuano užtakio pakrantėmis į pietus, kur už trisdešimties mylių prasideda trisdešimt septinta lygiagretė. Pirmą dieną jie greitai žygiavo išdžiūvusių pelkių nendrynais, bet kalbėjosi labai mažai. Atsisveikinimas visiems buvo palikęs stiprų įspūdį. Jie dar galėjo įžiūrėti horizonte nykstantį „Dunkano" dūmą. Visi tylėjo, išskyrus Paganelį. Stropusis geografas pats save klausinėjo ir pats sau atsakinėjo naujai išmokta ispanų kalba.

Be to, ir katapasas buvo gana tylus žmogus: varovo amatas neleidžia pasidaryti plepiu. Jis beveik nė nekalbėjo su peonais. Tie puikiai žinojo savo pareigas. Jei kuris mulas sustodavo, jie suragindavo jį kažkokiu gerkliniu šūksniu; jei to nepakakdavo, taiklia ranka mestas akmenukas įveikdavo gyvulio užsispyrimą. Atsileidus paspręstei ar nutrūkus kamanoms, peonas, tučtuojau išsinėręs iš savo pončo, apvynioja juo mului galvą, sutaiso, kas reikia, ir tas risnoja toliau.

Mulų varovai paprastai išvyksta po pusryčių, aštuntą valandą, ir keliauja iki ketvirtos valandos po pietų. Edvardas Glenarvanas laikėsi šio įpročio. Kai katapasas davė ženklą sustoti, keleiviai, visą dieną žygiavę putojančia vandenyno pakrante, buvo prie Arauko miesto, kuris stūkso pietiniame užtakio pakraštyje. Nuo čia iki Karnero įlankos, kur prasideda trisdešimt septinta lygiagretė, dar būtų reikėję žygiuoti į vakarus dvidešimt mylių. Bet Glenarvano pasiųsti žvalgai, išvaikščioję šią pajūrio dalį, neaptiko jokių sudužusio laivo pėdsakų. Pakarto-

tinai ieškoti ten nebuvo prasmės, todėl nutarta Arauką laikyti ekspedicijos išvykimo punktu. Iš čia kelias turėjo eiti į rytus visiškai tiesia linija.

Būrelis sustojo nakvoti mieste ir ištempė palapines užeigos namų kieme, nes viduje patogumai buvo labai menki.

Araukas – Araukanijos sostinė. Tai nedidelė valstybė šimto penkiasdešimties ljė ilgio, trisdešimties – pločio; joje gyvena molučiai, apdainuoti poeto Ersilijos. Išdidi ir stipri gentis, vienintelė iš Amerikos genčių, nepatekusi svetimųjų valdžion. Nors Araukas kažkada priklausė ispanams, gyventojai nenusilenkė pavergėjams. Jie gynėsi anuomet taip, kaip ir dabar nuo grobikiškų Čilės užmačių, ir jų nepriklausomybės vėliava – balta žvaigždė žydrame dugne – plevėsuoja miestą saugančios sustiprintos kalvos viršūnėje.

Kol buvo ruošiama vakarienė, Glenarvanas, Paganelis ir katapasas vaikštinėjo gatvėmis, kur stovėjo šiaudiniais stogais dengti namai. Be bažnyčios ir pranciškonų vienuolyno liekanų, Arauke nebuvo nieko įdomaus. Glenarvanas mėgino surinkti kokių nors žinių, bet nieko nepešė. Paganelis buvo nusiminęs, kad gyventojai jo nesupranta. Jie kalbėjo araukaniškai – toji kalba paplitusi iki Magelano sąsiaurio, – ir ispanų kalba Paganeliui tiek pat pravertė, kiek būtų pravertusi hebrajų kalba. Neturėdamas progos palavinti savo klausos, jis davė darbo akims, žodžiu, džiaugėsi kaip tikras mokslininkas, stebėdamas įvairiausius molučių genties tipus. Vyrai buvo aukšto ūgio, paplokščiais bronziniais veidais, plikasmakriai: barzdaplaukius jie išsipešioja; žvilgsnis nepatiklus, galvos plačios, plaukai ilgi juodi. Tingūs lyg dykinėjantys kariai, nežiną, ko imtis taikos metu. Jų moterys, pažiūrėti suvargusios, bet ištvermingos, dirba sunkius namų ruošos darbus, prižiūri arklius, valo ginklus,

aria, medžioja savo valdovams vyrams ir dar randa laiko austi žydrus pončus. Vienas toks pončas audžiamas dvejus metus ir kainuoja mažiausiai šimtą dolerių.

Apskritai molučiai – nelabai įdomi tauta, jos papročiai gana laukiniai. Ji pasižymi beveik visomis žmogiškomis ydomis ir tik viena dorybe – laisvės meile.

– Tikri spartiečiai, – kartojo grįžęs Paganelis, sėsdamasis valgyti vakarienės.

Gerbiamasis mokslininkas padaugino taip sakydamas, o kai pridūrė, kad, apžiūrint Arauką, jo, prancūzo, širdis smarkiai plakusi, niekas nesuprato kodėl. Kai majoras paprašė paaiškinti to netikėto širdies plakimo priežastį, Paganelis atsakė, kad buvo ko jaudintis: vienas jo tėvynainių kadaise sėdėjęs Araukanijos soste. Majoras norėjo sužinoti to valdovo vardą. Žakas Paganelis paminėjo poną de Toneną, šaunų barzdotą vyrą, buvusį Perigė advokatą, kuris patyręs tai, ką nuvainikuoti karaliai vadina pavaldinių nedėkingumu. Kai majoras šyptelėjo, klausydamasis apie pašalintą iš sosto advokatą, Paganelis labai rimtai atsakė, kad turbūt advokatui daug lengviau būti geru karaliumi, negu karaliui – geru advokatu. Visi nusijuokė ir nugėrė keletą gurkšnių čičos* į Oreli Antuano I, Araukanijos ekskaraliaus, sveikatą. Po keleto minučių keleiviai, įsisupę į savo pončus, kietai miegojo.

Kitą dieną, aštuntą valandą ryto, būrelis išvyko trisdešimt septinta lygiagrete rytų kryptimi. Priešakyje – madrina, o pačiame gale – peonai. Kelias ėjo derlingomis žemėmis: Araukanija turtinga vynuogynų ir gyvulių bandų. Bet toliau prasidėjo dykvietės. Tik kur ne kur, per keletą mylių viena nuo kitos, pa-

* Čiča – kukurūzų degtinė. (Aut. past.)

sitaikydavo rastreadorų, garsių visoje Amerikoje laukinių žirgų gaudytojų, lūšnų ar kokia apleista pašto stotis, dabar teikianti pastogę klajojančiam po lygumas čiabuviui. Tą dieną dvi upės pastojo keleiviams kelią: Rakas ir Tubalas. Tačiau katapasas rado brastą ir juos pervedė į kitą pusę. Visu horizontu traukėsi Andų kalnynas, vis išdidžiau keldamas keteras ir rodydamas šiaurėje vis daugiau ir daugiau smailių viršūnių. Bet tai buvo dar tik priekalniai to milžiniško kalnagūbrio, kuris tarsi laiko parėmęs Naująjį Pasaulį.

Ketvirtą valandą po pietų, nužygiavęs trisdešimt penkias mylias, būrelis sustojo atvirame lauke po augalotomis mirtomis. Peonai iškinkė mulus ir paleido ganytis tankioje prerijų žolėje. Keleiviai iš maišų išsiėmė įprastą valgį: mėsą ir ryžius. Ant žemės pakloti pelionai – rekadai – atstojo apklotus, priegalvius, ir kiekvienam šitie greitosiomis paruošti gultai suteikė gaivinantį poilsį, o peonai ir katapasas budėjo paeiliui.

Kadangi oras buvo toks palankus, keleiviai, net ir Robertas, jautėsi puikiai, o pati kelionė prasidėjo taip laimingai, reikėjo tuo naudotis ir traukti pirmyn, nepaleisti laimės iš rankų, kaip sako lošėjai. Tokia buvo visų nuomonė. Kitą dieną būrelis žygiavo greitai, be nuotykių, perėjo Belio slenksčius, ir vakare, sustojus prie Bijo Bijaus upės, kuri skiria ispanų valdomą Čilę nuo nepriklausomos Araukanijos, Glenarvanas galėjo įrašyti dar trisdešimt penkias mylias į ekspedicijos aktyvą. Kraštas nebuvo pasikeitęs. Čia visur vešėjo amariliai, žibuoklių krūmai, durnaropės ir auksažiedžiai kaktusai. Tankmėje slėpėsi vienas kitas žvėris, tarp jų ir ocelotas. Sparnuočiams atstovavo gervė, ausytoji pelėda, strazdas, kuoduotasis naras, bijąs sakalo nagų. Čiabuvių beveik nebuvo matyti. Tik retkarčiais koks nors gaučas – išsigimęs ispanų ir indėnų palikuonis – prajodavo tar-

tum šmėkla, milžiniškais pentinais ant basų kojų spausdamas kruvinus arklio šonus. Kelyje jie nesutiko nė vieno žmogaus ir todėl nieko nauja nesužinojo. Glenarvanas dėl to nesikrimto. Jis manė, kad indėnai, paėmę kapitoną Grantą į nelaisvę, tikriausiai nugabeno jį anapus Andų. Sėkmingi ieškojimai galėjo būti tik pampose, o ne čia. Reikėjo būti kantriems ir skubiai žygiuoti vis pirmyn ir pirmyn.

17 dieną būrelis išvyko nustatytą valandą ir įprasta tvarka. Karšto būdo Robertui buvo sunku prie tos tvarkos taikytis: jis vis ragindavo rambų savo mulą, stengdavosi pralenkti madriną. Glenarvanui reikėdavo griežtai šūktelėti ir grąžinti berniuką į savo vietą.

Krašto paviršius darėsi vis nelygesnis, kalvotesnis; matyt, jau buvo nebetoli kalnai; vis daugiau pasitaikydavo upelių, šniokščiančių įnoringom atšlaitėm. Paganelis dažnai žvilgčiodavo į savo žemėlapius; jei ten nebūdavo pažymėta kokio nors upeliūkščio, – o tai atsitikdavo neretai, – kraujas užvirdavo geografui, ir jis imdavo žavingiausiai pykti.

– Upelis be vardo, – sakydavo jis, – tai lyg žmogus be pilietybės. Pagal geografijos įstatymus jis neegzistuoja.

Todėl nesivaržydamas krikštijo tuos bevardžius upelius, žymėjo žemėlapyje, išgalvodamas skambiausius ispaniškus pavadinimus.

– Kokia kalba! – kartodavo jis. – Kokia turtinga ir skambi kalba! Tartum iš metalo nulieta! Aš įsitikinęs, kad ji sudaryta iš 78 dalių vario ir 22 dalių alavo, kaip bronza, iš kurios liejami varpai!

– Bet ar darote bent šiokią tokią pažangą? – paklausė jį Glenarvanas.

– Žinoma, mielasis! O, jei ne tartis! Bet ta nelemta tartis!

Ir, tikėdamasis geresnių rezultatų, Paganelis kelionėje laužė sau liežuvį, norėdamas įveikti tarimo sunkumus; neužmiršo ir geografinių stebėjimų. Toje srityje jis buvo nuostabiai gabus ir nebūtų radęs sau lygaus. Kai Glenarvanas paklausdavo katapasą apie kokią nors vietovę, mokytasis kelionės draugas visuomet anksčiau atsakydavo už vadovą. Katapasas nustebęs žiūrėdavo į jį.

Kaip tik tą pačią dieną, apie antrą valandą, jie prijojo kryžkelę. Glenarvanas, žinoma, pasiteiravo, kaip vadinasi antrasis kelias, ir, žinoma, Žakas Paganelis pasiskubino atsakyti.

– Tai kelias iš Umbelio į Los Anchelį.

Glenarvanas pažvelgė į katapasą.

– Iš tiesų, – atsakė šis ir kreipėsi į geografą: – Vadinasi, jūs esate keliavęs per šį kraštą?

– Žinoma, – rimtai atsakė Paganelis.

– Mulu?

– Ne, sėdėdamas krėsle.

Katapasas nesuprato, nes gūžtelėjo pečiais ir grįžo į savo vietą būrio priešakyje.

Apie penktą valandą vakaro jis sustojo negiliame tarpeklyje, už keleto kilometrų nuo Lochos miestuko. Tą naktį keleiviai praleido milžiniško Kordiljerų kalnyno papėdėje.

Dvyliktas skyrius
DVYLIKOS TŪKSTANČIŲ PĖDŲ AUKŠTYJE

Kol jie keliavo per Čilę, nieko rimto neatsitiko. Bet dabar iš karto prieš akis stojo sunkumai ir pavojai, sutinkami kopiant per kalnus. Prasidės tikra kova su gamtos kliūtimis.

Pirmiausia reikėjo išspręsti svarbų klausimą: katrą perėją per Andus pasirinkti, kad netektų nukrypti nuo užsibrėžto kelio? Paklaustas katapasas atsakė:

– Šioje Andų dalyje žinau dvi patogias perėjas.

– Be abejo, Afrikos perėją, kurią atrado Valdivija Mendosa, – tarė Paganelis.

– Iš tikrųjų.

– Ir Viljarikos perėją įpiečiau.

– Taip.

– Tai mat, mielasis, jos abi netinka dėl to, kad mes per daug nutolsime į šiaurę arba į pietus.

– Ar galite mums pasiūlyti kitą perėją? – paklausė majoras.

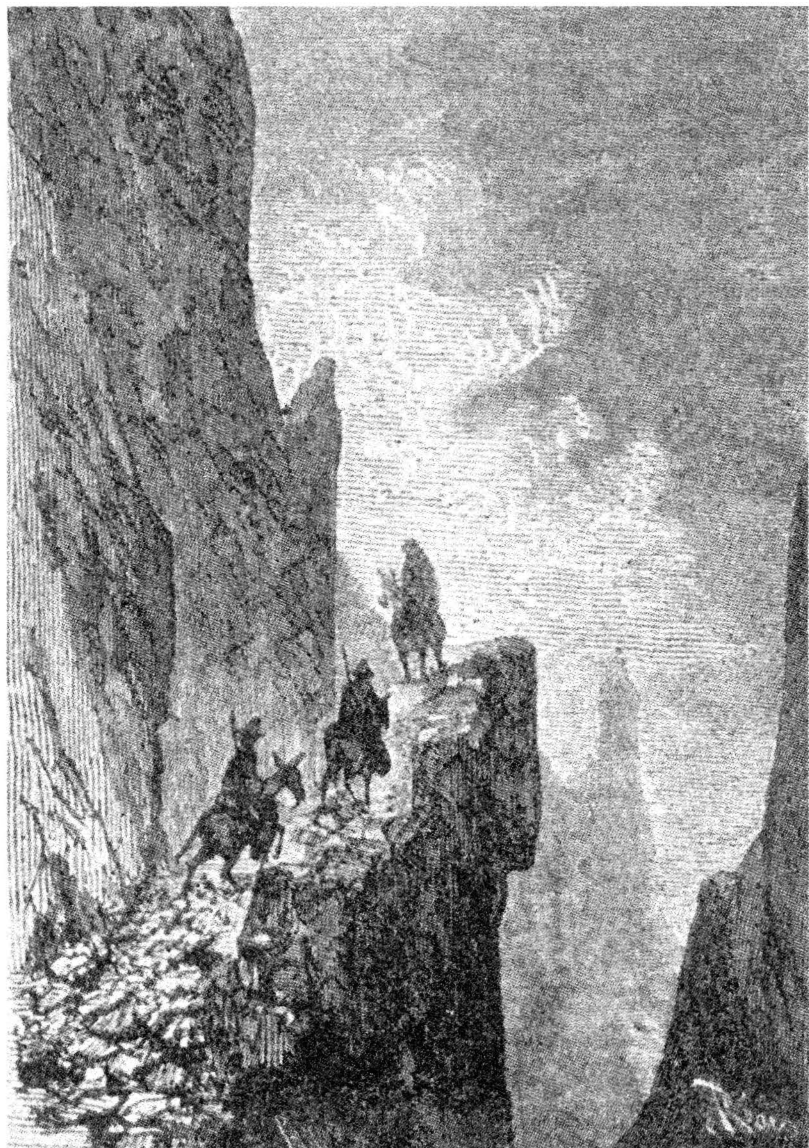
– Taip, – atsakė Paganelis. – Antuko perėją ugnikalnio atšlaite 37°30', tai yra per pusę laipsnio į šalį nuo mūsų kelio, ir tik tūkstančio tuazų aukštyje. Ją atrado Zamudijas Krusas.

– Gerai, – tarė Glenarvanas, – tik ar jūs, katapase, ją žinote?

– Taip, sere, aš ja esu ėjęs ir nepasiūliau jos dėl to, kad tai tėra takas, kuriuo indėnų piemenys iš rytinių šlaitų gena gyvulius.

– Na, mielasis, – atsakė Glenarvanas, – ten, kur pereina kumelių, avių ir jaučių bandos, mokėsime ir mes pereiti. Kad neiškryptume iš tiesaus kelio, vesk mus Antuko perėja.

Tučtuojau buvo duotas ženklas išvykti, ir būrelis patraukė Las Lechaso kloniu, įsiterpusiu tarp didžiulių, susikristalizavusių kalkių masyvų. Visai nuolaidžia atšlaite kopti buvo lengva. Apie vienuoliktą valandą aplenkė vieną ežeriuką, natūralią vandens saugyklą ir žavingą visų aplinkinių upelių pasimatymo vietą; tyliai čiurlendami, jie subėgdavo į skaidrų, ramų ežerą. Už jo traukėsi plačios lianos – javažolėmis apaugusios lygumos keli šimtai metrų virš jūros lygio; ten ganėsi indėnų bandos. Toliau, šiaurės ir pietų link, tyvuliavo pelkė, iš kurios tik mulai

Perėja buvo vis statesnė ir siauresnė, vėrėsi siaubingos bedugnės.

padėjo keleiviams išsikapstyti. Apie pirmą valandą ant smailios uolos pasirodė Balenaro tvirtovės apgriuvusios sienos. Būrelis nesustodamas prajojo pro šalį. Šlaitai pasidarė statūs, akmenuoti, ir iš po mulų kanopų bildėdami riedėjo akmenys. Apie trečią valandą keleiviai išvydo dar vienos per 1770 metų sukilimą sunaikintos tvirtovės didingus griuvėsius.

– Matyt, – tarė Paganelis, – kalnai nepajėgia apginti žmonių, kad dar ant jų reikia statyti tvirtoves!

Nuo šios vietos kelias pasidarė sunkus ir net pavojingas. Perėja buvo vis statesnė ir siauresnė, vėrėsi siaubingos bedugnės. Mulai žengė atsargiai, nuleidę galvas, uostydami kelią. Kartais staigiame posūkyje madrina dingdavo iš akių, ir tada mažytė vilkstinė vadovaudavosi tolimu jos varpelio skambesiu. Taip pat gana dažnai netikėti takelio vingiai padalydavo vilkstinę į dvi lygiagrečias eiles, ir katapasas galėdavo pasikalbėti su peonais per dviejų tuazų pločio ir dviejų šimtų tuazų gylio neperžengiamą bedugnę.

Žolė dar priešinosi akmenų griūtims, bet jautėsi, kad mineralų karalystė greitai nugalės augmeniją. Geležies spalvos lavos latakai, nusėti geltono kristalo adatėlėmis, liudijo, kad jau nebetoli Antuko ugnikalnis. Uolos, suverstos viena ant kitos, rodės, tuoj ims ir nugrius, tačiau laikėsi, priešingai visiems pusiausvyros dėsniams. Aišku, žemės drebėjimai nuolat keisdavo jų išvaizdą, ir, žiūrint į nukirstas viršūnes, į pakrypusius kupolus, bet kaip suverstus kaukarus, buvo nesunku numatyti, kad ši kalnuota vietovė dar negalutinai susiformavusi.

Tokiomis sąlygomis sunku nepamesti kelio. Andų kalnynas kone be perstojo dreba, perėjų kryptis dažnai keičiasi, gairės dingsta. Todėl katapasas ir dvejojo, stabčiojo, dairėsi aplinkui, apžiūrinėjo uolų formas, ieškojo ant gūrančio akmens indėnų pėdsakų. Orientuotis buvo neįmanoma.

Edvardas Glenarvanas ėjo įkandin vadovo. Jis suprato, kad kuo sunkesnis kelias, tuo didėja vadovo susirūpinimas; jis nedrįso klausinėti, manydamas, – ir gal ne be pagrindo, – kad varovai, kaip ir jų mulai, apdovanoti instinktu ir geriausia juo pasikliauti.

Visą valandą katapasas dar klaidžiojo tartum akipločiu, tačiau vis kopė aukštyn ir aukštyn. Pagaliau jis sustojo. Jie buvo atsidūrę viename siaurame tarpeklyje, indėniškai „kebrade". Stūksojo porfyro siena: kelio toliau nebebuvo. Katapasas veltui kurį laiką dar jo ieškojo, paskui nulipo nuo mulo, sukryžiavo rankas ir laukė. Glenarvanas priėjo prie jo.

– Paklydote? – paklausė jis.

– Ne, sere, – atsakė katapasas.

– Tačiau mes ne Antuko perėjoje?

– Kaip tik joje.

– Neapsirinkate?

– Ne, neapsirinku. Štai indėnų kūrenta ugnis, štai kumelių ir avių bandų pėdsakai.

– Vadinasi, jos čia praėjo!

– Taip, bet daugiau nepraeis. Paskutinis žemės drebėjimas užvertė...

– Mulai gal ir nepraeis, – įsiterpė majoras, – bet tik ne žmonės.

– A, tai jūs jau žinokitės, – atsakė katapasas. – Padariau, ką galėjau. Jei sutiktumėte, aš su savo mulais grįžčiau atgal ir paieškočiau kito kelio per Andus...

– Kiek laiko sugaištume?..

– Mažiausiai tris dienas.

Glenarvanas tylėdamas klausėsi katapaso. Tas, aišku, norėjo tesėti, ką buvo sutaręs, tačiau jo mulai toliau eiti nebegalėjo. Jam pasiūlius grįžti atgal, Glenarvanas atsigręžė į kelionės draugus ir tarė:

– Jūs žūtbūt pasiryžę žygiuoti?

– Mes norime eiti, kur vesite, – atsakė Tomas Ostinas.

– Ir net eiti pirma jūsų, – pridūrė Paganelis. – Pagaliau kas gi čia tokio? Teks kopti kalnagūbriu, kurio šlaitu anapus nepalyginamai lengviau bus galima nusileisti! Ten rasime ir argentiniečių bakeanus, kurie mus perves per pampas, ir eiklius žirgus, pratusius šuoliuoti lygumose. Taigi drąsiau pirmyn!

– Pirmyn! – sušuko Glenarvano kelionės draugai.

– Jūs neisite su mumis? – paklausė Glenarvanas katapasą.

– Aš – mulų varovas, – atsakė šis.

– Kaip sau norite.

– Apsieisime ir be jo, – tarė Paganelis. – Kitapus šios sienos vėl atrasime Antuko taką, ir aš prisiekiu, jog ne blogiau už geriausią Andų vadovą nuvesiu jus kuo tiesiausiai žemyn.

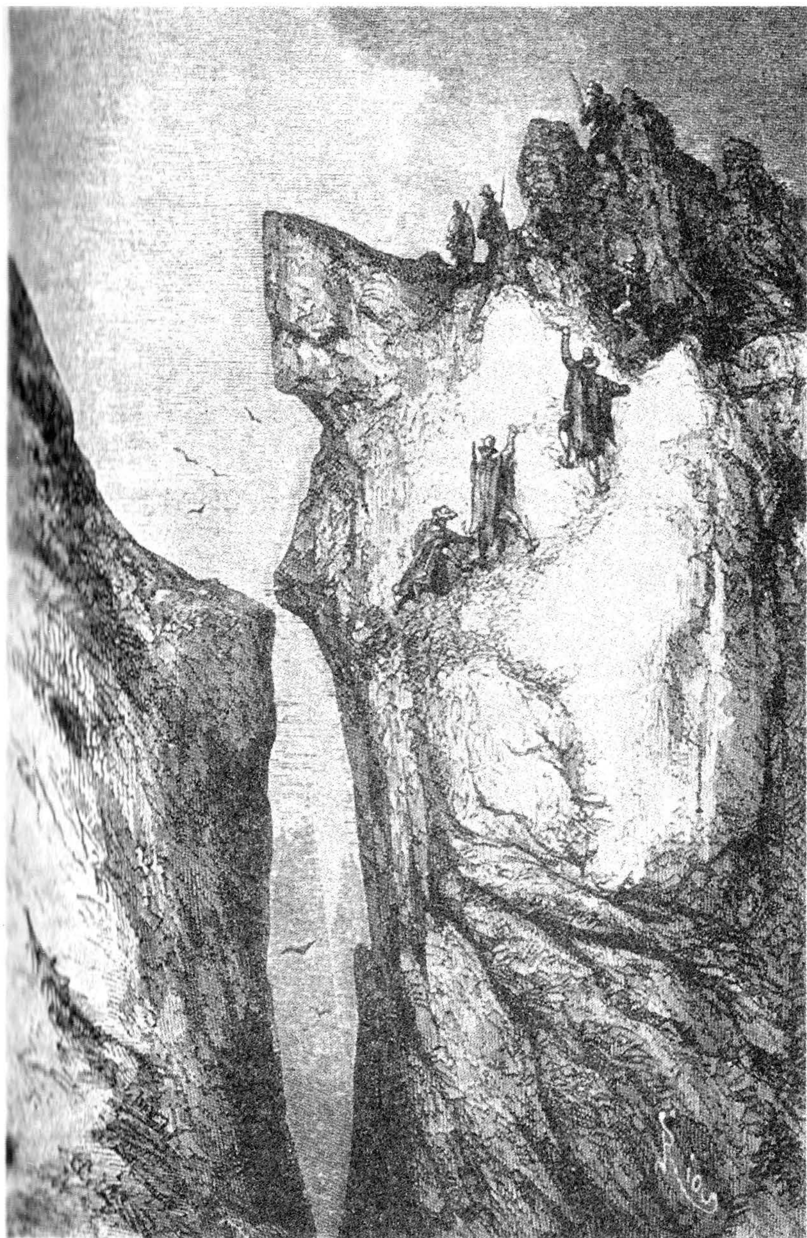
Atsiskaitęs Glenarvanas atleido katapasą su mulais ir peonais. Ginklus, instrumentus ir maistą pasiskirstė septyni keleiviai. Visi vienu balsu sutiko nedelsiant kopti aukštyn, netgi nakčia, jei reikės. Kairėje rangėsi status takelis, kuriuo mulai nebūtų galėję užkopti. Sunkumai buvo dideli, bet po dviejų valandų nuovargio ir klaidžiojimų Glenarvanas su draugais vėl atsidūrė Antuko perėjoje, taip sakant, Andų dalyje, ne per toliausiai nuo aukščiausios Kordiljerų viršūnės. Tačiau nė žymės nebuvo likę, kad čia būta praminto kalnų takelio ar perėjos. Vietovę smarkiai pakeitė paskutiniai žemės drebėjimai, ir reikėjo kalnagūbriais keberiotis aukštyn. Paganelis gerokai sutriko neradęs kelio; jis numatė, kad įkopti į Andų viršukalnę, kurios aukštis nuo vienuolikos tūkstančių iki dvylikos tūkstančių šešių šimtų pėdų, bus nežmoniškai sunku. Visa laimė, kad oras buvo ramus, dangus giedras – geras metų laikas. Žiemą – nuo gegužės iki spalio – pereiti kalnus būtų buvę neįmanoma. Smarkūs

šalčiai greitai išsekina keliautojus, o jei kurių ir pasigaili, tie vis tiek nepabėga nuo žiaurių temporalių, ypatingų tuose kraštuose siaučiančių uraganų, kurie kiekvienais metais Kordiljerų tarpeklius prikloja lavonų.

Jie kopė visą naktį; rankomis kabindamiesi, ropštė ant vos prieinamų plokščiakalnių, šokinėjo per plačius ir gilius plyšius; susikibusios rankos atstojo virves, o pečiai – laiptelius. Tie bebaimiai žmonės panėšėjo į klounų-akrobatų trupę. Tada kaip tik ir buvo daugybė progų Malredžiui parodyti savo jėgą, Vilsonui – vikrumą. Tie du šaunūs škotai visur suskubdavo. Jei ne jų pasiaukojimas ir drąsa, daugelį sykių būrelis nebebūtų galėjęs pereiti. Glenarvanas nenuleido akių nuo Roberto: gyvas ir žvalus vaikas buvo labai neatsargus. Paganelis ėjo priešakyje, pagautas įniršio kaip tikras prancūzas. O majoras sau pėdino neskubėdamas, bet ir neatsilikdamas. Ar jis suvokė, kad jau keletą valandų kopia į kalną? Vargu. Jam gal mėklinosi, jog leidžiasi žemyn.

Apie penktą valandą ryto barometras rodė, kad jie jau septynių tūkstančių penkių šimtų pėdų aukštyje. Buvo pasiekta antra plokščiakalnių eilė, paskutinė krūmokšnių riba. Medžiotojas, nušovęs bent kokį iš ten šokuojančių žvėrelių, būtų apsidžiaugęs. Tačiau eikliakojai lyg nujausdami sprukdavo, vos iš tolo pamatę žmogų. Čia buvo lamų. Tai itin vertinami kalnų gyvuliai, kurie atstoja avis, jaučius ir arklius ir gyvena ten, kur negali gyventi net mulas. Buvo šinšilų, graužikų būrio malonių, bailių brangiakailių žvėrelių; savo pasturgalinėmis kojelėmis jie primena kengūras. Žavu žiūrėti, kaip vikriai it voverės liuoksi medžių viršūnėmis.

– Tai dar ne paukštis, – sakė Paganelis, – bet jau ir ne keturkojis.

Apie penktą valandą ryto barometras rodė, kad jie jau septynių tūkstančių penkių šimtų pėdų aukštyje.

Tačiau lamos ir šinšilos nebuvo paskutiniai kalnų gyventojai. Devynių tūkstančių pėdų aukštyje, ties amžinų sniegynų riba, būriais klajojo nepalyginamo grožio atrajojantys gyvuliai – alpakos, kurių kailis šilkinis, ilgo plauko; paskui tam tikra rūšis beragių, gražių ir išdidžių ožkų švelnutėle vilna; jas gamtininkai vadina vikunijomis. Bet nė negalvok prie jų prisiartinti: gerai, kad spėsi jas pamatyti; jos prašvilpia tartum vėjas ir be garso nučiuožia akinamo baltumo kilimais.

Tokiame aukštyje vietovaizdis buvo visiškai pasikeitęs. Iš visų pusių stūksojo didžiuliai žvilgantys ledo luitai, kai kur melsvomis briaunomis, ir atspindėjo pirmus aušros gaisus. Lipti pasidarė labai pavojinga. Keleiviai nedrįso žengti, atidžiai lazda nepatikrinę, ar po sniegu nėra plyšių. Vilsonas ėjo voros priešakyje, koja mėgindamas ledo stiprumą. Kiti sekė įkandin, vengdami garsiau sušnekti, nes nuo mažiausio triukšmo suvirpėję oro sluoksniai galėjo išjudinti ir sniego masyvą, kabantį viršun jų galvų septynių – aštuonių šimtų pėdų aukštyje.

Taip buvo pasiekta krūmokšnių juosta; ji savo ruožtu du šimtai penkiasdešimt tuazų aukščiau užleido vietą javažolėms ir kaktusams. O vienuolikos tūkstančių pėdų aukštyje net ir tai nebeaugo, žemė buvo dyka, augmenijos – nė ženklo. Keleiviai buvo sustoję tik vieną sykį, aštuntą valandą skubomis užvalgę ir atgavę jėgas, su antžmogiška drąsa lipo toliau, nepaisydami didėjančių pavojų. Jie čia ritosi per smailius kaukarus, čia ėjo viršum bedugnių, į kurias baisu buvo net pažvelgti. Daug kur mediniais kryžiais nusmaigytas kelias žymėjo nelaimių vietas. Apie antrą valandą priėjo didžiulį plokščiakalnį, be jokios augmenijos, tikrą dykumą, tįsančią tarp nuogų smailumų. Oras buvo sausas, dangus žydras, tokiame aukštyje visai nesti lietaus, ir susitelkę garai iškrinta tik kaip sniegas ar kruša. Šen bei ten

iš po balto marškono, tartum skeleto kaulai, kyšojo porfyro ir bazalto smaigaliai; retkarčiais nuo šalčio atskildavo kvarco ar gneiso luitai ir, dusliai bildėdami, vos girdimi praretėjusioje atmosferoje, riedėdavo žemyn.

Tačiau būrelis, nors ir koks ištvermingas, eikvojo paskutines jėgas. Edvardas Glenarvanas, matydamas, kad kelionės draugai išvargę, gailėjosi taip aukštai užvedęs juos į kalnus. Robertas kovojo su nuovargiu, bet toliau eiti nebegalėjo.

Trečią valandą Glenarvanas sustojo.

– Reikia pailsėti, – tarė jis, matydamas, kad nė vienas nedrįs to pasiūlyti.

– Pailsėti? – atsakė Paganelis. – Betgi čia nėra jokios pastogės.

– Tačiau tai būtina, nors dėl Roberto.

– O ne, sere, – gynėsi drąsus vaikas, – aš dar galiu paeiti... Jūs nesustokite...

– Tave, berniuk, panėšėsime, – atsakė Paganelis, – bet mums žūtbūt reikia pasiekti rytinį šlaitą. Ten gal rasime kokią pastogę. Aš siūlyčiau žygiuoti dar porą valandų.

– Ar visi sutinkate? – paklausė Glenarvanas.

– Taip, – atsakė kelionės draugai.

Malredis pridūrė:

– Aš rūpinsiuos berniuku.

Ir visi vėl patraukė rytų kryptimi. Siaubingas kopimas truko dar dvi valandas. Reikėjo bet kokia kaina pasiekti pačias aukščiausias viršūnes. Praretėjusiame ore keleivius kankino dusulys, vadinamas puna. Atmosferos slėgiui sumažėjus, ėmė kraujuoti lūpos ir dantenos. Kad kraujo apytaka pagerėtų, jie turėjo tankiai kvėpuoti, o tai vargino nė kiek ne mažiau kaip akinamai žibąs sniegas. Nors ir kokie tvirtavaliai buvo tie narsūs žmonės, tačiau atėjo valanda, kada net drąsiausi nusilipo ir galvos suki-

masis, ta baisioji kalnų liga, pakirto ne tik fizines, bet ir dvasines jėgas. Neįmanoma kovoti su tokiu nuovargiu sau nepakenkus. Netrukus jie ėmė kristi vienas po kito, ir parpuolusieji tik keliais šliaužė pirmyn.

Jėgos seko, ir darėsi aišku, kad reikia pertraukti ilgai trunkantį kopimą. Su siaubu žvelgė Glenarvanas į neaprėpiamas sniego platumas, šalčiu sukausčiusias tą pragaištingą kraštą: vakaro šešėliai jau gaubsto nuogas viršūnes, o keleiviai neturi nakvynės. Staiga majoras sustabdė jį ir ramiu balsu tarė:

– Štai lūšna.

Tryliktas skyrius
LEIDIMASIS NUO KORDILJERŲ

Maknabso vietoje kitas būtų šimtą kartų praėjęs pro šalį, apsukęs aplink, net užlipęs, nė neįtardamas, kad ji čia stovi. Sniegu užnešta, ji vos skyrėsi nuo aplinkinių uolų. Reikėjo ją nuvalyti. Pusvalandį pasidarbavę, Vilsonas ir Malrėdis atkasė kasučos angą, ir būrelis sugužėjo į vidų.

Tą kasučą pastatė indėnai iš adobų, saulėje degtų plytų, bazalto uolos viršūnėje. Ji buvo kubo formos: kiekviena šoninė – dvylikos pėdų. Akmeniniai laiptukai vedė prie vienintelės angos; nors ji buvo siaurutė, viesulas, sniegas, kruša vis dėlto įsigaudavo į vidų, kai audros imdavo šėlti kalnuose.

Kasučoje laisvai galėjo išsitekti dešimt žmonių; žinoma, sienos nebūtų apsaugojusios nuo liūčių, bet šiuo metu šiek tiek gynė nuo žvarbaus šalčio: termometras rodė 10° žemiau nulio. Be to, čia buvo židinys su šiaip taip sumūrytu dūmtraukiu; susikūrus ugnį, ir šaltis lauke nebebaisus.

– Štai tinkama pastogė, nors ir neištaiginga, – tarė Edvardas Glenarvanas.

– Bet juk tai tikri rūmai! – sušuko Paganelis. – Trūksta tik sargybinių ir dvariškių. Mums čia bus labai puiku.

– Ypač kai ugnelė liepsnos ugniavietėje, – tarė Tomas Ostinas, – nes esame ne tik išalkę, bet ir sušalę. Geras glėbys malkų mane labiau pradžiugintų negu gabalas žvėrienos.

– Na, ką gi, Tomai, pasistengsime surasti kokio nors kuro, – atsakė Paganelis.

– Kordiljerų viršūnėje! – šūktelėjo Malredis ir abejodamas papurtė galvą.

– Jei kasučoje yra židinys, – tarė majoras, – tai netoliese turėtų būti ir kuro.

Akmeniniai laiptukai vedė prie vienintelės angos.

– Mūsų bičiulis Maknabsas samprotauja teisingai, – tarė Glenarvanas. – Jūs ruoškite vakarienę, o aš pamėginsiu medkirčio amato.

– Aš su Vilsonu jus palydėsiu, – tarė Paganelis.

– O gal ir aš būčiau jums reikalingas? – paklausė Robertas keldamasis.

– Ne, tu ilsėkis, mano šaunusis berniuk, – atsakė Glenarvanas. – Tu ir taip būsi vyras tada, kai kiti tokio pat amžiaus tebebus vaikai.

Glenarvanas, Paganelis ir Vilsonas išėjo iš kasučos. Buvo šešta valanda vakaro. Kad ir be vėjo, šaltis spirgino. Dangaus žydrynė jau tamsėjo, ir paskutiniai saulės spinduliai kliudė aukštas Andų plokščiakalnių viršūnes. Paganelis pažvelgė į barometrą: gyvsidabris rodė 0,495 milimetrus. Barometro stulpelio slėgis atitiko vienuolikos tūkstančių septynių šimtų pėdų aukštį. Taigi ši Kordiljerų vieta tik 910 metrų žemesnė už Monblaną. Ir jeigu šiuose kalnuose būtų grėsę tokie pat pavojai, kokiais pasižymi Šveicarijos milžinas, jei būtų šėlę uraganai ir sniego pūgos, nė vienas keleivis nebūtų perėjęs Naujojo Pasaulio kalnagūbrio.

Glenarvanas ir Paganelis, užsikorę ant porfyro uolos, apžvelgė visą horizontą. Jie stovėjo pačioje Kordiljerų viršūnėje ir galėjo aprėpti akimis keturiasdešimties kvadratinių mylių plotą. Rytiniai šlaitai buvo nuolaidūs, – jais peonai lengvai nučiuožia kelis šimtus tuazų. Tolumoje driekėsi ruožai akmenų ir eratinių riedulių, čia užneštų ledynams slenkant, – milžiniškos morenų virtinės. Saulė leidosi, Kolorado slėnis jau skendėjo prieblandoje; ji vieną po kito gesino spindulių nupliekstus kauburius, kyšulius, smailius gūbrius; tamsa pamažu gaubė visą rytinį Andų šlaitą. Tik vakaruose dar degė kontraforsai, prilaiką statmenus it

siena vakarinius skardžius. Akys raibo žiūrint į uolas ir ledynus, besimaudančius spinduliuose. Šiaurėje vilnijo grandinė viršukalnių – vingiuota, tartum neįgudusios rankos nubrėžta, vos įžiūrima linija. Tačiau pietuose, atvirkščiai, reginys buvo žavingas ir temstant darėsi vis didingesnis. Žemai – gūdus Torbido klonis, viršuj už kokių dviejų mylių – Antuko krateris. Ugnikalnis riaumojo tartum milžiniška pabaisa, tartum Apokalipsės leviatanas; iš jo veržėsi karšti dūmai su suodžiais ir liepsnos kamuoliais. Aplinkinių kalnų amfiteatras atrodė ugnies apimtas; iki baltumo įkaitusių akmenų kruša, raudonų dūmų debesys, lavos trykšliai – visa tai susiliejo į žėrinčias puokštes. Kas akimirką plito didžiulė pašvaistė, akinamai degė erdvė aplinkui, o saulė it gęstantis šviesulys pamažėl vis blėso, niro į tamsų horizontą.

Paganelis ir Glenarvanas dar ilgai būtų stebėję tas didingas žemės ugnies su dangaus ugnimi grumtynes; tariamieji medkirčiai virto dailininkais; tačiau Vilsonas, ne toks entuziastas, grąžino juos tikrovėn. Tiesa, miškų čia nebuvo. Laimė, ant uolų augo sausos skurdžios kerpės. Keleiviai prisiplėšė kerpių, taip pat liaretų: jų šaknys neblogai dega. Parnešę brangų kurą į kasučą, tuoj prigrūdo pilną židinį. Pasirodė, kad ugnį sunku ne tik įkurti, bet ir išsaugoti, kad neužgestų: praretėjusiame ore buvo per maža deguonies, reikalingo degimui, – taip bent aiškino majoras.

– Užtat, – pridūrė jis, – vandens virimo temperatūra čia žemesnė; 100° verdančiu vandeniu užplikytos kavos mėgėjams teks pakentėti, nes tokiame aukštyje virimo temperatūra nesiekia 90°*.

* Kylant į viršų, kas 324 metrai vandens virimo temperatūra mažėja vienu laipsniu. (Aut. past.)

Maknabsas neapsiriko, ir termometras, įleistas į verdančio vandens katiliuką, rodė tik 87°. Visi godžiai išgėrė po keletą gurkšnių karštos kavos. Džiovinta mėsa buvo ne per skaniausia, ir Paganelis ta proga pareiškė vieną teisingą, tačiau šioje vietoje beprasmišką pastabą.

– Po šimts! – tarė jis. – Turiu prisipažinti, kad neatsisakyčiau gabalo keptos lamos! Sakoma, kad ji atstoja jautį bei avį, ir aš labai norėčiau įsitikinti, ar tai tiesa ir maistingumo požiūriu!

– Argi jūs nepatenkintas mūsų vakariene, mokytasis Paganeli? – paklausė majoras.

– Tiesiog sužavėtas, šaunusis majore. Tačiau prisipažįstu, kad žvėrienos užkąsti būtų ne pro šalį...

– Jūs sibaritas, – tarė Maknabsas.

– Priimu šį epitetą, majore. Kalbėkite, ką norite, tačiau ir jūs nesiraukytumėte, jei kas pasiūlytų žlėgtainį!

– Galbūt, – atsakė majoras.

– O jeigu jus paprašytų eiti pamedžioti, ar, ilgai negalvodamas, sutiktumėte, nors lauke naktis ir smarkiai šąla?

– Mielai.

Draugai nesuskubo padėkoti Maknabsui ir pareikšti, kad jie visai nenori piktnaudžiauti begaliniu jo paslaugumu: pasigirdo tolimas riaumojimas. Staugė ne pavieniai gyvuliai, o visa banda, kuri greitai artėjo. „Gal likimas, parūpinęs pastogę, nori pasiūlyti ir vakarienę?“ – tokia mintis švystelėjo geografui. Tačiau Glenarvanas truputį atvėsino jo džiaugsmą, perspėdamas, kad Kordiljerų keturkojai negyvena tokiame aukštyje.

– Tad iš kur tas triukšmas? – paklausė Tomas Ostinas. – Girdite, kaip jis artėja!

– Gal tai lavina? – tarė Malredis.

– Negali būti! Girdite, kaip stūgauja! – tarė Paganelis.

– Pažiūrėsime, – atsakė Glenarvanas.

– Pažiūrėsime, mes juk medžiotojai, – atsakė majoras, imdamas savo karabiną.

Visi puolė lauk iš kasučos. Naktis buvo tamsi, žvaigždėta. Delčia dar nebuvo patekėjusi. Šiaurines ir rytines viršūnes gaubė tamsa, ryškėjo tik kelių artesnių uolų fantastiniai siluetai. Staugimas – išgąsdintų gyvulių staugimas – pasikartojo. Jis sklido iš tamsoje skendinčios kalnų pusės. Kas atsitiko? Staiga pasirodė įniršusi gyvų, iš siaubo pakvaišusių padarų lavina. Atrodė, jog visas plokščiakalnis sujudėjo. Gyvulių bėgo šimtai, gal tūkstančiai; net ir praretėjusiame ore triukšmas buvo kurtinantis. Kas tai – laukiniai pampos gyvuliai ar tik lamų ir vikunijų banda? Glenarvanui, Maknabsui, Robertui, Ostinui ir abiem jūreiviams vos spėjus parkristi ant žemės, gyvasis viesulas praūžė per keletą pėdų viršum jų. Niktalopas Paganelis, kuris, norėdamas geriau pamatyti, liko bestovįs, vienu akies mirksniu buvo pargriautas.

Tą valandėlę trinktelėjo šūvis. Tai majoras iššovė netaikęs. Jam pasirodė, kad gyvulys krito čia pat, už kelių žingsnių, o visa banda, nesulaikomai lėkdama pirmyn ir riaumodama, pranyko ugnikalnio nušviestose atkalnėse.

– O, pagaliau aš juos suradau! – pasigirdo Paganelio balsas.

– Ką suradote? – paklausė Glenarvanas.

– Akinius, po šimts! Ko gi kito neteksi tokioje maišatyje, jei ne akinių!

– Jūs nesužeistas?

– Ne, tik apmindytas. Bet kas jie tokie?

– Štai, – atsakė majoras, tempdamas nušautą gyvulį.

Visi nuskubėjo į kasučą ir ugniakuro šviesoje apžiūrėjo Maknabso laimikį.

Tai buvo gražus gyvulys, panašus į nedidelį kupranugarį, tik be kupros, švelnaus šviesbėrio plauko, baltais taškučiais nusėta papilve; galva grakšti, kūnas paplokščias, kojos ilgos ir laibos. Paganelis, pažvelgęs į jį, tuoj sušuko:

– Tai guanakas!

– Kas tas guanakas? – paklausė Glenarvanas.

– Jo mėsa valgoma, – atsakė Paganelis.

– Ir skani?

– Labai. Olimpo dievų valgis! Aš žinojau, kad turėsime šviežios mėsos vakarienei. Ir dar kokios! Tik kas išdoros gyvulį?

– Aš, – tarė Vilsonas.

– Gerai, o aš apsiimu jį iškepti, – pasisiūlė Paganelis.

– Argi jūs virėjas, pone Paganeli? – paklausė Robertas.

– Po šimts, mano berniuk, aš – prancūzas! Kiekvienas prancūzas – virėjas.

Po penkių minučių Paganelis išdėliojo ant liaretų šaknų žarijų didžiulius mėsos gabalus. O dar po dešimties minučių patiekė kelionės draugams gražiai apkepusios guanako nugarinės. Be jokių atsikalbinėjimų visi godžiai ėmėsi valgyti.

Bet kaip nustebo geografas, pamatęs, kad visi susiraukė atsikandę ir pasipurtė.

– Kokia šlykšti! – tarė vienas.

– Visai negalima valgyti! – pridūrė antras.

Šiaip ar taip, vargšas mokslininkas turėjo sutikti, kad kepsnio nevalgytų net išalkęs žmogus. Draugai ėmė erzinti Paganelį, tyčiodamiesi iš olimpiško valgio, o jis suko galvą, kodėl guanako mėsa, kuri iš tikrųjų gera ir labai vertinama, jo pagaminta tapo šlykšti. Staiga jo smegenis perskrodė mintis:

– Jau žinau! – sušuko jis. – Po šimts! Aš žinau, aš suradau priežastį!

– Galbūt tai seno gyvulio mėsa? – ramiai paklausė Maknabsas.

– Deja, ne, nepakeičiamasis majore, tai nuvaryto gyvulio mėsa! Kaipgi galėjau užmiršti?

– Ką norite pasakyti, pone Paganeli? – paklausė Tomas Ostinas.

– Noriu pasakyti, kad guanakas tinka mėsai tik tada, kai nušaunamas besiilsintis; ilgai medžioto, toli bėgusio guanako mėsos nebegalima valgyti. Taigi iš mūsų kepsnio skonio galiu tvirtinti, jog šis gyvulys, kaip ir visa kaimenė, atvytas iš toli.

– Jūs tuo įsitikinęs? – paklausė Glenarvanas.

– Visiškai.

– Tačiau koks įvykis, koks gamtos reiškinys galėjo taip išgąsdinti gyvulius ir vyti pirmyn tuo metu, kai jie turėtų ramiai miegoti savo olose?

– Brangusis Glenarvanai, man sunku jums atsakyti; jei tikite tuo, ką jums pasakiau, nebelaužykime sau galvos ir eikime prisnūsti. Aš tiesiog mirštu – taip noriu miego. Migsime, majore?

– Migsime, Paganeli.

Sulig tais žodžiais kiekvienas įsisupo į savo pončą, – ugnis buvo palikta kūrentis per naktį, – ir netrukus visokiais tonais ir visokiais ritmais pasigirdo garsus knarkimas, o geografo bosas sustiprino šį darnų koncertą.

Tik Edvardas Glenarvanas nemiegojo. Slaptas nerimas kankino jį ir neleido užsnūsti. Vis nėjo iš galvos toji kaimenė, pagauta neišaiškinamo išgąsčio ir bėganti viena kryptimi. Laukiniai žvėrys negalėjo vytis guanakų. Tokiame aukštyje nebūna nei žvėrių, nei juo labiau medžiotojų. Kokia baimė ginė juos į Antuko bedugnes, kaip visa tai suprasti? Glenarvano širdy augo netolimo pavojaus nuojauta.

Tačiau snaudulys pamažėle ir jį ėmė marinti, mintys aprimo, būgštavimus pakeitė viltis. Rytoj jie jau bus Andų slėnyje. Ten prasidės tikrieji ieškojimai, ir galbūt sėkmė jau nebetoli. Jis galvojo apie kapitoną Grantą ir du jūrininkus, išvaduotus iš žiaurios nelaisvės. Tie vaizdai greitai slinko jo galvoje, dėmesį išblaškydavo čia ugnies spragsėjimas, čia iššovusi kibirkštis, čia liepsnos liežuvis, kuris nušviesdavo miegančių draugų veidus ir šešėliais sumirgėdavo ant kasučos sienų.

Bet tučtuojau ir vėl apnikdavo negera nuojauta. Glenarvanas snūdomis klausėsi bildesio, sunkiai paaiškinamo tose vienišose viršūnėse.

Vieną akimirką jam lyg ir pasigirdo tolimas, duslus ir grėsmingas griausmas, tartum perkūnijos dundesys, bet ne iš dangaus. Matyt, audra šėlo kur nors kalnų atšlaitėse, keli tūkstančiai pėdų žemiau jų viršūnės. Glenarvanas, norėdamas įsitikinti, išėjo laukan.

Tekėjo mėnulis. Oras buvo giedras ir ramus. Nė vieno debesėlio nei viršuje, nei apačioje. Tik šen bei ten šmėkščiojo Antuko ugnikalnio liepsnų atspindžiai. Audros nebuvo, nežaibavo. Aukštai viršum galvos mirgėjo tūkstančiai žvaigždžių. Tačiau dundesys vis nesiliovė. Rodės, kad jis, vis artėdamas, slenka išilgai Andų kalnyno. Glenarvanas grįžo vidun dar neramesnis, klausdamas save, kas yra bendro tarp šio požeminio dundesio ir bėgančios guanakų kaimenės. Ar tik ne tai priežastis ir pasekmė? Jis pažvelgė į laikrodį: buvo antra valanda ryto.

Tačiau, nesitikėdamas greito pavojaus, nežadino draugų, kurie iš nuovargio buvo kietai įmigę, ir pats kelioms valandoms prisnūdo.

Netrukus jis pašoko nuo baisaus bildesio. Rodės, nelygiu grindiniu darda daugybė artilerijos vežimų su šoviniais. Staiga

Glenarvanas pajuto, kad žemė slysta jam iš po kojų, pamatė, jog kasuča siūbuoja.

– Pavojus! – sušuko jis.

Jo draugai, jau nubudę ir suvirtę krūvon, riedėjo žemyn stačia atkalne. Aušo, ir reginys buvo pasibaisėtinas. Kalnynas akies mirksniu keitėsi: kūgiškas viršūnes lyg kas pjaute pjovė; smailūs gūbriai sverdėdami skradžiai žemėn smego. Šis Kordiljeroms* būdingas gamtos reiškinys išjudino keliolikos tūkstančių mylių pločio masyvą, kuris nušliaužė pakalnėn.

– Žemės drebėjimas! – sušuko Paganelis.

Jis neapsiriko. Drebėjo žemė. Tokie kataklizmai gana dažni kalnuotoje Čilės srityje; kaip tik toje apylinkėje Kopjapas buvo dukart sunaikintas, o Santjagas per keturiolika metų išvartytas keturis sykius. Šioje Žemės rutulio dalyje ypač jaučiama požeminė ugnies veikla, o ugnikalnių krateriai palyginti neseniai atsiradusiame kalnagūbryje nepakankamai platūs, kad pro juos galėtų prasiveržti požeminiai garai. Dėl to čia nesiliauja žemės drebėjimai.

Plokščiakalnis su septyniais keleiviais, kurie, apkvaišę ir išgąsdinti, laikėsi įsikibę į samanas, lėkė tartum greitasis traukinys, tai yra penkiasdešimt mylių per valandą. Nei rėkti, nei bėgti, nei kaip nors susilaikyti. Susikalbėti neįmanoma. Požeminis dundesys, slenkančios lavinos griausmas, trankiai krintančios granito ir bazalto uolos, dulkančio sniego sūkuriai nutraukė bet kokį ryšį. Masyvas čia šliuožė žemyn lygiai, nešokinėdamas, čia, tartum laivo denis šėlstančioje jūroje, siūbavo į visas puses, slinko per prarajas, kur garmėjo uolų luitai, šluodamas šimta-

* Beveik toks pat gamtos reiškinys įvyko Monblane 1820 m. ir baigėsi siaubinga katastrofa: žuvo trys vadovai iš Šamoni. (Aut. past.)

Plokščiakalnis su septyniais keleiviais lėkė tartum greitasis traukinys.

mečius medžius, lyg dalgiu kirsdamas rytinius šlaito kyšulius.

Įsivaizduokite jėgą keliolikos milijardų tonų masyvo, riedančio tolydžio didėjančiu greičiu penkiasdešimties laipsnių nuožulnuma!

Kiek laiko truko šis neapsakomas kritimas, niekas nebūtų galėjęs apskaičiuoti. Niekas nebūtų drįsęs spėlioti, į kokią bedugnę nugarmės. Ar visi dar gyvi, ar vienas kuris jau žlagso bedugnėje, – niekas nežinojo. Uždusę nuo greito leidimosi, sustingę nuo žvarbaus šalčio, sniego pūgos apakinti, jie vos alsavo. Kone be sąmonės, leisgyviai, kabinosi į uolas tik iš savisaugos instinkto, kuris yra gajausias.

Staiga nepaprastai smarkus smūgis ištrenkė juos iš to žemyn čiuožiančio važio, nusviedė į priekį, ir jie nuriedėjo paskutinėmis kalno paskliundomis. Plokščiakalnis iš karto sustojo.

Keliolika minučių niekas nejudėjo. Pagaliau vienas, kad ir smūgio apkvaitintas, bet vis dar tvirtas, atsikėlė. Tai buvo majoras. Jis prasikrapštė sniegais užlipdytas akis ir apsižvalgė. Aplinkui, sukritę prie kits kito tartum iš iššautos tūtos, gulėjo jo draugai.

Majoras suskaičiavo. Trūko Roberto Granto.

Keturioliktas skyrius
IŠGANINGAS ŠŪVIS

Rytinis Andų Kordiljerų šlaitas driekiasi nuolaidžiomis atkalnėmis, kurios nežymiai susilieja su lyguma. Čia staiga ir susilaikė atskilusi kalno dalis. Tai visai naujas kraštas: vešlios ganyklos, didžiuliai medžiai, ištisi miškai obelų, pasodintų dar žemyno užkariavimo laikais, su saulėje spindinčiais auksiniais vaisiais. Sakytum derlingosios Normandijos kampelis, nublokš-

tas į daubą, ir keleivis, čia patekęs kitokiomis aplinkybėmis, nustebtų, kad taip staigiai dykuma gali virsti oaze, snieguotos viršūnės – žaliuojančiomis pievomis, o žiema – vasara.

Žemės paviršius vėl buvo visiškai nejudrus. Drebėjimas nuščiuvęs, bet tikriausiai požeminės jėgos dirbo naikinamąjį darbą kur nors toliau, nes Andai visą laiką juda arba dreba. Šį kartą sukrėtimas buvo nepaprastai stiprus. Kalnų pavidalas visiškai pasikeitė. Dangaus žydrynėje įsirėžė nauja viršūnių, keterų, gūbrių panorama, ir pampų vadovas veltui joje būtų ieškojęs įprastų orientyrų.

Žadėjo būti puiki diena. Saulės spinduliai, pakilę iš Ramiojo vandenyno guolio, sliuogė Argentinos lygumomis ir niro į kito vandenyno vilnis. Buvo aštunta valanda ryto.

Edvardas Glenarvanas ir jo draugai, majoro atgaivinti, pamažu atsipeikėjo. Iš tikrųjų jie buvo tik baisiai sutrankyti, ne daugiau. Jie nusileido nuo Andų Kordiljerų ir būtų džiaugęsi, kad gamta apmokėjo visas persikėlimo išlaidas, jeigu nebūtų pasigedę vieno, silpniausio, Roberto Granto.

Visi mylėjo drąsųjį berniuką: ir Paganelis, kuris ypač buvo prisirišęs prie jo, ir majoras, nors atrodė esąs šaltas, o labiausiai – Glenarvanas. Jis nusiminė sužinojęs, kad Robertas dingo. Vaizdavosi vargšą vaiką bedugnėje, veltui šaukiantį tą, kurį vadino savo antruoju tėvu.

– Mano bičiuliai, mano bičiuliai, – tarė jis, vos sulaikydamas ašaras. – Reikia ieškoti, reikia jį surasti! Negalime jo taip palikti! Tenelieka nė vieno slėnio, nė vienos prarajos, nė vienos bedugnės, mūsų neapžiūrėtos! Jūs mane pririšite virve ir ten nuleisite! Aš to noriu, girdite! Aš to noriu! O, kad Robertas dar alsuotų! Kaip drįstume be jo ieškoti tėvo! Argi turėtume teisę gelbėti kapitoną Grantą, pražudę jo vaiką!?

Draugai, tylėdami ir nuleidę akis, klausėsi Glenarvano, nes jautė, kad jų žvilgsniuose jis ieško vilties kibirkštėlės.

– Na, – pridūrė Glenarvanas, – jūs girdėjote, ką sakiau! Jūs tylite! Vadinas, nebesitikite jo surasti, nebesitikite!

Valandėlę visi tylėjo. Paskui prabilo Maknabsas:

– Kas iš jūsų, mano mieli, prisimena, kuriuo momentu dingo Robertas?

Į tą klausimą nebuvo jokio atsakymo.

– Tai gal bent pasakytumėte, – toliau kamantinėjo majoras, – kuris buvote šalia berniuko, mums leidžiantis nuo Kordiljerų?

– Aš, – atsakė Vilsonas.

– Iki kurio momento jį matei šalia savęs? Pasistenk prisiminti. Na?

– Štai viskas, ką prisimenu, – atsakė Vilsonas. – Mažiausiai prieš dvi minutes, kai, smarkiai trinktelėjus, kalnynas sustojo, Robertas Grantas dar buvo šalia manęs, ranka įsikibęs į samanų kuokštą.

– Mažiausiai prieš dvi minutes! Pagalvok gerai, minutės tau galėjo atrodyti ilgos! Ar neapsirinki?

– Nemanau, kad apsirikčiau... Kaip tik taip... Mažiausiai prieš dvi minutes!

– Gerai! – tarė Maknabsas. – Ar Robertas tau buvo iš dešinės, ar iš kairės?

– Iš kairės. Aš prisimenu, kad jo pončo skvernas plakė man veidą.

– O tu kurioj pusėj nuo mūsų buvai?

– Irgi kairėj.

– Vadinasi, Robertas galėjo dingti tik toje pusėje, – tarė majoras, pasisukdamas į kalnus ir rodydamas į dešinę. – Pridursiu,

jog, turint galvoj dingimo laiką, vaikas tikriausiai nukrito tame taške, kur aukščio dvi mylios, dar mums nepasiekus lygumos. Ten ir reikia ieškoti. Pasiskirstę barais, ten jį ir surasime.

Niekas nepridūrė nė žodžio. Šeši žmonės, užkopę Kordiljerų šlaitais, pasiskirstė įvairiais aukščiais ir ėmė kruopščiai ieškoti. Jie nenukrypdami laikėsi nusileidimo linijos dešinėje, išžiūrinėjo mažiausius tarpeklius, leidosi į prarajas, priverstas masyvo nuolaužų, ir ne vienas lipo iš ten sudraskytais drabužiais, kruvinomis rankomis ir kojomis, rizikuodamas gyvybe. Visa toji Andų Kordiljerų dalis, išskyrus keletą nepasiekiamų plokščiakalnių, buvo rūpestingai per keliolika valandų apžiūrėta, ir niekas negalvojo apie poilsį. Visos pastangos buvo veltui. Vaikas kalnuose, matyt, rado ne tik mirtį, bet ir kapą, o antkapį jam atstojo milžiniška uola.

Apie pirmą valandą Glenarvanas ir jo draugai, pervargę, prislėgti, vėl susirinko slėnyje. Glenarvanas baisiai kankinosi. Jis vos kalbėjo ir dūsaudamas vis kartojo:

– Aš neisiu iš čia! Aš neisiu iš čia!

Visi suprato, kad Glenarvanas užsispyrė ne šiaip sau, kad jis negali atsikratyti kažkokios įkyrios minties, ir žiūrėjo į jį su pagarba.

– Palūkėkite, – tarė Paganelis majorui ir Tomui Ostinui. – Pailsėkime kiek ir atgaukime jėgas. Jų mums labai reikia, vis tiek ar iš naujo ieškotume, ar žygiuotume pirmyn.

– Taip, – atsakė Maknabsas, – pasilikime, nes Edvardas nori pabūti. Jis dar kažko tikisi. Bet ko gi gali tikėtis?

– Dievai žino, – tarė Tomas Ostinas.

– Vargšas Robertas, – atsakė Paganelis, šluostydamasis akis.

Slėnyje augo labai daug medžių. Majoras nužiūrėjo guotą aukštų šv. Jono medžių ir po jais įrengė laikiną stovyklą. Keli

apklotai, ginklai, truputis džiovintos mėsos, ryžių – visa, kas buvo likę keliautojams. Netoliese tekėjo upelis, iš kurio jie atsinešė vandens, dar drumsto po žemės drebėjimo. Malredis sukūrė žolėje ugnį ir netrukus pasiūlė Glenarvanui šilto ir stiprinančio gėrimo. Tačiau Glenarvanas atsisakė ir, baisaus nusiminimo apimtas, liko gulėti išsitiesęs ant savo pončo.

Taip praslinko diena. Užėjo naktis, rami ir tyki kaip vakar. Tuo metu, kai jo draugai gulėjo nejudėdami, nors ir nemiegojo, Glenarvanas atsikėlė ir vėl ėmė laipioti Kordiljerų šlaitais. Jis klausėsi ištempęs ausis, tikėdamasis išgirsti paskutinį Roberto šauksmą. Jis nuklydo toli, vienas atsidūrė aukštai kalnuose, dažnai guldavo ant žemės ir, pridėjęs ausį, sulaikęs kvapą, klausydavosi arba šaukdavo beviltišku balsu.

Visą naktį vargšas Glenarvanas klaidžiojo po kalnus. Tai Paganelis, tai majoras lydėjo jį, pasiruošę pagelbėti, jam lipant slidžiais kriaušiais ar prie bedugnės krašto, kur jis tikrai be reikalo nesisaugojo. Bet ir tos paskutinės jo pastangos buvo veltui, į graudžiai kartojamą šauksmą: „Robertai! Robertai!“, – atsiliepdavo tik aidas.

Išaušo diena. Reikėjo eiti ieškoti Glenarvano ant tolimų plokščiakalnių ir veste parsivesti į stovyklą. Jo neviltis buvo baisi. Kas būtų išdrįsęs prasižioti apie tolesnę kelionę ir pasiūlyti palikti pražūtingąjį slėnį? Tačiau maisto ištekliai baigėsi. Tikriausiai nebetoli tie katapaso minėti argentiniečiai vadovai ir arkliai. Grįžti atgal būtų buvę daug sunkiau, negu žygiuoti pirmyn. Be to, juk buvo susitarta, kad „Dunkanas“ jų lauks Atlanto vandenyne. Visos tos rimtos priežastys neleido ilgiau užtrukti ir dėl bendro labo atidėlioti išvykimo valandos.

Maknabsas pamėgino išjudinti Glenarvaną iš sielvarto. Jis ilgokai įtikinėjo, bet bičiulis, rodės, negirdėjo ir tik kratė galvą.

Pagaliau jis sumurmėjo:

– Jau laikas į kelionę?

– Taip, laikas!

– Dar valandėlę!

– Gerai, dar palauksime! – sutiko orusis majoras.

Valandai praslinkus, Glenarvanas dar išmeldė valandą. Galėjai pamanyti, kad tai pasmerktasis, maldaująs pratęsti paskutines gyvenimo akimirkas. Tai truko iki vidurdienio. Tada Maknabsas visų vardu ryžtingai pareiškė Glenarvanui, kad reikia keliauti, kad nuo greito apsisprendimo priklauso jo draugų gyvybė.

– Taip, taip, – tarė Glenarvanas, – keliaukime!

Bet, tai sakydamas, jis nebežiūrėjo į Maknabsą. Jo akys buvo įsmigusios į kažkokį juodą tašką danguje. Staiga ranka kilstelėjo ir liko nejudėti, tartum suakmenėjusi.

– Ten, ten! – sušuko jis. – Žiūrėkite! Žiūrėkite!

Visų žvilgsniai nukrypo į dangų, taip įsakmiai nurodyta kryptimi. Juodas taškas beregint didėjo. Neišmatuojamoje aukštybėje sklandė kažkoks paukštis.

– Kondoras, – tarė Paganelis.

– Taip, kondoras, – atsakė Glenarvanas. – Kas žino? Štai jis artėja! Jis leidžiasi! Palaukime!

Ko Glenarvanas tikėjosi? Gal jis pamišo? „Kas žino?“ – pasakė jis. Paganelis neapsiriko. Kondoras kiekvieną akimirką aiškiau matėsi. Šis didingas paukštis, kadaise inkų garbintas, – pietinių Andų karalius. Jis be galo stiprus: dažnai nustumia jaučius į bedugnę. Puola avis, ožiukus, veršiukus, besiganančius lygumose, ir, įsikirtęs nagais į auką, pakyla nepaprastai aukštai. Neretai jis sklando dvidešimties tūkstančių pėdų aukštyje, tai yra tokiame aukštyje, kokio žmogus nepasiekia. Iš ten, nematomas net geriausiai akiai, šis erdvių karalius aštriu žvilgsniu

Majoras ir Vilsonas čiupo karabinus. Glenarvanas sulaikė draugus rankos mostu.

apžiūrinėja žemę ir pastebi smulkiausius daiktus; jo akylumas stebina gamtininkus.

Ką gi pamatė kondoras? Gal Roberto Granto lavoną!

– Kas žino? – kartojo Glenarvanas, nenuleisdamas akių.

Milžiniškas paukštis leidosi čia sklęsdamas, čia krisdamas žemyn tokiu greičiu, kaip koks paleistas inertiškas kūnas erdvėje. Netrukus maždaug šimto tuazų aukštyje jis ėmė brėžti didžiulius ratus. Dabar jį kuo puikiausiai galėjai įžiūrėti. Išskėstų galingų sparnų ilgis buvo daugiau negu penkiolika pėdų. Jis beveik jais neplasnojo; tai didelių paukščių savybė: jie skraido tyliai ir didingai, o vabzdžiai, kad išsilaikytų ore, turi sumojuoti sparneliais tūkstantį kartų per sekundę.

Majoras ir Vilsonas čiupo karabinus. Glenarvanas sulaikė draugus rankos mostu. Kondoras sklandė viršum nepasiekiamo plokščiakalnio už kokio ketvirčio mylios. Jis skriejo svaiginamu greičiu, čia išskėsdamas, čia vėl suriesdamas baisius nagus ir purtydamas kremzlėtą skiauterę.

– Ten, ten! – sušuko Glenarvanas.

Paskui staiga jam šovė mintis.

– Jei Robertas dar gyvas, – siaubingu balsu sušuko jis, – tai paukštis... Šaukite, mielieji! Šaukite!

Bet jau buvo per vėlu. Kondoras dingo už aukštų uolos kyšulių. Praėjo sekundė, ilga tartum šimtmetis! Paskui milžiniškas paukštis pasirodė, nešinas sunkiu grobiu ir daug lėčiau mojuodamas sparnais.

Pasigirdo išgąstingas riksmas. Kondoro naguose kabaldavo lavonas, Roberto Granto kūnas. Grobuonis buvo pastvėręs jį už drabužių ir pakilęs maždaug šimtą penkiasdešimt pėdų viršum stovyklos. Jis pastebėjo keleivius ir, stengdamasis pasprukti su sunkiu grobiu, ėmė smarkiai plasnoti sparnais.

Kondoro naguose kabaldavo lavonas, Roberto Granto kūnas.

– Ak! – sušuko Glenarvanas. – Geriau tegu Roberto kūnas ištykšta į uolas, negu...

Jis nebaigė ir, stvėręs iš Vilsono karabiną, mėgino nusitaikyti į kondorą. Bet ranka drebėjo. Jis neįstengė nulaikyti šautuvo. Akyse mirguliavo.

– Leiskite man, – tarė majoras.

Ir tvirta ranka ramiai, nejudėdamas nusitaikė į paukštį, kuris jau buvo trijų šimtų pėdų aukštyje.

Bet jam dar nespėjus paspausti karabino gaiduko, per slėnį nuaidėjo trenksmas. Baltas dūmelis iškilo tarp dviejų bazalto masyvų, ir kondoras pašauta galva ėmė palengva leistis žemyn, išskleidęs it parašiutą didžiulius sparnus. Jis nepaleido grobio ir dribtelėjo su juo ant žemės, dešimt žingsnių nuo upelio kranto.

– Šen, šen! – suriko Glenarvanas.

Ir, visai nesidomėdamas, iš kur tas išganingas šūvis, šoko bėgti prie kondoro. Draugai leidosi įkandin.

Kai jie atbėgo, paukštis buvo nebegyvas, Roberto kūną dengė platūs jo sparnai. Glenarvanas puolė prie vaiko kūno, išplėšė jį iš paukščio nagų, paguldė ant žolės ir pridėjo ausį prie krūtinės.

Niekad dar iš žmogaus lūpų neišsprūdo toks džiaugsmingas riksmas, kaip tą akimirką Glenarvanui, kai jis atsistojo šaukdamas:

– Jis gyvas! Jis gyvas!

Greit visi supuolę nurengė Robertą ir suvilgė šaltu vandeniu jam veidą. Robertas atmerkė akis, pažvelgė ir sušnibždėjo:

– A, tai jūs, sere!.. Mano tėve!

Glenarvanas negalėjo nė žodžio ištarti. Susijaudinimas atėmė jam žadą, jis suklupo prie stebuklingai išgelbėto vaiko ir pravirko.

Penkioliktas skyrius
ŽAKAS PAGANELIS KALBA ISPANIŠKAI

Robertas, ką tik išsigelbėjęs iš didžiulio pavojaus, pateko į kitą, nė kiek ne mažesnį: jo vos neužkankino beglamonėdami. Nors jis buvo dar visai silpnas, tačiau nė vienas tų šaunių vyrų neatsispyrė troškimui prispausti jį prie krūtinės. Reikia manyti, kad nuoširdūs glėbesčiavimai nekenkia ligoniams, nes vaikas nuo jų nemirė.

Apsidžiaugę išgelbėtuoju, prisiminė ir išgelbėtoją, ir, žinoma, majorui pirmiausia dingtelėjo mintis apsidairyti aplinkui. Už penkiasdešimties žingsnių nuo upelio jis išvydo nepaprastai aukšto ūgio žmogų, stovintį ant uolos kalno papėdėje. Prie kojų buvo atremtas ilgas šautuvas. Šis taip netikėtai pasirodęs žmogus buvo plačiapetis, ilgais šikšnele perrištais plaukais. Ūgio daugiau kaip šešių pėdų. Bronzinis veidas visas išmargintas: kakta baltai, tarpuakis raudonai, vokai juodai. Drabužiai kaip pasienio patagoniečių: puikus guanako kailio apsiaustas šilkavilne į viršų, papuoštas raudonomis arabeskomis, susiūtas stručio sausgyslėmis, maunamas per galvą ir pakaklėje surišamas kojelėmis. Strėnas juosė lapės kailis, priekyje susieinąs trikampiu. Prie juostos kabojo maišelis su veido dažais. Jaučio odos apavas aplink kulkšnis kryžmai suvarstytas dirželiais.

Patagonietis, kad ir margai nuteplIotu veidu, buvo išdidus ir protingas. Jis stovėjo ant uolos iškilniai ir laukė. Sakytum statula, vaizduojanti šaltakraujiškumą.

Majoras, pastebėjęs patagonietį, parodė Glenarvanui, kuris tuojau nubėgo prie jo. Patagonietis žengė du žingsnius į priekį. Glenarvanas čiupo jo ranką ir suspaudė. Glenarvano žvilgsnyje, šypsenoje, pralinksmėjusiame veide buvo tiek dėkingumo, jog

čiabuvis negalėjo apsirikti. Jis linktelėjo galvą ir ištarė kelis žodžius, kurių nei majoras, nei Glenarvanas nesuprato.

Tada patagonietis, atidžiai apžiūrėjęs nepažįstamuosius, prabilo kita kalba, bet jie ne ką daugiau suprato. Tačiau keli čiabuvio ištarti posakiai patraukė Glenarvano dėmesį. Jam pasirodė, kad tai ispanų kalba, kurios vieną kitą kasdienį žodį jis mokėjo.

– *Español?* – paklausė jis.

Patagonietis linktelėjo galvą – taip visos tautos reiškia teigimą.

– Gerai, – tarė majoras, – čia be Paganelio neapsieisime. Kokia laimė, kad jam šovė mintis mokytis ispaniškai!

Jie pašaukė Paganelį. Jis tučtuojau prisistatė ir pasveikino patagonietį maloniai kaip tikras prancūzas; anas, be abejo, apie tai nieko nenusimanė. Glenarvanas paaiškino geografui, kas yra.

– Puiku, – apsidžiaugė šis ir, plačiai išsižiodamas, kad aiškiau tartų, pasakė:

– *Vos sois um homem de bem!**

Indėnas ištempė ausis, bet nieko neatsakė.

– Jis nesupranta, – tarė geografas.

– Galbūt neteisingai tariate? – įsiterpė majoras.

– Tikrai. Prakeikta tartis.

Ir Paganelis pakartojo savo komplimentą. Tas pat.

– Imsiu kitą sakinį, – tarė jis ir, tęsdamas žodžius lyg mokytojas, pasakė:

– *Sem duvida, um Patagâo!***

Tas tylėjo, kaip ir anksčiau.

---

* Jūs šaunus vyras! (Aut. past.)

** Jūs, be abejo, patagonietis? (Aut. past.)

Patagonietis

– *Dezeime!**

Patagonietis vis tiek nieko neatsakė.

– *Vos compriendeis?*** – šūktelėjo Paganelis taip garsiai, jog jam vos netrūko balso stygos.

Buvo aišku, kad indėnas nesuprato, nes atsakė ispaniškai:

– *No comprendo****.

Dabar Paganelis nustebo; jis skubiai užsodino akinius nuo kaktos ant nosies, kaip žmogus, kai pradeda irzti.

– Tegu mane pakaria, – tarė jis, – jei suprantu nors vieną šios prakeiktos kalbos žodį! Tai, matyt, araukanų kalba.

– O ne, – atsakė Glenarvanas, – tas žmogus iš tikrųjų ispaniškai atsakė.

Atsigręždamas į patagonietį, pakartojo:

– *Español?*

– *Si, si!**** * – atsakė čiabuvis.

Paganelis iš nustebimo net apstulbo. Majoras ir Glenarvanas susižvelgė.

– Štai kas, mano brangusis mokslininke, – tarė majoras, ir vos pastebima šypsena iškreipė jo lūpas, – ar tik čia nebus vienas tų išsiblaškymų, kurių monopolį, man rodos, būsite įsteigęs?

– Ką! – tarė geografas, pastatęs ausis.

– Na, taip! Aišku, kad šis patagonietis kalba ispaniškai...

– Jis?

– Taip, jis! Ar kartais per apsirikimą neišmokote kitos kalbos, manydamas...

Maknabsas nebaigė. Mokslininkas, gūžtelėjęs pečiais, pertraukė jį.

* Atsakykite! (Aut. past.)

** Ar suprantate? (Aut. past.)

*** Nesuprantu. (Aut. past.)

**** Taip, taip. (Aut. past.)

– Majore, jūs per daug sau leidžiate, – tarė Paganelis šaltai.

– Betgi jūs jo nesuprantate! – atsakė Maknabsas.

– Aš nesuprantu todėl, kad tas čiabuvis ispaniškai blogai kalba! – atsikirto geografas, ėmęs nekantrauti.

– Jūs jo nesuprantate, ir užtat jums atrodo, kad jis blogai kalba, – ramiai postringavo majoras.

– Maknabsai, – tada tarė Glenarvanas, – jūsų prielaida nepriimtina. Kad ir koks išsiblaškęs būtų mūsų bičiulis Paganelis, vis dėlto negalima manyti, kad jis, užuot išmokęs vieną kalbą, būtų išmokęs kitą!..

– Tada, brangusis Edvardai, ar geriau jūs, šaunusis Paganeli, paaiškinkite, kas čia atsitiko.

– Aš nieko neaiškinu, tik konstatuoju, – atsakė Paganelis. – Štai knyga, iš kurios kasdien mokiausi ispanų kalbos. Paklausinėkite, majore, ir pamatysite, ar aš suklysiu.

Tai pasakęs, Paganelis ėmė raustis kišenėse. Valandėlę ieškojęs, ištraukė gerokai nučiurintą knygą ir džiūgaujančiu veidu padavė majorui. Šis paėmė ir pažvelgė į ją.

– Koks čia veikalas? – paklausė jis.

– „Luziadai“, – atsakė Paganelis, – nuostabi epopėja, kuri...

– „Luziadai“! – šūktelėjo Glenarvanas.

– Taip, mielasis, didžiojo Kamoinso „Luziadai“.

– Kamoinso? – pakartojo Glenarvanas. – Bet, nelaimingasis bičiuli, Kamoinsas – portugalas! Tai jūs ištisas šešias savaites mokėtės portugalų kalbos!

– Kamoinsas! „Luziadai“! Portugalų kalba!..

Paganelis daugiau nieko neįstengė ištarti. Jam net akyse pasidarė tamsu; nuskambėjo homeriškas aplink sustojusių draugų juokas.

Patagonietis net antakių nesuraukė. Jis kantriai laukė, kol paaiškins tą jam visiškai nesuprantamą įvykį.

– O, aš patrakėlis, beprotis! – tarė pagaliau Paganelis. – Kaip! Argi iš tikrųjų taip atsitiko? Argi tai ne prasimanymas, ne juokas? Ir aš, aš taip padariau? Ak mielieji! Išplaukiau į Indiją, o atsidūriau Čilėje! Mokiausi ispanų kalbos, o kalbu portugališkai – to jau per daug, ir jei taip bus ir toliau, vieną gražią dieną, užuot išmetęs cigarą, pats iššoksiu pro langą!

Matant komišką Paganelio nesėkmę ir girdint, kaip jis aiškina nelaimingą nuotykį, buvo sunku susilaikyti nesijuokus. Beje, jis pirmas parodė pavyzdį.

– Juokitės, mano mieli, juokitės iš visos širdies! – kalbėjo jis. – Aš pats labiau už jus juokiuosi iš savęs!

Ir jis ėmė kvatoti, kaip turbūt nebuvo kvatojęs nė vienas mokslininkas.

– Juokas juoku, bet mes likome be vertėjo, – tarė majoras.

– O, nenusiminkite, – atsakė Paganelis. – Portugalų ir ispanų kalbos tokios panašios, jog net aš apsirikau. Bet tas panašumas padės man greitai ištaisyti klaidą, ir aš tuojau padėkosiu tam kilniam patagoniečiui ta pačia kalba, kuria jis taip gražiai kalba.

Paganelis sakė teisybę, nes netrukus pasikeitė su čiabuviu keliais žodžiais. Net sužinojo, kad patagonietis vardu Talkavas – araukanų kalba šis žodis reiškia „griausmavaldis".

Pravardę jis, matyt, buvo gavęs už miklų šaunamųjų ginklų naudojimą.

Bet Glenarvanas ypač nudžiugo sužinojęs, kad patagonietis – vadovas, pampų vadovas. Šis susitikimas atrodė toks stebuklingas, jog žygio sėkmė jau buvo lyg ir garantuota, ir niekas neabejojo kapitono Granto išgelbėjimu.

Keliautojai su patagoniečiu grįžo prie Roberto. Berniukas ištiesė rankas į čiabuvį, kuris, netardamas nė žodžio, uždėjo jam ant galvos ranką. Jis apžiūrėjo vaiką ir pačiupinėjo sumuštus sąnarius. Paskui šypsodamasis nuėjo į paupį ir, prisiskynęs laukinio saliero, ištrynė ligonio kūną. Po šio nepaprastai švelniai atlikto masažo vaikas pasijuto geriau, ir visiems buvo aišku, kad keletas valandų poilsio – ir jis atsigaus.

Taigi buvo nutarta tą dieną ir kitą naktį praleisti stovykloje. Be to, reikėjo išspręsti du svarbius klausimus: kur gauti maisto ir transportą. Nei valgio, nei mulų jie neturėjo. Laimė, čia buvo Talkavas. Jis, vienas sumaniausių čionykščių vadovų, pratęs vedžioti keleivius per Patagonijos sieną, apsiėmė parūpinti Glenarvanui visko, ko trūko jo būreliui. Pasisiūlė nuvesti juos į vieną indėnų tolderiją, kaimą už kokių keturių mylių, kur jie gausią ekspedicijai reikalingų daiktų. Visa tai jis aiškino pusiau mostais, pusiau ispaniškais žodžiais, kuriuos Paganelis šiaip taip suprato. Pasiūlymas buvo priimtas. Tučtuojau Glenarvanas su mokslininku paliko savo kelionės draugus ir, patagoniečio vedami, nuėjo paupiu.

Jie sparčiai žygiavo pusantros valandos, stengdamiesi neatsilikti nuo milžino Talkavo. Viena už kitą vešlesnės traukėsi didžiulės ganyklos; jose būtų galėjusi išsimaitinti šimto tūkstančių galvijų kaimenė. Plačios balos, susijungusios išsišakojusiais intakais, gausiai teikė drėgmės toms žaliuojančioms lygumoms. Krykštė, nardė juodagalvės gulbės, varžydamosi dėl vandenų karalystės su stručiais, kurių daugybė bėgiojo lianose. Paukščių viešpatija buvo nepaprastai marga, triukšminga ir nuostabiai įvairi. Izakai – grakštūs pilki baltadryžiai turkliai – ir geltoni kardinolai ant medžių šakų atrodė tartum gyvos gėlės; keliaujantieji karveliai skraidė ore, o žvirbliai – čingolai, ilčuerai, monchitai – čirkšdami vaikėsi kits kitą.

Žakas Paganelis negalėjo atsigėrėti. Jam nuolat išsprūsdavo susižavėjimo šūksniai, labai stebinę patagonietį, kuriam atrodė visiškai natūralu, kad ore skraido paukščiai, balose plaukioja gulbės, o pievose auga žolė. Mokslininkas nesigailėjo išėjęs, ir kelionė jam neprailgo. Kai išvydo indėnų stovyklą, jam atrodė, kad jų ką tik iškeliauta.

Tolderija buvo pačiame slėnyje, įsiterpusiame tarp kalnų. Ten šakų palapinėse gyveno apie trisdešimt klajoklių indėnų, ganančių didžiules karvių, jaučių ir arklių kaimenes. Iš vienos ganyklos jie traukia į kitą, visad rasdami užtenkamai pašaro savo keturkojams augintiniams.

Andų perujiečiai yra mišrios – araukanų, peuenčių, aukų – kilmės. Jie tamsiaodžiai, vidutinio ūgio, kresni, žemakakčiai, kone visai apvalaus moteriško veido, siauromis lūpomis, išsišovusiais skruostikauliais, atšiaurios išvaizdos. Antropologas iš karto būtų pasakęs, kad tai negryna rasė. Žodžiu, čiabuviai nebuvo labai įdomūs. Bet Glenarvanui rūpėjo ne jie, o jų kaimenės. Kadangi jie turėjo jaučių ir arklių, tai jam daugiau iš jų nieko ir nereikėjo.

Talkavas greitai su jais susiderėjo. Septynis nedidukus Argentinos arklius su visais kinkymais, šimtą svarų džiovintos mėsos, kelis saikus ryžių ir odinius vandens maišus indėnai sutiko atiduoti (jie būtų geriau mainę į vyną ar romą) už dvidešimt aukso uncijų ir aštuntą arklį patagoniečiui, bet šis ženklais parodė, kad nereikia.

Apsipirkęs Glenarvanas paliko savo naujuosius tiekėjus, anot Paganelio, ir greičiau negu per pusvalandį sugrįžo į stovyklą. Jis buvo sutiktas džiaugsmingais šūksniais: teisingiau ne jis, o jo atgabentas maistas ir arkliai. Visi su apetitu pavalgė. Robertas irgi užkando. Jis jau beveik buvo atgavęs jėgas.

Likusią dienos dalį jie paskyrė poilsiui. Šnekučiavosi apie viską: apie nesančius brangius kelionės draugus, apie „Dunkaną", kapitoną Džoną Menglą, šauniąją jo komandą, Harį Grantą, kuris galbūt nebetoli.

O Paganelis niekur nesitraukė nuo indėno, tarytum tapo jo šešėliu. Jis nesitvėrė džiaugsmu: pagaliau išvydo tikrą patagonietį, prieš kurį atrodė kaip nykštukas, – patagonietį, neką mažesnį už imperatorių Maksimilianą ir tą Kongo negrą, kurį matęs mokslininkas Van der Brokas. O juodu buvę aštuonių pėdų ūgio! Paganelis įkyriai klausinėjo rimtąjį indėną ispaniškai, o tas jam atsakinėjo. Šį kartą geografas mokėsi be knygos. Visą laiką girdėjai, kaip jis lavina čia balso stygas, čia liežuvį ir žandikaulius, tardamas skambius ispaniškus žodžius.

– Jei aš neišmoksiu taisyklingai tarti, – kartojo jis majorui, – nepykite ant manęs! Bet kas būtų man pasakęs, kad patagonietis mokys mane ispanų kalbos?

Šešioliktas skyrius
RIO KOLORADAS

Kitą dieną, spalio 22-ąją, aštuntą valandą ryto, Talkavas davė ženklą keliauti. Argentinos lyguma tarp dvidešimt antro ir keturiasdešimt antro laipsnio žemėja iš vakarų į rytus, tad keliautojams tereikėjo nusileisti prie jūros nestačiu šlaitu.

Kai patagonietis atsisakė arklio, Glenarvanas pamanė, kad indėnas geriau nori eiti pėsčias, kaip pratę kai kurie vadovai; tokiam ilgakojui – tai vieni juokai.

Tačiau Glenarvanas apsiriko.

Prieš pat išvykstant, Talkavas kažkaip ypatingai sušvilpė.

Tučtuojau iš netolimo miškelio išbėgo puikus Argentinos žirgas. Tokio gražuolio juodbėrio dar nebuvo tekę matyti: ištvermingas, išdidus, drąsus, eiklus, mažute dailia galva, laibakaklis, išsipūtusiomis šnervėmis, ugningomis akimis, plačiais pakinkliais, tiesia guga, aukšta krūtine, ilgomis kulkšnimis – žodžiu, jėga ir grakštumas. Majoras, arklių žinovas, negalėjo atsigėrėti tuo veisliniu pampų žirgu, kuris jam šiek tiek priminė Anglijos hunterį. Jis vadinosi Tauka, patagonietiškai – paukštis, ir vardas jam iš tiesų tiko.

Kai Talkavas užsėdo, žirgas pašoko piestu. Patagonietis, įgudęs jojikas, atrodė didingai. Prie balno buvo pririšti du medžioklės ginklai, naudojami Argentinos lygumose: bola ir lasas. Bola – ilgas diržas su gale pririštu akmeniu, aptrauktu oda. Indėnas sviedžia bolą iš šimto žingsnių į gyvulį ar priešą, kurį vejasi, ir taip taikliai, jog ji apsivynioja aukai apie kojas ir parbloškia žemėn. Žodžiu, indėnų rankose bola – baisus ginklas, kuriuo jie nuostabiai vikriai moka naudotis. O laso, priešingai, metantysis niekada nepaleidžia iš rankų. Tai trisdešimties pėdų ilgio kilpinė, stamantriai supinta iš dviejų šikšnų. Geležiniame žiede slankiojanti kilpa sviedžiama dešine ranka, o kaire laikomas pats lasas, kurio galas stipriai pritvirtintas prie balno. Be šių ginklų, patagonietis dar turėjo ilgą, per petį pakabintą karabiną.

Talkavas, nepastebėdamas susižavėjimo, kurį sukėlė jo įgimtas grakštumas, laisvumas ir didingas stotas, užjojo būriui iš priešakio, ir visi leidosi į kelionę. Argentinos arkliai čia lėkė šuoliais, čia ėjo žingine, nes, matyt, risčia nepratę bėgti. Robertas drąsiai sėdėjo balne ir galutinai įtikino Glenarvaną, kad moka joti.

Pampos prasideda Kordiljerų papėdėje. Jos skirstomos į tris dalis. Pirmoji dalis tęsiasi du šimtus penkiasdešimt mylių

nuo Andų. Joje auga žemučiai medeliai ir krūmokšniai. Antroji – keturių šimtų penkiasdešimties mylių pločio – apaugusi vešlia žole, baigiasi šimtas aštuoniasdešimt mylių prieš Buenos Aires. Nuo šios vietos iki pat jūros keliautojas žengia bekraštėmis liucerna ir dagiais apaugusiomis prerijomis. Tai trečioji pampų dalis.

Glenarvano būrelis, išjojęs iš Kordiljerų tarpeklių, pirmiausia susidūrė su daugybe smėlio kopų, vadinamų medanomis, kurios, vėjui pučiant, be paliovos vilnija tartum bangos, nes augalų šaknys jų nelaiko. Smėlis smulkutėlis; mažiausias vėjelis pakelia lengvus smėlio debesis ar susuka tikrus stulpus, kurie iškyla gana aukštai į orą. Keliautojo akiai šis reginys ir malonus, ir nemalonus; malonu ir be galo įdomu stebėti, kaip klaidžioja po lygumą šie stulpai, kaip susiduria, sugūra, vėl stojasi iš sū-

kurių; nemalonu, nes nuo kopų nešamos dulkelytės lenda į akis net ir užsimerkus.

Šiaurys smėlį pustė beveik visą dieną. Tačiau keleiviai greitai jojo pirmyn, ir apie šeštą valandą Kordiljeros, palikusios už keturiasdešimties mylių, vos vos juodavo vakaro rūke.

Po gerų trisdešimt aštuonių mylių kelio žmonės kiek pavargo. Todėl apsidžiaugė, kai atėjo metas gulti. Jie apsistojo prie sraunaus šniokščiančio ir drumsto Neukeno, kuris tekėjo tarp aukštų raudonų uolų. Neukenas, kai kurių geografų dar vadinamas Ramidu ar Komoje, išteka iš ežerų, žinomų tik indėnams.

Naktį ir rytojaus dieną nieko pažymėtina neatsitiko. Būrelis jojo greitai ir sėkmingai. Lygus paviršius, pakenčiama temperatūra lengvino kelionę. Tačiau apie vidurdienį saulė ėmė pernelyg kepinti. Vakare debesys aptraukė horizontą pietvakariuose, – tikras ženklas, kad keisis oras. Patagonietis iškart pastebėjo, kas dedasi, ir pirštu parodė geografui į vakarus.

– Taip, žinau, – atsakė Paganelis ir kreipėsi į kelionės draugus: – Netrukus keisis oras. Teks susipažinti su pamperu.

Ir paaiškino, kad pamperas – dažnas reiškinys Argentinos lygumose. Tai pietvakarių sausvėjis. Talkavas neapsiriko: naktį pakilo be galo smarkus pamperas, ir keleiviai, įsisupę tik į pončus, gerokai nuo jo prisikentėjo. Arkliai sugulė ant žemės, o žmonės išsitiesė šalia jų glaudžiu ratu. Glenarvanas baiminosi, kad uraganas sugaišins juos, bet Paganelis, pažiūrėjęs į barometrą, jį nuramino.

– Paprastai pamperas šėlsta trejetą dienų. Tada barometro stulpelis krinta. O kai barometras kyla, kaip dabar, vėtra, pasiautėjusi keletą valandų, liaujasi. Nusiraminkit, brangusis, rytoj auštant dangus bus vėl giedras.

– Jūs kalbate tartum iš knygos, Paganeli, – atsakė Glenarvanas.

– Aš ir esu knyga, – atkirto Paganelis. – Galite mane sklaidyti, kada tik norite.

Knyga neapsiriko. Pirmą valandą nakties vėjas staiga nušėliuvo, ir keleiviai užmigo gaivinančiu miegu. Rytą visi atsikėlė žvalūs ir guvūs, ypač Paganelis, kuris rąžėsi kaip šunytis.

Buvo spalio 24-oji, dešimta diena, kai jie išvyko iš Talkahuano uosto. Iki tos vietos, kur Rio Koloradas kerta trisdešimt septintą lygiagretę, dar dvidešimt trys mylios, kitaip sakant, trys dienos kelio. Žygio per Amerikos žemyną metu Glenarvanas labai nekantraudamas laukė, kada jie pagaliau sutiks čiabuvius. Jam rūpėjo iš jų sužinoti ką nors apie kapitoną Grantą, tarpininkaujant patagoniečiui, su kuriuo Paganelis, beje, jau gana neblogai susikalbėdavo. Tačiau jie vyko tuo ruožu, kur indėnai retai užklysta, nes pampų keliai per Argentinos Respubliką į Kordiljeras labiau šiaurėje. Nepasitaikė nei klajoklių indėnų, nei kasikų valdomų sėsliųjų genčių. Tolumoje pasirodantis koks nomadas raitelis greit dingdavo, nesistengdamas užmegzti santykių su nepažįstamaisiais. Būrys, matyt, atrodydavo įtartinas bet kam, kas vienas jojo lyguma: tiek banditui, kuris iš atsargumo pasišalindavo, išvydęs aštuonis gerai ginkluotus ir gerais arkliais jojančius žmones, tiek keleiviui, kuris tose dykynėse turbūt palaikydavo juos piktadariais. Todėl visiškai buvo neįmanoma pasikalbėti nei su dorais žmonėmis, nei su plėšikais. Glenarvanas apgailestavo, kad neteko susidurti nė su kokia nors rastreadorų* gauja, nors pokalbį ir būtų reikėję pradėti šūvių papliūpa.

* Rastreadorai – lygumų plėšikai. (Aut. past.)

Nors Glenarvanas ir apgailestavo, nesutikęs nė vieno indėno, iš kurio būtų galėjęs ką nors patirti, vienas atsitikimas visai netikėtai patvirtino dokumento aiškinimą.

Ekspedicija ne sykį prajojo, palikdama nuošaly pampų kelius, tarp jų gana svarbų kelią iš Karmeno į Mendosą: jis lyg gairėmis nužymėtas naminių gyvulių – mulų, arklių, avių bei jaučių – kaulais. Maitą sukapojo grobuoniai paukščiai, saulė ir vėjai išbalino kaulus. Jų buvo ten tūkstančiai, ir, be abejo, tarp gyvulių kaulų dūlėjo ne vieno žmogaus griaučiai.

Iki šiol Talkavas nepareiškė jokios pastabos dėl maršruto, kurio jie griežtai laikėsi. Tačiau suprato, kad, vengdami pampų takų, nepasieks nei miestų, nei kaimų, nei sodybų Argentinos provincijose. Kas rytą kelio kryptį jiems rodė tekanti saulė, ir jie tiesia linija jojo pirmyn. Kas vakarą saulė leidosi už jų, kitame tos linijos gale. Taigi Talkavas, kaip vadovas, turėjo nustebti, matydamas, kad ne jis veda keleivius, o keleiviai jį veda. Tačiau stebėjosi santūriai, kaip visi indėnai, ir iki šiol nieko nesakė, kai jie aplenkdavo paprastus keliukus. Bet tą dieną, prijojęs minėtąjį kelią, sustabdė arklį ir, atsigręžęs į Paganelį, tarė:

– Kelias į Karmeną.

– Taip, taip, šaunusis patagonieti, – atsakė geografas, stengdamasis aiškiai tarti, – kelias iš Karmeno į Mendosą.

– Mes juo nejosime? – paklausė Talkavas.

– Ne, – atsakė Paganelis.

– Tad kur vykstame?

– Į rytus.

– Vadinasi, niekur nenuvyksime.

– Kažin?

Talkavas nutilo ir, labai nustebęs, pažvelgė į geografą. Tačiau nemanė, kad Paganelis juokautų. Visad rimti indėnai neįsivaizduoja, kad kas kalbėtų nerimtai.

– Vadinasi, vykstate ne į Karmeną? – pridūrė jis patylėjęs.

– Ne, – atsakė Paganelis.

– Ir ne į Mendosą?

– Ne.

Tą valandėlę Glenarvanas, prijojęs prie Paganelio, paklausė, ką sakė Talkavas ir kodėl sustojo.

– Jis mane klausė, kur vykstame, ar į Karmeną, ar į Mendosą, – atsakė Paganelis, – ir labai nustebo, kai į abu jo klausimus atsakiau neigiamai.

– Iš tikrųjų mūsų maršrutas jam turi atrodyti labai keistas, – tarė Glenarvanas.

– Aš manau. Jis sako, kad mes niekur nenuvyksime.

– Klausykite, Paganeli, ar negalėtumėte jam paaiškinti mūsų ekspedicijos tikslo ir kodėl keliaujame į rytus?

– Bus labai sunku, – atsakė Paganelis, – nes indėnas nieko nenusivokia apie geografinius laipsnius, ir dokumento istorija jam pasirodys fantastiška.

– Ar jis nesupras pasakojimo, ar pasakotojo? – rimtai paklausė majoras.

– Ak Maknabsai, tai jūs vis dar abejojate, ar aš moku ispaniškai!

– Na, pabandykite, gerbiamasis.

– Pabandysiu.

Paganelis vėl prijojo prie patagoniečio ir ėmė su juo šnekėtis. Jis dažnai nutildavo: tai pritrūkdavo žodžių, tai nesugebėdavo kai kurių sunkesnių išversti, tai nežinodavo, kaip išaiškinti puslaukiniui sunkiai suprantamas smulkmenas. Buvo įdomu žiūrėti į mokslininką. Jis mosikavo, vogrojo, tiesiog nėrėsi iš kailio, ir prakaitas čiurkšlėmis liejosi jam nuo kaktos ant krūtinės. Kai liežuvis ėmė painiotis, į pagalbą atėjo rankos. Paganelis

nulipo nuo arklio ir smėlyje nubraižė žemėlapį su lygiagretėmis ir dienovidiniais, abu vandenynus ir Karmeno kelią. Joks profesorius nebuvo atsidūręs tokioje keblioje būklėje, kaip jis. Talkavas žiūrėjo į visa tai ramiu veidu, neparodydamas, ar suprato ką nors, ar ne.

Geografo pamoka truko ilgiau kaip pusvalandį. Paskui jis nutilo, nusišluostė nuo veido žliaugiantį prakaitą ir pažvelgė į patagonietį.

– Ar jis suprato? – paklausė Glenarvanas.

– Tuojau pamatysime, – atsakė Paganelis, – bet jei nesuprato, aš atsisakau daugiau aiškinti.

Talkavas nė nekrustelėjo. Nepratarė nė žodžio. Jo akys buvo įbestos į brėžinį smėlyje, kurį vėjas pamažėle baigė užpustyti.

Talkavas tartum negirdėjo. Paganelis jau matė ironišką šypseną majoro lūpose ir, norėdamas apginti savo garbę, buvo bepradedąs su nauja energija vaizdingai dėstyti geografiją, bet patagonietis rankos mostu jį sulaikė.

– Jūs ieškote belaisvio? – tarė jis.

– Taip, – atsakė Paganelis.

– Ir ieškote jo po tiesumu, nuo ten, kur saulė teka, iki ten, kur leidžiasi, – pridūrė Talkavas, patikslindamas kelią iš rytų į vakarus indėnams įprastu palyginimu.

– Taip, taip.

– Tai jūsų Dievas patikėjo plačiojo vandenyno bangoms belaisvio paslaptį?

– Taip, pats Dievas.

– Tebūnie Jo valia, – iškilmingai pareiškė Talkavas, – mes eisime į rytus, jei reikės, net iki saulės.

Paganelis, džiaugdamasis savo mokiniu, tučtuojau išvertė draugams indėno žodžius.

– Kokia protinga gentis! – pridūrė jis. – Iš dvidešimties mano krašto kaimiečių devyniolika visiškai nebūtų supratę mano aiškinimų!

Glenarvanas paprašė Paganelį paklausti, ar kartais patagonietis nėra girdėjęs apie svetimšalius, patekusius pampų indėnams į rankas.

Paganelis paklausė ir laukė atsakymo.

– Lyg ir girdėjau, – tarė patagonietis.

Išvertus tuos žodžius, septyni keliautojai apspito Talkavą. Visų klausiami žvilgsniai susmigo į jį.

Paganelis, susijaudinęs, vos sugrabaliodamas žodžius, klausinėjo toliau ir akimis stengėsi išskaityti atsakymą iš rimto indėno veido pirma, negu ištars lūpos.

Kiekvieną patagoniečio žodį, pasakytą ispaniškai, jis pakartodavo angliškai, ir jo draugai galėjo klausytis indėno, tartum jis būtų kalbėjęs jų gimtąja kalba.

– Kas buvo šis belaisvis? – paklausė Paganelis.

– Svetimšalis, – atsakė Talkavas, – europietis.

– Jūs jį matėte?

– Ne, girdėjau indėnus kalbant apie jį. Tai narsuolis su buivolo širdimi!

– Buivolo širdimi! – pakartojo Paganelis. – Ak, kokia vaizdinga patagoniečių kalba! Jūs suprantate, bičiuliai! Drąsus vyras!

– Mano tėvas! – sušuko Robertas Grantas.

Paskui kreipėsi į Paganelį:

– Kaip ispaniškai pasakyti: tai mano tėvas?

– *Es mio padre,* – atsakė geografas.

Robertas paėmė Talkavo ranką ir švelniu balsu tarė:

– *Es mio padre!*

– *Suo padre**, – atsakė patagonietis, ir jo žvilgsnis nušvito.

Jis apkabino vaiką, nukėlė nuo arklio ir ėmė apžiūrinėti labai smalsiai ir su užuojauta. Protingas, ramus jo veidas buvo susijaudinęs.

Bet Paganelis dar nebaigė klausinėti. Kur buvo tas belaisvis? Ką jis veikė? Kada Talkavas girdėjo apie jį kalbant? Visi šie klausimai spietėsi jo galvoje.

Atsakymų ilgai laukti nereikėjo, ir Paganelis sužinojo, kad europietį buvo paėmusi į nelaisvę viena indėnų gentis, klajojanti tarp Rio Kolorado ir Rio Negro.

– O kur jis buvo paskutiniu metu? – paklausė Paganelis.

– Pas kasiką Kalfukurą, – atsakė Talkavas.

– Ir mums reikia toliau joti ta pačia linkme?

– Taip.

– O kas jis toks?

– Indėnų pojučių vadas, vyras su dviem liežuviais ir dviem širdim!

– Vadinasi, veidmainys žodžiais ir darbais, – tarė Paganelis, išvertęs draugams taiklų patagoniečių kalbos posakį. – Ar galėsime jį išvaduoti? – pridūrė jis.

– Galbūt, jei jis tebėra indėnų rankose.

– O kada girdėjote apie jį kalbant?

– Jau senokai, ir nuo to laiko pampų danguje dukart švietė vasaros saulė!

Neįmanoma apsakyti Glenarvano džiaugsmo. Šis atsakymas tiksliai sutapo su dokumento data. Reikėjo užduoti dar vieną klausimą Talkavui. Ir Paganelis tai tučtuojau padarė.

– Jūs kalbate tik apie vieną belaisvį, – tarė jis. – O gal jų buvo trys?

---

* Jo tėvas! (Aut. past.)

Nežinau, – atsakė Talkavas.

Ir nieko nežinote, kas jam atsitiko?

Nieko.

Tuo pokalbis ir baigėsi. Galimas daiktas, kad belaisviai jau seniai buvo vienas nuo kito atskirti. Bet iš patagoniečio parodymų siūlėsi išvada, kad vienas europietis yra indėnų rankose. Laikas, kada jis buvo paimtas, ir vieta, kur jis turėjo būti, – viskas, net ir patagoniečio posakis apie jo narsumą, leido spręsti, jog minimas, be abejo, kapitonas Haris Grantas.

Rytojaus dieną, spalio 25-ąją, keleiviai su nauja energija vėl patraukė į rytus. Nyki ir vienoda lyguma, čia vadinama travesija, traukėsi be galo, be krašto. Molėtas dirvožemis, vėjų šluojamas, buvo lygus lygus; jokio akmens, net akmenėlio, nebent tik išdžiūvusiuose nederlinguose duburiuose arba indėnų iškastų kūdrų pakraščiuose. Kur ne kur augo žemučiai, nudžiūvusiomis viršūnėmis miškai, kuriuose bolavo šv. Jono duonmedžiai. Jų ankštys – pilnos saldaus, skanaus, gaivinančio minkštimo. Buvo ir terpentininių medžių – čanarų, laukinių pržirnių ir visų rūšių dygliuotų augalų; jų nusususi išvaizda bylojo, kad žemė čia nederlinga.

Spalio 26-oji buvo varginanti. Reikėjo pasiekti Rio Koloradą. Arkliai, raitelių genami, skriste skrido ir dar tą patį vakarą 69°45' ilgumoje pasiekė gražiąją pampų upę. Indėniškai ji vadinasi Kobu Lebu – Didžioji upė. Ji ilga ir įteka į Atlanto vandenyną. Netoli jos žiočių pastebimas keistas reiškinys, galutinai dar neištirtas: vandens ne padaugėja, o sumažėja – nežinia, ar jis išgaruoja, ar susigeria į žemę.

Atvykęs prie Rio Kolorado, Paganelis – nebūtų buvęs geografas – pirmiausia išsimaudė rausvame nuo molio vandenyje. Jis labai nustebo, kad upė tokia gili; mat užkaitinus pirmiems

saulės spinduliams, ėmė tirpti sniegas. Upė buvo per plati, kad arkliai galėtų ją perplaukti. Laimė, už kelių šimtų tuazų, aukštupyje, keleiviai aptiko indėnišką kabantį tiltą iš liaunų šakų, perpintą šikšnomis. Būrelis persikėlė per upę ir apsistojo kairiajame krante.

Prieš guldamas Paganelis nustatė tikslias Rio Kolorado koordinates ir labai kruopščiai pažymėjo žemėlapyje, nes jam taip ir neteko nuvykti prie Jaru Dzangbo Ču, kuri, jo neištirta, tekėjo Tibeto kalnuose.

Kitas dvi dienas, spalio 27-ąją ir 28-ąją, nieko ypatingo neatsitiko. Ta pati nuobodi ir nederlinga žemė. Sunku įsivaizduoti vienodesnį peizažą ir nuobodesnę panoramą. Tačiau dirvožemis kuo tolyn darėsi vis drėgnesnis. Teko pereiti kanjadas – apsemtas žemumas, ir esteras – niekada neišdžiūstančias lagūnas, priaugusias vandens žolių. Vakare arkliai sustojo prie didžiulio Lankemo ežero; jo vanduo turi daug mineralinių druskų, ir dėl to indėnai jį vadina Karčiuoju ežeru. 1862 metais šis ežeras matė, kaip žiauriai Argentinos kariuomenės būriai susidorojo su čiabuviais. Įprasta tvarka keleiviai pasiruošė nakvynei, ir naktis būtų praėjusi ramiai, jei ne beždžionės sapažu ir laukiniai šunys. Šie triukšmingi padarai, be abejo, keleivių garbei, nors tai ir labai nepatiko europiečių ausiai, atliko vieną tų laukinių simfonijų, kurias galėtų įvertinti nebent koks ateities kompozitorius.

Septynioliktas skyrius
PAMPOS

Argentinos pampos traukiasi nuo trisdešimt ketvirto iki keturiasdešimto pietų platumos laipsnio. Žodis „pampos" – arau-

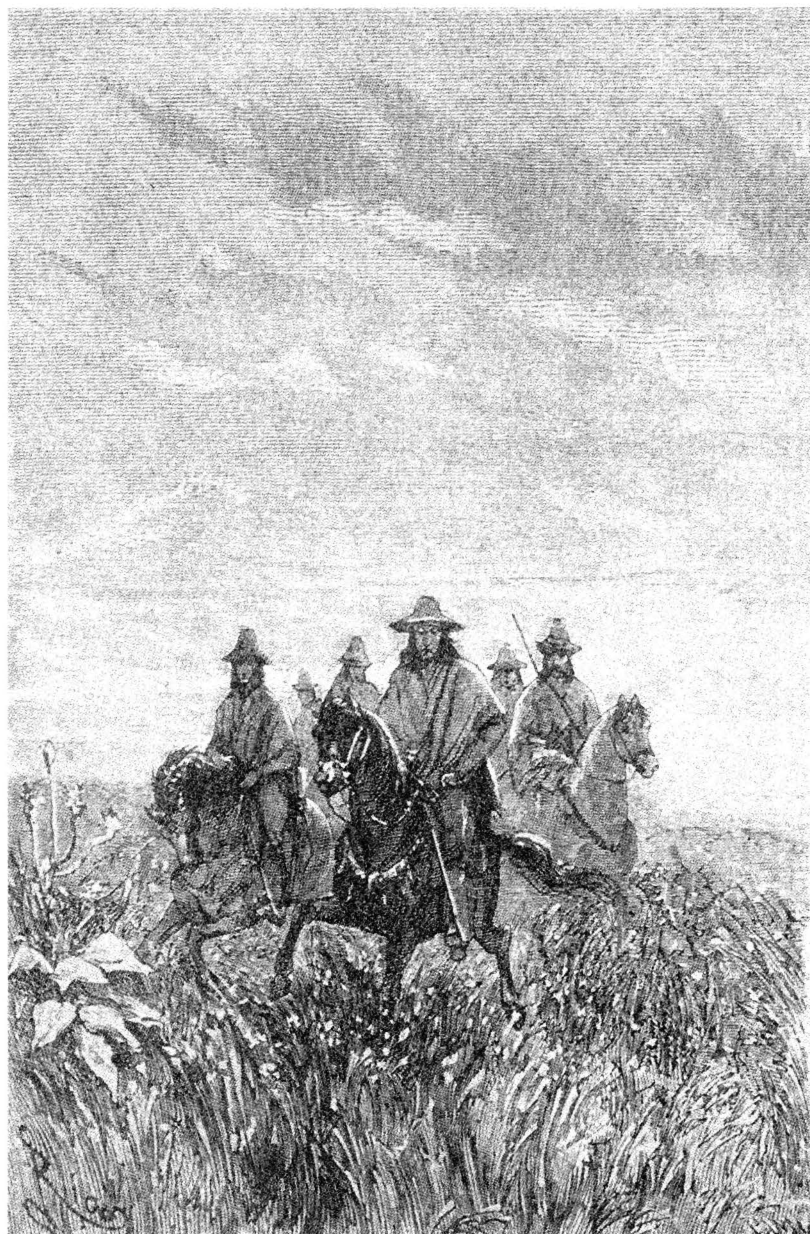
kanų kalba „žolėtos lygumos“ – tiksliai apibūdina šią apylinkę. Nedidukės mimozos vakarinėje dalyje ir vešli žolė rytinėje dalyje teikia joms ypatingą išvaizdą. Ši augmenija šaknija dirvožemyje, po kuriuo eina smėlio ar molio – raudonos ar geltonos spalvos – podirvis. Jeigu geologai imtų tirti šiuos terciaro periodo klodus, rastų neišsemiamų turtų. Čia aptinkama daugybė kaulų; indėnai mano, kad tai tatu – milžiniškos, jau išnykusios padermės gyvūnų – kaulai. Po šia augmenija palaidota visa šių kraštų pirmykštė istorija.

Amerikos pampos – toks pat geografinis ypatingumas, kaip Didžiųjų Ežerų savanos arba Sibiro taiga. Pampų klimatas kontinentinis: žiemos šaltesnės, o vasaros karštesnės negu Buenos Airių provincijoje. Paganelio aiškinimu, šiluma, kurią vandenynas sukaupia per vasarą, žiemą palengva grąžinama sausumai. Dėl to salose temperatūra vienodesnė negu žemynų vidury*. Tad vakarinės pampų dalies klimatas nėra toks lygus kaip Atlanto vandenyno pakrantėse. Čionai būna staigių svyravimų, ir termometro stulpelis čia pakyla, čia nukrinta. Rudenį, tai yra balandžio ir gegužės mėnesiais, dažnai užeina liūtys. Bet šiuo metų laiku buvo labai sausa ir karšta.

Keleiviai išvyko auštant, tiksliai nustatę kelio kryptį. Žemaūgių medžių ir krūmokšnių šaknų priraizgytas dirvožemis buvo visiškai tvirtas. Nei smėlio, nei supustytų kopų, nei dulkių sūkurių ore.

Arkliai sparčiai ėjo žingine aukšta ir vešlia pampų žole pacha brava; vis rečiau ir rečiau pasitaikydavo telkšančių lomų, kur augo gluosniai ir savotiškas augalas *gygnerium argenteum,* mėgstąs gėlą vandenį. Arkliai taip pat jį godžiai gėrė, kur tik aptikdami.

* Islandijoje žiemos švelnesnės negu Lombardijoje. (Aut. past.)

Arkliai sparčiai ėjo žingine.

Talkavas, jodamas priešaky, daužė krūmus. Jis baidė čolinas – labai pavojingas gyvates, kurių įgeltas jautis nugaišta nė valandai nepraėjus. Žvalusis Tauka šokinėjo per krūmokšnius, padėdamas savo šeimininkui skinti kelią jojantiesiems iš paskos.

Kelionė vienodomis lygumomis buvo sparti ir lengva. Prerijų gamtovaizdis nesikeitė: nei uolos, nei akmenėlio šimtą mylių aplinkui. Niekur kitur neužtiksi tokios vienodybės, taip įkyriai nesibaigiančios. Peizažų, nuotykių, kokių nors netikėtumų – nė nelauk. Reikėjo būti, kaip Paganelis, entuziastu mokslininku, matančiu net ten, kur nieko nėra, kad domėtumeisi visomis kelio smulkmenomis. Kas gi jį džiugino? Jis nebūtų galėjęs pasakyti. Nebent koks krūmas! O gal žolės diegelis. Mokslininkas menkiausia dingstimi leisdavosi į nepabaigiamas kalbas, norėdamas perteikti savo žinias Robertui, kuris mielai jo klausėsi.

Visą spalio 29-ąją prieš keleivių akis traukėsi begalinė vienoda lyguma. Apie antrą valandą ant žemės po arklių kojomis jie pastebėjo kažkokių gyvulių kaulus. Bolavo sudūlėję didžiulės jaučių kaimenės griaučiai. Ir ne pavieniui, kaip paprastai būna, kai nusilpę gyvuliai krinta kelyje. Todėl niekas, netgi Paganelis, nemokėjo paaiškinti, kodėl griaučiai buvo tarsi surinkti palyginti nedideliame plote. Jis paklausė Talkavą, ir tas bematant atsakė.

Mokslininko šūktelėjimas: „Negali būti!“, – ir patvirtinantis patagoniečio mostas labai suintrigavo kelionės draugus.

– Kas tai padarė? – paklausė jie.

– Dangaus ugnis, – atsakė geografas.

– Ką? Negi žaibas galėtų taip padaryti? – tarė Tomas Ostinas. – Išguldyti penkis šimtus galvijų!

– Talkavas tvirtina ir neapsirinka. Beje, aš tuo tikiu, nes audros pampose itin baisios. Kad tik jos kurią nors dieną mūsų neužkluptų!

– Labai tvanku, – tarė Vilsonas.

– Termometras, – atsakė Paganelis, – pavėsyje tikriausiai rodo 30°.

– Nesistebiu, – tarė Glenarvanas, – nes jaučiu, kaip mano kūnu teka elektros srovės. Tikėkimės, kad tokia kaitra neilgai truks.

– O, o! – tarė Paganelis. – Nėra ko tikėtis oro permainos, nes horizontas nė kiek nepadūmavęs.

– Juo blogiau, – atsakė Glenarvanas, – nes mūsų arkliai nuo karščio labai kenčia. Tau ne per karšta, mano berniuk? – pridūrė jis, kreipdamasis į Robertą.

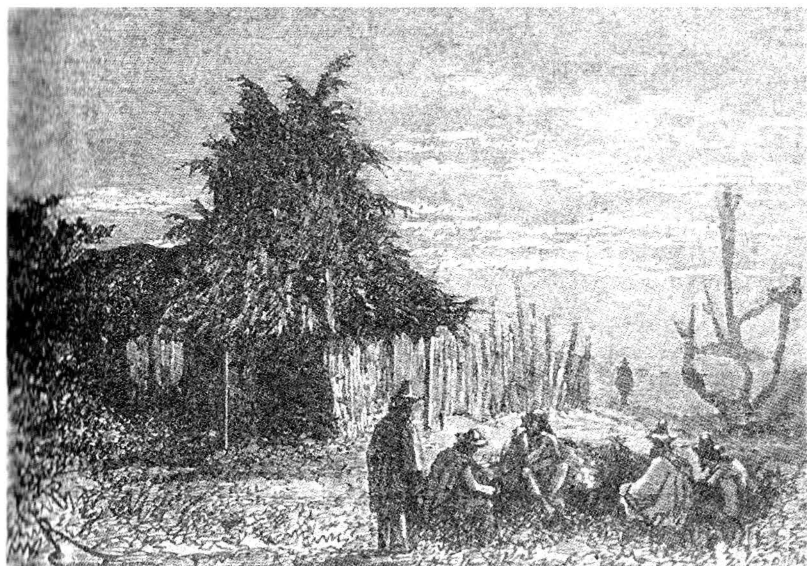
– Ne, sere, – atsakė berniukas. – Aš mėgstu šilumą.

– Ypač žiemą, – išmintingai atsiliepė majoras, išpūsdamas cigaro dūmų kamuolį.

Vakare būrelis sustojo prie apleistos rančos – drėbtinės šiaudais dengtos pirkelės. Statinių tvora, kad ir patrešusi, dar galėjo apsaugoti naktį arklius nuo lapių. Arklių nepapjautų, bet jos, gudruolės, nugraužia kamanas, ir arkliai, tuo pasinaudoję, pabėga.

Už keleto žingsnių nuo rančos išrausta ugniavietė buvo pilna šaltų pelenų. Rančos viduje buvo suolas, skurdus guolis – patiesta jaučio oda, – puodas, iešmas ir virdulys matei virti. Matė – labai paplitęs Pietų Amerikoje gėrimas. Tai indėnų arbata. Lapus, sudžiovintus prieš ugnį, jie užpliko ir geria kaip visus amerikietiškus gėrimus – pro šiaudelį. Paganeliui paprašius, Talkavas paruošė keletą puodukų arbatos, kurią keleiviai po savo įprastos vakarienės pripažino puikia.

Kitą dieną, spalio 30-ąją, pro raudoną įkaitusį rūką patekėjo saulė ir ėmė svilinti žemę. Kaitra iš tikrųjų žadėjo būti nepakeliama, o lygumoje, nelaimė, nebuvo jokio prieglobsčio. Tačiau keleiviai drąsiai leidosi į rytus. Retkarčiais jie pamaty-

Vakare būrelis sustojo prie apleistos rančos.

davo didžiules kaimenes gyvulių, kurie, nebegalėdami tokiame karštyje ganytis, gulėjo tingiai išsitiesę. Sargų, teisingiau piemenų, nebuvo; vieni patys šunys, kurie ištroškę žinda avis, ganė šitas didžiules karvių, jaučių, bulių kaimenes. Beje, buliai ir jaučiai čia labai romūs ir nesibaido raudonos spalvos kaip jų giminaičiai Europoje.

– Matyt, dėl to, kad ganosi respublikos ganyklose! – pajuokavo Paganelis, patenkintas grynai prancūzišku savo sąmoju.

Apie vidurdienį pampos kiek pasikeitė, ir akys, nuvargusios nuo vienodybės, tuoj pastebėjo permainą. Javažolių jau buvo rečiau. Vietoj jų augo skurdžios dirvuolės ir milžiniški devynių pėdų aukščio dagiai: jų būtų pakakę viso pasaulio asilams. Šen bei ten augo nedidukės čanaros ir kiti tamsiai žali erškėtiniai – brangūs augalai šiame išdžiūvusiame dirvožemyje.

Iki šiol drėgmės, kurios susikaupia molėtame podirvyje, užteko ganykloms. Žolės kilimas buvo tankus ir vešlus. Bet dabar pliušas vietomis buvo išsitrynęs, išpešiotas, ir galėjai matyti metmenis ir visą žemės skurdą. Talkavas atkreipė keleivių dėmesį į vis dažniau pasitaikančius sausros ženklus.

– Aš džiaugiuosi šia permaina, – tarė Tomas Ostinas. – Visą laiką žolė ir žolė, net koktu darosi.

– Taip, bet kur žolė, ten vanduo, – atsakė majoras.

– Vandens nepritrūks, – tarė Vilsonas, – kelyje dar rasime ne vieną upę.

Jei Paganelis būtų girdėjęs jo atsakymą, būtų perspėjęs, kad upių tarp Rio Kolorado ir Argentinos provincijos kalnų labai maža; bet tą akimirką jis aiškino Glenarvanui vieną reiškinį, į kurį tas buvo atkreipęs dėmesį.

Jau kurį laiką ore lyg ir kvepėjo dūmais. Tačiau horizonte nebuvo nei ugnies, nei dūmų, iš ko galėtum spręsti, kad kažkur toli gaisras. Taigi paprastai šio reiškinio nepaaiškinsi. Netrukus taip smarkiai padvelkė degančia žole, kad visi keleiviai nustebo, žinoma, ne Paganelis ir ne Talkavas. Geografas, gebąs išaiškinti kiekvieną gamtos reiškinį, taip atsakė savo draugams:

– Ugnies nematome, tačiau užuodžiame dūmus. Bet nėra dūmų be ugnies, sako priežodis, teisingas Amerikoje, kaip ir Europoje. Vadinas, kur nors dega. Pampos tokios lygios, jog oro srovės nesutinka čia jokių kliūčių, ir todėl dažnai degančios žolės kvapą galima užuosti už septyniasdešimt penkių mylių.

– Už septyniasdešimt penkių mylių? – abejodamas perklausė majoras.

– Taip, taip, – patvirtino Paganelis. – Dar pridursiu, kad gaisrai išsiplečia ir dažnai nušluoja didžiulius plotus.

– O kas padega prerijas? – paklausė Robertas.

– Kartais žaibas, kai žolė nuo kaitros išdžiūvusi, kartais indėnų ranka.

– Kodėl jie taip daro?

– Jie tvirtina, – aš nežinau, kiek tai pagrįsta, – kad po gaisro geriau auga javažolės. Tai būtų lyg žemės tręšimas pelenais. Aš pats linkęs manyti, kad jie padega žolę, norėdami sunaikinti milijardus erkių – parazitų, ypač puolančių bandas.

– Bet tokia veiksminga priemonė, – tarė majoras, – atima gyvybę ne vienam lygumoje klajojančiam gyvuliui.

– Žinoma, bet ką tai reiškia, palyginti su tokia daugybe?

– Gyvuliai man nerūpi, – kalbėjo Maknabsas, – bet aš turiu galvoj žmones, keliaujančius per pampas. Argi neatsitinka, kad ugnis juos užklumpa ir apsupa?

– O kaipgi! – šūktelėjo Paganelis, neslėpdamas pasitenkinimo. – Atsitinka, ir aš, prisipažįstu, norėčiau išvysti tokį reginį.

– Štai koks mūsų mokslininkas! – tarė Glenarvanas. – Iš meilės mokslui jis ir į ugnį šoktų.

– Visai ne, brangusis Glenarvanai. Mes juk esame skaitę Kuperį, ir jo Odinė Kojinė išmokė mus, kaip apsiginti nuo liepsnos: pakanka aplink save nurauti žolę kelių tuazų spinduliu. Todėl aš nė kiek nebijau galimo gaisro, priešingai, labai trokštu jį pamatyti.

Tačiau Paganelio troškimams nebuvo lemta išsipildyti, o apsvilti gavo tik nuo saulės spindulių, kurie deginte degino. Arkliai duso nuo tropinės kaitros. Pavėsio nebuvo ko tikėtis, nebent kai kada debesis uždengdavo liepsnojantį diską; tada lygiu žemės paviršiumi perbėgdavo šešėlis, ir raiteliai, paspaudę arklius, stengdavosi joti ta vėsia staltiese, kurią ginė vakarų vėjai. Bet arkliai greitai atsilikdavo nuo debesies, ir išlindęs šviesulys vėl liedavo į suskeldėjusią pampą tikrą ugnies lietų.

Vilsonas, sakydamas, kad vandens maišuose nepritrūks, nenumatė, kad tą dieną keleivius smarkiai kankins troškulys; ir per anksti jis pasiskubino pridurti, kad kelyje pasitaikys koks nors upelis. Čia ne tik nebuvo upelių, nes lygus žemės paviršius vagai netinkamas, bet net ir indėnų iškastos kūdros buvo visiškai išdžiūvusios. Paganelis, matydamas vis daugiau ir daugiau sausros žymių, keletą kartų užsiminė apie tai Talkavui ir paklausė, kur jis tikisi rasti vandens.

– Salino ežere, – atsakė indėnas.

– O kada jį prijosime?

– Ryt vakare.

Paprastai argentiniečiai, keliaudami per pampas, išsikasa šulinius ir kelių tuazų gilumoje randa vandens. Bet mūsų keleiviai neturėjo reikalingų įrankių. Tad buvo nutarta geriamą vandenį davinėti porcijomis; troškulio niekas nekentė, bet ir atsigerti kaip reikiant negavo.

Vakare, nukeliavę apie trisdešimt mylių, jie sustojo pailsėti. Visi tikėjosi ramios nakties, o kaip tyčia naktis buvo labai nerami, aplinkui įkyriai zujo debesys moskitų ir maringinų. Vabzdžiai ima siausti prieš vėjo permainą. Ir iš tikrųjų po ketvirčio valandos papūtė šiaurys. Prakeiktus vabzdžius paprastai išvaiko tik pietų ar pietvakarių brizai.

Majoras ramiai pakentė net ir smulkius gyvenimo negandus, o Paganelį, priešingai, visos likimo patyčios erzinte erzino. Jis keikė moskitus ir maringinus, labai apgailestavo, kad nėra parūgštinto vandens, kuris numalšintų deginantį skausmą. Nors majoras bandė jį raminti, sakydamas, kad iš trijų šimtų tūkstančių gamtininkams žinomų vabzdžių rūšių, laimė, juos puola tik dvi rūšys, mokslininkas pabudo labai blogai nusiteikęs.

Tačiau prašvitus jo nereikėjo raginti, nes tą pačią dieną jie žūtbūt turėjo pasiekti Salino ežerą. Arkliai buvo baisiai nuvargę. Jie leipo iš troškulio, ir, nors raiteliai jų labui sumažino savo vandens davinį, jiems vis tiek nepakako. Sausra pasidarė dar didesnė, o karštis beveik nebepakeliamas, kai iš šiaurės ėmė pūsti dulkių debesis nešąs vėjas, tikras pampų samumas.

Tą dieną kelionės monotonija valandėlę buvo sutrikdyta. Malredis, jojąs priešaky, sugrįžo atgal ir pranešė, jog artinasi indėnų būrys. Kiekvienas savaip pažiūrėjo į šį susitikimą. Glenarvanas pamanė, kad iš šių čiabuvių gal ką nors sužinos apie išsigelbėjusius „Britanijos“ jūrininkus. O Talkavas nė kiek neapsidžiaugė atjojančiais klajokliais indėnais. Jis laikė juos vagimis, plėšikais ir vengė jų. Dėl visa ko liepė būreliui susitelkti ir užsitaisyti šautuvus.

Netrukus jie pastebėjo indėnų būrį. Jų buvo ne daugiau kaip dešimt, ir patagonietis nusiramino. Indėnai prisiartino maždaug per šimtą žingsnių. Dabar juos lengvai galėjai apžiūrėti. Tai buvo senbuviai tos pampų genties, kurią 1833 metais išnaikino generolas Rosas. Augaloti, žalsvai tabakinio gymio, ne nuožulniomis, o aukštomis iškilomis kaktomis – puikūs indėnų rasės atstovai. Jie vilkėjo guanakų ar skunkų kailiais ir, be ilgų, dvidešimties pėdų iečių, turėjo peilius, mėtykles, bolas ir lasus. Iš to, kaip mitriai valdė arklius, galėjai spręsti, kad tai puikūs raiteliai.

Jie sustojo per šimtą žingsnių ir lyg ėmė tartis, rėkdami bei skeryčiodami rankomis. Glenarvanas spustelėjo arklį jų link. Bet, nespėjus jam nujoti nė dviejų tuazų, būrys, staigiai apsigręžęs, neįtikėtinu greičiu dingo iš akių. Nuilsinti keleivių arkliai nebūtų jų paviję.

Bailiai! – sušuko Paganelis.

– Dori žmonės taip nedumia, – tarė Maknabsas.

– Kas šitie indėnai? – paklausė Paganelis Talkavą.

– Gaučai! – atsakė patagonietis.

– Gaučai! – pakartojo Paganelis, atsisukdamas į kelionės draugus. – Gaučai! Be reikalo buvome tokie atsargūs! Jų nėra ko bijoti!

– Kodėl? – pasiteiravo majoras.

– Gaučai – taikūs piemenys.

– Taip manote, Paganeli?

– Žinoma. Jie palaikė mus vagimis ir paspruko.

– O aš manau, kad jie nedrįso mūsų pulti, – tarė Glenarvanas, labai nusiminęs, kad nepavyko užmegzti ryšių su indėnais, nors ir kažin kas jie būtų.

– Ir aš taip manau, – tarė majoras. – Gaučai, jei neapsirinku, toli gražu nėra taikūs žmonės. Priešingai, tai įžūlūs ir baisūs plėšikai.

– Ką jūs! – šūktelėjo Paganelis.

Ir jis ėmė taip karštai ginčytis šia etnologine tema, jog išjudino net majorą, kuris, šiaip visada pritariąs kito nuomonei, pasakė:

– Aš manau, kad klystate, Paganeli.

– Klystu? – pakartojo mokslininkas.

– Taip. Pats Talkavas palaikė tuos indėnus vagimis, o Talkavas žino, ką sako.

– Na, ką gi, Talkavas šį sykį apsiriko, – apmaudžiai atkirto Paganelis. – Gaučai yra žemdirbiai, piemenys, bet ne vagys. Aš pats rašiau apie tai savo gana žinomoje brošiūroje „Pampų gyventojai“.

– Na, tai jūs suklydote, pone Paganeli.

– Aš suklydau, pone Maknabsai?

– Ir vis per savo išsiblaškymą, jei norite žinoti, – nenusileido majoras, – ir kitame leidime turėsite įdėti klaidų taisymą.

Paganelis, labai įžeistas, kad jo geografinėmis žiniomis abejojama ir iš jų net šaipomasi, pajuto kylant apmaudą.

– Žinokite, pone, – tarė jis, – kad mano knygoms nereikia klaidų taisymų!

– Taip, tik ne šiuo atveju, – atkirto Maknabsas, kurį irgi pagavo atkaklumas.

– Pone, jūs šiandien priekabus, – tarė Paganelis.

– O jūs surūgęs! – atšovė majoras.

Ginčas, kaip matote, nelauktai įsiliepsnojo dėl tokio dalyko, dėl kurio visai neverta buvo ginčytis. Glenarvanas nusprendė įsikišti.

– Iš tikrųjų, – tarė jis, – vienas priekabus, o kitas irzlus, ir aš tiesiog jūsų nebeatpažįstu.

Patagonietis, nors ir nesuprato, dėl ko du draugai ginčijasi, lengvai atspėjo, kad jie kertasi. Jis nusišypsojo ir ramiai tarė:

– Šiaurys.

– Šiaurys! – šūktelėjo Paganelis. – Ką bendra čia turi šiaurys?

– Kaip tik turi, – atsakė Glenarvanas, – jūsų blogos nuotaikos priežastis – šiaurys. Aš esu girdėjęs, kad Pietų Amerikoje jis ypač dirgina nervų sistemą.

– Prisiekiu šventuoju Patriku, pone Glenarvanai, jūsų teisybė! – tarė majoras ir garsiai nusikvatojo.

Bet Paganelis, tikrai susijaudinęs, nenorėjo nusileisti ir užsipuolė Glenarvaną, kurio įsikišimas jam pasirodė per daug pašaipus.

– A! Vadinasi, sere, mano nervų sistema sudirginta? – tarė jis.

– Taip, Paganeli. Šiaurys pampose, kaip tramontana Kampanijoje, ne vieną žmogų pastūmėja į nusikaltimus!

– Į nusikaltimus! – pakartojo mokslininkas. – Vadinasi, aš atrodau kaip žmogus, galįs padaryti nusikaltimą?

– Aš to nesakau.

– Pasakykite tuojau, kad aš noriu jus nužudyti!

– O, – atsakė Glenarvanas, negalėdamas susilaikyti iš juoko. – Aš bijau. Laimė, šiaurys pučia tik vieną dieną!

Po Glenarvano atsakymo visi choru nusikvatojo. Tada Paganelis, pentinais spūstelėjęs arklį, nudūmė pirmyn, norėdamas išblaškyti savo blogą nuotaiką. Po ketvirčio valandos jis apie tai jau nebegalvojo.

Tai šitaip geraširdis mokslininkas ėmė ir susierzino. Bet, kaip labai teisingai pasakė Glenarvanas, dėl to buvo kaltos išorinės priežastys.

Aštuntą valandą vakaro Talkavas, jojąs priešaky, pranešė, kad nebetoli ežeras. Po ketvirčio valandos būrelis nusileido prie Salino ežero krantų. Bet čia jų laukė didelis nusivylimas. Ežeras buvo išdžiūvęs.

Aštuonioliktas skyrius
VANDENS BEIEŠKANT

Salino ežeru baigėsi virtinė lagūnų, įsirėmusių į Siera Ventaną ir Siera Guaminį. Anksčiau iš Buenos Airių čia atvykdavo daugybė ekspedicijų kasti druskos; ežere yra natrio chlorido. Bet nuo smarkios kaitros vanduo išgaravo, o visa druska, kiek jos buvo, pasiliko, ir ežeras atrodė kaip didžiulis žibąs veidrodis.

Kai Talkavas pranešė, kad geriamo vandens esama Salino ežere, jis turėjo galvoj gėlo vandens upeliukus, įtekančius į jį iš daugelio vietų. Bet šiuo metu intakai, kaip ir pats ežeras, buvo

išdžiūvę. Viską išgėrė deginanti saulė. Kaip nusiminė ištroškęs būrys, radęs išdžiūvusį ežerą!

Reikėjo nutarti, ką daryti. Vandens likutis odiniuose maišuose pagedo, nebetiko gerti. Vis labiau ėmė kankinti troškulys. Alkis ir nuovargis buvo niekis prieš šią įsakmią reikmę. Nusikamavę keleiviai rado prieglobstį rukoje, odinėje palapinėje, kuri buvo pastatyta ant kauburio ir, matyt, palikta čiabuvių; arkliai, sugulę ant pakrantės dumblo, šlykštėdamiesi kramsnojo vandens augalus ir sudžiūvusias nendres.

Kai visi susitalpino rukoje, Paganelis paklausė Talkavą, ką, jo nuomone, dabar reikėtų daryti. Nors geografas ir indėnas kalbėjo greit, bet Glenarvanas suprato keletą žodžių. Talkavas kalbėjo ramiai. Paganelis mosikavo už du. Dialogas truko keletą minučių, paskui patagonietis susidėjo rankas ant krūtinės.

– Ką jis pasakė? – paklausė Glenarvanas. – Aš lyg supratau, kad jis mums pataria persiskirti.

– Taip, į du būrius, – atsakė Paganelis. – Tie, kurių arkliai iš nuovargio ir troškulio vos laikosi ant kojų, kaip nors palengva trauks toliau trisdešimt septinta lygiagrete. Tie, kurių arkliai stipresni, priešingai, aplenkę pirmą būrį, jos ieškoti Guaminio upės, kuri įteka į San Luko ežerą už trisdešimt vienos mylios nuo čia. Jei vandens bus pakankamai, jie palauks draugų prie Guaminio krantų. Jei vandens nebus, grįš pasitikti atsilikusių, kad tiems nereikėtų veltui žygiuoti.

– O tada? – paklausė Tomas Ostinas.

– Tada leisimės septyniasdešimt penkias mylias į pietus, iki pirmųjų Siera Ventanos kalnagūbrių, kur yra daug upių.

– Patarimas geras, – atsakė Glenarvanas, – ir mes negaišuodami taip pasielgsime. Mano arklys stipriausias, ir aš siūlausi lydėti Talkavą.

– O sere, imkite ir mane, – tarė Robertas, tartum čia būtų buvę kalbama apie pramogą.

– Bet ar tu pajėgsi joti su mumis, vaikeli?

– Taip, mano arklys geras, jis veržte veržiasi pirmyn. Jūs sutinkate... Aš prašau jus.

– Ką gi, jok, mano berniuk, – tarė Glenarvanas, labai nudžiugęs, kad nereikės skirtis su Robertu. – Ir mes visi trys būsime tikri nevykėliai, jei neatrasime gaivaus ir tyro šaltinio.

– Na, o aš? – paklausė Paganelis.

– O jūs, brangusis, – atsakė majoras, – liksite su atsarginiu būriu. Jūs gerai pažįstate trisdešimt septintą lygiagretę, Guaminio upę ir pampas, taigi negalite mūsų palikti. Nei Malredis, nei Vilsonas, nei aš nesugebėsime atvykti į Talkavo nurodytą vietą, o šauniojo Žako Paganelio vadovaujami, su pasitikėjimu žygiuosime pirmyn.

– Aš nusileidžiu, – atsakė geografas, kurio savimeilei buvo labai malonus šis aukštas paskyrimas.

– Tiktai nebūkite išsiblaškęs! – pridūrė majoras. – Nenuveskite mūsų į tokią vietą, kur mums nebus ko veikti, pavyzdžiui, atgal prie Ramiojo vandenyno krantų.

– Jūs to vertas, nepakenčiamasis majore, – juokdamasis atsakė Paganelis. – Tik pasakykite man, brangusis Glenarvanai, kaip susikalbėsite su Talkavu?

– Manau, kad man su patagoniečiu nebus ko kalbėtis, – atsakė Glenarvanas. – Beje, moku kelis ispaniškus žodžius ir prireikus kaip nors sugebėsiu išreikšti savo mintį ir suprasti jo žodžius.

– Na, tai į kelionę, mano kilnusis bičiuli, – tarė Paganelis.

– Pirma pavakarieniaukime, – pasiūlė Glenarvanas, – ir numikime, iki reikės išvykti.

Sausas užkandis, rodės, ne kažin kiek sustiprino keleivius, ir jie, neturėdami ko veikti, sugulė. Paganelis sapnavo srautus, krioklius, upes, upelius, tvenkinius, šaltinius, net grafinus, žodžiu, viską, kur tik yra geriamo vandens. Tai buvo tikras košmaras.

Rytojaus dieną, šeštą valandą, Talkavo, Glenarvano ir Roberto Granto arkliai buvo pabalnoti. Jiems sugirdė paskutinį vandenį; arkliai gėrė godžiai, nors ir be didelio skanumo, nes vanduo buvo smarkiai pašvinkęs. Paskui trys raiteliai sėdo į balnus.

– Iki pasimatymo, – tarė majoras, Ostinas, Vilsonas ir Malredis.

– Stenkitės, kad nereikėtų grįžti nieko neradus, – pridūrė Paganelis.

Netrukus patagonietis, Glenarvanas ir Robertas suspausta širdimi paliko Paganeliui patikėtą būrelį.

Desierto de las Salinas – Salino ežero tyrai, kuriais jojo keleiviai, – molėta lyguma, apaugusi nedidučiais, dešimties pėdų aukščio krūmokšniais, žemutėmis mimozomis, indėnų vadinamomis kura mamelėmis, ir jumais – išsikerojusiais krūmais, kurių medienoje yra daug sodos. Šen bei ten pasitaiką didžiuliai druskos klodai nuostabiai ryškiai atspindėjo saulės spindulius. Akis lengvai galėjo palaikyti tuos barerus* smarkaus šalčio sukaustytu vandens paviršiumi. Tačiau deginanti saulė greitai išsklaidydavo tą iliuziją. Šiaip ar taip, nederlingos, išdegintos žemės ir žvilgančių plotų kontrastas teikė dykumai kažkokią labai savotišką išvaizdą, kuri traukė žvilgsnį.

Visiškai kitokia Siera Ventana aštuoniasdešimt mylių įpiečiau, kurios kryptimi būtų tekę joti keleiviams, jei Guaminio

---

* Barerai – druskingos žemės plotai. (Aut. past.)

upė būtų išdžiūvusi. Šis kraštas, 1835 metais ištirtas kapitono Ficrojaus, vadovavusio „Byglio“ ekspedicijai, nuostabiai derlingas. Čia geriausios indėnų ganyklos: niekur kitur tokių nerasi. Šiaurės vakarų šlaitas apžėlęs vešlia sultinga žole, apačioj miškai, pilni visokiausių rūšių medžių; čia auga algarobas, giminingas šv. Jono duonmedžiui; iš jo sudžiovintų ir smulkiai sumaltų ankščių kepama indėnų mėgstama duona; baltasis kvebrachas, ilgomis liaunomis šakomis primenąs Europos svyruoklį gluosnį; itin kietos medienos raudonasis kvebrachas, naudubas, kuris nepaprastai lengvai užsidega ir todėl labai dažnai esti baisių gaisrų priežastis; viraras it piramidės violetiniais žiedais; pagaliau aštuoniasdešimties pėdų aukščio išlakusis timbas; po jo lapų skėčiu ištisa kaimenė gali pasislėpti nuo kaitrių saulės spindulių. Argentiniečiai ne kartą bandė kolonizuoti šį turtingą kraštą, bet jiems nepasisekė nugalėti indėnų priešiškumo.

Reikia manyti, jog kalno šlaitais teka daug vandeningų upių, kad tokie derlingi plotai būtų aprūpinti drėgme. Ir iš tikrųjų net per didžiausias sausras tos upės neišdžiūdavo; bet, norint jas pasiekti, reikėtų pasiduoti šimtą trisdešimt mylių į pietus. Taigi Talkavas pasielgė protingai, jodamas pirma prie Guaminio upės, kuri buvo ir daug arčiau, ir pakeliui.

Visi trys arkliai smagiai šuoliavo. Jie, be abejo, instinktyviai nujautė, kur joja jų šeimininkai. Ypač drąsus buvo Tauka: nei nuovargis, nei troškulys negalėjo jo įveikti. Jis kaip paukštis skrido per išdžiūvusius upelius ir kura mamelių krūmus, linksmai žvengdamas. Glenarvano ir Roberto arkliai, kad ir ne taip lengvai, Taukos pavyzdžio skatinami, drąsiai bėgo pirmyn. Talkavas, tartum įkaltas balne, rodė tokį pat pavyzdį savo kelionės draugams. Patagonietis dažnai atsigręždavo į Robertą Grantą.

Matydamas tvirtai ir taisyklingai sėdint berniuką, jo lankstų liemenį, laisvai nuleistas kojas, prispaustus prie balno kelius, jis patenkintas šūksniu pagirdavo vaiką. Iš tiesų Robertas buvo pasidaręs puikus raitelis ir vertas patagoniečio pagyrimų.

– Gerai, Robertai, – sakydavo Glenarvanas. – Talkavas, rodos, sveikina tave. Jis tave giria, mano berniuk!

– Už ką, sere?

– Už tai, kad gerai sėdi balne.

– Ak, aš tik stipriai laikausi, daugiau nieko, – atsakė Robertas ir iš džiaugsmo nuraudo.

– O tai svarbiausia, Robertai, – atsakė Glenarvanas, – tikrai tu per daug kuklus, bet aš tau sakau, kad netrukus pasidarysi puikus sportininkas.

– Gerai, – tarė Robertas juokdamasis, – tačiau ką pasakys tėtis, kuris nori, kad aš būčiau jūrininkas?

– Vienas antram nekliudo. Nors ne visi geri raiteliai yra geri jūrininkai, bet kiekvienas geras jūrininkas gali būti geras raitelis. Ant rėjų įprantama tvirtai laikytis. O suvaldyti arklį, apsigręžti, pasisukti išmokstama savaime, ir čia nieko nėra sunkaus.

– Vargšas tėtis! – sušuko Robertas. – O, kaip jis bus jums dėkingas už išgelbėjimą!

– Tu jį labai myli, Robertai?

– Taip. Jis buvo toks geras man ir seseriai! Jis galvojo tik apie mus! Iš kiekvienos kelionės mums parveždavo dovanų, o svarbiausia, grįžęs meiliai su mumis šnekėdavo, glamonėdavo mus. O, jūs taip pat jį pamilsite, kai susipažinsite! Merė į jį labai panaši. Jos balsas toks pat švelnus kaip ir tėčio! Keista, kad jūreivio toks balsas, ar ne?

– Taip, Robertai, labai keista, – atsakė Glenarvanas.

– Aš jį tebematau kaip gyvą, – postringavo vaikas, lyg kal-

bėdamasis pats su savimi. – Geras ir puikus tėtis! Kai buvau mažas, jis mane užmigdydavo ant savo kelių, niūniuodamas seną škotišką dainelę apie mūsų ežerus. Kartais lyg ir prisimenu jos melodiją, bet neaiškiai. Ir Merė. O sere, mes taip jį mylėjome! Aš manau, jog reikia būti mažu vaiku, kad taip mylėtum savo tėvą!

– Ir būti dideliu, kad jį gerbtum, mano vaikeli, – atsakė Glenarvanas, labai sugraudintas žodžių, išsiveržusių iš jaunos krūtinės.

Jiems kalbantis, arkliai liovėsi bėgę ir ėjo žingine.

– Juk mes jį surasime, tiesa? – paklausė Robertas patylėjęs.

– Taip, mes jį surasime, – patvirtino Glenarvanas. – Talkavas nukreipė mus teisingais pėdsakais, o aš juo pasitikiu.

– Talkavas – šaunus indėnas, – tarė vaikas.

– Tikrai.

– Žinote, sere?

– Ką, Robertai?

– Aplink mus vien geri žmonės. Ledi Elena, – taip myliu ją, – šaltakraujis majoras, kapitonas Menglas, Paganelis, tokie drąsūs ir atsidavę „Dunkano“ jūrininkai!

– Taip, žinau, mano berniuk, – atsakė Glenarvanas.

– O ar žinote, kad esate geriausias iš visų?

– Ne, šito nežinau!

– Na, tai žinokite, – atsakė Robertas ir, paėmęs jo ranką, prispaudė prie lūpų.

Glenarvanas švelniai papurtė galvą, o pokalbis nutrūko tik todėl, kad Talkavas mostu pašaukė atsilikėlius. Negalima gaišti, reikia galvoti apie tuos, kurie pasiliko.

Raiteliai vėl leidosi šuoliais, bet netrukus paaiškėjo, kad arkliai, išskyrus Tauką, ilgai taip neišlaikys. Vidurdienį turėjo

jiems leisti valandą pailsėti. Jie buvo visiškai nusivarę ir nenorėjo ėsti alfafaros, į liucerną panašios žolės, liesos ir išdegintos karštų saulės spindulių.

Glenarvanas ėmė nerimauti. Sausros žymių nemažėjo, vandens trūkumas galėjo keleiviams liūdnai atsiliepti. Talkavas tylėjo, matyt, galvojo, kad bus laiko nusiminti tada, kai pasirodys, jog Guaminis išdžiūvęs, jei apskritai indėnas kada nusimena.

Taigi jie vėl leidosi į kelionę, ir arkliai norom nenorom, rimbais ir pentinais raginami, nors ir žingine, kinknojo pirmyn. Greičiau jie nebeįstengė.

Talkavas jau būtų buvęs toli, nes Tauka per keletą valandų jį būtų nunešęs prie upės krantų. Be abejo, Talkavas apie tai pagalvojo. Bet, nenorėdamas palikti savo kelionės draugų dykumos vidury, prilaikė Tauką.

Tauka ilgai priešinosi, stojo piestu, nirtulingai žvengė, kol pagaliau sulėtino žingsnį. Jį sutramdyti pavyko ne tiek jėga, kiek žodžiais. Talkavas iš tiesų kalbėdavosi su Tauka, kuris, nors ir neatsakydavo, jį suprasdavo. Reikia manyti, kad patagonietis paveikė jį gražumu, nes po valandėlės „ginčo“ Tauka sutiko su jo argumentais ir, kramtydamas žąslus, ėmė eiti žingine.

Tauka suprato Talkavą, o Talkavas nė kiek ne blogiau suprato Tauką. Protingas gyvulys, apdovanotas nuostabia uosle, užuodė drėgmę. Jis godžiai traukė orą, mataruodamas ir pliaukšėdamas liežuviu, lyg jau būtų jį pavilgęs išganingame gėrime. Patagoniečiui buvo aišku: vanduo netoliese.

Jis padrąsino keleivius, paaiškinęs, ko Tauka nerimauja. Netrukus vandenį pajuto ir kiti arkliai. Sukaupę paskutines jėgas, jie nušuoliavo paskui indėną.

Apie trečią valandą lomoje sužibo balta juosta. Ji mirguliavo saulės spinduliuose.

– Vanduo! – tarė Glenarvanas.

– Vanduo! Vanduo! – sušuko Robertas.

Arklių nebereikėjo raginti. Vargšai, pajutę atgyjant jėgas, nudūmė, kiek įkerta. Po valandėlės jie jau buvo prie Guaminio ir, nelaukdami, kol juos nubalnos, puolė iki krūtinės į gaivinantį vandenį.

Jais pasekė, nors ir ne visai savo noru, raiteliai, kuriems net į galvą neatėjo skųstis netikėta maudyne.

– O, kaip gera! – kalbėjo Robertas, malšindamas troškulį srauniausioje upės vietoje.

– Negerk per daug, mano berniuk, – patarė Glenarvanas, nors pats nerodė pavyzdžio.

Kurį laiką tik ir buvo girdėti srebiant vandenį.

Talkavas gėrė ramiai, neskubėdamas, mažais, bet, anot patagoniečių, ilgais kaip lasas gurkšniais. Gėrė be galo ilgai, ir keleivius turbūt ėmė baimė, kad jis išgers visą upę.

– Mūsų bičiuliai nebus apvilti, – tarė Glenarvanas. – Atjoję prie Guaminio, jie tikrai ras tyro vandens, jei Talkavas viso neišgers!

– Ar negalėtume jų pasitikti? – paklausė Robertas. – Keliom valandom sutrumpėtų jų nerimas ir kančios.

– Žinoma, galėtume, mano berniuk, bet kaip nugabensime jiems vandens? Maišai liko pas Vilsoną. Ne, verčiau palauksime, kaip buvo sutarta. Sprendžiant iš nuotolio ir žinant, kad arkliai eis tik žingine, mūsų bičiuliai atvyks čia naktį. Tad paruoškime jiems gerą naktigultą ir vakarienę.

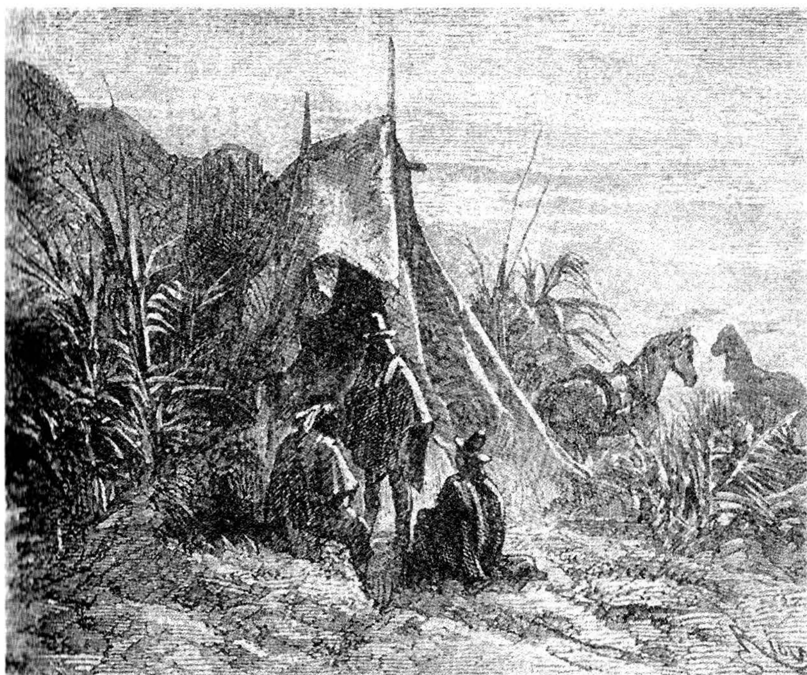
Talkavas nelaukė, kol Glenarvanas pasiūlys paieškoti nakvynei vietos. Ant upės kranto jis rado ramadą – iš trijų pusių statiniais aptvertą žardą, kur suvaromos bandos. Puikiausia vieta apsistoti, jei nebijai miegoti po plynu dangumi. Talkavo

kelionės draugų tai negąsdino. Jie nieko geriau nebeieškojo ir išsitiesė saulėje, norėdami išsidžiovinti sušlapusius drabužius.

– Na, kai jau turime nakvynę, pagalvokime ir apie vakarienę, – tarė Glenarvanas, – kad mūsų bičiuliai būtų patenkinti pasiųstais žygūnais. Manau, jiems neteks mumis nusiskųsti. Ne pro šalį būtų valandėlę pamedžioti. Kaip manai, Robertai?

– Mielai, sere, – su šautuvu rankose stodamasis atsakė berniukas.

Mintis pamedžioti Glenarvanui dingtelėjo žiūrint į Guaminio pakrantes, kurios atrodė esančios visų aplinkinių lygumų žvėrių ir paukščių susibūrimo vieta. Pulkais kilo tinamu – raudonosios kurapkos, juodosios jerubės, vadinamos teru

teru, geltonosios griežlės ir nepaprastai gražios žaliaplunksnės vandens vištytės.

Keturkojų jis nepastebėjo; Talkavas, rodydamas į aukštą žolę ir tankius krūmokšnius, norėjo pasakyti, kad jie ten slepiasi. Medžiotojai, žengę keletą žingsnių, atsidūrė gyvulių ir paukščių turtingiausiame pasaulio krašte.

Jie ėmėsi medžioti ir iš pradžių, niekindami plunksnas ir labiau vertindami kailį, taikėsi į stambiuosius pampų gyvulius. Pamatė šimtus ožkų ir guanakų, panašių į tuos, kurie taip staigiai užklupo juos Kordiljerų viršūnėje. Bet jie buvo tokie baikštūs ir taip greit nudumdavo, jog buvo neįmanoma prisiartinti prie jų per šūvio nuotolį. Tada medžiotojai savo dėmesį nukreipė į ne tokius greitakojus, kurių mėsa taip pat labai vertinama. Nušovė apie dvylika kurapkų ir griežlių, o Glenarvanas taikliai paklojo pekarį taitetrą – storaodį, rausvais šeriais gyvulį, kurio mėsa labai gardi. Tokiam ir kulkos negaila.

Mažiau nei per pusvalandį medžiotojai, nė kiek nepavargę, apsirūpino maistu. Robertas nušovė keistą bedantį, pusantros pėdos ilgio, su judančiu kiautu gyvūną – šarvuotį. Anot patagoniečio, jo mėsa labai riebi, būsiąs puikus kepsnys. Robertas buvo labai patenkintas savo laimikiu.

O Talkavas parodė kelionės draugams, kaip medžiojamas nandu, nuostabiai greitas pampų strutis.

Indėnas nesigriebė jokios klastos tam greitakojui paukščiui sugauti. Jis paleido Tauką šuoliais tiesiai ant jo, norėdamas prisivyti iš karto, nes, pirmam puolimui nepavykus, nandu, mėtydamasis į šalis, netrukus būtų nuvarginęs ir arklį, ir medžiotoją. Iš tam tikro atstumo Talkavas stipria ranka vikriai metė bolą, kuri apsivyniojo stručiui aplink kojas, supančiojo jį. Kelios sekundės – ir paukštis tysojo ant žemės.

Ne iš tuščio medžiotojo džiaugsmo indėnas sugavo paukštį. Nandu mėsa labai vertinama, ir Talkavas savo laimikiu norėjo prisidėti prie bendros puotos.

Taigi į ramadą medžiotojai atsinešė virtinę kurapkų, Talkavo strutį, Glenarvano pekarį ir Roberto šarvuotį. Strutį ir pekarį tučtuojau išdarė, supjaustė plonais gabalėliais. O šarvuotį, kuris nešiojasi keptuvę, su visu kiautu padėjo ant karštų žarijų.

Per vakarienę medžiotojai sukirto kurapkas, o gardesnius ir maistingesnius patiekalus paliko draugams. Valgė užgerdami tyru vandeniu, kuris jiems pasirodė skanesnis už visus pasaulio portveinus, net už taip mėgstamą škotišką uskebą*.

Nepamiršo ir arklių. Ramadoje buvo tiek daug šieno, kad užteko ir arkliams, ir pasikloti.

Viską sutvarkę, Glenarvanas, Robertas ir indėnas susivyniojo į savo pončus ir išsitiesė alfafaros pataluose, įprastame pampų medžiotojų guolyje.

Devynioliktas skyrius
RAUDONIEJI VILKAI

Atėjo naktis. Patekėjęs jaunas mėnulis greitai dingo už horizonto. Tik blyškios žvaigždės apšvietė lygumą. Ūkanotame horizonte vos mirgėjo Zodiako žvaigždynai. Guaminio vandenys tekėjo tyliai tartum aliejaus latakas marmurine plokštuma. Paukščiai, žvėrys ir ropliai ilsėjosi po dienos vargų, ir gūdi tyla gaubė didžiulę pampų teritoriją.

Glenarvanas, Robertas ir Talkavas pakluso bendram gamtos dėsniui. Išsitiesę vešlios liucernos patale, jie kietai miego-

* Uskeba – fermentuota miežių degtinė. (Aut. past.)

jo. Nuovargio nukamuoti arkliai sugulė ant žemės: tik vienas Tauka, kaip tikras grynakraujis žirgas, miegojo stačias, tiesiomis kojomis, toks pat išdidus ilsėdamasis kaip ir kelionėje, pasiruošęs kiekvieną akimirką, šeimininkui šūktelėjus, lėkti šuoliais. Visiška tyla viešpatavo aptvaro viduje, ir gęstančios per naktį palikto ugniakuro žarijos vos žaižaravo.

Tačiau maždaug apie dešimtą valandą indėnas, gana trumpai numigęs, pabudo. Jis įsmeigė primerktas akis į tamsą, o ausį pakreipė lygumos link. Matyt, norėjo pagauti kažkokį vos girdimą garsą. Netrukus jo veide, kuris visada būdavo toks ramus, šmėkštelėjo nerimas. Bene artinasi klajokliai indėnai ar sėlina jaguarai, tigrai ar kiti pavojingi žvėrys, dažnai sutinkami netoli upių? Paskutinis spėjimas, be abejo, atrodė teisingiausias, nes Talkavas dirstelėjo į aptvarą, kiek čia to kuro, ir dar labiau sunerimo. Sudžiūvusios alfafaros guolis bematant sudegtų ir neilgam sulaikytų plėšrūnus.

Talkavui neliko nieko kita, tik laukti, kas bus toliau, ir jis lūkuriavo pusiau gulomis, rankomis susiėmęs galvą, alkūnėmis atsirėmęs į kelius, įsmeigęs akis, kaip staigaus nerimo pažadintas žmogus.

Praėjo visa valanda. Kitas Talkavo vietoje, pasiklausęs, kad visur tylu, būtų vėl atsigulęs. Svetimšalis nieko nebūtų įtaręs, bet indėnas, nepaprastai jautrus, instinktyviai nujautė netolimą pavojų.

Tuo metu, kai jis klausėsi ir žvalgėsi aplinkui, Tauka, pasukęs galvą ramados link, dusliai sužvengė. Patagonietis kilstelėjo.

– Tauka pajuto priešą, – tarė jis.

Jis atsikėlė ir išėjo norėdamas atidžiai apžiūrėti lygumą. Aplinkui tebebuvo tylu, bet ne ramu. Pro kura mamelių krūmus Talkavas pastebėjo be garso judančius šešėlius. Tai šen, tai ten

spingsėjo žiburėliai, kryžiavosi visomis kryptimis, geso ir vėl žiebėsi. Galėjai pamanyti, kad tai fantastinių žibintų šokis ant veidrodinio didžiulės lagūnos paviršiaus. Svetimšalis, be abejonės, būtų palaikęs klaidžiojančias švieseles jonvabaliais, kurie naktį žybčioja pampose. Bet tik ne Talkavas. Jis suprato, su kokiais priešais reikės grumtis, užsitaisė karabiną ir atsistojo prie aptvaro angos.

Neilgai jam teko laukti. Staiga pampas nuskardeno keistas lojimas ir staugimas. Nuaidėjo šūvis, į kurį atsiliepė baisiausi riksmai.

Glenarvanas ir Robertas, netikėtai pažadinti, pašoko iš guolio.

– Kas atsitiko? – paklausė jaunasis Grantas.

– Indėnai? – pasiteiravo Glenarvanas.

– Ne, – atsakė Talkavas, – aguarai.

Robertas pažvelgė į Glenarvaną.

– Aguarai? – paklausė jis.

– Taip, – atsakė Glenarvanas, – raudonieji pampų vilkai.

Abudu tučtuojau stvėrė šautuvus ir pribėgo prie indėno. Tas parodė į lygumą, iš kur sklido baisus stūgavimas.

Robertas nenoromis žingtelėjo atgal.

– Ar nebijai vilkų, mano berniuk? – paklausė Glenarvanas.

– Ne, sere, – atsakė Robertas tvirtu balsu. – Be to, aš nieko nebijau, kai esu šalia jūsų.

– Juo geriau. Tie aguarai nelabai baisūs, ir, jeigu jų nebūtų tiek daug, aš į juos visai nekreipčiau dėmesio.

– Tiek to! – atsakė Robertas. – Mes gerai ginkluoti, tegu jie tik lenda!

– Mes jiems parodysime!

Taip kalbėdamas, Glenarvanas norėjo nuraminti berniuką, bet pats su baime galvojo apie šį nakčia įsisiautėjusių plėšrūnų

legioną. Gal jų šimtai, ir trys žmonės, kad ir gerai apsiginklavę, negalėtų sėkmingai grumtis su tokia žvėrių daugybe.

Vos tik patagonietis ištarė žodį „aguarai", Glenarvanas tučtuojau prisiminė, kad raudonasis vilkas, gamtininkų vadinamas *canis jubatus,* yra šuns didumo, lapės galva, geltonai raudonu kailiu su juodais gaurais išilgai nugaros. Tai labai vikrus ir stiprus žvėris. Paprastai jis gyvena pelkėtose vietose ir plaukiodamas persekioja vandenų gyventojus. Naktis išveja jį iš guolio, kur jis miega visą dieną. Ypač jo bijomasi estansijose*. Alkanas aguaras puola net stambius galvijus ir pridaro žalos. Pavieniai aguarai nepavojingi. Bet visiškai kas kita tų išbadėjusių žvėrių gauja, ir daug geriau susidurti su kuguaru arba jaguaru, su kuriuo gali grumtis akis į akį.

Iš staugimo, kuris skardeno pampas, iš šokinėjančių lygumoje šešėlių Glenarvanas suprato, kad Guaminio pakrantėse susibūrė galybė raudonųjų vilkų. Jie užuodė tikrą grobį, arklieną ar žmogieną, ir nė vienas negrįš į olą, negavęs savo dalies. Taigi būklė buvo labai kritiška.

Juos supantis žvėrių ratas pamažėle vis siaurėjo. Nubudę arkliai draskėsi iš siaubo. Tik vienas Tauka trypė kanopomis, timpčiojo apynasrį, norėdamas nusitraukti ir dumti. Talkavas švilpdamas ramino jį.

Glenarvanas ir Robertas atsistojo ginti ramados angos. Užsitaisę karabinus, jie jau buvo bešauną į pirmą vilkų eilę, bet Talkavas ranka kilstelėjo nutaikytus šautuvų vamzdžius.

– Ko nori Talkavas? – paklausė Robertas.

– Jis mums draudžia šauti! – atsakė Glenarvanas.

– Kodėl?

---

* Estansijos – dideli gyvulių ūkiai Argentinos pampose. (Aut. past.)

– Turbūt mano, kad dar ne laikas.

Daug svarbesnė priežastis vertė indėną šitaip pasielgti, ir Glenarvanas tai suprato, kai Talkavas, pakėlęs ir apžiūrėjęs savo parakinę, parodė, kad ji beveik tuščia.

– Kas yra? – paklausė Robertas.

– Reikia taupyti amuniciją. Šiandienė medžioklė mums brangiai kainavo: maža teliko švino ir parako. Vos dvidešimčiai šūvių.

Berniukas nieko neatsakė.

– Tu nebijai, Robertai?

– Ne.

– Gerai, vaikeli.

Tą akimirką vėl nuaidėjo šūvis. Talkavas paguldė vieną pernelyg įsidrąsinusį priešą. Vilkai, artinęsi glaustomis eilėmis, atsitraukė ir susibūrė per šimtą žingsnių nuo aptvaro.

Indėnas mostelėjo Glenarvanui stoti į jo vietą, o pats sugriebęs guolį, žoles, žodžiu, viską, kas dega, sunešė krūvon prie ramados angos ir užmetė ant žarijų. Netrukus juodame danguje išsidriekė liepsnos užuolaida, ir pro jos properšas buvo matyti švytuojančios pašvaistės nutvieksta lyguma. Tada Glenarvanui paaiškėjo, su kokia aibe žvėrių jiems teks grumtis. Vargu ar kas nors buvo susidūręs su tokia didžiule kraugerių vilkų ruja. Ugnies užtvaros sulaikyti, jie dar labiau įsiuto. Kai kurie, užpakalinių eilių stumiami, prisiartino prie pat liepsnojančio laužo ir apdegė letenas.

Kartkartėmis reikėdavo paleisti vieną kitą šūvį į staugiančią ordą. Po valandos prerijose tysojo apie penkiolika vilkų.

Apsuptųjų būklė dabar buvo palyginti nelabai pavojinga. Kol užteks šovinių ir kol ugnies užtvara saugos ramados angą, vilkų užpuolimo nėra ko bijoti. Bet kas daryti paskiau, kai užges ugnis, ir jie nebeturės kuo šaudyti?

Glenarvanas pažvelgė į Robertą, ir jam suspaudė širdį. Jis visiškai pamiršo save ir tegalvojo apie vargšą, ne pagal savo metus drąsų vaiką. Robertas buvo išblyškęs, bet šautuvo nepaleido iš rankų ir ryžtingai laukė įerzintų vilkų antpuolio. Glenarvanas, šaltai apsvarstęs būklę, nusprendė veikti.

„Po valandos, – galvojo jis, – nebeturėsime nei parako, nei švino, nei ugnies. Nėra ko laukti tos akimirkos, reikia tuojau pat ko nors imtis."

Jis atsigręžė į Talkavą ir, stengdamasis prisiminti visus žinomus ispaniškus žodžius, ėmė kalbėtis su indėnu. Šūviai dažnai pertraukdavo jį.

Nelengva juodviem buvo susišnekėti. Laimė, Glenarvanas žinojo raudonųjų vilkų įjunkį. Kitaip nebūtų supratęs nei patagoniečio žodžių, nei mostų.

Vis dėlto praėjo ketvirtis valandos, kol jis galėjo perduoti Robertui Talkavo atsakymą. Glenarvanas teiravosi indėną, ką daryti, nes būklė buvo kone beviltiška.

– Na, o ką jis atsakė? – paklausė Robertas Grantas.

– Jis sakė, kad žūtbūt reikia laikytis iki aušros. Aguaras medžioja tik naktį, rytą vėl grįžta į savo olą. Tai patamsių vilkas, bailus žvėris, bijąs dienos šviesos, keturkojis apuokas!

– Na, tai ir ginsimės iki aušros!

– Taip, mano berniuk, o kai nebegalėsime atsiginti šautuvais, ginsimės peiliais.

Talkavas jau parodė pavyzdį: kai tik kuris vilkų prisiartindavo prie laužo, patagonietis trenkdavo jam šautuvo buože, kuri tuoj aptikšdavo krauju.

Tačiau visos gynimosi priemonės baigėsi. Apie antrą valandą ryto Talkavas įmetė į ugnį paskutinį žabų glėbį, o šaudmenų apsuptiesiems buvo likę tik penkiems užtaisams.

Glenarvanas beviltiškai apsidairė aplinkui.

Jis pagalvojo apie berniuką, stovintį šalia, apie draugus, apie visus mylimus žmones. Robertas tylėjo. Galbūt pasitikėjimo kupinai jo vaizduotei šis pavojus neatrodė toks grėsmingas? Bet Glenarvanas nerimavo už du. Jį gąsdino siaubinga, dabar nebeišvengiama perspektyva būti vilkų suėstiems! Jis nebegalėjo susitvardyti, pritraukė berniuką, prispaudė prie širdies ir su ašarom akyse pabučiavo jam kaktą.

Robertas šypsodamasis pažvelgė į jį.

– Aš nebijau! – tarė jis.

– Nebijok, nebijok, mano vaikeli, – atsakė Glenarvanas. – Po poros valandų ims aušti, ir mes būsime išgelbėti. Puiku, Talkavai, puiku, narsusis patagonieti! – šūktelėjo jis, pamatęs, kad indėnas šautuvo buože nudėjo du didžiulius žvėris, bandžiusius prasigauti pro ugnies užtvarą.

Kai tik kuris vilkų prisiartindavo prie laužo, patagonietis trenkdavo jam šautuvo buože, kuri tuoj aptikšdavo krauju.

Bet tą pačią akimirką gęstančio laužo šviesoje jis pamatė rują aguarų, glaudžiomis eilėmis slenkančių prie ramados.

Artinosi šios kruvinos dramos pabaiga. Ugnis geso, kuro nebebuvo. Liepsna vos vos blykčiojo. Iki šiol apšviesta lyguma paskendo tamsoje, vėl sužibo fosforinės raudonųjų vilkų akys. Dar valandėlė, ir visa orda įsiverš į aptvarą.

Talkavas iššovė paskutinį užtaisą, dar vieną vilką paklojo ant žemės ir susidėjo rankas. Galva nusviro jam ant krūtinės. Jis atrodė didžiai susimąstęs. Gal ieškojo kokio nors drąsaus, negalimo, tiesiog beprotiško būdo tai įsiutusiai vilkų gaujai nuvyti? Glenarvanas nedrįso klausinėti.

Kaip tik tuo metu vilkai nustojo puolę. Jie tarytum ėmė trauktis, kurtinantis staugimas staiga nuščiuvo. Gūdi tyla apgaubė lygumą.

– Jie traukiasi! – tarė Robertas.

– Galimas daiktas, – atsakė Glenarvanas įsiklausydamas.

Bet Talkavas, atspėjęs jo mintį, papurtė galvą. Jis gerai žinojo, kad žvėrys nepaliks garantuoto grobio, iki ryto aušra nugins juos į tamsias olas.

Tačiau priešo taktika aiškiai pasikeitė.

Jis jau nebemėgino pulti ramados iš priekio, bet naujasis manevras grėsė dar didesniu pavojumi.

Aguarai, nepatekę į ramadą pro angą, kurią atkakliai gynė geležis ir ugnis, apėjo ją ir sutartinai bandė pulti iš priešingo šono.

Netrukus žvėrys nagais ėmė draskyti patrešusį medį. Pro išjudintų stulpų tarpus jau kyščiojo stiprios letenos, kruvini snukiai. Išsigandę arkliai nusitraukė ir, beprotiško siaubo pagauti, blaškėsi po aptvarą.

Glenarvanas stvėrė į glėbį berniuką, pasiryžęs ginti jį iki pat galo. Gal jis net buvo beketinąs bėgti, nepaisydamas, kad tai beviltiška, ir metė žvilgsnį į indėną.

Talkavas, puldinėjęs po ramadą tartum laukinis žvėris, ūmai prišoko prie savo arklio, kuris drebėjo iš nekantrumo, ir ėmė rūpestingai balnoti, nepamiršdamas nė vienos šikšnelės, nė vienos sagties. Rodės, kad jis nebekreipia dėmesio į vis didėjantį staugimą. Glenarvanas paniuręs su baime stebėjo jį.

– Jis palieka mus! – sušuko pamatęs, kad Talkavas čiupo pavadžius ir rengiasi sėsti ant arklio.

– Jis! Niekados! – tarė Robertas.

Iš tikrųjų indėnas ne palikti, o išgelbėti norėjo juos savo gyvybės kaina.

Pabalnotas Tauka kramtė žąslus, trypčiojo. Jo akys, pilnos išdidumo ugnies, mėtė žaibus. Jis suprato savo šeimininką.

Tą akimirką, kai indėnas įsikibo arkliui į karčius, Glenarvanas drebančia ranka pagriebė jo ranką.

– Tu išjoji? – tarė jis, parodęs jam laisvą lygumą.

– Taip, – atsakė indėnas, supratęs Glenarvano mostą.

Paskui ispaniškai pridūrė:

– Tauka! Puikus arklys. Greitas. Nuvilios vilkus.

– O Talkavai! – šūktelėjo Glenarvanas.

– Greičiau! Greičiau! – paragino indėnas, kai Glenarvanas, iš susijaudinimo užsikirsdamas, kalbėjo Robertui:

– Robertai! Mano vaikeli! Tu girdi? Jis nori pasiaukoti dėl mūsų! Jis ketina dumti į pampas, nori nuvilioti įsiutusius vilkus!

– Talkavai, bičiuli! – tarė Robertas, puldamas patagoniečiui po kojų. – Talkavai, bičiuli, nepalik mūsų!

– Ne! – tarė Glenarvanas. – Jis mūsų nepaliks!

– Jokime drauge, – tarė jis indėnui, rodydamas į išsigandusius arklius, kurie spaudėsi prie aptvaro stulpų.

– Ne, – atsakė indėnas, supratęs jo žodžius. – Blogi arkliai. Persigandę. Tauka. Geras arklys.

– Tebūnie taip! – tarė Glenarvanas. – Talkavas tavęs nepaliks, Robertai! Jis nurodė, ką turiu daryti! Aš privalau joti! O jis privalo pasilikti su tavimi!

Paskui, griebdamas Tauką už pavadžių, tarė:

– Aš joju, aš!

– Ne, – ramiai atkirto patagonietis.

– O aš saku, kad aš joju, – sušuko Glenarvanas, ištraukdamas jam iš rankų pavadžius, – aš joju! Gelbėk vaiką! Aš jį pavedu tau, Talkavai!

Glenarvanas iš susijaudinimo painiojo ispaniškus žodžius su angliškais. Bet argi ne vis tiek kokia kalba! Tokiais siaubingais atvejais vienas mostas pasako viską, ir žmonės iš karto vienas kitą supranta.

Tačiau Talkavas priešinosi. Ginčas tebesitęsė, o pavojus kas akimirką vis augo. Pragraužti basliai jau braškėjo nuo vilkų dantų ir nagų.

Nei Glenarvanas, nei Talkavas, rodės, nenorėjo nusileisti. Indėnas nutempė Glenarvaną prie aptvaro angos. Jis jam parodė lygumą, kur jau nebebuvo nė vieno vilko. Paskubomis berdamas žodžius, įtikinėjo, kad nė akimirkos negalima delsti, kad dar didesnis pavojus grės pasilikusiems, jei nepavyks nuvilioti vilkų, pagaliau, kad tik jis pažįsta Tauką ir, gelbėdamas juos, privers jį lėkti kaip vėjas. Glenarvanas lyg aklas spyrėsi, norėdamas pasiaukoti, tik staiga jį kažkas smarkiai pastūmė. Tauka nebetrypčiojo, nebesistojo piestu, bet staiga vienu šuoliu peršoko ugnies užkardą ir vilkų lavonus, o vaikiškas balsas šūktelėjo:

– Tesaugo jus Dievas, sere!

Pro Glenarvaną ir Talkavą šmėstelėjo Robertas, įsikibęs Taukai į karčius, ir dingo tamsoje.

– Robertai! Nelaimingasis! – sušuko Glenarvanas.

Bet jo žodžių net patagonietis neišgirdo. Baisus staugimas sudrebino orą. Raudonieji vilkai puolė paskui arklį ir tiesiog pasakišku greitumu nudūmė į vakarus.

Talkavas ir Glenarvanas išbėgo iš ramados. Lygumoje vėl pasidarė tylu, ir toli nakties tamsoje vos buvo galima įžiūrėti judančią liniją.

Glenarvanas krito ant žemės, susisielojęs, nusiminęs, laužydamas rankas. Jis pažvelgė į Talkavą. Indėnas buvo ramus ir šypsojo.

– Tauka! Geras arklys! Narsus vaikas! Jis išsigelbės! – kartojo pritariamai linguodamas galvą.

– O jei nukris? – tarė Glenarvanas.

– Nenukris!

Nors Talkavas buvo tvirtai tuo įsitikinęs, bet vargšas Glenarvanas visą naktį baisiausiai kankinosi. Jis nė nebegalvojo, koks pavojus nuslinko vilkams pasitraukus. Jis norėjo bėgti ieškoti Roberto, bet indėnas neleido; paaiškino, kad tie arkliai nepavys Taukos, kuris tikriausiai paspruko nuo priešų, kad tamsoje jo nesurasi ir tik prašvitus bus galima ieškoti Roberto.

Apie ketvirtą valandą ryto pradėjo brėkšti. Tirštas rūkas dangaus pakrašty netrukus nusidažė blyškiomis spalvomis. Lyguma sublizgėjo skaidriais rasos lašais, ir žolė, pūstelėjus švelniam ryto vėjeliui, ėmė siūbuoti.

Buvo metas joti.

– Kelionėn! – tarė indėnas.

Glenarvanas, nieko neatsakęs, šoko ant Roberto arklio. Netrukus abu raiteliai šuoliais lėkė tiesiai į vakarus, iš kur turėjo atvykti jų atsilikę draugai.

Kokią valandą jie lėkė lyg vėjas, akimis ieškodami Roberto, kiekviename žingsnyje bijodami išvysti jo kruviną lavoną. Gle-

narvanas visą laiką pentinais ragino arklį. Pagaliau jie išgirdo vieną po kito kelis šūvius – lyg sutartinį ženklą.

– Tai jie! – sušuko Glenarvanas.

Abu paspaudė arklius ir po kelių akimirkų prisijungė prie Paganelio vadovaujamo būrio. Iš Glenarvano krūtinės išsiveržė riksmas. Robertas, gyvas ir sveikas, sėdėjo ant puikiojo Taukos, kuris, pamatęs savo šeimininką, iš džiaugsmo sužvengė.

– Ak mano vaikeli, vaikeli! – neapsakomai švelniu balsu sušuko Glenarvanas.

Robertas ir jis, nušokę nuo arklių, puolė vienas kitam į glėbį. Paskui indėnas prispaudė prie krūtinės drąsųjį kapitono Granto sūnų.

– Jis gyvas, gyvas! – šaukė Glenarvanas.

– Taip, – atsakė Robertas, – Tauka mane išgelbėjo!

Indėnas, nelaukdamas Roberto pagyrimų, padėkojo savo arkliui: kalbino jį, glamonėjo, tartum to išdidaus gyvulio gyslomis būtų tekėjęs žmogaus kraujas.

Paskui, atsisukęs į Paganelį, parodė jam Robertą:

– Narsuolis!

Ir pridūrė indėnišką metaforą drąsumui pažymėti:

– Jo pentinai nedrebėjo!

O Glenarvanas, apkabinęs Robertą, klausinėjo:

– Kodėl, mano sūnau, tu neleidai man arba Talkavui išmėginti paskutinę galimybę tave išgelbėti?

– Misteri Glenarvanai, – atsakė vaikas su didžiausiu dėkingumu, – argi šį kartą nebuvo mano eilė aukotis? Talkavas jau sykį išgelbėjo man gyvybę! O jūs ketinate išgelbėti mano tėvą.

Dvidešimtas skyrius
ARGENTINOS LYGUMOS

Apsidžiaugę, kad susitiko draugus, Paganelis, Ostinas, Vilsonas, Malredis, – visi tie, kurie buvo atsilikę, išskyrus galbūt vieną majorą Maknabsą, pasijuto mirštą iš troškulio. Laimė, iki Guaminio buvo jau nebetoli. Būrelis vėl leidosi kelionėn, ir septintą valandą ryto atvyko prie ramados. Iš tysančių prie angos negyvų vilkų lengva buvo įsivaizduoti puolimo smarkumą ir gynėjų narsą. Netrukus keleiviai, kaip reikiant atsigaivinę, susėdo ramadoje valgyti atmintinų pusryčių. Nandu kepsnys buvo be galo išgirtas, o tatu, iškeptas jo paties kiaute, pripažintas skaniausiu patiekalu.

– Tokio kepsnio suvalgyti tik gabalėlį, – pareiškė Paganelis, – būtų didžiausias Apvaizdos įžeidimas, reikia jo valgyti, kiek lenda.

Ir jis tikrai kirto, o nesusirgo tik dėl to, kad tyras Guaminio vanduo, anot jo, turi nuostabių, virškinimą žadinančių savybių.

Dešimtą valandą ryto Glenarvanas, nenorėdamas pakartoti Hanibalo klaidos, padarytos Kapujoje, davė ženklą vykti. Prisipylę pilnus maišus vandens, keleiviai išjojo. Gerai pailsėję ir pasiganę arkliai buvo labai žvalūs ir beveik visą laiką jojo medžioklės ristele. Apylinkės buvo drėgnesnės ir todėl derlingesnės, bet vis tokios pat negyvenamos. Nieko ypatinga neįvyko lapkričio 2-ąją ir 3-ąją, ir vakare keleiviai, jau pripratę prie ilgų žygių, sustojo pailsėti pampų ir Buenos Airių provincijos pasieny.

Iš Talkahuano įlankos jie išvyko spalio 14-ąją, vadinasi, per dvidešimt dvi dienas laimingai nukeliavo keturis šimtus penkiasdešimt mylių, tai yra beveik du trečdalius kelio.

Rytojaus rytą jie prajojo sutartinę sieną, skiriančią Argentinos lygumas nuo pampų. Čia Talkavas vylėsi sutikti kasikus, kurių rankose, jo manymu, turėjo būti Haris Grantas ir jo nelaisvės draugai.

Iš keturiolikos Argentinos Respublikos provincijų didžiausia ir tirščiausiai gyvenama – Buenos Airių provincija. Pietuose tarp šešiasdešimt ketvirto ir šešiasdešimt penkto laipsnio ji ribojasi su indėnų žemėmis. Kraštas nuostabiai derlingas. Ypač sveikas klimatas toje javažolėmis ir ankštiniais apaugusioje lygumoje, kurios beveik tobulai lygus paviršius traukiasi iki pat Siera Tandilio ir Siera Tapalkemo papėdžių.

Keleiviai, toldami nuo Guaminio upės, su dideliu pasitenkinimu konstatavo, kad temperatūra mažėja. Dėl stiprių ir šaltų Patagonijos vėjų, kurie nuolat judina atmosferos sluoksnius, vidutinė temperatūra čia ne aukštesnė kaip 17° Celsijaus. Gyvuliai ir žmonės, kentę karštį ir sausrą, dabar nebeturėjo kuo skųstis. Jie jojo pirmyn žvalūs ir pilni pasitikėjimo. Tačiau, priešingai Talkavo žodžiams, kraštas atrodė visiškai negyvenamas, arba, tiksliau sakant, nebegyvenamas.

Keliaudami į vakarus trisdešimt septinta lygiagrete, jie dažnai prijodavo nedideles čia gėlo, čia sūroko vandens lagūnas. Jų pakrantėse ir krūmuose šokinėjo judrūs karaliukai nykštukai, čiulbėjo linksmi vieversiai, tangarai, plunksnų gražumu ir spalvingumu rungtyniaujantys su kolibriais. Šie gražūs paukščiai smagiai sau plasnojo, nekreipdami dėmesio į varnėnus su raudonais antpečiais, kariškai atstatytomis raudonomis krūtinėmis, paraduojančius ant kranto. Dygliuotuose krūmuose tartum kreolės hamakas suposi kabantis anubių lizdas, o lagūnų pakrantėse būriais stipinėjo puikūs flamingai, išskėtę vėjyje raudonus kaip ugnis sparnus. Čia pat buvo matyti ir jų lizdai

nupjauto kūgio formos, pėdos aukščio, vienas prie kito – ištisas miestelis. Flamingai nesibaidė besiartinančių keleivių. Šito mokslininkas Paganelis nebuvo numatęs.

– Žinote, majore, jau seniai aš norėjau pamatyti skrendantį flamingą, – tarė Paganelis majorui.

– Puiku! – atsakė majoras.

– Tad, sulaukęs progos, ja ir pasinaudosiu.

– Pasinaudokite, pasinaudokite, Paganeli.

– Eikite su manimi, majore. Ir tu, Robertai. Man reikia liudininkų.

Ir Paganelis, praleidęs kitus, Roberto Granto ir majoro lydimas, pasuko flamingų būrio link.

Prisiartinęs per gerą šūvio nuotolį, jis šovė iš tuščio šautuvo, nes niekad nebūtų praliejęs be reikalo net ir paukščio kraujo, ir visi flamingai tartum pagal komandą pakilo, o Paganelis įdėmiai žiūrėjo į juos pro savo akinius.

– Na, – tarė jis majorui, kai būrys dingo iš akių, – matėte, kaip jie skrenda!

– Taip, mačiau, – atsakė Maknabsas, – tik aklas būdamas, galėčiau to nematyti.

– Ar jums neatrodė, kad skrisdami jie panašūs į plunksnuotą strėlę.

– Anaiptol.

– Nė kiek, – pridūrė Robertas.

– O aš buvau tuo tikras! – tarė patenkintas mokslininkas. – Vienas didžiausių rašytojų, mano žymusis tėvynainis Šatobrianas, nevykusiai palygino flamingą su strėle! Ak Robertai, pats matai, kad palyginimas – pavojingiausia iš visų man žinomų retorinių figūrų. Venk jo visą gyvenimą ir vartok jį tik paskutiniu atveju.

– Vadinasi, jūs savo stebėjimu patenkintas? – paklausė majoras.

– Sužavėtas.

– Aš taip pat, bet paraginkime arklius, nes dėl jūsų garsiojo Šatobriano atsilikome visą mylią.

Pasivijęs kelionės draugus, Paganelis pamatė, kad Glenarvanas kalbasi su indėnu, kuris, rodės, jo nesuprato. Talkavas dažnai nutildavo, apsidairydavo, lyg smarkiai nustebęs.

Glenarvanas, nematydamas šalia savęs nuolatinio vertėjo, pats pamėgino pasiteirauti indėną, bet veltui. Todėl, iš toli pastebėjęs mokslininką, šūktelėjo jam:

– Greičiau šen, Paganeli, aš niekaip negaliu susišnekėti su Talkavu.

Paganelis, valandėlę kalbėjęsis su patagoniečiu, atsigręžė į Glenarvaną:

– Talkavą stebina vienas iš tikrųjų keistas reiškinys, – tarė jis.

– Koks?

– Kad nesutinkame nei indėnų, nei jų pėdsakų šioje lygumoje. Paprastai indėnai gaujomis bastosi: varosi pavogtus iš estansijų gyvulius ar traukia iki Andų parduoti sorilio kilimų ir pintų šikšninių botagų.

– O kaip Talkavas aiškina jų išnykimą?

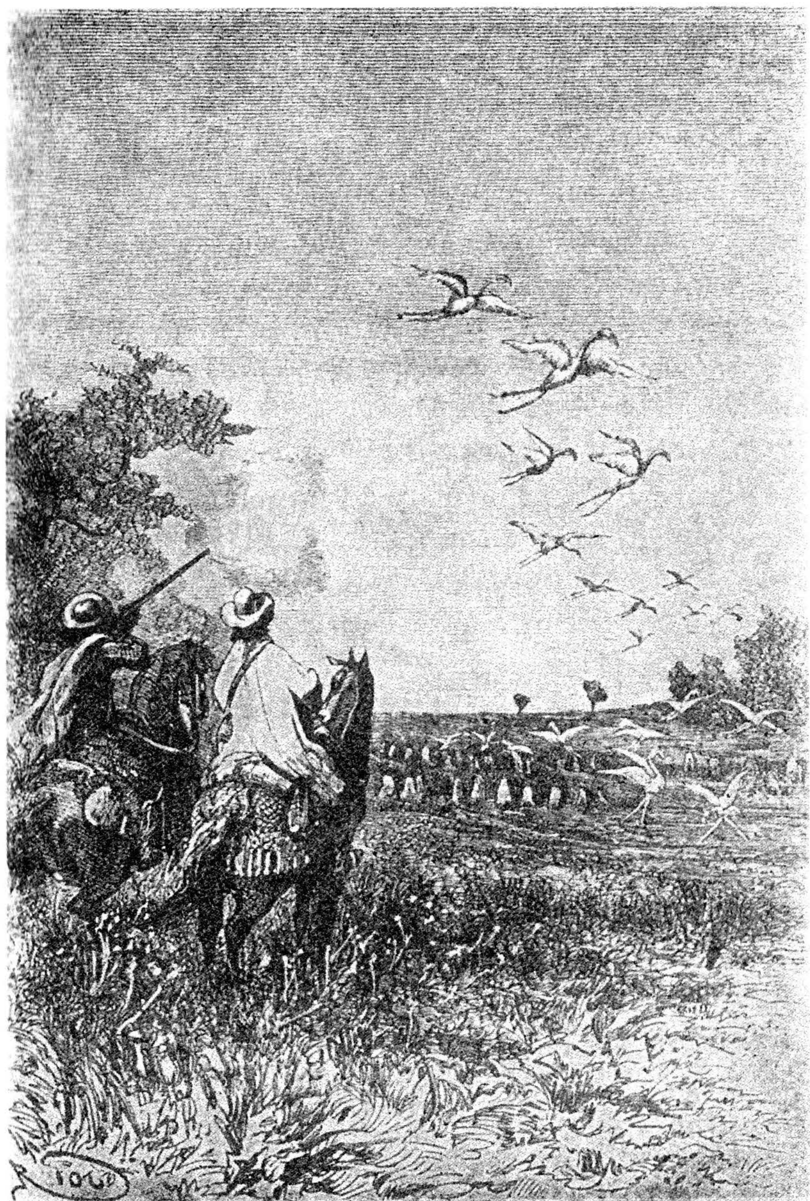
– Jis pats nieko nesupranta. Stebisi, ir viskas.

– O kokius indėnus jis vylėsi sutikti šioje pampų dalyje?

– Kaip tik tuos, į kurių rankas yra patekę belaisviai: čionykštes gentis, kurioms vadovauja kasikai Kalfukuras, Katrielis ar Jančetrusas.

– Kas šie žmonės?

– Gaujų vadai, kurie prieš trisdešimt metų buvo visagaliai, kol juos nuvijo anapus kalnų. Nuo to laiko jie pasidarė nuolan-

Flamingų medžioklė

kūs, kiek gali būti nuolankus indėnas, ir bastosi po pampas ir Buenos Airių provinciją. Ir aš stebiuosi, kad neaptinkame jokių pėdsakų, nors indėnai paprastai čia plėšikauja.

– Ką gi mums daryti? – paklausė Glenarvanas.

– Tuojau sužinosiu, – atsakė Paganelis.

Pasitaręs su Talkavu, jis pranešė:

– Jo nuomone, o ji man atrodo išmintinga, turime keliauti į rytus iki Nepriklausomybės tvirtovės – mums bus pakeliui – ir, jeigu ten nieko nesužinosime apie kapitoną Grantą, bent išsiaiškinsime, kas ištiko Argentinos lygumų indėnus.

– Ar toli ta Nepriklausomybės tvirtovė? – paklausė Glenarvanas.

– Netoli Siera Tandilio, maždaug už šešiasdešimties mylių.

– Ir kada mes ten būsime?..

– Poryt vakare.

Dėl šio įvykio Glenarvanas sunerimo. Nesitikėjo, kad pampose nesutiks nė vieno indėno. Paprastai jų čia daug. Matyt, kokios nors ypatingos aplinkybės privertė juos pasitraukti. Jei Haris Grantas buvo vienos šių genčių nelaisvėje, svarbu sužinoti, kur jis atsidūrė: šiaurėje ar pietuose? Ta nežinia visą laiką nedavė Glenarvanui ramybės. Bet kuria kaina reikėjo susekti kapitono pėdsakus. Todėl geriausia paklausyti Talkavo patarimo ir keliauti į Tandilio kaimą. Ten bent bus su kuo pasikalbėti.

Apie ketvirtą valandą horizonte iškilo kalva, kurią šiame lygumų krašte galėjai pavadinti kalnu.

Tai buvo Siera Tapalkemas, ir keleiviai jo papėdėje praleido naktį.

Kitą dieną be jokio vargo jie perėjo Siera Tapalkemą. Jojo nuolaidžiais smėlėtais šlaitais. Žmonėms, persiritusiems per Andų Kordiljeras, tokia kalva buvo vieni juokai, ir arkliams beveik ne-

teko sulėtinti bėgimo. Vidurdienį prijojo apleistą Tapalkemo tvirtovę – pirmą grandį fortų grandinėje pietinei sienai saugoti nuo čionykščių plėšikų. Talkavas vis labiau ir labiau stebėjosi, ir čia nesutikęs nė vieno indėno. Apie vidurdienį lygumoje pasirodė trys puikiais arkliais ir gerai apsiginklavę raiteliai. Jie stabtelėjo norėdami apžiūrėti būrelį, tačiau artyn nesileido ir tučtuojau nudūmė nepaprastu greičiu. Glenarvanas buvo įsiutęs.

– Gaučai, – tarė patagonietis, pavadindamas indėnus vardu, dėl kurio majoras ir Paganelis kartą buvo susiginčiję.

– A, gaučai, – atsiliepė Maknabsas. – Na, Paganeli, šiandien šiaurys nepučia. Ką manote apie šiuos padarus?

– Manau, kad jie panašūs į tikrus banditus, – atsakė Paganelis.

– O nuo „manau“ iki „iš tiesų“ toli, brangusis mokslininke?

– Tik vienas žingsnis, brangusis majore!

Paganelio prisipažinimas visus prajuokino, bet jis dėl to nė kiek neįsižeidė, atvirkščiai, ta pačia proga net pareiškė vieną labai įdomią mintį:

– Kažkur esu skaitęs, kad arabų itin žiauri burna, o žvilgsnis – geras. Amerikos laukinių priešingai: ypač piktos akys.

Net fizionomistas profesionalas nebūtų geriau apibūdinęs indėnų rasės.

Talkavo nurodymu būrelis jojo glaustai; kad ir kokia dykynė būtų šis kraštas, reikia saugotis netikėtumų: bet tą pat vakarą nieko blogo neatsitiko, ir jie apsistojo erdvioje negyvenamoje tolderijoje, kur kasikas Katrielis paprastai sušaukdavo savo gaujas. Apžiūrėjęs apylinkes ir neaptikęs šviežių pėdsakų, patagonietis nusprendė, kad tolderijoje seniai niekas nesilankė.

Kitą dieną Glenarvanas su savo kelionės draugais vėl jojo lyguma; netrukus jie pastebėjo pirmas estansijas Siera Tandilo

apylinkėse, bet Talkavas patarė čia nesustoti, o vykti tiesiai į Nepriklausomybės tvirtovę; ten jis sužinosiąs, kas atsitikę, kad indėnai dingę iš šio krašto.

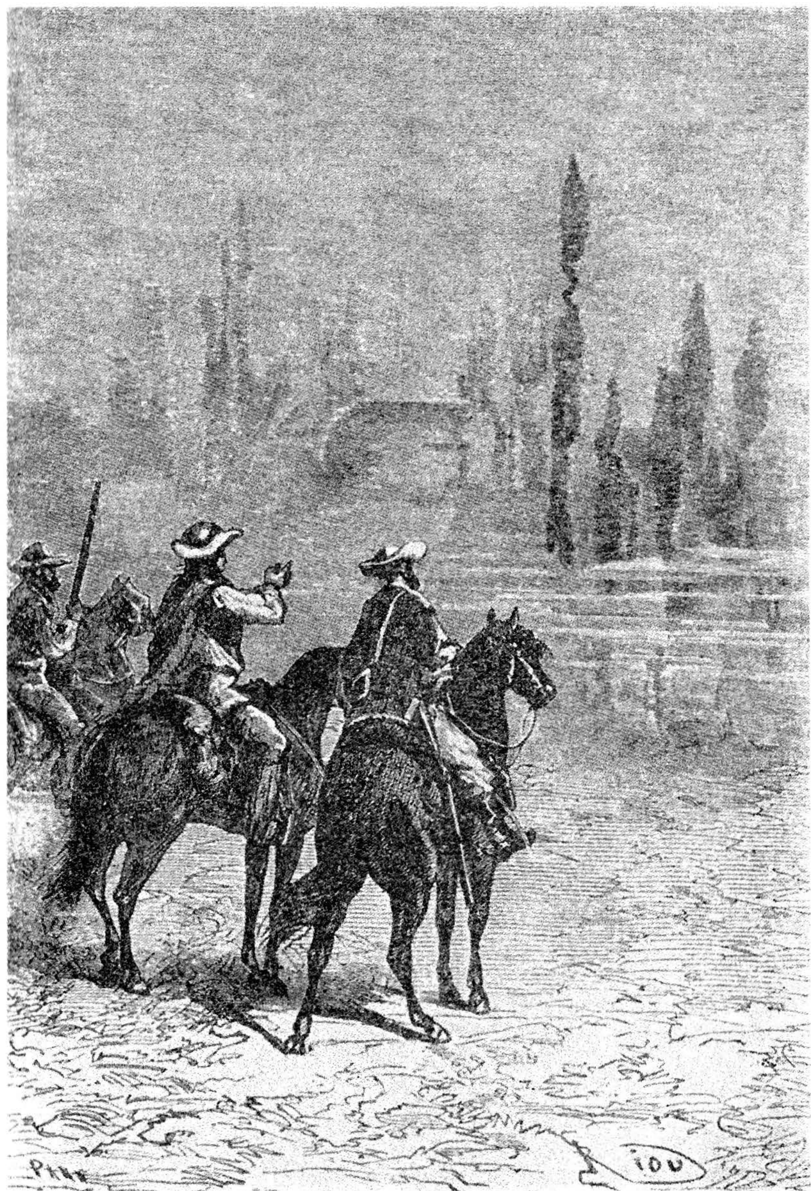
Vėl pagausėjo medžių; nuo Kordiljerų jų retokai pasitaikydavo. Dauguma buvo pasodinti po to, kai Ameriką apgyveno europiečiai. Azedarakai, persikai, tuopos, akacijos, gluosniai augo, niekieno neprižiūrimi, gerai ir greitai. Daugiausia jie supo „koralus“ – erdvius mietais aptvertus bandodaržius. Ten ganėsi ir penėjosi tūkstančiai jaučių, avinų, karvių ir arklių, paženklintų savininko įdagu. Juos saugojo didžiuliai budrūs šunys. Druskingame dirvožemyje kalnų papėdėse auganti žolė – puikus galvijų pašaras. Todėl tokios vietos ir parenkamos estansijoms. Jas prižiūri vedėjas su padėjėju, kurio žinioje peonai, po keturis kiekvienam tūkstančiui galvų.

Šie žmonės čia gyvena kaip Biblijos piemenys. Jų bandos tokios pat gausios, o gal net gausesnės už kažkada besiganiusias Mesopotamijos lygumose. Tik šie piemenys neturi šeimos; stambieji gyvulių augintojai pampose, vadinami estanserais, daugiau turi bendro su storžieviais jaučių pirkliais negu su biblinių laikų patriarchais.

Visa tai Paganelis labai gerai išaiškino savo kelionės draugams ir davė įdomų antropologijos požiūriu rasių palyginimą. Netgi majoras, ir tas klausėsi susidomėjęs.

Be to, Paganeliui pasitaikė proga stebėti keistą miražą – reiškinį, labai dažną šioje lygumoje: estansijos iš tolo atrodo kaip didelės salos, o aplink jas augantys gluosniai ir tuopos tarsi atsispindi tyrame vandenyje, kuris, keleiviams artinantis, tolsta; iliuzija tokia tobula, jog akis negali atskirti apgaulės.

Tą dieną, lapkričio 6-ąją, jie prajojo keletą estansijų ir vieną ar dvi saladeras. Vešliose ganyklose atsiganę galvijai čia pakiša

Paganeliui pasitaikė proga stebėti keistą miražą.

kaklus po skerdiko peiliu. Saladeros, kaip sako pats vardas, – vieta, kur sūdoma skerdiena. Šie šlykštūs darbai prasideda pavasario pabaigoje. Saladorai tada išvyksta į ganyklas; jie vikriai sugaudo galvijus lasais ir nusivaro į saladeras; ten šimtais skerdžiama jaučių, bulių, karvių, avinų, lupama oda, darinėjama. Bet dažnai buliai nesiduoda papjaunami. Tada kailialupiai virsta toreadorais ir šį pavojingą darbą atlieka vikriai ir, reikia pasakyti, negirdėtai žiauriai. Apskritai šiose skerdyklose reginys siaubingas. Nieko nėra šlykštesnio už saladeros apylinkes; iš baisiųjų aptvarų sklinda ne tik smarvė, bet ir laukiniai kailialupių riksmai, gūdus šunų lojimas, pratisas besibaigiančių gyvulių baubimas; urubai ir aurai, didžiuliai Argentinos lygumų vanagai, suskridę čionai iš už dvidešimties mylių, tiesiog plėšte plėšia mėsininkams iš rankų dar trūkčiojančius nelaimingų aukų vidurius.

Bet šiuo metu saladerose buvo tylu, ramu, tuščia. Masinio skerdimo laikas dar nebuvo atėjęs.

Talkavas skubino būrelį: dar tą patį vakarą norėjo pasiekti Nepriklausomybės tvirtovę; raitelių spaudžiami, Taukos pavyzdžio skatinami, arkliai skriste skrido aukšta žole. Keleiviai matė ne vieną fermą dantytomis sienomis ir su giliais gynimosi grioviais; nuo gyvenamųjų namų terasų kariškai susiorganizavę gyventojai gali šaudyti į lygumų plėšikus. Šiose fermose Glenarvanas gal ir būtų ką nors sužinojęs rūpimu klausimu, bet daug tikriau buvo joti tiesiog į Tandilio kaimą. Todėl keleiviai čia nė nesustojo. Brasta persikėlė per Uesą, o už keleto mylių per Čapaleofą. Netrukus jie jau jojo Tandilio kalnagūbrio žaliuojančiais šlaitais, o po valandos siaurame tarpeklyje išvydo patį kaimą ir aukštas dantytas Nepriklausomybės tvirtovės sienas.

Dvidešimt pirmas skyrius
NEPRIKLAUSOMYBĖS TVIRTOVĖ

Siera Tandilis iškilęs tūkstantį pėdų viršum jūros lygio; kalnų grandinė – pirmykštės kilmės, atsiradusi žemėje anksčiau už gyvybę; jos sąranga ir sudėtis pamažu keitėsi veikiama požeminio karščio. Tai pusapvalės žole apaugusios gneisinės kalvos. Tandilio apygarda, pavadinta kalno vardu, apima visą pietinę Buenos Airių provincijos dalį ir baigiasi atšlaite, kuria šiaurės kryptimi teka daugybė upelių.

Šioje apygardoje maždaug keturi tūkstančiai gyventojų, jos centras – Tandilio kaimas, įsikūręs šiaurinių kalnų papėdėje ir saugomas Nepriklausomybės tvirtovės. Netoliese teka Čapaleofas, tad geografinė padėtis gana patogi. Šis kaimas ypatingas, ir Paganelis to negalėjo nežinoti: jame gyvena vien Prancūzijos baskai ir italų kolonistai. Iš tikrųjų Prancūzija įkūrė pirmąsias europiečių kolonijas žemutinėje La Platos dalyje. Nepriklausomybės tvirtovė gintis nuo indėnų antpuolių buvo pastatyta 1828 metais prancūzo Paršapo rūpesčiu. Jam padėjo pirmaeilis mokslininkas Alsidas d'Orbinji, geriausiai pažinęs, ištyręs ir aprašęs visus Pietų Amerikos pietinius kraštus.

Tandilio kaimas – gana svarbus punktas. Galeromis – tai dideli jaučiais kinkyti vežimai, labai patogūs važiuoti lygumos keliais, – per dvylika dienų susisiekiama su Buenos Airėmis; todėl čia vyksta gana gyva prekyba: kaimas veža parduoti į miestą iš savo estansijų galvijus, saladerose sūdytą mėsą ir labai įdomius indėnų gaminius, kaip medvilnines medžiagas, vilnonius audinius, nepaprastai dailius odos pynėjų dirbinius ir t. t. Tandilyje gana daug jaukių namų; yra taip pat viena kita mokykla ir bažnyčia, kad žmonės nebūtų nemokšos tiek čia, žemėje, tiek aname pasaulyje.

Paganelis, papasakojęs šias smulkmenas, pridūrė, kad Tandilio kaime jie tikriausiai ką nors sužinosią, juo labiau kad tvirtovėje nuolatos stovi tautinės gvardijos įgula. Glenarvanas liepė pastatyti arklius į dar neblogai atrodančios fondos* arklides; paskui Paganelis, majoras, Robertas ir jis, Talkavo lydimi, nuėjo Nepriklausomybės tvirtovės link.

Palypėję į kalną, po valandėlės jie atsidūrė prie tvirtovės vartų, gana nerūpestingai saugomų vieno argentiniečio sargybinio. Jie praėjo be jokių kliūčių; tai rodė didelį apsileidimą arba visišką saugumą.

Keletas kareivių tuo metu atlikinėjo pratimus tvirtovės aikštėje; vyriausiam galėjo būti dvidešimt metų, jauniausiam – vos septyneri. Tiesą sakant, tai buvo tuzinas vaikų ir paauglių, kurie fechtavosi gana pakenčiamai. Jų uniforma buvo dryžuoti odiniu diržu sujuosti marškiniai; apie kelnes, trumpas kelnaites ar škotišką sijonėlį nebuvo nė kalbos. Beje, šiltas oras pateisino tokį lengvą apdarą. Paganelis iš karto susidarė gerą nuomonę apie valdžią, kuri neeikvoja pinigų tuštiems blizgučiams. Kiekvienas vaikėzas turėjo šautuvą ir kalaviją. Kalavijai buvo per ilgi, o šautuvai per sunkūs tokiems pipirams. Visų veidai buvo įdegę ir kažkuo panašūs. Jiems vadovavo kapralas instruktorius, irgi panašus į juos. Rodės, lyg būtų broliai, iš tiesų taip ir buvo: dvylika brolių mokė rikiuotės tryliktasis.

Paganelis nenustebo; jis gerai atsiminė Argentinos statistiką ir žinojo, kad vidutiniškai kiekviena šeima turi devynetą vaikų; bet labai nustebo pamatęs, kad tie kareiviukai marširuoja kaip prancūzų kareiviai, tiksliai atlikinėja pagrindinius dvylika judesių šautuvą užtaisant. Kapralas netgi komandavo geografo gimtąja kalba.

* Fonda – užvažiuojamasis kiemas. (Aut. past.)

– Štai kas nepaprasta! – tarė Paganelis.

Bet Glenarvanas atvyko į Nepriklausomybės tvirtovę ne pasižiūrėti pratimus atlikinėjančių vaikigalių; dar mažiau jį domino jų tautybė ar kilmė. Tad jis nedavė Paganeliui ilgiau stebėtis ir paprašė jį pakviesti įgulos viršininką. Paganelis įvykdė jo pageidavimą, ir vienas argentinietis kareivis nuėjo į namelį, kuris atstojo kareivines.

Po valandėlės pasirodė pats komendantas. Tai buvo penkiasdešimties metų vyras, stiprus, kariškos išvaizdos, šiurkščiais ūsais, atsikišusiais skruostikauliais, žilstelėjusiais plaukais, valdingų akių, – taip bent jis atrodė pro dūmų kamuolius, kurie vertėsi iš trumpos jo pypkės. Jo eigastis ir stotas Paganeliui labai priminė *sui generis** senus prancūzų puskarininkius.

Talkavas, kreipdamasis į komendantą, pristatė jam Glenarvaną ir jo kelionės draugus. Kol jis kalbėjo, komendantas taip žiūrėjo į Paganelį, jog tam net nejauku pasidarė. Mokslininkas, nesuprasdamas, ko iš jo nori senas karys, jau buvo beklausiąs jį, bet tas be ceremonijų čiupo jam ranką ir džiugiu balsu paklausė geografo gimtąja kalba:

– Jūs prancūzas?

– Taip, prancūzas! – atsakė Paganelis.

– Kaip džiaugiuosi! Sveikas atvykęs, sveikas! Aš taip pat prancūzas, – kartojo komendantas, smarkiai purtydamas mokslininkui ranką.

– Tai jūsų draugas? – paklausė majoras Paganelį.

– Po šimts! – atsakė šis su tam tikru pasididžiavimu. – Draugų esama visose penkiose pasaulio šalyse!

Vargais negalais ištraukęs savo ranką iš gyvų replių, Paganelis ėmė kaip pridera kalbėtis su stipruoliu komendantu. Gle-

---

* Savotiškas (lot.).

narvanas norėjo įterpti kokį žodį rūpimu klausimu, bet karys pasakojo savo istoriją ir neketino jos pertraukti nepabaigęs. Buvo matyti, kad žmogėnas seniai išvykęs iš Prancūzijos; gimtoji kalba jam jau nebebuvo kasdienė šnekamoji kalba, jis ją buvo primiršęs ir, nors žodžius dar atsiminė, sakinių sudaryti jau nebemokėjo. Jis kalbėjo maždaug taip, kaip Prancūzijos kolonijų negras.

Iš tikrųjų, kaip keleiviai netrukus sužinojo, tvirtovės komendantas buvo prancūzas seržantas, Paršapo kelionių draugas.

Jis gyvenąs čia nuo pat tvirtovės įsteigimo, tai yra nuo 1828 metų, ir dabar Argentinos vyriausybės sutikimu esąs tvirtovės komendantas. Jis baskas, penkiasdešimties metų, pavarde Manuelis Ifarageras, tik atsitiktinai netapęs ispanu. Išgyvenęs šiame krašte vienerius metus, seržantas Manuelis priėmęs Argentinos pilietybę, įstojęs į armiją ir vedęs dorą indėnę, kuri šiuo metu žindo šešių mėnesių dvynukus, žinoma, berniukus; pagarbioji gyvenimo draugė nebūtų drįsusi jam gimdyti dukterų. Manuelis nepripažįstąs jokios kitos profesijos, tik kario, ir tikįs, laikui bėgant, išauginti respublikai kuopą jaunų kareivių.

– Matėte! – tarė jis. – Žavingi! Geri kareiviai! Chose, Chuanai, Migeli, Pepe! Pepė septynerių metų. Ir jau moka šaudyti!

Pepė, išgirdęs, kad jį giria, suglaudė kojas ir nepaprastai grakščiai pagerbė ginklu.

– Jis aukštai iškils, – pridūrė seržantas. – Taps pulkininku arba brigados generolu!

Seržantas Manuelis kalbėjo su tokiu užsidegimu, jog nebuvo įmanoma prieštarauti jam nei dėl kario profesijos pranašumo, nei dėl jo numatytos karingų palikuonių ateities. Jis buvo laimingas, o anot Gėtės: „Visa, kas daro mus laimingus, nėra iliuzija.“

Geras ketvirtis valandos praėjo, kol komendantas viską išpasakojo. Talkavas baisiai stebėjosi. Jis negalėjo suprasti, kaip viena burna gali ištarti tiek žodžių. Niekas nepertraukė komendanto, bet kadangi kiekvienas seržantas, net ir prancūzas, turi kada nors nutilti, Manuelis pagaliau nutilo, prieš tai spėjęs nusivesti svečius į savo namus. Nuolankūs keleiviai buvo supažindinti su ponia Ifarager, kuri jiems pasirodė maloni moteris, jei tik šis Senojo Pasaulio posakis vartotinas kalbant apie indėnę.

Tik po to seržantas paklausė svečius, kokiu reikalu jie teikęsi jį aplankyti. Buvo patogiausias laikas – dabar arba niekados – išsiaiškinti.

Paganelis prancūziškai papasakojo apie jų kelionę per pampas ir baigdamas paklausė, kodėl indėnai apleido kraštą.

– A... Nė vieno! – atsakė seržantas, gūžtelėdamas pečiais. – Iš tikrųjų nė vieno!.. Mes sėdime rankas sudėję... Nėra ko veikti!

– O kodėl?

– Karas.

– Karas?

– Taip! Pilietinis karas...

– Pilietinis karas?.. – pakartojo Paganelis, kuris nejučiomis ėmė kalbėti „negriškai“.

– Taip, Paragvajus kariauja su Buenos Airėmis, – atsakė seržantas.

– Na, tai kas?

– Visi indėnai šiaurėje, generolo Floreso ariergarduose. Indėnai – plėšikai, jie plėšikauja.

– O kasikai?

– Kasikai su jais.

– Ką? O Katrielis?

– Katrielio nėra.

– O Kalfukuras?

– Ir Kalfukuro nėra.

– O Jančetrusas?

– Jančetruso irgi nėra.

Talkavas linktelėjo galvą. Matyt, jis nežinojo ar buvo užmiršęs apie pilietinį karą, suskaldžiusį respubliką į dvi stovyklas. Į tą karą paskui turėjo įsikišti Brazilija. Indėnams tarpusavio vaidai labai naudingi, ir jie negalėjo praleisti tokios puikios progos pasiplėšti. Todėl seržantas neklydo sakydamas, kad indėnai paliko pampas dėl pilietinio karo šiaurinėse Argentinos provincijose.

Bet šis įvykis sumaišė visus Glenarvano sumanymus ir planus. Jeigu Haris Grantas iš tikrųjų kasikų nelaisvėje, jis dabar kartu su jais bus atsidūręs respublikos šiaurėje. Tad kur ir kaip jį surasti? Ar verta leistis į pavojingą ir kone bergždžią kelionę iki šiaurinių pampos sienų jo beieškant? Tokį atsakingą klausimą reikėjo rimtai apsvarstyti.

Kai draugai tylėdami žvelgė vienas į kitą, majorui dingtelėjo mintis pasiteirauti, ar kartais seržantas negirdėjęs apie europiečius, patekusius pampos kasikams į nelaisvę?

Manuelis mąstė keletą minučių, tartum stengdamasis kažką prisiminti.

– Taip, – pagaliau atsakė jis.

– Ak! – sušuko Glenarvanas, kuriam sušvito nauja viltis.

Paganelis, Maknabsas, Robertas ir jis apsupo seržantą.

– Kalbėkite, kalbėkite, – šaukė jie, rydami jį akimis.

– Prieš keletą metų, – atsakė Manuelis, – taip... belaisviai europiečiai... bet aš jų nemačiau...

– Prieš keletą metų, – pertraukė jį Glenarvanas, – jūs apsirinkate... Laivo katastrofos data tiksli... „Britanija“ žuvo 1862 metų birželio mėnesį... Taigi dar nėra dvejų metų...

– O, daugiau, sere!

– Negali būti! – sušuko Paganelis.

– Iš tikrųjų! Tai buvo tais metais, kai gimė Pepė... Du vyrai...

– Ne, trys! – tarė Glenarvanas.

– Du, – patvirtino seržantas.

– Du? – labai nustebo Glenarvanas. – Du anglai?

– Ne, – atsakė seržantas. – Kas sako, kad anglai? Ne... vienas prancūzas, kitas italas.

– Italas, kurį nužudė pojučiai! – sušuko Paganelis.

– Taip! Paskui sužinojau... prancūzas... išsigelbėjo.

– Išsigelbėjo! – sušuko Robertas, kurio gyvenimas priklausė nuo seržanto atsakymo.

– Taip, ištrūko iš indėnų, – patvirtino Manuelis.

Visi pažvelgė į mokslininką, kuris nusiminęs daužė sau kaktą.

– A, suprantu, – pagaliau tarė jis, – viskas aišku, viskas paaiškėjo!

– Bet kas gi atsitiko? – paklausė Glenarvanas sunerimęs ir nekantraudamas.

– Bičiuliai, – tarė Paganelis, imdamas Robertą už rankų, – mums reikia apsiprasti su mintimi, kad mus ištiko rimtas nepasisekimas! Mes sekėme ne tomis pėdomis! Čia minimas ne kapitonas, o vienas mano tėvynainis. Jo draugą Marką Vazelą iš tikrųjų nužudė pojučiai, o jį patį žiaurieji indėnai keliskart buvo nusivarę prie Rio Kolorado krantų. Bet jam pavyko laimingai pabėgti ir sugrįžti į Prancūziją. Manydami einą Hario Granto pėdomis, mes ėjome jaunojo Ginaro* pėdomis!

* M. A. Ginaras iš tikrųjų trejus metus – nuo 1856 m. iki 1859 m. – buvo indėnų pojučių belaisviu, didvyriškai kentė baisius nelaisvės žiaurumus, kol pagaliau jam pavyko, žygiuojant per Andus, pasprukti Upsalatos tarpekliu. Jis sugrįžo į Prancūziją 1861 m. ir dabar yra Geografų draugijos narys ir Paganelio kolega. (Aut. past.)

Po šių Paganelio žodžių stojo kraupi tyla. Apsirikimas buvo aiškus. Seržanto papasakotos smulkmenos, belaisvio tautybė, jo draugo žuvimas, pabėgimas iš indėnų nelaisvės, – visa tai patvirtino. Glenarvanas sutrikęs žiūrėjo į Talkavą. Tada prabilo indėnas:

– Ar jūs niekad nesate girdėjęs apie tris anglus belaisvius? – paklausė jis prancūzą seržantą.

– Niekada, – atsakė Manuelis. – Tandilyje būtų žinoję... Aš būčiau žinojęs... Ne, to nebuvo...

Po šio kategoriško atsakymo Glenarvanas nebeturėjo ko veikti Nepriklausomybės tvirtovėje. Padėkojęs seržantui ir paspaudęs jam ranką, išvyko su savo kelionės draugais.

Glenarvanas buvo nusiminęs, kad jo viltys sudužo. Robertas ėjo šalimais tylėdamas, pilnomis ašarų akimis. Glenarvanas nerado nė vieno žodžio jam paguosti. Paganelis mostagavo rankomis, kalbėdamas pats su savimi. Majoras nepračiaupė lūpų. Rodės, ir Talkavas jautėsi nesmagiai: kentė jo savimeilė, kad suklaidino keleivius. Tačiau niekas nė nemanė priekaištauti jam dėl tokio atleistino apsirikimo.

Jie sugrįžo į fondą.

Vakarienė buvo liūdna. Žinoma, nė vienas tų drąsių ir pasiaukojusių žmonių nesigailėjo veltui patyrę tiek vargų ir pavojų. Tačiau kiekvienam buvo aišku, kad akies mirksniu žlugo bet kokia sėkmės viltis. Iš tikrųjų ar galima rasti kapitoną Grantą tame plote tarp Siera Tandilio ir jūros? Ne. Jei koks nors belaisvis būtų patekęs indėnams į rankas prie Atlanto vandenyno krantų, seržantas Manuelis tikriausiai būtų apie tai sužinojęs. Toks įvykis nebūtų likęs nepastebėtas čionykščių Tandilio gyventojų, kurie prekiauja su Karmeno miestu prie Rio Negro žiočių. Argentinos lygumų pirkliai viską žino, viską vienas ki-

tam pasisako. Todėl dabar liko viena išeitis: nedelsiant grįžti į „Dunkaną“, kuris turėjo laukti prie Medano kyšulio.

Paganelis paprašė Glenarvaną dokumento, kuriuo remdamiesi jie leidosi ieškoti ir patyrė tiek nesėkmių. Jis perskaitė jį kelis sykius su beveik neslepiamu pykčiu, stengdamasis surasti naują aiškinimą.

– Tačiau šis dokumentas aiškus! – kartojo Glenarvanas. – Juodu ant balto pažymėta laivo sudužimo ir kapitono nelaisvės vieta!

– O ne, – atsakė geografas, trenkdamas kumščiu į stalą, – šimtą kartų ne! Jei Hario Granto nėra pampose, tai jo nėra nė Amerikoje! O kur jis – turi pasakyti mums šis dokumentas, ir jis tai pasakys, mano mielieji, arba aš ne Žakas Paganelis!

Dvidešimt antras skyrius
POTVYNIS

Nuo Nepriklausomybės tvirtovės iki Atlanto vandenyno krantų – šimtas penkiasdešimt mylių. Jei neatsitiks ko nors kelyje, – o šito mažiausiai tikėtasi, – Glenarvanas per keturias dienas tikriausiai pasieks „Dunkaną“. Bet grįžti į laivą be kapitono Granto po tokio nesėkmingo ieškojimo buvo nelengva, ir jis niekaip negalėjo susigyventi su šia mintimi. Todėl kitą dieną nė nemanė išvykti. Tada majoras suskato rūpintis: liepė pabalnoti arklius, papildė maisto atsargas ir pasiteiravo kelio. Tik jo veiklumo dėka aštuntą valandą ryto būrelis jau leidosi žole apaugusiais Siera Tandilio šlaitais.

Glenarvanas jojo šalia Roberto ir nepratarė nė žodžio; būdamas drąsus ir ryžtingas, jis negalėjo ramiai priimti šios nesėkmės;

širdis jam perpus plyšo, galva degė lyg ugnyje. Paganelis, dėl viso to suirzęs, visaip dėliojo dokumento žodžius, norėdamas išgauti kokį nors naują nurodymą. Nekalbusis Talkavas leido Taukai pačiam risnoti. Tik visuomet savimi pasitikįs majoras laikėsi oriai, tartum nė nebūtų žinojęs, kas yra nusivylimas. Tomas Ostinas ir abu jūrininkai užjautė savo šeimininką. Kai išbaidytas kiškis perbėgo jiems kelią, prietaringi škotai susižvelgė.

– Blogas ženklas, – tarė Vilsonas.

– Taip, kalnuotoje Škotijoje, – atsakė Malredis.

– Kas bloga Škotijoje, nėra gera ir čia, – pamokomai atkirto Vilsonas.

Apie vidurdienį keleiviai nusileido nuo Siera Tandilio ir atsidūrė banguojančioje lygumoje, kuri traukiasi iki pat vandenyno. Gausybė tyrų upelių, pasislėpusių aukštoje ganyklų žolėje, drėkino šį derlingą kraštą. Žemės paviršius darėsi vis lygesnis kaip vandenynas po audros. Paskutiniai Argentinos pampų kalnai liko užpakalyje, ir monotoniška prerija tiesė po arklių kojomis savo ilgą žaliuojantį kilimą.

Iki šiol oras buvo gražus. Bet tą dieną dangus ėmė niaukstytis. Per pastarąsias karštas dienas ore prisirinkę vandens garai susibūrė į tirštus debesis, grasinančius pratrūkti liūtimi. Beje, dėl Atlanto vandenyno artumo ir vakarų vėjo, kuris čia nuolat pučia, šio krašto klimatas ypač drėgnas. Tai matyti iš dirvos derlingumo, nepaprastai vešlių ganyklų ir sodrios žalumos. Tačiau dangų aptraukę debesys tą dieną nepratrūko, ir vakare arkliai, lengvai nujoję keturiasdešimt mylių kelio, sustojo prie gilių kanjadų – didžiulių natūralių vandens pilnų griovių. Nebuvo jokios pastogės. Pončai pavadavo ir palapines, ir apklotus, ir visi užmigo po grasinančiu dangumi, kuris, didžiausia laimė, grasinimais ir pasitenkino.

Kitą dieną juo tolyn, juo lyguma darėsi slėsnesnė, ir vis labiau buvo žymu, kad negiliai podirvyje esama vandens; drėgmė sunkėsi pro visas dirvožemio poras. Netrukus kelyje į rytus vis dažniau ėmė rastis gilių, vandens pilnų ar dar tik pilnėjančių tvenkinių. Lagūnas – telkšančio vandens daubas tvirtais krantais ir be pelkių augmenijos – arkliai lengvai perbrisdavo; bet buvo daug sunkiau, kai prijodavo aukšta žole apaugusius liūnus, vadinamus pentanais; kai apsižiūri, kur įklimpęs, būna vėlu.

Ne viena būtybė tose klampynėse gavo galą. Ir iš tikrųjų Robertas, puse mylios pralenkęs būrį, šuoliais atlėkė atgal ir sušuko:

– Pone Paganeli! Pone Paganeli! Ten ragų miškas!

– Ką? – paklausė mokslininkas. – Tu aptikai ragų mišką?

– Taip, taip, jei ne miškas, tai mažiausiai atžalynas.

– Atžalynas! Tu kliedi, vaikeli, – atkirto Paganelis, gūžtelėdamas pečiais.

– Aš nekliedžiu, – atsakė Robertas, – jūs pats pamatysite! Tai keistas kraštas! Čia sėja ragus, ir jie dygsta kaip javai! Aš labai norėčiau turėti tokių sėklų!

– Bet jis rimtai kalba, – tarė majoras.

– Taip, majore, jūs pamatysite.

Robertas neapsiriko, ir netrukus visi išvydo didžiulį, kiek akis užmato, lauką, nusėtą taisyklingomis ragų eilėmis. Tai buvo tikras atžalynas, nedidelis ir tankus, bet keistas.

– Na? – tarė Robertas.

– Labai keista, – atsakė Paganelis, atsigręždamas į indėną ir klausdamas jį.

– Ragai kyšo, – tarė Talkavas, – o jaučiai po žeme.

– Ką? – suriko Paganelis. – Dumble įklimpo visa kaimenė?

– Taip, – atsakė patagonietis.

Iš tikrųjų didžiulė kaimenė bėgdama buvo gavusi galą šiame liūne; šimtai jaučių žuvo užtroškę klampynėje. Toks reiškinys neretai pasitaiko Argentinos lygumose, ir Talkavas negalėjo to nežinoti; tai buvo įspėjimas, jog reikia joti labai atsargiai.

Jie aplenkė didžiulę hekatombą*, kuri būtų patenkinusi kraugeriškiausius senovės dievus, ir po valandos ragų laukas baigėsi.

Talkavas su kažkokiu nerimu stebėjo visus tuos, matyt, neįprastus reiškinius. Dažnai sustabdydavo arklį ir pasistiebdavo kilpose. Būdamas aukšto ūgio, galėjo plačiai apžvelgti apylinkę, bet, nieko taip ir neišsiaiškinęs, jodavo toliau. Po kokios mylios jis vėl sustojo, pasuko į šalį pirma keletą mylių į šiaurę, paskui į pietus, grįžo atgal prie būrio, bet nieko neprasitarė nei apie savo lūkesčius, nei apie savo būgštavimus. Paganelis susidomėjo, kodėl jis taip daro, o Glenarvanas sunerimo. Jis paprašė mokslininką pasiteirauti indėną. Paganelis pradėjo klausinėti.

Talkavas jam atsakė, kad stebisi matydamas lygumą, taip pažliugusią vandeniu. Kiek atsimenąs, nuo to laiko, kai verčiasi vadovo amatu, jo kojos nėra vaikščiojusios tokia įmirkusia žeme. Net per didžiąsias liūtis Argentinos lyguma visada būdavę galima eiti.

– Bet iš kur imasi, daugėja to vandens? – paklausė Paganelis.

– Nežinau, – atsakė indėnas. – O kad žinočiau!..

– Ar kalnų upeliai nuo lietaus niekada nepatvinsta?

– Kartais.

– Tai galbūt ir dabar taip atsitiko?

– Galbūt! – atsakė Talkavas.

Paganelis turėjo pasitenkinti šiuo nepilnu atsakymu ir atpasakojo Glenarvanui pokalbio turinį.

---

* Hekatomba – senovės Graikijoje šimto jaučių auka dievams.

– O ką pataria Talkavas? – paklausė Glenarvanas.

– Ką mums daryti? – paklausė Paganelis patagonietį.

– Greičiau joti pirmyn, – atsakė Talkavas.

Patarti lengviau, negu vykdyti. Arkliai veikiai pavargo klampodami drėgna dirva, slystančia iš po kanopų; lyguma darėsi vis slėsnesnė; ji buvo panaši į begalinę daubą, kur greitai turėjo subėgti visas vanduo. Tad buvo svarbu negaišuojant prasigauti per šitas lomas, kurios netrukus virs tyvuliuojančiais ežerais.

Jie suragino arklius. Bet, matyt, dar buvo negana, kad arkliai brenda vandeniu. Apie antrą valandą dangus pratrūko ir papliupo atogrąžų lietus. Geresnė proga pasirodyti filosofu vargu ar pasitaikys. Apsisaugoti nuo šio tvano buvo neįmanoma, tad beliko stojiškai kęsti. Pončai varvėte varvėjo; nuo kepurių vanduo bėgo kaip užsikimšusiais stogo laštakais. Rekado kutai atrodė lyg iš vandens sruogų, ir raiteliai jojo taškomi purvo, kuris čiurkšlėmis tryško iš po arklių kanopų, merkiami ir iš viršaus, ir iš apačios.

Peršlapę, sužvarbę ir nuovargio nukamuoti, vakare jie atvyko prie skurdžios rančos. Tik labai kuklūs žmonės galėjo tai pavadinti pastoge, ir tik nepaprastai nuilsę keleiviai galėjo čia apsistoti. Bet Glenarvanui ir jo kelionės draugams nebuvo ko rinktis. Taigi jie šiaip taip susitalpino apleistoje lūšnoje, kurią būtų paniekinęs net vargšas pampų indėnas. Vargais negalais pavyko sukurti iš žolių ugniakurą, bet jis ne tiek šildė, kiek rūko. Lauke šėlo lietus ir pro sutrešusius stogo šiaudus stambiais lašais varvėjo į vidų. Dvidešimt kartų vos neužgeso ugnis, ir dvidešimt kartų Malredis su Vilsonu neleido vandeniui jos užlieti.

Gana menka ir nelabai maistinga vakarienė buvo liūdnoka. Niekas nenorėjo valgyti. Tik majoras suteikė garbę sudrėkusiam kepsniui ir visą sukirto. Šaltakraujo Maknabso šie įvykiai nepa-

veikė. Paganelis, kaip prancūzas, bandė kitus pralinksminti, bet jam nesisekė.

– Mano juokai sušlapo, – pasakė jis, – jie nebetaiklūs.

Tačiau tokiais atvejais nėra nieko malonesnio, kaip miegas; kiekvienas nori nors trumpam užmiršti visus savo vargus. Naktis buvo bjauri; rančos lentos taip braškėjo, jog atrodė, kad tuojau išsiskės; ji siūbuote siūbavo nuo vėjo, ir grėsė pavojus, kad smarkus gūsis, ko gero, ją nušluos; nelaimingi arkliai, palikti dangaus negailestingumui, žvengė lauke, o jų šeimininkai nė kiek ne mažiau kentėjo savo prastoje lūšnoje. Tačiau miegas vis tiek juos įveikė. Pirmas užsnūdo Robertas, pasidėjęs galvą Glenarvanui ant peties, netrukus, Dievo sergstimi, sumigo ir kiti.

Matyt, Dievas tikrai juos sergėjo, nes naktis praėjo be jokių įvykių. Rytą juos pažadino Tauka, kuris, vis toks pat žvalus, žvengė ir daužė stipria kanopa lūšnos sieną. Jis ir be Talkavo žinojo, kada duoti ženklą vykti. Keleiviai negalėjo nepaklausyti Taukos, tiek gero jiems padariusio, ir išjojo.

Lijo jau nebe taip smarkiai, bet nelaidaus molio dirvožemis nesugėrė prilyto vandens; klanai, balos, tvenkiniai ištvino sudarydami didžiulius, klastingai gilius banadus. Paganelis, pažiūrėjęs į žemėlapį, teisingai pagalvojo, kad Rio Grandė ir Rio Vivarota, kur paprastai subėga šios lygumos vandenys, susiliejo į vieną keliolikos mylių platumo vagą.

Tad joti reikėjo nepaprastai greit. Nuo to priklausė visų išsigelbėjimas. Jeigu potvynis didės, kur rasti prieglobstį? Aplinkui iki pat horizonto nebuvo jokios pakilesnės vietos, ir šią plyną lygumą vanduo būtų greit užpylęs.

Arklius jie paleido šuoliais. Tauka lėkė priešaky, ir jam labiau negu kai kurioms amfibijoms su galingais pelekais tiko vadintis jūrų arkliu, nes taip nardė, tartum vanduo būtų buvusi gimtoji stichija.

Staiga apie dešimtą valandą ryto Tauka ėmė labai nerimauti. Jis gręžiojo galvą į begalines lygumas pietuose, be paliovos žvengė, smarkiai traukė šnervėmis gryną orą, stojo piestu. Talkavas, žinoma, iš balno neiškrito, bet vos įstengė jį suvaldyti. Jis įtempė žąslus, iš snukio drimbančios putos nusidažė krauju, tačiau karštas arklys nenurimo; raitelis gerai jautė, kad Tauka, pasijutęs laisvas, kiek kojos neša dumtų į šiaurę.

– Kas pasidarė Taukai? – paklausė Paganelis. – Gal jį užpuolė besotės Argentinos vandenų dėlės?

– Ne, – atsakė indėnas.

– Tai gal jis bijo kokio nors pavojaus?

– Taip, jis nujaučia pavojų...

– Kokį?

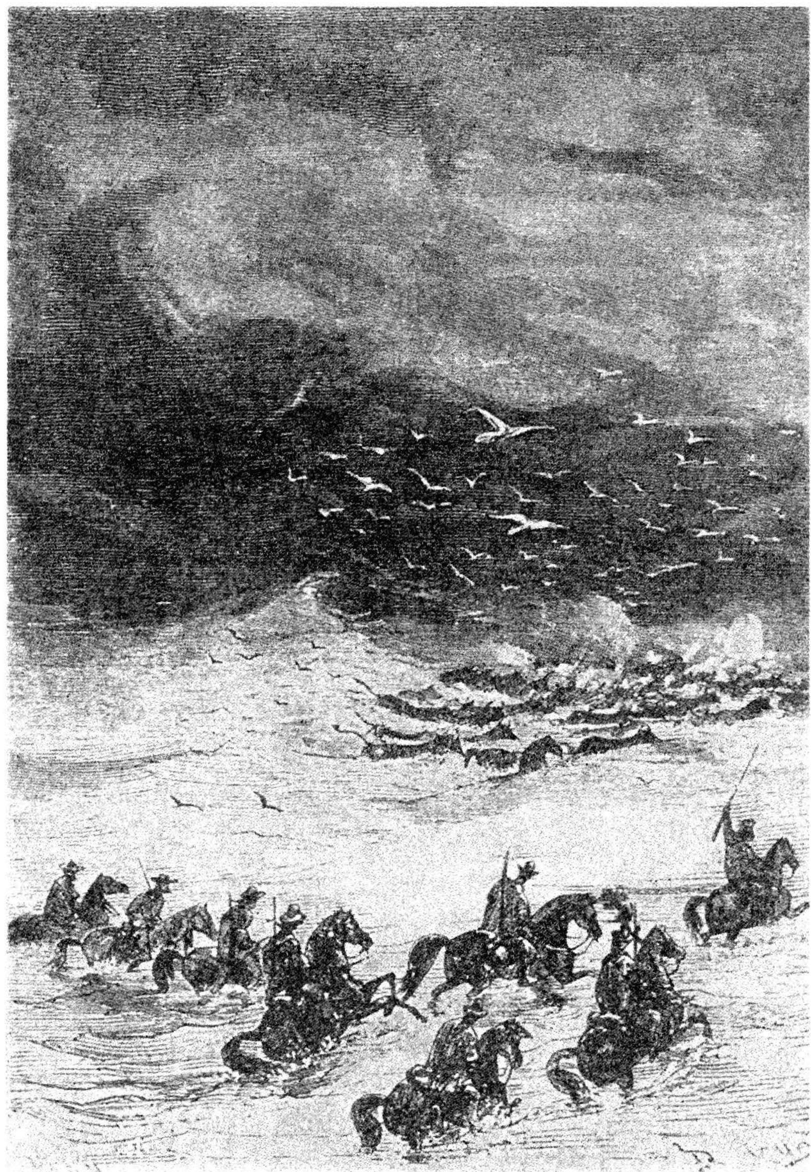
– Nežinau.

Akis dar nematė pavojaus, kurį nujautė Tauka, o ausis jau išgirdo jį artėjant. Iš toli sklido duslus šniokštimas, panašus į kylančio jūros potvynio ūžesį. Gūsiais pūtė drėgnas vėjas, nešdamas vandens purslus. Gelbėdamiesi nuo kažkokio nežinomo pavojaus, paukščiai it strėlės lėkė viena kryptimi; arkliai, iki kelių vandenyje, pajuto pirmą srovės siūbtelėjimą. Netrukus iš pietų už pusės mylios pasigirdo baisus triukšmas, mykimas, žvengimas, bliovimas, ir pasirodė didžiulės kaimenės galvijų, kurie, griūdami, stodamiesi, versdamiesi vienas per kitą, iškrikę, paklaikę iš baimės, bėgo siaubingai greitai. Vos galėjai juos įžiūrėti jų sukeltuose vandens sūkuriuose. Šimtas didžiausių banginių nebūtų įstengę taip sujudinti vandenyno.

– *Anda, anda!** – griausmingu balsu sušuko Talkavas.

– Kas yra? – paklausė Paganelis.

* Greičiau, greičiau! (Aut. past.)

– Potvynis! Potvynis! – atsakė Talkavas.

– Potvynis! Potvynis! – atsakė Talkavas, pentinais spustelėdamas arklį ir pasukdamas jį šiaurės kryptimi.

– Potvynis! – sušuko Paganelis, ir visi paskui jį nudūmė įkandin Taukos.

Ir kaip tik laiku. Tikrai iš pietų pusės, už penkių mylių nuo jų, slinko aukšta ir plati vandens siena, paversdama laukus vandenynu. Didžiulė žolė pradingo, tartum dalgio pakirsta. Su šaknimis išrauti mimozų krūmai plaukė pasroviui ir atrodė lyg plūduriuojančios salelės.

Vandens masė atgriuvo su nepaprasta jėga. Matyt, buvo pralaužtos didžiųjų pampos upių užtvankos, ir Rio Koloradas, tekąs šiaurėje, ir Rio Negras pietuose susiliejo į vieną vagą.

Talkavo pastebėta didžiulė banga artėjo greitai tartum lenktynių arklys. Keleiviai bėgo nuo jos kaip debesys, genami audros vėjo. Veltui jų akys ieškojo kokio nors prieglobsčio. Dangus ir vanduo horizonte susiliejo. Mirtinai pavojaus išgąsdinti arkliai vėduluojančiais karčiais lėkė kiek įkabindami, ir raiteliai vos laikėsi balnuose. Glenarvanas dažnai atsigręždavo atgal.

„Vanduo mus baigia vytis“, – galvojo jis.

– *Anda, anda!* – šaukė Talkavas.

Raiteliai nebeįmanė, kaip beraginti gyvulius. Karštas kraujas tryško iš pentinais subadytų šonų, palikdamas vandens paviršiuje ilgas raudonas sroveles. Arkliai klupdavo išgraužose. Įsipainiodavo į apsemtas žoles. Parpuldavo. Raiteliai juos pakeldavo. Jie vėl parpuldavo. Juos nuolat reikėjo kelti ir kelti. Vandens lygis matomai kilo. Vilnijantis vanduo pranašavo, kad netrukus užgrius didžiulė banga, kurios putota ketera judėjo ne toliau kaip už dviejų mylių.

Ketvirtį valandos truko lemiama kova su viena baisiausių gamtos stichijų. Bėgliai nebūtų galėję pasakyti, kiek kelio jie

nujojo, bet, sprendžiant iš greičio, nuotolis turėjo būti nemažas. Tačiau arkliams iki krūtinės vandenyje dabar buvo nepaprastai sunku. Glenarvanas, Paganelis, Ostinas – visi tarėsi pražuvę ir pasmerkti mirti ta baisiąja, į jūrą išmestų nelaimingųjų mirtimi. Arkliai vos siekė žemę; jei vanduo pakiltų iki šešių pėdų – jie žuvę.

Plunksna atsisako nupiešti tų aštuonių, potvynio užkluptų žmonių baimę. Jie jautėsi bejėgiai kovoti su šia stichine, žmogaus jėgas pranokstančia nelaime. Ne nuo jų priklausė išsigelbėjimas.

Dar penketas minučių, ir arkliai jau plaukė. Nepaprastai stipri srovė nešė juos tokiu greičiu, kuris prilygsta šuoliuojančio arklio greičiui, tai yra daugiau negu dvidešimt mylių per valandą.

Išsigelbėti, rodės, buvo nebeįmanoma, tik staiga pasigirdo majoro balsas.

– Medis, – tarė jis.

– Medis? – sušuko Glenarvanas.

– Ten, ten! – atsiliepė ir Talkavas.

Ir pirštu parodė maždaug už aštuonių šimtų sieksnių į šiaurę stūksantį milžinišką riešutmedį, kuris vienų vienas buvo iškilęs viršum vandens.

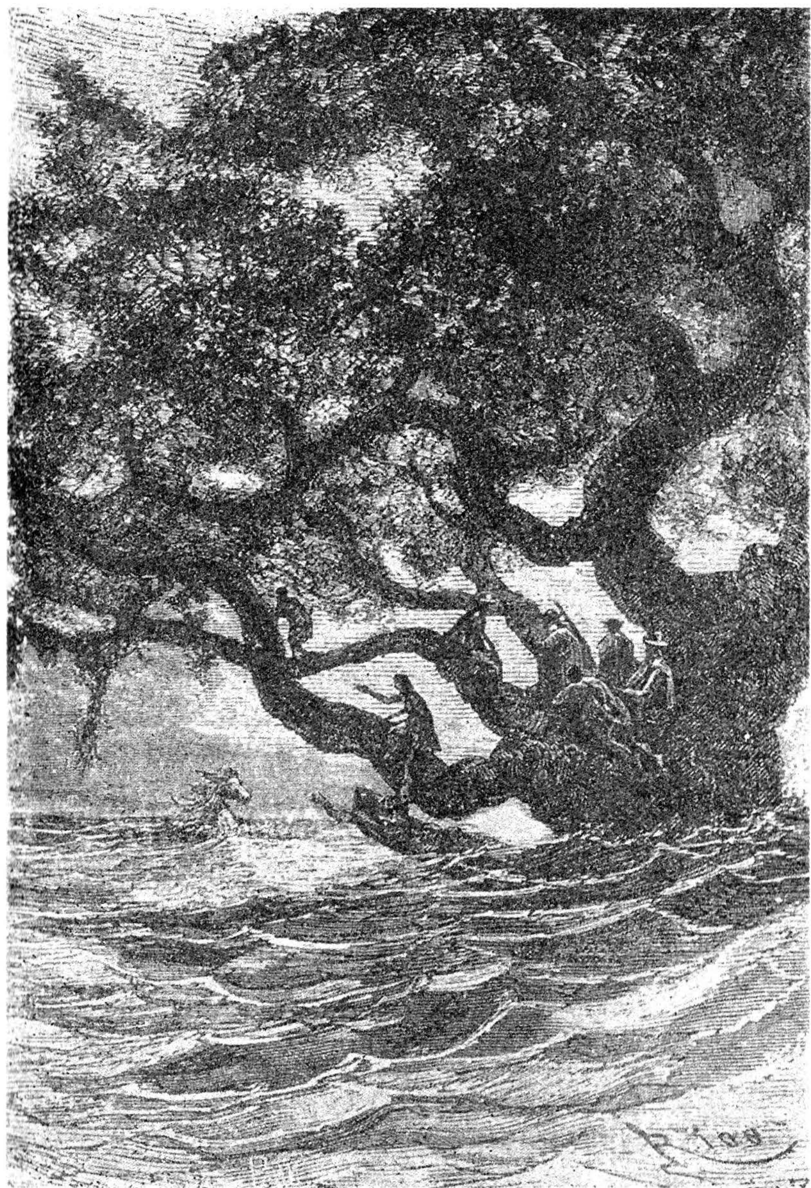
Keliautojų nebereikėjo raginti. Žūtbūt jie turėjo pasiekti tą taip nelauktai jiems pasirodžiusį medį. Arkliai, be abejo, jo nepasieks, bet nors žmonės išsigelbės. Juos nešė pati srovė.

Tą akimirką Tomo Ostino arklys kimiai sužvengė ir dingo. Raitelis, ištraukęs kojas iš kilpų, ėmė smarkiai plaukti.

– Kabinkis į mano balną, – šūktelėjo jam Glenarvanas.

– Dėkui, sere, – atsakė Tomas Ostinas, – rankos stiprios.

– O tavo arklys, Robertai? – paklausė Glenarvanas, atsigręždamas į jaunąjį Grantą.

Arklys su raiteliu drauge nuplaukė tolyn.

– Jis plaukia kaip žuvis!

– Dėmesio! – riktelėjo majoras.

Vos tik jis ištarė šį žodį, bėglius privijo didžiulė, keturiasdešimties pėdų aukščio banga ir su siaubingu triukšmu siūbtelėjo ant jų. Žmonės ir gyvuliai – visi dingo putų sūkuryje. Keliolikos tūkstančių tonų masė panardino juos įšėlusiame vandenyje.

Kai banga nusirito, žmonės išniro ir greit susiskaičiavo; bet arkliai, išskyrus Tauką, visi buvo amžinai dingę.

– Drąsiau, drąsiau, – kartojo Glenarvanas, viena ranka laikydamas Paganelį, o kita irdamasis.

– Gerai, gerai! – atsakė gerbiamas mokslininkas. – Aš net patenkintas...

Kuo jis buvo patenkintas? Niekada šito nepavyko sužinoti, nes vargšas nurijo sakinio galą su puse pintos dumblino vandens. Majoras yrėsi pirmyn ramiai, skrosdamas vandenį taisyklingais rankų kirčiais; jį būtų pagyręs kiekvienas plaukimo treneris. Jūrininkai nardė kaip dvi blezdingos. O Robertas laikėsi įsikibęs Taukai į karčius. Tauka skrodė vandenį su nuostabia energija ir instinktyviai, srovės nešamas, laikėsi tos krypties, kur buvo medis.

Iki jo liko dvidešimt sieksnių; po valandėlės jį pasiekė visas būrelis. Tai buvo didelė laimė, nes, jei ne tas prieglobstis, išsigelbėti būtų buvę nebeįmanoma ir būtų reikėję žūti bangose.

Vanduo buvo apsėmęs visą kamieną iki apatinių šakų. Tad buvo lengva į jį įlipti. Talkavas, palikęs savo arklį ir tempdamas Robertą, užsikorė pirmas ir netrukus galingos jo rankos paeiliui padėjo įsirangyti nusilpusiems plaukikams.

Tik Tauka, srovės nešamas, greitai tolo. Jis atsuko į šeimininką savo protingą galvą ir, papurtęs ilgus karčius, sužvengė, lyg šaukdamas jį.

– Tu jį palieki? – paklausė Paganelis Talkavą.

– Aš? – sušuko Talkavas.

Ir, nėręs į šėlstančius vandenis, iškilo už dviejų sieksnių nuo medžio. Po keleto akimirkų ranka apsikabino Taukos kaklą, ir arklys su raiteliu drauge nuplaukė tolyn ūkanoto šiaurės horizonto kryptimi.

Dvidešimt trečias skyrius
PAUKŠTIŠKAS GYVENIMAS

Medis, kuriame Glenarvanas su kelionės draugais rado prieglobstį, panėšėjo į riešutmedį. Jo lapai žvilgantys, viršūnė apvali. Iš tikrųjų tai buvo ombu, pavieniui augantis Argentinos lygumose. Gumbuotas didžiulis kamienas tvirtai laikėsi žemėje ne vien storomis šaknimis, bet ir stipriomis atžalomis. Todėl jis ir atsispyrė bangos antpuoliui.

Medis siekė šimtą pėdų aukščio ir savo šešėliu galėjo pridengti šešiasdešimties tuazų apskritimą. Jo vainikas rymojo ant trijų storų šakų, išaugusių iš pat šešių pėdų storio kamieno. Dvi šakos kilo į viršų beveik statmenai ir prilaikė didžiulį lapų skėtį; visaip susikryžiavusios, susiraizgiusios, tartum krepšių pynėjo rankų supintos, šakos sudarė tankią padangtę. Trečioji šaka, priešingai, driekėsi beveik gulsčiai ties šniokščiančia srove; apatiniai jos lapai jau mirko vandenyje. Ji atrodė lyg į vandenyną išsišovęs tos žaliuojančios salos kyšulys. Milžiniškame medyje buvo pakankamai erdvės; lapai, ypač tankūs pakraščiais, arčiau kamieno buvo palikę didžiules properšas, tikrus spindžius, atvirus orui ir gaiviam vėjui. Matydamas debesis siekiančias šakas, apraizgytas lianomis, kai saulė pro lapus žeria

savo spindulius, tikrai galėjai pamanyti, kad ant šio ombu kamieno auga ištisa giria.

Pabėgėliams sulipus, sparnuočių būriai pakilo ir sutūpė aukščiau, riksmais protestuodami prieš tokį įžūlų įsiveržimą į jų buveinę. Paukščių, kurie, kaip keleiviai, rado prieglobstį šiame vienišame medyje, čia buvo galybės: strazdų, varnėnų, izakų, ilguerų, o ypač pikaflorų, paukščių-musių skaisčiai raibomis plunksnomis; kai jie pakildavo, atrodydavo, kad smarkus vėjas nudraskė nuo medžio visus žiedus.

Tokį prieglobstį rado Glenarvanas su kelionės draugais. Jaunasis Grantas ir miklusis Vilsonas, vos tik įlipo į medį, beregint įsikorė į pat jo viršūnę. Galvomis pramušė žalią kupolą. Iš tokio aukščio akis galėjo aprėpti didžiulį plotą. Nuo potvynio susidaręs vandenynas supo juos iš visų pusių, ir nesimatė nei galo, nei krašto. Jokio medžio, tik vienas ombu vidury išsiliejusių vandenų virpėjo nuo bangų smūgių. Tolumoje, iš pietų į šiaurę galingos srovės nešami, plaukė su šaknimis išrauti medžiai, susivijusios šakos, šiaudiniai stogai, nuplėšti nuo suardytų rančų, sienojai, prigėrusių gyvulių lavonai, kruvinos odos, o ant vieno besisupančio medžio – šeima staugiančių jaguarų, nagais įsikibusių į netvirtą savo plaustą. Dar tolėliau juodas, vos beįžiūrimas taškas patraukė Vilsono dėmesį. Tai buvo Talkavas su ištikimuoju Tauka, kurie tolo nuo jų.

– Talkavai, brangusis Talkavai! – sušuko Robertas, tiesdamas rankas drąsiojo patagoniečio link.

– Jis išsigelbės, Robertai, – atsakė Vilsonas, – mums jau laikas leistis žemyn, pas serą Glenarvaną.

Vienu mirksniu Robertas su jūrininku nusliuogė šakomis tris aukštus ir atsidūrė pas draugus, įsitaisiusius ant apatinės šakos. Glenarvanas, Paganelis, majoras, Ostinas ir Malredis jau

sėdėjo, kas apsižergęs šaką, kas patogiai nuleidęs kojas, – kaip kam patiko. Vilsonas papasakojo, ką matęs iš ombu viršūnės. Visi buvo tos pačios nuomonės, kad Talkavas išsigelbės. Tik nesutarė vienu klausimu: ar Talkavas išgelbės Tauką, ar Tauka Talkavą.

Šiaip ar taip, ombu svečių būklė neginčijamai buvo pavojingesnė negu Talkavo. Medis, be abejo, atlaikys srovę, bet vis didėjantis potvynis gali apsemti aukštutines šakas, nes dauba šioje lygumos vietoje buvo virtusi giliu baseinu. Pirmas Glenarvano rūpestis – įkarpais medyje stebėti vandens lygį. Potvynis, rodės, buvo pasiekęs aukščiausią tašką, nes vanduo nebekilo. Keleiviai apsiramino.

– Na, o ką mes dabar veiksime? – paklausė Glenarvanas.

– Suksime lizdą, po šimts! – linksmai atsakė Paganelis.

– Suksime lizdą? – šūktelėjo Robertas.

– Žinoma, berniuk, ir gyvensime kaip paukščiai, jei negalime gyventi kaip žuvys.

– Gerai, – atsakė Glenarvanas, – bet kas mus lesins?

– Aš, – atsiliepė majoras.

Visų žvilgsniai nukrypo į Maknabsą; jis patogiai sėdėjo tarpušakyje lyg tikrame krėsle ir rankoje laikė sušlapusias, bet pilnas alforjas.

– O, Maknabsai, – sušuko Glenarvanas, – aš jus gerai pažįstu! Jūs pagalvojate apie viską net tada, kai leistina viską pamiršti.

– Jei nutarta nepaskęsti, – atsakė majoras, – tai nėra jokios prasmės mirti badu!

– Aš irgi būčiau apie tai pagalvojęs, – naiviai atsakė Paganelis, – bet aš toks išsiblaškęs!

– O kas tose alforjose? – paklausė Tomas Ostinas.

– Septynių žmonių maisto atsarga dviem dienom, – atsakė Maknabsas.

– Puiku, – tarė Glenarvanas, – aš tikiuosi, kad potvynis per dvidešimt keturias valandas žymiai nuslūgs.

– Arba mes būsime radę būdą, kaip pasiekti sausumą, – įsiterpė Paganelis.

– Pirmiausia papusryčiaukime, – tarė Glenarvanas.

– Kai išsidžiovinsime, – atsiliepė majoras.

– O ugnies iš kur gausime? – paklausė Vilsonas.

– Na ką gi, reikia ją susikurti, – atsakė Paganelis.

– Kur?

– Medyje, po šimts!

– Kaip?

– Iš sausų šakų, kurių tuojau prisipjausime.

– Bet kaipgi jas uždegsime? – paklausė Glenarvanas. – Mūsų pintis panaši į sušlapusią kempinę!

– Apsieisime be jos! – tarė Paganelis. – Žiupsnis sausų samanų, saulės spindulys, mano žiūrono didinamasis stiklas, – ir jūs pamatysite, kokią ugnį aš sukursiu! Kas eis į mišką malkų?

– Aš! – sušuko Robertas.

Ir lyg katinas su Vilsonu dingo medžio tankynėje. O Paganelis prisipešė sausų samanų, lengvai susigavo spindulį, nes saulė smarkiai kaitino, ir savo didinamuoju stiklu be vargo uždegė samanas, sudėtas ant drėgnų lapų sluoksnio medžio šakumoje. Puikiausias nuo gaisro pavojaus apsaugotas ugniakuras. Netrukus Vilsonas su Robertu atnešė po glėbį sausų šakų ir užmetė ant samanų. Kad ugnis greičiau įsidegtų, Paganelis panaudojo arabišką būdą: apžergęs ilgomis kojomis ugniakurą ir greit lankstydamasis, savo pončo skvernais sukėlė smarkų vėją. Šakos įsidegė, ir netrukus iš improvizuoto ugniakuro spragsėdama

pakilo graži liepsna. Pončus sukabino ant šakų, kad prapūstų vėjas, o patys džiovinosi kaip įmanydami; paskui labai kukliai papusryčiavo, nes reikėjo pagalvoti ir apie rytdieną; didžiulis baseinas galbūt nuslūgs ne taip greitai, kaip tikėjosi Glenarvanas, o maisto atsargos apskritai buvo smarkiai sumažėjusios. Ant ombu vaisių neaugo, bet, laimė, jis galėjo pasiūlyti nemažai šviežių paukščių kiaušinių, neskaitant pačių sparnuotųjų gyventojų, nes šakose buvo daugybė lizdų. Nebuvo ko niekinti šių maisto išteklių.

O dabar reikėjo patogiai įsikurti, ko gero, ilgesniam laikui.

– Kadangi virtuvė ir valgomasis pirmame aukšte, – tarė Paganelis, – miegamąjį įsirengsime antrame; namas erdvus, butai nebrangūs, nėra ko varžytis. Aš matau viršuje tikrus lopšius, kuriuose išsimiegosime kaip geriausiose lovose, tiktai turėsime stipriai prisirišti. Bijoti mums nėra ko: pastatysime sargybą, be to, mūsų pakankamai, kad pajėgtume apsiginti nuo indėnų ir laukinių žvėrių.

– Mums tik ginklų trūksta, – tarė Tomas Ostinas.

– Aš turiu revolverius, – tarė Glenarvanas.

– Ir aš, – pasakė Robertas.

– Bet kas iš jų, – įsiterpė Tomas Ostinas, – jei Paganelis neras būdo, kaip pasigaminti parako?

– Kam gaminti, – atsakė Maknabsas, rodydamas visai sausą parakinę.

– Iš kur ją gavote, majore? – paklausė Paganelis.

– Iš Talkavo. Jis pamanė, kad ji gali mums praversti, ir atidavė man, prieš šokdamas gelbėti Taukos.

– Koks taurus ir drąsus indėnas! – sušuko Glenarvanas.

– Taip, – tarė Tomas Ostinas, – jei visi patagoniečiai tokie kaip jis, aš sveikinu Patagoniją!

– Prašau neužmiršti arklio! – tarė Paganelis. – Patagonietis ir arklys – neatskiriami, ir aš neapsiriksiu pasakęs, kad mes pamatysime juos abu drauge.

– Ar toli Atlanto vandenynas? – paklausė majoras.

– Daugiausia už keturiasdešimties mylių, – atsakė Paganelis. – O dabar, mielieji, kiekvienas daro, kas patinka, ir leiskite man pasitraukti; aš išsirinksiu viršūnėje stebėjimo punktą ir pranešinėsiu jums visa, ką pamatysiu pro savo žiūroną.

Niekas neprieštaravo, ir mokslininkas, vikriai keberiodamasis nuo šakos ant šakos, dingo už tankių lapų užuolaidos. Tada jo draugai suskato ruošti gultus nakvynei. Darbas nesunkus ir ilgai neužtruko. Nei lovų statyti, nei kloti, ir netrukus visi vėl susispietė aplink ugniakurą.

Ėmė kalbėtis, tik, žinoma, ne apie dabartinę būklę, kurią reikėjo kantriai kęsti. Vėl pradėjo neišsenkamą kapitono Granto temą. Jei vandenys nuslūgs, po trijų dienų jie jau bus „Dunkane". Bet nelaimingųjų Hario Granto ir jo dviejų jūrininkų su jais nebus. Net rodės, kad po šio nepasisekimo, po šios bergždžios kelionės po Ameriką nebėra jokios vilties juos surasti. Kuria kryptimi dabar iš naujo ieškoti? Koks bus ledi Glenarvan ir Merės Grant sielvartas, kai jos sužinos, kad nebėra jokios vilties!

– Vargšė sesuo! – tarė Robertas. – Jau nebėra ko tikėtis, baigta!

Pirmą kartą Glenarvanas nerado paguodos žodžio. Kokia viltimi jis galėtų uždegti berniuką? Argi griežčiausiu tikslumu nevykdė dokumente išskaitytų nurodymų?

– O vis dėlto, – tarė jis, – trisdešimt septintas platumos laipsnis nėra tuščias skaitmuo! Jis reiškia arba laivo sudužimo vietą, arba kapitono Granto nelaisvės vietą, bet jokiu būdu tai

nėra prielaida nei aiškinimas ar koks spėjimas! Mes juk skaitėme savo akimis!

– Visai tai tiesa, sere, – atsakė Tomas Ostinas, – bet grįžtame tuščiomis rankomis!

– Užtat man pikta, ir aš pradedu nusiminti! – sušuko Glenarvanas.

– Pykite, kiek tik norite, – ramiu balsu atsakė Maknabsas, – bet nusiminti nėra ko. Kadangi turime neginčijamą skaitmenį, privalome išgauti visa, ką jis mums gali duoti.

– Ką norite tuo pasakyti, – paklausė Glenarvanas, – ir kas, jūsų manymu, mums belieka daryti?

– Tai bus labai paprasta ir labai logiška, brangusis Edvardai. Atvykę į „Dunkaną“, leiskimės į rytus ir plaukime, jei reikės, trisdešimt septinta lygiagrete aplink Žemę.

– Argi jūs, Maknabsai, manote, kad aš apie tai nepagalvojau? – atsakė Glenarvanas. – Šimtą kartų! Bet ar mums pasiseks? Argi mes, palikę Amerikos žemyną, nenutolsime nuo paties Hario Granto nurodytos vietos, nuo Patagonijos, kuri taip aiškiai pažymėta dokumente?

– Negi vėl imsite ieškoti pampose, – atsakė majoras, – kai įsitikinote, kad „Britanija“ nesudužo nei prie Ramiojo, nei prie Atlanto vandenyno krantų?

Glenarvanas nieko neatsakė.

– Kad ir kaip maža būtų vilties surasti Harį Grantą plaukiant jo nurodytąja lygiagrete, ar mes neprivalome pabandyti?

– Aš nesakau „ne“, – atsakė Glenarvanas.

– O jūs, mielieji, – pridūrė majoras, kreipdamasis į jūrininkus, – ar sutinkate su mano nuomone?

– Visiškai, – atsakė Tomas Ostinas, o Malredis ir Vilsonas linktelėjo galvas.

– Paklausykite manęs, bičiuliai, – tarė Glenarvanas, valandėlę mąstęs, – ir tu, Robertai, gerai paklausyk, nes tai rimtas klausimas. Aš padarysiu viską kapitonui Grantui surasti, esu tai pažadėjęs ir, jei reikės, paskirsiu visą savo gyvenimą. Visa Škotija prisidės prie manęs, kad išgelbėtų šį narsų vyrą, kuris buvo jai atsidavęs. Aš irgi manau, nors ir kaip maža būtų vilties, kad privalome apiplaukti aplink Žemę trisdešimt septinta lygiagrete, ir tai įvykdysiu! Bet dabar reikia kitką apsvarstyti. Yra daug svarbesnis klausimas: ar nuo šios dienos galutinai nutraukiame ieškojimus Amerikos žemyne?

Toks griežtas klausimas liko be atsakymo. Niekas nedrįso pasisakyti.

– Na? – kreipėsi Glenarvanas pirmiausia į majorą.

– Brangusis Edvardai, – atsakė Maknabsas, – pasakyti jums *hic et nunc** – vadinasi, prisiimti didelę atsakomybę. Tai reikia apmąstyti. Bet visų pirma aš noriu sužinoti, per kokius kraštus eina trisdešimt septinta pietų platumos lygiagretė.

– Paganelis pasakys, – atsakė Glenarvanas.

– Paklauskime jį, – tarė majoras.

Pasislėpusio mokslininko pro tankius ombu lapus nebuvo matyti. Reikėjo jį pašaukti.

– Paganeli, Paganeli! – šūktelėjo Glenarvanas.

– Aš čia, – atsiliepė balsas iš dangaus.

– Kur?

– Savo bokšte.

– Ką ten veikiate?

– Žvalgausi po neaprėpiamą horizontą.

– Galite valandėlei nulipti?

* Hic et nunc – tučtuojau (lot.).

Paganelis kūlvertom ritosi nuo šakos ant šakos...

– Aš jums reikalingas?

– Taip.

– Kam?

– Norime sužinoti, per kokius kraštus eina trisdešimt septinta lygiagretė.

– Nieko lengvesnio negali būti, – atsakė Paganelis, – ir man nėra ko lipti.

– Na gerai, pradėkite.

– Štai: trisdešimt septinta lygiagretė, perkirtusi Ameriką, eina per Atlanto vandenyną.

– Gerai.

– Paskui per Tristano da Kunijos salas.

– Gerai.

– Dviem laipsniais žemiau Gerosios Vilties kyšulio.

– Toliau?

– Per Indijos vandenyną...

– Toliau?

– Kliudo Amsterdamo, arba Sen Pjero salą.

– Toliau?

– Per Australiją; kerta Viktorijos provinciją.

– Pasakokite, pasakokite.

– Nuo Australijos...

Paskutinio sakinio jis taip ir nebaigė. Gal geografas suabejojo? Gal daugiau nežinojo? Ne, bet baisus riksmas, siaubingas riksmas nuskambėjo iš ombu viršūnės. Glenarvanas su draugais išbalę susižvelgė. Kas atsitiko? Bene nelaimingasis Paganelis nukrito? Jau Vilsonas ir Malredis buvo bebėgą jam į pagalbą, kai pasirodė ilgas jo stuomuo. Paganelis kūlvertom ritosi nuo šakos ant šakos, net nespėdamas rankomis į jas įsikabinti. Ar gyvas, ar miręs, – nežinia, bet jis vos neįkrito į šniokščiantį vandenį; gerai, kad majoras stipria savo ranka jį sulaikė.

– Labai dėkingas, Maknabsai! – sušuko Paganelis.

– Kas jums? – paklausė majoras. – Kas jums šovė į galvą? Vėl tas jūsų amžinas išsiblaškymas?

– Taip, taip! – atsakė Paganelis iš susijaudinimo trūkčiojančiu balsu. – Taip! Išsiblaškymas... šį sykį fenomenalus!

– Kas yra?

– Mes buvome apsirikę! Mes vėl apsirikome! Mes visą laiką apsirinkame!

– Paaiškinkite!

– Glenarvanai, majore, Robertai, mano mielieji! – sušuko Paganelis. – Paklausykite: mes ieškojome kapitono Granto ten, kur jo nėra!

– Ką jūs sakote? – sušuko Glenarvanas.

– Ne tik ten, kur jo nėra, – pridūrė Paganelis, – bet ten, kur jo niekada nebuvo!

Dvidešimt ketvirtas skyrius
PAUKŠTIŠKAS GYVENIMAS TĘSIASI

Šie tokie nelaukti žodžiai visus be galo nustebino. Ką norėjo pasakyti geografas? Negi iš proto išsikraustė? Tačiau jis kalbėjo su tokiu įsitikinimu, jog visų žvilgsniai nukrypo į Glenarvaną. Šis Paganelio tvirtinimas buvo tiesioginis atsakymas į jo ką tik ištartą klausimą. Bet Glenarvanas tik ranka numojo.

Tačiau Paganelis, nugalėjęs susijaudinimą, kalbėjo toliau:

– Taip, – tarė jis tvirtai, – taip! Mes klydome ieškodami ir išskaitėme dokumente, ko ten nebuvo parašyta!

– Paaiškinkite, Paganeli, visa tai ramiau, – tarė majoras.

– Labai paprasta, majore. Aš, kaip ir jūs, klydau, aš, kaip ir jūs, neteisingai aiškinau dokumentą. Ir tik prieš valandėlę,

kai iš medžio viršūnės atsakinėjau į jūsų klausimus ir ištariau žodį „Australija“, lyg žaibas nušvietė mano smegenis, ir man pasidarė aišku.

– Ką! – sušuko Glenarvanas. – Jūs tvirtinate, kad Haris Grantas...

– Aš tvirtinu, – atsakė Paganelis, – kad žodis *austral,* išlikęs dokumente, nėra pilnas žodis, kaip mes lig šiol manėme, o tik žodžio *Australie* – Australija – šaknis.

– Tai būtų labai keista! – tarė majoras.

– Nė kiek nekeista, – atkirto Glenarvanas, gūžtelėjęs pečiais, – tik neįmanoma.

– Neįmanoma! – atsiliepė Paganelis. – Prancūzai tokio žodžio nežino.

– Ką! Jūs drįstate tvirtinti, jog dokumente nurodyta, kad „Britanija“ sudužo prie Australijos krantų? – nė kiek neįtikintas, tarė Glenarvanas.

– Aš tuo visiškai tikras! – atsakė Paganelis.

– Garbės žodis, Paganeli, – tarė Glenarvanas, – aš stebiuosi girdėdamas tokį tvirtinimą iš Geografų draugijos sekretoriaus lūpų.

– Kodėl? – paklausė Paganelis, užgautas į jautriausią vietą.

– Jeigu sakote *Australija,* vadinasi, pripažįstate, kad ten yra *indėnų,* kurių iki šiol niekas nebuvo regėjęs!

Šis argumentas Paganelio nė kiek nenustebino. Be abejo, jis tikėjosi jo ir ėmė šypsotis.

– Brangusis Glenarvanai, neskubėkite džiūgauti! – tarė jis. – Aš jus tuoj sutaršysiu, kaip sako prancūzai, ir dar niekuomet prancūzas taip nebus taršęs anglo! Tai jums bus revanšas už Kresi ir Azenkūrą!*

* Kresi mūšyje 1346 m. ir Azenkūro mūšyje 1415 m. anglai nugalėjo prancūzus. (Vert. past.)

– Aš nieko kita ir neprašau. Taršykite mane, Paganeli.

– Tad klausykite. Dokumento tekste jokių indėnų, kaip jokios Patagonijos, nėra. Nepilnas žodis *indi*... reiškia ne indėnai, o *indigčnes* – čiabuviai! Jūs pripažįstate, kad Australijoje yra čiabuvių?

Reikia pasakyti, kad Glenarvanas įdėmiai pažvelgė į Paganelį.

– Puiku, Paganeli! – tarė majoras.

– Jūs sutinkate su mano aiškinimu, brangusis sere?

– Taip, – atsakė Glenarvanas, – jei man įrodysite, kad dalelytė *gonie* neturi nieko bendra su Patagonija!

– Ne, iš tikrųjų! – sušuko Paganelis. – Patagonija čia visai neminima. Dėkite bet kokius žodžius, tik ne šitą.

– O kokius?

– Kosmogonija, teogonija, agonija!..

– Agonija! – tarė majoras.

– Man vis tiek, – atsakė Paganelis. – Tai nesvarbus žodis. Aš net nespėliojau, ką jis gali reikšti. Svarbiausia, kad *austral* reiškia *Australie,* tik aklai pasidavęs klaidai, galėjai to nepastebėti; juk toks aiškinimas savaime piršte peršasi. Jei aš pats būčiau radęs dokumentą, jei manęs nebūtų suklaidinęs jūsų aiškinimas, niekad nebūčiau jo kitaip supratęs!

Šį kartą Paganelio žodžius visi sutiko „valio!" šūksniais, sveikinimais, pagyrimais. Ostinas, jūrininkai, o ypač Robertas, laimingi, kad atgijo viltis, ėmė ploti garbiajam mokslininkui. Glenarvanas, kuris irgi pamažėle atsipeikėjo, buvo, kaip sakoma, bepasiduodąs.

– Paskutinė pastaba, brangusis Paganeli, ir man nebeliks nieko kita, tik nusilenkti jūsų įžvalgumui.

– Kalbėkite, Glenarvanai.

– Kaip dabar jungiate vieną su kitu tuos naujai aiškinamus žodžius ir kaip skaitote dokumentą?

– Nėra nieko lengvesnio. Štai dokumentas, – tarė Paganelis, išsiimdamas iš kišenės brangiuosius popierius, kuriuos taip kruopščiai studijavo keletą dienų.

Geografas, kaupdamas mintis, nesiskubino atsakyti, kiti irgi tylėjo. Pirštu vedžiodamas pusiau išdilusias eilutes, jis ėmė skaityti tvirtu balsu, pabrėždamas kai kuriuos žodžius:

– *1862 metų birželio 7 dieną tristiebis laivas „Britanija" iš Glazgo paskendo po...* įdėkime, jei norite, *po dviejų ar trijų dienų* arba *po ilgos agonijos,* tai nelabai svarbu, tai visiškai nereikšminga *prie Australijos krantų. Plaukdami į krantą, du jūrininkai ir kapitonas Grantas bandė išlipti* arba *išlipo žemyne, kur jie bus* arba *yra žiaurių čiabuvių nelaisvėje. Jie įmetė šį dokumentą* ir t. t. Aišku?

– Aišku, – atsakė Glenarvanas, – jei tik žodis „žemynas" tinka Australijai, kuri tėra sala!

– Nusiraminkite, brangusis Glenarvanai, žymiausi geografai sutartinai vadina šią salą Australijos žemynu.

– Tada neturiu ko daugiau sakyti, mielieji! – sušuko Glenarvanas. – Į Australiją! Ir tegu dangus mums padeda!

– Į Australiją! – pakartojo kelionės draugai vienu balsu.

– Ar žinote, Paganeli, – pridūrė Glenarvanas, – kad Apvaizdos malone atsiradote „Dunkane"?

– Puiku! – atsakė Paganelis. – Sakykim, kad aš iš tiesų Apvaizdos siųstas, ir nebekalbėkim apie tai!

Taip baigėsi pokalbis, kuris ateityje turėjo tokių didelių pasekmių. Keleivių nuotaika visiškai pasikeitė. Jie vėl sučiupo siūlą tame labirinte, kuriame, rodės, amžinai buvo paklydę. Ant sudužusių jų planų išdygo nauja viltis. Dabar jie be baimės

galėjo palikti Amerikos žemyną, visos jų mintys skrido Australijos link. Į „Dunkaną“ jie nebeatneš nevilties, ir ledi Glenarvan, Merei Grant neteks apverkti žuvusio kapitono Granto! Džiaugsmo pagauti, jie užmiršo pavojingą savo būklę ir tik apgailestavo, kad negali tučtuojau išvykti.

Buvo ketvirta valanda popiet. Vakarieniauti buvo nutarta šeštą. Paganelis norėjo šaunia puota atšvęsti šią laimingą dieną. Kadangi valgių sąrašas buvo labai kuklus, jis pasiūlė Robertui pamedžioti „artimiausiame miške“. Robertas iš džiaugsmo suplojo rankomis. Jie pasiėmė Talkavo parakinę, išvalė revolverius, užtaisė smulkiais šratais ir iškeliavo.

– Nenuklyskite per daug toli, – rimtai perspėjo majoras medžiotojus.

Jiems išvykus, Glenarvanas ir Maknabsas nuėjo pažiūrėti įkarpų medyje, o Vilsonas ir Malredis ėmėsi kurti ugnį, kol žarijos neišblėso.

Glenarvanas, nusileidęs prie pat begalinio ežero paviršiaus, nepastebėjo jokių slūgimo žymių. Vanduo, rodės, buvo pasiekęs aukščiausią lygį, bet smarkia srove tebetekėjo iš pietų į šiaurę, vadinasi, Argentinos upės dar negrįžo į savo vagas. Prieš slūgdama ši tyvuliuojanti masė turi nurimti, kaip nurimsta jūra, kai baigiasi potvynis ir prasideda atoslūgis. Todėl nebuvo ko laukti vandens mažėjant, kol jis smarkiai lyg upokšnis tekėjo šiaurės kryptimi.

Glenarvanui ir majorui stebint tėkmę, medyje pokštelėjo šūviai, lydimi ne mažiau triukšmingų džiaugsmo šūksnių. Roberto sopranas pynėsi su Paganelio bosu. Nežinia katras buvo mažesnis: Robertas ar Paganelis. Medžioklė, matyt, sekėsi, ir buvo galima tikėtis nuostabių valgių. Majoras ir Glenarvanas, grįžę prie ugniakuro, pirmiausia pasveikino Vilsoną už puikų

jo sumanymą. Šaunusis jūrininkas žvejojo, pasidaręs meškerę iš smeigtuko ir virvagalio. Daugybė mochanomis vadinamų žuvyčių, skanių kaip stintos, knibždėjo jo pončo raukšlėse, ir buvo galima tikėtis puikaus patiekalo.

Tuo tarpu iš ombu viršūnės nulipo medžiotojai. Paganelis atsargiai nešė juodosios kregždės kiaušinius ir kirbinę žvirblių, kuriuos vėliau ketino patiekti už vieversius. Robertas mikliai nušovė daugybę ilguerų, mažyčių geltonų ir žalių paukštukų, labai gardžių, kurie turi didelę paklausą Montevidėjo turguje. Paganelis, žinąs penkiasdešimt vieną būdą kiaušiniams virti, šį sykį turėjo pasitenkinti iškepęs juos karštuose pelenuose. Vis dėlto vakarienė buvo ir įvairi, ir skani. Džiovinta mėsa, kieti kiaušiniai, pačirškintos žuvelės, kepti žvirbliai ir ilguerai buvo patiekti šiai puotai, kuri neišdils keleiviams iš atminties.

Pokalbis buvo labai linksmas. Visi be galo gyrė Paganelį ir kaip medžiotoją, ir kaip virėją. Mokslininkas sveikinimus priėmė kukliai, kaip visi tikrai nusipelnę žmonės. Paskui jis ėmė įdomiai pasakoti apie puikųjį ombu, nuostabiai tankų, dabartinę jų pastogę.

– Robertas ir aš, – pridūrė jis juokaudamas, – jautėmės medžioją tikrame miške. Vieną akimirką man pasirodė, kad paklydome. Aš niekaip nebegalėjau atrasti kelio! Saulė leidosi. Veltui ieškojau savo pėdsakų. Alkis ėmė žiauriai kankinti! Tamsiame biržyje jau buvo girdėti laukinių žvėrių staugimas... Ne, laukinių žvėrių ten nebuvo, ir aš labai apgailestauju!

– Ką, jūs apgailestaujate? – tarė Glenarvanas.

– Iš tiesų.

– Bet jie žiaurūs.

– Žodžio „žiaurus“ nėra mokslinėje kalboje, – atsakė geografas.

– Ak Paganeli, šį sykį nepriversite manęs pripažinti laukinių žvėrių naudingumo! Kam jie reikalingi? – atsiliepė majoras.

– Majore, – sušuko Paganelis, – ogi tam, kad juos būtų galima klasifikuoti!..

– Gražiausia! – tarė Maknabsas. – Aš ir be to puikiausiai apsieisiu! Jei būčiau buvęs su Nojumi per tvaną, tikriausiai būčiau sutrukdęs tam neapdairiam patriarchui paimti į arką porelę liūtų, tigrų, panterų, lokių ir kitų gyvulių, ne tik žalingų, bet ir visai nenaudingų!

– Jūs būtumėt šitaip pasielgęs? – paklausė Paganelis.

– Būčiau.

– Ką gi! Zoologo akimis būtumėte padaręs nusikaltimą!

– Bet ne žmogaus akimis, – atsakė majoras.

– Kaip galima! – tarė Paganelis. – O aš, priešingai, būčiau paėmęs megaterijus, pterodaktilius ir visus kitus prieštvaninius padarus, kurių, deja, dabar nebėra...

– Aš jums sakau, – atkirto Maknabsas, – kad Nojus gerai pasielgė palikdamas juos likimo valiai, jeigu jie iš tikrųjų gyveno jo laikais.

– O aš jums sakau, kad Nojus blogai pasielgė, – nenusileido Paganelis, – ir nusipelnė, kad jį iki amžių pabaigos keiktų mokslininkai!

Draugai, girdėdami Paganelio ir majoro ginčą dėl senojo Nojaus, negalėjo tverti juokais. Majoras per savo gyvenimą nebuvo nė su kuo ginčijęsis, o dabar, priešingai savo nusistatymams, kiekvieną dieną kirtosi su Paganeliu. Reikia manyti, kad mokslininkas jį ypač erzino.

Glenarvanas, kaip visados, įsikišo į ginčą:

– Mes turime apsieiti be laukinių žvėrių, nesvarbu, kaip jie vertinami mokslo ar žmogaus požiūriu. Paganelis negalėjo tikėtis jų sutikti šioje ore pakibusioje girioje.

– Kodėl gi ne? – atkirto mokslininkas.

– Argi galima sutikti laukinių žvėrių medyje? – paklausė Tomas Ostinas.

– Žinoma! Amerikos tigras – jaguaras, – smarkiai persekiojamas medžiotojų, slepiasi medžiuose! Potvynio užkluptas, jis puikiausiai būtų galėjęs rasti prieglobstį ombu šakose.

– Manau, kad jo nesutikote? – paklausė majoras.

– Ne, – atsakė Paganelis, – nors išsitrankėme po visą mišką. Ir labai apmaudu, nes būtų buvusi šauni medžioklė! Plėšrus žvėris, tas jaguaras! Vienu letenos smūgiu nusuka arkliui sprandą! Sykį paragavęs žmogienos, godžiai ieško šio skanėsto! Labiausiai mėgsta indėnus, paskui negrus, mulatus ir baltuosius.

– Džiaugiuosi, kad esu tik ketvirtoje vietoje, – atsakė Maknabsas.

– Tai tik įrodo, kad esate neskanus! – vyptelėjęs atsakė Paganelis.

– Džiaugiuosi, kad esu neskanus! – kirtosi majoras.

– Tai jus žemina, – nenusileido priešgyna Paganelis. – Baltasis laiko save pirmuoju, o ponai jaguarai, kaip matote, visai kitos nuomonės!

– Šiaip ar taip, šaunusis Paganeli, – tarė Glenarvanas, – tarp mūsų nėra nei indėnų, nei mulatų, nei negrų, ir aš džiaugiuosi, kad nėra jūsų brangiųjų jaguarų. Mūsų būklė ne tokia jau maloni...

– Kaip tai nemaloni! – pašoko Paganelis, prikibdamas prie jo žodžių, galinčių pakeisti pokalbio temą. – Jūs skundžiatės savo likimu, Glenarvanai?

– Žinoma, – atsakė Glenarvanas, – argi jums miela sėdėti ant nepatogių ir kietų šakų?

– Niekada geriau nesijaučiau net ir savo kabinete. Mes gy-

vename kaip paukščiai, čiulbame, straksime. Aš imu manyti, kad žmonės skirti gyventi medžiuose.

– Jiems tik sparnų betrūksta! – tarė majoras.

– Jie kada nors juos pasidarys!

– Kol to sulauksime, – atsakė Glenarvanas, – leiskite man, brangusis, labiau vertinti parko smėlį, kambarių parketą arba laivo denį negu šią ore kabančią buveinę!

– Glenarvanai, – atsakė Paganelis, – reikia sutikti su tuo, kas yra. Jei gerai – juo geriau! Jei blogai – nekreipk į tai dėmesio. Aš matau, kad gailitės Malkolmo pilies prabangos!

– Ne, bet...

– Aš esu tikras, kad Robertas visiškai laimingas, – pasiskubino įterpti Paganelis, norėdamas užsitikrinti nors vieną šalininką.

– Taip, pone Paganeli! – sušuko linksmai Robertas.

– Tai būdinga jo amžiui, – atsakė Glenarvanas.

– Ir mano, – paprieštaravo mokslininkas. – Juo mažiau patogumų, juo mažiau reikalavimų. Juo mažiau reikalavimų, juo žmogus laimingesnis.

– Na, – tarė majoras, – Paganelis paskelbs karą turtams ir prabangai.

– Ne, Maknabsai, – atsakė mokslininkas, – bet jei norite, ta proga paseksiu jums vieną arabų pasaką, kurią kaip tik dabar prisiminiau.

– Prašom, prašom, pone Paganeli... – tarė Robertas.

– O kokia jūsų pasakos pamokomoji mintis? – paklausė majoras.

– Tokia pat kaip ir visų pasakų, šaunusis bičiuli.

– Vadinasi, nieko svarbaus, – atsakė Maknabsas. – Na, ką gi, Šachrazada, pasekite kokią pasaką, jūs taip gerai mokate pasakoti.

– Didysis Harunas al Rašidas turėjo sūnų, – pradėjo Paganelis, – kuris buvo labai nelaimingas. Jis nuėjo pas seną dervišą klausti patarimo. Išminčius jam atsakė, kad šiame pasaulyje labai sunku surasti laimę. „Bet, – pridūrė jis, – aš žinau, kaip padaryti jus laimingą.“ – „Kaip?“ – paklausė jaunasis princas. „Apsivilk laimingo žmogaus marškiniais!“ – atsakė dervišas.

Princas pabučiavo senį ir išėjo ieškoti savo talismano. Jis daug keliavo, aplankė visas pasaulio sostines. Išbandė karalių, imperatorių, princų, senjorų marškinius, bet veltui: nė kiek nepasidarė laimingesnis! Tada apsivilko artistų, karių, pirklių marškiniais. Nieko. Taip jis ilgai keliavo, niekur nerasdamas laimės. Pagaliau, nebetekęs vilties rasti tokius marškinius, labai nusiminęs, vieną dieną grįžta į savo tėvo rūmus. Laukuose pamato artoją, kuris, linksmai dainuodamas, žirglioja paskui arklą. „Štai kur laimingas žmogus, – tarė jis, – arba žemėje nėra laimės.“ Prieina prie jo. „Žmogau, tu laimingas?“ – „Taip“, – atsakė tas. „Tu nieko netrokšti?“ – „Ne.“ – „Ar nekeistum savo likimo į karaliaus likimą?“ – „Niekados!“ – „Na, tai parduok man savo marškinius!“ – „Marškinius? Aš jų visai neturiu!“

Dvidešimt penktas skyrius
TARP UGNIES IR VANDENS

Žako Paganelio pasaka visiems labai patiko. Draugai jam smarkiai plojo, bet kiekvienas liko prie savo nuomonės, ir mokslininkas pasiekė tą patį visų ginčų rezultatą, kitaip sakant, nieko neįtikino. Tačiau visi pripažino, kad reikia drąsiai pasitikti likimą ir tenkintis medžiu, kai nėra nei rūmų, nei lūšnelės.

Besikalbant atėjo vakaras. Tik geras miegas galėjo deramai užbaigti šią neramią dieną. Ombu gyventojai jautėsi nuvarginti ne vien nuotykių, patirtų per potvynį, bet ir didelės kaitros. Jų sparnuotieji draugai jau rodė pavyzdį ilsėtis; visi paukščiai buvo pasislėpę tamsioje lapų tankmėje, ir net pampų lakštingalos – ilguerai – melodingai nebesuokė. Geriausia buvo pasielgti taip kaip jie.

Tačiau prieš „sutupiant", anot Paganelio, Glenarvanas, Robertas ir jis įsirangė į observatoriją, norėdami paskutinį sykį apžvelgti tyvuliuojančią lygumą. Buvo maždaug devinta valanda. Saulė buvo tik ką nusileidusi į žioruojančias vakaro ūkanas. Dangus iki zenito skendėjo šiltuose rūkuose. Visada taip spindį Pietų pusrutulio žvaigždynai dabar švietė neaiškiai ir atrodė lyg apgaubti plonyčiu šydu. Vis dėlto jie buvo dar įžiūrimi, ir Paganelis ėmė aiškinti savo draugui Robertui (klausėsi ir Glenarvanas) šią cirkumpoliarinę zoną, kur žvaigždės tokios nuostabios. Be kitų, jis parodė Pietų Kryžių, keturias pirmo ir antro ryškio žvaigždes, išsidėsčiusias rombu netoli ašigalio; parodė Kentaurą, kuriame šviečia arčiausia nuo žemės žvaigždė Alfa, esanti tik už aštuonių tūkstančių milijardų ljė; Magelano Debesis, du didžiulius miglynus; vienas, plačiausiai išsiskleidęs, užima du šimtus kartų daugiau ploto negu matomasis mėnulio paviršius; pagaliau parodė juodąją skylę, kur, regis, nėra jokios žvaigždelės.

Mokslininkas labai apgailestavo, kad Orionas, matomas abiejuose ašigaliuose, dar nebuvo pasirodęs; ta proga papasakojo savo dviem klausytojams įdomią patagoniečių kosmografijos smulkmeną: poetiškiems indėnams Orionas – milžiniškas lasas ir trys bolos, numesti po dangaus prerijas vaikščiojančio medžiotojo rankos. Veidrodiniame vandens paviršiuje atsispindį žvaigždynai traukė akį ir atrodė kaip antras dangus.

Mokslininkui Paganeliui taip kalbant, dangus rytuose apsiniaukė, lyg pranašaudamas audrą. Ryškiai užbrėžtas tamsus ir pritvinkęs ruožas pamažėle artėjo, uždengdamas žvaigždyną po žvaigždyno. Netrukus grėsmingasis debesis aptraukė pusę dangaus skliauto, ir atrodė, jog tuoj apims visą. Jis slinko pats, nes nebuvo jokio dvelksmo. Oras buvo visiškai ramus. Nejudėjo joks lapelis, vandens paviršiuje neraibuliavo jokia vilnelė. Atrodė, kad net oro trūksta, tartum jis būtų kokio galingo pneumatinio siurblio praretintas. Atmosfera buvo prisodrinta aukštos įtampos elektros, ir kiekviena gyva būtybė jautė nervais tekančią srovę.

Glenarvanas, Paganelis ir Robertas buvo aiškiai paveikti tų elektros bangų.

– Bus audra, – tarė Paganelis.

– Tu nebijai griaustinio? – paklausė Glenarvanas berniuką.

– O ne, sere, – atsakė Robertas.

– Juo geriau, nes audra nebetoli.

– Ir, spėjant iš dangaus, bus smarki, – įsiterpė Paganelis.

– Man kelią nerimą ne tiek audra, – tarė Glenarvanas, – kiek smarkus lietus, kurio neišvengsime. Peršlapsime iki paskutinio siūlelio. Kad ir kažin ką sakytumėt, Paganeli, bet žmogus negali tenkintis lizdu, ir tai netrukus patirsite savo kailiu.

– O! Bent kiek filosofijos! – atsakė mokslininkas.

– Filosofija nekliudo sušlapti!

– Žinoma, ne, bet ji šildo.

– Žodžiu, – tarė Glenarvanas, – grįžkime pas savo draugus ir paraginkime juos kaip galima geriau apsisiausti filosofija ir savo pončais, o ypač apsišarvuoti kantrybe, kurios mums labai prireiks!

Glenarvanas paskutinį kartą apžvelgė grūmojantį dangų, jau visą aptrauką debesų. Tiktai vakaruose dar blėso žaros ruoželis.

Vanduo patamsėjo ir pasidarė panašus į didžiulį, žemai kybantį debesį, kuris, rodės, tuojau susilies su dangaus debesimis. Akis neįžvelgė nė šešėlio, ausis negirdėjo nė menkiausio brazdesio. Viešpatavo visiška tyla ir tamsa.

– Lipkime, – tarė Glenarvanas, – netrukus ims žaibuoti!

Jis ir abu jo draugai nusliuogė lygiomis šakomis ir gerokai nustebo išvydę kažkokią neskaidrią, labai nuostabią šviesą; ji sklido iš miriadų spindinčių taškelių, kurie dūgzdami skraidė viršum vandens.

– Fosforinė šviesa? – paklausė Glenarvanas.

– Ne, – atsakė Paganelis, – tai šviečiantieji vabzdžiai, jonvabaliai, gyvi ir nebrangūs deimantai, iš kurių Buenos Airių ponios dirbdinasi nuostabius papuošalus!

– Ką! – sušuko Robertas. – Negi čia vabzdžiai skraido kaip kibirkštys?

– Taip, mano berniuk.

Robertas pasigavo vieną šviečiantį vabzdį. Paganelis neapsiriko. Tai buvo į vapsvą panašus nykščio didumo vabalas, kurį indėnai vadina tuko tuko. Šis keistas kietasparnis krūtinės skydelyje turi dvi šviečiančias dėmes; jų šviesa pakankamai ryški, kad sutemus būtų galima skaityti. Prikišęs vabzdį prie savo laikrodžio, Paganelis pamatė, kad jau dešimta valanda.

Glenarvanas, nusliuogęs pas majorą ir jūrininkus, patarė jiems, kaip pasiruošti nakčiai. Reikėjo tikėtis baisios audros. Po pirmos perkūnijos, be abejo, ims dūkti vėjas ir smarkiai purtyti medį. Taigi Glenarvanas paragino kiekvieną stipriai prisirišti šakų guoliuose. Jeigu neįmanoma išvengti lietaus, reikia bent apsisaugoti, kad neįkristum į greitą srovę, šėlstančią aplink medį.

Keleiviai palinkėjo vieni kitiems labos nakties, per daug nesitikėdami, kad linkėjimas išsipildys. Paskui šmurkštelėjo į savo kybančius guolius, susisupo į pončus ir ėmė migdytis.

Bet, dideliems gamtos reiškiniams artėjant, kiekvienas gyvas padaras pajunta neaiškų nerimą, kurio net stipriausieji nepajėgia atsikratyti. Sujaudinti, prislėgti ombu gyventojai negalėjo sumerkti akių, ir pirmas perkūnijos dundesys juos visus užklupo dar neužmigusius. Buvo maždaug vienuolikta valanda, bet griaudė dar toli. Glenarvanas nusliuogė iki pat gulsčiosios šakos galo ir iškišo galvą pro lapų tankmę.

Juodą naktį jau raižė žaibai, ryškiai atsimušantys vandenyje. Jie plėšė debesį be garso, tartum minkštą, švelnų audeklą. Glenarvanas pažvelgė į viršų, apsidairė aplinkui, bet visur buvo tamsu, ir grįžo pas draugus.

– Ką pasakysite, Glenarvanai? – paklausė Paganelis.

– Pradžia gera, bičiuliai, ir, jei taip truks, audra bus baisi.

– Juo geriau, – atsakė entuziastas Paganelis. – Tebūnie bent gražus reginys, jeigu neįmanoma jo išvengti.

– Štai išgirsime dar vieną jūsų teoriją, – tarė majoras.

– Vieną geriausių mano teorijų, Maknabsai. Aš esu tos pačios nuomonės, kaip ir Glenarvanas: audra bus didinga. Prieš valandėlę, kai mėginau užmigti, prisiminiau daugelį faktų, kurie leidžia to tikėtis, nes esame didelių elektros audrų juostoje. Kažkur esu skaitęs, kad 1793 metais per audrą Buenos Airių provincijoje žaibas trenkęs trisdešimt septynis kartus. Mano kolega Martenas de Musi sako, jog kartą čia griaudę ištisai penkiasdešimt penkias minutes.

– Jis žiūrėjo į laikrodį? – paklausė majoras.

– Žiūrėjo. Jei nerimas padėtų išvengti pavojaus, – pridūrė Paganelis, – aš nerimaučiau tik dėl to, kad vienintelis aukščiausias taškas šioje lygumoje – mūsų ombu. Perkūnsargis čia labai praverstų, nes iš visų pampos medžių žaibas dažniausiai trenkia į ombu. Be to, neužmirškite, mielieji, kad mokslininkai nepataria per audrą slėptis po medžiais.

– Patarimas kaip tik laiku! – tarė majoras.

– Reikia pripažinti, Paganeli, – atsiliepė Glenarvanas, – kad pasirinkote patogų momentą tokioms raminamoms pasakoms sekti!

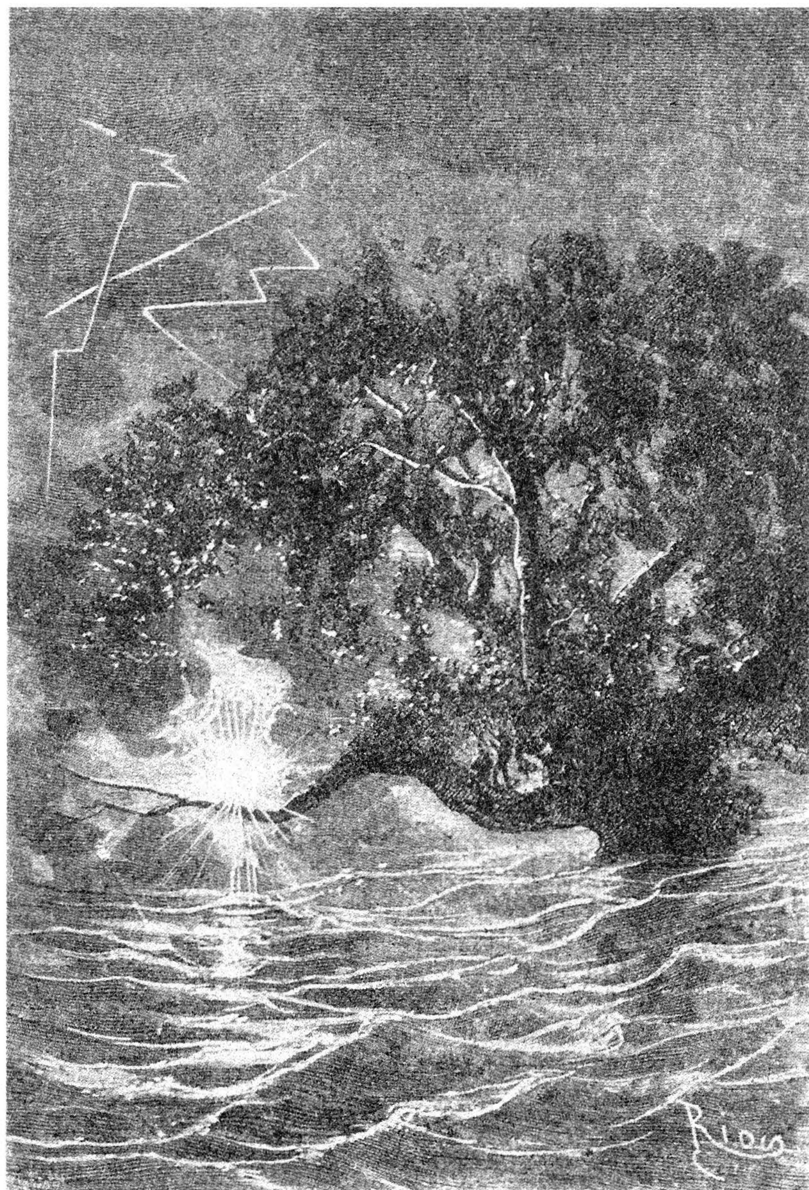
– Na ir kas! – atkirto Paganelis. – Mokytis tinka bet kada! O, jau prasideda!

Griaustinis nutraukė ne vietoje pradėtą pokalbį. Griaudė vis smarkiau ir aiškiau. Prasidėjęs dusliais žemais tonais, dundesys artėjo pereidamas į vidurinius tonus (muzikinis palyginimas čia labai tinka). Netrukus jie pasidarė šaižūs ir sukėlė dažnus oro bangų virpesius. Visa erdvė liepsnojo, ir negalima buvo pasakyti, kuriam elektros išlydžiui priskirti tą nesiliaujantį grumėjimą, aidu pasikartojantį dangaus skliauto gilumoje.

Žaibai be perstojo kaitaliojosi. Kai kurie krito statmenai, trenkdami po penkis šešis kartus į tą pačią vietą. Kiti iš tiesų būtų nepaprastai sudominę mokslininką, nes jei Arago (jo pateikti statistiniai duomenys įdomūs) pažymi tik du dvišako žaibo pavyzdžius, tai čia jų galėjai matyti šimtus. Kiti, be galo šakodamiesi it koralai, žybčiojo efektingai tamsiame skliaute.

Netrukus dangus nuo rytų ligi šiaurės nušvito labai aiškiai fosforine šviesa. Gaisras pamažu apėmė visą horizontą, uždegdamas debesis tartum malkų krūvas ir, atsimušęs vandenyje, sudarė neaprėpiamą ugninį gaublį, kurio centre buvo ombu.

Glenarvanas su draugais tylėdami žiūrėjo į šį siaubingą reginį. Jie nebūtų galėję susikalbėti. Akinamos šviesos juostos atslinkdavo iki jų, ir pro tą švysčiojimą pasirodydavo ir vėl greitai dingdavo čia ramus majoro veidas, čia smalsios Paganelio akys ar energingi Glenarvano bruožai, čia išsigandusi Roberto galvutė, čia nerūpestingi jūrininkų veidai, staiga pagyvėjantys nuo šviesų žaidimo.

Žaibai be perstojo kaitaliojosi.

Dar nelijo, ir vėjo nebuvo. Bet netrukus dangus tarytum prakiuro, ir statmenos lietaus čiurkšlės tarsi audeklo metmenys nutįso iš juodo dangaus. Stambūs lašai krito į didžiulį ežerą, žaibų šviesoje tiško žėrintys purslai.

Gal lietus reiškė audros pabaigą? Gal Glenarvanui su draugais užteks tik smarkaus dušo? Ne. Per patį elektros audros įniršį gulsčiosios šakos gale ūmai pasirodė liepsnojantis, kumščio didumo rutulys, apsuptas juodų dūmų. Rutulys, pasisukinėjęs keletą sekundžių, sprogo tartum bomba su tokiu triukšmu, jog net perkūniją nustelbė. Ore pasklido sieros kvapas. Valandėlę visa nuščiuvo, ir keleiviai išgirdo Tomo Ostino balsą:

– Medis dega!

Tomas Ostinas neapsiriko. Akimirksniu liepsna tartum iš sprogmenų sandėlio persimetė į vakarinę ombu pusę; sausos šakos, sudžiūvę lizdų stagarai, pagaliau kempinės buvo puikiausias kuras visa ryjančiai ugniai.

Pakilęs vėjas padėjo plėstis gaisrui. Glenarvanas su draugais be žado, sujaudinti ir išsigandę, slysdami, griūdami ir vėl stodamiesi, kabindamiesi į šakeles, kurios linko nuo jų svorio, skubiai persikėlė į rytinę, dar liepsnos neapimtą ombu pusę. Ugnies laižomos šakos traškėjo, lūžinėjo ir raitėsi tartum gyvatės ant žarijų; nuodėguliai krito į vandenį ir plaukė srove tolyn, mesdami rausvus atspindžius. Ugnies liežuviai čia pašokdavo į neregėtą aukštį ir dingdavo liepsnojančioje atmosferoje, čia, smarkios vėtros priblokšti, apsupdavo medį ugniniu Neso apsiaustu*. Glenarvanas, Robertas, majoras, Paganelis ir jūrininkai buvo siaubo apimti; juos dusino troškūs dūmai, degino

* Nesas – Heraklio nužudytas kentauras; jo užnuodytu krauju Dejaneira sumirkė Heraklio apsiaustą, ir Heraklis mirė sunkia mirtimi. (Vert. past.)

nepakeliamas karštis; jau ugnis iš jų pusės laižė apatinę medžio dalį. Niekas negalėjo jos nei sulaikyti, nei užgesinti, ir keleiviai manė esą pasmerkti gyvi sudegti lyg aukos įkaitintuose indų dievo viduriuose.

Pagaliau būklė pasidarė nebepakeliama, ir iš dviejų mirčių reikėjo pasirinkti ne tokią žiaurią.

– Į vandenį! – šūktelėjo Glenarvanas.

Vilsonas, jau laižomas liepsnų, pirmas šoko į ežerą, bet tučtuojau pasigirdo siaubingas jo riksmas:

– Gelbėkit! Gelbėkit!

Ostinas padėjo jam vėl įsikeberioti į medį.

– Kas atsitiko?

– Kaimanai! Kaimanai! – atsakė Vilsonas.

Medžio apačia, pasirodė, buvo apgulta baisiausių roplių. Jų žvynai mirgėjo gaisro šviesoje; iš šonų suplota uodega it nusmailinta ietis, galva, iššokusios akys, pražioti nasrai negalėjo apgauti Paganelio. Jis pažino plėšriuosius Amerikos aligatorius, ispaniškuose kraštuose vadinamus kaimanais. Jų ten buvo apie dešimt; jie pliauškino baisiomis uodegomis vandenį ir ilgais apatiniais dantimis graužė ombu.

Tai išvydę, nelaimingieji pasijuto žuvę. Jų laukė baisi mirtis: ar būti ugnies prarytiems, ar žūti nuo kaimanų ilčių. Net majoras ramiu balsu pratarė:

– Rodos, jau viskas baigta.

Esti aplinkybių, kai žmogus – bejėgis kovoti su įšėlusiais gaivalais, kuriuos gali nugalėti tik kiti gaivalai. Glenarvanas paklaikusiomis akimis žiūrėjo į ugnį ir į vandenį, susijungusius prieš jį, nežinodamas, kokios pagalbos jam maldauti iš dangaus.

Audra jau buvo bepradedanti tilti, bet atmosferoje susitelkę įsielektrinę garai įgavo nepaprastą jėgą. Pietuose pamažu kilo milžiniškas viesulas, apversto kūgio pavidalo rūkas, kuris

jungė kunkuliuojančius vandenis su grasiais audros debesimis. Sukdamasis apie savo ašį, jis artėjo pasiutišku greičiu; jo centre buvo suspaustas, iš ežero iškeltas vandens stulpas, o besisukant susidariusi įcentrinė jėga traukė visas aplinkines oro sroves.

Po kelių akimirkų milžiniškas viesulas puolė ombu ir apglėbė jį iš visų pusių. Medis sudrebėjo iš pat šaknų. Glenarvanas vos nepamanė, kad kaimanai stipriais žandikauliais rauna medį. Keleiviai, įsikabinę vienas į kitą, pajuto, kad galingasis medis nebeatsilaiko, virsta; liepsnotos šakos, baisiai šnypšdamos, pasinėrė į šniokščiančius vandenis. Tai įvyko akimirksniu. Viesulas smarkiai nušvilpė tolyn: rodės, išsiurbs visą ežero vandenį.

Išverstas ombu ėmė plaukti varomas vėjo ir srovės. Kaimanai dingo; tik vienas dar laikėsi už šaknų ir, plačiai išsižiojęs, slinko prie keleivių; bet Malredis, pagriebęs apdegusią šaką, taip stipriai jam tvojo, jog sutriuškino nugarkaulį. Kaimanas, smarkiai pliaukštelėjęs baisiąja uodega, dingo sūkuringame verpete.

Glenarvanas su draugais, nusikratę plėšriųjų roplių, įsitaisė užuovėjoj ant šakų: ombu, apimtą liepsnos liežuvių, kuriuos uraganas plaikstė tartum išsipūtusias, iki baltumo įkaitusias bures, srovė lyg branderį* nunešė nakties tamsoje.

Dvidešimt šeštas skyrius
ATLANTO VANDENYNAS

Dvi valandas ombu plaukė milžinišku ežeru, o kranto vis nesimatė. Medį naikinančios liepsnos pamažu užgeso. Didžiausias šios siaubingos kelionės pavojus buvo praėjęs. Majo-

* Branderis – laivas, pakrautas degių ir sprogstamų medžiagų, buvo naudojamas priešo laivams padegti. (Vert. past.)

ras pasitenkino pasakęs, kad dabar nebebūtų nuostabu, jei jie išsigelbėtų.

Srovė vis nešė ta pačia kryptimi iš pietvakarių į šiaurės rytus. Vėl pasidarė tamsu, tik retkarčiais švystelėdavo koks pavėlavęs žaibas, ir Paganelis veltui stengėsi ką nors įžiūrėti horizonte. Audra nuščiuvo. Stambūs lietaus lašai virto purslais, kuriuos vėjas taškė į visas puses, o didžiuliai supliuškę debesys būriais skriejo aukštai danguje.

Ombu, stiprios srovės nešamas, plaukė nuostabiu greičiu, tartum jo viduje būtų buvusi įtaisyta galinga mašina. Keleiviai baiminosi, kad jis ilgai taip neplauktų. Tačiau apie trečią valandą ryto majoras pastebėjo, kad šaknys kartkartėmis ima kliūti už žemės. Tomas Ostinas, nusilaužęs ilgą šaką, rūpestingai pamatavo gylį ir nustatė, kad dugnas kyla. Ir iš tikrųjų po dvidešimties minučių pasigirdo trinktelėjimas, ir ombu sustojo.

– Žemė! Žemė! – nesavu balsu sušuko Paganelis.

Apdegusių šakų galai įsirėmė į seklumą. Niekada ant seklumos atsidūrę jūreiviai nebuvo tokie patenkinti. Povandeninė uola jiems buvo uostas.

Robertas su Vilsonu, užšokę ant tvirtos plokštumos, iš džiaugsmo jau rėkė „valio!“, tik staiga išgirdo gerai pažįstamą švilpimą. Lyguma nuaidėjo arklio šuoliai, ir tamsoje išniro aukštas indėno stotas.

– Talkavas! – sušuko Robertas.

– Talkavas! – pakartojo visi vienu balsu.

– *Amigos!** – tarė patagonietis, kuris čia jų laukė tikėdamasis, kad srovė atneš juos į tą pačią vietą, kur ir jį buvo atnešusi.

* Amigos – draugai (isp.).

– *Amigos!* – tarė patagonietis.

Jis pakėlė Robertą Grantą ir prispaudė prie krūtinės, o Paganelis pakibo jam ant kaklo. Netrukus Glenarvanas, majoras ir jūrininkai, laimingi, kad vėl išvydo savo ištikimąjį vadovą, iš visos širdies spaudė jam rankas. Paskui patagonietis nusivedė juos į apleistos estansijos sandėlį. Ten jau liepsnojo kaitri ugnis, prie kurios jie susišildė; ten jau čirškė skanūs žvėrienos gabalai, kuriuos jie suvalgė nepalikdami nė kąsnelio. Kai pailsėję keleiviai ėmė mąstyti, nė vienas nenorėjo patikėti, kad pavyko pasprukti nuo daugybės visokių pavojų: vandens, ugnies ir Argentinos upių siaubingų kaimanų.

Talkavas keliais žodžiais papasakojo Paganeliui, kaip išsigelbėjo, ir pridūrė, kad visa garbė tenkanti jo bebaimiui arkliui. Paganelis pabandė jam išdėstyti naują dokumento aiškinimą ir su juo susijusias viltis. Ar indėnas suprato įmantrius mokslininko postringavimus? Vargu, bet jis matė savo draugus laimingus ir kupinus pasitikėjimo, ir jam to užteko.

Savaime aišku, kad bebaimių keliautojų, prasėdėjusių ištisą dieną ombu medyje, nereikėjo raginti į tolesnę kelionę. Aštuntą valandą jie jau buvo susiruošę. Estansijos ir saladeros liko tolokai šiaurėje, transporto priemonių nebuvo iš kur gauti. Todėl reikėjo eiti pėsčiomis. Jiems buvo likę ne daugiau kaip keturiasdešimt mylių kelio, be to, ir Tauka neatsisakys panėšėti kokį pavargusį, o gal net ir du. Per trisdešimt šešias valandas galima pasiekti Atlanto vandenyno krantus.

Skirtą valandą vadovas su savo kelionės draugais paliko apsemtąją daubą ir leidosi pirmyn per pakilesnes lygumos vietas. Argentinos žemė atrodė tokia pat monotoniška kaip ir pirma; kur ne kur ganyklose pasitaikydavo medžių guotų, europiečio rankos pasodintų, bet, deja, retai, kaip Tandilio ir Tapalkemo apylinkėse, o laukiniai medžiai auga tik prerijų pakraščiuose ir netoli Koriento kyšulio.

Taip praslinko toji diena. Rytojaus dieną, kai buvo likę tik penkiolika mylių kelio, keleiviai pajuto, kad vandenynas nebetoli. Virazonas – ypatingas vėjas, pučiantis antrą dienos ir nakties pusę, lankstė aukštą žolę. Liesoje žemėje augo reti mažų mimozų, akacijų miškeliai ir kura mamelių krūmai. Keletas druskingų lagūnų žvilgėjo saulėje tartum sudaužyto veidrodžio šukės ir tik ilgino kelionę, nes reikėjo jas aplenkti. Keleiviai skubėjo norėdami dar tą pačią dieną pasiekti Salado ežerą, telkšantį prie pat vandenyno; tiesą sakant, jie buvo gerokai nuvargę, kai aštuntą valandą vakaro išvydo dvidešimties tuazų aukščio smėlio kopas, kurios skyrė juos nuo putotos pakrantės. Netrukus jų ausis pasiekė jūros ūžesys.

– Vandenynas! – sušuko Paganelis.

– Taip, vandenynas! – atsakė Talkavas.

Ir ėjikai, rodės, visai nusilpę, kone bėgte užbėgo ant kopų.

Bet jau buvo naktis. Veltui žvilgsniai klaidžiojo tamsioje beribėje ieškodami „Dunkano“: jo nebuvo matyti.

– O vis dėlto jis čia yra, – sušuko Glenarvanas, – ir plaukioja laukdamas mūsų!

– Rytoj jį pamatysime, – atsakė Maknabsas.

Tomas Ostinas šūktelėjo nematomą jachtą, bet atsakymo nesulaukė. Be to, vėjas buvo labai stiprus, o jūra audrota. Debesys slinko iš vakarų, ir putotų keterų purslai pasiekdavo net kopų viršūnes. Jei „Dunkanas“ ir buvo nurodytoje vietoje, budįs jūrininkas negalėjo nieko išgirsti. Pakrantėje nebuvo jokio prieglobsčio: nei užtakio, nei įlankos, nei uosto. Net jokio įlinkio. Buvo matyti tik toli į jūrą nusidriekusios smėlio seklumos, kurios laivams pavojingesnės negu rifai. Bangos nemėgsta seklumų, ir jūra ten ypač šėlsta, o laivai, audros užnešti ant smėlio kilimo, žūsta.

„Dunkanas“, neradęs čia jokio prieglobsčio, tikriausiai plaukioja atokiau nuo šio pražūtingo kranto. Visada atsargus Džonas Menglas čia turėjo būti dar atsargesnis. Taip samprotavo Tomas Ostinas, tvirtindamas, kad „Dunkanas“ kreisuoja mažiausiai už kokių penkių mylių.

Majoras kalbino savo nekantrųjį draugą susitaikyti su esama būkle. Tamsos išsklaidyti jie negali, tai kam dairytis po juodą horizontą ir varginti akis.

Tai pasakęs, ėmėsi kopų užuovėjoje rengti stovyklą. Suvalgę maisto likučius, keleiviai majoro pavyzdžiu išsirausė gana patogias duobes ir, smėliu apsikasę iki smakro, kietai užmigo.

Tik vienas Glenarvanas budėjo. Pūtė smarkus brizas, ir vandenynas dar nebuvo nurimęs po praūžusios audros. Šėlstančios bangos it perkūnas daužėsi seklumų papėdėje. Glenarvanas jaudinosi žinodamas, kad „Dunkanas“ yra netoli. Jis negalėjo nė pagalvoti, kad „Dunkanas“ neatplaukė į sutartą vietą. Iš Talkahuano įlankos Glenarvanas iškeliavo spalio 14-ąją, o lapkričio 12-ąją atvyko prie Atlanto vandenyno krantų. Taigi per trisdešimt dienų, kurias jie praleido keliaudami per Čilę, Kordiljeras, pampas, Argentinos lygumą, „Dunkanas“ turėjo apiplaukti Horno kyšulį ir atvykti prie kito kranto. Tokiam laivui kaip jis negalėjo būti jokių kliūčių; audra iš tiesų smarkiai šėlo didžiuliame Atlanto vandenyno kovos lauke, bet jachta buvo geras laivas, o jos kapitonas – geras jūrininkas. Vadinasi, jei ji turėjo čia atplaukti, tai ir atplaukė.

O vis dėlto šie samprotavimai nenuramino Glenarvano. Kai kyla kova tarp širdies ir proto, pastarasis retai kada nugali. Malkolmo pilies lordas jautė, kad kažkur tamsoje yra tie, kuriuos myli: brangioji Elena, Merė Grant, „Dunkano“ įgula. Jis klaidžiojo po tuščią pakrantę, kurią be atvangos skalavo bangos,

nužerdamos fosforiniais purslais. Jis žiūrėjo, klausėsi. Kartais tardavosi matąs neaiškią švieselę.

Aš neapsirinku, – kalbėjo jis sau, – matau „Dunkano" žiburį. O, kodėl mano žvilgsnis negali perskrosti šių tamsybių!

Tada jam dingtelėjo viena mintis. Paganelis sakėsi esąs niktalopas. Paganelis matydavo ir naktį. Jis nuėjo pažadinti Paganelio.

Mokslininkas miegojo duobėje lyg kurmis urvelyje, kai stipri ranka ištraukė jį iš smėlio.

– Kas čia? – sušuko jis.

– Aš, Paganeli.

– Kas jūs?

– Glenarvanas. Eikime, man reikalingos jūsų akys.

– Mano akys? – pakartojo Paganelis, smarkiai jas trindamasis.

– Taip, jūsų akys, kad įžiūrėtumėt tokiame tamsyje mūsų „Dunkaną". Na, eime!

– Velnias griebtų tą niktalopiją! – tarė Paganelis, šiaip ar taip, džiaugdamasis, kad gali būti naudingas Glenarvanui.

Ir rąžydamasis, mankštindamas sustirusius sąnarius, atsikėlė ir nusekė paskui savo draugą į pakrantę.

Glenarvanas paprašė jį apžiūrėti tamsų jūros horizontą. Valandėlę Paganelis atidžiai stebėjo.

– Na, kaip? Nieko nepastebite? – paklausė Glenarvanas.

– Nieko! Katė, ir ta toliau dviejų žingsnių nieko nematytų.

– Ieškokite raudonos ar žalios šviesos, tai yra kairiojo ar dešiniojo borto šviesų.

– Nematau nei žalios, nei raudonos šviesos! Viskas juoda! – atsakė Paganelis, kurio akys nenorom merkėsi.

Ištisą pusvalandį jis mechaniškai sekiojo paskui savo nekantrųjį draugą; jo galva čia nusvirdavo ant krūtinės, čia vėl staiga

pakildavo. Jis nebeatsakinėjo ir nieko nekalbėjo. Glenarvanas pažvelgė į Paganelį. Paganelis miegojo vaikščiodamas.

Tada Glenarvanas paėmė jį už rankos ir nežadindamas nuvedė į jo duobutę, paguldė ir patogiai apkasė smėliu.

Švintant visus prižadino šauksmas:

– „Dunkanas"! „Dunkanas"!

– Valio! Valio! – atsakė Glenarvanui jo draugai, kūliavirsčia bėgdami į pakrantę.

Iš tikrųjų už kokių penkių mylių atviroje jūroje dreifavo jachta rūpestingai suvyniotomis žemutinėmis burėmis. Kamino dūmai nyko ryto ūkanose. Jūra smarkiai bangavo, ir tokio tonažo laivas negalėjo be pavojaus priplaukti prie seklumų.

Glenarvanas pro Paganelio žiūroną stebėjo „Dunkaną". Turbūt Džonas Menglas nematė keleivių, nes nekeitė kurso.

Bet tą akimirką Talkavas, prikimšęs parako į savo karabiną, iššovė jachtos kryptimi.

Visi sukluso ir sužiuro. Tris kartus trinktelėjo indėno karabinas, ir šūviai nuaidėjo kopose.

Pagaliau nuo jachtos borto pakilo baltas dūmas.

– Jie mus pamatė! – sušuko Glenarvanas. – Tai „Dunkano" patranka.

Po keleto sekundžių duslus trenksmas atsimušė į krantą. Netrukus „Dunkanas", pakeitęs kursą ir padidinęs greitį, ėmė plaukti artyn.

Tučtuojau Glenarvanas pro žiūroną pamatė, kaip nuo laivo atsiskyrė valtis.

– Ledi Elena negalės atplaukti, – tarė Tomas Ostinas. – Jūra per daug nerami!

– Nei Džonas Menglas, – atsakė Maknabsas, – jis negali palikti laivo.

– Sesute! Sesute! – šaukė Robertas, tiesdamas rankas į smarkiai supamą jachtą.

– Ak, kad tik greičiau į laivą! – sušuko Glenarvanas.

– Kantrybės, Edvardai. Po dviejų valandų ten būsite, – atsakė majoras.

Dvi valandos! Iš tiesų šešiairklė valtis negali greičiau suvažinėti į abu galus.

Tada Glenarvanas priėjo prie Talkavo, kuris, susidėjęs ant krūtinės rankas, stovėjo šalia Taukos ir ramiai žiūrėjo į banguojantį vandenyną.

Glenarvanas paėmė jį už rankos ir, rodydamas į jachtą, tarė:

– Plaukiam!

Indėnas lėtai papurtė galvą.

– Plaukiam, bičiuli, – pakartojo Glenarvanas.

– Ne, – švelniai atsakė Talkavas. – Čia Tauka, o ten pampos, – pridūrė jis, plačiai mostelėdamas į beribes lygumas.

Glenarvanas gerai suprato, kad indėnas niekados nesutiks palikti prerijos, kur ilsisi jo tėvų kaulai. Jis žinojo, kad šie dykumų vaikai be galo prisirišę prie savo gimtojo krašto. Todėl paspaudė Talkavui ranką ir nesistengė jo perkalbėti. Nesistengė jo perkalbėti ir tada, kai indėnas, savotiškai šyptelėjęs, neėmė užmokesčio už savo triūsą, sakydamas:

– Vardan draugystės.

Susijaudinęs Glenarvanas negalėjo jam nieko atsakyti. Jis norėjo palikti indėnui bent kokį daiktą, kuris jam primintų draugus europiečius. Bet kas gi jam buvo likę? Ginklai, arkliai – viskas žuvo potvynio sumaištyje. Jo draugai taip pat nebuvo nė kiek turtingesni už jį.

Jis nežinojo, kaip atsilyginti šauniajam vadovui, bet staiga jam dingtelėjo mintis. Jis išsiėmė iš piniginės brangų medalio-

ną su nuostabiai gražiu portretu, Lorenso šedevru, ir padavė indėnui.

– Mano žmona, – tarė jis.

Talkavas susigraudinęs pažiūrėjo į portretą ir ištarė šiuos paprastus žodžius:

– Gera ir graži!

Paskui Robertas, Paganelis, majoras, Tomas Ostinas ir abu jūrininkai kuo nuoširdžiausiai atsisveikino su patagoniečiu. Šaunūs vyrai buvo susijaudinę, kad reikia skirtis su tokiu baimės nepažįstančiu ir atsidavusiu draugu. Talkavas juos visus spaudė prie savo plačios krūtinės. Paganelis padovanojo jam Pietų Amerikos žemėlapį, kurį indėnas susidomėjęs ėmėsi žiūrinėti. Tai buvo brangiausias mokslininkui daiktas. O Robertas tegalėjo atsidėkoti glamonėmis; daug jų teko jo išgelbėtojui, nors ir Tauka nebuvo užmirštas.

Tą akimirką prisiartino valtis; praslydusi siauru kanalu tarp dviejų seklumų, ji užėjo ant pakrantės smėlio.

– Kaip mano žmona? – paklausė Glenarvanas.

– O mano sesuo? – šaukė Robertas.

– Ledi Elena ir mis Grant jūsų laukia laive, – atsakė vairininkas. – Tačiau paskubėkime, sere, negalime gaišti nė valandėlės, prasideda atoslūgis.

Visi dar kartą apkabino indėną. Talkavas palydėjo draugus iki valties. Robertui lipant į laivelį, indėnas pakėlė jį ir švelniai pažvelgė jam į akis.

– O dabar keliauk, – tarė jis, – tu vyras!

– Sudie, bičiuli, sudie! – dar kartą tarė Glenarvanas.

– Argi niekados nebepasimatysime? – sušuko Paganelis.

– Quien sabe?* – atsakė Talkavas, pakeldamas į dangų rankas.

---

* Kas žino? (Aut. past.)

Quien sabe? – atsakė Talkavas.

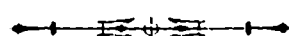
Tai buvo paskutiniai indėno žodžiai; juos nusinešė vėjas.

Valtis atsiyrė ir, atoslūgio nešama, tolo į atvirą jūrą. Dar ilgai viršum putojančių bangų buvo matyti nejudąs indėno siluetas. Paskui didelis jo stotas sumažėjo ir dingo draugams iš akių.

Po valandos Robertas pirmas užbėgo ant „Dunkano“ denio ir, jachtos įgulai džiaugsmingai šaukiant „valio!“, pakibo Merei Grant ant kaklo.

Šitaip tiesiausia linija buvo pereita Pietų Amerika. Nei kalnai, nei upės nepriverė keleivių pasukti iš tvirtai nusibrėžto kelio, ir, nors jiems neteko grumtis su piktos valios žmonėmis, gamtos gaivalai, ne sykį atsigręžę prieš juos, žiauriai bandė jų taurumą ir drąsą.

ANTRA DALIS

Pirmas skyrius
SUGRĮŽIMAS Į JACHTĄ

Pirmos akimirkos buvo kupinos susitikimo laimės. Glenarvanas nenorėjo, kad ekspedicijos nesėkmė sudrumstų džiaugsmą draugų širdyse. Todėl pirmi jo žodžiai buvo:

– Pasitikėjimo, mielieji, pasitikėjimo! Kapitono Granto nėra su mumis, bet mes tikrai jį surasime.

Šito užteko, kad „Dunkano" keleivės atgautų viltį.

Iš tikrųjų per tą laiką, kol valtis plaukė prie jachtos, ledi Elena ir Merė Grant išgyveno daugybę laukimo abejonių. Stovėdamos ant denio, jos stengėsi suskaičiuoti žmones valtyje. Merginą čia pagaudavo nusiminimas, čia, priešingai, jai rodydavosi, jog matanti Harį Grantą. Širdis smarkiai plakė, Merė negalėjo nė žodžio ištarti ir vos laikėsi ant kojų. Elena Glenarvan apkabino ją. Džonas Menglas, stovėdamas šalia jos, tylėjo; jūrininko akys, įgudusios atskirti tolimus daiktus, nematė kapitono Granto.

– Jis ten, jis atplaukia! Mano tėtis! – šnibždėjo mergina.

Bet valtis pamažėle artėjo, ir iliuzija pati savaime išsisklaidė. Keleiviai dar buvo daugiau kaip per šimtą sieksnių nuo jachtos, kai ne tik ledi Elena su Džonu Menglu, bet ir Merė Grant ašarų

Ledi Elena ir Merė Grant išgyveno daugybę laukimo abejonių.

pilnomis akimis suprato, kad jokios vilties nebegali būti. Tad Glenarvano paguodos žodžiai buvo ištarti kaip tik laiku.

Kai susitikę visi išsibučiavo, Glenarvanas supažindino ledi Eleną, Merę Grant ir Džoną Menglą su svarbesniais ekspedicijos nuotykiais, pirmiausia, žinoma, su nauju dokumento aiškinimu, kurio autorius buvo įžvalgusis Žakas Paganelis. Be to, išgyrė Robertą, kuriuo Merė visai pagrįstai privalanti didžiuotis. Glenarvanas taip vaizdžiai nupiešė jo drąsą, pasiaukojimą, pavojus, į kuriuos buvo patekęs, jog berniukas nebūtų žinojęs, kur dingti, jei sesuo nebūtų jo priglaudusi savo glėbyje.

– Neraudonuok, Robertai, – tarė Džonas Menglas. – Tu elgeisi kaip tikras kapitono Granto sūnus!

Jis ištiesė rankas Merės broliui ir išbučiavo skruostus, dar drėgnus nuo merginos ašarų.

Kaip buvo sutiktas majoras ir geografas, su kokia pagarba buvo minimas taurusis Talkavas, – kiekvienas numanys ir nesakius. Ledi Elena apgailestavo, kad negali paspausti rankos šauniajam indėnui. Kai visi išliejo pirmus jausmus, Maknabsas nuėjo į savo kajutę ir ramia, tvirta ranka ėmė skustis. O Paganelis dūzgė, lekiojo nuo vieno prie kito tartum bitė, rinkdama šypsnius ir pagyrimų medų. Jis norėjo išbučiuoti visą „Dunkano“ įgulą ir, tvirtindamas, kad ledi Elena ir Merė Grant sudarančios įgulos dalį, pradėjo nuo jų ir baigė misteriu Olbinetu.

Virėjas, nežinodamas, kaip geriau padėkoti už tokį meilumą, pranešė, jog pusryčiai paduoti.

– Pusryčiai? – sušuko Paganelis.

– Taip, pone Paganeli, – atsakė Olbinetas.

– Tikri pusryčiai, prie tikro kaip reikiant padengto stalo?

– Žinoma, pone Paganeli.

– Ir mums nebus patiekta nei džiovintos mėsos, nei kietų kiaušinių, nei stručių nugarinės?

– O, pone! – sušuko Olbinetas, kurio menas buvo šitaip pažemintas.

– Nenorėjau jūsų įžeisti, mielasis, – tarė šypsodamasis mokslininkas. – Bet ištisą mėnesį toks buvo kasdienis mūsų maistas, ir valgėme ne prie stalo, o išsitiesę ant žemės, kartais net apsižergę medžio šaką. Taigi pusryčiai, apie kuriuos ką tik pranešėte, matyt, man pasirodė svajonė, fikcija, chimera!

– Na ką gi, eikime įsitikinti, jog tai tikrovė, pone Paganeli, – tarė ledi Elena, vos susilaikydama iš juoko.

– Štai mano ranka, – tarė galantiškasis geografas.

– Ar bus kokių nurodymų „Dunkano" įgulai? – paklausė Džonas Menglas.

– Po pusryčių, brangusis Džonai, – atsakė Glenarvanas, – mes visi kartu apsvarstysime mūsų naujos ekspedicijos programą.

Jachtos keleiviai ir jaunasis kapitonas nusileido į kajutkompaniją. Vyriausiajam mechanikui buvo įsakyta palaikyti katiluose reikiamą garo slėgį, kad, davus ženklą, būtų galima plaukti tolyn. Tik ką nusiskutęs majoras ir paskubom persirengę keleiviai susėdo prie stalo.

Visi baisiausiai gyrė misterio Olbineto pusryčius. Pripažino, kad jie puikūs ir net iškilmingosios puotos pampose negali jiems prilygti. Paganelis kiekvieno valgio dėjosi pakartotinai, anot jo, vis per savo išsiblaškymą.

Išgirdus šį nelemtą žodį, ledi Elenai kilo mintis paklausti, ar malonusis prancūzas dažnai kartodavo savo nuolatinę nuodėmę. Majoras ir Glenarvanas šypsodamiesi susižvelgė. Paganelis ėmė iš visos širdies kvatoti ir prisiekė savo garbe, kad kelionėje daugiau niekados nebus išsiblaškęs. Paskui labai žaismingai papasakojo apie savo nesėkmingą ispanų kalbos mokymąsi iš Kamoinso knygos.

– Pagaliau nėr to blogo, kuris neišeitų į gera, – pridūrė jis baigdamas, – ir aš nesigailiu apsirikęs.

– Kodėl, brangusis bičiuli? – paklausė majoras.

– Todėl, kad išmokau ne tik ispaniškai, bet ir portugališkai. Vietoj vienos kalbos dabar moku dvi!

– Garbės žodis, apie tai nepagalvojau, – atsakė Maknabsas. – Sveikinu jus, Paganeli, nuoširdžiai sveikinu!

Visi ėmė ploti Paganeliui, kuris nė valandėlės nesiliovė kramtęs. Jis ir valgė, ir kalbėjo. Užtat nepastebėjo vienos smulkmenos, kuri tuoj krito Glenarvanui į akis: Džonas Menglas itin domėjosi savo kaimyne Mere Grant. Ledi Elena nežymiai linktelėjo Glenarvanui, patvirtindama, kad „tikrai taip“. Glenarvanas su simpatija pažvelgė į jaunuolius ir kreipėsi į Džoną Menglą, bet, žinoma, visai kitu klausimu.

– O kaip jūsų kelionė pavyko, Džonai? – paklausė jis.

– Puikiausiai, – atsakė kapitonas. – Tik aš turiu jums pranešti, kad mes grįžome ne per Magelano sąsiaurį.

– Šit kaip? – sušuko Paganelis. – Jūs apiplaukėte Horno kyšulį, o manęs ten nebuvo!

– Jums belieka pasikarti! – tarė majoras.

– Egoistas! Jūs man taip patariate, norėdamas įsigyti pakaruoklio virvę! – atsikirto geografas.

– Matote, brangusis Paganeli, – atsakė Glenarvanas, – jei nesi visur esantis, neįmanoma būti tuo pačiu metu keliose vietose. Kadangi jūs keliavote per pampas, tai negalėjote plaukti aplink Horno kyšulį.

– Bet vis tiek apgailestauju, – atsikirto mokslininkas.

Jo daugiau neerzino pasitenkinę šiuo atsakymu. Tada Džonas Menglas papasakojo apie savo kelionę. Plaukdamas palei Amerikos pakrantes, jis apžiūrėjo visus vakarinius salynus, bet

nerado jokio „Britanijos“ pėdsako. Ties Pilaro kyšuliu, prie pat įėjimo į Magelano sąsiaurį, dėl priešingo vėjo teko leistis į pietus. „Dunkanas“ praplaukė pro Desolasjono Žemę, pasiekė šešiasdešimt septintą pietų platumos lygiagretę, aplenkė Horno kyšulį, paliko nuošaly Ugnies Žemę ir per Lemero sąsiaurį atsidūrė prie Patagonijos krantų. Ties Koriento kyšuliu juos sutiko baisūs vėjai, tie patys, kurie taip nirtulingai užpuolė keleivius per audrą pampose. Tačiau jachta puikiai juos atlaikė, ir Džonas Menglas tris dienas plaukiojo jūroje, kol išgirdo karabino šūvį, pranešantį jam apie taip nekantriai laukiamus keleivius. Kapitonas būtų prasilenkęs su tiesa, jei nebūtų pripažinęs, kad ledi Elena ir mis Grant buvo nuostabiai drąsios. Audra jų nė kiek neišgąsdino, o jos nerimavo tik dėl savo draugų, klaidžiojančių po Argentinos lygumas.

Šiais žodžiais Džonas Menglas baigė savo pasakojimą. Glenarvanas pasveikino jį, o paskui kreipėsi į Merę Grant.

– Brangioji Mere, – tarė jis, – aš matau, kad kapitonas Džonas vertina jūsų dvasines savybes, ir esu laimingas, kad gerai jautėtės jo vadovaujamame laive!

– Argi galėjo būti kitaip? – atsakė Merė, žvilgtelėjusi į ledi Eleną ir turbūt į jaunąjį kapitoną.

– O, mano sesuo jus labai myli, kapitone Džonai, – šūktelėjo Robertas, – ir aš jus myliu!

– Ir aš, mano brangusis vaikeli, – atsakė Džonas Menglas, kiek sutrikęs dėl Roberto žodžių, nuo kurių ir Merės Grant veidas švelniai nuraudo.

Paskui, ėmęs kalbėti ne tokia opia tema, Džonas Menglas pridūrė:

– Aš papasakojau, kaip mes plaukėme „Dunkanu“; gal dabar jūs, misteri Glenarvanai, smulkiau papasakotumėt apie kelionę per Ameriką ir mūsų jaunojo didvyrio žygdarbius?

Nieko malonesnio negalėjo būti ledi Elenai ir mis Merei. Todėl Glenarvanas pasiskubino patenkinti jų smalsumą. Jis nuosekliai papasakojo apie visą savo kelionę nuo vieno vandenyno ligi kito: apie kopìmą per Andų Kordiljeras, žemės drebėjimą, Roberto dingimą, apie kondorą, kuris buvo jį pagrobęs, Talkavo šūvį, nuotykį su raudonaisiais vilkais, apie berniuko pasiaukojimą, seržantą Manuelį, apie medį, kuriame buvo prisiglaudę per potvynį, apie žaibą, gaisrą, kaimanus, viesulą, apie naktį, praleistą Atlanto vandenyno pakrantėje, – tos įvairios smulkmenos, linksmos ir baisios, kėlė klausytojams čia džiaugsmą, čia siaubą. Ne sykį, užsiminus apie Robertą, sesuo ir ledi Elena tuoj šokdavo jo glamonėti. Joks berniukas nebuvo taip myluojamas, ir dar tokių džiūgaujančių draugų!

Edvardas Glenarvanas, baigęs savo pasakojimą, pridūrė:

– O dabar, mielieji, pagalvokime apie dabartį. Kas buvo – pražuvo, o ateitis priklauso mums. Pakalbėkime apie Harį Grantą.

Pusryčiai buvo baigti. Keleiviai perėjo į ledi Elenos svetainę. Jie susėdo aplink stalą, nuklotą žemėlapiais, planais, ir pokalbis tučtuojau vėl prasidėjo.

– Brangioji Elena, – tarė lordas Glenarvanas, – lipdamas į jachtą, aš jums pranešiau, kad, nors ir negrįžo su mumis „Britanijos“ jūrininkai, mes labiau negu bet kada tikimės juos surasti. Šis įsitikinimas, arba, teisingiau sakant, tvirtas tikėjimas, yra mūsų žygio per Ameriką išdava; laivas sudužo ne prie Ramiojo ir ne prie Atlanto vandenyno krantų. Iš to seka, kad mes klaidingai aiškinome dokumentą, manydami, kad tai atsitiko prie Patagonijos. Visa laimė, kad mūsų bičiulis Paganelis, staigaus įkvėpimo pagautas, atskleidė apsirikimą. Jis įrodė, kad ėjome klaidingu keliu, ir taip išaiškino dokumentą, jog dvejoti mums

visai nebėra ko. Aš kalbu apie prancūzišką dokumentą ir paprašysiu Paganelį čia pat jį išnagrinėti, kad niekam neliktų nė mažiausios abejonės.

Mokslininko ilgai prašyti nereikėjo. Jis labai įtikinamai samprotavo apie žodelius *gonie* ir *indi;* teigė, kad *austral* reiškia „Australija"; įrodė, kad kapitono Granto laivas, plaukęs iš Peru atgal į Europą ir ištiktas avarijos, galėjo būti Ramiojo vandenyno pietinių srovių atneštas iki Australijos krantų. Net Džonas Menglas, kuris panašiais atvejais būdavo sunkiai įtikinamas teisėjas, nepasiduodąs vaizduotės polėkiams, visiškai pritarė vykusiems geografo spėliojimams ir išmintingoms išvadoms.

Paganeliui baigus, Glenarvanas pasakė, kad „Dunkanas" nedelsdamas plauks į Australiją.

Bet majoras pasakė norįs pareikšti vieną pastabą, kol Glenarvanas dar nedavė įsakymo pasukti į rytus.

– Kalbėkite, Maknabsai, – atsiliepė Glenarvanas.

– Aš visiškai neketinu, – pradėjo majoras, – susilpninti savo bičiulio Paganelio argumentų ir juo labiau neturiu noro jų sugriauti. Aš pats juos laikau rimtais, išmintingais, vertais mūsų dėmesio, ir jie tikrai privalo tapti mūsų būsimų ieškojimų pagrindu. Bet pageidaučiau, kad jie būtų pripažinti neginčijamais tik tada, kai išlaikys paskutinį egzaminą.

Niekas nežinojo, kur kreipia apdairusis Maknabsas, ir visi kažkaip sunerimę klausėsi jo žodžių.

– Kalbėkite toliau, majore, – tarė Paganelis. – Aš mielai atsakysiu į visus jūsų klausimus.

– Matot, – tarė majoras, – kai prieš penkis mėnesius Klaido įlankoje išstudijavome tuos tris dokumentus, jų aiškinimas mums atrodė visiškai teisingas. Laivo sudužimo vieta galėjo būti tik prie Patagonijos krantų, o ne kur kitur. Tuo nė neabejojome.

– Visiškai teisinga mintis, – atsiliepė Glenarvanas.

– Kai Paganelis per išsiblaškymą atsidūrė mūsų laive ir jam parodėme dokumentus, jis neprieštaraudamas parėmė mūsų ketinimą ieškoti Amerikos pakrantėse.

– Taip, – atsakė geografas.

– Ir vis dėlto apsirikome, – tarė majoras.

– Apsirikome, – pakartojo Paganelis. – Apsirikti gali kiekvienas, Maknabsai, bet nepripažinti savo klaidos gali tik beprotis.

– Palaukite, Paganeli, – atsakė majoras, – nesikarščiuokite. Aš visiškai nenoriu pasakyti, kad mes ir toliau ieškotume Amerikoje.

– Tad ko gi jums reikia? – paklausė Glenarvanas.

– Daugiau nieko, tik kad pripažintumėt, jog Australija dabar mums atrodo vienintelė tikra vieta, kur galėjo sudužti „Britanija“, kaip anksčiau negincijamai atrodė Amerika.

– Mielai pripažįstame, – atsakė Paganelis.

– Įsidėsiu tai į galvą, – kalbėjo toliau majoras. – Ta pačia proga perspėju nesusivilioti tuo vadinamu aiškumu. Kas žino, o jei po Australijos koks nors kitas kraštas sukels mums šitokį įsitikinimą, jei, tiems naujiems ieškojimams nepavykus, pasirodys, kad „neginčijamai“ turime ieškoti kitur?

Glenarvanas ir Paganelis susižvelgė. Teisingos majoro pastabos stulbino juos.

– Taigi pageidaučiau, – kalbėjo toliau majoras, – kad, prieš išplaukdami į Australiją, paskutinį kartą gerai viską patikrintume. Štai dokumentai ir žemėlapiai. Paeiliui išnagrinėkime visus punktus, kuriuos kerta trisdešimt septinta lygiagretė, ir pažiūrėkime, ar neatsiras koks kitas kraštas, kuris atitiktų dokumento nurodymus.

– Nėra nieko lengvesnio, ir tai ilgai neužtruks, – atsakė Paganelis, – nes, mūsų laimė, šioje geografinėje platumoje žemių ne per daugiausia.

– Pažiūrėkim, – tarė majoras, išskleisdamas anglišką žemėlapį, nubraižytą pagal Merkatoriaus* projekciją ir teikiantį viso Žemės rutulio vaizdą plokštumoje.

Žemėlapis buvo padėtas priešais ledi Eleną, ir visi susispietė taip, kad galėtų matyti, ką rodys Paganelis.

– Kaip jums jau esu sakęs, – tarė geografas, – trisdešimt septinta lygiagretė, perkirtusi Pietų Ameriką, eina per Tristano da Kunijos salas. Aš tvirtinu, kad dokumente apie jas nė vienu žodžiu neužsimenama.

Kruopščiai išnagrinėjus dokumentus, reikėjo pripažinti, kad Paganelis sako tiesą. Tristano da Kunijos salos buvo vienu balsu atmestos.

– Žiūrėkime toliau, – tarė geografas. – Išplaukę iš Atlanto vandenyno, atsiduriame dviem laipsniais žemiau Gerosios Vilties kyšulio ir pasiekiame Indijos vandenyną. Mūsų kelyje pasitaiko tik Amsterdamo salynas. Išnagrinėkime jį taip pat kaip ir Tristano da Kunijos salas.

Visapusiškai patikrinę, Amsterdamo salyną irgi atmetė. Nė vieno žodžio ar jo dalelytės apie šį Indijos vandenyno salyną nebuvo nei prancūziškame, nei vokiškame, nei angliškame dokumente.

– Dabar atplaukiame į Australiją, – toliau kalbėjo Paganelis. – Trisdešimt septinta lygiagretė šiame žemyne eina nuo

---

* Merkatorius Gerhardas (1512–1594) – flamandų kartografas. Sukūrė naujus matematiškai pagrįstus žemėlapių sudarymo principus, keletą kartografinių projekcijų; viena jo projekcijų (lygiakampė cilindrinė) vartojama lig šiol. (Aut. past.)

Bernuilio kyšulio iki Tufoldo įlankos. Ir be tekstų sutiksite su manimi, kad angliškas žodelis *stra* ir prancūziškas *austral* reiškia „Australija“. Tai pakankamai aišku, ir man nėra ko primygtinai įrodinėti.

Visi sutiko su Paganelio išvada.

– Toliau, – tarė majoras.

– Toliau kelionė lengva, – atsakė geografas, – iš Tufoldo įlankos sąsiauriu, kuris skalauja rytinius Australijos krantus, pasieksime Naująją Zelandiją. Prieš tai jums priminsiu, kad prancūziško dokumento žodis *contin* reiškia *continent* – žemynas. Tai neginčijama. Kapitonas Grantas negalėjo rasti prieglobsčio Naujojoje Zelandijoje, nes ji tik sala. Vis dėlto nagrinėkite, lyginkite, kaitaliokite žodžius, kad įsitikintumėte, nors tai neįmanoma, ar jie gali turėti ką nors bendra su tuo kraštu.

– Jokiu būdu, – atsakė Džonas Menglas, valandėlę tyrinėjęs dokumentus ir žemėlapį.

– Ne, – atsiliepė Paganelio klausytojai ir net majoras, – apie Naująją Zelandiją negali būti nė kalbos.

– Dabar, – kalbėjo toliau geografas, – begaliniame plote, kuris skiria šią didžiulę salą nuo Amerikos krantų, trisdešimt septinta lygiagretė kerta tik vieną negyvenamą ir nederlingą salą.

– Kaip ji vadinasi? – paklausė majoras.

– Dirstelėkite į žemėlapį. Tai Marijos Teresės sala, bet šio vardo neužtinku nė viename iš trijų dokumentų.

– Tiesa, – atsakė Glenarvanas.

– Taigi, mielieji, patys spręskite, ar visi galimumai, – jei nenorite teigti, jog tai tikras dalykas, – nebyloja Australijos žemyno naudai?

– Žinoma, byloja, – vienu balsu atsakė keleiviai ir „Dunkano“ kapitonas.

– Džonai, – tarė Glenarvanas, – ar pakankamai turite maisto ir anglių?

– Taip, sere, apsirūpinau atsargomis Talkahuane, be to, labai lengvai galėsime jas papildyti Keiptaune.

– Na, tai plaukiame...

– Dar viena pastaba, – tarė majoras, pertraukdamas draugą.

– Klausome, Maknabsai.

– Kad ir kaip būtume tikri, jog Australijoje mūsų laukia pasisekimas, tačiau būtų ne pro šalį kelioms dienoms sustoti Tristano da Kunijos ir Amsterdamo salose. Jos pakeliui, ir mes nė kiek nesugaišime. Sužinosime, ar ten nėra „Britanijos“ katastrofos žymių.

– O nepatiklusis majore, – sušuko Paganelis, – ką jūs sakote!

– Aš šitaip kalbu tik dėl to, kad mums netektų grįžti atgal, jei kartais Australija nepateisintų mūsų lūkesčių.

– Atsargumas gėdos nedaro, – atsakė Glenarvanas.

– Aš taip pat neatkalbinėsiu jūsų atsisakyti to atsargumo, – įsiterpė Paganelis. – Priešingai.

– Vadinasi, Džonai, – tarė Glenarvanas, – plaukite į Tristano da Kunijos salą.

– Klausau, sere, – atsakė kapitonas ir užlipo ant denio, o Robertas ir Merė Grant labai karštai padėkojo misteriui Glenarvanui.

Netrukus „Dunkanas“ nutolo nuo Amerikos krantų ir, forštevenio skrosdamas Atlanto vandenyno bangas, nuplaukė į rytus.

Antras skyrius

TRISTANO DA KUNIJOS SALOS

Jei jachta būtų plaukusi palei pusiaują, tai šimtas devyniasdešimt šeši laipsniai nuo Australijos iki Amerikos, arba, teisingiau tariant, nuo Bernuilio kyšulio iki Koriento kyšulio, atitiktų vienuolika tūkstančių septynis šimtus šešiasdešimt geografinių mylių. Bet Žemė apvali, ir šimtas devyniasdešimt šeši laipsniai, vykstant trisdešimt septinta lygiagrete, sudaro tik devynis tūkstančius keturis šimtus aštuoniasdešimt mylių. Nuo Amerikos kranto iki Tristano da Kunijos – du tūkstančiai šimtas mylių; jei rytų vėjai neprivers sulėtinti greičio, Džonas Menglas tikėjosi pasiekti salas per dešimt dienų. Kol kas jis turėjo būti patenkintas: vakarop brizas aptilo, pakeitė kryptį, ir „Dunkanas" ramioje jūroje galėjo parodyti visas gerąsias savybes.

Tą pačią dieną keleiviams prasidėjo įprastas laivo gyvenimas. Dalis keleivių, rodės, nebuvo palikę laivo visą mėnesį. Vietoj Ramiojo vandenyno tyvuliavo Atlantas, o bangos visur panašios, gal kiek skiriasi atspalviu. Gamtos stichijos, taip žiauriai bandžiusios keleivius, dabar susitelkė jiems padėti. Vandenynas buvo ramus, pūtė geras vėjas, ir burės lengvino darbą nepavargstančiam, katiluose uždarytam garui.

Kelionė buvo greita, be nuotykių ar kokių atsitikimų. Kupini pasitikėjimo, visi laukė pasirodant Australijos krantų. Galimybė virto įsitikinimu. Apie kapitoną Grantą kalbėjo taip, tartum jachta būtų plaukusi jo paimti tiksliai nurodytame uoste. Jam jau buvo paskirta kajutė, o jo jūrininkams – pataisyti gultai. Merė Grant pati savo rankomis ją sutvarkė ir išpuošė. Kajutę – ji buvo greta pagarsėjusios kajutės Nr. 6, Žako Paganelio užsisakytos „Škotijos" laive, – užleido misteris Olbinetas, kuris persikėlė pas žmoną.

Geografas beveik ištisas dienas sėdėjo užsidaręs kajutėje. Nuo ryto iki vakaro jis rašė veikalą „Nuostabūs geografo įspūdžiai Argentinos pampose“. Galėjai girdėti, kaip jis susijaudinusiu balsu deklamuoja grakščius periodus, prieš patikėdamas juos baltiems užrašų knygelės puslapiams; ne sykį, sulaužęs ištikimybę Klėjai, istorijos mūzai, įkarščio pagautas, šaukėsi dieviškosios Kaliopės, kuri įkvepia didžiuosius epinius kūrinius.

Beje, Paganelis visiškai neslėpė, kad skaisčiosios Apolono dukros dėl jo mielai palieka Parnaso ar Helikono viršūnes. Ledi Elena jį nuoširdžiai girdavo.

Majoras irgi sveikindavo mitologinių būtybių lankymąsi.

– Tik, brangusis Paganeli, – pridurdavo jis, – ypač saugokitės išsiblaškymo, o jei kartais jums šautų į galvą mintis mokytis australų kalbos, nesimokykite iš kinų gramatikos!

Taigi laive viskas vyko kuo puikiausiai. Glenarvanas su žmona susidomėję stebėjo Džoną Menglą ir Merę Grant. Bet jie neturėjo ko prikišti jaunuoliams, o kadangi pats Džonas tylėjo, tai geriau buvo šio klausimo neliesti.

– Ką pagalvos kapitonas Grantas? – tarė vieną dieną Glenarvanas žmonai.

– Jis pagalvos, kad Džonas yra vertas Merės, brangusis Edvardai, ir neapsiriks.

Jachta greitai artėjo prie tikslo. Lapkričio 16-ąją, praslinkus penkioms dienoms po to, kai iš akių dingo Koriento kyšulys, pakilo smarkūs vakarų vėjai, itin palankūs laivams, plaukiantiems aplink Afriką, kur paprastai pučia pietryčių vėjas. „Dunkanas“ išskleidė foką, bizanį, marselį, bramselį, liselius, stakselius ir kairiuoju halsu nuostabiai greitai lėkė pirmyn. Vargu ar sraigtas užgriebdavo skriejančias bangas, kurias raižė forštevenis; „Dunkanas“, rodės, lenktyniavo su kitomis jachtomis Karališkajame Temzės jachtklube.

Kitą rytą keleiviai išvydo, kad vandenynas nuklotas milžiniškais vandens augalais; jis buvo panašus į didelį žolių prižėlusį tvenkinį. Galėjai pamanyti, kad tai Sargasų jūra, prinešta šiekštų ir augmenų iš gretimų žemynų. Pirmas į tai jūrininkų dėmesį atkreipė mokslininkas Moris. „Dunkanas“, rodės, šliaužte šliaužė išsidriekusia pieva, kurią Paganelis labai vykusiai palygino su pampomis; tai gerokai lėtino greitį.

Kitą dieną, auštant, budįs jūrininkas šūktelėjo:

– Žemė!

– Kuria kryptimi? – paklausė Tomas Ostinas, einąs sargybą.

– Pavėjui nuo mūsų, – atsakė jūrininkas.

Išgirdę tą visad jaudinančią žinią, tuojau ant denio pasipylė keleiviai. Netrukus iš kajutės kyštelėjo žiūronas, ir pasirodė Žakas Paganelis.

Mokslininkas nutaikė savo instrumentą nurodyta kryptimi, bet nepamatė nieko, kas bent kiek būtų panašu į žemę.

– Pažiūrėkite į debesis, – patarė jam Džonas Menglas.

– Iš tiesų ten lyg ir koks smaigalys, vos vos įžiūrimas.

– Tai Tristano da Kunijos sala, – tarė Džonas Menglas.

– Vadinasi, jei tik mano atmintis neklysta, esame nuo jos per aštuoniasdešimt mylių, nes Tristano viršukalnė – septynių tūkstančių pėdų aukščio ir matoma iš tokio atstumo.

– Teisingai, – atsakė Džonas.

Po keleto valandų horizonte puikiai galėjai įžiūrėti labai aukštų ir skardingų salų grupę. Kūginės Tristano viršūnės siluetas ryškėjo tekančios saulės spindulių nutviekstame danguje. Netrukus iš uolų masyvo ties trikampio viršūne, palinkusia į šiaurės rytus, išsiskyrė didžioji sala.

Tristano da Kunijos sala yra 37°8’ pietų platumos ir 10°44’ vakarų ilgumos nuo Grinvičo dienovidinio. Aštuoniolika mylių į pietvakarius nuo jos Neprieinamoji sala ir dešimt mylių

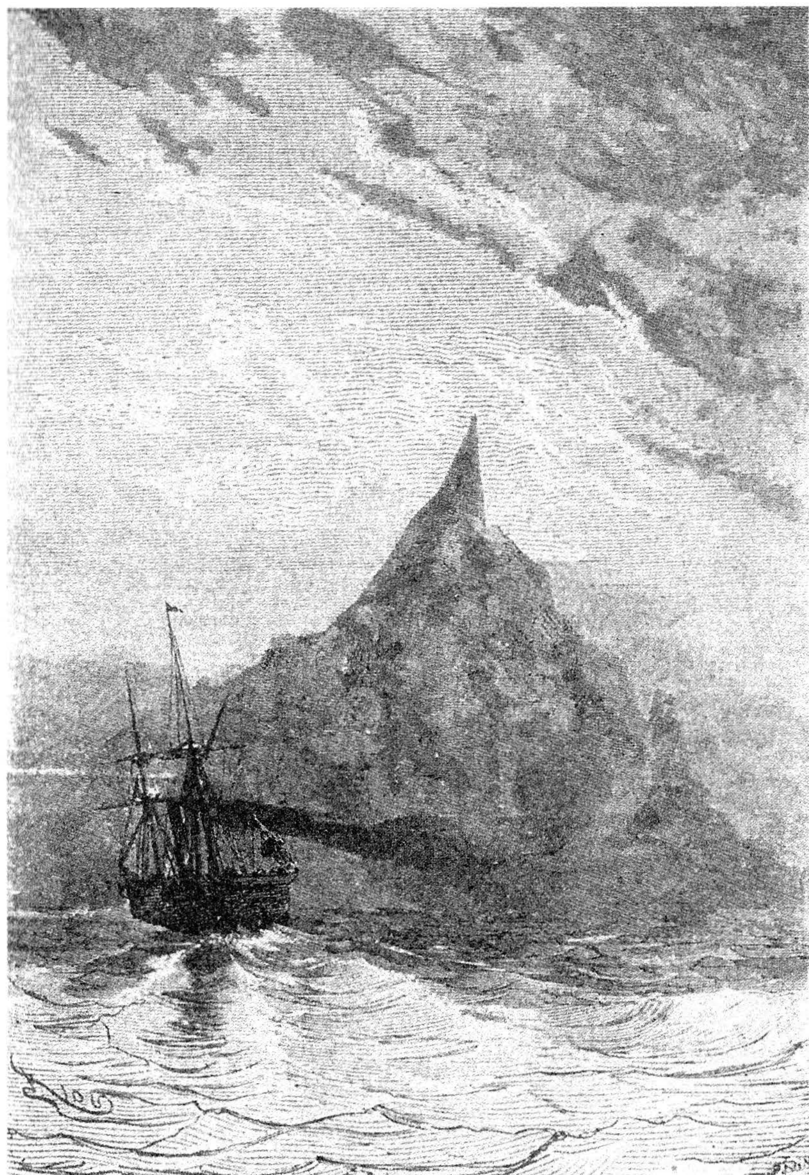
į pietryčius Lakštingalų sala papildo mažą vienišą salyną šioje Atlanto vandenyno dalyje. Apie vidurdienį keleiviai pastebėjo dvi pagrindines gaires, padedančias jūreiviams susivokti, būtent kampinę Neprieinamosios salos uolą, labai panašią į burinį laivą, ir Lakštingalų salos šiauriniame pakraštyje dvi saleles, primenančias sugriautą tvirtovę. Apie trečią valandą „Dunkanas" įplaukė į Tristano da Kunijos salos Falmuto užtakį, kurį nuo vakarų vėjų saugoja Helpo, arba Gerosios Pagalbos, viršūnė.

Užtakyje plūduriavo, išmetusios inkarus, kelios valtys, gaudančios ruonius ir kitus jūrų gyvūnus, kurių čia yra visokiausių rūšių.

Džonas Menglas stengėsi surasti tinkamą vietą inkarui išmesti, nes atviroje prieplaukoje ypač pavojingi šiaurės vakarų ir šiaurės vėjai. 1829 metais čia paskendo anglų brigas „Džulija" su visa komanda ir kroviniu. „Dunkanas" prisiartino prie kranto per pusę mylios ir išmetė inkarą dvidešimties sieksnių gylyje į uolėtą dugną. Netrukus keleivės ir keleiviai sulipo į didelę valtį ir pasiekė krantą, apneštą juodu smulkiu smėliu – sudūlėjusių uolienų dulkelytėmis.

Tristano da Kunijos salų sostinė – kaimas užtakio gale, ant šniokščiančio upelio kranto. Namai, gana švarūs, viso labo apie penkiasdešimt, sustatyti geometriškai taisyklingai, matyt, pagal naujausią anglų architektūros stilių. Už šio miniatiūrinio miestelio traukėsi kokių tūkstančio penkių šimtų hektarų lyguma, apsupta didžiulio sustingusios lavos pylimo; viršum jo dunksojo septynių tūkstančių pėdų kūginė kalno viršūnė.

Lordas Glenarvanas tučtuojau nuvyko pas šios anglų kolonijos gubernatorių ir pasiteiravo apie Harį Grantą ir „Britaniją". Tačiau šie vardai gubernatoriui buvo visiškai nežinomi. Tristano da Kunijos salynas yra nuošaly nuo laivų kelio, todėl

Tristano da Kunijos sala

čia retai kas atplaukia. Po garsiosios „Blendon Holo“ katastrofos 1821 metais prie Neprieinamosios salos uolų tik du laivai sudužo netoli didžiosios salos: „Primogė“ 1845 metais ir tristiebis Amerikos laivas „Filadelfija“ 1857 metais. Tik šias tris katastrofas mini vietinė statistika.

Glenarvanas nė nesitikėjo sužinoti tikslesnių žinių; kreipėsi į salos gubernatorių tik dėl sąžinės ramumo. Tais pačiais sumetimais ir valtis pasiuntė apiplaukti salą, aplink kurią tebuvo vos septyniolika mylių. Nei Londonas, nei Paryžius joje neišsitektų, nors ji ir triskart būtų didesnė.

Valtims išplaukus žvalgyti, „Dunkano“ keleiviai pavaikštinėjo po miestelį ir apylinkės kalvas. Tristano da Kunijos saloje gyveno apie šimtą septyniasdešimt gyventojų. Daugiausia anglų ir amerikiečių, vedusių negres ar Kapo provincijos hotentotes, už kurias bjauresnių moterų turbūt nėra pasaulyje. Šių mišrių šeimų vaikai yra kažkoks labai šlykštus saksų sausumo ir negrų juodumo junginys.

Keleiviai, laimingi, kad po jų kojomis kieta žemė, vaikštinėjo pakrante, kuri susisiekia su didžiule lyguma – vieninteliu dirbamos žemės plotu šioje saloje. Visur kitur pakraščiais stūksojo statūs ir pliki sustingusios lavos uolynai. Ten gyvena šimtai tūkstančių didžiulių albatrosų ir kvailų pingvinų.

Keleiviai, apžiūrėję vulkaninės kilmės uolynus, vėl nusileido į lygumą; ten čiurleno daugybė sraunių šaltinių, niekad neišdžiūstančių dėl amžino sniego, kuris dengia kūginę kalno viršūnę; žemė margavo žaliuojančiais krūmais, kur žvirblių buvo matyti beveik tiek pat kiek ir žiedų. Iš žaliuojančios lygumos išsiskyrė tik dvidešimties pėdų aukščio filikinių šeimos medis ir tusė – milžiniškas augalas sumedėjusiu stiebu. Šiaip salos augmenija, nors ir negausi, buvo vešli: vijoklinės acenos su aitrio-

mis sėklomis, tvirti lomarijai susivijusiomis skaidulomis, vienas kitas daugiametis krūminis augalas, ancerinai, skleidžią svaigų balzamo kvapą, samanos, laukiniai salierai ir paparčiai, – tai ir buvo visa, kad ir nelabai gausi, bet užtat vešli salos augmenija. Jautėsi, jog amžinas pavasaris viešpatauja šioje palaimintoje saloje. Paganelis su užsidegimu tvirtino, kad tai ir yra Fenelono apdainuota garsioji Ogigijos sala. Jis pasiūlė ledi Glenarvan susiieškoti grotą ir užimti maloniosios Kalipsės vietą, o pats tenorėtų būti viena iš jai tarnaujančių nimfų.

Taip kalbėdamiesi ir gėrėdamiesi, keleiviai sugrįžo į jachtą jau sutemus; kaimo apylinkėse ganėsi jaučių ir avių kaimenės; vešlūs kviečių ir kukurūzų laukai, daržai, apsodinti daržovėmis, kurios čia atvežtos prieš keturiasdešimt metų, traukėsi iki pat sostinės gatvių.

Tuo pačiu metu, kai Glenarvanas grįžo į jachtą, parplaukė ir „Dunkano" valtys. Jos apiplaukė salą per keletą valandų ir neaptiko jokio „Britanijos" pėdsako. Taigi Tristano da Kunijos salos buvo galutinai išbrauktos iš ekspedicijos ieškojimų programos.

Dabar „Dunkanas" galėjo plaukti toliau į rytus. Jis neišvyko tą patį vakarą tik dėl to, kad Glenarvanas leido įgulai pamedžioti ruonių, dar vadinamų jūros veršiais, liūtais, drambliais, kurių Falmuto užtakyje knibždėte knibžda. Seniau čia laisvai nardė banginiai, bet žvejai juos gaudydami beveik išnaikino. Amfibijų, priešingai, buvo pulkai. Jachtos įgula nutarė medžioti visą naktį, o kitą dieną išdaryti ruonius ir apsirūpinti didelėmis riebalų atsargomis. Todėl „Dunkano" išvykimas buvo atidėtas dar vienai dienai, iki lapkričio dvidešimtosios.

Per vakarienę Paganelis papasakojo apie Tristano da Kunijos salas keletą klausytojus sudominusių smulkmenų. Jie sužinojo, kad salos, 1506 metais atrastos portugalo Tristano da Kunijos,

vieno Albukerko bendražygių, visą šimtmetį buvusios neištirtos. Jos visiškai pagrįstai buvo laikomos audrų buveinėmis ir turėjo ne ką geresnį vardą kaip Bermudų salos. Todėl laivai jų vengdavo ir čia sustodavo nebent atblokšti Atlanto vandenyno uraganų.

1697 metais čionai atplaukė trys Indijos bendrovei priklausantys olandų laivai ir nustatė salos koordinates. 1700 metais jas patikslino didysis astronomas Halis. 1712–1767 metais su salomis susipažino keli prancūzų jūrininkai, tarp jų minimas La Perūzas, kuris buvo gavęs nurodymą čia užsukti per savo garsiąją 1785 metų kelionę.

Šios salos, taip retai lankomos, buvo negyvenamos, kol 1811 metais amerikietis Džonatanas Lambertas sugalvojo jas kolonizuoti. Jis atvyko čia su dviem draugais sausio mėnesį ir drąsiai ėmėsi pirmųjų kolonistų darbų. Gerosios Vilties kyšulio gubernatorius anglas, sužinojęs, kad jiems gerai sekasi, pasiūlė Anglijos protektoratą. Džonatanas sutiko ir viršum savo namelio iškėlė Britanijos vėliavą. Jis, rodės, taikiai valdė žmones – seną italą ir portugalą mulatą, – bet vieną dieną, tirdamas savo „imperijos" pakraščius, paskendo ar buvo paskandintas, – tikrai nežinoma. Atėjo 1816 metai. Napoleonas buvo kalinamas Šv. Elenos saloje; kad būtų galima geriau jį prižiūrėti, Anglija įkurdino vieną įgulą Dangun Žengimo, o kitą – Tristano da Kunijos saloje. Tristano da Kunijos salos įgulą sudarė artileristų kuopa iš Keiptauno ir hotentotų būrys. Jis ten pasiliko iki 1821 metų, iki Šv. Elenos salos kalinio mirties; paskui buvo grąžintas į Keiptauną.

– Tik vienas europietis, – pridūrė Paganelis, – kapralas škotas...

– A, škotas! – prabilo majoras, kurį tėvynainiai visada ypač domino.

– Pavarde Viljamas Glasas, – atsakė Paganelis, – pasiliko saloje su žmona ir dviem hotentotais. Netrukus prie škoto prisidėjo du anglai: vienas jūrininkas, kitas Temzės žvejys, Argentinos armijos eksdragūnas; pagaliau 1821 metais saloje rado prieglobstį sudužusio „Blendon Holo" laivo jūreivis su jauna žmona. Taigi 1821 metais saloje buvo šeši vyrai ir dvi moterys. 1829 metais – jau septyni vyrai, šešios moterys ir keturiolika vaikų. 1835 metais gyventojų skaičius padidėjo iki keturiasdešimties, o dabar net trigubai.

– Taip kuriasi tautos, – tarė Glenarvanas.

– Tristano da Kunijos salų istorijai papildyti pridursiu, kad šios salos, kaip ir Chuano Fernando salos, man atrodo, vertos vadintis robinzonų salomis. Chuano Fernando salose vienas po kito buvo palikti du jūrininkai, o Tristano da Kunijos salose toks pat likimas ištiko du mokslininkus. 1793 metais vienas mano tėvynainis, botanikas Obertas Diupeti Tuaras, susiviliojęs herbariumo rinkimu, pasiklydo ir surado savo laivą tik tą akimirką, kai kapitonas jau davė įsakymą pakelti inkarą. 1824 metais vienas jūsų tėvynainis, brangusis Glenarvanai, gabus piešėjas Augustas Irlis, buvo paliktas ten aštuoniems mėnesiams. Laivo kapitonas, užmiršęs į krantą išlipusį piešėją, išvyko be jo į Gerosios Vilties kyšulį.

– Iš tikrųjų išsiblaškęs kapitonas, – tarė majoras. – Gal jūsų giminaitis, Paganeli?

– Ne, majore, bet, šiaip ar taip, vertas tos garbės! – atsakė geografas ir užbaigė pokalbį.

„Dunkano" įgula sėkmingai medžiojo visą naktį; buvo nukauta apie penkiasdešimt didelių ruonių. Leidęs medžioklę, Glenarvanas negalėjo uždrausti pasinaudoti laimikiu. Todėl rytojaus dieną jūreiviai lupo šiems pelningiems gyvuliams odas,

lydė taukus. O keleiviai, žinoma, susirengė dar vieną ekskursiją į salą. Glenarvanas ir majoras pasiėmė šautuvus, norėdami pamedžioti salos paukščių. Vaikštinėdami keleiviai pasiekė kalno papėdę, kur žemė buvo nusėta uolų nuolaužomis, gargažėmis, juodais iškorijusiais lavos gabalais ir kitais ugnikalnio išsiveržimo padariniais. Buvo neįmanoma apsirikti dėl milžiniško kūgio kilmės, ir anglų kapitonas Karmaikelis teisingai priskyrė jį prie užgesusių ugnikalnių.

Medžiotojai pastebėjo būrelį šernų. Vienas jų krito nuo majoro kulkos. Glenarvanas pasitenkino nušovęs keletą porelių juodųjų kurapkų, iš jų laivo virėjas turėjo pagaminti puikų kepsnį. Aukštai ant plokščiakalnių buvo matyti daugybė ožkų. O laukinių kačių, išdidžių, drąsių ir stiprių, kurių net šunys bijo, čia buvo devynios galybės.

Aštuntą valandą visi grįžo į laivą, o naktį „Dunkanas“ paliko Tristano da Kunijos salą, kad daugiau į ją nesugrįžtų.

Trečias skyrius
AMSTERDAMO SALA

Džonas Menglas buvo ketinęs apsirūpinti anglimis Gerosios Vilties kyšulyje. Taigi dėl to turėjo kiek nutolti nuo trisdešimt septintos lygiagretės ir pasukti du laipsnius į šiaurę. Pasatų zona liko įpiečiau, „Dunkaną“ nešė palankūs, stiprūs vakarų vėjai. Greičiau negu per šešias dienas jis nuplaukė tūkstantį tris šimtus mylių, kurios skiria Tristano da Kunijos salas nuo Pietų Afrikos. Lapkričio 24-ąją, trečią valandą po pietų, pasirodė Stalo kalnas, o kiek vėliau Džonas pastebėjo Ženklų kalną, rodantį kelią į įlanką. „Dunkanas“ įplaukė į ją apie aštuntą valandą ir išmetė inkarą Keiptauno uoste.

Paganelis, Geografų draugijos narys, negalėjo nežinoti, kad Pietų Afrikos kyšulį pirmas pamatė portugalų admirolas Bartolomėjus Diasas 1486 metais, o jį apiplaukė tik 1497 metais garsusis Vaskas da Gama. Ir kaipgi Paganelis būtų galėjęs to nežinoti, juk Kamoinsas poemoje „Luziadai" apdainavo didįjį jūrininką! Ta proga geografas pasakė itin įdomią pastabą: jei Diasas 1486 metais – šešeri metai anksčiau, negu įvyko pirmoji Kristupo Kolumbo kelionė – būtų apiplaukęs Gerosios Vilties kyšulį, Amerika būtų buvusi daug vėliau atrasta. Iš tikrųjų kelias aplink kyšulį – trumpiausias ir tiesiausias kelias į Indiją. Ko gi ieškojo didysis Genujos jūrininkas, leisdamasis vis tolyn į vakarus, jei ne trumpesnio kelio į prieskonių šalį? Vadinasi, jei kyšulys būtų anksčiau apiplauktas, jo ekspedicija nebūtų buvusi reikalinga, ir jis tikriausiai nebūtų jos ėmęsis.

Keiptauno įlankoje miestą įkūrė olandas Van Ribekas 1652 metais. Keiptaunas – labai svarbios, galutinai atitekusios anglams pagal 1815 metų sutartį, kolonijos sostinė.

„Dunkano" keleiviai pasinaudojo proga miestelį apžiūrėti. Pasivaikščiojimui jie galėjo skirti ne daugiau kaip dvylika valandų, nes kapitonui Džonui reikėjo tik vienos dienos anglių atsargoms papildyti; jis norėjo išvykti lapkričio 26-osios rytą.

Beje, per tą laiką jie puikiausiai spėjo apeiti taisyklingus miesto kvartalus, primenančius šachmatų lentą, kur trisdešimt tūkstančių baltaodžių ir juodaodžių gyventojų yra šachmatų figūros: karaliai, valdovės, žirgai, pėstininkai ir galbūt rikiai. Taip bent palygino Paganelis. Apžiūrėjus pilį, stūksančią į pietvakarius nuo miesto, gubernatoriaus namus ir sodą, biržą, muziejų, akmeninį kryžių, pastatytą Bartolomėjaus Diaso savo atradimui atminti, išgėrus po stiklą Pontė, geriausio Konstancos vyno, – nebeliko nieko kita, tik plaukti toliau. Rytojaus dieną, auštant,

keleiviai taip ir padarė. „Dunkanas“ pakėlė inkarą, ištempė kliverį, lotyniškąjį foką ir marselį ir po kelių valandų aplenkė garsųjį audrų kyšulį, kurį optimistas Portugalijos karalius Jonas II visai nevykusiai pavadino Gerosios Vilties kyšuliu.

Du tūkstančius devynis šimtus mylių nuo Gerosios Vilties kyšulio iki Amsterdamo salos ramia jūra ir pučiant palankiam brizui galima nuplaukti per dešimt dienų. Keleiviai, kuriems jūroje geriau sekėsi negu pampose, neturėjo skųstis gamtos jėgomis. Oras ir vanduo, susimokę prieš juos sausumoje, dabar sutartinai varė juos pirmyn.

– O jūra, jūra! – kartojo Paganelis. – Tu puikiausia vieta žmogaus galioms reikštis, o laivas – tikras civilizacijos skleidėjas. Pagalvokit, mielieji! Jei Žemės rutulys būtų vien didžiulis žemynas, tai XIX amžiuje nė tūkstantosios jo dalelės nebūtų pažinta! Pažiūrėkite, kas dedasi žemynų gilumoje. Sibiro taigoje, Vidurinės Azijos lygumose, Afrikos dykumose, Amerikos prerijose, Australijos dykumose, lediniuose ašigaliuose žmogus vos drįsta pasirodyti, narsiausias atsitraukia, drąsiausias žūsta. Ten keliauti – sunku. Trūksta susisiekimo priemonių. Kaitra, ligos, laukiniai gyventojai – kokia daugybė neįveikiamų kliūčių! Dvidešimt mylių dykumos labiau atskiria žmones negu penki šimtai mylių vandenyno! Gyvenantieji priešinguose krantuose laiko save kaimynais, o miško atskirti yra visiškai svetimi! Anglija ribojasi su Australija, o Egiptas, pavyzdžiui, atrodo esąs už tūkstančio mylių nuo Senegalo, Pekinas yra Peterburgo antipodas! Mūsų laikais jūrą lengviau perplaukti, negu pereiti nors ir mažiausią Sacharą, ir tik jūrai turime būti dėkingi, kaip labai teisingai pasakė vienas amerikiečių mokslininkas*, kad tarp visų pasaulio šalių užsimezgė giminystės ryšiai.

Paganelis kalbėjo su užsidegimu, ir net majoras nerado, kaip prikibti prie šio himno vandenynui. Jeigu, Hario Granto

ieškant, būtų reikėję trisdešimt septinta lygiagrete pereiti žemyną, tai tokio žygio nebūtų verta nė pradėti. Bet dabar jūra nešė drąsiuosius ieškotojus nuo vienos žemės į kitą, ir gruodžio šeštąją, vos brėkštant, iš jos gelmių išniro naujas kalnas.

Tai buvo Amsterdamo sala 37°47' pietų platumos ir 77°24' rytų ilgumos. Į dangų išsišovęs kūgis giedrame ore matomas iš penkiasdešimties mylių. Aštuntą valandą dar vos įžiūrimos salos apybraižos labai priminė Tenerifės salą.

– Ji panaši ir į Tristano da Kunijos salą, – tarė Glenarvanas.

– Teisinga išvada, – atsakė Paganelis. – Pagal geometrinę aksiomą dvi salos, pavieniui panašios į trečią, tarpusavyje irgi yra panašios. Aš dar pridursiu, kad Amsterdamo sala, kaip ir Tristano da Kunijos sala, buvo ir tebėra turtinga ruonių ir robinzonų.

– Vadinasi, robinzonų visur pasitaiko? – paklausė ledi Elena.

– Iš tiesų, ponia, – atsakė Paganelis, – mano žiniomis, tėra labai maža tokių salų, kur nebūtų buvę panašių nuotykių, ir atsitiktinumas daug anksčiau sukūrė jūsų nemirtingojo tėvynainio Danielio Defo romaną.

– Pone Paganeli, – tarė Merė Grant, – leiskite užduoti jums vieną klausimą.

– Nors ir du, brangioji mis, aš mielai į juos atsakysiu.

– Dėkui, – atsakė mergina. – Ar jūs labai bijotumėt atsidurti vienas negyvenamoje saloje?

– Aš? – sušuko Paganelis.

– Na, mielasis, – tarė majoras, – tik nepradėkite įtikinėti, kad tai didžiausias jūsų troškimas!

– Nė neketinu, – atkirto geografas, – bet vis dėlto toks nuotykis man patiktų. Aš pradėčiau naują gyvenimą. Medžiočiau, žuvaučiau, žiemą gyvenčiau oloje, vasarą – medyje; įsirengčiau

maisto sandėlius, žodžiu, kolonizuočiau salą.

– Pats vienas?

– Jei reikėtų, pats vienas. Beje, argi kada esi vienų vienas pasaulyje? Argi negalima susirasti draugų tarp gyvulių, prisijaukinti jauną ožkelę, iškalbingą papūgą, meilią beždžionėlę? O jei likimas atsiųstų tokį draugą kaip ištikimasis Penktadienis, – ko gi daugiau reikėtų, kad būtum laimingas? Du draugai ant vienos uolos – štai kur palaima! Jei taip majoras ir aš...

– Dėkui, – atsakė majoras, – aš visiškai netinku Robinzono vaidmeniui ir labai blogai jį atlikčiau.

– Brangusis Paganeli, – atsiliepė ledi Elena, – štai vėl jūsų vaizduotė neša jus į fantazijos sritį. Bet aš manau, kad tikrovė labai skiriasi nuo svajonių. Jūs galvojate tik apie vaizduotės sukurtus robinzonus, apdairiai nublokštus į parinktą iš anksto salą, kur gamta elgiasi su jais kaip su išlepintais vaikais! Jūs visur matote tik gera!

– O argi jums, ponia, neatrodo, kad galima būti laimingam negyvenamoje saloje?

– Ne. Žmogus skirtas gyventi visuomenėje, o ne vienas. Vienuma gimdo tik neviltį. Čia svarbu ir laikas. Galimas daiktas, kad iš pradžių materialinio gyvenimo rūpesčiai, buitiniai poreikiai nukreipia ką tik išsigelbėjusio nelaimingojo mintis, kad visokie kasdieniai reikalai paslepia ateities grėsmę. Bet vėliau, kai jis pasijunta vienas, toli nuo savųjų, be jokios vilties išvysti savo kraštą ir tuos, kuriuos mylėjo, – ką jis turi galvoti, kaip turi kentėti? Jo salelė – visas jo pasaulis. Visa žmonija – jis vienas ir, kai ateina mirtis, šiurpi mirtis tokioje vienatvėje, jis jaučiasi kaip paskutinis žmogus paskutinę pasaulio gyvavimo dieną. Patikėkite manim, pone Paganeli, geriau jau tokiu žmogumi nebūti!

Paganelis, kad ir apgailestaudamas, sutiko su ledi Elenos argumentais, ir pokalbis apie vienatvės teigiamybes ir nepatogumus tęsėsi iki tos akimirkos, kai „Dunkanas“ išmetė inkarą per mylią nuo Amsterdamo salos kranto.

Šį vienišą Indijos vandenyno salyną sudaro dvi salos, maždaug trisdešimt trys mylios atstu viena nuo kitos; jas kaip tik kerta dienovidinis, einąs per Indijos pusiasalį; į šiaurę yra Amsterdamo, arba Sen Pjero, sala, įpiečiau – Sen Polio sala; tačiau reikia pažymėti, kad tiek geografai, tiek jūrininkai jų vardus dažnai painioja.

Šias salas 1796 metų gruodžio mėnesį atrado olandas Flamingas, o ištyrė D'Antrkasto, kuris tada vadovavo „Vilties“ ir „Bandymo“ laivams, pasiųstiems ieškoti dingusio La Perūzo. Nuo to laiko salų vardai painiojami. Jūrininkas Baras, Botan Boprė atlase, sudarytame D'Antrkasto, paskui Horsburgas, Pinkertonas ir kiti geografai kažkodėl visada Sen Pjero salą pažymėdavo kaip Sen Polio salą ir atvirkščiai. 1859 metais Austrijos fregatos „Novara“ karininkai, išplaukę į kelionę aplink Žemę, nebepakartojo klaidos, kurią, Paganelio manymu, buvo būtina ištaisyti.

Sen Polis, įpiečiau nuo Amsterdamo salos, tėra negyvenama saliukė, kūginis kalnas, matyt, buvęs ugnikalnis. O aplink Amsterdamo salą, į kurią valtimi atplaukė „Dunkano“ keleiviai, bus maždaug dvylika mylių. Joje gyvena keletas savanorių atvykėlių, apsipratusių su savo liūdna buitimi. Tai žūklės sargybiniai, kurie, kaip ir sala, priklauso kažkokiam Otovanui, Rejunjono salos pirkliui. Tas didžiųjų Europos valstybių dar nepripažintas valdovas gauna apie septyniasdešimt penkis – aštuoniasdešimt tūkstančių frankų pelno per metus už žuvį *cheilodactylus,* paprastai ne moksline kalba vadinamą jūros menke, kurios gau-

domos, sūdomos ir eksportuojamos į kitus kraštus.

Beje, likimas lėmė, kad Amsterdamo sala atitektų Prancūzijai ir būtų jos kolonija. Pagal pirmo užkariautojo teisę iš pradžių ji priklausė Kamenui, Sen Deni laivų savininkui, kitaip tariant, Burbonams; paskui pagal kažkokią tarptautinę sutartį buvo perleista lenkui, kuris ją ėmė dirbti su vergais malgašais. Lenkas ar prancūzas – skirtumas nedidelis, ir sala, perėjusi į Otovano rankas, iš lenkiškos vėl pasidarė prancūziška.

1864 metų gruodžio 6 dieną, kai „Dunkanas" priplaukė prie salos, joje tebuvo trys gyventojai: prancūzas ir du mulatai – visi trys salos savininko pirklio tarnautojai. Vadinasi, Paganelis galėjo paspausti ranką savo tėvynainiui, jau gerokai senstelėjusiam gerbiamam ponui Vjo. Išmintingasis senelis labai širdingai juos sutiko. Mielųjų svečių apsilankymas jam esanti laimingiausia diena. Į Sen Pjero salą atplaukią tik ruonių, retkarčiais banginių medžiotojai – paprastai žmonės labai šiurkštūs, kaip sakoma, su kuo sutapsi, toks pats patapsi.

Ponas Vjo supažindino keleivius su savo dviem valdiniais mulatais; jie trys, keletas šernų ir keliolika tūkstančių kvailų pingvinų – visi salos gyventojai. Trijų atsiskyrėlių namelis stovėjo pietvakariuose, prie natūralaus uosto, susidariusio nugrimzdus daliai kalno.

Dar prieš Otovano I „viešpatavimą" saloje rasdavo prieglobstį sudužusių laivų jūrininkai. Paganelis labai sudomino savo klausytojus, pradėdamas pasakojimą šiais žodžiais: „Dviejų į Amsterdamo salą nublokštų škotų istorija".

– Tai atsitiko 1827 metais. Anglų laivas „Palmyra", plaukdamas pro salą, pastebėjo į dangų kylančius dūmus. Kapitonas pasuko prie kranto ir netrukus pamatė du žmones, kurie ženklais šaukėsi pagalbos. Jis pasiuntė valtį, kuria atsiyrė dvidešimt

dvejų metų jaunuolis Džekas Peinas ir keturiasdešimt aštuonerių metų vyras Robertas Prudfutas. Nelaimingieji buvo vos bepanašūs į žmones.

Likę beveik be maisto ir gėlo vandens, jie išgyveno aštuoniolika mėnesių skurde, nepritekliuje ir kančiose. Rinko sraiges, žuvavo prastu sulenktu kabliuku, kartais pasigaudavo pro šalį bėgantį šerniuką, o kartais ir po trejetą dienų nieko neturėdavo burnoje; kaip vestalės saugojo ugnį, šiaip taip susikurtą paskutiniu kempinės gabalėliu, arba nešiojosi visur tartum brangenybę. Peiną ir Prudfutą išlaipino ruonių gaudymo škuna. Žvejų papročiu, jie per mėnesį, iki škuna atplauks jų paimti, turėjo apsirūpinti ruonių odomis ir taukais. Bet škuna nepasirodė. Po penkių mėnesių laivas „Viltis", plaukdamas į Van Dimeną, sustojo prie salos, bet kapitonas kažkodėl pasielgė žiauriai, atsisakė paimti škotus ir nuplaukė nepalikęs jiems nei sausainių, nei skiltuvo; nedaug betrūko, kad abu nelaimingieji būtų mirę, jei „Palmyra" nebūtų jų paėmusi.

Antras nuotykis, minimas Amsterdamo salos istorijoje, jei tokia uola gali turėti istoriją, – tai prancūzo kapitono Perono nuotykis. Beje, jam atsitiko taip pat, kaip ir aniems dviem škotams, ir lygiai taip pat baigėsi: jis savo noru atvyko į salą, laivas negrįžo, ir po keturiasdešimties mėnesių juos pargabeno svetimas laivas, vėjo atvytas į šį salyną. Tiktai Perono gyvenimą saloje dar pažymėjo kruvina drama, savo įdomumu primenanti prasimanytus įvykius, ištikusius Danielio Defo herojų.

Kapitonas Peronas išsilaipino krante su keturiais jūrininkais: dviem anglais ir dviem prancūzais; jis čia ketino penkiolika mėnesių gaudyti ruonius. Medžioklė pasisekė, bet kai po penkiolikos mėnesių laivas nepasirodė, kai išsibaigė maisto ištekliai, „tarptautiniai santykiai" paaštrėjo. Anglai sukilo prieš kapitoną

Peroną, kuris būtų žuvęs nuo jų rankos, jei jo tėvynainiai nebūtų atbėgę į pagalbą. Nuo tos akimirkos abi kariaujančios šalys, budėdamos dieną ir naktį, visą laiką apsiginklavusios, paeiliui viena kitą nugalėdamos, gyveno baisiausiame skurde ir nevilty. Ir tikriausiai katra nors pusė būtų pribaigusi kitą, jei anglų laivas nebūtų grąžinęs į tėvynę nelaimingųjų, kurie susipjudė ant Indijos vandenyno uolos dėl niekų – dėl tautybės.

Tokia šios salos istorija. Dukart Amsterdamo sala pavadavo tėvynę visų užmirštiems ir apleistiems jūrininkams, kuriuos Apvaizda dukart išgelbėjo nuo bado ir mirties. Bet nuo to laiko joks laivas neužklydo į jos pakrantes. Laivui sudužus, būtų rasta kokių nors nuolaužų, nelaimingieji jūreiviai būtų pasiekę pono Vjo žvejų kaimelį. Senelis gyvenąs saloje jau daugelį metų ir nė karto neturėjęs progos parodyti vaišingumo jūros aukoms. Apie „Britaniją“ ir kapitoną Grantą jis nieko nežinąs. Nei Amsterdamo sala, nei Sen Polio saliukė, kurioje banginių gaudytojai ir žvejai dažnai lankosi, negalėjo būti tos katastrofos vieta.

Senio atsakymas nenustebino, bet ir nenuliūdino Glenarvano. Sustodami įvairiose vietose, keleiviai ieškojo kapitono Granto ne ten, kur jis yra, o ten, kur jo nėra buvę. Jie tik norėjo įsitikinti, kad nė viename šių trisdešimt septintos lygiagretės punktų jo nėra. Todėl rytojaus dieną buvo nutarta iš čia išplaukti.

Iki vakaro keleiviai apžiūrėjo salą, kuri atrodė labai viliojamai. Bet jos augmenijos ir gyvūnijos aprašymas nebūtų sudaręs nė mažos knygutės *in octavo,* net jei ją būtų rašęs ir labai tuščiažodžiauti mėgstąs gamtininkas. Keturkojams, paukščiams, žuvims ir banginiams čia atstovavo tik šernai, audrapaukščiai, albatrosai, ešeriai ir ruoniai. Iš po juosvos lavos tryško šiltosios versmės ir geležingi šaltiniai, tiršti garai kilo viršum vul-

Iš po juosvos lavos tryško šiltosios versmės.

kaniškosios padermės dirvožemio. Kai kurių šaltinių vanduo buvo labai aukštos temperatūros. Džono Mengo panardintas Farenheito termometras parodė 176°.* Žuvis, sugauta jūroje, už keleto žingsnių nuo šaltinio, įmesta į kone verdantį vandenį, išvirdavo per penkias minutes; tai įtikino Paganelį, kad čia neverta maudytis.

Vakare po smagaus pasivaikščiojimo Glenarvanas atsisveikino su gerbiamuoju ponu Vjo. Keleiviai palinkėjo jam visokeriopos laimės toje negyvenamoje saliukėje. Atsidėkodamas senukas taip pat palinkėjo ekspedicijai sėkmės, ir „Dunkano" valtis nugabeno keleivius į laivą.

Ketvirtas skyrius

ŽAKO PAGANELIO IR MAJORO MAKNABSO LAŽYBOS

Gruodžio septintąją, trečią valandą ryto, „Dunkano" krosnys jau šnypštė; jūrininkai pasuko kabestaną, ištraukė inkarą iš smėlėto dugno ir įkėlė krambolu į laivą. Sraigtas ėmė suktis, ir jachta išplaukė į atvirą jūrą. Kai keleiviai aštuntą valandą ryto užlipo ant denio, Amsterdamo sala pro rūką vos buvo matyti horizonte. Tai buvo paskutinis sustojimas trisdešimt septintoje lygiagretėje; nuo čia iki Australijos krantų – trys tūkstančiai mylių. Jei vakarų vėjas laikytųsi kokia dvylika dienų ir jūra būtų rami, „Dunkanas" pasiektų savo kelionės tikslą.

Merė Grant ir Robertas susijaudinę žiūrėjo į bangas, kurias kelios dienos prieš katastrofą, be abejonės, skrodė „Britanija".

* 80° Celsijaus.

Galbūt čia kapitonas Grantas, jau po avarijos, padedamas saujelės įgulos, grūmėsi su baisiais Indijos vandenyno uraganais, kurie nesulaikoma jėga nešė jį į krantą. Džonas Menglas rodė merginai laivo žemėlapyje jūros sroves, aiškino, kad jų kryptis visad pastovi. Viena jų įstrižai kerta Indijos vandenyną iki Australijos, ir jos įtaka jaučiama nuo vakarų iki rytų ne tik Ramiajame, bet ir Atlanto vandenyne. Vadinasi, „Britanija", nulaužtais stiebais, netekusi vairo, tai yra bejėgė kovoti su siautėjančiomis jūros ir dangaus galybėmis, tikriausiai buvo nunešta prie kranto ir ten sudužo.

Tačiau kilo viena abejonė. Paskutinės žinios apie kapitoną Grantą, pagal *Mercantile and Shipping Gazette,* buvo iš Kaljao 1862 metų gegužės 30 dieną. Tai kaipgi birželio septintąją, po savaitės, kai „Britanija" paliko Peru krantus, ji galėjo atsidurti Indijos vandenyne? Paklaustas Paganelis atsakė taip įtikinamai, jog net priekabiausi žmonės buvo patenkinti.

Tai atsitiko gruodžio dvyliktosios vakare, praslinkus šešioms dienoms po to, kai jie išplaukė iš Amsterdamo salos. Glenarvanai, Robertas, Merė Grant, kapitonas Džonas, Maknabsas ir Paganelis šnekučiavosi ant juto. Kaip paprastai, buvo kalbama apie „Britaniją", – visi laive apie ją ir tegalvojo. Tada ir kilo toji abejonė, tučtuojau pasėjusi nerimą viltimi gyvenančių keleivių protuose.

Paganelis, išgirdęs šią nelauktą Glenarvano pastabą, guviai pakėlė galvą. Paskui, netaręs nė žodžio, nuėjo atsinešti dokumento. Grįžęs tik gūžtelėjo pečiais, lyg gėdydamasis, kad toks menkniekis galėjo jį valandėlę sutrukdyti.

– Gerai, mielasis, – tarė Glenarvanas, – bet vis dėlto mums atsakykite ką nors.

– Ne, – atsakė Paganelis, – aš tik kreipsiuosi į kapitoną Džoną vienu klausimu.

– Kalbėkite, Paganeli, – tarė Džonas Menglas.

– Ar gali greitas laivas per mėnesį perplaukti Ramųjį vandenyną nuo Amerikos iki Australijos?

– Gali, jei plauks po du šimtus mylių per parą.

– Ar tai labai didelis greitis?

– Ne. Buriniai kliperiai dažnai plaukia dar didesniu greičiu.

– Tokiu atveju, – kalbėjo toliau Paganelis, – sakykime, kad vanduo išgraužė vieną šios datos skaitmenį, ir mes, užuot skaitę dokumente „birželio 7“, skaitykime „birželio 17“ arba „birželio 27“, – ir tada viskas išaiškėja.

– Iš tikrųjų, – atsiliepė ledi Elena, – nuo gegužės 30-osios iki birželio 27-osios...

– Kapitonas Grantas galėjo perplaukti Ramųjį vandenyną ir atsidurti Indijos vandenyne!

Su gyvu pasitenkinimu buvo sutikta ši Paganelio išvada.

– Dar viena išaiškinta vieta, – tarė Glenarvanas. – Ir už tai turime būti dėkingi savo draugui. Dabar mums belieka pasiekti Australiją ir jos vakariniame krante surasti „Britanijos“ pėdsakus.

– Arba rytiniame, – tarė Džonas Menglas.

– Iš tikrųjų, Džonai. Dokumente nenurodyta, kad katastrofa įvyko vakariniame, o ne rytiniame krante. Taigi mums teks ieškoti ir ten, ir čia, žodžiu, tose vietose, kur trisdešimt septinta lygiagretė kerta Australiją.

– Vadinasi, sere, jūs tuo nesate tikras? – tarė mergina.

– O ne, – pasiskubino atsakyti Džonas Menglas, norėdamas išsklaidyti Merės Grant būgštavimus. – Misteris Glenarvanas norėjo pasakyti, kad jei kapitonas Grantas būtų pasiekęs rytinius Australijos krantus, jis beveik tučtuojau būtų radęs pagalbą ir paramą. Visa ta pakrantė priklauso anglams, kitaip sakant,

apgyventa kolonistų. „Britanijos“ įgulai nebūtų reikėję nueiti nė dešimties mylių, kad sutiktų savo tautiečių.

Teisingai, kapitone Džonai, – įsiterpė Paganelis. – Aš pritariu jūsų nuomonei. Rytiniame krante, Tufoldo įlankoje, Idno mieste, Haris Grantas būtų gavęs ne tik pastogę kokioje nors anglų kolonijoje, bet ir susisiekimo priemones grįžti į Europą.

– Vadinasi, – tarė ledi Elena, – toje Australijos dalyje, kur dabar plaukia „Dunkanas“, laivo katastrofos ištiktieji negalėjo viso šito rasti?

– Ne, ponia, – atsakė Paganelis, – šis krantas negyvenamas. Jokie susisiekimo keliai nejungia jo su Melburnu arba Adelaide. Jei „Britanija“ susikūlė į pakrantės rifus, ji nesusilaukė jokios pagalbos, lyg tai būtų atsitikę nesvetingame Afrikos pajūry.

– Bet kas gi tada atsitiko mano tėčiui per tuos dvejus metus? – paklausė Merė Grant.

– Brangioji Mere, – atsakė Paganelis, – juk jūs esate tvirtai įsitikinusi, kad kapitonas Grantas, laivui sudužus, pasiekė Australijos žemyną, ar ne?

– Taip, – atsakė mergina.

– Na, atsidūrus šiame žemyne, kas gali nutikti kapitonui Grantui? Spėliojimų čia jau ne taip daug. Galimi trys atvejai. Arba Haris Grantas su kelionės draugais pasiekė anglų kolonijas, arba pakliuvo į vietinių gyventojų rankas, arba pagaliau žuvo bekraštėse Australijos dykumose. – Paganelis nutilo ir pažvelgė į klausytojus, norėdamas iš akių išskaityti, ar jie pritaria jo spėliojimams.

– Kalbėkite toliau, Paganeli, – tarė Glenarvanas.

– Mielai, – atsakė Paganelis. – Iš pat pradžių aš atmetu pirmą atvejį. Haris Grantas negalėjo atsidurti anglų kolonijose, kitaip jis būtų išgelbėtas ir jau seniai būtų grįžęs pas savo vaikus, į gimtąjį Dandį.

– Vargšas tėtis! – sušnibždėjo Merė Grant. – Štai jau dveji metai, kai išsiskyrėm su juo!

– Sesute, leisk kalbėti ponui Paganeliui, – tarė Robertas. – Jis mums pasakys...

– Deja, ne, mano berniuk! Aš galiu tik tiek tvirtinti, kad kapitonas Grantas yra arba australų nelaisvėje, arba...

– O tie čiabuviai, – skubiai paklausė ledi Elena, – kas jie tokie?..

– Nusiraminkite, ponia, – atsakė mokslininkas, supratęs ledi Elenos mintį, – jie laukiniai, kvaili, labai nekultūringi naujazelandiečiai. Jei „Britanijos" jūrininkai pateko jiems į rankas, jų gyvybei negresia pavojus, tikėkite manim. Visi keliautojai vienodai tvirtina, kad australai nemėgsta lieti kraujo; daug kartų jie buvo ištikimi keliautojų sąjungininkai mūšiuose su tikrai žiauriomis katorgininkų gaujomis.

– Girdite, ką sako Paganelis, – vėl prabilo ledi Elena, kreipdamasi į Merę Grant. – Jei jūsų tėtis pateko į čiabuvių rankas, kaip galima spėti iš dokumento, mes jį surasime...

– O jei jis pasiklydo tame didžiuliame krašte? – paklausė mergina, žiūrėdama į Paganelį.

– Mes jį vis tiek surasime. Ar ne, mano mielieji? – šūktelėjo geografas pasitikėjimo kupinu balsu.

– Be abejonės, – atsakė Glenarvanas, norėdamas pakreipti pokalbį ne tokia liūdna linkme. – Aš nemanau, kad jis būtų pasiklydęs...

– Aš taip pat, – atsiliepė Paganelis.

– Ar Australija didelė? – paklausė Robertas.

– Australija, mano berniuk, turi maždaug septynis šimtus septyniasdešimt penkis milijonus hektarų, kitaip tariant, prilygsta keturiems penktadaliams Europos.

– Tokia didelė? – nusistebėjo majoras.

– Taip, Maknabsai, jardo tikslumu. Dabar tikite, kad šis kraštas turi teisę vadintis žemynu, kaip pažymėta dokumente?

– Taip, Paganeli.

– Aš dar pridursiu, – kalbėjo toliau mokslininkas, – kad istorija beveik nežino keliautojų, kurie būtų dingę šiame didžiuliame krašte. Rodos, vien Leicharto likimas nežinomas, bet ir tai neseniai, prieš išvažiuojant, man pranešė iš Geografų draugijos, esą Makintairas aptikęs jo pėdsakus.

– Argi dar ne visa Australija ištirta? – paklausė ledi Elena.

– Ne, – atsakė Paganelis, – o taip reikėtų ištirti! Šis žemynas neką geriau pažįstamas kaip Afrikos vidus, tačiau tai ne drąsiųjų keliautojų kaltė. Nuo 1606 iki 1862 metų jų daugiau kaip penkiasdešimt tyrė Australijos krantus ir vidų.

– Net penkiasdešimt! – paabejojo majoras.

– Taip, Maknabsai, ne mažiau. Aš kalbu apie jūrininkus, kurie, nepaisydami nežinomos kelionės pavojų, ištyrė Australijos krantus, ir apie keliautojus, kurie prasiskverbė į žemyno gilumą.

– Vis dėlto penkiasdešimt – per stipriai pasakyta, – atkirto majoras.

– Aš įrodysiu, Maknabsai, – atsiliepė geografas, kurį prieštaravimai visada erzindavo.

– Prašom, Paganeli.

– Jei manimi netikite, aš tučtuojau juos išvardysiu.

– O! O! – ramiai pratarė majoras. – Štai kokie mokslininkai! Jie niekuo neabejoja.

– Majore, – tarė Paganelis, – lažinamės iš jūsų Purdžio Moro ir Diksono firmos karabino ir mano Sekretano firmos žiūrono.

– Kodėl ne, Paganeli, jei tik jums patinka! – atsakė Maknabsas.

– Puiku, majore, – sušuko mokslininkas, – šiuo karabinu jūs daugiau nešaudysite nei stirnų, nei lapių, nebent jeigu aš jums jį paskolinsiu, o tai visada mielai padarysiu!

– Paganeli, – rimtai atsakė majoras, – jei jums prireiks mano žiūrono, visada galėsite juo pasinaudoti.

– Tad pradėkim, – tarė Paganelis. – Ponios ir ponai, jūs būsite teisėjai. O tu, Robertai, skaičiuok.

Glenarvanai, Merė, Robertas, majoras ir Džonas Menglas, ginčo sudominti, pasiruošė klausytis geografo. Juk bus kalbama apie Australiją, į kurią dabar juos nešė „Dunkanas“, ir neatsiras tinkamesnės progos susipažinti su šio krašto istorija. Tad keleiviai paprašė Paganelį nedelsiant pradėti mnemotechnikos seansą.

– Mnemosine! – sušuko jis. – Atminties deive, skaisčiųjų mūzų motina, įkvėpk ištikimą ir karštą savo garbintoją! Prieš du šimtus penkiasdešimt aštuonerius metus Australija dar buvo nežinoma. Buvo spėliojama, kad pietuose turi būti didelis žemynas; du žemėlapiai, pažymėti 1550 metų data, saugojami jūsų, brangusis Glenarvanai, Britų muziejuje, rodo į pietus nuo Azijos didelę šalį, vadinamą Didžiąja Portugalų Java. Bet šie žemėlapiai nelabai patikimi. Tad aš pradėsiu nuo XVII amžiaus, nuo 1606 metų. Tais metais ispanų jūrininkas Kirosas atrado žemę ir pavadino *Australia de Espiritu Santo* – Pietine Šventosios Dvasios Žeme. Kai kurie autoriai tvirtina, kad jis atrado Naujųjų Hebridų salyną, ne Australiją. Aš nesvarstysiu šito klausimo. Priskaičiuok Kirosą, Robertai, ir eikim prie kito.

– Vienas, – tarė Robertas.

– Tais pačiais metais Luisas Vasas de Toresas, Kiroso flotilijos vado padėjėjas, nuplaukė dar toliau į pietus naujų žemių tirti. Tačiau didžiojo atradimo garbė tenka olandui Teodorikui

Hartogui. Jis išlipo vakariniame Australijos krante 25° geografinės platumos ir atrastą žemę pavadino savo laivo vardu – Endrachta. Po to pasipylė daugybė keliautojų. 1618 metais Cichenas šiauriniame krante ištyrė Arnhemo ir Dimeno žemes. 1619 metais Janas Edelsas ištyrė ir pavadino savo vardu dalį vakarinio kranto. 1622 metais Levenas pasiekė kyšulį, dabar vadinamą jo vardu. 1627 metais de Nuicas ir Vitas, vienas – vakaruose, kitas – pietuose, papildė savo pirmtakų atradimus; po to kapitonas Karpenteris nusigavo su savo laivais į didžiulę įlanką, dabar vadinamą Karpenterijos įlanka. Pagaliau 1642 metais garsusis jūrininkas Tasmanas aplenkė salą, kurią palaikė pusiasaliu ir pavadino Batavijos generalgubernatoriaus Van Dimeno vardu, kurį vėlesniosios kartos teisingai pakeitė Tasmanijos vardu. Taigi keliautojai apiplaukė visą Australijos žemyną ir nustatė, kad jį supa Indijos ir Ramusis vandenynai; 1665 metais tai didžiulei pietų salai buvo duotas Naujosios Olandijos vardas, kuris neišliko, nes kaip tik tuo metu baigėsi olandų jūrininkų vaidmuo. Kiek mes turime?

– Dešimt, – atsakė Robertas.

– Puiku, – toliau pasakojo Paganelis, – palieku olandus ir einu prie anglų. 1686 metais piratų vadas, „Kranto brolijos“ narys, vienas garsiausių pietų jūrų flibustjerų, Viljamas Dampyras po daugybės nuotykių – linksmų ir liūdnų – atplaukė „Gulbe“ prie Naujosios Olandijos šiaurės vakarų kranto 16°50' geografinės platumos. Jis susigyveno su senbuviais ir labai išsamiai aprašė jų papročius, skurdą ir kultūrą. 1699 metais jis atplaukė į tą patį užtakį, kur buvo išlipęs Hartogas, bet jau ne kaip flibustjeras, o kaip „Stirnino“, vieno iš karališkojo laivyno laivo, kapitonas. Tačiau iki tol Naujosios Olandijos atradimas

buvo tik geografinės reikšmės faktas. Niekas nė negalvojo jos kolonizuoti, ir tris ketvirčius šimtmečio, nuo 1699 iki 1770 metų, joks jūreivis nebuvo išlipęs į krantą. Bet tada iškilo vienas garsiausių pasaulio jūrininkų, kapitonas Kukas, ir netrukus į naująjį žemyną ėmė emigruoti europiečiai. Džeimsas Kukas dalyvavo trijos garsiose kelionėse, kiekvieną kartą užsukdamas į Naująją Olandiją – pirmą kartą 1770 metų kovo 31 dieną. Iš Taičio salos, kur sėkmingai stebėjo Veneros skriejimą pro Saulę*, Kukas pasuko savo nedidelį laivą „Bandymą" į Ramiojo vandenyno vakarus. Ištyręs Naująją Zelandiją, atplaukė į vieną vakarinio Australijos kranto įlanką, kuri jam pasirodė tokia turtinga dar iki šiol nematytų augalų, jog ją pavadino Botanikos įlanka. Ir dabar ji taip vadinasi. Jo santykiai su puslaukiniais senbuviais nelabai įdomūs. Iš Botanikos įlankos jis pasuko šiaurės kryptimi, ir 16° geografinėje platumoje netoli Liūdesio kyšulio, aštuonios mylios nuo kranto, „Bandymas" užplaukė ant koralinio rifo. Grėsė pavojus nuskęsti. Maisto atsargos ir patrankos buvo išmestos į jūrą, ir kitą naktį prasidėjęs potvynis nunešė palengvėjusį laivą nuo rifo; jis nepaskendo tik dėl to, kad koralo nuolauža, įstrigusi į pramuštą skylę, sulaikė vandenį. Kukui pavyko įvesti laivą į nediduką užtakį. Į jį įtekanti upė buvo pavadinta laivo vardu. Per tuos tris mėnesius, kol buvo taisomas laivas, anglai mėgino užmegzti santykius su čiabuviais, bet nesėkmingai. Pataisytas „Bandymas" nuplaukė į šiaurę. Kukas norėjo sužinoti, ar yra sąsiauris tarp Naujosios Gvinėjos ir Naujosios Olandijos. Po daugybės pavojų, keliolika kartų vos

* Venera praskriejo pro Saulę 1769 metais. Šis gana retas gamtos reiškinys sukėlė labai didelį astronomų susidomėjimą: buvo tiksliai apskaičiuotas atstumas nuo Žemės iki Saulės. (Aut. past.)

nepražudęs laivo, pietvakariuose jis išvydo jūros platybes. Sąsiaurio būta. „Bandymas“ perplaukė jį. Kukas išlipo vienoje saliukėje ir, visas savo atrastas pakrantes paskelbęs Anglijos teritorija, pavadino grynai angliška vardu: Naujuoju Pietų Velsu. Po trejų metų drąsusis jūrininkas jau vadovavo dviem laivams: „Nuotykiui“ ir „Ryžtui“; kapitonas Fiurno „Nuotykiu“ išplaukė tirti Van Dimeno žemės krantų ir grįžęs pranešė, kad, jo manymu, tai esanti Naujosios Olandijos dalis. Tik 1777 metais, per trečią kelionę, Kukas su savo laivais „Ryžtu“ ir „Atradimu“ sustojo Nuotykių užtakyje, Van Dimeno žemėje; iš čia po kelių mėnesių jis išplaukė į Sandvičo salą, kur jį ištiko mirtis.

– Tai buvo didelis žmogus, – tarė Glenarvanas.

– Didžiausias iš visų jūrininkų! Jo kelionės draugas Benksas davė Anglijos vyriausybei mintį įkurti pataisos koloniją Botanikos įlankoje. Po Kuko pasipylė visų tautų jūrininkai. Paskutiniame laiške, rašytame iš Botanikos įlankos 1787 metų vasario 7 dieną, La Perūzas pranešė, jog ketinąs aplankyti Karpenterijos įlanką ir visą Naujosios Olandijos pakrantę iki Van Dimeno žemės. Išplaukė ir nebegrįžo. 1788 metais kapitonas Filipas įkūrė Džeksone pirmą anglų koloniją. 1791 metais Vankuveris apiplaukė gana didelę naujojo žemyno pietinių pakrančių dalį. 1792 metais D'Antrkasto, išsiųstas ieškoti La Perūzo, apiplaukė Naująją Olandiją iš vakarų į pietus ir atrado dar nežinomų salų. 1795 ir 1797 metais du jaunuoliai, Flindersas ir Basas, aštuonių pėdų ilgio luotu drąsiai leidosi tirti pietinių pakrančių. 1797 metais Basas perplaukė tarp Van Dimeno žemės ir Naujosios Olandijos sąsiauriu, dabar vadinamu jo vardu. Tais pačiais metais Flamingas, Amsterdamo salos atradėjas, rytiniame krante aptiko Gulbių upę, kur nardė nepaprastai gražios juodosios gulbės. 1801 metais Flindersas vėl ėmėsi savo įdomių tyrinėji-

mų ir 138°58' geografinės ilgumos ir 35°40' platumos Susitikimo įlankoje sutiko „Geografą“ ir „Natūralistą“, du prancūzų laivus, kuriems vadovavo kapitonai Bodenas ir Hamelenas.

– A, kapitonas Bodenas? – tarė majoras.

– Kodėl taip nustebote? – paklausė Paganelis.

– Nieko. Pasakokite toliau, brangusis Paganeli.

– Prie išvardytųjų jūrininkų dar pridedu kapitoną Kingą, kuris nuo 1817 iki 1822 metų papildė žinias apie subtropinius Naujosios Olandijos pakraščius.

– Jau dvidešimt keturi vardai, – tarė Robertas.

– Gerai, – atsakė Paganelis, – pusė majoro karabino jau mano. Jūrininkus jau visus suminėjau, dabar pradėsiu skaičiuoti keliautojus.

– Puiku, pone Paganeli, – tarė ledi Elena. – Reikia pripažinti, kad turite nuostabią atmintį.

– Labai keista, – pridūrė Glenarvanas, – nes toks...

– Toks išsiblaškėlis, norite pasakyti? – užbėgo už akių Paganelis. – Deja, mano atmintis tiktai datoms ir įvykiams, niekam kitam!

– Dvidešimt keturi, – pakartojo Robertas.

– Gerai, o dvidešimt penktas leitenantas Dausas. Tai buvo 1789 metais, praslinkus metams po to, kai Džeksone buvo įkurta kolonija. Naujasis žemynas jau buvo apiplauktas, tačiau niekas negalėjo pasakyti, kas yra jo viduje. Ilgų kalnų grandinė visu rytiniu pakraščiu, rodės, saugojo nuo įsiveržimo į krašto gilumą. Leitenantas Dausas po devynių dienų žygio turėjo grįžti atgal į Džeksoną. Tais pačiais metais kapitonas Tenčas irgi mėgino pereiti kalnyną, bet taip pat nesėkmingai. Dauso ir Tenčo nesėkmės trejiems metams atbaidė keliautojus nuo šio sunkaus uždavinio. 1792 metais kalnus bandė pereiti pulkininkas

Patersonas, drąsusis Afrikos tyrinėtojas, bet ir jam nepavyko. Po metų paprastas anglų laivyno bocmanas, drąsuolis Hokinsas, prasiskverbė dvidešimt mylių toliau į krašto gilumą negu jo pirmtakai. Iš vėlesnio aštuoniolikos metų laikotarpio galiu suminėti tik porą vardų: garsųjį jūrininką Basą ir kolonijų inžinierių Barejė, kurie nebuvo laimingesni už kitus; 1813 metais pagaliau buvo atrasta perėja į vakarus nuo Sidnėjaus. Gubernatorius Makvoris 1815 metais įsidrąsinęs perėjo Mėlynuosius kalnus ir anapus jų įkūrė Batersto miestą. Trosbis 1819 metais, Okslis, prasiskverbę tris šimtus mylių į krašto gilumą, Hovelis ir Hjunas, iškeliavę kaip tik iš Tufoldo įlankos, kurią kerta trisdešimt septinta lygiagretė, kapitonas Stertas, 1829 ir 1830 metais ištyręs Darlingo ir Mario vagas, – visi jie praturtino geografijos mokslą naujais faktais ir padėjo plėstis kolonijoms.

– Trisdešimt šeši, – tarė Robertas.

– Puiku! Aš laimėsiu lažybas, – atsakė Paganelis. – Primenu Erą ir Leichartą, kurie 1840 ir 1841 metais apkeliavo dalį krašto; Stertą, antrukart jį aplankiusį 1845 metais; brolius Gregorius ir Helpmaną, 1846 metais keliavusius po vakarinę Australiją; Kenedį, 1847 metais tyrusį Viktorijos upę ir 1848 metais šiaurinę Australiją; Gregorį – 1852 metais, Ostiną – 1854 metais; vėl brolius Gregorius, nuo 1855 iki 1858 metų tyrusius šiaurės vakarų žemyno dalį; Babidžą, nuėjusį nuo Torenso iki Ero ežero, ir pagaliau paminėsiu Australijos metraščiuose pagarsėjusį keliautoją Stiuartą, kuris triskart drąsiai perėjo visą žemyną. Jo pirma ekspedicija į krašto gilumą buvo 1860 metais. Vėliau, jei norėsite, papasakosiu, kaip Australija keturis sykius buvo pereita iš pietų į šiaurę. O šiandien, baigdamas tą ilgą sąrašą, dar pridėsiu vardus tokių narsių mokslo pionierių, pagarsėjusių 1860–1862 metais, kaip broliai Dempsteriai, Klarkso-

nas ir Harperis, Berkas ir Vilsas, Neilsonas, Volkeris, Lensboras, Makinlis, Hovitas...

– Penkiasdešimt šeši! – sušuko Robertas.

– Na, majore, – tarė Paganelis, – gailiuosi jūsų, nes nepaminėjau nei Diuperė, nei Bugenvilio, nei Ficrojaus, nei Vikemo, nei Stokso...

– Gana, – tarė majoras, tų vardų priblokštas.

– Nei Peru, nei Kvojaus, – varė Paganelis, įsivažiavęs kaip ekspresas, – nei Beneto, nei Kaningamo, nei Načelio, nei Tirso...

– Pasigailėkite!..

– Nei Diksono, nei Stšeleckio, nei Reido, nei Vilkso, nei Mičelio...

– Sustokite, Paganeli, – tarė Glenarvanas, netverdamas juokais, – nepribaikite nelaimingojo Maknabso. Būkite taurus! Jis prisipažįsta nugalėtas.

– O jo karabinas? – pergalingai paklausė geografas.

– Jis jūsų, Paganeli, – atsakė majoras, – ir aš jo labai gailiuosi. Su savo atmintimi galite laimėti visą artilerijos muziejų!

– Tikrai neįmanoma geriau pažinti Australijos, – tarė ledi Elena. – Nė vieno vardo, nė mažiausio fakto...

– O, nė mažiausio fakto! – tarė majoras, purtydamas galvą.

– Ką norite pasakyti, Maknabsai? – sušuko Paganelis.

– Aš sakau, kad galbūt ne visos Australijos atradimo smulkmenos jums žinomos.

– Pavyzdžiui! – tarė Paganelis, nepaprastai išdidžiai mostelėjęs ranka.

– Jei paminėsiu bent vieną, kurios nežinote, ar grąžinsite man karabiną? – paklausė Maknabsas.

– Tučtuojau, majore.

– Sutarta?

– Sutarta.

– Gerai. Ar jūs, Paganeli, žinote, kodėl Australija nepriklauso prancūzams?

– Man atrodo...

– Arba bent ką apie tai sako anglai?

– Ne, majore, – apmaudžiai atsakė Paganelis.

– Ogi sako, kad kapitonas Bodenas, kuris anaiptol nebuvo bailys, 1801 metais taip išsigando Australijos varlių kurkimo, jog kuo greičiausiai pakėlė inkarą ir paspruko, kad niekad čia nebegrįžtų.

– Ką! – sušuko mokslininkas. – Taip sako anglai? Bet tai piktas juokas!

– Labai piktas, pripažįstu, – tarė majoras, – bet jau seniai pasklidęs Jungtinėje Karalystėje.

– Šlykštu! – sušuko patriotas geografas. – Ir tai rimtai pasakojama?

– Norom nenorom turiu tai patvirtinti, brangusis Paganeli, – atsakė Glenarvanas, visiems smarkiai kvatojant. – Negi to nežinojote?

– Tikrai nežinojau. Bet aš protestuoju! Beje, anglai mus pravardžiuoja varlių rijikais! Paprastai nebijoma to, ką valgai.

– O vis dėlto ne taip, Paganeli, – atsakė majoras, santūriai šypsodamasis.

Tai šit kokiu būdu garsusis Purdžio Moro ir Diksono firmos karabinas liko majoro Maknabso nuosavybė.

Penktas skyrius
INDIJOS VANDENYNAS ŠĖLSTA

Praslinkus dviem dienoms po šio pokalbio, Džonas Menglas, vidurdienį apskaičiavęs laivo koordinates, pranešė, kad „Dunkanas“ yra 113°37’ geografinės ilgumos. Keleiviai pažiūrėjo į laivo žemėlapį ir labai apsidžiaugė pamatę, kad penki laipsniai teskyrė juos nuo Bernuilio kyšulio. Tarp šio ir D’Antrkasto kyšulio Australijos krantas išlenktas kaip lankas, kurį, tartum chorda, jungia trisdešimt septinta lygiagretė. Jei „Dunkanas“ tada būtų pasinešęs pusiaujo link, netrukus būtų išvydęs Čatamo kyšulį, kuris dabar nuo jo buvo už šimto dvidešimties mylių į šiaurę. O dabar jis plaukė ta Indijos vandenyno dalimi, kuri skalauja Australijos krantus. Taigi galima buvo tikėtis, kad po keturių dienų horizonte pasirodys Bernuilio kyšulys.

Iki šiol pūtė palankus vakarų vėjas; bet pastarosiomis dienomis jis lyg ėmė silpnėti, pamažėle tilti. Gruodžio 13-ąją visiškai liovėsi pūtęs, ir supliuškusios burės nukaro ant stiebų. Jei ne galingas sraigtas, „Dunkanas“, jūros štilio sukaustytas, būtų turėjęs sustoti.

Toks oras galėjo trukti neribotą laiką. Vakare Glenarvanas dėl šito kalbėjosi su Džonu Menglu. Jaunasis kapitonas, matydamas senkant anglių atsargas, rodės, smarkiai niršo, kad vėjas nurimo. Jis liepė ištempti visas bures, liselius ir štagbures, kad būtų išnaudotas menkiausias vėjo dvelksmas; tačiau, anot jūrininkų, vėjo nė pilnos kepurės nebūtų prigaudę.

– O vis dėlto, – tarė Glenarvanas, – nėra ko per daug murmėti: geriau jokio vėjo negu priešingas vėjas.

– Teisingai sakote, sere, – atsakė Džonas Menglas. – Bet kaip tik šitoks staigus štilis pranašauja oro permainą. Todėl aš

jo ir bijau. Mes dabar plaukiame palei musonų zoną; nuo spalio iki balandžio jie pučia iš šiaurės rytų. Jei jie mus užklups, kelionė smarkiai susitrukdys.

– Ką padarysi, Džonai! Reikės su tuo susitaikyti. Pagaliau mes truputėlį tesugaišime.

– Žinoma, jei neprisidės audra.

– Negi bijote audros? – tarė Glenarvanas, dairydamasis į dangų be debesėlio nuo pat horizonto iki zenito.

– Taip, – atsakė kapitonas, – aš tai sakau jums, sere, bet nenorėčiau išgąsdinti ledi Glenarvan ir mis Grant.

– Teisingai. Bet kodėl taip manote?

– Yra tikrų žymių, kad artėja audra. Nepasikliaukit dangaus giedrumu, sere. Nieko nėra apgaulesnio už jį. Jau antra diena barometras smarkiai krinta; dabar jis rodo dvidešimt septynis colius*. Šio įspėjimo negaliu nepaisyti. Aš ypač bijau Pietų jūros siautėjimo, nes esu tai patyręs. Vandens garai, susitelkę viršum beribių Pietų ašigalio ledynų, sukelia nepaprastai smarkias oro sroves. Susiremia ašigalio ir pusiaujo vėjai, ir kyla ciklonai, tornadai ir tos įvairiopai pasireiškiančios audros, su kuriomis kovodamas laivas negali nenukentėti.

– Džonai, – atsakė Glenarvanas, – „Dunkanas“ – stiprus laivas, o jo kapitonas – sumanus jūreivis. Teatūžia audra, mes sugebėsime atsilaikyti!

Džonas Menglas, pareikšdamas savo būgštavimus, vadovavosi jūrininko instinktu. Jis buvo, kaip sako anglai, oro žinovas – *weatherwise.* Barometrui vis krintant, jis ėmėsi laive visų atsargumo priemonių. Tikėjosi smarkios audros; dangus dar to visai nerodė, bet tikslus barometras negalėjo apgauti. Oro sro-

* 73,09 cm. Normalus barometro stulpelio aukštis 76 cm. (Aut. past.)

vės veržiasi iš aukšto slėgio vietų į tas, kur barometro stulpelis krinta; juo tos vietos arčiau viena kitos, juo greičiau oro sluoksniuose atsistato pusiausvyra ir juo didesnis tada vėjo greitis.

Džonas visą naktį praleido ant denio. Apie vienuoliktą valandą dangus pietuose padūmavo. Džonas sušaukė visą komandą į viršų ir liepė nuimti mažąsias bures; paliko tiktai foką, bizanį, marselį ir kliverius. Vidurnaktį pakilo šaltokas vėjas. Jis pūtė labai smarkiai, tai yra oro molekulių greitis buvo šeši tuazai per sekundę. Braškėjo stiebai, poškėjo takelažas, plakėsi burės, apsiūtos liktrosu, girgždėjo vidaus pertvaros, ir keleiviai suprato, kas jų laukia. Paganelis, Glenarvanas, majoras, Robertas pasirodė ant denio, – vieni iš smalsumo, kiti norėdami padėti. Dangumi, kuris neseniai buvo giedras ir žvaigždėtas, ritosi tiršti debesys, atskirti dėmėtom tarsi leopardo kailis juostom.

– Uraganas? – lyg niekur nieko paklausė Glenarvanas Džoną Menglą.

– Dar ne, bet netrukus prasidės, – atsakė kapitonas.

Jis tučtuojau įsakė surišti apatinį marselio rifą. Jūrininkai užsikorė virvinėmis kopėčiomis iš vėjo pusės ir vargais negalais sumažino burę, pritraukdami ją sezniu prie nuleistos rėjos. Džonas Menglas stengėsi palikti kaip galint daugiau burių, kad jachta laikytų pusiausvyrą ir bangos ne taip ją suptų.

Po to jis įsakė Ostinui ir bocmanui pasiruošti uraganui, kuris netrukus ims šėlti. Jie dvigubais lynais pririšo valtis ir plaustus, sutvirtino šoninius patrankos talius. Įtempė vantus ir bakštagus; uždarė liukus. Džonas tartum karininkas, stovįs ant pralaužtos sutvirtinimų sienos, nesitraukė nuo juto ir dairėsi į audringą dangų, lyg stengdamasis išgauti jam rūpimas paslaptis.

Barometras nukrito iki dvidešimt šešių colių, o tai labai retai atsitinka, ir štormglasas* rodė audrą.

Buvo pirma valanda nakties. Ledi Glenarvan ir Merę kajutėje smarkiai supo, ir jos surizikavusios atėjo ant denio. Vėjas dabar pūtė keturiolika tuazų per sekundę. Jis baisiai švilpė. Metaliniai lynai skambėjo tartum instrumento stygos, virpinamos milžiniško stryko; trinksėjo skrysčiai; laivavirvės šaižiai slankiojo gruoblėtais grioveliais, burės poškėjo kaip patrankų šūviai; jau atbėgdavo baisios bangos, norėdamos užlieti jachtą, kuri kaip tulžys šokinėjo putotomis keteromis.

Kapitonas Džonas, išvydęs keleives, skubiai priėjo prie jų ir paprašė grįžti į kajutkompaniją. Jau ūžtelėjo kelios didžiulės bangos, ir denis kiekvieną akimirką galėjo būti užlietas. Gamtos gaivalai taip griaudėjo, jog ledi Elena vos išgirdo jaunojo kapitono žodžius.

– Ar nėra pavojaus? – vis dėlto ji spėjo paklausti, triukšmui šiek tiek aptilus.

– Jokio, ponia, – atsakė Džonas Menglas. – Bet nei jūs, nei mis Merė negalite pasilikti ant denio.

Ledi Glenarvan ir Merė nesipriešino įsakymui, kuris greičiau panėšėjo į maldavimą, ir sugrįžo į kajutkompaniją kaip tik tą akimirką, kai banga, ūžtelėjusi per vairinį galą, sudrebino jų kajutėse iliuminatorių stiklus. Vėjas irgi pasmarkėjo; stiebai linko nuo burių, ir jachta, rodės, kilnojosi ant bangų.

– Foką gitovais! – sušuko Džonas Menglas. – Nuleisti marselį ir kliverius!

Jūrininkai šoko prie darbo, atleido talus, patempė gitovus, ir kliveriai nukrito su tokiu triukšmu, jog nustelbė net audrą.

* Štormglasas – stiklinis indelis, pripildytas cheminio mišinio, kuris keičia spalvą nuo vėjo krypties ir elektros kiekio atmosferoje. (Aut. past.)

„Dunkanas“, leisdamas iš kamino juodų dūmų kamuolius, ėmė nelygiai kapoti bangas sraigto plokštėmis, kurios kartkartėmis iškildavo viršum vandens.

Glenarvanas, majoras, Paganelis ir Robertas susižavėję, bet sykiu ir siaubo pagauti, stebėjo „Dunkano“ grumtynes su bangomis; stipriai įsikibę į falšborto lotus, negalėdami nė žodžio kits kitam pasakyti, jie sekė akimis pulkus audrapaukščių, negandos pranašų, kurie laigė šėlstančioje vėtroje.

Tą akimirką, nustelbdamas uragano triukšmą, pasigirdo kurtinantis švilpesys. Visu smarkumu išsiveržė garas, bet ne pro vamzdį, o tiesiog pro katilo vožtuvus. Neįprastai garsiai nuskambėjo pavojaus švilpukas. Jachta baisiai pasviro, ir Vilsonas, stovintis prie vairo, buvo netikėtai parblokštas rumpelio smūgio. Nebevaldomas „Dunkanas“ atsisuko skersai bangų.

– Kas atsitiko? – šūktelėjo Džonas Menglas, užbėgęs ant tiltelio.

– Laivas gula ant šono! – atsakė Tomas Ostinas.

– Vairas sulūžo?

– Kapitoną į mašinų skyrių! – pasigirdo mechaniko balsas.

Džonas galvotrūkčiais nubildėjo trapu. Mašinų skyrius buvo pilnas garų: cilindrų stūmokliai nebeveikė; švaistikliai nebesuko dantračio. Mechanikas, matydamas, kad atsitiko rimta avarija, ir bijodamas, kad nesprogtų katilai, išleido garus pro išleidžiamąjį vamzdį.

– Kas atsitiko? – paklausė kapitonas.

– Sraigtas sugedo ar už ko nors užkliuvo, – atsakė mechanikas. – Nebeveikia.

– Ir neįmanoma išlaisvinti?

– Ne.

Dabar ne laikas galvoti, kaip jį pataisyti; buvo aišku kaip dieną: sraigtas nebesisuka, ir garas, nebeturėdamas darbo, prasiveržė pro vožtuvus. Džonui Menglui neliko nieko kita, kaip vėl griebtis burių ir mėginti paversti pagalbininku vėją, dabar pavojingiausią priešą.

Jis užlipo ant denio ir keliais žodžiais papasakojo Glenarvanui, kas įvyko; paskui paprašė jį ir kitus keleivius grįžti į kajutkompaniją. Glenarvanas norėjo pasilikti ant denio.

– Ne, sere, – griežtai pasakė Džonas Menglas. – Čia turi likti tik aš ir įgula. Eikite į apačią! Laivas gali pasvirti, ir bangos lyg niekur nieko jus nušluos.

– Bet mes galime būti naudingi...

– Eikite, eikite, sere, taip reikia! Šiuo atveju aš esu laivo šeimininkas! Eikite, aš to reikalauju!

Matyt, būklė buvo labai rimta, jei Džonas taip įsakmiai kalbėjo. Glenarvanas suprato turįs būti klusnumo pavyzdžiu. Savo trijų draugų lydimas, jis paliko denį ir prisidėjo prie abiejų keleivių, kurios nerimastaudamos laukė, kada gi baigsis kova su gamtos gaivalais.

– Energingas vyras, tas mano Džonas, – tarė Glenarvanas, įeidamas į kajutkompaniją.

– Taip, – atsakė Paganelis, – jis man priminė jūsų didžiojo Šekspyro bocmaną iš „Audros“, kuris rėkia karaliui, atėjusiam ant denio: „Marš iš čia! Į kajutes! Nutilkit! Jei negalite patarti šioms stichijoms nurimti, geriau tylėkite! Iš kelio, sakau jums!“

Džonas Menglas, negaišdamas nė sekundės, stengėsi išvaduoti laivą iš tos pavojingos būklės, kurioje jis atsidūrė sugedus sraigtui. Jis nusprendė dreifuoti, kad kaip galint mažiau nukryptų nuo kurso. Reikėjo išsaugoti bent kiek burių ir pakreipti jas įstrižai, kad vėjas pūstų iš šono. Jūrininkai iškėlė, surišę rifą,

marselį ir lotyniškąjį foką ant didžiojo stiebo, ir „Dunkanas“ atsigręžė pavėjui.

Jachta turėjo daug gero laivo savybių, todėl greitai, lyg pentinais spustelėtas arklys, pasisuko šonu prieš užliejančias bangas. Ar atlaikys tiek mažai burių? Jos buvo iš geriausio Dandžio kilto, tačiau koks audeklas gali pasipriešinti tokiai jėgai?

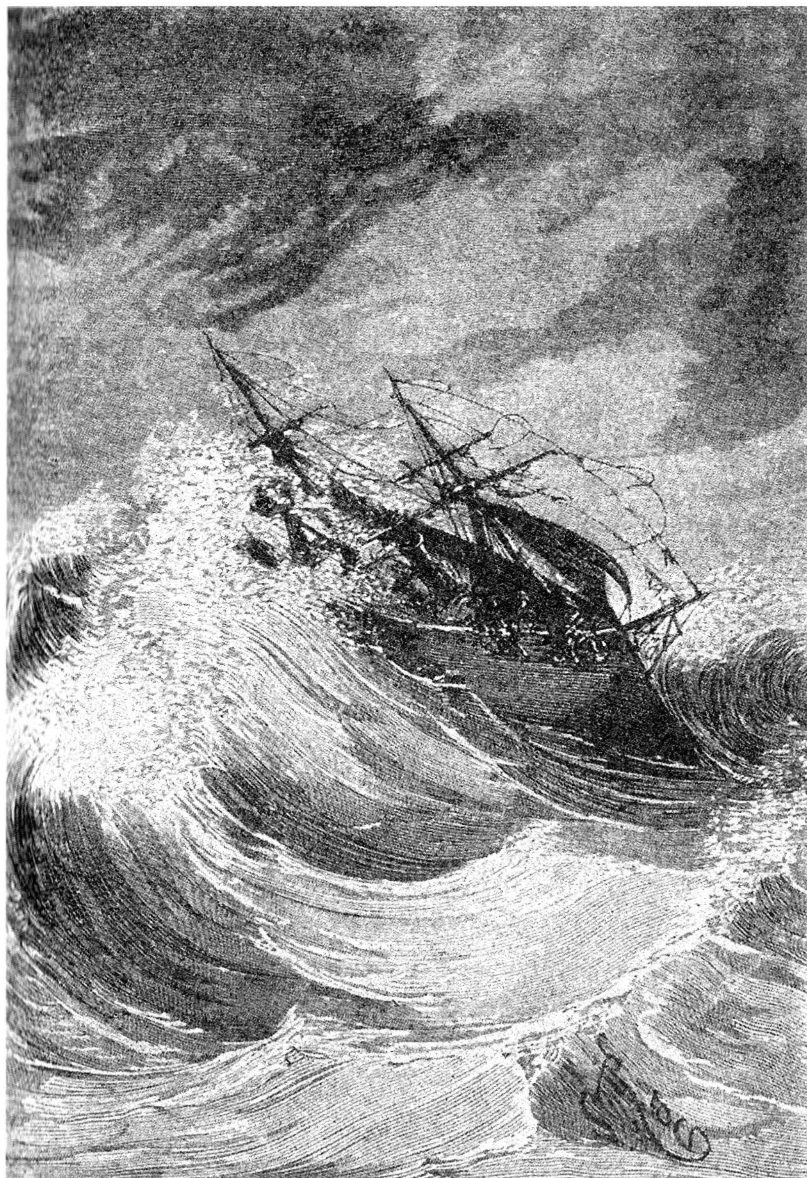
Dreifavimas buvo tuo patogus, kad jachta atgręžė bangoms tvirčiausias dalis ir laikėsi pirmykščio kurso. Bet laivui grėsė pavojus patekti į didžiules duobes tarp dviejų milžiniškų bangų ir nebeiškilti. Tačiau Džonui Menglui nebuvo ko rinktis, ir jis nusprendė dreifuoti, kol stiebai ir burės laikys. Įgula budėjo ant denio, pasiruošusi pulti ten, kur reikės. Džonas, įsikibęs į vantus, stebėjo įtūžusią jūrą.

Taip praėjo likusi nakties dalis. Visi tikėjosi, kad auštant audra aprims. Tuščia viltis. Apie aštuntą valandą rytys dar pasmarkėjo; švilpdamas aštuoniolika tuazų per sekundę, jis virto uraganu.

Džonas nepratarė nė žodžio, bet jo širdis drebėjo dėl laivo ir keleivių. „Dunkanas“ baisiai pasviro; pilresai braškėjo, ir fokstiebio rėjos dažnai paliesdavo bangų keteras. Vieną akimirką įgula manė, kad jachta nebeatsities. Jūrininkai su kirviais rankose buvo bepuolą kapoti didžiojo stiebo vantų, tik staiga tartum didžiuliai albatrosai nulėkė iš liktrosų išplėštos burės.

„Dunkanas“ atsitiesė; bet dabar jį, netekusį atspirties prieš bangas ir kažin kur nešamą, ėmė taip baisiai mėtyti, jog grėsė pavojus, kad stiebai iš pat apačios lūš. Tokio supimo jis negalėjo ilgai išlaikyti; bortai jau braškėjo, ir netrukus pro atšokusias lentas, išsiskėtusius sunėrimus ims veržtis vanduo.

Džonui Menglui beliko viena išeitis: iškelti forstengos stakselį ir leistis pavėjui. Tai pavyko tik po keliolikos valandų darbo:

„Dunkanas“, vėjo genamas, ėmė skrieti nepaprastu greičiu.

bent dvidešimt kartų teko vis pradėti iš naujo. Tik apie trečią valandą popiet forstengos stakselis, pritvirtintas prie fokstiebio štagų, išsipūtė nuo vėjo.

Su šiuo drobės gabalu „Dunkanas“, vėjo genamas, ėmė skrieti nepaprastu greičiu. Audra nešė jį į šiaurės rytus. Reikėjo palaikyti kaip galint didesnį greitį, nes tik nuo to priklausė išsigelbėjimas. Kartais, pralenkdamas bangas, genamas drauge su juo, jis perskrosdavo jas savo aštriu priekiu, panirdavo tartum milžiniškas banginis, ir vanduo užliedavo visą denį, nuo priekio iki vairinio galo. O kartais jo greitis susilygindavo su bangų greičiu; tada vairas nustodavo veikęs, laivą imdavo blaškyti į visas puses ir grėsdavo pavojus apvirsti. Atsitikdavo ir taip, kad bangos, uraganui švilpiant, risdamosi greičiau už jį, užtelėdavo ir neįveikiama jėga užliedavo visą denį nuo vairinio galo iki priekio.

Tokioje grėsmingoje būklėje tarp vilties ir nevilties praėjo gruodžio 15-oji ir kita naktis. Džonas Menglas nė valandėlės nesitraukė iš savo vietos; jis visiškai nieko nevalgė; jį kankino baimė, tačiau ramus veidas to nerodė. Jis žiūrėjo įsmeigęs akis, stengdamasis perskrosti rūkus, aptraukusius šiaurinę horizonto dalį.

Iš tiesų buvo ko bijoti. „Dunkanas“, nublokštas iš savo kelio, lėkė Australijos krantų link tokiu greičiu, kurio niekas negalėjo sulėtinti. Džonas Menglas instinktyviai juto, kad jachtą neša kažkokia baisiai smarki srovė. Kiekvieną akimirką baiminosi, kad jachta trinktelės į rifą ir suduš į šipulius. Jo manymu, iki kranto buvo ne daugiau kaip dvylika mylių pavėjui. O žemė – katastrofa, pražūtis laivui. Jam šimtą kartų geriau beribis vandenynas, kur galima gintis nuo šėlstančių bangų joms pasiduodant. Bet jeigu audra nubloškia jį ant kranto, jis – žuvęs.

Džonas Menglas susirado Glenarvaną, pavedėjo jį į šalį ir, nė kiek neslėpdamas, pranešė apie rimtą būklę. Jis žiūrėjo į tai

šaltai, kaip viskam pasiruošęs jūrininkas, ir baigdamas pasakė, jog „Dunkanas“ gali trenktis į krantą.

– Kad išgelbėčiau, jei bus įmanoma, keleivius, sere.

– Daryk, kaip išmanai, Džonai, – atsakė Glenarvanas.

– O ledi Glenarvan? O mis Grant?

– Aš perspėsiu jas tik paskutinę akimirką, kai nebebus jokios vilties išsigelbėti jūroje. Jūs man praneškite.

– Gerai, sere.

Glenarvanas grįžo pas keleives, kurios, nieko nežinodamos apie baisųjį pavojų, jį jauste nujautė. Jos parodė daug drąsos, tikrai prilygstančios vyrų drąsai.

Paganelis visiškai ne laiku leidosi dėstyti Robertui teorijas apie atmosferos sroves; jis labai įdomiai palygino ciklonus su tornadais ir vienakryptėmis audromis. O majoras laukė pabaigos kaip tikras musulmonas fatalistas.

Apie vienuoliktą valandą uraganas lyg ir aprimo, drėgnas rūkas kiek prasisklaidė, ir Džonas greitai švystelėjusioje properšoje galėjo įžiūrėti žemą krantą, iki kurio pavėjui tebuvo šešios mylios. Jachta visu greičiu lėkė į jį. Baisios vilnys pašokdavo pasakiškai aukštai, iki penkiasdešimties pėdų ir net daugiau. Iš to Džonas suprato, kad ten turi būti tvirtas gruntas.

– Smėlio seklumos, – tarė jis Ostinui.

– Ir aš taip manau, – atsakė padėjėjas.

– Mes Dievo valioje, – kalbėjo toliau Džonas. – Jei Jis pats nepraves „Dunkano“, mes – žuvę.

– Dabar potvynis, kapitone, galbūt mums pavyks seklumas praplaukti?

– Bet tik pažiūrėkite, Ostinai, kokios įšėlusios vilnys! Koks laivas įstengtų atsilaikyti prieš jas? Prašykime Dievą pagalbos!

O „Dunkanas“ su forstengos stakseliu neapsakomu greičiu lėkė kranto link. Netrukus iki jo liko daugiau kaip dvi mylios.

Ūkanos kas akimirką paslėpdavo žemę, bet vis dėlto Džonui lyg ir pasirodė, kad už putoto mūšos ruožo yra kiek ramesnis baseinas. Ten „Dunkanui“ būtų daug saugiau. Bet kaip į jį prasmukti?

Džonas sušaukė keleivius ant denio. Jis nenorėjo, kad katastrofa užtiktų juos sėdinčius kajutkompanijoje. Glenarvanas su draugais pažvelgė į siautėjančią jūrą. Merė Grant išblyško.

– Džonai, – visai tyliai tarė Glenarvanas jaunajam kapitonui. – Aš stengsiuos išgelbėti žmoną arba žūsiu drauge su ja. Tu rūpinkis mis Grant.

– Gerai, sere, – atsakė Džonas Menglas, keldamas Glenarvano ranką prie ašarotų savo akių.

„Dunkanas“ buvo vos per kelis kabeltovus nuo seklumų papėdės. Aukštai pakilusia jūra, be abejo, jachta būtų praplaukusi tuos pavojingus rifus. Bet, šėlstant didžiulėms bangoms, kurios čia iškeldavo laivą, čia vėl jį panerdavo, jachtos kilis nuolatos atsitrenkdavo į dugną. Ar yra koks nors būdas bangavimui sumažinti, vandens molekulių trynimuisi sušvelninti, žodžiu, įšėlusiai jūrai numalšinti?

Džonui Menglui dingtelėjo išganinga mintis.

– Riebalų! – sušuko jis. – Vyručiai, tempkite čion riebalus!

Įgula iš karto suprato jo žodžius. Kapitonas norėjo panaudoti vieną priemonę, kartais duodančią puikių rezultatų. Šėlstančias bangas galima numalšinti užpylus riebalų; nuo riebalinio sluoksnio paviršiuje bangos pasidaro slidesnės ir sumažėja. Riebalai veikia greitai, bet greitai ir praeina. Praplaukus tą dirbtinai nuramintą jūrą, bangos ima dar smarkiau šėlti, ir vargas laivui, išdrįsusiam plaukti iš paskos*.

* Todėl jūrų nuostatai draudžia kapitonams naudotis šia priemone, jeigu iš paskos ta pačia kryptimi plaukia kitas laivas. (Aut. past.)

Pavojaus akivaizdoje įgulos jėgos šimteriopai padidėjo. Vyrai atrito ant denio statines ruonio riebalų. Kirviais išmušę dugnus, užkėlė jas ant dešiniojo ir kairiojo borto turėklų.

– Pasiruošti! – riktelėjo Džonas Menglas, laukdamas palankios akimirkos.

Dvidešimt sekundžių – ir jachta atsidūrė ties farvateriu, nuo kurio ją skyrė riaumojanti mūša. Buvo kaip tik ta lauktoji akimirka.

– Pilti! – riktelėjo jaunasis kapitonas.

Jūrininkai apvertė statinaites, riebalai upeliais pasipylė per kraštus ir tą pačią akimirką sukaustė putojančias bangas. „Dunkanas“ įskriejo į ramius vandenis ir netrukus atsidūrė tykiame baseine, o vandenynas, išsivadavęs iš pančių, ėmė dešimteriopai smarkiau šėlti.

Šeštas skyrius
BERNUILIO KYŠULYS

Pirmiausia Džonas Menglas liepė išmesti abu inkarus penkių sieksnių gylyje. Dugnas buvo geras, kieto žvirgždo, ir puikiai laikė. Taigi nebuvo jokios baimės, kad laivą nuneš į jūrą ar ant seklumų. Po tiek pavojaus valandų „Dunkanas“ atsidūrė užtakyje, kurį nuo jūros vėjų saugojo aukšta pusapvalė nerija.

Glenarvanas paspaudė ranką jaunajam kapitonui sakydamas:

– Dėkui, Džonai.

Ir Džonas pasijuto dosniai atlygintas tais dviem žodžiais. Glenarvanas niekam neprasitarė apie jo būgštavimus, ir nei ledi Elena, nei Merė Grant, nei Robertas neįtarė, kokio rimto pavojaus jiems ką tik pavyko išvengti.

Beliko išsiaiškinti vieną svarbų klausimą: į kokią Australijos pakrantės vietą nubloškė „Dunkaną“ baisioji audra? Kaip vėl pasiekti trisdešimt septintą lygiagretę? Tokie buvo pirmi klausimai Džonui Menglui. Šis tučtuojau ištyrė vietą ir pasižymėjo stebėjimus laivo žemėlapyje.

Apskritai „Dunkanas“ ne per labiausiai nukrypo nuo savo kelio, vos du laipsnius. Jis dabar buvo 136°12' geografinės ilgumos ir 35°07' platumos, ties Katastrofos kyšuliu, pietinėje Australijos pakrantėje, trys šimtai mylių nuo Bernuilio kyšulio.

Katastrofos kyšulys, pavadintas tokiu baisiu vardu, yra priešais Borda kyšulį Kengūrų saloje. Tarp šių dviejų kyšulių atsiveria Tyrinėtojo sąsiauris, kuriuo galima patekti į dvi gana gilias įlankas: šiaurėje į Spenserio, pietuose į Sen Vinsento įlanką. Pastarosios rytiniame krante yra Adelaidės uostas – Pietų Australijos provincijos sostinė. Miestas, įkurtas 1836 metais, turi apie keturiasdešimt tūkstančių gyventojų ir yra gana turtingas. Bet čia ne tiek rūpinamasi didelių pramonės įmonių kūrimu kiek žemdirbyste: žemės derlingos, auga vynuogės, apelsinai ir kitokios gėrybės. Mieste agronomų daugiau negu inžinierių, ir apskritai gyventojai nerodo polinkio į prekybą ar mechaniką.

Ar bus galima pataisyti sugedusį „Dunkaną“? Šį klausimą kaip tik ir reikėjo apsvarstyti. Džonas Menglas norėjo sužinoti, kas nutiko. Jis liepė narams pasinerti po laivo vairiniu galu; tie pranešė, kad sraigto plokštė sulenkta ir kliudo achterštevenį, ir dėl to sraigtas negali suktis. Avarija rimta, tokia rimta, kad vargu ar pačioje Adelaidėje atsirastų reikalingų remontuoti instrumentų.

Glenarvanas ir kapitonas Džonas, ilgai svarstę, nutarė šitaip: „Dunkanas“ plauks su burėmis palei Australijos pakrantes

ieškodamas „Britanijos“ pėdsakų; sustos Bernuilio kyšulyje, ten sužinos paskutines naujienas, o paskui plauks toliau į pietus, iki Melburno, kur bus galima jachtą lengvai pataisyti. Sraigtą sutaisius, „Dunkanas“ kreisuos į rytinį krantą, kur baigs savo ieškojimus.

Pasiūlymas buvo priimtas. Džonas Menglas nusprendė pakelti inkarą papūtus palankiam vėjui. Ilgai laukti nereikėjo. Vakarop uraganas visiškai nuščiuvo. Jį pakeitė tinkamas pietvakarių brizas. Imta ruoštis kelionėn. Jūrininkai ištempė naujas bures. Apie ketvirtą valandą ryto jie pasuko kabestaną, ištraukė inkarą, ir „Dunkanas“, iškėlęs foką, marselį, bramselį, kliverius, bizanį ir topselį, leidosi beidevindu palei Australijos krantus.

Apie antrą valandą Katastrofos kyšulys dingo iš akių, ir jachta atsidūrė Tyrinėtojo sąsiaurio traverse. Vakare ji aplenkė Borda kyšulį ir praplaukė pro kelių kabeltovų ilgio Kengūrų salą, didžiausią iš Mažųjų Australijos salų. Joje randa prieglobstį pabėgę kaliniai. Ji atrodė žavingai. Didžiuliai žali kilimai dengė sluoksniuotas pakrančių uolas. Kaip ir 1802 metais, kada ši sala buvo atrasta, taip ir dabar miškuose ir lygumose šokinėjo kengūrų pulkai. Kitą dieną, kol „Dunkanas“ kreisavo palei krantą, buvo pasiųstos valtys apžiūrėti salos. Ją kirto trisdešimt šešta lygiagretė, ir Glenarvanas nenorėjo palikti neištirtos nė vienos vietelės tarp trisdešimt šeštos ir trisdešimt aštuntos lygiagretės.

Gruodžio aštuonioliktąją jachta, manevruojanti burėmis kaip tikras kliperis, praplaukė palei pat Susitikimo įlankos krantus. Šičia 1828 metais atvyko keliautojas Stertas, atradęs Marį, didžiausią Pietų Australijos upę. Įlankos krantai labai skyrėsi nuo žaliuojančių Kengūrų salos krantų: nedidukės, plikos, vienišos kalvos, retkarčiais paįvairinančios žemo ir išraižyto kranto

monotoniją, kur ne kur kokia pilka uolos pakriūtė ar smėlio nerija, – žodžiu, viskas lyg ašigalyje.

Valtims teko sunkiai pasidarbuoti. Bet jūrininkai nesiskundė. Beveik visuomet juos lydėjo Glenarvanas, neatskiriamas jo draugas Paganelis ir Robertas. Jie norėjo patys savo akimis pamatyti kokias nors „Britanijos" liekanas. Bet ir šis kruopštus ieškojimas nesuteikė nieko nauja apie laivo žuvimo vietą. Australijos krantai šiuo atžvilgiu buvo tokie pat nebylūs kaip ir Patagonijos krantai. Tačiau vilties prarasti nevertėjo, kol nebuvo pasiekta dokumente nurodytoji vieta. Čia buvo ieškoma tik dėl visa ko, kad neliktų kas nors pražiopsota. Naktį „Dunkanas" dreifuodavo, kad kaip galint išsilaikytų maždaug toje pačioje vietoje, o dieną krantas būdavo rūpestingai apieškomas.

Tik gruodžio 20-ąją jie atsidūrė ties Bernuilio kyšuliu, kuriuo baigiasi Lasepedo įlanka, neaptikę jokios sudužusio laivo skeveldros. Bet ši nesėkmė dar nieko neįrodė. Iš tikrųjų per dvejus metus – tiek laiko praėjo nuo katastrofos dienos – jūra ne tik galėjo, bet greičiausiai išblaškė, sunaikino tristiebio laivo liekanas, nuplovė jas nuo rifų. Be to, čiabuviai, kurie užuodžia laivo katastrofą lyg vanagas maitą, galėjo surankioti mažiausias nuolaužas. O Harį Grantą ir jūrininkus, paimtus į nelaisvę tą akimirką, kai bangos juos išmetė į krantą, be abejo, nusivarė į krašto gilumą.

Bet tada griūtų viena išradingiausių Žako Paganelio hipotezių. Kol buvo kalbama apie Argentinos teritoriją, geografas visiškai pagrįstai galėjo tvirtinti, kad dokumente pažymėti skaitmenys nurodo ne katastrofos, o jų nelaisvės vietą. Iš tiesų didelės pampų upės, daugybė jų intakų galėjo atnešti į jūrą brangųjį dokumentą. Čia, šioje Australijos dalyje, buvo priešingai: upių, kertančių trisdešimt septintą lygiagretę, gana nedaug; be

to, Rio Koloradas, Rio Negras teka į jūrą per tuščius, negyvenamus kraštus, o svarbiausios Australijos upės – Maris, Jara, Torensas, Darlingas – arba įteka viena į kitą, arba jų deltos yra pasidariusios dažnai lankomais prieuosčiais, uostais, kur vyksta gyvas judėjimas. Tad argi įtikėtina, kad dužus butelis būtų galėjęs atplaukti tais vandenimis, kuriuos nuolat lanko laivai, ir atsidurti Indijos vandenyne?

Įžvalgūs protai negalėjo šito nepastebėti. Paganelio hipotezė, įtikėtina Patagonijoje, Argentinos provincijoje, pasirodė nelogiška Australijoje. Paganelis tai pats pripažino ginčydamasis su majoru Maknabsu, kuris pirmas iškėlė šį klausimą. Aišku, kad dokumente nurodyti laipsniai reiškia ne ką kita, kaip laivo žuvimo vietą, vadinasi, butelis buvo įmestas į jūrą toje vietoje, kur sudužo „Britanija“ – ties vakariniais Australijos krantais.

Tačiau, kaip teisingai pastebėjo Glenarvanas, šis galutinis dokumento aiškinimas nepaneigia hipotezės, kad kapitonas Grantas yra nelaisvėje. Beje, jis pats tai nujautė, kaip matyti iš šių įsidėmėtinų dokumento žodžių: *kur jie taps žiaurių čiabuvių belaisviais.* Bet daugiau nebuvo jokio pagrindo tikėtis, kad trisdešimt septintoje lygiagretėje jie greičiau suras belaisvius negu kurioje kitoje.

Ilgai svarstę, keleiviai pagaliau išsprendė šį klausimą ir padarė šias išvadas: jei ir ties Bernuilio kyšuliu neaptiks „Britanijos“ pėdsakų, tai Glenarvanui neliks nieko kita, tik grįžti į Europą. Ekspediciją reikės laikyti nepasisekusia, bet jis savo pareigą bus atlikęs drąsiai ir sąžiningai.

Jachtos keleiviai, ypač Merė ir Robertas, žinoma, nuliūdo. Plaukdami į krantą drauge su Glenarvanais, Džonu Menglu, Maknabsu ir Paganeliu, abu kapitono Granto vaikai manė, kad dabar jų tėvo išgelbėjimo klausimas galutinai išsispręs. Galima

sakyti „galutinai“, nes Paganelis dar anksčiau per vieną pokalbį buvo aiškiai įrodęs, kad jei laivas būtų sudužęs į rytinių krantų rifus, nelaimingieji jau seniai būtų sugrįžę į tėvynę.

– Vilties! Vilties! Niekada nepraraskit vilties, – kartojo ledi Elena merginai, sėdinčiai šalia jos valtyje, kuri plaukė į krantą. – Dievas mūsų neapleis.

– Taip, mis Mere, – tarė kapitonas Džonas, – kai žmonės jau nebežino, ką daryti, tada jiems į pagalbą ateina Apvaizda ir visai nelauktu būdu nurodo naujus kelius.

– Tegirdi jus Dievas, misteri Džonai! – atsakė Merė Grant.

Iki kranto buvo ne daugiau kaip vienas kabeltovas; kyšulio galas, išsišovęs į jūrą per dvi mylias, baigėsi nuolaidžiomis atšlaitėmis. Valtis sustojo nedideliame, pačios gamtos padarytame užtakyje tarp besiformuojančių koralinių seklumų, kurios, laikui bėgant, rifais apjuos pietinę Australiją. Tačiau jau ir dabar tie rifai galėjo pramušti laivo korpusą, ir „Britanija“, matyt, čia žuvo.

„Dunkano“ keleiviai be vargo išlipo į visiškai negyvenamą krantą. Sluoksniuotos šešiasdešimties–aštuoniasdešimties pėdų aukščio uolienos juosė pakrantę. Be kopėčių ir kablių būtų buvę sunku užkopti ant tos natūralios kurtinos. Laimė, Džonas Menglas už kokio pusmylio kaip tik laiku aptiko spragą, atsiradusią nuo dalinės griūties. Matyt, bangos, ypač stiprios per ekvinokcijas, daužydamos trapaus tufo užkardą, ir baigė griauti viršutinę masyvo dalį.

Glenarvanas su kelionės draugais suėjo į tranšėją ir gana stačia įkalne pasiekė uolos viršūnę. Robertas pirmas lyg katinas užsikeberiojo statmenu šlaitu į aukščiausią kalnagūbrį, įvaręs į nusiminimą Paganelį, kuris jautėsi pažemintas, kad jo ilgas, keturiasdešimt metų pravaikščiojusias kojas įveikė mažos dvylikamečio kojos. Užtat jis aplenkė ir gana toli paliko romųjį majorą.

Netrukus būrelis apžvelgė plytinčią lygumą. Tai buvo didelis nedirbamos žemės plotas, apaugęs krūmais ir brūzgynais, skurdus kraštas, kurį Glenarvanas palygino su Škotijos žemuma, o Paganelis su nederlingais Bretanės landais. Pakrantė atrodė negyvenama, bet tolumoje stūksą keli pastatai liudijo, kad čia esama žmogaus, ir ne laukinio, o civilizuoto.

– Malūnas! – sušuko Robertas.

Iš tikrųjų už trijų mylių vėjyje sukosi malūno sparnai.

– Tikrai malūnas, – atsakė Paganelis, nutaikęs žiūroną į nurodytą daiktą. – Šis nedidelis trobesys, toks kuklus, bet labai naudingas, visada mane džiugina.

– Jis man primena koplyčią, – tarė ledi Elena.

– Taip, ponia, šiokio tokio panašumo yra: malūnas teikia peną kūnui, koplyčia – sielai.

– Einam į malūną, – tarė Glenarvanas.

Jie leidosi pirmyn. Pusvalandį paėjus, žmogaus dirbama žemė visiškai kitaip atrodė. Nederlingos lygumos staigiai pasikeitė dirbamais laukais. Vietoj brūzgynų ką tik suartus sklypus juosė gyvatvorės; keletas jaučių ir apie šešetas arklių ganėsi pievose, kurias supo aukštos, iš didžiulių Kengūrų salos medelynų atgabentos akacijos. Paskui pasirodė geltonuoją javų laukai, šieno kupetos, panašios į didžiulius avilius, vaismedžių sodai su naujomis tvoromis, puikus, Horacijaus plunksnos vertas daržas, kuriame augo ir tai, kas gražu, ir tai, kas naudinga, sandėliai, apdairiai išstatyti trobesiai ir pagaliau paprastas ir jaukus gyvenamasis namas. Ant jo linksmai mirgėjo smailiakepurio malūno milžiniškų sparnų šešėliai.

Keturi didžiuliai šunys lodami pranešė, kad atvyko svetimi žmonės, ir iš gyvenamojo namo išėjo kokių penkiasdešimties metų malonios išvaizdos vyras, o jam įkandin – penki dailiai

– Einam į malūną, – tarė Glenarvanas.

maugę, stiprūs vaikinai, jo sūnūs, ir jų motina, aukšta, tvirta moteris. Negalima buvo apsirikti: priešais stovėjo, apsuptas savo šaunios šeimos, greta naujutėlių trobesių dar beveik dirvonuojančiame lauke, tipingas airis kolonistas, skurdo išvytas už jūrų ieškoti laimės.

Glenarvanas su draugais nespėjo prisistatyti, o vyriškis jau sveikino juos širdingais žodžiais:

– Svetimšaliai, sveiki atvykę į Padžio O'Muro namus!

– Jūs – airis? – paklausė Glenarvanas, spausdamas kolonistui ranką.

– Kadaise buvau, – atsakė Padis O'Muras. – Dabar aš australas. Kad ir kas jūs būtumėte, svetimšaliai, prašom į vidų ir jauskitės kaip namie.

Neliko nieko kita, kaip priimti be jokių ceremonijų šį malonų kvietimą. Ledi Elena ir Merė Grant, lydimos ponios O'Mur, įėjo į vidų, o kolonisto sūnūs padėjo keleiviams nusiimti ginklus.

Namas buvo storų ąžuolinių rąstų, apačioje – didelė, vėsi ir erdvi salė. Keli mediniai suolai, pritvirtinti prie šviesiai dažytų sienų, dešimt taburečių, dvi senoviškos ąžuolinės indaujos su fajansiniais indais ir žvilgančiais alaviniais ąsočiais, platus ir ilgas stalas, prie kurio būtų laisvai galėję susėsti dvidešimt svečių, – visi baldai tiko šiam tvirtam namui ir jo stipriems gyventojams.

Vidurdienį buvo patiekti pietūs. Tarp rostbifo ir avienos kepsnio garavo sriuba, aplink stovėjo didelės lėkštės, prikrautos alyvų, vynuogių ir apelsinų; buvo visa, kas reikalinga ir net daugiau negu reikalinga. Šeimininkas ir šeimininkė buvo tokie malonūs, o stalas – toks didelis ir taip gausiai apkrautas, jog būtų buvę negražu atsisakyti.

Fermos darbininkai susėdo kartu su šeimininkais. Padis O'Muras ranka nurodė svečiams vietas.

– Aš laukiau jūsų, – tarė jis Glenarvanui.

– Mūsų? – paklausė tas, labai nustebęs.

– Aš visada laukiu svečių, – atsakė airis.

Paskui visa šeimyna pagarbiai atsistojo, ir šeimininkas sukalbėjo maldą prieš valgį. Ledi Eleną sugraudino toks papročių tyrumas. Žvilgtelėjusi į vyrą, suprato, kad ir jis sužavėtas.

Pietus visi labai gyrė. Užsimezgė gyvas pokalbis. Nuo škoto iki airio – vienas žingsnis. Kelių tuazų pločio Tvido upė yra daug gilesnė tarp Škotijos ir Anglijos negu dvidešimties mylių sąsiauris, skiriąs Senąją Kaledoniją nuo žaliuojančio Erino. Padis O'Muras papasakojo savo istoriją. Ji buvo tokia kaip ir visų emigrantų, skurdo priverstų bėgti iš savo krašto.

Daugelis iš toli čia atvyksta laimės ieškoti, bet randa vien vargą ir bėdas. Jie keikia likimą, užmiršdami, kad kaltas ne likimas, o jų nerangumas, tinginystė, ydos. Sumanūs, drąsūs, taupūs ir darbštūs prasikuria.

Toks buvo ir toks liko Padis O'Muras. Kai Dandolke jau žvelgė badas į akis, Padis O'Muras išsirengė su visa šeima į Australiją, atplaukė į Adelaidę. Angliakasio darbas jo netraukė, geriau dirbti žemę: nors sunku, bet ne taip pavojinga. Po dviejų mėnesių jis jau triūsė savo sklype, kuris dabar itin gražiai atrodė.

Visa Pietų Australija padalyta į 80 akrų dydžio sklypus. Šiuos sklypus vyriausybė nemokamai duoda kolonistams. Iš jo darbštus žemdirbys gali ne tik išsimaitinti, bet ir atidėti kasmet po 80 svarų sterlingų.

Padis O'Muras tai žinojo. Nusimanymas apie žemės ūkį jam labai pravertė. Jis gyveno, taupė, prasikūręs įsigijo dar žemės. Jo šeima, kaip ir ūkis, klestėte klestėjo. Airis valstietis tapo žemės savininku. Nors buvo praslinkę tik dveji metai, jis jau turėjo

500 akrų savo triūsu įdirbtos žemės, apie 500 galvijų. Europiečių vergas dabar buvo sau ponas ir nuo nieko nepriklausomas šioje laisviausioje pasaulio šalyje.

Svečiai, išklausę airio emigranto pasakojimą, nuoširdžiai ir draugiškai jį pasveikino.

Padis O'Muras, baigęs savo istoriją, be abejo, laukė, kad jam bus atvirumu atsilyginta už atvirumą, tačiau pats nepradėjo klausinėti. Jis buvo iš tų kuklių žmonių, kurie sako: „Aš esu toks ir toks, bet neklausiu, kas jūs esate". Glenarvanas irgi norėjo papasakoti apie „Dunkaną", apie tai, ko jie atvyko į Bernuilio kyšulį ir ko taip atkakliai ieškojo. Bet, kaip žmogus, tiesiai einąs prie tikslo, pirmiausia paklausė Padį O'Murą apie „Britaniją".

Airis atsakė nieko nežinąs. Negirdėjęs apie tokį laivą. Per paskutiniuosius dvejus metus joks laivas nebuvo sudužęs nei ties šiuo krantu, nei aukščiau, nei žemiau kyšulio. O nuo katastrofos dienos praėję tik dveji metai. Taigi su visišku įsitikinimu galįs tvirtinti, kad nelaimingieji nebuvo išmesti į šią vakarų pakrantės dalį.

– O dabar, sere, – pridūrė jis, – aš paklausiu, kodėl kreipėtės į mane šiuo klausimu?

Tada Glenarvanas papasakojo kolonistui, kaip jie rado dokumentą, kaip plaukė jachta, kaip ieškojo kapitono Granto; jis nenuslėpė, kad kategoriškas kolonisto tvirtinimas sudaužė paskutinę viltį surasti nelaiminguosius jūrininkus.

Šie žodžiai tikriausiai padarė sunkų įspūdį Glenarvano bičiuliams. Robertas ir Merė klausėsi ašarom pasruvusiomis akimis. Paganelis nerado nė vieno paguodos ir vilties žodžio. Džonas Menglas kankinosi, kad nė kiek negali sušvelninti sielvarto. Nusiminimas jau skverbėsi į širdis tauriesiems žmonėms,

„Dunkanu“ veltui atplaukusiems į tolimas pakrantes, kai pasigirdo žodžiai:

– Sere, nenusiminkite! Jei kapitonas Grantas gyvas, jis – Australijoje!

Septintas skyrius
AIRTONAS

Neįmanoma apsakyti, kokį nustebimą sukėlė šie žodžiai. Glenarvanas pašoko, atstūmė kėdę.

– Kas tai pasakė? – sušuko jis.

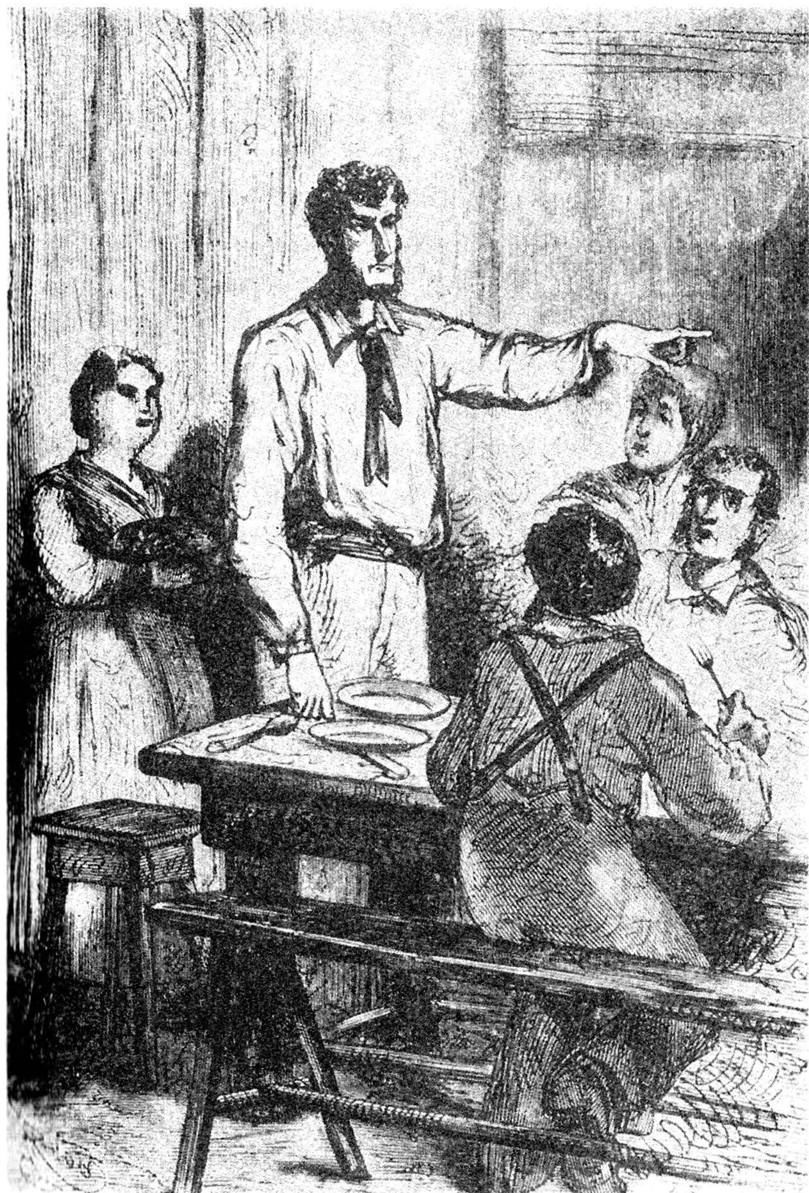
– Aš, – atsakė vienas Padžio O'Muro darbininkas, sėdįs galustalėje.

– Tu, Airtonai? – paklausė kolonistas, ne mažiau nustebęs kaip Glenarvanas.

– Aš, – atsakė Airtonas sujaudintu, bet tvirtu balsu, – aš škotas, kaip ir jūs, sere, aš vienas iš tų „Britanijos“ nukentėjusiųjų!

Šis pareiškimas padarė nepaprastą įspūdį. Merė Grant, pusiau apalpusi iš susijaudinimo, apmirusi iš laimės, palinko į ledi Elenos glėbį. Džonas Menglas, Robertas, Paganelis pakilę puolė prie to, kurį Padis O'Muras ką tik pavadino Airtonu.

Tai buvo keturiasdešimt penkerių metų vyras, šiurkštaus veido, labai spindinčių akių, pasislėpusių po antakių lankais giliose duobutėse. Nors liesas, bet, matyt, stiprus kaip reta. Jis buvo vieni kaulai ir gyslos ir, anot škotų, neturėjo kada lašinių auginti. Vidutinio ūgio, plačiapetis, ryžtingos eigasties, sumanus, energingas, griežtų bruožų, – žodžiu, iš pirmo žvilgsnio įspūdis buvo palankus. Jį dar didino neseniai išgyvento vargo

Tai buvo keturiasdešimt penkerių metų vyras.

žymės veide. Buvo matyti, kad žmogus ne tik daug kentėjo, bet ir mokėjo vargą vargti, jo nepaisyti, jį nugalėti.

Glenarvanas ir jo draugai tai iš karto pajuto. Airtono asmenybė iš pat pradžių patraukė visų dėmesį. Glenarvanas lyg už visus apipylė klausimais Airtoną, o šis atsakinėjo. Tas susitikimas abu, Glenarvaną ir Airtoną, aiškiai sujaudino.

Todėl pirmi klausimai buvo padriki ir turbūt nesąmoningi.

– Jūs esate iš sudužusios „Britanijos“ įgulos? – paklausė jis.

– Taip, sere, aš kapitono Granto viršila, – atsakė Airtonas.

– Išsigelbėjęs drauge su juo, laivui sudužus?

– Ne, sere, ne. Tą baisią akimirką aš buvau nuo jų atskirtas, banga mane nuplovė nuo denio, nubloškė į krantą.

– Vadinasi, jūs nesate vienas iš tų dviejų jūrininkų, kuriuos mini dokumentas?

– Ne. Aš nieko nežinau apie šį dokumentą. Kapitonas jį įmetė į jūrą, kai manęs laive jau nebebuvo.

– O kapitonas? Kapitonas?

– Aš maniau, kad jis paskendo, dingo, nugarmėjo su visa „Britanijos“ įgula. Maniau, kad tik aš išlikau gyvas.

– Bet jūs sakėte, kad kapitonas Grantas gyvas!

– Ne. Aš sakiau: „Jei kapitonas gyvas...“

– Ir pridūrėte: „Jis – Australijoje!..“

– Iš tikrųjų jis čia ir tegali būti.

– Vadinasi, nežinote, kur jis?

– Ne, sere, kartoju: aš maniau, kad jis paskendo arba susikūlė į uolas. Tik iš jūsų sužinojau, kad jis galbūt dar gyvas.

– Tad ką apie jį žinote? – paklausė Glenarvanas.

– Tik viena: jei kapitonas Grantas gyvas, jis – Australijoje.

– O kurioje vietoje sudužo laivas? – paklausė tada majoras Maknabsas.

Šito reikėjo pirmiausia paklausti, bet Glenarvanas, sukrėstas ir norėdamas kuo greičiau sužinoti, kur yra kapitonas Grantas, nepasiteiravo, kokioje vietoje sudužo „Britanija“. Nuo šios akimirkos pokalbis, padrikas, nelogiškas, šokinėjęs nuo vieno dalyko prie kito, jokio klausimo giliau nepagvildenęs, žodžiu, įvykių ir datų maišalienė, pasidarė ramesnis, ir netrukus klausytojams išryškėjo tos neaiškios istorijos smulkmenos.

Į Maknabso klausimą Airtonas atsakė šiais žodžiais:

– Kai banga mane nubloškė prie priešakinio denio, kur rišau kliverio rifą, „Britanija“ lėkė Australijos krantų link. Buvo ne daugiau kaip du kabeltovai. Vadinasi, katastrofa įvyko kaip tik šioje vietoje.

– Trisdešimt septintame geografinės platumos laipsnyje? – paklausė Džonas Menglas.

– Trisdešimt septintame, – atsakė Airtonas.

– Vakariniame krante?

– Ne, rytiniame! – gyvai atkirto viršila.

– Kuriuo metu?

– Naktį iš 1862 metų birželio 27 dienos.

– Taip, taip! – sušuko Glenarvanas.

– Taigi matote, sere, – pridūrė Airtonas, – kad aš teisingai sakau: jei kapitonas Grantas dar gyvas, jo reikia ieškoti ne kur kitur, o Australijos žemyne.

– Ir mes jo ieškosime... mes jį surasime, mes jį išgelbėsime, mielasis! – sušuko Paganelis. – O brangusis dokumente, – naiviai pridūrė jis, – reikia pripažinti, kad tu patekai į rankas įžvalgiems žmonėms!

Niekas, žinoma, neišgirdo pagyrūniškų Paganelio žodžių. Glenarvanas, jo žmona, Merė, Robertas buvo susispietę aplink Airtoną. Jie spaudė jam rankas. Atrodė, kad šis žmogus visiš-

kai garantavo Hario Granto išgelbėjimą. Jei jūrininkas išsigelbėjo, laivui sudužus, kodėl kapitonas nebūtų išlikęs po tos katastrofos gyvas ir sveikas? Airtonas su malonumu kartojo, kad kapitonas Grantas tikriausiai gyvas, kaip ir jis. Kur jis dabar yra, negalėtų pasakyti, bet, be abejonės, šiame žemyne. Į tūkstančius klausimų jis atsakinėjo protingai ir itin tiksliai. Kol jis kalbėjo, Merė nepaleido jo rankų. Šis jūrininkas iš „Britanijos" įgulos buvo jos tėvo kelionės draugas! Gyveno šalia Hario Granto, plaukiojo kartu, grūmėsi su tais pačiais pavojais! Merė negalėjo atitraukti akių nuo rūstaus jo veido ir verkė iš laimės.

Ligi šiol niekam neatėjo į galvą mintis suabejoti, ar jis tikrai buvęs viršila. Tik majoras galbūt, Džonas Menglas, ne taip greit pasiduodąs įspūdžiui, klausė save, ar Airtono žodžiai verti visiško pasitikėjimo. Šis netikėtas susitikimas galėjo sukelti šiokį tokį įtarimą. Beje, Airtonas nuostabiai smulkiai nurodė faktus ir datas, kurie sutapo su dokumento duomenimis. Bet detalės, kad ir kokios tikslios, dar nėra tiesa; apskritai melas irgi remiasi detalių tikslumu. Tačiau Maknabsas susilaikė ir niekam nepasakė savo nuomonės.

O Džono Menglo abejonės beregint išsisklaidė, ir jis patikėjo, kad tai tikrai kapitono Granto kelionių draugas, išgirdęs jūrininką kalbant su jaunąja mergina apie jos tėvą. Airtonas puikiai pažinojo Merę ir Robertą. Jis matęs juos Glazge prieš „Britanijai" išplaukiant. Prisiminė juos dalyvavus per atsisveikinimo pusryčius, kapitono surengtus laive savo draugams. Ten buvęs ir šerifas Makintairas. Robertą – tada vos dešimties metų – kapitonas buvo pavedęs prižiūrėti Dikui Terneriui, įgulos bocmanui, bet vaikas pabėgęs ir užsliuogęs ant bombramselio.

– Tikrai, tikrai, – tarė Robertas Grantas.

Airtonas priminė daugybę faktelių, rodės, neskirdamas jiems tos reikšmės, kurią teikė Džonas Menglas. Kai jis nutilo, Merė švelniu balsu tarė jam:

– Dar, pone Airtonai, dar ką nors papasakokite apie mūsų tėtį!

Viršila kaip sugebėdamas tenkino merginos pageidavimą. Glenarvanas nenorėjo jo pertraukti, nors daug naudingesnių klausimų knibždėjo jo galvoje; ledi Elena, akimis rodydama į nudžiugusią Merę, jį vis sulaikydavo.

Airtonas papasakojo „Britanijos" kelionės istoriją per Ramųjį vandenyną. Merė Grant daug ką žinojo, nes naujienos apie laivą buvo gaunamos iki 1862 metų gegužės mėnesio. Per vienerius metus Haris Grantas aplankė svarbiausias Okeanijos salas. Jis buvo sustojęs Hebridų salose, Naujojoje Gvinėjoje, Naujojoje Zelandijoje, Naujojoje Kaledonijoje, bet visur susidurdavo su nuosavybe, dažniausiai neteisėtai užgrobta, ir patyrė piktavališkų trukdymų iš anglų valdžios, kuri buvo pranešusi kolonijoms apie jo plaukimo tikslą. Pagaliau jis surado visais atžvilgiais tinkamą vietovę vakariniame Naujosios Gvinėjos krante; jam atrodė, kad čia bus lengva įkurti škotų koloniją ir kad jos suklestėjimas bus garantuotas. Ir iš tikrųjų puiki prieplauka kelyje tarp Molukų ir Filipinų salų turėtų privilioti laivus, ypač kai iškasus Sueco kanalą bus panaikintas kelias į Indiją aplink Gerosios Vilties kyšulį. Haris Grantas buvo iš tų žmonių, kurie rėmė Anglijoje Lesepso projektą ir nesileido į politinius kivirčus dėl tokio tarptautinės svarbos dalyko.

Ištyrusi Naująją Gvinėją, „Britanija" nuplaukė į Kaljao apsirūpinti atsargomis ir 1862 metų gegužės 30 dieną išplaukė atgal į Europą per Indijos vandenyną, aplink Gerosios Vilties kyšulį. Po trijų savaičių laivą užklupo baisi audra. Jis pasviro.

Reikėjo nukirsti stiebus. Triume atsivėrė skylė, o jos užtaisyti buvo neįmanoma. Įgula netrukus visiškai nusikamavo, neteko jėgų. Siurbliai nespėjo siurbti vandens. Visą savaitę „Britaniją" it žaisliuką blaškė uraganas. Triume vanduo jau siekė šešias pėdas. Laivas pamažėle grimzdo. Valtys jau buvo anksčiau audros nuneštos. Pražūtis atrodė neišvengiama, kai birželio 27 dienos naktį, kaip teisingai nuspėjo Paganelis, jie išvydo rytinį Australijos krantą. Netrukus audra bloškė laivą į krantą. Baisus smūgis. Tą akimirką banga nunešė Airtoną nuo denio ir nusviedė ant rifų, kur jis neteko sąmonės. Atsipeikėjo čiabuvių rankose; jie nusitempė jį į žemyno gilumą. Nuo to laiko jis nieko daugiau negirdėjęs apie „Britaniją" ir manęs, beje, visiškai pagrįstai, kad laivas su visa įgula žuvęs ant pavojingų Tufoldo įlankos rifų.

Tiek papasakojo Airtonas apie kapitoną Grantą. Klausytojai protarpiais sielvartingai šūkteldavo. Net majoras, nenusikalsdamas teisingumui, nebūtų galėjęs suabejoti pasakojimo tikrumu. Tačiau po „Britanijos" istorijos paties Airtono istorija turėjo sukelti dar didesnį susidomėjimą.

Iš tikrųjų neabejotina, kad Grantas – tai liudija dokumentas – laivui sudužus, išsigelbėjo su dviem jūrininkais, kaip ir Airtonas. Žinant Airtono likimą, galima įsivaizduoti ir anų likimą. Todėl visi prašė Airtoną papasakoti savo nuotykius. Jo pasakojimas buvo labai paprastas ir trumpas.

Nelaimės ištiktas jūrininkas, vienos čiabuvių genties belaisvis, atsidūręs krašto gilumoje, netoli Darlingo upės, apie 400 mylių į šiaurę nuo trisdešimt septintos lygiagretės. Jis gyvenęs labai vargingai ne todėl, kad su juo būtų žiauriai elgęsi, bet kad pati gentis buvusi neturtinga. Praslinko dveji sunkios nelaisvės metai. Tačiau viltis atgauti laisvę teberuseno jo širdyje. Jis tykojo progos pabėgti, nors žinojo, kad bėgdamas susidurs su daugybe pavojų.

1864 metų spalio naktį, apgavęs laukinių budrumą, jis pasislėpė girių tankumyne. Ištisą mėnesį maitindamasis šaknelėmis, valgomaisiais paparčiais, mimozų klijumi, klaidžiojo begalinėmis dykynėmis, dieną vadovaudamasis saule, o naktį žvaigždėmis, dažnai įpuldamas į neviltį. Taip perėjo pelkes, upes, kalnus – visą tą negyvenamą žemyno dalį, kurią prieš jį buvo išvaikščioję tik keletas drąsių keliautojų. Pagaliau leisgyvis, išsekęs pasiekė vaišingus Padžio O'Muro namus, kur stojo dirbti ir tapo laimingas.

– Jei Airtonas giria mane, – tarė airis kolonistas, kai tas baigė pasakoti, – aš juo labiau turiu jį girti. Tai protingas, drąsus ir geras darbininkas, ir Padžo O'Muro namai bus jo namai, kiek tik jis panorės!

Airtonas galvos linktelėjimu padėkojo airiui ir laukė naujų klausimų. Tačiau pats manė, kad teisėtas klausytojų smalsumas jau turėtų būti patenkintas. Į ką jis dar būtų galėjęs atsakyti, kas nebūtų jau šimtą sykių kartota? Glenarvanas buvo benorįs pradėti svarstyti naują ieškojimo planą, pasinaudodamas susitikimu su Airtonu ir jo nurodymais, bet majoras, kreipdamasis į jūrininką, tarė:

– Jūs – „Britanijos" laivo viršila?

– Taip, – atsakė Airtonas nesvyruodamas.

Supratęs, kad kažkoks nepasitikėjimas, mažytė abejonė pakišo majorui šį klausimą, jis pridūrė:

– Beje, aš tebeturiu samdos sutartį.

Ir jis tučtuojau išėjo atnešti to oficialaus dokumento. Užtruko ne ilgiau kaip minutę. Padis O'Muras per tą laiką spėjo pasakyti:

– Airtonas, sere, – doras žmogus. Per tuos du mėnesius, kuriuos pas mane ištarnavo, aš nieko negalėjau jam prikišti. Aš

žinojau, kad jis iš sudužusio laivo ir buvęs nelaisvėje. Tai sąžiningas žmogus, vertas visiško jūsų pasitikėjimo.

Glenarvanas buvo beatsakąs, kad jam net nekilusi tokia abejonė, bet grįžo Airtonas ir parodė samdos sutartį. Ji buvo pasirašyta „Britanijos" savininkų ir kapitono Granto, kurio braižą Merė gerai pažinojo. Sutartyje buvo pažymėta, kad „Tomas Airtonas, pirmos kategorijos jūrininkas, pasamdytas viršila į tristiebį laivą „Britanija" Glazge". Taigi nebeliko nė šešėlio abejonės dėl Airtono tapatybės, nes niekada nebūtum pagalvojęs, kad dokumentas, kurį jis turėjo, būtų buvęs ne jo.

– Dabar, – tarė Glenarvanas, – aš kviečiu visus dalyvauti pasitarime ir siūlau tuojau apsvarstyti tolesnį mūsų veikimo planą. Jūsų nuomonė, Airtonai, mums bus ypač brangi, ir aš būsiu jums dėkingas, jeigu ją pareikšite.

Airtonas valandėlę galvojo, paskui tarė:

– Dėkui jums už pasitikėjimą, sere, ir tikiuosi įrodyti, kad esu to vertas. Aš šiek tiek pažįstu šį kraštą, gyventojų papročius ir, jei galėčiau jums būti naudingas...

– Kaipgi, žinoma, – atsakė Glenarvanas.

– Aš, kaip ir jūs, manau, – atsakė Airtonas, – kad kapitonas Grantas ir abu jūrininkai išsigelbėjo laivui sudužus; bet kadangi jie nepasiekė anglų valdomų žemių, kadangi iki šiol nepasirodė, neabejoju, jog juos ištiko toks pat likimas, kaip ir mane: jie yra kokios nors laukinės genties nelaisvėje.

– Jūs kartojate mano argumentus, Airtonai, – tarė Paganelis. – Katastrofos ištiktieji tikriausiai yra čiabuvių nelaisvėje, kaip jie patys dėl to nuogąstavo. Bet ar galima manyti, kad juos, kaip jus, nugabeno į šiaurę nuo trisdešimt septintos lygiagretės?

– Galima, – atsakė Airtonas. – Karingos gentys niekados negyvena anglų valdomų rajonų kaimynystėje.

– Tai apsunkins mūsų ieškojimus, – tarė Glenarvanas sutrikęs. – Kaip surasti belaisvių pėdsakus tokiame didžiuliame žemyne?

Po šios pastabos visi ilgai tylėjo. Ledi Elena klausiamu žvilgsniu vis dirsčiojo į kelionės draugus, bet atsakymo nesulaukė. Net Paganelis, ir tas neteko žado. Įprasto jo išradingumo nebeužteko. Džonas Menglas susirūpinęs žingsniavo didžiuliais žingsniais po salę tarsi po laivo denį.

– O kaip jūs, Airtonai, pasielgtumėte? – pagaliau tarė ledi Elena jūrininkui.

– Aš grįžčiau į „Dunkaną“, – gana gyvai atsakė Airtonas, – ir plaukčiau tiesiai į katastrofos vietą. O ten, atsižvelgdamas į aplinkybes ir galbūt į kokias nors žymes, kurias atsitiktinumas lemtų aptikti, imčiaus vienokių ar kitokių žygių.

– Gerai, – tarė Glenarvanas, – tik reikės luktelti, kol „Dunkanas“ bus pataisytas.

– O, jus ištiko avarija? – paklausė Airtonas.

– Taip, – atsakė Džonas Menglas.

– Rimta?

– Ne, bet reikalingi įrankiai, kurių laive neturime. Viena sraigto plokštė sugedo, o ją gali pataisyti tik Melburne.

– Ar negalite plaukti burėmis? – paklausė Airtonas.

– Galime, bet jei pasitaikys priešingi vėjai, „Dunkanui“ reikės daug laiko... kol pasieks Tufoldo įlanką, be to, į Melburną vis tiek turės grįžti.

– Ką gi, tegu jis plaukia į Melburną! – sušuko Paganelis. – Mes ir be jo pasieksime Tufoldo įlanką.

– Kaip? – paklausė Džonas Menglas.

– Trisdešimt septinta lygiagrete pereidami Australiją, kaip perėjome Ameriką.

– O „Dunkanas“? – kažkaip keistai, primygtinai pasiteiravo Airtonas.

– Arba „Dunkanas“ mus susiieškos, arba mes jį susiieškosime. Jei keliaudami surastume kapitoną Grantą, drauge grįžtume į Melburną. O jei, priešingai, mums reikėtų eiti iki pat kranto, „Dunkanas“ mus pavytų. Kas prieš tokį planą? Jūs, majore?

– Ne, – atsakė Maknabsas, – jei tik kelionė per Australiją yra įmanoma.

– Tiek įmanoma, – atsakė Paganelis, – jog aš siūlau ledi Elenai ir mis Merei mus lydėti.

– Jūs rimtai kalbate, Paganeli? – paklausė Glenarvanas.

– Visiškai rimtai, brangusis sere. Kelio tik trys šimtai penkiasdešimt mylių, ne daugiau! Eidami po dvylika mylių kasdien, užtruktume mėnesį, kaip tik tiek laiko truks „Dunkano“ remontas. O, jeigu reikėtų žygiuoti per plačiausią Australijos dalį, jeigu reikėtų pereiti begalines dykumas, kur trūksta vandens, kur nepakeliamas karštis, pagaliau jei mums reikėtų atlikti tai, ko dar nemėgino nė patys drąsiausi keliautojai, tai jau būtų kitas dalykas! Bet trisdešimt septinta lygiagretė kerta Viktorijos provinciją, anglų valdomą kraštą, su keliais, geležinkeliais ir šioje vietoje smarkiai apgyventą. Tą kelionę galima atlikti puskariete, jei norite, arba vežimu – dar patogiau. Tai pasivažinėjimas iš Londono į Edinburgą, ne kas kita!

– O laukiniai žvėrys? – paklausė Glenarvanas, norėdamas išsiteirauti apie visas galimas kliūtis.

– Australijoje nėra laukinių žvėrių.

– O laukinių žmonių?

– Šioje geografinėje platumoje nėra laukinių žmonių, bent jie ne tokie žiaurūs kaip naujazelandiečiai.

– O katorgininkų?

– Pietinėse Australijos provincijose nėra katorgininkų, jų yra tiktai rytinėse kolonijose. Viktorijos provincija juos ne tik ištrėmė, bet ir išleido įsakymą, draudžiantį apsigyventi jos teritorijoje nusikaltėliams, atlikusiems bausmę kitose provincijose. Be to, Viktorijos provincijos valdžia šįmet prigrasė „Indijos–Australijos laivų kompanijai“, kad atims subsidiją, jei jos laivai ir toliau ims anglis Vakarų Australijos uostuose, kur katorgininkams leidžiama gyventi. Kaip jūs, būdamas anglas, to nežinote!

– Visų pirma aš ne anglas, – atsakė Glenarvanas.

– Tai, ką pasakė ponas Paganelis, yra visiškai teisinga, – tarė tada Padis O'Muras. – Ne tik Viktorijos provincijoje, bet ir Pietų Australijoje, Kvinslande, net Tasmanijoje veikia ypatingi įstatymai katorgininkams. Nuo to laiko, kai gyvenu šioje fermoje, nesu girdėjęs kalbant apie jokį katorgininką.

– Ir aš nė vieno nesu sutikęs, – atsiliepė Airtonas.

– Matote, mano mielieji, – kalbėjo toliau Paganelis, – čia labai mažai laukinių, o laukinių žvėrių ir katorgininkų visiškai nėra. Tik apie nedaugelį Europos kraštų būtų galima taip pasakyti! Vadinasi, sutarta?

– Kokios jūs nuomonės, Elena? – paklausė Glenarvanas.

– Mes visi esame vienos nuomonės, brangusis Edvardai, – atsakė Elena, atsigręždama į draugus: – Pirmyn, į kelionę! Į kelionę!

Aštuntas skyrius
IŠVYKIMAS

Glenarvanas neturėjo įpročio atidėlioti savo sumanymų. Priėmus Paganelio pasiūlymą, jis tučtuojau liepė kuo greičiau-

siai rengtis į kelionę. Išvykti buvo numatyta poryt, gruodžio 22-ąją.

Kokių rezultatų buvo galima tikėtis iš šio žygio per Australiją? Nuo to laiko, kai kapitono Granto buvimas šiame žemyne tapo negincytinu faktu, ekspedicija galėjo tikėtis visiškos sėkmės. Palankių galimybių skaičius augo. Niekas nesigyrė rasiąs kapitoną Grantą trisdešimt septintoje lygiagretėje, kurios turėjo būti griežtai laikomasi: tikėtasi bent aptikti jo pėdsakus, be to, ši lygiagretė vedė tiesiai į katastrofos vietą. Tai ir buvo svarbiausia.

O jei Airtonas sutiktų prisidėti prie keliautojų ir juos vesti per Viktorijos provincijos girias iki rytinio kranto, būtų dar vienas laidas, garantuojąs sėkmę. Glenarvanas tai gerai jautė; kapitono Granto jūrininko pagalbą laikė itin naudinga ir paklausė šeimininką, ar šis per daug nesupyktų, jei Airtonui būtų pasiūlyta vykti su jais.

Padis O'Muras, nors ir apgailestaudamas, sutiko atleisti gerą darbininką.

– O jūs, Airtonai, ar vyktumėt su mūsų ekspedicija ieškoti žuvusių „Britanijos" keleivių?

Airtonas ne tuojau atsakė į šį klausimą; kurį laiką, rodės, net svyravo, paskui apsigalvojęs tarė:

– Taip, sere. Jei man ir nepavyks rasti kapitono Granto pėdsakų, bent palydėsiu iki tos vietos, kur sudužo laivas.

– Dėkui, Airtonai, – tarė Glenarvanas.

– Vienas klausimas, sere.

– Prašom, mielasis.

– Kur susitiksite su „Dunkanu"?

– Melburne, jei mums nereikės pereiti visos Australijos, nuo vieno krašto ligi kito. O jei beieškodami atsidursime rytinėje pakrantėje, jis ten atplauks.

– Bet tąsyk kapitonas?..

– Kapitonas lauks mano nurodymų Melburne.

– Gerai, sere, – tarė Airtonas, – galite manimi pasikliauti.

– Aš pasikliauju jumis, Airtonai, – atsakė Glenarvanas.

Visi „Dunkano“ keleiviai karštai padėkojo „Britanijos“ viršilai. Jo buvusio kapitono vaikai puolė jam ant kaklo, spaudė rankas. Visi džiaugėsi, kad Airtonas sutiko vykti drauge, išskyrus airį, kuris neteko protingo ir patikimo padėjėjo. Bet Padis O'Muras suprato, koks Glenarvanui svarbus Airtono dalyvavimas ekspedicijoje, ir susitaikė su šia mintimi. Glenarvanas pavedė airiui parūpinti susisiekimo priemones kelionei per Australiją, sulygo dėl kainos, susitarė su Airtonu, ir visi patraukė į laivą.

Grįžti atgal buvo smagu. Viskas pasikeitė. Visi dvejojimai dingo. Drąsiesiems keliautojams nebereikės eiti aklai trisdešimt septinta lygiagrete. Haris Grantas tikrai rado prieglobstį šiame žemyne, ir visų širdys prisipildė džiaugsmo, kurį suteikia tvirtas įsitikinimas, atėjęs po ilgų abejonių.

Jei aplinkybės bus palankios, pora mėnesių – ir „Dunkanas“ išlaipins Harį Grantą Škotijos krante!

Džonas Menglas, pritardamas sumanymui keliauti visiems per Australiją, tikėjosi irgi dalyvauti ekspedicijoje. Jis prasitarė apie tai Glenarvanui. Išdėstė visus argumentus: esąs atsidavęs Glenarvanų šeimai, padėtų suorganizuoti vilkstinę, o „Dunkanas“ šiuo metu be jo apsieitų, žodžiu, įtikinėjo puikiai, neužsimindamas betgi apie svarbiausią priežastį, kurios Glenarvanui nė sakyti nereikėjo.

– Vienas klausimas, Džonai, – tarė Glenarvanas. – Jūs visiškai pasitikite savo padėjėju?

– Visiškai, – atsakė Džonas Menglas. – Tomas Ostinas – geras jūrininkas. Nuves „Dunkaną“ į paskirtą vietą, kaip reikiant

jį suremontuos ir sutartą dieną atplauks. Tomas – pareigos ir drausmės žmogus. Niekados neišdrįs pats pakeisti įsakymą ar pavėluoti jį įvykdyti. Taigi galite juo pasitikėti taip pat kaip ir manimi, sere.

– Sutarta, Džonai, – atsakė Glenarvanas. – Jūs lydėsite mus. Gerai, kad būsite tuo metu, – pridūrė jis šypsodamasis, – kai surasime Merės Grant tėvą...

– O, sere... – sumurmėjo Džonas Menglas.

Daugiau nieko nepajėgė pasakyti. Išblyško ir karštai paspaudė Glenarvano jam ištiestą ranką.

Rytojaus dieną Džonas Menglas su dailide ir jūrininkais, nešinais maisto atsargomis, atvyko į Padžio O'Muro fermą. Airio padedamas, turėjo paruošti susisiekimo priemones kelionei.

Jo laukė visa airio šeima ir mielai darė viską, ko tik jis prašė. O prityręs Airtonas nešykštėjo patarimų.

Padžio O'Muro ir Airtono nuomone, moterys turėtų važiuoti jaučiais pakinkytu vežimu, o vyrai joti raiti. Padis O'Muras apsiėmė parūpinti gyvulius ir vežimą.

Vežimas, tikriau sakant, dvidešimties pėdų ilgio vežėčios, apdengtos brezentu, buvo su keturiais ratais be stipinų ir be ratlankių, žodžiu, su paprastais mediniais skrituliais. Priešakinė ašis, primityviai pritvirtinta prie dugno, negalėjo daryti staigių posūkių. Prie ašies buvo pritaisytas trisdešimt penkių pėdų ilgio grąžulas trims poroms jaučių į jungą sukinkyti. Nemokant smailia kartele valdyti jaučių, siauras, ilgas, siūbuojantis vežimas greit apsiverčia. Bet Airtonas to buvo išmokęs fermoje, ir Padis O'Muras patikino keleivius, kad tinkamesnio vežėjo už Airtoną jie nerasią. Taigi jam ir teko šios pareigos.

Vežimas be lingių nepatogus, bet pasirinkimo nebuvo. Džonas Menglas, negalėdamas pakeisti jo grubios konstrukcijos, bent liepė patogiau įrengti vidų. Vežimas buvo pertvertas len-

tomis. Galas – produktams, kroviniams ir kilnojamajai misterio Olbineto virtuvei. Priešakys – keleivėms. Naginga staliaus ranka jį pavertė patogiu kambariu; čia tilpo storas kilimas, tualetinis staliukas ir dvi lovos – ledi Elenai ir Merei Grant. Vėsią naktį angą galima uždengti sunkiomis odinėmis užuolaidomis. Blogiausiu atveju, užėjus smarkiam lietui, ir vyrai jame ras prieglobstį; bet šiaip jie miegos palapinėse. Džonas Menglas pasistengė sutalpinti tokioje mažoje ertmėje visus abiem moterims reikalingus daiktus. Ledi Elena ir Merė Grant turėtų jaustis šiame judančiame kambarėlyje ne blogiau kaip ištaigingose „Dunkano“ kajutėse.

Su vyrais buvo paprasčiau: Glenarvanui, Paganeliui, Robertui Grantui, Maknabsui, Džonui Menglui ir dviem juos lydintiems jūrininkams – Vilsonui ir Malredžiui – buvo skirti septyni stiprūs arkliai. Airtono vieta – vežėjo pasostė, o joti nemėgstantis Olbinetas ketino puikiai įsitaisyti vežimo gale.

Arkliai ir jaučiai ganėsi prerijose prie namų, ir prieš pat kelionę juos bus lengva parsivaryti.

Viską nurodęs dailidei ir patikrinęs, ar tas teisingai suprato, Džonas Menglas sugrįžo į laivą su airio šeima, kuri norėjo savo ruožtu atlankyti Glenarvaną. Airtonas irgi nusprendė prie jų prisidėti, ir apie ketvirtą valandą Džonas Menglas su būreliu svečių užlipo „Dunkano“ trapu.

Jie buvo sutikti išskėstomis rankomis. Glenarvanas pakvietė visus papietauti laive. Jis nenorėjo likti skolingas, ir svečiai mielai, kaip atsidėkojimą už jų, australų, vaišingumą, priėmė pasiūlymą. Padis O'Muras buvo sužavėtas. Jis negalėjo atsigėrėti baldais kajutėse, sienų apmušalais, kilimais, klevo ir palisandro medžio laivo dalimis. Airtonas, priešingai, santūriai atsiliepė apie šią nereikalingą prabangą.

Bet jachtą „Britanijos" viršila apžiūrėjo kaip tikras jūrininkas: nusileido į triumą, sraigto patalpą, mašinų skyrių, pasiteiravo apie faktinį galingumą, sunaudojamo kuro kiekį; ištyrė anglių sandėlius, kambuzą, parako atsargas. Ypač domėjosi ginklų sandėliu, ant juto pastatyta patranka, kaip toli ji šaudo. Iš klausimų Glenarvanas galėjo spręsti susidūręs su nusimanančiu žmogumi. Pagaliau, apžiūrėjęs stiebus ir takelažą, Airtonas tarė:

– Jūs turite puikų laivą, sere.

– Svarbiausia – gerą laivą, – atsakė Glenarvanas.

– O koks jo tonažas?

– Du šimtai dešimt tonų.

– Manau, per daug nesuklysiu pasakęs, – pridūrė Airtonas, – kad „Dunkanas", paleidus visą garą, lengvai nuplaukia penkiolika mazgų?

– Teisingiau septyniolika, – įsiterpė Džonas Menglas.

– Septyniolika! – sušuko viršila. – Vadinasi, joks karo laivas, net greičiausias, negali jo pavyti?

– Ne, – atsakė Džonas Menglas. – „Dunkanas" – tikra lenktyninė jachta, kuriai greitumu niekas negali prilygti.

– Net vien tik su burėmis? – paklausė Airtonas.

– Net vien tik su burėmis.

– Tad sveikinu jus, sere, ir jus, kapitone! Kaip jūrininkas žinau, kas yra geras laivas.

– Puiku, Airtonai, – atsakė Glenarvanas. – Tad pasilikite mūsų laive, ir nuo jūsų priklausys, ar jis jums taps savu.

– Pagalvosiu, sere, – paprastai atsakė viršila.

Tą akimirką misteris Olbinetas pranešė, kad pietūs jau ant stalo. Glenarvanas su svečiais nuėjo į kajutkompaniją.

– Airtonas – protingas vyras, – tarė Paganelis majorui.

– Pernelyg protingas! – burbtelėjo Maknabsas. Jam, beje, nežinia kodėl nepatiko viršilos išvaizda ir elgsena.

Per pietus Airtonas papasakojo įdomių smulkmenų apie Australijos žemyną, kurį puikiai pažinojo. Be kita ko, pasiteiravo, kiek Glenarvanas pasiims jūrininkų į ekspediciją. Sužinojęs, kad tik du, Malredis ir Vilsonas, juos lydės, labai nustebo. Patarė Glenarvanui sudaryti būrį iš geriausių „Dunkano" jūrininkų. Taip primygtinai įkalbinėjo, kad turėjo išsklaidyti bet kokius majoro įtarimus.

– Betgi mūsų kelionė per Pietų Australiją visiškai nepavojinga? – paklausė Glenarvanas.

– Visiškai nepavojinga, – skubiai atsakė Airtonas.

– Tad palikime laive kaip galima daugiau žmonių. Jie turi nuburiuoti „Dunkaną" į Melburną ir ten jį suremontuoti. Mums svarbu, kad laivas laiku atvyktų į nurodytą vietą. Taigi nemažinkime laivo įgulos.

Airtonas, rodės, suprato Glenarvano pastabą ir nebesispyrė.

Vakare airiai atsisveikino su škotais. Airtonas ir Padžio O'Muro šeima grįžo į fermą. Iš ryto jie pakinkys arklius ir jaučius. Išvykti buvo nutarta aštuntą valandą.

Ledi Elena ir Merė Grant per tą laiką baigė rengtis kelionei. Jos ilgai neužtruko, nes jų ruoša nebuvo tokia sudėtinga kaip Žako Paganelio. Mokslininkas iki vėlyvos nakties sukinėjo, valė ir sustatinėjo žiūrono stiklus. Todėl jis tebemiegojo, kai visi jau buvo sukilę, ir majorui reikėjo jį žadinti.

Džono Menglo rūpesčiu bagažai jau buvo nugabenti į fermą. Nuleista valtis laukė keleivių, kurie nedelsdami sulipo į ją. Jaunasis kapitonas perdavė Tomui Ostinui paskutinius įsakymus. Be kita ko, priminė, kad lauktų Glenarvano nurodymų Melburne ir tiksliausiai juos vykdytų.

Senasis jūrininkas atsakė Džonui Mengluі, kad galįs juo pasitikėti. Įgulos vardu jis palinkėjo Glenarvanui sėkmės. Valtis atsiskyrė nuo laivo, ir griausmingi „valio!“ nuskardėjo ore.

Po dešimties minčių valtis buvo prie kranto. Po ketvirčio valandos keleiviai pasiekė airio fermą.

Viskas buvo paruošta. Ledi Elena buvo sužavėta savo kambario įranga. Didžiulis vežimas su primityviais ratais ir storomis drangomis jai ypač patiko. Trys poros sukinkytų jaučių atrodė patriarchališkai. Airtonas su kartele rankoje laukė savo naujojo šeimininko įsakymų.

– Po šimts pypkių! – tarė Paganelis. – Jokia pašto karieta negali prilygti šiam puikiam ekipažui! Aš nežinau geresnės priemonės keliauti per pasaulį už šį klajojančių artistų vežimą. Namas rieda keliais ir sustoja ten, kur tau patinka! Ko daugiau benorėti. Jau senovėje sarmatai tai suprato ir kitaip nevažinėjo.

– Pone Paganeli, – tarė ledi Elena, – aš tikiuosi, kad turėsiu malonumą priimti jus savo salone.

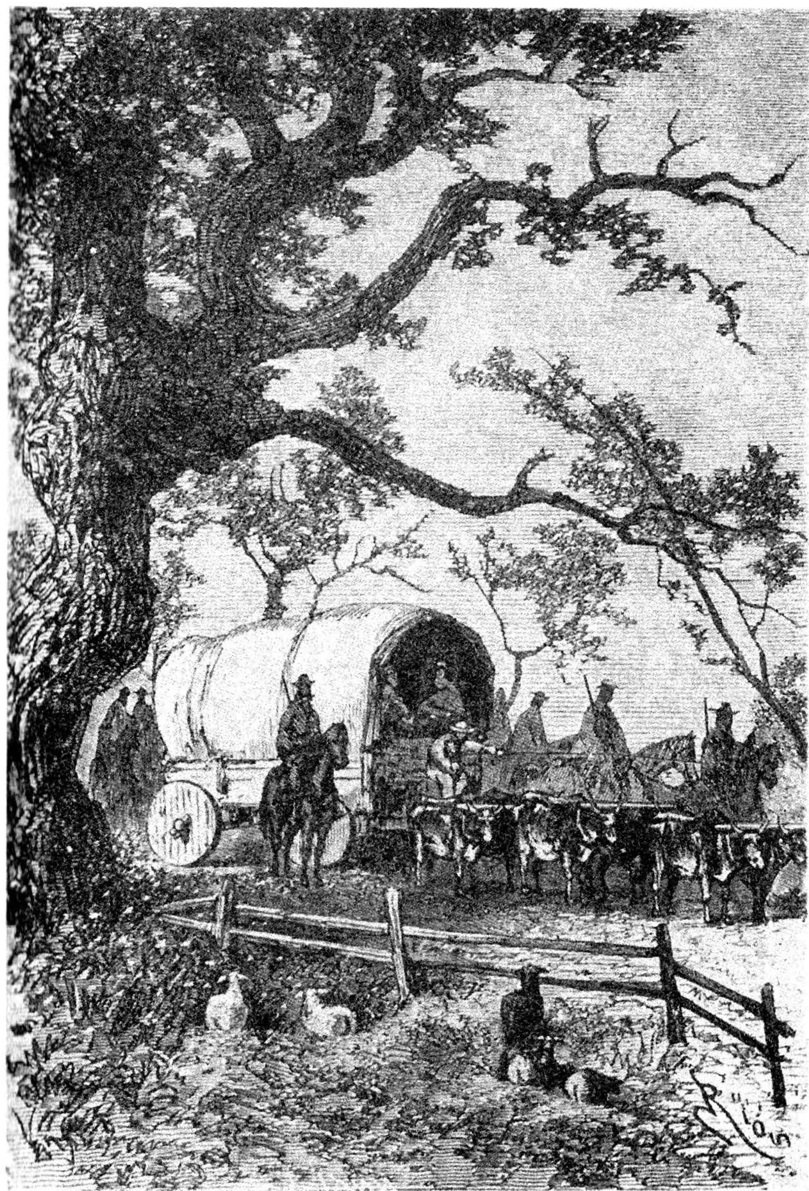
– Žinoma, ponia, – atsiliepė mokslininkas. – Man tai bus didelė garbė! Kokiomis dienomis priiminėjate?

– Draugams aš visada namie, – atsakė juokdamasi ledi Elena, – o jūs...

– Labiausiai atsidavęs iš visų, ponia, – galantiškai atsakė Paganelis.

Šį abipusiškai mandagų pokalbį nutraukė Padžio O'Muro sūnus, atvedęs septynis pabalnotus arklius. Glenarvanas užmokėjo airiui už visus pirkinius ir padėkojo širdingais žodžiais, kurie kolonistui buvo ne mažiau brangūs kaip ginėjos.

Paskui Glenarvanas davė ženklą vykti. Ledi Elena ir Merė susėdo vežimo priekyje, Airtonas užlipo ant pasostės, Olbinetas įsitaisė vežimo gale; Glenarvanas, majoras, Paganelis, Robertas,

Glenarvanas davė ženklą vykti.

Džonas Menglas ir abu jūrininkai, visi ginkluoti karabinais ir revolveriais, šoko ant arklių. Padžio O'Muro šūktelėjimą „laimingos kelionės“ choru pastvėrė jo šeima. Airtonas kažkaip ypatingai suriko ir bakstelėjo kartele jaučiams. Vežimas pajudėjo, drangos subraškėjo, ašys sucypė ratų stebulėse, ir greit vaišinga dorojo airio ferma dingo iš akių kelio posūkyje.

Devintas skyrius
VIKTORIJOS PROVINCIJA

Buvo 1864 metų gruodžio 23-oji. Gruodis, toks niūrus, nemalonus ir drėgnas Šiaurės pusrutulyje, čia turėtų vadintis birželiu. Astronominiu požiūriu vasara prasidėjo prieš dvi dienas, gruodžio 21-ąją, kai saulė pasiekė Ožiaragio atogrąžą; dabar dienos ėmė trumpėti. Taigi Glenarvanas išsirengė į naują kelionę karščiausiu metų laiku, beveik tropikų saulei kepinant.

Šioje Ramiojo vandenyno dalyje visos anglų valdomos žemės vadinamos Australazija. Jai priklauso Naujoji Olandija, Tasmanija, Naujoji Zelandija ir kelios aplinkinės salos. Pats Australijos žemynas padalytas į kelias kolonijas, labai nevienodas ploto ir gamtos turtų atžvilgiu. Pažvelgus į dabartinius Australijos žemėlapius, sudarytus Petermano ir Prešelio, pirmiausia krinta į akis tiesios tų dalių sienos. Anglai liniuote nubrėžė sutartines provincijų ribas. Neatsižvelgė nei į kalnų šlaitus, nei į upių tėkmę, nei į klimato įvairovę, nei į rasių skirtingumą. Kolonijos it inkrustacijos gabalai ribojasi taisyklingais stačiakampiais. Iš tiesių linijų, stačių kampų pažinsi, kad tai geometro, o ne geografo darbas. Tik žavingai netaisyklingi krantai su fiordais, įlankomis, kyšuliais, limanais gamtos vardu protestuoja prieš tokį taisyklingumą.

Šis šachmatų lentos vaizdas visada (ir labai pagrįstai) siutindavo Žaką Paganelį. „Jei Australija priklausytų Prancūzijai, prancūzų geografai tikrai nebūtų davę tiek valios kampainiui ir brėžikliui."

Šioje didžiulėje saloje yra šešios kolonijos: Naujasis Pietų Velsas – sostinė Sidnėjus; Kvinslandas – sostinė Brisbanas; Viktorijos provincija – sostinė Melburnas; Pietų Australija – sostinė Adelaidė; Vakarų Australija – sostinė Pertas ir pagaliau Šiaurės Australija, dar neturinti sostinės. Tik pakrantės apgyvendintos kolonistų. Vos keletą reikšmingesnių miestų galima aptikti per du šimtus mylių nuo kranto. Žemyno vidurys, kitaip tariant plotas, lygus dviem trečdaliams Europos, beveik neištirtas.

Laimė, trisdešimt septinta lygiagretė neina per šias bekraštes, sunkiai pasiekiamas dykumas, dėl kurių mokslas sudėjo tiek aukų. Glenarvanas nebūtų nugalėjęs tų kliūčių. Dabar jam tereikėjo keliauti per dalį Pietų Australijos: per siaurą Adelaidės provincijos ruožą, skersai visą Viktorijos provinciją ir apversto trikampio – Naujojo Pietų Velso – viršūnę.

Nuo Bernuilio kyšulio iki Viktorijos provincijos sienos – vos šešiasdešimt dvi mylios. Dvi dienos kelio, ne daugiau, ir Airtonas tikėjosi kitos dienos vakare nakvoti Esplyje, vakariausiame Viktorijos provincijos mieste.

Kelionės pradžioje raiteliai ir arkliai visada žvalūs. Gerai, kad raiteliai žvalūs, bet arklių nedera leisti šuoliais. Išsiruošus į tolimą kelią, juos reikia tausoti. Taigi buvo nutarta kasdien nujoti vidutiniškai ne daugiau kaip 25–30 mylių.

Be to, arkliai turėjo prisitaikyti prie daug lėtesnių jaučių, tų gyvų mechanizmų, kurie praranda tiek laiko, kiek sutaupo jėgos. Vežimas su keleiviais, maisto atsargomis buvo vilkstinės

branduolys, judanti tvirtovė. Raiteliai galėjo ir nejoti šalia vežimo, tačiau privalėjo per daug nuo jo nenutolti.

Kadangi nebuvo nustatytos žygio dienotvarkės, kiekvienas iki tam tikros ribos galėjo daryti ką tinkamas: medžiotojai – jodinėti po lygumą, galantiški vyrai – šnekučiuotis su vežimo gyventojomis, filosofai – filosofuoti. Paganelis, apdovanotas visomis savybėmis, turėjo visur suspėti ir iš tiesų visur suspėdavo.

Kelionė per Adelaidės provinciją nebuvo įdomi. Mylių mylias traukėsi tai virtinės neaukštų dulkėtų kalvų, tai bekraščiai negyvenamų žemių plotai, čia vadinami bušais, tai pievos, apaugusios krūmokšniais, kurių šiurkščius sūrius lapus itin mėgsta avys. Palei neseniai nutiestą telegrafo liniją, jungiančią Adelaidę su pakrante, ganėsi *pig's faces* – Naujosios Olandijos kiauliasnukės avys.

Iki šiol lygumos beveik niekuo nesiskyrė nuo Argentinos pampų. Tokia pat žolėta ir lygi žemė, toks pat ryškiai nubrėžtas akiratis. Maknabsas sakė, kad jie tebesą Argentinoje, bet Paganelis patikino, kad vietovės netrukus pasikeisiančios. Pasikliaudami jo žodžiais, keleiviai laukė nuostabių dalykų.

Apie trečią valandą furgonas pervažiavo didelę, be jokio medelio plynę, vadinamą moskitų lyguma. Geografas su pasitenkinimu pasakė, kad šis vardas visiškai tinkąs. Keleiviai ir arkliai labai kentė kandžiojami tų įkyrių dvisparnių vabzdžių. Apsiginti nuo jų buvo neįmanoma; kad įkąstas vietas ne taip skaudėtų, keleiviai įsitrindavo amoniaku iš kelioninės vaistinėlės. Paganelis nebesivaldydamas siuntė velniop nuožmiuosius moskitus, skaudžiai sugėlusius ilgą jo kūną.

Į pavakarę viena kita akacijų gyvatvorė pagyvino lygumos vaizdą; šen bei ten augo baltų gumamedžių; tolėliau keleiviai pamatė šviežias provėžas; paskui – Europos medžius – alyvme-

Red Gamo stotis

džius, citrinmedžius, žaliuosius ąžuolus – ir pagaliau – gerai prižiūrimas statinių tvoras. Aštuntą valandą jaučiai, Airtono kartelės raginami, atvyko į Red Gamo stotį.

Gyvuliai – pagrindinis Australijos turtas. Gyvulių ūkiai čia vadinami stotimis, o gyvulių augintojai – skvoteriais, tai yra tupinčiais. Iš tikrųjų kiekvienas kolonistas, pavargęs bekeliaudamas per tuos bekraščius plotus, pirmiausia tupiasi ant žemės.

Red Gamo stotis maža ir nežymi. Bet Glenarvanas čia buvo be galo nuoširdžiai ir vaišingai priimtas. Šiose vienišose sodybose keleivio visada laukia padengtas stalas, ir kiekvieną atvykėlį kolonistas australas sutinka kaip mielą svečią.

Rytojaus dieną, vos tik ėmė švisti, Airtonas pajungė jaučius. Jis norėjo vakare pasiekti Viktorijos provincijos sieną. Žemės paviršius pamažėle darėsi vis nelygesnis. Kiek akis užmato, bangavo nedidelės kalvos, nubarstytos skaisčiai raudonu smėliu. Galėjai pamanyti, kad vėjas kilnoja didžiulę raudoną lygumoje pamestą vėliavą. Kur ne kur siūravo maliai – baltai taškuotais, tiesiais ir lygiais kamienais pušys, – iškėlę šakas su tamsžaliais spygliais viršum vešlios prerijos, kur straksėjo linksmi urvinių triušių būriai. Paskui traukėsi ištisi plotai, apaugę krūmokšniais ir jaunais gumamedžiais. Pagaliau atskiros žalumynų grupės, krūmokšniai užleido vietą medžiams, ir keleiviai pirmąkart pamatė Australijos miškų vaizdą.

Artėjant prie Viktorijos provincijos sienos, peizažas pastebimai keitėsi. Keleiviai jautėsi patekę į naują kraštą. Jų kelionės kryptis visą laiką buvo tiesi linija, ir jokia kliūtis – nei ežeras, nei kalnas – nepriverte nuo jos nukrypti ir eiti apylankom. Jie gerai žinojo pirmą geometrijos aksiomą: tiesė – trumpiausias atstumas tarp dviejų taškų. Apie nuovargį ar sunkumus nebuvo nė kalbos. Keleiviai taikėsi prie lėtos jaučių žinginės; rambūs

gyvuliai negreiti, bet traukia nesustodami.

Vilkstinė, per dvi dienas nukeliavusi šešiasdešimt mylių, gruodžio 23-osios vakare pasiekė Esplį, pirmą Viktorijos provincijos miestą Vimeros apygardoje, šimtas keturiasdešimt pirmame geografinės ilgumos laipsnyje.

Airtonas pastatė vežimą prašmatniu „Karališkojo viešbučio" vardu pavadintos smuklės kieme. Vakarienei ant stalo garavo įvairūs avienos patiekalai.

Visi daug valgė, bet dar daugiau kalbėjo. Kiekvienas norėjo sužinoti ką nors nauja apie Australijos žemyną ir smalsiai klausinėjo geografą. Paganelio nereikėjo ilgai prašinėti, ir jis papasakojo Viktorijos provincijos, arba Laimingosios Australijos, istoriją.

– Neteisingas pavadinimas! – tarė jis. – Geriau reikėjo pavadinti Turtingąja Australija, nes kaip žmonėms, taip ir kraštams tinka posakis: „Turtas laimės nesuteikia". Auksingųjų sąnašynų suvilioti, Australiją užplūdo žiaurūs, viską naikinantys avantiūristai. Patys tai pamatysite, kai keliausime per auksinguosius rajonus.

– Bet juk Viktorijos kolonija gana neseniai įkurta? – paklausė ledi Elena.

– Taip, vos prieš trisdešimt metų. 1835 metų birželio 6 dieną, antradienį...

– Septintą valandą penkiolika minučių vakaro, – pridūrė majoras, mėgstąs pašiepti Paganelio aistrą tikslioms datoms.

– Ne, septintą valandą dešimt minučių, – rimtai atkirto geografas, – Betmanas ir Folkneris įkūrė Port Filipo koloniją toje pačioje įlankoje, kur dabar yra didelis Melburno miestas. Penkiolika metų kolonija priklausė Naujajam Pietų Velsui, kurio sostinė buvo Sidnėjus. Bet 1851 metais ji buvo paskelbta nepriklausoma ir pavadinta Viktorijos provincija.

– Ir nuo to laiko ji smarkiai suklestėjo? – paklausė Glenarvanas.

– Patys spręskite, brangusis, – atsakė Paganelis. – Štai paskutinės statistikos duomenys, ir tegul Maknabsas galvoja, ką nori, bet aš nežinau nieko iškalbingesnio už skaitmenis.

– Varykite, – tarė majoras.

– Gerai. 1836 metais Port Filipo kolonijoje buvo du šimtai keturiasdešimt keturi gyventojai. Dabar Viktorijos provincijoje gyvena penki šimtai penkiasdešimt tūkstančių gyventojų. Septynių milijonų kvadratinių pėdų plotą užima vynuogynai, per metus duodantys šimtą dvidešimt vieną tūkstantį galonų vyno. Šimtas trys tūkstančiai arklių laksto lygumose, ir šeši šimtai septyniasdešimt penki tūkstančiai du šimtai septyniasdešimt du raguočiai ganosi bekraštėse ganyklose.

– Kiaulių turbūt irgi daugokai yra? – paklausė Maknabsas.

– Taip, majore, septyniasdešimt devyni tūkstančiai šeši šimtai dvidešimt penkios.

– O kiek avių, Paganeli?

– Septyni milijonai šimtas penkiolika tūkstančių devyni šimtai keturiasdešimt trys, Maknabsai.

– Priskaitant ir šitą, kurią dabar valgome, Paganeli?

– Ne, be šitos, nes tris ketvirčius jau suraitėme.

– Puiku, Paganeli! – šūktelėjo ledi Elena, nuoširdžiai juokdamasi. – Reikia pripažinti, kad jūs neįveikiamas geografijos žinovas, ir mano pusbroliui Maknabsui, kad ir kažin kiek jis stengtųsi, nepavyks jūsų nutverti suklydus.

– Bet juk mano profesija, ponia, tuos dalykus žinoti ir prireikus jums papasakoti. Todėl galite tikėti manimi, kai sakau, kad šiame keistame krašte mūsų laukia stebuklai.

– Bet ligi šiol... – buvo bepradedąs Maknabsas, kuriam patikdavo siutinti geografą.

– Palūkėkit, palūkėkit, nekantrusis majore! – sušuko Paganelis. – Jūs tik ką peržengėte sieną ir jau nepatenkintas! Aš jums sakau, aš jums kartoju, aš jums tvirtinu, kad šis kraštas – keisčiausias pasaulyje. Jo atsiradimas, gamta, žemės turtai, klimatas ir net galimas ateityje jo išnykimas stebino, stebina ir stebins visus pasaulio mokslininkus. Įsivaizduokite, mielieji, žemyną, kurio kraštai, o ne vidurys, lyg milžiniškas žiedas pirma iškilo iš jūros; jo centrinėje dalyje tikriausiai slūgso požeminė pusiau išgaravusi jūra; čia upės senka, nei ore, nei žemėje nėra drėgmės; medžiai kasmet nusimeta žievę, ne lapus; lapai atsigręžę į saulę ne plokštuma, o statmenai ir neteikia pavėsio; dauguma medžių nedega; didžiuliai akmenys ištirpsta nuo lietaus; čia girios – žemos, žolė – aukščiausia, gyvuliai – labai keisti: echidnos ir ančiasnapiai, kuriems gamtininkai specialiai sudarė kloakinių poklasį; čia šokinėja kengūros nevienodo ilgumo kojomis; čia kiauliasnukės avys; lapės skraido iš medžio į medį; gulbės – juodos; žiurkės suka lizdus; *bower bird* priiminėja savo salonuose sparnuočius draugus; paukščiai stebina keleivius savo čiulbesiu ir gebėjimais: vienas muša valandas tartum laikrodis, kitas pliaukši kaip pašto karietos vežėjas botagu; trečias mėgdžioja galąstoją; ketvirtas tiksi kaip laikrodžio švytuoklė; čia vienas giesmininkas kvatoja rytą, kai saulė teka, o kitas rypuoja vakare, kai ji leidžiasi! O, tai keisčiausias kraštas: jame viskas daroma atbulai, paradoksų žemė, griaunanti gamtos dėsnius! Visai teisingai botanikas Grimaras veikale „Augalai“ pasakė: „Štai ji, Australija, visuotinių dėsnių parodija, arba, teisingiau, iššūkis kitoms pasaulio šalims!“

Paganelio tirada liejosi taip greitai, jog rodės, nebus galima jos sustabdyti. Iškalbusis Geografų draugijos sekretorius nebesivaldė. Jis varė ir varė mosikuodamas rankomis, lyg būtų norėjęs

viską sulaužyti, ir šakute taip, jog stalo kaimynams ėmė grėsti rimtas pavojus. Bet pagaliau jo balsą nustelbė griausmingi sveikinimo šūksniai, ir Paganelis turėjo nutilti.

Tikrai po šitokio visų Australijos keistenybių išvardijimo, rodės, nebuvo ko klausti. O vis dėlto majoras nesusilaikė nepaklausęs ramiu balsu:

– Jau viskas, Paganeli?

– O ne, dar ne viskas! – skubiai atsiliepė mokslininkas, pagautas naujo įkarščio.

– Kaip? – labai sudominta paklausė ledi Elena. – Argi Australijoje yra dar nuostabesnių dalykų?

– Taip, ponia! Australijos klimatas! Savo keistumu jis pranoksta visa, ką pasakojau.

– Negali būti! – sušuko visi.

– Aš nekalbu apie higienines Australijos oro, turinčio daug deguonies ir mažai azoto, savybes; čia nėra drėgnų vėjų, nes pasatai pučia lygiagrečiai su krantais, o daugelis ligų, pradedant šiltine ir baigiant tymais bei chroniškais negalavimais, – visiškai nežinomos.

– Nieko sau pranašumas, – tarė Glenarvanas.

– Žinoma, bet aš apie tai nekalbu, – atsakė Paganelis. – Čia klimatas pasižymi viena... neįtikėtina savybe.

– Kokia? – paklausė Džonas Menglas.

– Jūs nepatikėsite.

– Patikėsim, patikėsim! – sušuko susidomėję klausytojai.

– Šis klimatas...

– Sakykite pagaliau!

– Dorina žmogų!

– Dorina žmogų?

– Taip, – įtikinamai atsakė mokslininkas. – Jis turi poveikį

žmogaus dorovei! Metalai čia nerūdija, o juo labiau žmonės. Tyras, sausas oras greitai išbaltina drobes ir sielas. Anglija, teisingai pastebėjusi šias klimato savybes, nutarė čia siųsti žmones pasitaisyti.

– Ir ši įtaka aiškiai jaučiama? – paklausė ledi Elena.

– Taip, klimatas veikia žmones ir gyvulius.

– Jūs nejuokaujate, Paganeli?

– Anaiptol! Arkliai ir galvijai čia nepaprastai klusnūs. Jūs pamatysite.

– Negali būti!

– Bet taip yra! Ir piktadariai, atvežti į šį gaivinantį ir sveiką klimatą, per keletą metų lyg atgimsta. Šis reiškinys žinomas filantropams. Australijoje būdas taisosi.

– Bet kuo jūs, Paganeli, toks geras žmogus, – tarė ledi Elena, – tapsite šioje ypatingoje žemėje?

– Tobuliausiu žmogumi, – atsakė Paganelis, – tik tobuliausiu žmogumi!

Dešimtas skyrius
VIMERA

Kitą dieną, gruodžio 24-ąją, vos tik ėmė švisti, vilkstinė leidosi į kelionę. Kaitra jau buvo smarkoka, bet pakenčiama, kelias – beveik lygus ir geras. Keleiviai jojo retoku atžalynu. Vakare, po sėkmingos žygio dienos, jie sustojo nakvynės prie Baltojo ežero, kurio vanduo sūrus ir netinkamas gerti.

Čia Žakas Paganelis turėjo pripažinti, kad ežeras – tiek pat baltas kiek Juodoji jūra – juoda, Raudonoji – raudona, Geltonoji upė – geltona, o Mėlynieji kalnai – mėlyni. Tačiau vis tiek

stengėsi apginti tą pavadinimą, nes buvo užgauta jo, geografo, savimeilė. Bet šie įrodinėjimai nė vieno neįtikino.

Misteris Olbinetas, kaip paprastai, labai punktualiai paruošė vakarienę. Paskui keleiviai, vieni vežime, kiti palapinėje, sumigo, nors aplinkui gailiai staugė dingai – Australijos šakalai.

Anapus Baltojo ežero traukėsi nuostabiai graži chrizantemomis marguojanti lyguma. Rytą pabudę keleiviai net suplojo rankomis, išvydę tokį puikų reginį. Jie keliavo toliau. Žemės paviršius buvo lygus, tik tolumoje kūpsojo viena kita kalva. Iki horizonto – išvien prerija ir pavasarinėmis spalvomis tviskančios gėlės. Smulkialapių linų melsvi žiedeliai glaudėsi prie skaisčiai raudonų akantų, kurie čia visiškai kitokie. Daugybė eremofito atmainų gyvino žalumą, o druskingų plotų nebuvo matyti pro dviskilčių šeimos sidabražoles, balandas ir baltuosius burokus pilkai žalsvais ar rausvais žiedais. Tie augalai tinka pramonei: iš jų pelenų gaunama geros rūšies soda. Paganelis, tarp gėlių tapęs botaniku, vadino vardais tuos įvairiausius augalus ir, aistringai mėgdamas skaitmenis, nepraleido progos pridurti, kad Australijoje priskaičiuojama keturi tūkstančiai du šimtai rūšių augalų, priklausančių šimtui dvidešimt šeimų.

Po kiek laiko, keleiviams nė nepajutus, kaip prabėgo dešimt mylių, vežimas riedėjo tarp aukštų, tankiai suaugusių akacijų, mimozų ir baltų gumamedžių, kurių žiedai marguote margavo. Augmenija šaltinių drėkinamose lygumose neliko nedėkinga saulei: savo kvapsniais ir spalvomis atsilygino už spindulius.

Gyvūnija buvo ne tokia gausi. Lygumoje bėgiojo kazuarai, bet prisiartinti prie jų neįmanoma. Užtat majoras taikliu šūviu nudėjo labai retą, baigiantį išnykti paukštį jabirą – milžinišką Anglijos kolonijų gervę. Paukštis buvo penkių pėdų aukščio, juodu, plačiu, kūgišku, labai smailiu aštuoniolikos colių ilgio

snapu. Violetinių ir raudonų atspalvių galvos plunksnos ryškiai skyrėsi nuo žvilgančio žalio kaklo, akinamai baltos krūtinės ir skaisčiai raudonų ilgų kojų. Gamta, rodos, jam nepagailėjo visų pagrindinių savo paletės spalvų.

Paukščiu visi labai grožėjosi, ir majoras būtų buvęs dienos didvyriu, jei ne Robertas, kuris už keleto mylių aptiko ir vikriai nušovė gremėzdišką gyvuliuką, lyg ežį, lyg skruzdėdą, senovinių gyvūnų liekaną. Vietoj snukio jis turėjo snapą ir ilgu lipniu liežuviu gaudė skruzdėles – pagrindinį savo maistą.

– Juk tai echidna! – tarė Paganelis, pavadindamas šį kloakinių būrio žinduolių šeimos padarą tikruoju vardu. – Matėte kada nors tokį gyvūną?

– Šlykštynė, – atsakė Glenarvanas.

– Šlykštynė, bet įdomi, – atkirto Paganelis. – Beje, ji gyvena tik Australijoje, ir veltui jos ieškoma kitose pasaulio šalyse.

Žinoma, Paganelis panoro pasiimti šlykščiąją echidną ir padėti ją bagažo skyriuje. Bet misteris Olbinetas pasipriešino taip piktindamasis, jog mokslininkas atsisakė minties išsaugoti vieną kloakinių būrio egzempliorių.

Tą dieną keleiviai pasiekė 141°30' geografinės ilgumos. Iki šiol jie nebuvo sutikę nė vieno kolonisto, nė vieno skvoterio. Kraštas atrodė it dykynė. Čiabuvių nė pėdsako: laukinių gentys klajoja labiau į šiaurę, bekraštėse prerijose, kurias drėkina Darlingo ir Mario intakai.

Bet Glenarvaną ir jo kelionės draugus sudomino keistas reginys. Jie gavo pamatyti vieną iš tų didžiulių kaimenių, kurias drąsūs spekuliantai varo iš rytinių kalnų į Viktorijos provinciją ir Pietų Australiją.

Apie ketvirtą valandą popiet Džonas Menglas parodė už trijų mylių didžiulį dulkių stulpą. Kas tai gali būti? Visi susirūpinę

stengėsi atspėti. Paganelis buvo linkęs manyti, kad tai koks nors meteorologinis reiškinys, ir gyva jo vaizduotė ieškojo, kaip čia jį išaiškinti. Bet Airtonas iš karto nutraukė Paganelio spėliojimus pasakydamas, kad dulkes sukėlė varoma gyvulių kaimenė.

Jūrininkas neapsiriko. Tirštas dulkių debesis artėjo. Tikras koncertas: gyvuliai bliovė, mykė, žvengė. Šioje pastoralinėje simfonijoje pasigirdo ir žmogaus balsas: rėkavimas, švilpimas, keiksmai.

Pagaliau iš šio triukšmingo debesies išlindo žmogus. Tai buvo keturkojų armijos vadas. Glenarvanas priėjo prie jo, ir tarp jųdviejų iš karto užsimezgė pokalbis.

Vadovas buvo dalies kaimenės savininkas. Jis vadinosi Semas Meičelis ir varėsi gyvulius iš rytinių provincijų Portlendo įlankos link.

Jo kaimenėje buvo dvylika tūkstančių septyniasdešimt penkios galvos: maždaug tūkstantis jaučių, vienuolika tūkstančių avių ir septyniasdešimt penki arkliai. Visi šie perkarę gyvuliai, supirkti Mėlynųjų kalnų lygumose, turės atsiganyti gerose Pietų Australijos ganyklose, kad paskui juos būtų galima gerai parduoti.

Semas Meičelis tikėjosi gauti po du svarus sterlingų nuo jaučio ir po pusę svaro – nuo avies, iš viso apie penkiasdešimt tūkstančių frankų. Suma didžiulė. Bet kiek reikia kantrybės ir energijos tai nartingai kaimenei parsivaryti, kiek vargo pakelti! Šiuo sunkiu amatu verčiantis, pelnas nelengvai pelnomas!

Kol kaimenė slinko pro mimozų guotus tolyn, Semas Meičelis keliais žodžiais papasakojo savo istoriją. Ledi Elena ir Merė Grant išlipo iš vežimo, raiteliai nušoko nuo arklių, ir visi, susėdę didžiulio gumamedžio pavėsyje, klausėsi gyvulių supirkėjo pasakojimo.

Semas Meičelis išvyko prieš septynis mėnesius. Per dieną vidutiniškai nueinama dešimt mylių, ir kelionė, kurios galo nematyti, tikriausiai užtruks dar trejetą mėnesių. Šiame sunkiame darbe jam padeda dvidešimt šunų ir trisdešimt vyrų, tarp jų penki negrai, gebantys greit surasti paklydusių gyvulių pėdsakus. Įkandin tos armijos traukė šeši vežimai. Varovai, apsiginklavę botagais – kotai aštuoniolikos colių, naujos šikšnos devynių pėdų, – zujo tarp eilių, atstatydami tai čia, tai ten suardytą tvarką, o lengvoji šunų kavalerija bėgo iš šalių.

Keleiviai gėrėjosi kaimenėje įvesta drausme. Kiekviena gyvulių rūšis ėjo atskirai, nes jaučiai ir laukinės avys tarpusavy nesutinka. Jaučiai niekada nesiganys ten, kur praėjo avys. Todėl jaučius, padalytus į du batalionus, reikėjo leisti priešakyje. Iš paskos, dvidešimties varovų prižiūrimos, penkiais pulkais ėjo avys, o būrys arklių traukė ariergarde.

Semas Meičelis paaiškino klausytojams, kad armijai vadovauja ne šunys ir ne žmonės, o protingi jaučiai-vadovai, ir visa kaimenė pripažįsta jų valdžią. Jie eina pirmose eilėse, labai orūs, instinktyviai parinkdami gerą kelią ir tvirtai įsitikinę, jog verti ypatingos pagarbos. Su jais elgiamasi rūpestingai, nes kaimenė nesipriešindama jų klauso. Jiems sustojus, visi seka jų pavyzdžiu, ir veltui bandytum tada raginti juos į kelionę.

Gyvulių supirkėjas papasakojo dar keletą smulkmenų iš šio žygio istorijos, vertos Ksenofonto plunksnos.

Kol armija eina lyguma, viskas gerai. Nei rūpesčių, nei nuovargio. Gyvuliai pakeliui pasigano, numalšina troškulį ganyklų upokšniuose, kurių čia gausu, naktį pailsi, dieną traukia tolyn, klusniai susirenka šunims ėmus loti. Giriose, žygiuojant per eukaliptų ir mimozų atžalynus, prasideda sunkumai. Būriai, batalionai ir pulkai čia susimaišo, čia išsisklaido, ir praeina ne-

mažai laiko, kol atstatoma tvarka. Jei, nelaimė, jautis-vadovas pasiklysta, žūtbūt reikia jį surasti, kad kaimenė nepakriktų, ir juodukai dažnai vargsta keletą dienų jo ieškodami. Užėjus liūtims, rambūs gyvuliai visai užsispiria neiti toliau, o per smarkias audras iš siaubo paniškai išlaksto.

Tačiau energingas ir sumanus gyvulių supirkėjas įveikia tuos nuolat pasitaikančius sunkumus. Jis eina pirmyn, mylia veja mylią, lygumos, miškai, kalnai baigiasi. Be suminėtų savybių, gyvulių supirkėjui reikia dar vienos, pačios svarbiausios, – kantrybės; išmėgintos kantrybės, kurios turi užtekti ne vienai valandai ir ne dienai, o ištisoms savaitėms, ypač keliantis per upes. Ir ne dėl to, kad jos sunkiai pereinamos. Didžiausia kliūtis – kaimenė, kuri užsispiria ir neina. Jaučiai pripampę grįžta atgal. Avys išbėgioja į visas puses, dar nė neprisiartinusios prie vandens. Tada laukiama nakties, kad būtų lengviau privilioti kaimenę prie upės, bet tai irgi ne visada pasiseka. Avinus meste sumeta, o avys vis tiek nesiryžta sekti paskui juos. Bando kaimenę paveikti troškuliu, keletą dienų neduoda gerti; gyvuliai kenčia be vandens ir vis tiek nedrįsta bristi. Ėriukus perneša į kitą krantą, tikėdamiesi, kad motinos, išgirdusios juos bliaunant, pačios atbėgs; ėriukai bliauna, o motinos kitame krante – nė krust. Kartais ištisus mėnesius gyvulių supirkėjas nežino, ką daryti su savo bliaunančia, žvengiančia ir mekenančia armija. Paskui vieną dieną nei iš šio, nei iš to, kažkokio įgeidžio pagautas, dalinys puola į upę, ir tada prasideda kiti sunkumai: reikia stabdyti pakrikusią kaimenę. Eilės susimaišo, ir daug gyvulių prigeria sraunioje upėje.

Tai šitoks, anot Meičelio, gyvulių supirkėjų gyvenimas.

Kol jis pasakojo, didelė kaimenės dalis labai tvarkingai pražygiavo pro keleivius. Jam jau buvo laikas pasivyti pirmas gre-

tas, nes reikėjo parinkti geresnes ganyklas.

Semas Meičelis atsisveikino su lordu Glenarvanu, užšoko ant puikaus vietinio arklio, kurį vienas jo vyrų laikė už pavadžio, ir, širdingai paspaudęs visiems rankas, po keleto minučių dingo dulkių sūkuryje.

Vežimas po trumpos pertraukos vėl pasijudino ir sustojo tik vakare Talboto kalno papėdėje.

Tada Paganelis priminė, kad šiandien – gruodžio 25-oji, Kalėdos, didelė šventė anglų šeimose. Bet misteris Olbinetas to nebuvo užmiršęs; jis paruošė palapinėje skanią vakarienę, ir už tai svečiai jį nuoširdžiai pagyrė. Reikia pasakyti, kad misteris Olbinetas parodė visą savo virtuvės meną. Iš savo atsargų jis pagamino keliolika europietiškų patiekalų, kurie Australijos dykumose buvo didžiausia retenybė. Šiaurės elnio kumpis, griežinėliai sūdytos jautienos, rūkyta lašiša, miežinis ir avižinis pyragas, iki valiai arbatos, viskio, keli buteliai portveino – štai kas buvo patiekta nuostabiajai vakarienei. Galėjai įsivaizduoti esąs didžiojoje Malkolmo pilies salėje, kalnuotoje Škotijoje.

Iš tikrųjų nieko netrūko šiame pokylyje, pradedant imbiero sriuba ir baigiant pyragėliais. Tačiau Paganelis laikė reikalinga dar pridėti kalnų šlaituose augančių laukinių apelsinų – mokalių. Jie beveik be skonio, o perkąstos sėkliukės degina burną kaip Kajeno pipirai. Iš meilės mokslui geografas taip sąžiningai juos valgė, jog išsiplikė gomurį ir nebegalėjo atsakyti majorui apie Australijos dykumų ypatumus.

Kitą dieną, gruodžio 26-ąją, nieko pažymėtina neįvyko. Jie pasiekė Norton Kryko aukštupį, paskui nusekusią Makenzio upę. Oras buvo gražus, kaitra pakenčiama; pūtė pietų vėjas, nešdamas vėsumą kaip žiemys Šiaurės pusrutulyje. Paganelis atkreipė į tai savo draugo Roberto Granto dėmesį.

– Puikus vėjas, – pridūrė Paganelis, – nes šiaip vidutinė temperatūra Pietų pusrutulyje aukštesnė negu Šiaurės.

– Kodėl? – paklausė berniukas.

– Tu klausi kodėl, Robertai? – atsakė Paganelis. – Argi niekada nesi girdėjęs, kad žiemą žemė yra arčiausia saulės?

– Girdėjau, pone Paganeli.

– Ir kad žiemą šalta todėl, kad saulės spinduliai į žemę krinta įstrižai?

– Irgi girdėjau.

– Na, mano berniuk, dėl to Pietų pusrutulyje šilčiau.

– Nesuprantu, – atsakė Robertas išplėtęs akis.

– Pagalvok, – kalbėjo Paganelis, – koks metų laikas esti čia, Australijoje, priešingame pusrutulyje, kai Europoje žiema?

– Vasara, – atsakė Robertas.

– Kadangi kaip tik tuo laiku žemė yra arčiausia saulės... supranti?

– Suprantu.

– Todėl vasara Pietų pusrutulyje karštesnė negu Šiaurės.

– Iš tiesų, pone Paganeli.

– Taigi, kai sakoma, kad žiemą žemė yra arčiausia saulės, šis pasakymas teisingas tiktai mums, Šiaurės pusrutulio gyventojams.

– Apie tai visai nepagalvojau, – atsakė Robertas.

– Užtat dabar nebeužmiršk, mano berniuk.

Robertas noromis išklausė trumpą kosmografijos pamoką ir, be to, sužinojo, kad vidutiniška Viktorijos provincijos temperatūra pagal Farenheitą 74° (pagal Celsijų +23°).

Vakare būrelis sustojo už penkių mylių anapus Lonsdeilio ežero, tarp Dramondo kalno šiaurėje ir Draideno kalno, kurio neaukšta viršūnė ryškėjo pietų horizonte.

Rytojaus dieną, apie vienuoliktą valandą, vežimas jau buvo prie Vimeros krantų 143° ilgumos.

Pusmylio platumo upė varė skaidrius savo vandenis tarp abipus augančių išlakių gumamedžių ir akacijų. Puikios penkiolikos pėdų aukščio mirtos kėlė į padanges svyrančias, raudonais žiedais nusagstytas šakas. Pulkai paukščių – volungės, kikiliai, auksasparniai balandžiai, nekalbant apie plepias papūgas, – skraidė tarp žalių šakų. O žemai, vandeny, nardė porelė baugščių ir neprieinamų juodųjų gulbių. Šie reti Australijos upių paukščiai tučtuojau dingo įnoringai besirangančios po šią žavingą vietovę Vimeros vingiuose.

Vežimas sustojo žalioje vejoje lyg ant kokio kilimo su nukarusiais iki vandens kutais. Nebuvo matyti nei plausto, nei tilto. O vis dėlto per upę reikėjo persikelti. Airtonas pasišovė surasti patogią brastą. Už kokio ketvirčio mylios aukštupy upė buvo ne tokia gili, ir Airtonas nusprendė šioje vietoje persikelti į aną pusę. Vienur kitur išmatavus gylį, vandens rasta ne daugiau kaip trys pėdos. Taigi vežimas be didelio pavojaus galėjo šią seklumą pervažiuoti.

– Ar nėra jokio kito būdo persikelti per šią upę? – paklausė Glenarvanas jūrininką.

– Ne, sere, – atsakė Airtonas, – bet ši perėja, mano manymu, nepavojinga. Vis kaip nors išsikapstysime.

– Ar ledi Glenarvan ir mis Grant nevertėtų išlipti?

– Ne, ne. Mano jaučiai tvirtai stato kojas, ir aš juos išvesiu.

– Gerai, Airtonai, – tarė Glenarvanas, – aš pasitikiu jumis.

Iš abiejų pusių raitelių apsuptas, sunkus vežimas drąsiai įdardėjo į upę. Paprastai, keliantis per brastą, vežimui iš šonų prikabinama tuščių statinių, kad negrimztų. Bet čia tokių plūdžių nebuvo, ir reikėjo pasikliauti jaučių nuovoka ir Airtono at-

Vežimas smarkiai pasviro.

sargumu. Airtonas sėdėjo ant pasostės. Majoras ir du jūrininkai skrodė sraunią upės tėkmę keli sieksniai priešaky vežimo. Glenarvanas ir Džonas Menglas jojo iš šalių, kad prireikus galėtų pagelbėti keleivėms; Paganelis ir Robertas jojo paskutiniai.

Ligi upės vidurio viskas ėjosi gerai. Bet čia staiga pasidarė giliau, ir vanduo pakilo viršum ratų. Jaučiai, nesiekdami kojomis dugno, metėsi į šoną ir vos neapvertė siūbuojančio vežimo. Airtonas ryžosi drąsiam žygiui: šoko į vandenį ir, nutvėręs jaučius už ragų, grąžino juos į brastą.

Tą akimirką vežimas visiškai netikėtai trinktelėjo, subraškėjo ir smarkiai pasviro. Keleivės sušlapo kojas. Vanduo ėmė nešti vežimą, nors Glenarvanas su Džonu Menglu, įsikibę į drangas, stengėsi jį sulaikyti. Tai buvo siaubinga akimirka.

Visa laimė, kad jaučiai, smarkiai įsirėžę, trūktelėjo pirmyn, į kitą krantą. Arklių ir jaučių kojos pajuto pakilesnę vietą, ir netrukus žmonės ir gyvuliai atsidūrė krante, sušlapę, bet patenkinti.

Nukentėti niekas nenukentėjo, tik vežimo pirmagalys buvo lūžęs, o Glenarvano arklys pametęs priešakinių kojų pasagas.

Reikėjo skubiai visa tai sutaisyti. Susirūpinusiems keleiviams dirsčiojant vienas į kitą, Airtonas pasisiūlė nujoti į Blek Pointo stotį už dvidešimt mylių į šiaurę ir iš ten atvesti kalvį.

– Jokite, jokite, mielasis Airtonai, – tarė jam Glenarvanas. – Per kiek laiko sujodinėsite į abu galus?

– Maždaug per penkiolika valandų, ne ilgiau, – atsakė Airtonas.

– Tad vykite, o mes čia ant Vimeros kranto lauksime.

Po valandėlės jūrininkas, sėdęs ant Vilsono arklio, dingo tankiuose mimozų krūmuose.

Vienuoliktas skyrius
Berkas ir Stiuartas

Likusią dienos dalį keleiviai paskyrė pokalbiams ir pasivaikščiojimui. Šnekučiuodamiesi ir gėrėdamiesi gražiomis apylinkėmis, jie apėjo Vimeros pakrantes. Jiems prisiartinus, šaižiai klykdami, pakilo pilkųjų gervių ir ibių pulkai. Atlasiniai paukščiai purptelėdavo ir pasislėpdavo aukštose laukinio figmedžio šakose, volungės, čekšlos straksėjo tarp didingų lelijų stiebų, žuvininkėliai palikdavo savo žūklę, ir tik labiau civilizuotos papūgos, pasipuošusios visomis septyniomis vaivorykštės spalvomis, mažyčiai raudongalviai ir geltonkakliai rošilai, raudonomis ir mėlynomis plunksnomis loriai kurtinamai tebečiauškėjo žydinčių gumamedžių viršūnėse.

Tai gulėdami žolėje prie tyliai čiurlenančio vandens, tai klaidžiodami mimozų giraitėse, keleiviai iki pat saulėlydžio gėrėjosi gražia gamta. Sambrėškį beregint pakeitė naktis, kuri užklupo jos per pusmylį nuo stovyklos. Jie grįžo vadovaudamiesi ne Šiaurės žvaigžde, kurios Pietų pusrutulyje nematyti, o Pietų Kryžiumi, spindinčiu pusiaukelėje tarp akiračio ir zenito.

Vakarienę misteris Olbinetas padavė palapinėje. Visi susėdo prie stalo. Vilsonas prišaudė papūgų, ir virėjo skaniai pagamintas ragu buvo vienas labiausiai nusisekusių patiekalų.

Po vakarienės kiekvienas ieškojo kokios dingsties dar pasėdėti, nes tokią gražią naktį niekas nenorėjo tuoj eiti miegoti. Ledi Elena, visiems pritariant, paprašė Paganelį papasakoti apie didžiuosius Australijos keliautojus, nes jis jau seniai buvo pažadėjęs.

Paganelis nelaukė dukart prašomas. Klausytojai išsitiesė po didinga banksija; ore pasklido cigarų dūmai, kylantys iki tam-

soje skendinčių šakų, ir geografas, pasikliaudamas savo neišsemiama atmintimi, pradėjo pasakoti:

– Jūs prisimenate, mielieji, – bent majoras tikrai nepamiršo, – keliautojus, kuriuos išvardijau „Dunkane". Iš visų, bandžiusių prasiskverbti į žemyno gilumą, tik keturiems pavyko pereiti jį iš pietų į šiaurę ar iš šiaurės į pietus: Berkui 1860 ir 1861 metais, Makinliui 1861 ir 1862, Lensborui 1862 ir Stiuartui tais pačiais 1862 metais. Apie Makinlį ir Lensborą nedaug ką galėčiau pasakyti. Pirmasis iš Adelaidės nuėjo iki Karpenterijos įlankos, antrasis – nuo Karpenterijos įlankos iki Melburno; abu jie buvo siųsti Australijos komitetų ieškoti Berko, kuris daugiau nepasirodė ir nebepasirodys...

Berkas ir Stiuartas – štai tie du drąsieji tyrinėtojai, apie kuriuos jums ketinu papasakoti be ilgų įžangų.

1860 metų rugpjūčio 20 dieną Melburno karališkoji draugija suruošė ekspediciją, kurios vadovu paskyrė buvusį Airijos karininką Robertą O'Harą Berką. Jį lydėjo vienuolika žmonių: jaunas, bet jau pagarsėjęs astronomas Viljamas Džonas Vilsas, daktaras Bekleris, botanikas Grėjus, jaunas Indijos armijos kariškis Kingas, Lendelsas, Brahė ir keletas sipajų. Dvidešimt penki arkliai ir dvidešimt penki kupranugariai nešė keliautojus, bagažą ir maistą aštuoniolikai mėnesių.

Ekspedicijos uždavinys: ištyrus Kupers Kryką, pasiekti Karpenterijos įlanką šiaurinėje Australijos pakrantėje. Be didelio vargo perėjusi Mario ir Darlingo upių sritis, ji atvyko į Menindijos stotį kolonijų pasieny.

Čia paaiškėjo, kad gausybė bagažo labai apsunkina kelionę. Dėl to ir dėl šiurkštoko Berko būdo tarp ekspedicijos dalyvių kilo nesantaika. Lendelsas, kurio žinioje buvo kupranugariai, su keliais indais atsiskyrė nuo ekspedicijos ir grįžo prie Darlingo

krantų. O Berkas keliavo toliau čia vešliomis, gausiai drėkinamomis ganyklomis, čia akmenuotais keliais, kur visai nėra vandens, iki pasiekė Kupers Kryką. Lapkričio 20-ąją, po trijų mėnesių kelionės, jis įsteigė ant upės kranto pirmą maisto sandėlį.

Čia keleiviai šiek tiek užtruko, kol rado įmanomą kelią į šiaurę, kelią, kur būtum tikras, jog rasi vandens. Vargais negalais jie pasiekė vietovę, kurią pavadino Vilso fortu. Jame, kaip tik pusiaukelėje tarp Melburno ir Karpenterijos įlankos, jie įsteigė savo postą ir aptvėrė statinių tvora. Berkas padalijo savo būrį į dvi grupes. Viena, su Brahe priešaky, turėjo pasilikti Vilso forte tris, gal ir daugiau mėnesių, žiūrint, kiek užteks maisto, ir laukti sugrįžtant antros grupės, kurioje buvo Berkas, Kingas, Grėjus ir Vilsas. Jie pasiėmė šešis kupranugarius ir maisto trims mėnesiams: tris kvintalus miltų, penkiasdešimt svarų ryžių, penkiasdešimt svarų avižinių miltų, kvintalą džiovintos arklienos, šimtą svarų sūdytos kiaulienos ir lašinių, trisdešimt svarų džiūvėsių, – tiek reikia šešių šimtų mylių kelionei į abu galus.

Taip jie keturiese ir išvyko. Vargais negalais perėję akmenuotą dykumą, pasiekė Ero upę, galutinį punktą Stiuarto 1845 metų maršrute, ir nuo čia pasuko į šiaurę, kiek galint griežčiau laikydamiesi šimto keturiasdešimt pirmo dienovidinio.

Sausio 7 dieną, saulei baisiausiai svilinant, jie perkirto pietų atogrąžą. Juos klaidino miražai, dažnai stigo vandens, tik retkarčiais, didelėms audroms užėjus, jie numalšindavo troškulį. Sutiktais čiabuviais klajokliais negalėjo nusiskųsti. Apskritai daug gamtos kliūčių jie nepatyrė, nes kelyje nepasitaikė nei ežerų, nei upių, nei kalnų.

Sausio 12 dieną šiaurėje pasirodė smiltainio kalvos, tarp jų ir Forbso kalnas, ir virtinė granito gūbrių. Čia jie turėjo smarkiai pavargti. Jie vos slinko į priekį. Gyvuliai užsispyrė ir neno-

rėjo eiti. „Mes vis dar kalnagūbriuose! Kupranugarius iš baimės pila prakaitas!" – rašė Berkas užrašų knygutėje. Vis dėlto vargais negalais tyrinėtojai nusigavo iki Ternerio upės krantų, o paskui iki Flinderso aukštupio, kur 1841 metais buvo atkeliavęs Stoksas. Per palmių ir eukaliptų girias Flinderso upė įteka į Karpenterijos įlanką.

Iš pelkynų buvo galima spręsti, kad netoliese vandenynas. Vienas kupranugaris prigėrė, kiti užsispyrė ir toliau nėjo. Kingas ir Grėjus turėjo pasilikti su jais. Berkas ir Vilsas keliavo toliau į šiaurę ir po didelių sunkumų, kuriuos labai miglotai mini jų užrašai, pasiekė pelkes, jau užliejamas jūros potvynių, bet vandenyno taip ir nepamatė. Tai buvo 1861 metų vasario 11 dieną.

– Vadinasi, – tarė ledi Elena, – tie drąsūs žmonės negalėjo prie jo prieiti?

– Negalėjo, – atsakė Paganelis. – Liulanti žemė slydo jiems iš po kojų, ir jie buvo priversti galvoti apie grįžimą pas Vilso forto draugus. Patikėkit, tai buvo liūdnas grįžimas! Vos pavilkdami kojas, nusilpę ir išsekę, Berkas su draugu susirado Grėjų ir Kingą. Paskui ekspedicija tuo pačiu keliu, kuriuo buvo atėjusi, patraukė į pietus, Kupers Kryko link.

Mes tiksliai nežinome šios kelionės nuotykių, pavojų ir kančių, nes tyrinėtojų užrašų knygutės tai nutyli. Bet visai tai turėjo būti baisu.

Iš tikrųjų balandžio mėnesį tik trys pasiekė Kupers Kryko slėnį. Grėjus neištvėrė ir mirė. Keturi kupranugariai išgaišo. Tačiau jei Berkui ir jo draugams būtų pavykę pasiekti Vilso fortą, kur jų laukė Brahė su maisto atsargomis, jie būtų buvę išgelbėti. Jie iš paskutiniųjų dar keletą dienų slinko pirmyn. Balandžio 21-ąją pamatė forto tvorą, įėjo vidun!.. Kaip tik tą pačią dieną, veltui išlaukęs penkis mėnesius, Brahė išvyko.

– Išvyko! – sušuko Robertas.

– Taip, išvyko! Tą pačią dieną, o apverktinas likime! Brahės paliktas raštelis parašytas vos prieš septynetą valandų! Apie vijimąsi Berkas negalėjo nė pagalvoti. Vargšai nelaimingieji šiek tiek pasistiprino sandėlyje rastu maistu, bet neturėjo susisiekimo priemonių, o iki Darlingo upės dar buvo šimtas penkiasdešimt mylių.

Tada Berkas, neklausydamas Vilso, nusprendė pasiekti australų kolonijas prie Hopeleso kalno, už šešiasdešimties mylių nuo Vilso forto. Jie išvyko. Iš dviejų likusių kupranugarių vienas prigėrė maurais apaugusiame Kupers Kryko intake; kitas nebegalėjo nė žingsnio paeiti. Jį pribaigė ir suvalgė. Netrukus visos maisto atsargos išseko. Nelaimingoji trijulė maitinosi pelkių augalo nardu sporomis. Negalėjo nutolti nuo Kupers Kryko, nes aplinkui nebuvo vandens, o jo pasiimti neturėjo į ką. Gaisras sunaikino jų trobelę ir kelionės mantą. Jie žuvę! Jiems belieka mirti!

Berkas pasišaukė Kingą: „Man liko gyventi kelios valandos, – pasakė jis, – štai mano laikrodis ir užrašai. Norėčiau, kad, man mirus, įdėtum į mano ranką pistoletą ir paliktum mane neužkasęs į žemę.“ Tai buvo paskutiniai Berko žodžiai: kitą dieną, aštuntą valandą ryto, jis mirė.

Persigandęs, susijaudinęs Kingas leidosi ieškoti kokios nors australų genties. Kai jis grįžo, Vilsas taip pat buvo miręs. Kingą priglaudė čiabuviai, o rugsėjo mėnesį jį surado Hovito ekspedicija, kuri tuo pačiu metu, kaip Makinlio ir Lensboro ekspedicijos, buvo pasiųsta ieškoti Berko. Taigi iš keturių tyrinėtojų, keliavusių per Australijos žemyną, vienas teišliko gyvas.

Paganelio pasakojimas klausytojams padarė slogų įspūdį. Kiekvienas galvojo apie kapitoną Grantą, kuris turbūt, kaip Berkas ir jo kelionės draugai, klajojo po šį pragaištingą žemyną.

Ar išvengė nelaimingieji kančių, nuvariusių į kapus drąsiuosius pionierius?

Šis sugretinimas buvo toks natūralus, jog Merės Grant akyse sublizgo ašaros.

– Mano tėvelis, mano vargšas tėvelis! – sušnibždėjo ji.

– Mis Mere! Mis Mere! – sušuko Džonas Menglas. – Kad patirtum visas tas nelaimes, reikia patekti į pačią krašto gilumą! O kapitonas Grantas, kaip Kingas, pateko čiabuviams į rankas, ir jis taip pat, kaip Kingas, bus išgelbėtas. Jokiu būdu jis negalėjo atsidurti tokiose baisiose sąlygose!

– Jokiu būdu, – pridūrė Paganelis. – Kartoju jums, brangioji Mere, kad australai – vaišingi žmonės.

– Ak, kad taip būtų! – atsakė mergaitė.

– O Stiuartas? – paklausė Glenarvanas, norėdamas nukreipti draugus nuo tų liūdnų minčių.

– Stiuartas? – pakartojo Paganelis. – O, Stiuartas buvo laimingesnis, ir jo vardas yra garsus Australijos metraščiuose. Džonas Makdualis Stiuartas, jūsų tėvynainis, pradėjo savo keliones dar 1848 metais. Tada jis lydėjo Stertą per dykumas į šiaurę nuo Adelaidės. 1860 metais jis tik su dviem palydovais bandė prasiskverbti į Australijos gilumą, bet jam nepavyko. Tačiau jis nebuvo iš tų, kurie greit nusimena. 1861 metų sausio 1 dieną jis su vienuolika drąsuolių išvyko iš Čembers Kryko ir sustojo tik per šešiasdešimt mylių nuo Karpenterijos įlankos. Bet pritrūko maisto ir buvo priverstas grįžti į Adelaidę, neperėjęs rūsčiojo žemyno. Tačiau Stiuartas išdrįso dar išmėginti savo laimę ir suorganizavo trečią ekspediciją, kuri turėjo pasiekti taip karštai geidžiamą tikslą.

Pietų Australijos parlamentas karštai sutiko globoti naująją ekspediciją ir paskyrė jai du tūkstančius svarų sterlingų.

Stiuartas, ankstesnio patyrimo pamokytas, dabar ruošėsi labai apdairiai. Jo draugai gamtininkas Voterhauzas, Tringas, Kekvikas, senieji bendrai Vudfordas, Oldas – iš viso dešimt žmonių – prisidėjo prie jo. Stiuartas pasiėmė į kelionę dvidešimt amerikietiškos odos maišų – kiekvienas septynių galonų talpos, – ir 1862 metų balandžio 5 dieną ekspedicija jau buvo Niukasl Voterso baseine, perėjusi aštuonioliktą geografinės platumos laipsnį toje pačioje vietoje, nuo kurios Stiuartas anąsyk turėjo grįžti atgal. Jo kelionės maršrutas buvo maždaug pagal šimtas trisdešimt pirmą laipsnį ilgumos, vadinasi, septyni laipsniai labiau į vakarus nuo Berko maršruto.

Niukasl Voterso baseinas buvo naujųjų tyrinėjimų bazė. Iš visų pusių apsuptas tankių miškų, Stiuartas veltui bandė prasigauti į šiaurės rytus. Nepasisekė prasiveržti ir į vakarus, prie Viktorijos upės. Neįžengiami krūmokšnių tankumynai užstojo visus kelius.

Tąsyk Stiuartas nusprendė pakeisti stovyklos vietą: jam pavyko perkelti ją šiek tiek į šiaurę, prie Haverio pelkių. Iš čia, eidamas į rytus, žolėtoje lygumoje aptiko Deilio upę ir patraukė jos aukštupiu apie trisdešimt mylių.

Apylinkės darėsi vis gražesnės; ganyklos ne vienam skvoteriui būtų suteikusios džiaugsmo ir turto. Milžiniški eukaliptai rėmė padanges. Sužavėtas Stiuartas leidosi toliau ir pasiekė Strengvėjaus upę ir Roperio upę, atrastą Leicharto. Jos tekėjo didingais šio tropinio krašto palmių miškais. Čiabuvių gentys maloniai priėmė tyrinėtojus.

Nuo šios vietos ekspedicija, ieškodama į Van Dimeno įlanką įtekančios Adelaidės upės pradžios, pasuko į šiaurės – šiaurės vakarus per smiltainio kalvas ir styrančias geležingas uolas. Jie perėjo Arnheimo žemę, apaugusią palminiais kopūstais, bam-

bukais, pušynais ir pendanais. Adelaidė platėjo, pakrantės darėsi vis klampesnės: vandenynas buvo arti.

Liepos 22 dieną Stiuartas, kuriam keliauti labai trukdė daugybė upeliukų, sustojo Freš Voterio pelkėse. Tris savo draugus pasiuntė paieškoti geresnio kelio. Rytojaus dieną, čia aplenkdamas nepereinamas upės atsiautas, čia klampodamas po liūnus, pasiekė pakilesnę žaliuojančią lygumą, kur augo išsikeroję gumamedžiai ir plaušmedžiai. Čia pulkais skraidė žąsys, ibiai ir kiti be galo baugštūs vandens paukščiai. Gyventojų pasitaikydavo mažai arba visai nė vieno. Tik tolumoje buvo matyti rūkstą laužo dūmai.

Liepos 24-ąją, aštuntą valandą dvidešimt minučių ryto, – buvo praslinkę lygiai devyni mėnesiai, kai jis išvyko iš Adelaidės, – Stiuartas iškeliavo šiaurės kryptimi; dar tą pačią dieną norėjo pasiekti jūrą. Paviršius kiek pakilesnis, perdėm geležies rūda ir vulkaninės kilmės uolos. Medžiai vis žemesni, palinkę; prieš juos atsivėrė krūmokšniais apjuosta lyguma. Stiuartas aiškiai girdėjo bangų šniokštimą, bet nieko nesakė draugams. Jie brovėsi per susipynusių laukinių vynuogių atžalyną.

Stiuartas žengė keletą žingsnių. Jau jis prie pat Indijos vandenyno krantų! „Jūra!“ – sušuko apstulbęs Tringas. Pribėgo kiti du, ir ilgai nenutylą „valio!“ pasveikino Indijos vandenyną.

Iš ketvirto sykio Australijos žemynas buvo pereitas nuo vieno krašto iki kito!

Stiuartas, kaip buvo pasižadėjęs gubernatoriui serui Ričardui Makdoneliui, įbrido ir nusiplovė veidą ir rankas. Paskui grįžo į slėnį ir medyje įrėžė savo inicialus D. M. S. Stovyklai vietą jie parinko prie sraunaus upelio.

Rytojaus dieną Tringas išvyko patyrinėti, ar galima iš pietvakarių pusės prieiti Adelaidės upės žiotis. Bet arkliai taip klimpo, jog gavo grįžti atgal.

Tada Stiuartas miško trake išsirinko aukštą medį, nugenėjo apatines šakas ir viršūnėje iškėlė Australijos vėliavą. Medžio žievėje jis įrėžė šiuos žodžius: „Kask žemę iš pietų per pėdos atstumą.“

Ir jei kada nors keliautojas pakasinėtų žemę nurodytoje vietoje, rastų skardinę dėžutę, o joje dokumentą, kurio žodžiai giliai įstrigę mano atmintyje:

DIDŽIOJI TIRIAMOJI KELIONĖ
PER AUSTRALIJĄ IŠ PIETŲ Į ŠIAURĘ

Grupė tyrinėtojų, Džono Makdualio Stiuarto vadovaujama, perėjusi visą Australiją nuo Pietų jūros iki Indijos vandenyno krantų per patį žemyno vidurį, atvyko čia 1862 metų liepos 25 dieną. Iš Adelaidės jie iškeliavo 1861 metų spalio 26 dieną, o iš paskutinės kolonijų sodybos šiaurėje – 1862 metų sausio 21 dieną. Tam laimingam įvykiui atminti jie iškėlė čia Australijos vėliavą su ekspedicijos vadovo inicialais. Viskas gerai. Tesaugo Dievas karalienę.

Toliau pasirašė Stiuartas ir jo kelionės draugai.

Taip buvo pažymėtas didysis įvykis, nuskambėjęs per visą pasaulį.

– Ar šie drąsuoliai visi laimingai grįžo namo? – paklausė ledi Elena.

– Taip, visi, bet vargo daug iškentė, – atsakė Paganelis. – Ypač Stiuartas. Jo sveikata jau buvo skorbuto palaužta, kai jie rengėsi grįžti atgal į Adelaidę. Į rugsėjo pabaigą liga taip paaštrėjo, jog jis nebesitikėjo išvysti gyvenamųjų apygardų. Nebegalėjo sėdėti balne ir gulėjo neštuvuose, pakabintuose tarp dviejų arklių. Spalio pabaigoje ėmė spjaudyti kraujais ir visiškai nusil-

po. Draugai užmušė vieną arklį, norėdami išvirti jam buljono. Spalio 28 dieną jis jau buvo prie mirties, bet liga persilaužė į gerąją pusę, ir gruodžio 10-ąją būrelis pasiekė pirmas kolonijas.

Gruodžio 17 dieną, džiaugsmingai minios sveikinamas, Stiuartas atvyko į Adelaidę. Bet jo sveikata buvo visiškai suardyta ir netrukus jis, apdovanotas Geografų draugijos didžiuoju aukso medaliu, sėdo į „Indijos“ laivą ir išplaukė į brangiąją savo tėvynę Škotiją, kur mes grįžę jį pamatysime*.

– Šis vyras pasižymėjo nepaprasta dvasine energija, – tarė Glenarvanas, – kuri dideliuose žygiuose padeda labiau negu fizinė jėga. Škotija teisėtai didžiuojasi savo sūnumi.

– O po Stiuarto, – paklausė ledi Elena, – ar nė vienas keliautojas nemėgino atrasti ką nors nauja?

– Mėgino, – atsakė Paganelis. – Aš jums esu dažnai minėjęs Leichartą. Jis dar 1844 metais atliko žymius tyrinėjimus šiaurinėje Australijoje. 1848 metais jis surengė antrą ekspediciją į šiaurės rytus. Jau praslinko septyniolika metų, o jis negrįžo. Praėjusiais metais garsusis botanikas daktaras Miuleris iš Melburno paskelbė viešą rinkliavą ekspedicijos išlaidoms padengti. Ekspedicija buvo greit sudaryta, ir būrelis drąsių skvoterių, kuriems vadovavo sumanus ir narsus Makintairas, 1864 metų birželio 21 dieną paliko ganyklas palei Paru upę. Dabar, kada aš jums apie jį pasakoju, jis, ieškodamas Leicharto, turėtų būti kur nors žemyno gilumoje. Palinkėsim jam sėkmės, taip pat sau, kad surastume brangius savo draugus!

Šiais žodžiais geografas baigė pasakojimą. Jau buvo vėlus laikas. Visi padėkojo Paganeliui ir po valandėlės ramiai miegojo,

* Žakas Paganelis pasimatė su Stiuartu Škotijoje, bet neilgai džiaugėsi jo draugyste: 1866 m. birželio 5 d. Stiuartas mirė Notingem Hile. (Aut. past.)

tik baltojo gumamedžio lapuose pasislėpęs paukštis-laikrodis tiksėjo sekundes nakties tyloje.

Dvyliktas skyrius
MELBURNO–SANDHERSTO GELEŽINKELIS

Majoras kiek būgštavo, kai Airtonas, pasišovęs parvesti iš Blek Pointo stoties kalvį, išjojo iš Vimeros stovyklos. Bet jis nė žodeliu nepareiškė savo nepasitikėjimo, tik akylai stebėjo apylinkę. Tačiau niekas nesutrikdė ramių laukų tylos, ir po kelių nakties valandų danguje vėl pasirodė saulė.

O Glenarvanas bijojo tik viena: kad Airtonas negrįžtų be kalvio. Tada nebūtų galima toliau važiuoti. Kelionė tikriausiai keletą dienų susitrukdytų, o Glenarvanas, skubąs vaduoti nelaimingųjų, karštai veržėsi prie tikslo ir nenorėjo nė kiek sugaišti.

Visa laimė, kad Airtono žygis nebuvo veltui. Jis sugrįžo kitą dieną, saulei tekant. Su juo atvykęs žmogus prisistatė kaip Blek Pointo stoties kalvis. Tai buvo žaliūkas, augalotas vyras atgrasaus gyvuliško veido, nepatrauklus. Beje, dėl išvaizdos kas kam darbo, svarbu, kad gerus nagus turėtų. Šiaip jis tylėjo ir nepravėrė burnos tuštiems plepalams.

– Jis geras kalvis? – paklausė Džonas Menglas Airtoną.

– Aš jį tiek pat pažįstu, kiek ir jūs, kapitone, – atsakė Airtonas. – Pažiūrėsime.

Kalvis ėmėsi darbo. Sprendžiant iš to, kaip mikliai taisė vežimo pirmagalį, buvo geras meistras. Dirbo spėriai, su nepaprasta jėga. Majoras pastebėjo, kad oda, smarkiai įveržta aplink riešus, nuo kraujo patakų atrodė tarsi juosva apyrankė. Tai buvo nesenos žaizdos randai, ir prastų darbinių marškinių

rankovės jų beveik neuždengė. Maknabsas paklausė kalvį, kur jis taip susižalojęs rankas. Bet tas nieko neatsakė ir dirbo toliau. Per porą valandų vežimas buvo pataisytas. Glenarvano arklį kalvis irgi greitai pakaustė. Mat susiprato atsinešti naujas pasagas. Jos turėjo ženklą, kurio majoras negalėjo nepastebėti. Tai buvo grubiai išorinėje pasagos pusėje įrėžtas dobilo lapas. Maknabsas parodė jį Airtonui.

– Tai Blek Pointo žymė, – atsakė jūrininkas. – Pagal jį surandami nuklydę stoties arkliai ir nesumaišomi su kitais.

Netrukus arklys buvo pakaustytas. Kalvis paprašė užmokesčio ir išėjo, per visą laiką prataręs ne daugiau kaip keturis žodžius.

Po pusvalandžio keleiviai jau žygiavo toliau. Už mimozų tankmės prasidėjo didžiuliai plotai, teisingai vadinami atvira lyguma. Tarp krūmų, aukštoje žolėje ir šalia statinių tvoros, už kurios ganėsi didelės gyvulių kaimenės, žlagsojo kvarco ir geležinių uolų luitai. Dar pavažiavus keletą mylių, furgonas pateko į pelkyną, kur ratai palikdavo gilias provėžas. Čia čiurleno vingrūs upeliukai, tarpais apžėlę milžiniškomis nendrėmis, kurios atrodė lyg kokia uždanga. Paskui kelias ėjo pro druskingas, smarkiai garuojančias lygumas. Kelionė nebuvo varginanti ir, reikia pridurti, nenuobodi.

Ledi Elena kviesdavosi raitelius į savo saloną paeiliui, nes jis buvo labai ankštas. Čia kiekvienas pailsėdavo po varginančio jojimo ir pralinksmėdavo pakalbėjęs su šia malonia moterimi. Ledi Elena su mis Mere labai vaišingai priimdavo svečius savo keliaujančiame name. Nebuvo užmirštas nė Džonas Menglas, kurį kviesdavosi kasdien, ir negalima sakyti, kad jo rimtos kalbos moterims būtų nepatikusios. Priešingai.

Taip jie perkirto įžambiai pašto kelią iš Krovlando į Horshemą, kurio pėstieji vengia, nes jis labai dulka. Pravažiavęs neaukštas kalvas Talboto grafystės pasienyje, vakare būrelis sustojo už trijų mylių nuo Meriboro. Lynojo lietus, ir kitame krašte žemė būtų įmirkusi, bet čia oras taip nuostabiai sugerdavo drėgmę, jog stovykloje jos nė nesijautė.

Kitą dieną, gruodžio 29-ąją, kelionę šiek tiek sutrukdė grandinė kalvų, sakytum miniatiūrinė Šveicarija. Visą laiką reikėjo čia kilti į kalną, čia leistis į pakalnę ir kęsti nelabai malonų kratymą. Keleiviai dalį kelio ėjo pėsti, bet dėl to nė kiek nesiskundė.

Apie vienuoliktą jie pasiekė Karlsbruką, gana svarbų miestą. Airtonas siūlė aplenkti miestą, girdi, daugiau laimėtų laiko. Glenarvanas irgi buvo tos pačios nuomonės, bet Paganelis, visada trokštąs naujų įspūdžių, panoro aplankyti Karlsbruką. Glenarvanas jam leido, o vežimas lėtai nuvažiavo toliau.

Paganelis, kaip paprastai, pasiėmė su savimi Robertą. Mieste juodu pabuvo trumpai, bet spėjo susidaryti teisingą Australijos miestų vaizdą. Čia buvo bankas, teismo rūmai, turgus, mokykla, bažnyčia ir apie šimtas visiškai vienodų mūrinių namų. Pagal anglų stilių namai sudaro taisyklingą keturkampį su lygiagretėmis gatvėmis. Labai paprasta, bet nuobodu. Miestui didėjant, gatvės nelyginant išaugtinės vaiko kelnaitės pailginamos, o simetrija išlieka.

Karlsbruke virte virė gyvenimas – būdingas reiškinys visiems neseniai įkurtiems miestams. Saulės šiluma, rodos, augina Australijos miestus it medžius. Susirūpinę žmonės skubėjo gatvėmis; aukso ekspeditoriai grūdosi prie pristatymo kontorų, į kurias šis brangus metalas su vietinės policijos sargyba atvežamas iš Bendigo ir Aleksandro kalno įmonių. Pelno troškimo

skatinami, žmonės tegalvojo apie savo reikalus, ir pasirodę svetimšaliai jiems visai nerūpėjo.

Valandą pavaikštinėję po Karlsbruką, Paganelis su Robertu pasivijo kelionės draugus, važiuojančius pro rūpestingai dirbamus laukus. Už tų laukų traukėsi prerijos, vadinamos Žemosiomis lygumomis, kur ganėsi daugybė avių kaimenių ir buvo matyti piemenų trobelės. Paskui iš karto, staiga, kaip būdinga Australijos gamtai, prasidėjo dykuma. Simpsono kalvos ir Tarengoverio kalnas žymėjo pietinę Lodo apygardos sieną šimtas keturiasdešimt ketvirtame geografinės ilgumos laipsnyje.

Iki šiol jie nesutiko nė vienos čiabuvių giminės, tebegyvenančios pirmykštį gyvenimą. Glenarvanas pasiteiravo, ar Australijoje taip pat nėra australų kaip Argentinos pampose – indėnų. Bet Paganelis pareiškė, kad šioje geografinėje platumoje laukinių daugiausia gyvena Mario lygumose, už šimto mylių į rytus.

– Mes artėjam prie aukso šalies, – tarė Paganelis. – Po vienos kitos dienos pasieksime turtingąjį Aleksandro kalno rajoną. Čia 1852 metais kaip debesis užgriuvo aukso ieškotojai. Čiabuviai išsidangino į Vidurinės Australijos dykumas. Mes esame civilizuotame krašte, nors jis toks ir neatrodo, ir į pavakarę perkirsime geležinkelio liniją, jungiančią Mario lygumą su pakrante. Šiaip ar taip, mielieji, geležinkelis Australijoje man atrodo lyg stebuklas.

– Kodėl, Paganeli? – paklausė Glenarvanas.

– Todėl, kad nesiderina su gamtovaizdžiu! O, aš žinau, jūs, anglai, įpratę kolonizuoti tolimąsias valdas, nutiesiate telegrafą, rengiate pasaulines parodas Naujojoje Zelandijoje ir žiūrite į tai kaip į paprasčiausią dalyką! Bet mano, prancūzo, galvoje tai netelpa. Ne tokią Australiją aš vaizduojuos.

– Jūs žiūrite į praeitį, o ne į ateitį, – įsiterpė Džonas Menglas.

– Sutinku, – atsakė Paganelis. – Betgi kiekvieną – jeigu jis ne anglas ir ne amerikietis – nustebintų per dykumą švilpią garvežiai, aplink mimozų ir eukaliptų šakas besirangą garo kamuoliai, echidnos, ančiasnapiai ir kazuarai, bėgą nuo greitųjų traukinių, laukiniai, perką bilietus į ekspresą, kuriuo per tris su puse valandos nuvažiuojama iš Melburno į Kaintoną, į Kaslmeiną, į Sandherstą ar į Ikjuką. Geležinkeliai veja poeziją iš dykumų.

– Nedidelė bėda, jeigu ten ateina pažanga! – tarė majoras.

Šaižus švilpukas nutraukė ginčą. Keleiviai nuo geležinkelio buvo ne toliau kaip per mylią. Garvežys, atėjęs iš pietų mažu greičiu, sustojo kaip tik pervažoje, užkirsdamas kelią vežimui.

Šis geležinkelis, kaip buvo sakęs Paganelis, jungia Viktorijos sostinę su Mariu, didžiausia Australijos upe. Maris, 1828 metais Stiuarto atrastas, išteka iš Australijos Alpių ir, surinkęs Laklano ir Darlingo upių vandenis, vingiuoja visu šiauriniu Viktorijos provincijos pasieniu ir įteka į Susitikimo įlanką, netoli Adelaidės. Jis teka turtingais, derlingais kraštais, ir pakrantėse, įvedus patogų geležinkelio susisiekimą su Melburnu, dygte dygsta skvoterių sodybos.

Tuo metu geležinkelio linijos tebuvo šimtas penkios mylios: nuo Melburno iki Sandhersto per Kaintono ir Kaslmeino miestus. Toliau tiesiama septyniasdešimt dviejų mylių ilgio geležinkelio linija sujungs Sandherstą su Ikjuka, Riverinos kolonijos sostine, tais metais įkurta ant Mario kranto.

Trisdešimt septinta lygiagretė kerta geležinkelį už kelių mylių nuo Kaslmeino kaip tik per Kemden Bridžą, ties tiltu, pastatytu per Latono upę, vieną iš daugybės Mario intakų.

Į šį tiltą ir pasuko Airtonas vežimą, kurį pralenkė raiteliai, šuoliais dumiantys į Kemden Bridžą. Juos ten vijo smalsumas.

Iš tikrųjų geležinkelio tilto link traukė didžiulė žmonių mi-

nia. Artimiausių stočių gyventojai, palikę namus, piemenys – kaimenes, būriavosi kelio pakraščiais. Buvo girdėti šauksmai:

– Prie geležinkelio! Prie geležinkelio!

Matyt, kas nors svarbaus buvo atsitikę, kad visi taip jaudinosi. Greičiausiai didelė katastrofa.

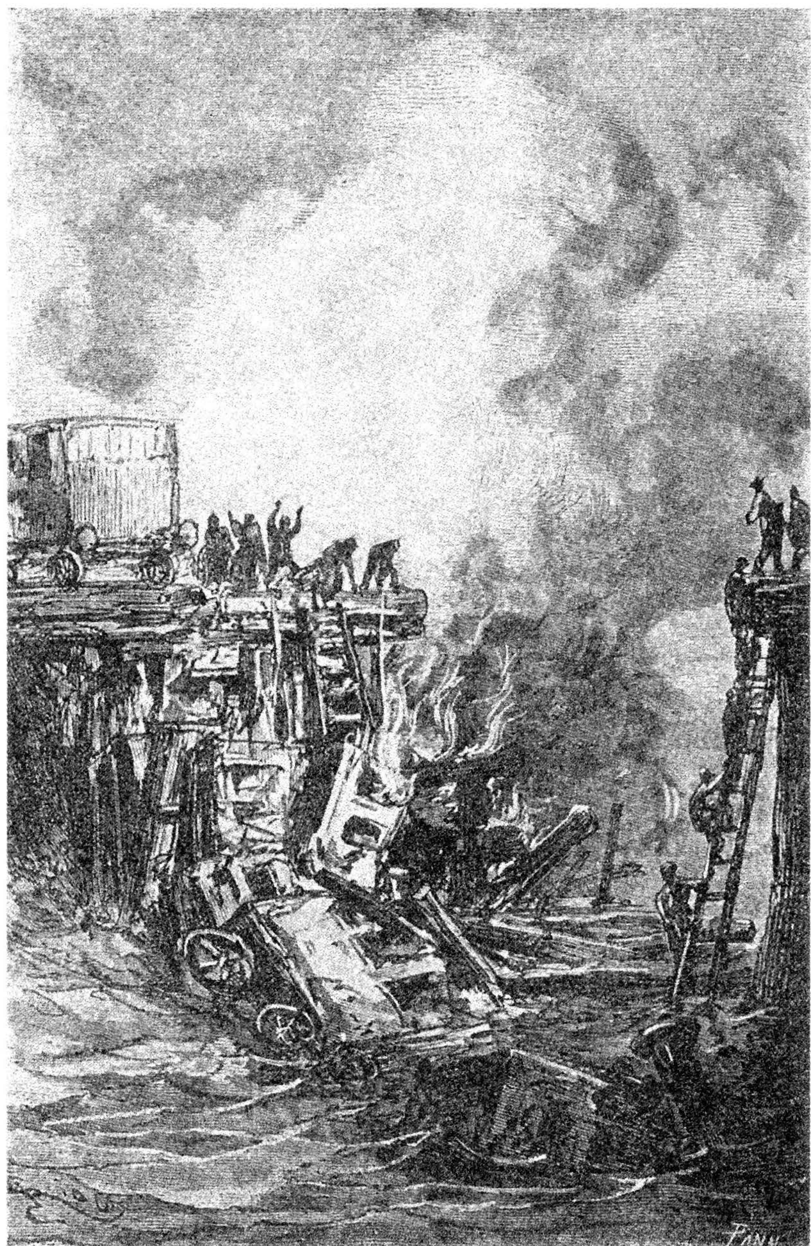
Glenarvanas su kelionės draugais paspaudė arklius. Po valandėlės jie buvo Kemden Bridže. Čia sužinojo, ko būriavosi žmonės.

Buvo įvykusi rimta nelaimė: traukinys nuėjo nuo bėgių ir nuvirto į pašlaitę. Reginys priminė baisiąsias Amerikos geležinkelių katastrofas. Upė, per kurią ėjo geležinkelis, buvo užversta vagonais ir garvežio nuolaužom. Gal tiltas neišlaikė, gal traukinys pats nušoko nuo bėgių – nežinia, bet, šiaip ar taip, garvežys su penkiais vagonais iš šešių prikabintų nugarmėjo į Latono upę. Tik paskutinis, kažkaip stebuklingai atsikabinęs, liko stovįs ant bėgių per pusę sieksnio nuo prarajos. Apačioje klaikiomis krūvomis styrojo pajuodusios ir sulankstytos ašys, išmuštais dugnais kėbulai, išsiklaipę bėgiai, apdegę žuoliai. Nuo sutrenkimo sprogusio katilo šukės išlakstė į visas puses už kelių mylių. Iš tos sumadarotų daiktų rietuvės dar vertėsi liepsnos liežuviai, garo kamuoliai, sumišę su juodais dūmais. Po baisios katastrofos kilo dar baisesnis gaisras! Visur žlagsojo kraujo latakai, nutraukytos kojos, rankos, apanglėję suplėšytų lavonų gabalai, ir niekas nesiryžo apskaičiuoti, kiek aukų palaidota po šituo laužu.

Glenarvanas, Paganelis, majoras, Džonas Menglas, įsimaišę į minią, klausėsi, ką žmonės kalba aplink. Kiekvienas savaip aiškino katastrofą; ten jau darbavosi gelbėjimo būrys.

– Tiltas sugriuvo, – sakė vienas.

– Kur tau sugriuvo! – atsiliepė kiti. – Jis negalėjo sugriūti,

Buvo įvykusi rimta nelaimė.

nes dar ir dabar sveikas. Jį pamiršo uždaryti prieš traukiniui ateinant, ir viskas.

Iš tikrųjų tai buvo atidaromasis tiltas upės laivams. Negi sargas nedovanotinai būtų užmiršęs jį uždaryti ir traukinys, lekiantis visu greičiu, būtų nugarmėjęs į Latono upę? Ši prielaida atrodė labai priimtina, nes pusė tilto buvo užversta vagonų nuolaužomis, o kita tebekabojo visiškai sveikutėlė priešingame upės krante. Nėra ko nė abejoti, kad katastrofa įvyko per sargo žioplumą.

Nelaimė ištiko ekspresą Nr. 37, vienuoliktą valandą keturiasdešimt penkios minutės vakaro išėjusį iš Melburno. Trečią valandą penkiolika minučių ryto, tai yra po dvidešimt penkių minučių, išėjęs iš Kaslmeino stoties, traukinys nuvirto nuo tilto Kemden Bridže. Likę gyvi paskutinio vagono keleiviai ir tarnautojai suskato šauktis pagalbos; bet telegrafas neveikė, jo stulpai buvo išvartyti. Tik po trijų valandų Kaslmeino valdžios atstovai atvyko į nelaimės vietą. Šeštą valandą ryto, vyriausiajam kolonijos inspektoriui Mičeliui pavyko sutelkti gelbėjimo darbams policininkų komandą su karininku priešakyje. Jiems padėjo skvoteriai su savo darbininkais, pirmiausia puolę gesinti gaisro, kuris nepaprastai greitai rijo skeveldrų krūvą. Pylimo atšlaitėje gulėjo keli neatpažįstami lavonai. Nebuvo ko nė tikėtis ištraukti nors vieną gyvą žmogų iš šios krosnies. Ugnis greitai baigė naikinamąjį darbą. Iš traukinio keleivių, kurių skaičius nebuvo žinomas, gyvi liko tik dešimt, važiavę paskutiniame vagone. Geležinkelio administracija atsiuntė garvežį jiems pargabenti į Kaslmeiną.

Lordas Glenarvanas prisistatė vyriausiajam inspektoriui ir ėmė kalbėtis su juo ir policijos karininku. Pastarasis buvo aukšto ūgio, liesas, neišjudinamas šaltakraujis, gal ir turįs širdyje kiek jautrumo, kurio betgi bejausmis veidas nerodė. Jam ši nelaimė buvo kaip matematikui lygtis: stengėsi ją išspręsti ir

surasti nežinomąjį. Todėl į Glenarvano žodžius: „Kokia didelė nelaimė!“ – jis ramiai atsakė:

– Blogiau, sere.

– Blogiau! – sušuko Glenarvanas, sukrėstas jo žodžių. – Kas gali būti blogiau už nelaimę?

– Nusikaltimas, – ramiai atsakė policijos karininkas.

Glenarvanas, nesigilindamas į atsakymą, klausiamai pažvelgė į vyriausiąjį inspektorių.

– Taip, sere, – atsakė vyriausiasis inspektorius, – ištyrę įsitikinome, kad katastrofa – nusikaltimo pasekmė. Paskutinis bagažo vagonas buvo išplėštas. Išlikę gyvi keleiviai buvo užpulti penkių ar šešių piktadarių gaujos. Tiltas buvo paliktas atidarytas tyčia, o ne per žioplumą, o jei pridėsime, kad sargas – dingęs, turėsime pripažinti, kad jo eita išvien su nusikaltėliais.

Policijos karininkas, išklausęs tokią vyriausiojo inspektoriaus išvadą, papurtė galvą.

– Jūs nesutinkate su manim? – paklausė jį vyriausiasis inspektorius.

– Ne, dėl sargo, kaip piktadarių bendrininko, aš nesutinku.

– Tačiau, jei sutinkate, kad nusikaltimą padarė laukiniai, klaidžioją Mario apylinkėse, – kalbėjo toliau vyriausiasis inspektorius, – turite taip pat pripažinti, kad būta ir jų bendrininkų. Be sargo jie nebūtų galėję atidaryti tilto, kadangi mechanizmas jiems nepažįstamas.

– Teisingai, – atsakė policijos karininkas.

– Taigi, – toliau dėstė inspektorius, – iš vieno kapitono parodymų – jo laivas praplaukė Kemden Bridžą dešimtą valandą keturiasdešimt minučių vakaro – nustatyta, kad tiltas po to buvo tučtuojau uždarytas.

– Puiku.

– Šie faktai neginčijamai rodo sargą prisidėjus.

Policijos karininkas visą laiką kratė galvą.

– Vadinasi, manote, kad nusikaltimas – ne laukinių darbas? – paklausė jį Glenarvanas.

– Žinoma, ne.

– Tai kieno?

Tą akimirką už pusės mylios nuo aukštupio pasigirdo gana didelis triukšmas. Ten susirinkęs būrelis bematant augo. Netrukus minia pasiekė stotį. Minios viduryje du žmonės nešė lavoną. Tai buvo jau sustingęs sargo lavonas. Sargas buvo nužudytas durklo smūgiu į širdį. Žudikai, nutempę jo kūną toliau nuo Kemden Bridžo, be abejo, norėjo suklaidinti policiją.

Atradus lavoną, karininko abejonės visiškai pasiteisino. Laukiniai dėl šios piktadarybės buvo niekuo dėti.

– Žmonės, kurie šitai padarė, – tarė jis, – nešioja tokius daiktelius.

Ir parodė porą antrankių – du geležinius žiedus, sujungtus užrakinama grandine.

– Netrukus, – pridūrė jis, – aš turėsiu malonumą įteikti jiems šią apyrankę kaip naujametę dovaną.

– Vadinasi, įtariate...

– Tuos, kurie „nemokamai plaukioja jo didenybės laivais“.

– Ką! Katorgininkus! – sušuko Paganelis, supratęs Australijos kolonijose paplitusią metaforą.

– Aš maniau, – įsiterpė Glenarvanas, – kad ištremtieji neturi teisės gyventi Viktorijos provincijoje.

– Et! – atkirto policijos karininkas. – Jei jie neturi šitos teisės, tai patys ją sau suteikia! Katorgininkams retkarčiais pavyksta pabėgti, ir vargu ar aš apsiriksiu sakydamas, kad šitie atsibeldė tiesiai iš Perto katorgos. Tikėkite manimi, jie ten atgal sugrįš!

Vyriausiasis inspektorius, patvirtindamas policijos karininko žodžius, linktelėjo galvą. Tą akimirką furgonas privažiavo prie geležinkelio pervažos. Glenarvanas nenorėjo, kad moterys pamatytų siaubingą Kemden Bridžo reginį. Jis atsisveikino su inspektorium ir mostelėjo draugams joti paskui jį.

– Dėl šio įvykio nepertrauksime savo kelionės, – tarė jis.

Prijojęs prie vežimo, Glenarvanas trumpai papasakojo ledi Elenai apie geležinkelio katastrofą, nė žodžiu neužsimindamas apie nusikaltimą, tos nelaimės priežastį. Taip pat nutylėjo, kad dabar kur nors apylinkėje bastosi nusikaltėlių gauja, nusprendęs perspėti atskirai vieną Airtoną. Būrelis persikėlė per upę keletas šimtų tuazų aukščiau tilto ir toliau keliavo į rytus.

Tryliktas skyrius
PIRMA DOVANA UŽ GERĄ GEOGRAFIJOS MOKYMĄSI

Horizonte, už kokių dviejų mylių nuo geležinkelio, ryškėjo kelios pailgos kalvos, kuriomis baigėsi lyguma. Netrukus vežimas riedėjo siaurais, įnoringai besirangančiais tarpekliais. Išvažiavus iš jų, atsivėrė žavinga apylinkė, kur ne giriomis, o guotais augo gražūs, nepaprastai vešlūs atogrąžų medžiai. Nuostabiausios buvo kazuarinos, stiprų liemenį, rodos, pasiskolinusios iš ąžuolo, kvapias ankštis – iš akacijos, o šiurkščius, melsvai žalius spyglius – iš pušies. Jų šakos pynėsi su grakščių liaunučių banksijų keistomis skujomis. Didžiuliai krūmai svyruojančiomis šakomis ant kalnų gaugarų atrodė lyg sklidinos vazos, per kurių kraštus čiurkšlėmis liejosi žalias vanduo. Akis klaidžiojo tarp visų šių gamtos stebuklų ir nežinojo, kuo labiau gėrėtis.

Būrelis valandėlei sustojo. Ledi Elenai paliepus, Airtonas sustabdė jaučius. Didžiuliai tekiniai liovėsi girgždėję per kvarcinį smėlį. Po medžių guotais tįsojo ilgi žali kilimai; tik nedideli kauburėliai, taisyklingi iškilumai, dalijo juos į dar gana aiškiai matomus, nelyginant šachmatų lentos, langelius.

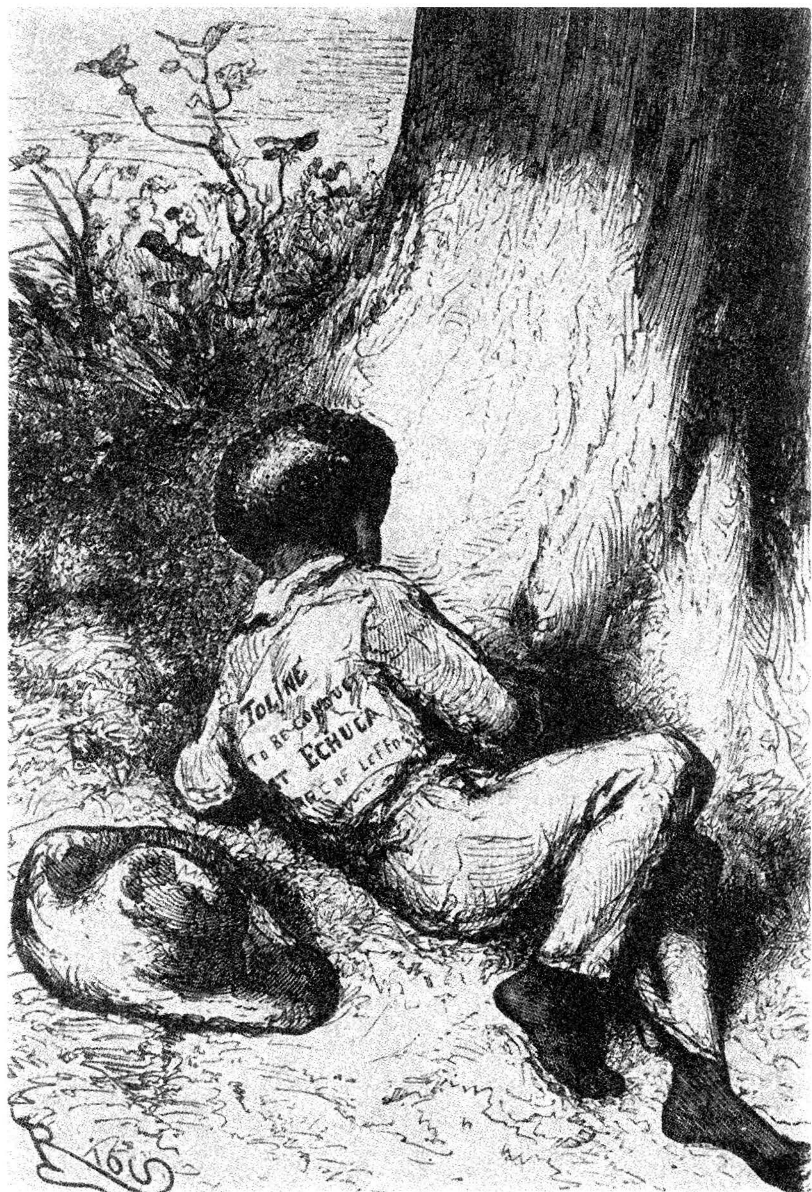
Paganelis iš pirmo žvilgsnio suprato, kad šie žaliuojantys poetiški kauburėliai – amžinojo poilsio vietos, kapai, kurių nė žymės nebelieka žolei užaugus ir kuriuos keliautojas taip retai užtinka Australijos žemėje.

– Tai Mirties giraitės, – tarė jis.

Iš tikrųjų keleiviams prieš akis buvo čiabuvių kapinės, bet tokios gaivios, ūksmingos, taip skambančios nuo linksmo paukščių čiulbesio, tokios viliojančios, jog nekėlė jokios liūdnos minties. Jos labiau panėšėjo į rojaus sodą tais laikais, kai žemėje nebuvo mirties. Sakytum, buvo skirtos gyviesiems. Bet kapai, kuriuos laukiniai su tokia pagarba prižiūri, jau skendėjo aukštoje žolėje. Nukariautojai išvijo australus iš žemės, kur ilsėjosi jų protėviai, o kolonistai mirusiųjų poilsio buveines netruko paversti ganyklomis. Todėl šitokios giraitės retai užtinkamos, ir kiek tų amžinojo poilsio vietų, kur guli palaidotos ištisos kartos, mindo abejingų keleivių kojos!

Robertas ir Paganelis, pralenkę draugus, jojo nedidelėmis ūksmingomis alėjomis tarp šių amžinojo poilsio kalvelių. Juodu šnekučiavosi ir mokėsi vienas iš kito; geografas tvirtino, kad pokalbiai su Robertu jam duoda daug naudos. Bet, jiems nenujojus nė ketvirčio mylios, Glenarvanas pamatė, kad jie sustojo, paskui nulipo nuo arklių ir pasilenkė prie žemės. Sprendžiant iš jų išraiškingų mostų, atrodė, kad jie aptiko kažką labai įdomaus.

Airtonas bakstelėjo kartele jaučius, ir vežimas netrukus pavijo abudu draugus. Jų sustojimo ir nustebimo priežastis tuč-

Nedidelis čiabuvis, aštuonerių metų berniukas, apsivilkęs europietiškais drabužėliais, ramiai miegojo.

tuojau paaiškėjo. Nedidelis čiabuvis, aštuonerių metų berniukas, apsivilkęs europietiškais drabužėliais, ramiai miegojo po didinga banksija. Pamanyti, kad jis ne vietinis, buvo sunku: garbiniuoti plaukai, beveik juodas gymis, priplota nosis, storos lūpos ir neįprastai ilgos rankos – visa tai liudijo jį esant kilusį iš vidurinių Australijos sričių. Bet protingas veidas skyrė jį iš kitų laukinių; tikriausiai auklėjimas smarkiai pakeitė mažąjį laukinuką.

Ledi Elena, labai susidomėjusi, išlipo iš vežimo, ir netrukus būrelis apspito berniuką, kuris kietai miegojo.

– Vargšas vaikelis, – tarė Merė Grant, – turbūt paklydo dykumoje?

– O aš manau, – įsiterpė ledi Elena, – kad jis atėjo iš toli kapų aplankyti. Tikriausiai čia ilsisi kas nors iš jo artimųjų!

– Bet negalima jo palikti! – tarė Robertas. – Jis vienas ir...

Gailesčio kupinus Roberto žodžius nutraukė sujudęs berniukas, kuris neišbusdamas apsivertė ant kito šono. Visi nepaprastai nustebo pamatę jam ant nugaros tokį užrašą:

TOLINĖ.
TRAUKINIO KONDUKTORIUI DŽEFRIUI SMITUI
PAVESTA JĮ PRISTATYTI Į IKJUKĄ.
KELIONĖ APMOKĖTA

– Štai kokie anglai! – sušuko Paganelis. – Jie vaikus persiunčia kaip prekių dėžes! Užadresuoja kaip siuntinį! Jau seniai apie tai girdėjau, bet nenorėjau tikėti.

– Vargšas mažiukas, – tarė ledi Elena, – ar jis tik ne iš to traukinio, kuris nuriedėjo nuo bėgių Kemden Bridže? Gal jo tėvai žuvo, ir jis vienų vienas liko pasaulyje?

– Nemanau, ponia. Šis užrašas kaip tik rodo, kad važiavo vienas, – atsakė Džonas Menglas.

– Jis bunda, – tarė Merė Grant.

Iš tiesų vaikas nubudo. Jo akys pamažu atsimerkė, bet tuojau vėl užsimerkė nuo skaisčios saulės šviesos. Ledi Elena paėmė jį už rankos; jis atsikėlė ir nustebęs pažvelgė į keleivių būrelį. Akimirką baimė iškreipė jo veidą, bet, dirstelėjęs į ledi Eleną, jis nusiramino.

– Ar supranti angliškai, vaikeli? – paklausė jaunoji moteris.

– Suprantu ir kalbu angliškai, – atsakė vaikas keleivių gimtąja kalba, tik labai neangliška tartim.

Jis tarė žodžius kaip prancūzas, kalbąs angliškai.

– Kaip vadinies? – paklausė ledi Elena.

– Tolinė, – atsakė mažasis čiabuvis.

– A, Tolinė! – sušuko Paganelis. – Jei neapsirinku, australiškai tas žodis reiškia „medžio žievė“?

Tolinė linktelėjo galvą ir pažvelgė į keleives.

– Iš kur tu, berniuk? – vėl paklausė ledi Elena.

– Iš Melburno, važiavau Sandhersto traukiniu.

– Tuo traukiniu, kuris nuvirto nuo Kemdeno tilto? – paklausė Glenarvanas.

– Taip, sere, – atsakė Tolinė, – bet Biblijos Dievas mane sergėjo.

– Vienas važiavai?

– Vienas. Tėvas Pekstonas pavedė mane Džefrio Smito globai. Nelaimė, vargšas konduktorius žuvo.

– Daugiau nieko nepažinojai tame traukinyje?

– Nieko, sere, bet Dievas globoja vaikus ir jų neapleidžia.

Tolinė kalbėjo švelniu balsu, jo žodžiai smigo į širdį. Dievo vardą tardamas, jis surimtėdavo, jo akys sužibdavo; buvo matyti, kad ši jauna siela – karštai tikinti.

Jo religinį įkarštį tokiame jauname amžiuje lengva paaiškinti. Vaikas, kaip ir daugelis jaunų čiabuvių, buvo anglų misionierių pakrikštytas ir auklėjamas pagal griežtus metodistų nuostatus. Jis atsakinėjo ramiai, vilkėjo kukliais švariais drabužėliais ir atrodė kaip tikras kunigėlis.

Bet ką gi jis veikė čia, dykumoje, ir kodėl pabėgo iš Kemden Bridžo? Ledi Elena jį to paklausė.

– Važiavau pas savo gentį, į Laklaną, – atsakė berniukas. – Pasimatyti su namiškiais.

– Jie australai? – paklausė Džonas Menglas.

– Australai iš Laklano, – atsakė Tolinė.

– Ar turi tėvą ir motiną? – paklausė Robertas Grantas.

– Taip, brolau, – atsakė Tolinė, tiesdamas ranką jaunajam Grantui, kuris, pavadintas broliu, labai susijaudino. Jis pabučiavo mažąjį čiabuvį, ir to visai pakako jiems susidraugauti.

Keleiviai, gyvai susidomėję berniuko atsakymais, nejučiomis vienas po kito susėdo aplink jį ir klausėsi. Saulė jau leidosi už aukštų medžių. Kadangi vieta atrodė patogi sustoti ir keleiviams prieš naktį nebuvo ko skubėti, Glenarvanas liepė taisytis nakvynei. Airtonas iškinkė jaučius; Malredžio ir Vilsono padedamas, supančiojo ir paleido ganytis. Netrukus buvo pastatyta palaipinė. Olbinetas paruošė vakarienę. Tolinė, nors buvo alkanas, ilgai atsikalbinėjo. Visi susėdo prie stalo, berniukai šalia vienas kito. Robertas siūlė geriausius kąsnius savo naujajam draugui, o Tolinė priimdavo juos droviai, bet taip žavingai ir maloniai.

Tačiau pokalbis nenutrūko. Visi domėjosi vaiku ir jį klausinėjo norėdami sužinoti jo istoriją. Ji buvo gana paprasta. Jo praeitis buvo kaip ir visų vargšų čiabuvių vaikų, kuriuos laukinių giminės, gyvenančios kolonijų kaimynystėje, iš mažens

atiduoda į labdaringas įstaigas. Australų papročiai švelnūs. Jie nejaučia savo pavergėjams tokios laukinės neapykantos kaip naujazelandiečiai ir galbūt kai kurios šiaurinės Australijos tautelės. Juos pamatysi atvykusius į didelius miestus – Adelaidę, Sidnėjų, Melburną – ir net vaikščiojant gatvėmis, apsivilkusius gana primityviais drabužiais. Čia jie pardavinėja smulkius namudinės pramonės dirbinius, medžioklės ar žūklės įrankius, ginklus, o kai kurių giminių vadai, be abejo, taupumo sumetimais mielai palieka savo vaikus anglų mokyklose.

Taip pasielgė ir Tolinės tėvai, Laklano – didžiulės apygardos anapus Mario upės – laukiniai. Per penkerius metus, kuriuos praleido Melburne, vaikas nė sykio nebuvo matęsis su namiškiais. Tačiau meilė neužgeso jo širdyje, ir jis, norėdamas pamatyti savo giminę, tikriausiai jau išsklaidytą, šeimą, be abejo, išnaikintą, išsirengė į šią vargingą kelionę per dykumą.

– O aplankęs tėvus vėl grįši į Melburną, vaikeli? – paklausė jį ledi Elena.

– Taip, – atsakė Tolinė, be galo švelniai žiūrėdamas į jaunąją moterį.

– O kuo tu nori būti?

– Aš noriu ištraukti savo brolius iš skurdo ir tamsybės! Aš noriu juos mokyti pažinti ir mylėti Dievą! Aš noriu būti misionierium!

Šie žodžiai, su tokiu užsidegimu ištarti aštuonmečio vaiko, būtų prajuokinę lengvabūdį ir pašaipą, bet rimti škotai juos suprato ir pagarbiai priėmė. Paganelis buvo sujaudintas iki pat širdies gelmių ir pajuto didžią simpatiją mažajam čiabuviui.

Ar reikia sakyti, kad ligi tol tas laukinukas europiečio drabužiais jam visiškai nepatiko? Jis atvyko į Australiją ne žiūrėti į švarkais vilkinčius australus! Norėjo matyti juos tik išsitatuira-

vusius. Ši „padori“ apranga visai sumaišė jam galvą. Tačiau po tokių karštų Tolinės žodžių Paganelis pakeitė savo nuomonę ir ėmė juo žavėtis.

Beje, šio pokalbio pabaigoje šaunusis geografas norom nenorom pasidarė geriausiu mažojo australo draugu.

Atsakydamas į ledi Elenos klausimą, Tolinė pasakė, jog mokosi Melburno vidurinėje mokykloje, kuriai vadovauja tėvas Pekstonas.

– O ko tave moko toje mokykloje? – paklausė ledi Elena.

– Biblijos, matematikos, geografijos...

– Geografijos! – sušuko Paganelis, labai susidomėjęs.

– Taip, sere, – atsakė Tolinė. – Prieš sausio atostogas aš net gavau pirmą dovaną už gerą geografijos mokymąsi.

– Tu gavai dovaną, mano berniuk?

– Štai ji, – tarė Tolinė, ištraukdamas iš kišenės knygą.

Tai buvo Biblija gražiais apdarais. Pirmame puslapyje Paganelis perskaitė tokį užrašą: „Melburno vidurinė mokykla. Pirma dovana už gerą geografijos mokymąsi skiriama Tolinei iš Laklano.“

Paganelis nebeišlaikė. Australas, gerai mokąs geografiją! Jis apsidžiaugė ir pabučiavo Tolinei į abu skruostus lyg pats tėvas Pekstonas dovanų įteikimo dieną. Tačiau Paganelis turėjo žinoti, kad Australijos mokyklose tai nėra retenybė. Laukinių vaikai labai gabūs geografijai, lengvai ją įveikia, o matematika, priešingai, jiems sunkiai einasi.

Tolinė visiškai nesuprato, už ką mokslininkas taip puolė jo glamonėti. Ledi Elena paaiškino jam, kad Paganelis – garsus geografas, o reikalui esant – ir geras mokytojas.

– Geografijos mokytojas! – sušuko Tolinė. – O sere, paklausinėkite mane!

– Paklausinėti tave, berniuk? – tarė Paganelis. – Mielai! Aš buvau beketinąs tai padaryti ir be tavo prašymo. Man labai įdomu sužinoti, kaip moko geografijos Melburno vidurinėje mokykloje!

– O jeigu Tolinė savo žiniomis pralenks jus, Paganeli? – paklausė Maknabsas.

– Kur čia! – sušuko geografas. – Pralenks Prancūzijos Geografų draugijos sekretorių!

Paskui, pasitaisęs ant nosies akinius, išsitempė visu didžiuliu ūgiu ir rimtu balsu, kaip dera mokytojui, ėmė klausinėti.

– Mokiny Toline, atsistokite.

Beje, Tolinė jau seniai stovėjo. Taigi jis kukliai laukė geografo klausimų.

– Mokiny Toline, – kreipėsi į jį Paganelis, – išvardykite man visas penkias pasaulio šalis.

– Okeanija, Azija, Afrika, Amerika ir Europa, – atsakė Tolinė.

– Labai gerai. Pirmiausia pakalbėkime apie Okeaniją, kadangi šiuo metu joje esame. Į kokias pagrindines dalis ji skirstoma?

– Ji skirstoma į Polineziją, Melaneziją, Mikroneziją ir Megaleziją. Didžiausios jos salos: Australija priklauso anglams, Naujoji Zelandija taip pat priklauso anglams, Tasmanija priklauso anglams, Čatamo salos, Oklando, Makvorio, Kermadeko, Mekino, Marakio ir kitos salos – visos priklauso anglams.

– Gerai, – tarė Paganelis, – na, o Naujoji Kaledonija, Sandvičo, Mendanos, Pomotu salos?

– Tos salos yra Didžiosios Britanijos globoje.

– Kaip! Didžiosios Britanijos globoje? – sušuko Paganelis. – Man rodos, priešingai, Prancūzija...

– Prancūzija? – nustebęs paklausė berniukas.

– Tai gražiausia! – tarė Paganelis. – Šitaip jus moko vidurinėje Melburno mokykloje?

– Taip, pone mokytojau, argi negerai?

– Gerai, gerai! Puikiausiai, – atsakė Paganelis. – Visa Okeanija priklauso anglams! Savaime suprantama! Einam toliau.

Paganelis atrodė lyg supykęs, lyg nustebęs, o majoras nesitvėrė džiaugsmu.

Klausinėjimas vyko toliau.

– Pereikime į Aziją, – tarė geografas.

– Azija, – atsakė Tolinė, – didžiulis kraštas. Jos sostinė – Kalkuta. Svarbiausi miestai – Bombėjus, Madrasas, Kalikutas, Adenas, Malaka, Singapūras, Pegu, Kolombas; salos – Lakadyvų, Maldyvų, Čago ir kitos. Priklauso anglams.

– Gerai, gerai, mokiny Toline! O Afrika?

– Afrikoje yra dvi svarbiausios kolonijos: pietuose Gerosios Vilties kolonija su sostine Keiptaunu ir vakaruose anglų gyvenvietės, svarbiausias miestas – Siera Leonė.

– Gerai atsakyta! – pasakė Paganelis, kuris pradėjo šiek tiek suvokti tą anglišką fantastinę geografiją. – Labai gerai mokė! O Alžyras, Marokas, Egiptas... išbraukti iš britų atlasų. Man būtų malonu dar išgirsti ką nors apie Ameriką.

– Ji dalijama į Šiaurės ir Pietų Ameriką. Šiaurės Amerikoje anglams priklauso Kanada, Naujasis Brunsvikas, Naujoji Škotija ir Jungtinės Amerikos Valstijos, gubernatoriaus Džonsono valdomos!

– Gubernatoriaus Džonsono? – sušuko Paganelis. – Vadinasi, po didžiojo ir gerojo Linkolno, kuris žuvo nuo bepročio fanatiko, vergų savininko rankos, valdo Džonsonas! Puiku! Geriau nė negali būti! O Pietų Amerika su Gviana, Malvinų

salomis, Šetlando salynu, Džordžija, Jamaika, Trinidadu taip pat priklauso Anglijai! Aš dėl šito nesiginčysiu. Bet, Toline, norėčiau, pavyzdžiui, sužinoti tavo nuomonę apie Europą, arba, teisingiau sakant, tavo mokytojų nuomonę.

– Apie Europą? – paklausė Tolinė, kuris visiškai nesuprato, ko geografas karščiuojasi.

– Taip! Apie Europą! Kam priklauso Europa?

– Europa priklauso anglams, – su įsitikinimu atsakė vaikas.

– Aš taip ir spėjau, – pertraukė Paganelis. – Kas priklauso Anglijos valdoms Europoje? Štai ką noriu sužinoti.

– Anglija, Škotija, Airija, Malta, Džersio ir Gernsio salos, Jonijos, Hebridų, Šetlando, Orknio salos...

– Gerai, gerai. Bet dar yra ir kitų valstybių, kurių neišvardijai, berniuk!

– Kokių? – paklausė vaikas nė kiek nesumišdamas.

– Ispanija, Rusija, Austrija, Prūsija, Prancūzija...

– Tai provincijos, ne valstybės! – atkirto Tolinė.

– Še kad nori! – sušuko Paganelis, staigiai nusiimdamas nuo nosies akinius.

– Žinoma, Ispanija yra provincija, sostinė Gibraltaras.

– Žavinga! Puiku! Nuostabu! O Prancūzija? Aš esu prancūzas ir ne pro šalį sužinoti, kam priklausau.

– Prancūzija, – ramiai atsakė Tolinė, – yra anglų provincija, svarbiausias miestas – Kalė.

– Kalė! – sušuko Paganelis. – Tu manai, kad Kalė tebepriklauso anglams?

– Žinoma.

– Ir kad Kalė – svarbiausias miestas?

– Taip, sere. Ten gyvena gubernatorius lordas Napoleonas...

Išgirdęs paskutinius žodžius, Paganelis pratrūko juoku. Tolinė nežinojo, ką galvoti. Jį klausinėjo, o jis kaip bemokėdamas geriau atsakinėjo. Bet negalima jo kaltinti dėl tokių keistų atsakymų. Jis nė neįtarė, kad jie keisti. Todėl neatrodė sumišęs ir rimtai laukė, kada baigsis tas jam nesuprantamas kvatojimas.

– Matote, – tarė juokdamasis majoras Paganeliui. – Ar aš nesakiau, kad mokinys Tolinė pralenks jus savo žiniomis?

– Tiesa, mielasis majore! – atsiliepė geografas. – Štai kaip moko geografijos Melburne. Nekvaili tie mokyklos mokytojai! Europa, Azija, Afrika, Amerika, Okeanija – visas pasaulis priklauso anglams! Po šimts pypkių, koks gudrus auklėjimas! Aš dabar suprantu, kodėl laukinukai jiems taip atsidavę! Palauk, Toline, o Mėnulis? Ar jis taip pat anglų?

– Jis bus anglų, – rimtai atsakė mažasis laukinis.

Paganelis pašoko. Jis nebegalėjo nusėdėti vietoje. Jam reikėjo išsijuokti iki valiai, ir jis nubėgo geroką ketvirtį mylios už stovyklos, baisiai kvatodamas.

Tuo tarpu Glenarvanas savo kelionės bibliotekoje surado Semuelio Ričardsono „Geografijos vadovėlį“. Jis labai populiarus Anglijoje ir duoda tikslesnių žinių iš geografijos negu Melburno mokytojai.

– Te, vaikeli, – tarė jis Tolinei, – imk ir saugok šią knygą. Tavo geografijos žinios kiek klaidingos, būtų gerai jas patikslinti. Aš dovanoju tau šią knygą mūsų susitikimui atminti.

Tolinė, nieko neatsakydamas, paėmė knygą. Atidžiai ją apžiūrėjo, su nepasitikėjimu linguodamas galvą, neapsispręsdamas, dėti į kišenę ar ne.

Bekalbant atėjo ir naktis. Buvo dešimta valanda vakaro. Reikėjo pagalvoti apie poilsį, norint rytoj prieš aušrą atsikelti. Robertas pasiūlė savo draugui Tolinei pusę guolio. Mažasis australas sutiko.

Po valandėlės ledi Elena ir Merė Grant jau gulėjo vežime, o vyrai – palapinėje; iš tolo dar atskrisdavo Paganelio juokas, kuriam pritarė švelnūs ir tylūs laukinių šarkų balsai.

Bet kai rytojaus dieną, šeštą valandą, saulės spindulys pažadino miegančiuosius, jie veltui ieškojo mažojo australo. Tolinė buvo dingęs. Gal jis norėjo kuo greičiau pasiekti Laklaną? O gal jį įžeidė Paganelio juokas? Niekas nežinojo.

Atsibudusi ledi Elena rado ant savo krūtinės ką tik nuskintų mimozų puokštę, o Paganelis savo švarko kišenėje – Semuelio Ričardsono „Geografiją".

Keturioliktas skyrius
ALEKSANDRO KALNO KASYKLOS

1814 metais seras Roderikas Impis Merčisonas, dabartinės Londono Karališkosios geografų draugijos prezidentas, tyrinėdamas kalnų sąrangą, nustatė, kad Uralo ir Australijos kalnai išilgai pietinės pakrantės labai panašūs.

Kadangi Uralo kalnuose randama aukso, geologas spėjo, kad šio brangaus metalo gali būti ir Australijoje. Ir neapsiriko.

Iš tikrųjų po dvejų metų jis gavo iš Naujojo Pietų Velso aukso rūdos pavyzdžių ir nusprendė perkelti didelį skaičių darbininkų iš Kornvalio į Naujosios Olandijos aukso rajonus.

Frensis Diutonas pirmas rado aukso grynuolių Pietų Australijoje. O Forbas ir Smitas aptiko pirmus auksinguosius sąnašynus Naujajame Pietų Velse.

Pradžia buvo padaryta, ir minios kalnakasių – anglų, amerikiečių, italų, prancūzų, vokiečių, kinų – ėmė plaukti iš visų pasaulio kampų. Tačiau tik 1851 metų balandžio 3 dieną Har-

greivas aptiko iš tiesų labai didelius aukso telkinius ir pasisiūlė Sidnėjaus kolonijos gubernatoriui Ficrojui parodyti jų vietą už kuklią sumą – penkis šimtus svarų sterlingų.

Jo pasiūlymas nebuvo priimtas, bet garsas apie atradimą greit paplito. Aukso ieškotojai ėmė plūsti į Samerhilą ir Lenis Pondą. Buvo įkurtas Ofros miestas, kuris dėl aukso kasyklų netrukus pasirodė esąs vertas to biblinio vardo.

Iki tol niekas nesidomėjo Viktorijos provincija, kuriai buvo lemta pralenkti visas kitas provincijas aukso klodų turtingumu.

Iš tikrųjų po keleto mėnesių, 1851 metų rugpjūčio mėnesį, Viktorijos provincijoje buvo rasti pirmi aukso grynuoliai, ir netrukus keturiose apygardose plačiu mastu prasidėjo kasinėjimo darbai. Visos keturios apygardos – Balaratas, Ouvensas, Bendigas ir Aleksandro kalnas – labai turtingos; bet Ouvenso paupiais darbus trukdė vandens gausumas; Balarate ne visur buvo aukso, ir tai dažnai sumaišydavo eksploatatorių skaičiavimus; Bendige dirvožemis nesidavė kasamas. Tik Aleksandro kalno dirvožemis atitiko visas sėkmę lemiančias sąlygas; šio brangiojo metalo kaina buvo aukščiausia visame pasauly – 1441 frankas už svarą.

Kaip tik į šią vietą, kur daugelis visiškai nusigyvendavo arba netikėtai pralobdavo, trisdešimt septinta lygiagretė vedė kapitono Granto ieškotojus.

Gruodžio 31-ąją, po visos dienos kelionės kalnuotomis vietovėmis, kurios nuvargino ir arklius, ir jaučius, jie išvydo apvalias Aleksandro kalno viršūnes. Nakčiai apsistojo siaurame tarpeklyje ir, supančioję gyvulius, paleido juos ieškoti žolės tarp styrančių kvarco luitų, kuriais buvo nusėtas dirvožemis. Bet tai dar nebuvo aukso kasyklų rajonas. Tik rytojaus dieną, pirmą 1865 metų dieną, vežimas jau dardėjo šio turtingo krašto keliais.

Žakas Paganelis ir jo draugai buvo sužavėti išvydę garsųjį kalną, australiškai vadinamą Džeburu. Čia veržėsi ištisos ordos avantiūristų, vagių ir dorų žmonių. Pasklidus pirmam gandui apie didįjį atradimą, tais 1851 „aukso" metais miestų gyventojai, skvoteriai, jūrininkai palikdavo miestus, laukus, laivus. Aukso karštligė virto epidemija, užkrečiama kaip maras, ir kiek žmonių, kurie manė jau turį rankoje laimę, žuvo nuo jos!

Buvo kalbama, kad išlaidžioji gamta pasėjo milijonus nuostabiojoje Australijoje. Atėjo pjūties diena, ir nauji pjovėjai skubėjo į darbą. Digerio – žemės kasėjo – amatas nustūmė į šalį visus kitus, ir, jei tiesa, kad daugelis, sunkaus darbo nukamuoti, neišlaikę mirė, buvo ir tokių, kurie pralobo, tik vieną vienintelį kartą stuktelėję kastuvu. Apie čia pražuvusius žmones niekas nekalbėdavo, o pralobėlius išgarsindavo. Garsas apie tokias likimo malones nuskambėdavo visose penkiose pasaulio šalyse. Netrukus įvairių luomų garbėtroškos vėl užplūdo Australijos krantus, ir per paskutinius keturis 1852 metų mėnesius vien tik į Melburną atvyko penkiasdešimt keturi tūkstančiai emigrantų – ištisa armija, bet armija be vado, nedrausminga, džiūgaujanti dėl pergalės, kurios dar nepasiekė, žodžiu, penkiasdešimt keturi tūkstančiai baisiausių plėšikų.

Pirmais to beprotiško apsvaigimo metais visur buvo didžiausia netvarka. Tačiau anglai su jiems būdinga energija greit pasidarė padėties viešpačiai. Vietos policija ir žandarai ėmėsi ginti ne vagių, o dorų žmonių interesus. Šalies gyvenime įvyko posūkis. Todėl Glenarvanui neteko būti 1852 metų savivalės scenų liudininku. Nuo to laiko praėjo trylika metų, ir aukso kasyklas pradėta eksploatuoti planingai, pagal griežtą sistemą.

Beje, auksingieji sąnašynai ėmė sekti. Be atodairos kasami, ištekliai turi kada nors baigtis. Ir kaipgi galėjo neišsisemti tie gamtos sukaupti lobiai, jei nuo 1852 metų iki 1858 metų auk-

so ieškotojai iškasė Viktorijos provincijoje aukso už 63 107 478 svarus sterlingų! Todėl emigrantų skaičius labai sumažėjo; jie dabar veržėsi į naujas, dar nekasinėtas apylinkes. Naujai atrastus „Aukso laukus“ Otagoje ir Malborė dabar kasinėja tūkstančiai dvikojų termitų.

Apie vienuoliktą valandą keleiviai atsidūrė pačiame kasyklų centre. Čia buvo išaugęs tikras miestas su įmonėmis, banku, bažnyčia, kareivinėmis, kotedžais ir laikraščių redakcijomis. Netrūko viešbučių, fermų, vilų. Buvo net teatras – bilietai po šešis šilingus, – gyventojų gausiai lankomas. Jame su dideliu pasisekimu ėjo vietinė pjesė „Frensis Obadijagas, arba laimingasis digeris“. Veikalo pabaigoje herojus iš nevilties smogia paskutinį kartą kastuvu ir randa neįtikėtinai didelį aukso gabalą.

Glenarvanas, norėdamas apžiūrėti didžiules Aleksandro kalno kasyklas, vežimą su Airtonu ir Malredžiu pasiuntė pirmyn, prižadėjęs juos po keleto valandų pasivyti. Paganelis labai apsidžiaugė ir, kaip paprastai, pasiskelbė būrelio vadovu.

Jo patarimu keleiviai pirmiausia pasuko į banką. Gatvės buvo plačios, išgrįstos skalda ir rūpestingai laistomos. Keleivių žvilgsnį traukė didžiuliai visokiausių prekybos įmonių skelbimai. Pavienius aukso ieškotojus buvo pakeitę valdžios ir kapitalų susivienijimai. Visur tegirdėjai ūžiant mašinas, plaunančias aukso smiltis ir smulkinančias brangųjį kvarcą.

Už pastatų buvo auksingieji sąnašynai – didžiuliai žemės plotai, kur vyko kasinėjimai. Čia plušėjo bendrovių samdomi ir gerai apmokami rūdakasiai. Nebūtum galėjęs suskaičiuoti žemėje išraustų duobių. Geležiniai kastuvai žybčiojo saulėje, žerdami nesiliaujantį kibirkščių lietų. Darbininkai buvo įvairių tautybių žmonės. Jie nesivaidijo ir tyliai dirbo savo darbą: juk jie buvo tik samdiniai.

– Tačiau nereikia manyti, – tarė Paganelis, – kad Australijoje nebėra užsidegėlių, ieškančių aukso savo rizika. Aš žinau, kad daugelis jų parsisamdo bendrovėms; kitos išeities nėra, nes visas auksingąsias žemes valdžia pardavė arba išnuomojo. Tačiau tam, kuris nieko neturi, negali nusipirkti nei išsinuomoti žemės, lieka dar viena galimybė pralobti.

– Kokia? – paklausė ledi Elena.

– Džampingas, – atsakė Paganelis. – Taigi ir mes, neturį jokios teisės į tuos aukso klodus, vis dėlto galėtume pasidaryti turtuoliais, žinoma, jei laimė mums nusišypsotų.

– O kaip? – paklausė majoras.

– Pasinaudodami džampingu, kaip jau jums sakiau.

– O kas tai yra? – vėl paklausė majoras.

– Auksakasių tarpusavio susitarimas. Dėl jo dažnai kyla riaušės, griebiamasi smurto, bet valdžia niekaip negali jo panaikinti.

– Jūs, Paganeli, mums žadinate apetitą, – tarė Maknabsas.

– Na, žinoma. Čia įsigalėjusi taisyklė, kad jeigu kokiame nors eksploatuojamos vietovės sklypelyje dvidešimt keturias valandas, išskyrus didžiąsias šventes, nebuvo vykdomi kasinėjimo darbai, jis tampa visuomenės nuosavybe. Kas jį užima, gali kasinėti ir, jei lemta, pralobti. Taigi, Robertai, pasistenk aptikti tokią paliktą duobę, ir ji – tavo!

– Pone, Paganeli, neįkalbinėkite tokių minčių mano broliui, – tarė Merė Grant.

– Aš juokauju, brangioji mis, – atsakė Paganelis. – Ir Robertas tai gerai žino. Jis – auksakasys! Niekados! Dirbti žemę ir naudotis savo triūso vaisiais – geras dalykas. Bet rausti ją lyg kurmiui visai aklai dėl trupinėlio aukso – apgailėtinas amatas, ir reikia būti paskutiniu žmogumi, kad tuo verstumeis!

Aplankę svarbiausius rūdynus ir perėję transporto aikštę, kur dirvožemį daugiausia sudarė kvarcas, molingas skalūnas ir smėlis, atsiradęs uolienoms dūlant, keleiviai atsidūrė ties banku.

Tai buvo erdvus pastatas, viršum jo plevėsavo anglų vėliava. Glenarvaną maloniai priėmė vyriausiasis banko inspektorius.

Čia bendrovės pagal kvitus įneša žemės gelmėse rastą auksą.

Praėjo tie laikai, kai auksakasį eksploatavo kolonistas pirklys. Jis mokėdavo jam po penkiasdešimt tris šilingus už unciją, o pats parduodavo Melburne po šešiasdešimt penkis šilingus! Tiesa, pirklys, gabendamas auksą, rizikuodavo, nes keliuose siautėjo plėšikų gaujos, ir ne visada krovinys pasiekdavo paskirties vietą.

Banko inspektorius parodė lankytojams įdomių aukso pavyzdžių ir smulkiau papasakojo, kokiais būdais gaunamas šis metalas.

Gamtoje yra stambaus ir smulkaus aukso. Jo randama sulfiduose, suneštinėje žemėje arba kvarco gyslose. Todėl, atsižvelgiant į dirvožemio prigimtį, jis kasamas paviršiuje arba žemės gelmėse.

Upokšnių, slėnių ir duburių dugne auksas guli grūdelių, žvynelių, plokštelių sluoksniais.

Smulkus auksas, atsiradęs sudūlėjus kvarco uolienoms, priešingai, koncentruojasi vienoje vietoje, krūvoje, arba, anot auksakasių, „kišenėlėmis“. Viena tokia kišenėlė gali padaryti žmogų turtingą.

Aleksandro kalne aukso telkinių daugiausia aptinkama molio sluoksniuose ir skalūno uolų plyšiuose. Čia pasitaiko grynuolių lizdų; čia laimingas auksakasys dažnai tampa pelningų kasyklų savininku.

Keleiviai, apžiūrėję įvairius aukso pavyzdžius, greitosiomis perėjo visą banko mineralogijos muziejų. Jie pamatė suklasi-

fikuotus visus Australijos žemės lobius. Australija turtinga ne vien aukso: ją visiškai teisingai galima pavadinti didžiule skrynia, kurioje gamta laiko savo brangenybes. Po stiklais švitėjo baltasis topazas, savo grožiu besivaržąs su Brazilijos topazais, almadinas, epidotas – gražus žalios spalvos silikatų grupės mineralas; nepaprastai puikūs raudoni ir rausvi rubinai, šviesiai ir tamsiai mėlyni safyrai, panašūs į korundą ir tokie reti kaip Malabaro ar Tibeto safyrai; spindį rutilai ir pagaliau nedidelis deimanto kristalas, rastas Tarono pakrantėse. Nieko netrūko šioje žėrinčioje brangakmenių kolekcijoje, o apsodams aukso toli ieškoti nereikėjo. Jo čia buvo gausu.

Glenarvanas padėkojo banko inspektoriui ir atsisveikino su juo. Paskui keleiviai vėl grįžo į kasyklas.

Paganelis, kad ir koks abejingas šio pasaulio turtams, žingsnį žengęs, vis sustodavo ir atidžiai žiūrėdavo į tą turtingą žemę. Tai buvo stipriau už jo valią: net draugų pašaipos nieko nepadėjo. Jis kas akimirką lankstėsi, kilnojo akmenis, atidžiai apžiūrinėdavo uolienas, kvarco nuolaužas, bet paskui tuoj pasipiktinęs sviesdavo šalin. Taip jis darė visą laiką.

– Kas jums, Paganeli, – paklausė jį majoras, – jūs ką nors pametėte?

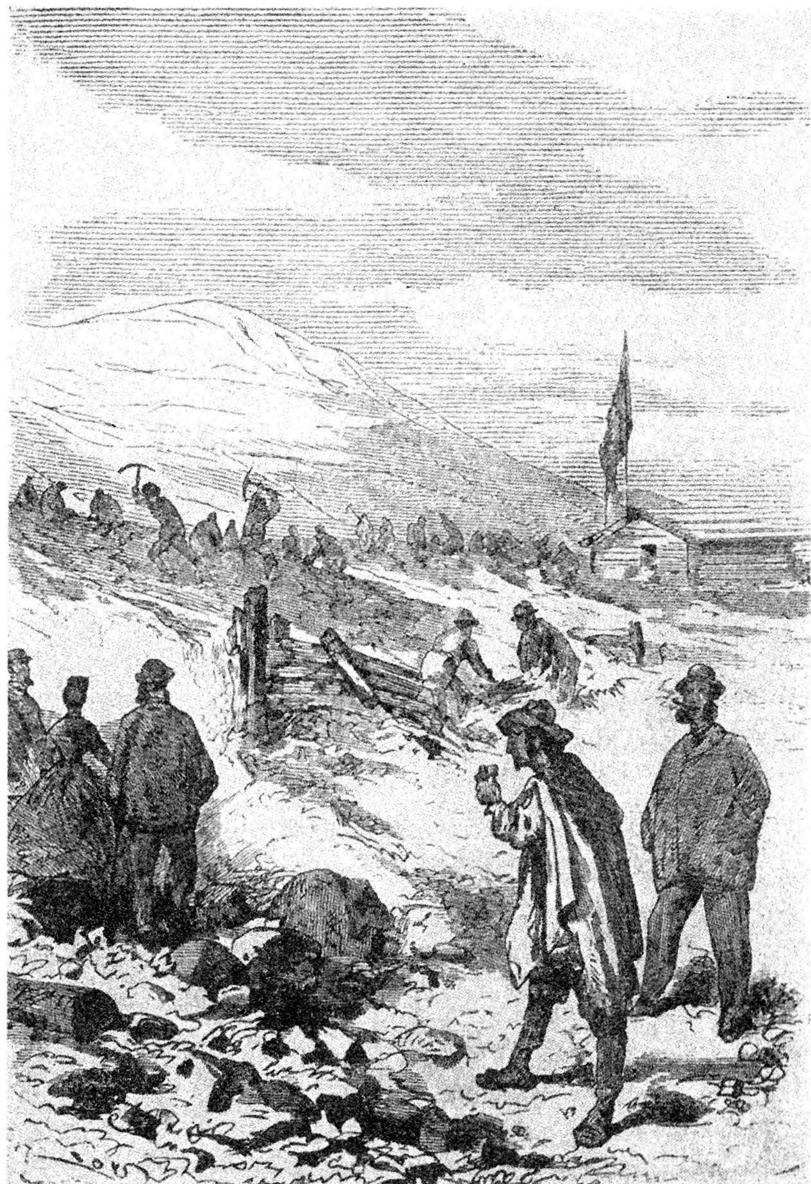
– Žinoma, – atsakė Paganelis, – mes visi galime sakytis pametę tai, ko neradome šioje aukso ir brangakmenių šalyje. Nežinau kodėl, bet jaučiu, jog būtų malonu išsivežti iš čia kelių uncijų arba net ir dvidešimties svarų aukso grynuolį.

– O ką su juo veiktumėte, mielasis? – paklausė Glenarvanas.

– Ak, žinočiau, kur jį padėti, – atsakė Paganelis. – Padovanočiau savo tėvynei! Padėčiau į Prancūzijos banką...

– Ir jį priimtų?

– Žinoma, pakeisdami į geležinkelių obligacijas!

Paganelis kas akimirką lankstėsi, kilnojo akmenis, atidžiai apžiūrinėdavo uolienas, kvarco nuolaužas, bet paskui tuoj pasipiktinęs sviesdavo šalin.

Visi sveikino Paganelį, pasiryžusį taip „apdovanoti“ savo tėvynę, o ledi Elena palinkėjo jam surasti didžiausią pasaulyje aukso grynuolį.

Taip juokaudami, keleiviai apėjo didesnę kasyklų dalį. Visur buvo dirbama kruopščiai, bet be jokio gyvumo, mechaniškai.

Pavaikščiojus porą valandų, Paganelis nužiūrėjo visiškai padorią smuklę ir pasiūlė ten užeiti ir palaukti vežimo. Ledi Elena sutiko, o kadangi smuklėje prie tuščio stalo nesėdėsi, Paganelis paprašė smuklininką kokio nors vietinio gėrimo.

Smuklininkas atnešė kiekvienam po stiklą noblerio. Nobleris – kitaip tariant, grogas, tik proporcijos imamos atvirkščiai: ne taurelė degtinės į stiklą vandens, o taurelė vandens į stiklą degtinės, kuri pasaldinama ir geriama. Tai tikrai australiškas gėrimas, ir smuklininkas nustebo, kad keleiviai jį atmiešė grafinu vandens ir pasidarė anglišką grogą.

Kalbėjosi apie kasyklas ir auksakasius. Tam geresnės progos nė nerasi. Paganelis, nors ir labai patenkintas tuo, ką matė, tvirtino, kad tada, tik pradėjus kasti auksą Aleksandro kalne, buvę daug įdomiau.

– Žemė tada buvo išrausiota ir nusėta legionais darbščių skruzdėlių, ir dar kokių skruzdėlių! Visi emigrantai plušėjo kaip skruzdėlės, tik, deja, nebuvo tokie apdairūs kaip jos. Auksas apsuko jiems galvas. Gėrė, linksminosi; smuklė, kur dabar sėdime, buvo „tikras pragaras“, kaip sakydavo tada žmonės. Lošimas kauleliais baigdavosi peiliais. Policija nieko negalėdavo padaryti, ir dažnai kolonijos gubernatorius turėdavo siųsti kariuomenės būrius įšėlusiems auksakasiams numalšinti. Pagaliau jam pavyko juos apraminti: apdėjo aukso ieškotojus mokesčiais, kuriuos ne be vargo pavykdavo surinkti, bet apskritai čia buvo daug ramiau negu Kalifornijos aukso kasyklose.

– Ar kiekvienas gali būti auksakasiu? – paklausė ledi Elena.

– Taip. Tam brandos atestato nereikia. Užtenka stiprių rankų. Skurdo vejami avantiūristai daugiausia atvykdavo į kasyklas be cento; šiek tiek pasiturį – su kirtikliu, vargšai – tik su peiliu, ir nė vieno padoraus amato jie nebuvo ėmęsi taip įnirtingai, kaip šito. Neįprastai atrodė tada šios auksingosios apylinkės! Žemė buvo nusėta palapinėmis, brezentais, lūšnelėmis, žeminėmis, barakais iš lentų ir šakų. Jų viduryje stovėjo puošni gubernatoriaus palapinė su Britanijos vėliava, mėlynos multininės jo agentų palapinės, krautuvėlės pinigų keitėjų, aukso supirkinėtojų, pirklių, kurie plėšė didelius pinigus čia, turto ir skurdo maišatyje. Jie iš karto pralobo. Kad būtumėt matę tuos digerius ilgomis barzdomis, raudonais medvilniniais marškiniais, gyvenančius purve ir drėgmėje! Oras be perstojo gaudė nuo kirtiklių smūgių, žemėje pūvą gyvulių lavonai skleidė nepakenčiamą tvaiką. Troškūs dulkių debesys gaubė nelaiminguosius, tarp kurių mirtingumas buvo nepaprastai didelis, ir, jeigu ne toks sveikas klimatas, tikriausiai juos visus būtų išpjovusi šiltinė. O, jeigu visiems tiems avantiūristams būtų pasisekę! Bet tiek vargę, jie nieko nelaimėdavo, ir, nors vienas kitas auksakasys pralobdavo, šimtas, du, o gal net ir tūkstantis mirdavo skurde ir nevilty.

– Gal galėtumėt pasakyti, Paganeli, kaip jie gaudavo iš žemės auksą? – paklausė Glenarvanas.

– Labai paprastai, – atsakė Paganelis. – Pirmi aukso ieškotojai plaudavo auksą taip, kaip tebepraktikuojama kai kur Sevenų kalnuose, Prancūzijoje. Dabar bendrovės daro kitaip: jos ieško pačių gyslų, teikiančių ir grynuolių, ir žvynelių, ir plokštelių. Tada aukso ieškotojai tenkinosi auksingojo smėlio plovimu – ir viskas. Jie kasė žemę atrinkdami tuos sluoksnius,

kuriuose manė esant aukso, ir plovė juos vandeniu, norėdami atskirti brangųjį metalą. Plovimui naudojo tam tikrą amerikietišką indą, „lopšį". Tai buvo penkių ar šešių pėdų ilgio dėžė, panaši į atidengtą karstą, tik perskirta perpus. Vienoje dalyje buvo įtaisyti sietai: pirmas retesnis, o kiti visi tankesni; antra dalis į apačią ėjo siauryn. Ant viršutinio sieto su smėliu būdavo pilamas vanduo, maišant ranka ar teliūskuojant patį indą. Akmenys pasilieka viršutiniame siete, mineralai, smiltys – apatiniuose, o žemė išbėga su vandeniu pro apatinę angą. Štai kokiu prietaisu tada naudotasi.

– Bet pirma reikėjo tokį prietaisą turėti, – tarė Džonas Menglas.

– Jį nusipirkdavo iš pralobusių ar nusigyvenusių auksakasių, žiūrint, kaip pasitaikydavo, – atsakė Paganelis, – arba ir be jo išsiversdavo.

– O kuo jį pakeisdavo? – paklausė Merė Grant.

– Vėtykle, brangioji Mere, paprasčiausia geležine vėtykle. Žemę vėtė kaip grūdus; tik vietoj kviečių kartais gaudavo aukso grūdus. Pirmais metais ne vienas auksakasys šitokiu būdu pralobo. Matote, bičiuliai, geri buvo laikai, nors batų pora kainavo pusantro šimto frankų, o limonado stiklinė – dešimt šilingų! Pirmas atėjęs, niekada nesigailėsi. Aukso buvo gausybė, tiesiog žemės paviršiuje; upeliai – metalu iškloti. Jo rasdavai net Melburno gatvėse. Aukso dulkes vartojo gatvių grindiniui. Nuo 1852 metų sausio 26-osios iki vasario 24-osios iš Aleksandro kalno į Melburną su vyriausybės apsauga buvo išgabenta aukso maždaug už 8 238 750 frankų. Vidutiniškai per dieną už 164 725 frankus.

– Tiek maždaug skiriama Rusijos carui per metus, – tarė Glenarvanas.

– Vargšas caras! – įsiterpė majoras.

– Ar pasitaikydavo kam nors staigiai pralobti? – paklausė ledi Elena.

– Pasitaikydavo.

– Ar žinote tokių atvejų? – tarė Glenarvanas.

– O kaipgi, 1852 metais Balarato apygardoje buvo rastas penkių šimtų septyniasdešimt trijų uncijų grynuolis, Džipslande – septynių šimtų aštuoniasdešimt dviejų uncijų, o 1861 metais – aštuonių šimtų trisdešimt keturių uncijų. Pagaliau vis tame pat Balarate vienas auksakasys rado šešiasdešimt penkių kilogramų grynuolį. Skaičiuojant po 1722 frankus už svarą, išeitų 223 860 frankų! Nieko sau toks kastuvo bakstelėjimas, duodąs 11 000 frankų rentą!

– O kaip išaugo dabartinė aukso produkcija nuo to laiko, kai buvo atrastos kasyklos? – paklausė Džonas Menglas.

– Nepaprastai išaugo, brangusis Džonai. Šio amžiaus pradžioje tebuvo iškasama vos už 47 milijonus frankų per metus, o dabar, įskaitant Europos, Azijos ir Amerikos kasyklas, už 900 milijonų, beveik milijardą.

– Vadinasi, pone Paganeli, – tarė Robertas, – net toje vietoje, kur esame, po mūsų kojomis gali būti daug aukso?

– Taip, mano berniuk. Milijonai! Bet mes niekiname auksą ir todėl jį mindžiojame!

– Vadinasi, Australija – labai laimingas kraštas!

– Ne, Robertai, – atsakė geografas. – Aukso kraštai nėra laimingi. Jų gyventojai – dykaduoniai, ten niekada neišaugs stipri ir darbšti karta. Pažiūrėk į Braziliją, Meksiką, Kaliforniją, Australiją! Kuo jos virto devynioliktame amžiuje? Pirmauja tie kraštai, kurie turi ne aukso, o geležies, mano berniuk.

Penkioliktas skyrius
AUSTRALIAN AND NEW ZEALAND GAZETTE

Sausio 2-ąją, saulei tekant, keleiviai perėjo auksingųjų rajonų ir Talboto grafystės sieną. Dabar jie žygiavo dulkėtais Delhauzio grafystės keliais. Po keleto valandų persikėlė per Kolbano ir Kempespio upes 144°35' ir 144°45' geografinės ilgumos. Pusė kelio jau buvo nueita. Dar pora savaičių tokios sėkmingos kelionės, ir jie pasieks Tufoldo įlankos krantus.

Tarp kitko, visi jautėsi puikiai. Paganelio žodžiai, kad Australijos klimatas sveikas, pasitvirtino. Labai mažai ar visiškai jokios drėgmės, pakeliama kaitra. Arkliams ir jaučiams nebuvo ko skųstis. Juo labiau žmonėms.

Tik nuo Kemden Bridžo šiek tiek pasikeitė žygio tvarka. Airtonas, sužinojęs apie piktadarišką geležinkelio katastrofą, ėmėsi atsargumo priemonių, iki tol visiškai nereikalingų. Raiteliai turėjo nė valandėlės neišleisti iš akių vežimo. Postovių metu vienas visada eidavo sargybą. Kiekvieną rytą ir vakarą vyrai užsitaisydavo šautuvus. Buvo aišku, kad apylinkėje siaučia piktadarių gauja; nors keleiviams negrėsė tiesioginis pavojus, šiaip ar taip, reikėjo būti budriems.

Nėra reikalo pridurti, kad visa tai buvo slepiama nuo ledi Elenos ir Merės Grant, nes Glenarvanas nenorėjo jų gąsdinti.

Iš tikrųjų buvo pagrindo taip elgtis. Už neatsargumą ar neapdairumą galėjai brangiai sumokėti. Be to, ne vien Glenarvanui kėlė nerimą gaujos pasirodymas. Nuošalių vietovių bei stočių gyventojai ir skvoteriai, bijodami staigaus ir netikėto užpuolimo, ėmėsi visų apsaugos priemonių. Nakčiai užsirakindavo namuose, paleisdavo šunis, kurie lodavo išgirdę mažiausią krebžtelėjimą. Nė vienas piemuo nejodavo vakare parginti savo

didelių bandų nepasikabinęs karabino prie balno gugos. Kolonistai, iki tol miegoję prie atdarų langų ir durų, temstant rūpestingai užšaudavo visas velkes. Visi pasidarė nepaprastai atsargūs, pasklidus žiniai apie piktadarystę ant Kemden Bridžo tilto.

Vietos administracija taip pat sujudo ir sustiprino budrumą. Į rajonus buvo išsiuntinėti žandarų būriai. Ypač susirūpinta telegrafu. Iki tol pašto karietos važiuodavo plentais be jokios apsaugos. O tą dieną, kaip tik tada, kai Glenarvano būrelis perkirto Kilmoro–Hitkouto kelią, pro šalį pilnu gaistu pralėkė pašto karieta, keldama dulkių sūkurius. Kad ir kaip greitai ji dingo iš akių, tačiau Glenarvanas pastebėjo karabinais ginkluotus policininkus, jojančius iš abiejų karietos pusių. Galėjai pamanyti, kad grįžo baisieji laikai, kai, atradus pirmas aukso kasyklas, į Australiją ėmė plūsti Europos visuomenės atmatos.

Už mylios nuo Kilmoro kelio vežimas įriedėjo į milžinišką mišką. Pirmąkart, vykdami nuo Bernuilio kyšulio, keleiviai atsidūrė viename iš tų Australijos miškų, kurie traukiasi keliolika laipsnių.

Keleiviai šūktelėjo iš nuostabos išvydę eukaliptus. Jų aukštis siekė du šimtus pėdų, o akytos žievės storis – penkis colius. Dvidešimties pėdų storio kamienai, varvą kvapiais sakais, buvo lygūs ir tiesūs: per šimtą penkiasdešimt pėdų nuo žemės ant jų nebuvo matyti jokios šakelės, jokios atžalėlės. Tekintojas nebūtų dailiau padaręs. Eukaliptų miškas atrodė lyg begalinėm eilėm išrikiuotos vienodos kolonos. Jų viršuje šakos su simetriškais lapais atstojo kapitelius. Lapų pažastyse kabojo pavieniai žiedai, panašūs į apverstas urnas.

Vėjas laisvai dvelkė po šiuo amžinai žaliuojančiu skliautu. Oro srovės be paliovos džiovino žemę. Arkliai, jaučių kaimenės, vežimai lengvai galėjo keliauti tarp retai suaugusių medžių,

Eukaliptų miškas

kurie atrodė lyg sužymėtos kirtimo gairės. Čia nebuvo nei nepereinamų tankumynų su dygiais krūmokšniais, nei žmogaus kojos neliestų vietų, kur privirtę medžių ir viską apraizgiusios lianos ir kur tik ugnimi ir kirviu keleivis gali prasiskinti kelią. Žali kilimai po medžiais, žali skėčiai viršuje, tolima išlakių kolonų perspektyva, beveik jokio šešėlio, apskritai beveik jokio pavėsio, savotiška šviesa, tartum ji sklistų pro ploną audeklą, taisyklingi atspindžiai žemėje, ryškus šviesos ir šešėlių žaismas, – visa tai buvo neįprastas reginys, kupinas naujų įspūdžių. Australijos girios visiškai nepanašios į Naujojo Pasaulio girias, o eukaliptas, čiabuvių vadinamas tara ir priklausąs mirtiniams, kurių visų rūšių nė nesuskaičiuosi, – nuostabiausias Australijos augmenijos medis.

Po šiais žaliais skliautais nėra nei pavėsio, nei gilios tamsos dėl to, kad eukaliptų lapai auga visiškai kitaip negu kitų medžių. Jie atsigręžę į saulę ne plokštuma, o statmenai. Akis tuos keistus lapus mato tik iš šono. Todėl saulės spinduliai praslysta pro juos iki žemės tarsi pro žaliuzes.

Visi atkreipė į tai dėmesį ir buvo nustebę. Kodėl lapai taip keistai auga? Kaip paprastai, kreipėsi į Paganelį. Jis, nė kiek nesutrikęs, paaiškino.

– Aš stebiuosi, – tarė jis, – ne gamtos keistybėmis: gamta žino, ką daro, o botanikais, kurie ne visuomet žino, ką sako. Gamta neapsiriko suteikdama šiems medžiams ypatingus lapus, bet žmonės prašovė pro šalį, pavadindami juos eukaliptais.

– O ką reiškia tas žodis? – paklausė Merė Grant.

– Tai graikiškas žodis, kuris reiškia „aš gerai dengiu“. Gamtininkai savo apsirikimą pasistengė nuslėpti graikišku terminu, kad ne taip kristų į akis, bet visiems aišku, kad eukaliptas blogai dengia.

– Sutinku su jumis, brangusis Paganeli, – tarė Glenarvanas, – bet pasakykite mums, kodėl jo lapai taip auga?

– Priežastis labai paprasta, mielieji, – atsakė Paganelis, – ir jums bus nesunku ją suprasti. Šiame krašte, kur oras sausas, kur retai lyja ir žemė išdžiūvusi, medžiams nereikia nei vėjo, nei saulės. Nėra drėgmės, nėra ir syvų. Todėl šie siauri lapai stengiasi patys apsiginti nuo saulės, kad per daug neišgarintų vandens. Štai kodėl jie atsigręžia ne visa plokštuma, o šonu. Nieko nėra protingesnio už lapą.

– Bet ir didesnio egoisto už jį nerasime, – atkirto majoras. – Rūpinasi tik savimi ir visiškai pamiršta keleivius.

Visi širdies gilumoje pritarė majorui, tik ne Paganelis, kuris, nors be perstojo šluostėsi nuo kaktos prakaitą, bet jautėsi laimingas, jodamas nepavėsinga giria. Tačiau iš tikrųjų buvo ko gailėtis, kad lapai taip keistai auga: kelionė per eukaliptų girias dažniausiai užtrunka labai ilgai ir yra varginanti, nes niekas nesaugo nuo svilinančios saulės.

Visą dieną vežimas riedėjo begalinėmis eukaliptų galerijomis. Keleiviai nesutiko nei laukinio, nei keturkojo. Tik aukštai, medžių viršūnėse, tupėjo vos įžiūrimos kakadu ir iš tolo jų čiauškėjimas panėšėjo į šnabždesį. Retkarčiais alėjos tolumoje praskrisdavo papūgėlės, švytuodamos margaspalvėmis plunksnomis. Bet apskritai didžiulėje žalioje šventovėje viešpatavo gūdi tyla. Buvo girdėti tik arklių kanopų bildesys, vienas kitas keleivių žodis, girgždą vežimo ratai ir kartkartėmis savo rambius jaučius raginančio Airtono balsas.

Vakarui atėjus, keleiviai sustojo po eukaliptais, kurie liudijo apie neseniai buvusį gaisrą. Medžiai atrodė lyg aukšti dirbtuvių kaminai, nes liepsna išdegino vidų nuo viršaus iki apačios. Tačiau jie nenudžiūvo, nors ir buvo likusi tik žievė. Šis blogas

skvoterių ir čiabuvių paprotys neatsargiai elgtis stovyklose su ugnimi baigs išnaikinti tuos puikius medžius kaip ir šimtamečius Libano kedrus.

Paganelio patarimu Olbinetas viename tokiame uokse sukūrė laužą vakarienei virti; iš karto ėmė gerai traukti, ir dūmai pakilo iki viršūnės, kur pranyko tamsioje lapijoje. Naktį dėl visa ko Airtonas, Malredis, Vilsonas ir Džonas Menglas budėjo pakaitomis ligi aušros.

Rytojaus dieną, sausio 3-ąją, jie vėl keliavo per tą nesibaigiančią girią su daugybe ilgų, simetriškų alėjų. Galėjai pamanyti, kad galo krašto jai nebus. Tačiau į pavakarę medžių eilės ėmė retėti, ir už kelių mylių nedidelėje lygumoje pasirodė grupė taisyklingų namų.

– Seimuras! – šūktelėjo Paganelis. – Paskutinis Viktorijos provincijos miestas mūsų kelyje.

– Ar jis didelis? – paklausė ledi Elena.

– Paprastas bažnytkaimis, bet ilgainiui taps miestu.

– Ar ten rasime kokį padorų viešbutį? – paklausė Glenarvanas.

– Tikiuosi, – atsakė geografas.

– Na, tai greičiau į Seimurą, nes mūsų ištvermingosioms keleivėms, manau, ne pro šalį bus nors vieną naktį kaip reikiant pailsėti.

– Merė ir aš sutinkame, – atsakė ledi Elena, – jei tik nebus dėl to per daug rūpesčių ir gaišto.

– Visiškai ne, – tarė Glenarvanas. – Be to, gyvuliai irgi pavargę. O rytoj, auštant, keliausime toliau.

Buvo devinta valanda. Mėnulis jau leidosi, įstriži jo spinduliai nyko ūkuose. Temo. Su vadovu Paganeliu, kuris atrodė viską puikiai žinąs, nors niekada čia nebuvo buvęs, būrelis at-

sidūrė plačiose Seimuro gatvėse. Paganelis instinktyviai atvedė keleivius tiesiai prie „Šiaurės Britanijos“ viešbučio.

Arkliai ir jaučiai buvo nuvesti į arklidę, vežimas pastatytas pašiūrėje, o keleiviai sutalpinti gana patogiuose kambariuose. Dešimtą valandą visi susėdo prie stalo, padengto pagal misterio Olbineto nurodymus. Paganelis, ką tik grįžęs iš miesto su Robertu, savo naktinius įspūdžius papasakojo labai trumpai, mat ničnieko nematė tamsoje.

Tačiau ne toks išsiblaškęs žmogus būtų pastebėjęs sambrūzdį Seimuro gatvėse: žmonės visur būriavosi, kalbėjosi tarpusavy stovėdami ant namų slenksčių, kažko sunerimę klausinėjo vienas kitą, garsiai skaitė tos dienos laikraščius, komentavo, ginčijosi. Visa tai būtų patraukę ir neatidaus žiūrovo dėmesį, bet Paganelis nieko nepastebėjo.

O majoras, net neišėjęs iš viešbučio, pajuto, kad miestelio gyventojai ne juokais persigandę. Pasikalbėjęs dešimt minučių su plepiu viešbučio savininku Diksonu, jis sužinojo, kas įvyko. Bet nė žodžiu neprasitarė apie tai kitiems.

Tik po vakarienės, kai ledi Elena, Merė ir Robertas nuėjo į savo kambarius, majoras sulaikė draugus ir tarė jiems:

– Sandhersto geležinkelio katastrofos kaltininkai išaiškinti.

– Jie suimti? – skubiai paklausė Airtonas.

– Ne, – atsakė Maknabsas, lyg nepastebėjęs klausimo skubotumo, beje, labai pateisinamo tokiomis aplinkybėmis.

– Gaila, – pridūrė Airtonas.

– O kas gi kaltininkai? – paklausė Glenarvanas.

– Prašom paskaityti, – atsakė majoras, paduodamas Glenarvanui *Australian and New Zealand Gazette,* – ir pamatysite, kad policijos inspektorius neapsiriko.

Glenarvanas garsiai perskaitė tokią žinutę:

Sidnėjus, 1866 metų sausio 2 diena. – Visi tikriausiai atsimena katastrofą, įvykusią praėjusiais metais, naktį iš gruodžio 29-osios į 30-ąją, Kemden Bridže, už penkių mylių nuo Kaslmeino stoties, Melburno–Sandhersto geležinkelio ruože. Naktinis 11 val. 45 min. ekspresas, važiuodamas visu greičiu, įkrito į Latono upę.

Kemdeno tiltas tuo metu buvo paliktas neuždarytas.

Keleivių apiplėšimas po katastrofos, sargo lavonas, rastas už pusės mylios nuo Kemden Bridžo, liudija, kad tai piktavališkas nusikaltimas.

Ir iš tikrųjų tardytojas nustatė, kad nusikaltimą įvykdė gauja katorgininkų, prieš pusę metų pabėgusių iš Perto kalėjimo Vakarų Australijoje, tuo momentu, kai buvo keliami į Norfolko salą.*

Gauja susideda iš 29 žmonių: jų vadas – kažkoks Benas Džoisas, pavojingiausias piktadarys, prieš keletą mėnesių atvykęs nežinia kokiu laivu į Australiją, iki šiol vis išsisukdavo nuo teisingumo rankos.

Miestų gyventojai, kolonistai ir skvoteriai prašomi imtis apsaugos priemonių ir pranešinėti vyriausiajam policijos inspektoriui visas žinias, kurios greičiau padėtų surasti nusikaltėlius.

D. P. Mičelis

Glenarvanui baigus skaityti, Maknabsas atsigręžė į geografą ir tarė:

– Štai matote, Paganeli, ir Australijoje gali būti katorgininkų!

– Aišku, pabėgėlių gali būti! – atsakė Paganelis. – Bet ne ištremtųjų. Jiems čia draudžiama gyventi.

---

* Norfolko sala yra į rytus nuo Australijos. Čia siunčiami ir kalinami recidyvistai ir nepataisomi nusikaltėliai. Jiems taikomas specialus katorginis režimas. (Aut. past.)

– Bet, šiaip ar taip, jų yra, – įsiterpė Glenarvanas. – Tik aš nemanau, kad jų pasirodymas galėtų pakeisti mūsų planus ir sutrukdyti kelionę. Kokia tavo nuomonė, Džonai?

Džonas Menglas ne tuojau atsakė; jis svyravo: nenorėjo įskaudinti kapitono Granto vaikų, pasiūlydamas kuriam laikui nutraukti ieškojimus, be to, bijojo įstumti ekspediciją į pavojų.

– Jei su mumis nebūtų ledi Glenarvan ir mis Grant, – tarė jis, – aš nė kiek nesijaudinčiau dėl šitų nudriskėlių gaujos.

Glenarvanas suprato jį ir pridūrė:

– Savaime aišku, kad savo tikslo mes neatsisakysime; bet gal būtų protingiau, jei moterų labui grįžtume į Melburną ir iš ten „Dunkanu" plauktume į rytus ieškoti kapitono Granto pėdsakų. Kaip manote, Maknabsai?

– Pirma norėčiau išgirsti Airtono nuomonę, – atsakė majoras.

Tas, tiesiogiai užklaustas, pažvelgė į Glenarvaną.

– Nuo mūsų iki Melburno, – tarė jis, – du šimtai mylių, ir aš manau, kad pavojus, jei jis iš tikrųjų yra, vienodai gresia keliaujant ir pietų, ir rytų keliu. Abiem keliais mažai naudojamasi, ir nė vienas ne geresnis už kitą. Be to, netikiu, kad trisdešimt piktadarių išgąsdintų aštuonis gerai ginkluotus ir ryžtingus vyrus. Taigi, jei niekas geriau nesugalvos, siūlyčiau žygiuoti pirmyn.

– Teisingai, Airtonai, – tarė Paganelis. – Keliaudami toliau į rytus, gal aptiksime kapitono Granto pėdsakus. Grįždami į pietus, atvirkščiai, nuo jų tolsime. Taigi aš esu tos pačios nuomonės kaip jūs ir spjaunu į tuos Perto pabėgėlius, kurių doriems ir drąsiems žmonėms nėra ko bijoti!

Pasiūlymas nekeisti kelionės maršruto buvo nubalsuotas ir vieningai priimtas.

– Dar viena pastaba, sere, – tarė Airtonas, kai vyrai jau norėjo skirstytis. – Ar nevertėtų pasiųsti „Dunkanui“ įsakymą plaukti prie rytinio kranto?

– O kam? – atsakė Džonas Menglas. – Suspėsime jį išsiųsti, kai atvyksime į Tufoldo įlanką. Jei dėl kokios nors priežasties turėtume grįžti į Melburną, smarkiai gailėtumės neradę ten „Dunkano“. Be to, jis tikriausiai teberemontuojamas. Tad, aš manau, geriau palaukti.

– Gerai, – atsakė Airtonas nesispirdamas.

Rytojaus dieną būrelis, gerai apsiginklavęs ir viskam pasirengęs, išvyko iš Seimuro. Po pusvalandžio jis vėl atsidūrė eukaliptų girioje, kuri traukėsi į rytus. Glenarvanui labiau būtų patikę keliauti plynu lauku. Lygumoje mažesnis pavojus būti iš pasalų užpultiems negu tankiame miške. Bet pasirinkimo nebuvo, ir vežimas visą dieną riedėjo tarp didelių vienodų medžių. Vakare keleiviai peržengė šimtas keturiasdešimt šeštą dienovidinį ir sustojo nakvynės Mario apygardos pasienyje.

Šešioliktas skyrius
MAJORAS TVIRTINA, KAD TAI BEŽDŽIONĖS

Rytojaus dieną, sausio 5-ąją, keleiviai įžengė į didžiulę Mario apygardos teritoriją. Atkampi ir beveik negyvenama Mario apygarda traukiasi iki pat aukštų Australijos Alpių kalnagūbrių. Civilizacija dar nesuspėjo suskaldyti jos į grafystes. Tai menkai pažįstama ir retai lankoma Viktorijos provincijos dalis. Jos girios kada nors kris nuo medkirčio kirvio, o prerijos pavirs skvoterių kaimenių ganyklomis; bet iki šiol žemė čia – neliesta, tokia pat, kokia buvo, kai išniro iš Indijos vandenyno gelmių, atseit dykuma.

Šie plotai anglų žemėlapiuose pažymėti reikšmingu vardu: *Reserve for the blacks* – juodųjų rezervatas. Čia kolonistai žiauriai sugrūdo čiabuvius. Tolimose lygumose, tarp neįžengiamų miškų, jiems paskyrė kelis nužymėtus plotus, kur australų rasė pamažu visiškai išnyks. Kiekvienas baltasis – emigrantas, skvoteris, medkirtys – gali peržengti šių rezervatų sienas. Tik juodasis negali niekada iš ten išeiti.

Paganelis jodamas svarstė šį rimtą čiabuvių klausimą. Visi jam pritarė, kad nukariautos ir iš senųjų gyvenamųjų vietų išstumtos tautelės yra britų kolonijinės politikos pasmerktos merdėti ir išnykti. Šios pragaištingos linijos laikomasi visur, o ypač Australijoje. Pirmais kolonizacijos metais tremtiniai ir net patys kolonistai žiūrėjo į juodaodžius kaip į laukinius žvėris. Juos medžiojo, šaudė, masiškai naikino remdamiesi juristų autoritetu, esą australai paskelbti už įstatymo ribų ir todėl juos žudyti ne nusikaltimas. Sidnėjaus laikraščiai net siūlė efektingą būdą nusikratyti aplink Hunterio ežerą gyvenančiomis laukinių giminėmis – masiškai jas išnuodyti.

Kaip matome, anglai pirmais nukariavimo metais masinius žudymus laikė viena iš priemonių kolonizacijai vykdyti. Jų žiaurumai buvo neregėti. Australijoje jie elgėsi taip kaip Indijoje, kur išgalabijo penkis milijonus indų; kaip Kapo provincijoje, kur iš milijono hotentotų liko šimtas tūkstančių. Todėl čiabuvių gentys, naikinamos žiaurumu ir alkoholiu, smarkiai praretėjo ir baigia išnykti žemyne nuo mirtį nešančios civilizacijos. Tiesa, kai kurie gubernatoriai išleido įsakymus prieš kraugeriškus medkirčius. Keliais rimbo kirčiais baudžiamas baltasis, nupjovęs juodaodžiui nosį ar ausis arba nukirtęs mažąjį pirštą, „mentelę pypkei prisikimšti“. Bergždi grasinimai! Masinės žudynės plačiai paplito, ir ištisos laukinių giminės išnyko. Užten-

ka paminėti tik Van Dimeno salą, kur šio šimtmečio pradžioje vietinių gyventojų buvo penki tūkstančiai, o 1863 metais liko septyni! O neseniai žurnalas *Mercure* pranešė, kad į Hobartą atvyko paskutinis tasmanietis!

Nei Glenarvanas, nei majoras, nei Džonas Menglas neprieštaravo Paganeliui. Jei jie ir būtų buvę anglai, nebūtų gynę savo tėvynainių. Faktai buvo akivaizdūs, neginčytini.

– Prieš penkiasdešimt metų, – pridūrė Paganelis, – keliaudami jau būtume sutikę daugybę laukinių genčių, o dabar dar nė vieno čiabuvio nematėme. Po šimto metų juodoji rasė šiame žemyne bus visiškai išnykusi.

Iš tikrųjų rezervatas atrodė visiškai tuščias. Nei stovyklų, nei trobelių. Vien lygumos ir pakaitomis didžiuliai miškai. Vietovaizdis pamažu darėsi nykesnis. Rodės, jokia gyva būtybė – nei žmogus, nei gyvulys – neužklysta į tolimąsias apylinkes, kai Robertas, sustojęs priešais eukaliptų guotą, sušuko:

– Beždžionė! Žiūrėkite, beždžionė!

Ir parodė didelę juodą būtybę, kuri nepaprastai mikliai sliuogė šakomis, karstėsi medžių viršūnėmis, tartum plėviniais sparnais laikydamasi ore. Argi šiame keistame krašte beždžionės skraido kaip tos savotiškos lapės, kurias gamta apdovanojo šikšnosparnio sparnais?

Vežimas sustojo, ir visi sužiuro į būtybę, pamažu išnykstančią eukalipto aukštybėse. Bet netrukus ji žaibo greitumu nusliuogė žemėn ir, visaip kraipydamasi ir šokinėdama, leidosi bėgti, paskui ilgomis savo rankomis vėl kibo į lygų didžiulio gumamedžio kamieną. Keleiviai neįsivaizdavo, kaip ji užšliauš tokiu tiesiu ir lygiu medžiu, kurio net abiem rankom negalima apglėbti. Tačiau beždžionė, kaukšėdama kažkokiu į kirvį panašiu įrankiu, vieną po kito iškirto kamiene nedidelius vienodo

atstumo įkarpus ir jais pasiekė gumamedžio šakas. Dar akimirka – ir dingo tarp lapų.

– O, kokia keista beždžionė! – tarė majoras.

– Tai ne beždžionė, o tikras australas, – atsakė Paganelis.

Geografo kelionės draugai nespėjo nė pečiais gūžtelėti, ir netoliese nuskambėjo šauksmai, kuriuos galima maždaug taip išreikšti: „Koo-eech! Koo-eech!“ Airtonas bakstelėjo kartimi jaučius, ir už kokių šimto žingsnių keleiviai netikėtai atsidūrė prie čiabuvių stovyklos.

Koks graudus reginys! Ant plynos žemės buvo pastatyta apie dešimt palapinių. Šitos „gunijos“ iš sustiegtų it čerpės medžio luobų tik iš vienos pusės saugojo vargšus gyventojus. Skurdo iškankinti vargšai atrodė baisiai. Jų čia buvo apie trisdešimt – vyrų, moterų ir vaikų, – apsivilkusių kengūrų kailiais, kurių vien skutai karojo. Vežimui prisiartinus, jie leidosi bėgti. Bet keli Airtono žodžiai, pasakyti kažkokia nesuprantama tarme, rodės, juos nuramino. Jie sugrįžo, lyg patikėję, lyg vis dar bijodami, kaip gyvuliai, privilioti siūlomo skanėsto.

Laukiniai buvo nuo penkių pėdų ir keturių colių iki penkių pėdų ir šešių colių aukščio, tamsaus, bet ne visai juodo veido, sakytum paišini, garbiniuotais plaukais, ilgarankiai, išvirtusiais pilvais; jų kūnai buvo apžėlę, ištatuiruoti ir išmarginti randais, padarytais per laidojimo apeigas. Sunku įsivaizduoti veidą, kuris būtų didesnė priešingybė europiečių grožio idealui: didžiulė burna, suplota nosis, išsišovęs apatinis žandikaulis su baltais, atsikišusiais dantimis. Niekada žmonių padermė savo išvaizda taip nepanėšėjo į gyvulius.

– Robertas neapsiriko, – tarė majoras, – tai beždžionės, grynos veislės, jei norite, tačiau beždžionės!

– Maknabsai, – švelniai tarė ledi Elena, – negi pateisinate

tuos, kurie juos naikina kaip laukinius žvėris? Tie vargšai, šiaip ar taip, žmonės!

– Žmonės! – sušuko Maknabsas. – Daugiausia tarpinis padaras tarp žmogaus ir orangutano! Ir dar pridursiu, kad jei išmatuočiau jo veido kampą, pamatytumėt, jog jis toks pat kaip beždžionės!

Šiuo požiūriu Maknabsas teisingai kalbėjo. Čiabuvio australo veido kampas labai smailus, ir iš akies gali nustatyti, kad jis toks pat kaip orangutano, tai yra 60°–62°. Todėl ponas de Riencis pagrįstai siūlė priskirti šiuos nelaiminguosius prie ypatingo pitekomorfų – beždžionžmogių tipo.

Tačiau teisingesnė už Maknabsą buvo ledi Elena sakydama, kad tos būtybės, nors ir žemiausio išsivystymo laipsnio, turi sielą, kaip visi žmonės. Tarp gyvulio ir australo – neperžengiama praraja. Paskalis teisingai pasakė, kad „žmogus – ne gyvulys", bet čia pat išmintingai pridūrė „ir ne angelas".

Tačiau šiuo atveju ledi Elena ir Merė Grant paneigė pastarąjį didžiojo mąstytojo tvirtinimą. Gailestingosios moterys išlipo iš vežimo, meiliai tiesė rankas tiems vargšams, siūlė maisto, kurį laukiniai rijo, net baisu buvo žiūrėti. Čiabuviai juo labiau galėjo palaikyti ledi Eleną dievybe, nes pagal jų tikėjimą juodaodis po mirties pavirstąs baltuoju.

Keleivėms ypač kėlė gailestį moterys. Nėra sunkesnės dalios pasaulyje, kaip australės dalia; pamotė gamta net nesuteikė jai nė truputėlio patrauklumo. Tai vergė, kurią vyras pagrobia prievarta ir kuri vietoj vestuvinės dovanos iš savo valdovo gauna lazdų. Po vestuvių ji be laiko susensta, ant jos pečių gula visi sunkieji klajokliško gyvenimo darbai: ji visur nešiojasi karklinėje nešiotėje vaikus, žūklės ir medžioklės įrankius, nešulius *phormium tenax* augalo, iš kurio mezga tinklus. Ji turi išmaitinti

visą šeimą; gaudo driežus, oposumus, gyvates; kartais dėl jų įsirango į medžių viršūnes; jos pareiga rūpintis kuru laužui, plėšti medžių luobą palapinėms. Vargšas nešulinis gyvulys, ji nežino poilsio ir maitinasi tik vyro paliktomis išėdomis.

Tuo metu keletas šių nelaimingųjų, matyt, seniai neturėjusių burnoje valgio, mėgino grūdais prisivilioti paukščius. Jos gulėjo išsitiesusios ant karštos žemės lyg negyvos, ištisas valandas laukdamos kokio kvailo paukštelio nutupiant rankos atstu. Kitokių žabangų nežinojo, ir tik Australijos paukščius šitaip galima gaudyti.

O laukiniai vyrai, paveikti taikaus ir gero elgesio, apspito keleivius, kuriems dabar jau reikėjo kovoti su nepaprastai išsivysčiusiais grobikiškais jų polinkiais. Kalbėjo jie kažkaip ypatingai, švilpdami ir pliauškėdami liežuviu. Tai priminė gyvulių riksmą. Bet kartais jų balsas skambėdavo nepaprastai švelniai, maloniai, dažniausiai jie kartojo žodį „noki, noki“, mostais pakankamai aiškiai rodydami, ką jis reiškia. „Duok, duok!“ – kaulijo jie, pamatę kokį keleivių daiktelį. Misteris Olbinetas vos ne vos apgynė bagažo skyrių, ypač ekspedicijos maisto atsargas. Išbadėję vargšai grėsmingai žvilgčiojo į vežimą, šiepė iltis; matyt, kada nors buvo draskę žmogieną. Dauguma australų genčių taikos metu – ne žmogėdros, bet retas laukinis atsisakytų nugalėto priešo mėsos.

Ledi Elenos prašomas, Glenarvanas liepė padalyti laukiniams maisto. Tie suprato jo žodžius ir iš džiaugsmo ėmė taip staugti, jog būtų sugraudinę net kiečiausią širdį. Taip staugia uždaryti laukiniai žvėrys, kai sargas jiems atneša kasdienį maisto davinį. Nors ir nesutikdamas su Maknabsu, negalėjai nepripažinti, kad ši rasė turi daug ką bendra su gyvuliu.

Misteris Olbinetas, būdamas gerai išauklėtas, norėjo pirma pavalgydinti moteris. Bet nelaimingosios nedrįso valgyti, kol

nepasisotins žiaurūs jų vyrai. O tie puolė sausainius ir džiovintą mėsą tarsi grobį.

Merė Grant, pagalvojusi, kad jos tėvas yra tokių pat žiaurių laukinių nelaisvėje, apsipylė ašaromis. Ji gyvai įsivaizdavo, kaip sunku dabar belaisviui tėvui kęsti skurdą, alkį ir blogą laukinių elgesį. Džonas Menglas stebėjo ją sunerimęs, nenuleisdamas akių. Jis atspėjo, kokios mintys slegia merginos širdį, ir pasiskubino pats paklausti „Britanijos" viršilą:

– Airtonai, ar jūs iš tokių pat laukinių rankų ištrūkote?

– Taip, kapitone, – atsakė Airtonas. – Vidurinės Australijos giminės panašios. Tik čia matote saujelę, o Darlingo pakrantėse gyvena daugybė laukinių giminių, kurias valdo žiaurūs vadai.

– Bet ką gi gali veikti europietis tarp šių laukinių? – paklausė Džonas Menglas.

– Tai, ką ir aš ten veikiau, – atsakė Airtonas. – Medžioja, žuvauja su jais, dalyvauja mūšiuose. Kaip jau jums esu sakęs, elgesys su belaisviu priklauso nuo to, kiek jis naudingas laukiniams, o protingas ir drąsus žmogus gali būti net labai jų gerbiamas.

– Bet jis pasilieka belaisviu? – paklausė Merė Grant.

– Ir jį seka dieną ir naktį, kiekvieną jo žingsnį, – pridūrė Airtonas.

– Tačiau jums, Airtonai, pavyko pabėgti, – įsiterpė į pokalbį majoras.

– Taip, misteri Maknabsai, per mūšį, kai mano giminė kovėsi su kaimynine gimine. Man pavyko. Ir aš nesigailiu, kad bėgau. Bet jei man reikėtų pakartoti viską iš pradžių, turbūt pasirinkčiau amžiną vergystę negu kančias, kurias patyriau klaidžiodamas Vidurinės Australijos dykumose. Linkėčiau, kad kapitonas Grantas nesiryžtų tokiam neprotingam žingsniui!

– Iš tiesų, mis Mere, – atsakė Džonas Menglas, – turime tik džiaugtis, kad jūsų tėvas čiabuvių nelaisvėje. Mes greičiau rasime jo pėdsakus, negu jam klaidžiojant Australijos giriose.

– Jūs vis tikitės jį surasti? – paklausė mergina.

– Aš visą laiką tikiuosi, mis Mere, kada nors pamatyti jus laimingą!

Ašarotos Merės Grant akys buvo geriausia padėka jaunajam kapitonui.

Jiems taip kalbant, tarp laukinių kilo kažkoks keistas subruzdimas. Jie garsiai stūgavo, bėgiojo į visas puses, stvarstė savo ginklus ir atrodė pagauti baisaus įniršio.

Glenarvanas nesuprato, ką jie ketina daryti. Tada majoras kreipėsi į Airtoną:

– Kadangi ilgą laiką gyvenote tarp australų, be abejo, suprantate, ką jie kalba?

– Maždaug, – atsakė Airtonas, – nes čia kiek giminių, tiek ir tarmių. Tačiau manau įspėsiąs, kad laukiniai iš dėkingumo nori jums suvaidinti kautynes.

Iš tikrųjų taip ir buvo. Laukiniai, nė kiek tam nesiruošę, puolė vienas kitą su tokiu vykusiai apsimestu įniršiu, kad jei Airtonas nebūtų perspėjęs, keleiviai būtų pagalvoję, jog tai rimtas karas. Bet australai, kaip tvirtina daugelis keliautojų, yra puikūs mimikai, ir šiuo atveju parodė nuostabų talentą.

Jie puolė ir gynėsi mediniais vėzdais, kuriais įtikinsi kiečiausią makaulę, ir savotiškais, į tomahauką panašiais kirviais – įskeltomis lazdomis, kurių šakume augaliniais klijais įtvertas aštrus akmuo. Kirvio kotas dešimties pėdų ilgio. Tai baisus ginklas kare ir naudingas įnagis taikos metu, tinkąs šakoms ir galvoms kapoti, medžiams ir kūnams įrantyti, žiūrint, ko kada reikia.

Vyrai šūkaudami įnirtingai švaistėsi tais ginklais. Kovėsi tarpusavyje, vieni krisdavo tartum negyvi, kiti džiūgavo nugalėję. Moterys, ypač senės, ragino kovotojus, puldinėjo prie tariamų lavonų ir juos lyg niekino, iš šalies pažiūrėjus, taip žiauriai, kad tikrai baisiau nebūtų galima sugalvoti. Ledi Elena kiekvieną akimirką baiminosi, kad žaidimas nevirstų tikru mūšiu. Beje, vaikai kaip reikiant pešėsi. Ypač įnirtingai spardėsi mergaitės.

Šios tariamos kautynės jau tęsėsi dešimt minučių, tik staiga kovotojai sustojo. Ginklai iškrito jiems iš rankų. Kurtinamas triukšmas nuščiuvo, pasidarė tylu tylu. Laukiniai sustingo, kas kaip buvęs, tartum gyvųjų paveikslų figūros. Galėjai pamanyti, kad jie suakmenėjo.

Kas atsitiko, kodėl laukiniai taip staiga virto marmuro statulomis? Tai netrukus paaiškėjo.

Viršum gumamedžių pasirodė kakadu būrys. Oras skambėjo nuo jų čiauškėjimo, o ryškių atspalvių plunksnos atrodė tarsi skraidančios vaivorykštės. Tai šis žėrintis paukščių debesis ir pertraukė kautynes. Vietoj karo prasidėjo daug naudingesnė medžioklė.

Vienas laukinis, stvėręs keistos formos raudonai nudažytą įnagį, atsiskyrė nuo vis dar nejudančių draugų ir nubėgo pro medžius ir krūmus paukščių link. Jis šliaužė tyliai, nesujudino nė lapo, neužkliudė nė akmenėlio. Slinko kaip šešėlis.

Laukinis, kiek reikiant prisiartinęs, sviedė įnagį pažemiu, ne aukščiau kaip per dvi pėdas. Nuskriejęs maždaug keturiasdešimt pėdų ir nepalietęs žemės, jis staiga iškilo stačiu kampu apie šimtą pėdų į viršų, numušė apie tuziną paukščių ir, nubrėžęs parabolę, nukrito medžiotojui prie kojų.

Glenarvanas ir jo draugai buvo apstulbinti; jie nenorėjo patikėti savo akimis.

– Tai bumerangas! – tarė Airtonas.

– Bumerangas! – sušuko Paganelis. – Australijos bumerangas!

Ir kaip vaikas nubėgo pakelti nuostabiojo įnagio, norėdamas „pažiūrėti, kas yra jo viduje“.

Iš tikrųjų galėjai pamanyti, kad koks nors vidinis mechanizmas – staiga išsitiesusi spyruoklė – pakeičia jo kryptį. Tačiau nieko panašaus nebuvo.

Bumerangas – paprasčiausia lenkta kieto medžio lazda, trisdešimties–keturiasdešimties colių ilgio. Per vidurį jis maždaug trijų colių storumo, galai smailūs. Išlenktas iš vieno šono per pusę colio, turi dvi labai aštrias briaunas iškiliajame šone. Paprasta, bet nesuprantama.

– Štai tas garsusis bumerangas! – tarė Paganelis, įdėmiai apžiūrėjęs keistąjį įnagį. – Medžio gabalas, ir daugiau nieko. Bet kodėl jis, lėkdamas pažemiu, tam tikrą akimirką pakyla į orą ir paskum sugrįžta pas sviedėją? Mokslininkai ir keliautojai niekaip negalėjo šito išaiškinti.

– Ar ne panašiai lankas, tam tikru būdu paleistas, grįžta į savo išeities tašką? – paklausė Džonas Menglas.

– Arba gal greičiau kaip biliardo kamuolys, kuris atšoka, suduotas į atitinkamą tašką? – pridūrė Glenarvanas.

– Jokiu būdu ne, – atsakė Paganelis. – Abiem atvejais yra atspirties taškas, kuris nulemia grįžtamąjį judesį: lankui – žemė, biliardo kamuoliui – gelumbė. Bet čia nėra jokio atspirties taško, įnagis nepaliečia žemės ir vis dėlto pakyla į tam tikrą aukštį!

– Tad kaipgi jūs, pone Paganeli, aiškinate šį reiškinį? – paklausė ledi Elena.

– Aš nė nesistengiu jo aiškinti, tik dar sykį konstatuoju faktą. Matyt, viskas priklauso nuo ypatingos bumerango konstrukcijos ir metimo būdo. O metimo būdas dar tebėra australų paslaptis!

– Šiaip ar taip, išradingos... beždžionės, – tarė ledi Elena, žvilgtelėjusi į majorą, kuris nepatikliai papurtė galvą.

Tačiau laikas bėgo, ir Glenarvanas ėmė manyti, kad nėra ko ilgiau gaišti, reikia važiuoti toliau į rytus. Jau buvo beketinąs prašyti keleives sėsti į vežimą, bet potekomis atbėgo vienas laukinis ir, labai susijaudinęs, kažką suriko.

– A, jie pastebėjo kazuarus! – tarė Airtonas.

– Vadinasi, bus medžioklė? – paklausė Glenarvanas.

– Reikia pažiūrėti! – sušuko Paganelis. – Turėtų būti įdomu. Gal vėl paleis į darbą bumerangą.

– Kokia jūsų nuomonė, Airtonai?

– Tai ilgai neužtruks, sere, – atsakė Airtonas.

Laukiniai negaišo nė akimirkos. Nudobti kazuarą – jiems didelė laimė. Giminė turės kelioms dienoms maisto. Todėl medžiotojai dėl tokio laimikio neriasi iš kailio. Bet kaip jie be šunų ir be šautuvų pavys ir užmuš tokį vikrų paukštį? Tai labiausiai ir domino Paganelį.

Emu, arba kazuaras, laukinių vadinamas moureuku, vis rečiau beužtinkamas Australijos lygumose. Šis didžiulis paukštis yra pustrečios pėdos aukščio, jo mėsa balta kaip kalakutiena. Ant galvos jis turi kaulinę plokštelę, jo akys durpinės spalvos, snapas juodas, kumpas; kojos tripirštės su stipriais nagais; skraidyti dėl savo neišlavėjusių sparnų jis negali; jo plunksnos, greičiau pasakytum, kailis, tamsesnės ant kaklo ir ant krūtinės; jis neskraido, tačiau gerai bėga, lenktynėse pralenktų net eikliausią arklį. Jį galima sugauti tik gudrumu, ir ne bet kokiu gudrumu!

Štai dėl ko, laukiniui surikus, apie dešimt australų išsisklaidė grandine lyg šaulių būrys nuostabioje lygumoje, kuri mėlynuote mėlynavo vešlaus indigo žiedais. Mimozų pamiškėje keleiviai sustojo pažiūrėti.

Laukiniams artinantis, pakilo šešetas emu, pabėgėjo mylią ir vėl sutūpė. Giminės medžiotojas, susekęs jų vietą, davė draugams ženklą sustoti. Tie sugulė ant žemės, o jis, išsitraukęs iš savo tinklo dvi labai įgudusios rankos susiūtas kazuaro odas, tučtuojau jomis apsivilko. Dešinę ranką iškėlęs viršum galvos, jis linkčiodamas ėmė pamėgdžioti maisto ieškantį emu.

Taip medžiotojas artinosi prie būrelio kazuarų. Jis čia sustodavo, dėdamasis lesąs grūdus, čia imdavo kapstyti žemę, keldamas aplink save dulkių debesį. Visa tai buvo puiki išmonė. Niekas nebūtų tiksliau pamėgdžiojęs emu judesių. Medžiotojas dusliai rėkavo, ir paukštis pats turėjo leistis sugaunamas. Taip ir buvo. Netrukus laukinis atsidūrė ramaus būrelio viduryje. Tada jis staiga išsitraukė vėzdą, ir iš šešeto emu penki krito negyvi šalia vienas kito.

Medžiotojui pasisekė; medžioklė buvo baigta.

Keleiviai atsisveikino su čiabuviais.

Tie per daug neapgailestavo. Matyt, po sėkmingos kazuarų medžioklės pamiršo, kas juos išbadėjusius papenėjo. Jie netgi neparodė paprasčiausio – pasotinto žvėries ar laukinio – dėkingumo.

Tačiau, šiaip ar taip, kai kuriais atžvilgiais nebuvo galima nesigėrėti jų sumanumu ir miklumu.

– Dabar, brangusis Maknabsai, – tarė ledi Elena, – mielai pripažinsite, kad australai – ne beždžionės!

– Ar vien dėl to, kad taip sugeba pamėgdžioti paukštį? – atšovė majoras. – Bet tai tik paremia mano tvirtinimą!

– Juokai – ne atsakymas, – tarė ledi Elena. – Aš noriu, majore, kad atsisakytumėt savo nuomonės.

– Tebūnie taip, pussesere, arba ne, australai – ne beždžionės; greičiau beždžionės – australai.

– Kaip tai?

– Prisiminkite, ką sako negrai apie įdomią orangutanų veislę.

– Ką gi? – paklausė ledi Elena.

– Jie sako, – tarė majoras, – kad beždžionės – tokie pat juodukai kaip jie, tik gudresni. „Jie nieko nekalba, kad nereikėtų dirbti“, – pasakė vienas pavydus negras, matydamas šeimininką, maitinantį prijaukintą dykaduonį orangutaną.

Septynioliktas skyrius
GALVIJŲ AUGINTOJAI MILIJONIERIAI

Po ramiai praleistos nakties 146°15' geografinės ilgumos keleiviai sausio 6-ąją, septintą ryto, vėl leidosi kelionėn per plačią apygardą. Visą laiką jie žygiavo rytų link, ir vilkstinės pėdsakai bėgo per lygumą tiesia linija. Jai dukart perkirtus skvoterių takus iš pietų į šiaurę, pėdsakai būtų buvę nebeatsekami, jei Glenarvano arklio pasagos dulkėtame kelyje nebūtų palikusios Blek Pointo žymės – dviejų dobilo lapų.

Šen bei ten lyguma rangėsi vingrūs, buksmedžių supami krykai, kurie vasarą dažniausiai išdžiūsta.

Jie tekėjo iš neaukštų Bufalo kalnų, kurių vaizdingi kontūrai bangavo akiraty.

Buvo nutarta dar tą patį vakarą pasiekti tuos kalnus ir ten sustoti. Airtonas vis ragino savo jaučius, kurie, per dieną nuėję trisdešimt penkias mylias, buvo gerokai nuilsę. Po dideliais medžiais tuoj buvo pastatyta palapinė; keleiviai skubėjo vakarieniauti, nes jau artinosi naktis. Tačiau po šitokio žygio visi galvojo ne tiek apie valgį, kiek apie miegą.

Paganeliui reikėjo budėti pirmą pamainą: pasikabinęs per

petį karabiną, jis saugojo stovyklą, žingsniuodamas ten ir atgal, kad miegas neimtų.

Nors mėnulio nesimatė, bet žvaigždėta pietų naktis buvo šviesoka. Mokslininkas susižavėjęs skaitė tą didžiulę visatos knygą, visada atskleistą ir tokią įdomią tiems, kurie ją supranta. Gilią įmigusios gamtos tylą trikdė tik arklių pančių žvangėjimas.

Paganelis įsitraukė į astronominius svarstymus, labiau susidomėjęs dangumi negu žeme, tik staiga kažkoks tolimas garsas pažadino jį iš svajonių.

Jis įdėmiai įsiklausė ir labai nustebo pažinęs pianino garsus. Keli akordai vienas po kito virpėdami pasiekė jo ausis. Jis negalėjo apsirikti.

– Pianinas dykumoje! – sumurmėjo pats sau Paganelis. – Niekados nebūčiau patikėjęs!

Iš tiesų tai buvo taip neįtikėtina, jog Paganelis buvo linkęs manyti, kad koks nors keistas Australijos paukštis imituoja Plejelio ar Eraro* instrumento garsus, kaip kiti paukščiai imituoja laikrodžio tiksėjimą arba tekėlo džeržgėjimą.

Bet tą akimirką ore nuskambėjo tyras, virpąs balsas. Prie pianisto prisidėjo dainininkas. Paganelis klausėsi, pats nenorėdamas tuo tikėti. Tačiau netrukus pažino puikiąją „Don Žuano“ ariją *Il mio tesoro tanto.*

„Po šimts pypkių! – pamanė geografas. – Kad ir kokie keisti būtų Australijos paukščiai, kad ir kokios čia muzikalios papūgos, vis tiek jos negali giedoti Mocarto!“

Jis iki galo išklausė šį nuostabų, genialaus įkvėpimo kūrinį. Sunku išreikšti įspūdį, kurį padarė kerinti melodija, skamban-

* Plejelis ir Eraras – garsūs pianinų fabrikantai Prancūzijoje. (Vert. past.)

ti giedrą naktį. Paganelis dar ilgai stovėjo lyg užburtas. Paskui balsas nutilo, ir vėl viskas buvo kaip buvę.

Kai Vilsonas atėjo pakeisti Paganelio, rado jį didžiai susimąsčiusį. Paganelis nieko neprasitarė jūrininkui. Nusprendęs rytoj pranešti Glenarvanui apie keistą muziką, nuėjo į palapinę prigulti.

Rytą būrelį pažadino netikėtas šunų lojimas. Glenarvanas tučtuojau pašoko. Du puikūs ilgakojai pointeriai, pasigėrėtini anglų veislės skalikai, bėgiojo pamiškėje. Keleiviams artinantis, jie, dar smarkiau lodami, nurūko į mišką.

– Vadinasi, šioje dykynėje yra stotis, – tarė Glenarvanas, – kur gyvena medžiotojai, nes štai medžiokliniai šunys!

Paganelis jau buvo beišsižiojąs papasakoti praėjusios nakties įspūdžius, bet pasirodė du jauni vyrai ant puikių, grynakraujų hunterių.

Juodu vilkėjo dailiais medžioklės drabužiais; pastebėję klajoklių stovyklą sustojo. Rodės, jie klausė save, ko reikia čia tiems ginkluotiems žmonėms, bet, pamatę lipančias iš vežimo keleives, tuojau nušoko nuo arklių ir, nusiėmę kepures, pasuko jų link.

Glenarvanas žengė jiems priešais ir kaip atvykėlis pirmas prisistatė, kas esąs. Jaunuoliai nusilenkė, o vyresnysis tarė:

– Gal teiktumėtės jūs, sere, su savo kelionės draugais pailsėti mūsų pastogėje?

– Su kuo turiu garbę kalbėti? – paklausė Glenarvanas.

– Su Maiklu ir Sendžiu Patersonais, Hotemo stoties savininkais. Jūs jau esate kolonijos žemėse, ir iki mūsų namų bus ne daugiau kaip ketvirtis mylios.

– Jūs taip maloniai prašote, bet nenorėčiau jūsų varginti...

– Sere, – įsiterpė Maiklas Patersonas, – jūs labai pradžiugintumėt vargšus tremtinius, jei sutiktumėt juos aplankyti šioje dykumoje.

Glenarvanas, priimdamas kvietimą, nusilenkė.

– Pone, – tarė tada Paganelis, kreipdamasis į Maiklą Patersoną, – gal nepasirodysiu nekuklus, jei paklausiu, ar jūs dainavote dieviškąją Mocarto ariją?

– Taip, aš, – atsakė džentelmenas, – o Sendis akompanavo.

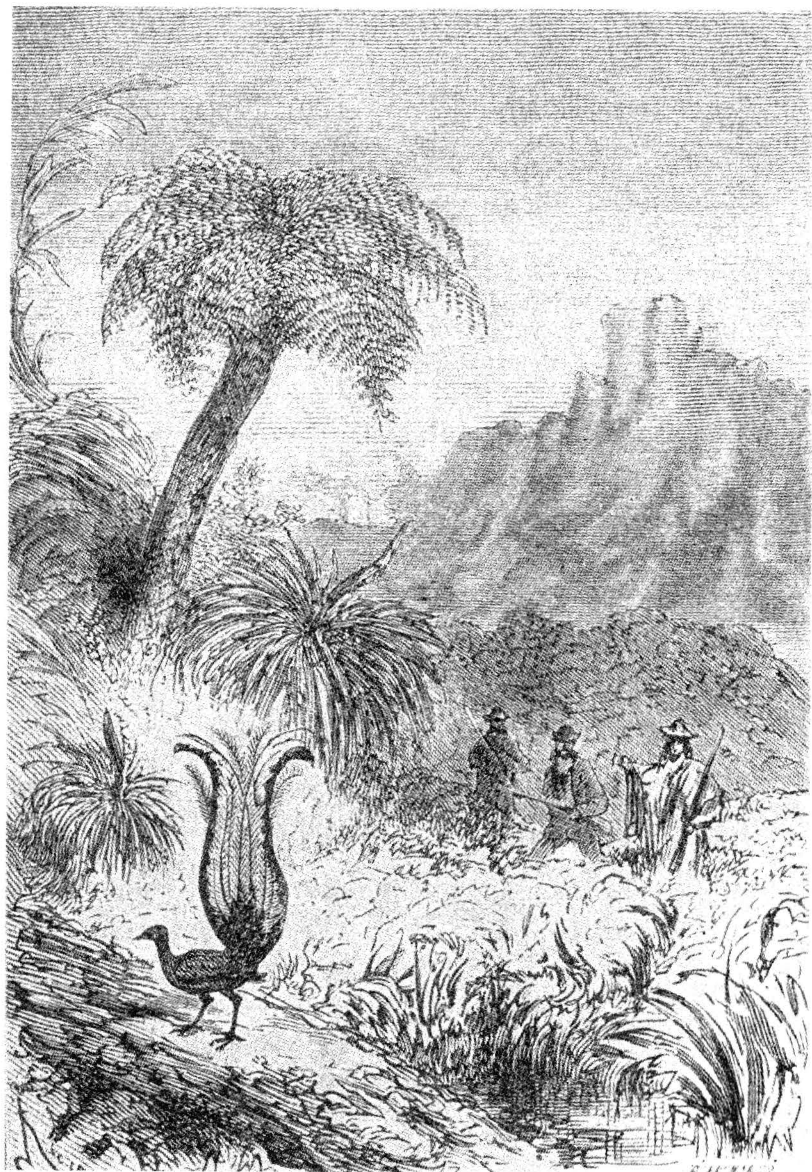
– Tad teikitės priimti nuoširdžius prancūzo, aistringo Mocarto mėgėjo, komplimentus.

Paganelis ištiesė ranką jaunajam džentelmenui, kurią tas labai nuoširdžiai paspaudė. Paskui Maiklas Patersonas parodė dešinėje kelią. Arklius pavedė Airtonui ir jūrininkams. Šnekučiuodamiesi ir gėrėdamiesi apylinkėmis, keleiviai drauge su jaunuoliais pėsti patraukė į Hotemo stotį.

Tai buvo iš tiesų puiki kolonija, prižiūrima kaip anglų parkai. Kiek akis užmato, traukėsi prerija, aptverta pilka tvora. Ten ganėsi tūkstančiai jaučių ir milijonai avių. Daugybė piemenų, o dar daugiau šunų saugojo šią triukšmingą armiją. Be avių mekenimo ir jaučių maurojimo, buvo girdėti dogų lojimas ir šaižus botagų pliaukšėjimas.

Rytuose akiratį užstojo akacijų ir gumamedžių miškas, už kurio stūksojo didinga septynių su puse tūkstančio pėdų aukščio Hotemo kalno viršūnė. Į visas puses bėgo ilgos visžalių medžių alėjos. Šen bei ten kerojo tankūs dešimties pėdų aukščio krūmokšniai, panašūs į žemaūges palmes, tik ilgais ir siaurais lapais. Mėtinių laurų baltos žiedų kekės skleidė ore švelniausius kvapus.

Šalia šių žavingų vietos medžių gražiai atrodė iš Europos atvežtieji augalai. Čia augo persikai, kriaušės, obelys, figos ir apelsinmedžiai, net ąžuolai, kuriuos keleiviai pasveikino „valio!“

Lyrauodegis

šauksmais; gal ne tiek stebėjosi savo tėvynės medžių paunksme, kiek skraidančiais tarp šakų atlasiniais paukščiais ir volungėmis, pasipuošusiomis auksu ir aksomu.

Čia jie pirmą kartą išvydo *menuru,* lyrauodegį paukštį. Jo uodega panaši į dailųjį Orfėjo instrumentą. Jis bėginėjo tarp paparčio krūmų, uodega kliudydamas šakas, ir buvo keista, kad negirdi skambiųjų akordų, įkvėpusių Amfioną pastatyti Tėbų sienas. Paganelis užsigeidė ja paskambinti.

Lordas Glenarvanas ne tik gėrėjosi pasakiškais šios nelauktai Australijos dykumoje aptiktos oazės stebuklais, bet ir klausėsi jaunuolių pasakojimo. Anglijoje, civilizuotame krašte, atvykėlis pirmiausia pasisako šeimininkui, iš kur jis ir kur keliauja. Bet čia Maiklas ir Sendis Patersonai iš taktiškumo laikė savo pareiga smulkiai papasakoti apie save pakviestiems paviešėti keleiviams. Taigi juodu papasakojo savo istoriją.

Juodu buvo iš tų jaunų anglų, tvirtai įsitikinusių, kad turtas neatleidžia nuo darbo. Maiklas ir Sendis Patersonai buvo vieno Londono bankininko sūnūs. Kai jiems sukako dvidešimt metų, tėvas tarė: „Štai jums, vaikai, milijonai. Vykite į kokią nors tolimą koloniją, įsikurkite ten ir dirbdami pažinkite gyvenimą. Jei jums seksis, tuo geriau! Jei nesugebėsite verstis, ką gi padarysi. Nesigailėsim tų milijonų, kad tik taptumėt žmonėmis“. Jaunuoliai paklausė tėvo. Pasirinko Australiją, Viktorijos koloniją. Ten ir paleido į apyvartą tėvų pinigus ir nesigailėjo. Po trejų metų juodu gražiai prasikūrė.

Viktorijos, Naujojo Pietų Velso ir Pietų Australijos provincijose yra daugiau kaip trys tūkstančiai stočių, kuriose skvoteriai verčiasi gyvulininkyste, o setleriai – žemdirbyste. Prieš juodviem atvykstant į šį kraštą, stipriausia buvo misterio Džemisono kolonija. Ji traukėsi šimtą kilometrų; iš jų dvidešimt penki kilometrai Paru – Darlingo intako – paupiu.

Dabar Hotemo stotis buvo ją pralenkusi tiek plotu, tiek ūkininkavimu. Jaunuoliai buvo ir skvoteriai, ir setleriai. Itin sumaniai ir – svarbiausia – energingai juodu tvarkėsi savo didžiuliame ūkyje.

Stotis buvo toli nuo didžiųjų miestų, mažai lankomoje Mario apygardos vietovėje, tarp 146°48' ir 147°, tai yra užėmė penkių ljė plotą tarp Bufalo ir Hotemo kalnų. Dviejuose šio nemažo kvadrato kampuose – kairėje stūksojo Aberdyno viršūnė, dešinėje – Hai Barvenas. Netrūko čia gražių vingiuotų upių – šiaurėje į Marį įtekančios Ouveno upės didesnių ir mažesnių intakų. Todėl čia buvo vienodai geros sąlygos ir gyvulininkystei, ir žemdirbystei. Dešimt tūkstančių akrų puikiai dirbamos žemės plote gerai augo tiek vietinės, tiek atvežtinės kultūros; milijoninės kaimenės ganėsi vešliose ganyklose. Užtat Hotemo stoties produktai buvo aukštai vertinami Kaslmeino ir Melburno prekyvietėse.

Maiklas ir Sendis Patersonai baigė savo pasakojimą. Kazuarinų alėjos gale keleiviai pamatė sodybą.

Žavingas pusiau mūrinis, pusiau medinis namas slėpėsi tarp tankių emerofitų. Jį supo kiniškais žibintais nukabinėta veranda, primenanti senovės romėnų galerijas. Langus nuo saulės dengė margaspalvės markizės, kurios iš tolo atrodė lyg gėlės.

Sunku įsivaizduoti žaismingesnę, malonesnę ir ištaigingesnę buveinę. Vejose ir tarp medžių stovėjo bronzinės kolonos, papuoštos dailiais žibintais. Naktį visas parkas nušvisdavo balta dujų šviesa, kurią gamino nedidelis dujotiekis tankumyne.

Tačiau čia nebuvo matyti ūkio trobesių – arklidžių, pašiūrių, – kurie būtini kaimo buityje. Visi tie pastatai – tikras kaimelis su daugiau kaip dvidešimčia trobų – buvo už ketvirčio mylios, nedideliame slėnyje. Elektrinio telegrafo laidais buvo

palaikomas nuolatinis ryšys tarp kaimelio ir šeimininkų sodybos. Ji atrodė pasislėpusi nuo triukšmo egzotinėje girioje.

Kazuarinų alėja keleiviai priėjo nepaprastai dailų geležinį tiltelį, nutiestą per čiurlenantį upelį į šeimininkų parką. Juos pasitiko orus ūkvedys; atsidarė durys, ir svečiai įžengė į prabangius Hotemo stoties kambarius.

Prieš keleivių akis atsivėrė visa skoningo ir madingo gyvenimo prabanga. Iš dekoratyviniais jojimo ir medžioklės trofėjais papuošto prieškambario buvo durys į erdvų saloną su penkiais langais. Ten buvo matyti pianinas, užverstas senomis ir naujomis gaidomis, kilnojami molbertai su paveikslų eskizais, konsolės su marmurinėmis statulomis, keletas flamandų meistrų paveikslų ant sienos, brangūs minkšti kilimai, gobelenai, vaizduoją linksmas mitologines scenas, senovinis sietynas palubėje; brangūs fajanso dirbiniai, daugybė dailių, nuostabių mažmožių rodė, kad čia nusimanoma apie meną ir prabangą. Visa, kas gražu, kas gali papuošti savanorio tremtinio nykią buitį ir padaryti panašią į europietišką gyvenimą, buvo šiame pasakiškame salone. Tareisi patekęs į kokio nors Prancūzijos ar Anglijos kunigaikščio rūmus.

Visi penki langai buvo uždengti permatomais audeklais, pro kuriuos skverbėsi švelni verandos prieblanda. Ledi Elena, priėjusi prie lango, buvo sužavėta. Iš tos pusės iki pat kalnų papėdžių rytuose traukėsi plati lyguma. Prerija, miškai, vėl prerija ir miškai, kur ne kur didžiuliai trakai, grakščių, apvalių kalvų derinys; banguotas žemės paviršius atrodė taip žavingai, kad jokia plunksna to nepavaizduosi. Joks žemės kampelis negalėjo su juo lygintis, net garsusis Rojaus slėnys Telemarke, Norvegijoje. Didinga panorama, išryškinta šviesos ir šešėlių žaismo, kas valandą mainėsi pagal saulės įgeidžius. Nieko gražesnio ne-

galėjai sugalvoti, ir šis kerintis reginys buvo didžiausias pasigėrėjimas akims.

Tuo tarpu Sendis Patersonas liepė stoties ekonomui paruošti pusryčius, ir po penkiolikos minučių keleiviai jau sėdėjo prie prabangiai padengto stalo. Trūko žodžių valgiams ir vynui pagirti; bet dar maloniau negu visi tie prašmatnūs patiekalai nuteikė keleivius jaunųjų skvoterių nuoširdumas: jie taip džiaugėsi galėdami parodyti svečiams visą vaišingumą.

Beje, šeimininkai greit sužinojo ekspedicijos tikslą ir gyvai susidomėjo Glenarvano ieškojimais. Jie įžiebė šviesią viltį ir kapitono vaikų širdyse.

– Haris Grantas, – tarė Maiklas Patersonas, – tikriausiai pateko į čiabuvių nelaisvę, antraip būtų pasirodęs kokioje nors pakrantės gyvenvietėje. Jis puikiai žinojo vietą, kur atsidūrė, – tai liudija dokumentas, – ir jei nepasiekė jokios anglų kolonijos, vadinasi, jį krante sučiupo laukiniai.

– Lygiai taip atsitiko buvusiam jo laivo viršilai Airtonui, – įsiterpė Džonas Menglas.

– O jūs, ponai, nieko nesate girdėję apie „Britanijos" katastrofą? – paklausė ledi Elena.

– Ne, – atsakė Maiklas.

– Kažin kaip, jūsų nuomone, elgiamasi su belaisviu kapitonu Grantu?

– Australai nėra žiaurūs, ponia, – atsakė jaunasis skvoteris, – ir mis Grant dėl to gali būti rami. Yra žinoma daugybė atsitikimų, liudijančių apie švelnų šių žmonių būdą, o keletas europiečių net ilgai gyveno tarp jų ir nesiskundė žiauriu elgesiu.

– Tą patį tvirtino ir Kingas, vienintelis išlikęs gyvas iš Berko ekspedicijos, – tarė Paganelis.

– Ne vien šis drąsus tyrinėtojas, – pasakojo toliau Sendis

Patersonas, – bet ir anglų kareivis Baklis, kuris 1803 metais dezertyravo iš Port Filipo ir trisdešimt trejus metus išgyveno tarp laukinių.

– O štai neseniai, – pridūrė Maiklas Patersonas, – paskutiniame *Australazian* numeryje pasakojama apie kažkokį Morilį, kuris, išbuvęs nelaisvėje šešiolika metų, sugrįžo į tėvynę. Kapitono Granto istorija panaši į Morilio, kurį 1846 metais, sudužus „Perujietei“, laukiniai tuojau pačiupo į nelaisvę ir nusitempė į krašto gilumą. Todėl manau, kad neturite prarasti vilties.

Šie jaunojo skvoterio žodžiai nepaprastai pradžiugino keleivius. Jie sutapo su ankstesniais Paganelio ir Airtono tvirtinimais.

Paskui, kai moterys pakilo nuo stalo, vyrai ėmė kalbėtis apie katorgininkus. Skvoteriai žinojo apie Kemden Bridžo katastrofą, bet pabėgėlių gaujos pasirodymas jų nė kiek negąsdino. Vargu ar piktadariai išdrįstų pulti stotį, kur buvo daugiau kaip šimtas žmonių. Be to, reikia manyti, kad jie neatsitrenks čia, į Mario dykvietes, kur jiems nėra ko veikti, nei trauks į Naująjį Velsą, kur keliai labai saugojami. Tokia buvo ir Airtono nuomonė.

Glenarvanas negalėjo atsispirti nuoširdžių šeimininkų prašymams pasilikti visai dienai Hotemo stotyje. Tos dvylika sugaištų valandų bus dvylika poilsio valandų ne tik žmonėms, bet taip pat arkliams ir jaučiams, kurie ištaigingose stoties arklidėse gaus gerai paėsti.

Glenarvanui sutikus, jaunieji šeimininkai pasiūlė svečiams dienos programą, kuri su entuziazmu buvo priimta.

Apie vidurdienį septyni stiprūs hunteriai jau neramiai trypė prie vartų. Moterų laukė ketvertu pakinkytas elegantiškas brikas. Raiteliai, apsiginklavę puikiais naujausios sistemos medžiokliniais šautuvais, sėdo ant arklių ir jojo šalia. Pirma jų šuoliavo

šunininkai su būriu pointerių, kurie linksmai lojo tarp krūmų.

Ištisas keturias valandas kavalkada jodinėjo alėjomis ir takais po parką, didumo sulig kokia nors Vokietijos kunigaikštyste. Gyventojų gal ir mažokai pasitaikydavo, bet buvo gausybė avių. Visa armija varovų nebūtų įstengusi suvaryti žvėrių ir paukščių, tiek jų čia veisėsi. Todėl šūvių papliūpos netilo, keldamos baimę ramiems miškų ir lygumų keturkojams. Robertas, jojąs šalia majoro, darė stebuklus. Drąsus berniukas, nepaisydamas sesers perspėjimų, visą laiką stengėsi būti priešakyje ir pirmas iššauti. Bet Džonas Menglas prižadėjo Merei jį saugoti, ir toji nusiramino.

Per šį varymą buvo nušauta keletas ypatingų šio krašto gyvulių, kuriuos iki šiol Paganelis tik iš vardo žinojo, – vambatų ir bandikutų.

Vambatas – žolėdis avies dydžio gyvulys, – kaip ir barsukas kasa olas; jo mėsa labai gardi.

Bandikutas – pusantros pėdos ilgio ir gana bjaurus sterblinis, kuris savo gudrumu pralenktų Europos lapę ir pamokytų ją, kaip plėšikauti vištidėje. Jį nušovė Paganelis, ir iš medžiotojiškos savimeilės įrodinėjo, kad tai – puikus gyvuliukas.

Robertas, be kitų stambių laimikių, labai vikriai nušovė daziurą, mažųjų lapių veislės gyvuliuką, kurio juodas su baltais taškais kailiukas brangesnis už kiaunės, ir oposumų porelę, pasislėpusią tankiuose didžiulio medžio lapuose.

Bet užvis įdomiausia buvo kengūrų medžioklė. Apie ketvirtą valandą šunys išbaidė tų keistų sterblinių žvėrelių būrį. Vaikai greitai sušoko į motinų sterbles, ir visas būrys vorele spruko tolyn nuo medžiotojų. Nieko nėra nuostabesnio, kaip milžiniškais šuoliais liuoksinti kengūra: jos užpakalinės kojos dukart ilgesnės už priešakines ir primena spyruokles.

Būrį vedė didelis, penkių pėdų aukščio senis patinas.

Medžiotojai jas uoliai vijosi ketvertą ar penketą mylių. Kengūros nepavargo, o šunys, visai pagrįstai bijodami stiprių jų letenų su aštriais nagais, nė nemanė artintis. Bet pagaliau pailsusios kengūros sustojo, senis patinas atsirėmė į medžio kamieną, pasiruošęs gintis. Vienas pointeris įsibėgėjęs kūlvirsčia nusirito prie jo. Akimirksniu nelaimingas šuo išlėkė aukštyn ir krito ant žemės perskrostu pilvu.

Iš tiesų visa šunų ruja nebūtų susidorojusi su galingaisiais sterbliniais. Medžiotojams reikėjo imtis šautuvų, nes tiktai kulkos gali iškloti keturkojus milžinus.

Tą akimirką Robertas per savo neatsargumą vos nepalydėjo galvos. Norėdamas geriau nusitaikyti, jis per daug prisiartino prie kengūros, kuri šoko ant jo. Robertas parpuolė, pasigirdo riksmas. Merė Grant, sėdinti brike, mirtinai persigando ir, netekusi žado, nieko nebematydama, tiesė rankas į brolį. Nė vienas iš medžiotojų nedrįso šauti bijodamas pataikyti į vaiką.

Džonas Menglas atsilenkė medžioklinį peilį, staigiai šoko ant kengūros ir, nepaisydamas pavojaus būti sudraskytas, smogė jai į pat širdį. Kengūra krito negyva, o Robertas atsistojo sveikas nesužeistas. Vienu mirksniu jis jau buvo sesers glėby.

– Dėkui, misteri Džonai, dėkui! – tarė Merė Grant, tiesdama jaunajam kapitonui ranką.

– Aš buvau pažadėjęs jį saugoti, – atsakė Džonas Menglas, spausdamas drebančią merginos ranką.

Tuo įvykiu ir baigėsi medžioklė. Sterblinių būrys iškriko žuvus vadui, kurį varovai nugabeno į sodybą.

Buvo šešta valanda vakaro. Medžiotojų laukė puiki vakarienė. Be kitų patiekalų, australiškai pagamintas sultinys iš kengūros uodegos visiems be galo patiko.

Kengūrų medžioklė

Po ledų ir šerbeto svečiai perėjo į saloną. Vakaras buvo paskirtas muzikai. Ledi Elena, puiki pianistė, pasisiūlė akompanuoti jauniesiems skvoteriams. Maiklas ir Sendis meniškai padainavo ištraukas iš naujausių Guno, Viktoro Masė, Felisjeno Davido ir net nesuprastojo genijaus, Ričardo Vagnerio, veikalų.

Vienuoliktą valandą į stalą buvo paduota arbata, kurią tik anglai moka taip tobulai išvirti. O Paganeliui, pareiškusiam norą paragauti australiškos arbatos, tarnas atnešė juodo kaip rašalas gėrimo – pusę svaro arbatžolių, keturias valandas virintų litre vandens. Paganelis, nors ir raukydamasis, pasakė, kad gėrimas – puikus.

Dvyliktą valandą šeimininkai palydėjo svečius į vėsius ištaigingus kambarius, kur jie maloniai pailsėjo.

Rytą, auštant, jie atsisveikino su jaunaisiais skvoteriais. Vieni kitiems širdingai dėkojo žadėdami būtinai vėl susitikti Europoje, Malkolmo pilyje. Vežimas pajudėjo, pasuko iš Hotemo kalno papėdės, ir netrukus sodyba lyg akimirkos regėjimas dingo keleiviams iš akių. Tačiau dar penketą mylių arklių kanopos bildėjo stoties laukais. Tik devintą valandą būrelis pravažiavo paskutinę užtvarą ir atsidūrė beveik dar neištirtoje Viktorijos provincijos dalyje.

Aštuonioliktas skyrius
AUSTRALIJOS ALPĖS

Milžiniškas barjeras užstojo kelią į pietryčius. Australijos Alpės lyg kokios didžiulės tvirtovės įmantriai dantyta siena traukiasi pusantro tūkstančio mylių ir ramsto debesis keturių tūkstančių pėdų aukštyje.

Saulės spinduliai pro garų pritvinkusius debesis pasiekia žemę jau ne tokie kaitrūs, todėl temperatūra buvo pakeliama. Tačiau keliauti, kai žemės paviršius darėsi vis nelygesnis, buvo sunku. Lygumoje vis dažniau ir dažniau pasitaikydavo kauburių. Tai šen, tai ten pūpsojo jaunais gumamedžiais apaugusios kalvelės. Juo toliau į rytus, kalvos vis didėjo, jungėsi į pirmą Australijos Alpių grandinę. Kelias visą laiką ėjo įkalniui, – tai buvo matyti iš to, kad jaučiai įsirėžę traukė sunkų vežimą, net jungas braškėjo; jie garsiai šnopštė, o pakinklių raumenys, rodės, tuoj trūks. Ašys cypė, vežimas vis kur nors netikėtai trinktelėdavo, o Airtonas, kad ir labai įgudęs, negalėjo to išvengti. Bet keleivės linksmai pakėlė kelionės nepatogumus.

Džonas Menglas su dviem jūrininkais jojo keli šimtai žingsnių pirma būrio, parinkdami patogesnes perėjas, tikriau sakant, farvaterius, nes visi tie kauburiai buvo nelyginant povandeninės uolos, tarp kurių vežimas rinkosi geriausią kelią. Taip atsargiai plaukia laivas audrotoje jūroje pro rifus. Žygiuoti buvo sunku, dažnai net pavojinga. Ne sykį Vilsonas kirviu turėjo skinti kelią per tankius krūmokšnius. Molėta drėgna žemė slydo iš po kojų. Reikėjo aplenkti tūkstančius neįveikiamų kliūčių: aukštus granito luitus, gilius duburius, įtartinas lagūnas, o visa tai tik ilgino kelią. Todėl iki vakaro jie tenuėjo vos pusę geografinės ilgumos laipsnio. Nakvynės sustojo Alpių papėdėje, ant Kobongros kryko kranto, lygumėlėje, apaugusioje keturių pėdų aukščio krūmokšniais, kurių skaisčiai raudoni lapai džiugino akis.

– Nemažai patirsime vargo, kol pereisime tuos kalnus, – tarė Glenarvanas, žiūrėdamas į vakaro prieblandoje nykstančius kalnų siluetus. – Alpės! Vien pavadinimas verčia susimąstyti.

– Pavadinimas dar nieko nesako, brangusis Glenarvanai, – atsiliepė Paganelis. – Nemanykite, kad jums teks pereiti visą

Šveicariją. Australijoje yra Grampiano kalnai, Pirėnai, Alpės, Mėlynieji kalnai, kaip Europoje ir Amerikoje, tik miniatiūriniai. Tai rodo arba geografų vaizduotės ribotumą, arba skurdų tikrinių vardų žodyną.

– Vadinasi, Australijos Alpės?.. – paklausė ledi Elena.

– Yra žaisliniai kalnai, – atsakė Paganelis. – Nė nepajusime, kaip juos pereisime.

– Kalbėkit tik už save! – tarė majoras. – Tik išsiblaškęs žmogus gali nepastebėti einąs per kalnus.

– Išsiblaškęs! – sušuko Paganelis. – Betgi aš jau nebesu išsiblaškęs. Ponios gali už mane patvirtinti. Nuo to laiko, kai atsidūriau žemyne, argi sulaužiau savo pasižadėjimą? Ar kada nors buvau išsiblaškęs? Ar galite man prikišti kokį apsirikimą?

– Jokio, pone Paganeli, – tarė Merė Grant. – Jūs dabar esate tobuliausias žmogus.

– Net pernelyg tobulas! – juokdamasi pridūrė ledi Elena. – Jums taip tiko būti išsiblaškiusiam.

– Iš tiesų? – paklausė Paganelis. – Jei neturėčiau jokių trūkumų, būčiau toks kaip ir visi žmonės. Taigi tikiuosi, kad netrukus vėl apsižioplinsiu, ir jūs iš to skaniai pasijuoksite. Matote, kai neapsirinku, man atrodo, kad neturiu pašaukimo būti geografu.

Rytojaus dieną, sausio 9-ąją, priešingai atviraširdžio geografo tikinimams, būrelis tik vargais negalais prasibrovė į Alpių perėją. Teko eiti akiplotu, leistis į siaurus ir gilius tarpeklius, nežinia kuo pasibaigiančius.

Airtonas, kaip vadovas, be abejo, būtų ėmęs nerimauti, jei po valandos keleiviai, eidami kalnų taku, staiga nebūtų išvydę skurdžios smuklės.

– Po šimts pypkių! – sušuko Paganelis. – Šios smuklės šeimininkas, tūnodamas tokiame užkampy, vargu ar pralobs! Ir kam gi ji reikalinga?

– Mums, – atsakė Glenarvanas. – Čia pasiklausime kelio. Užeikime.

Ir jis, Airtono lydimas, įėjo į smuklę. Smuklės šeimininkas buvo storžievis, atstumiančio veido, aiškiai matyti, džino, brendžio ir viskio, laikomų smuklėje, mėgėjas. Šiaip čia užsukdavo tik keliaują skvoteriai ar vienas kitas gyvulių varovas.

Klausiamas jis atsakinėjo nenoromis. Bet iš jo atsakymų Airtonas vis dėlto susigaudė, pro kur keliauti. Glenarvanas „už vargą" davė smuklininkui keletą monetų ir jau buvo beišeinąs iš smuklės, bet jo žvilgsnį patraukė prie sienos priklijuotas skelbimas.

Tai buvo kolonijų policijos pranešimas apie Perto katorgininkų pabėgimą. Žadamas šimto svarų atlyginimas tam, kas sugaus Beną Džoisą.

– Aišku, piktadario laukia kartuvės.

– Bet pirma jį reikia sugauti! – atsakė Airtonas. – Šimtas svarų sterlingų! Graži sumelė! Tik jis jos nevertas.

– O smuklininkas, nors ir išklijavo skelbimą, man nekelia pasitikėjimo, – pridūrė Glenarvanas.

– Man taip pat, – atsakė Airtonas.

Glenarvanas su Airtonu grįžo prie vežimo. Būrelis pasuko ta kryptim, kur baigiasi Laknovo kelias. Ten įstrižai kalnyno vingiavo siauras takelis. Prasidėjo kopimas į kalnus.

Žygis buvo varginantis. Ne sykį keleivės ir jų palydovai gavo eiti pėsti. Čia reikėdavo pastūmėti pečiais sunkų vežimą, čia jį stabdyti pavojingai nuolaidžiose vietose; čia, iškinkius jaučius staigiuose takelio posūkiuose, laikyti vežimą, kad neriedėtų at-

gal; keletą sykių Airtonas prašė įkinkyti arklius, nors tie ir taip buvo nusivarę.

Ar iš nuovargio, ar dėl kitos priežasties tą dieną nugaišo vienas arklys. Jis krito staiga, nors anksčiau nieko ypatingo nebuvo pastebėta. Tai buvo Malredžio arklys; kai jūrininkas prišoko jo pakelti, arklys buvo nebegyvas.

Airtonas priėjęs apžiūrėjo gulintį ant žemės arklį, bet, matyt, nesuprato, kodėl jis taip staigiai nugaišo.

– Gal trūko kokia gysla, – tarė Glenarvanas.

– Tikriausiai, – atsakė Airtonas.

– Imk mano arklį, Malredi, – pridūrė Glenarvanas, – aš lipsiu į vežimą pas žmoną.

Malredis paklausė, ir būrelis, palikęs varnams arklio maitą, toliau kopė į kalnus.

Australijos Alpių kalnynas tėra aštuonių mylių pločio. Vadinasi, jei Airtono pasirinkta perėja tikrai veda į rytinį šlaitą, tai per keturiasdešimt aštuonias valandas, ne ilgiau, jie perkops tą aukštą barjerą. Paskui iki pat jūros kelias bus lygus, be jokių kliūčių.

Sausio 10-ąją keleiviai pasiekė aukščiausią perėjos vietą – maždaug du tūkstančius pėdų aukščio. Nuo lygaus plokščiakalnio buvo toli matyti į visas šalis. Šiaurėje ribuliavo ramus Omeo ežeras, – ten skraidą vandens paukščiai atrodė lyg taškeliai, – o už jo buvo plačios Mario lygumos. Pietuose traukėsi žaliuojančios Džipslando pievos, auksingieji dirvožemiai, aukštos girios, dar išsaugojusios pirmykštį grožį. Čia gamta tebebuvo savo turtų – upių ir didžiulių, kirvių nemačiusių, medžių – valdovė, ir skvoteriai, kurių iki šiol tik vienas kitas pasimaišydavo, nedrįso su ja kovoti. Australijos Alpės kaip ir dalija kraštą į dvi skirtingas dalis, ir viena tebėra laukinės išvaizdos. Saulė jau leidosi, ir

jos spinduliai, perskrodę raudonus debesis, nuauksino visą Mario apygardą. O Džipslandas, priešingai, užstotas kalnų, nyko prietemoje; atrodė, kad ten, anapus Alpių, jau naktis.

Keleiviai, stovėdami prie dviejų skirtingų kraštų ribos, gyvai pajuto tą kontrastą, ir juos apėmė kažkoks susijaudinimas: per šią beveik nežinomą žemę jiems reikės keliauti iki pat Viktorijos provincijos sienos.

Jie pernakvojo ant plokščiakalnio, o rytojaus dieną ėmė leistis žemyn. Žygiavo gana greitai. Pusiaukelėje keleivius užklupo nepaprastai smarki kruša, ir jie buvo priversti ieškoti prieglobsčio po uolomis. Iš juodų audros debesų krito ne kruopos, o geroki, kumščio dydžio, ledo gabalai. Kapojo taip smarkiai, lyg laidomi iš mėtyklės; kai keli ledo gabalai skaudžiai kaukštelėjo Paganeliui ir Robertui, tie pagaliau suprato, kad reikės slėptis. Vežimas daugely vietų buvo suaižytas, ir nenuostabu – ne kiekvienas miesto stogas būtų atlaikęs tokią krušą. Visi medžiai buvo kaip susmaigstyti. Norom nenorom reikėjo luktelti, kol praeis ta smarki liūtis. Būrelis sugaišo apie valandą laiko, o paskui vėl ėmė leistis žemyn nuolaidžiomis uolomis, dar slidžiomis nuo ištirpusios krušos.

Pavakare vežimas išklibusiomis drangomis, bet dar tvirtais mediniais tekiniais, smarkiai trinkčiodamas, riedėjo paskutiniais Alpių šlaitais pro aukštas retas pušis. Perėja išėjo į Džipslando lygumas. Alpių kalnynas buvo laimingai nugalėtas, ir keleiviai savo papratimu ėmė ruoštis nakvynei.

Sausio 11-ąją, auštant, būrelis keliavo toliau su nemažėjančiu užsidegimu. Visi norėjo kuo skubiau pasiekti tikslą – Ramųjį vandenyną, tą vietą, kur sudužo „Britanija". Tik ten, o ne šiose Džipslando dykvietėse galima tikėtis aptikti katastrofos pėdsakus. Todėl Airtonas įkalbinėjo Glenarvaną pasiųsti „Dun-

kanui" įsakymą atvykti prie rytinio kranto, kad savo žinioje turėtų visas ieškojimo priemones. Anot jo, reikėtų pasinaudoti Laknovo–Melburno keliu. Paskiau bus sunku pasiųsti žygūną, nes tiesioginio susisiekimo su sostine daugiau nebus.

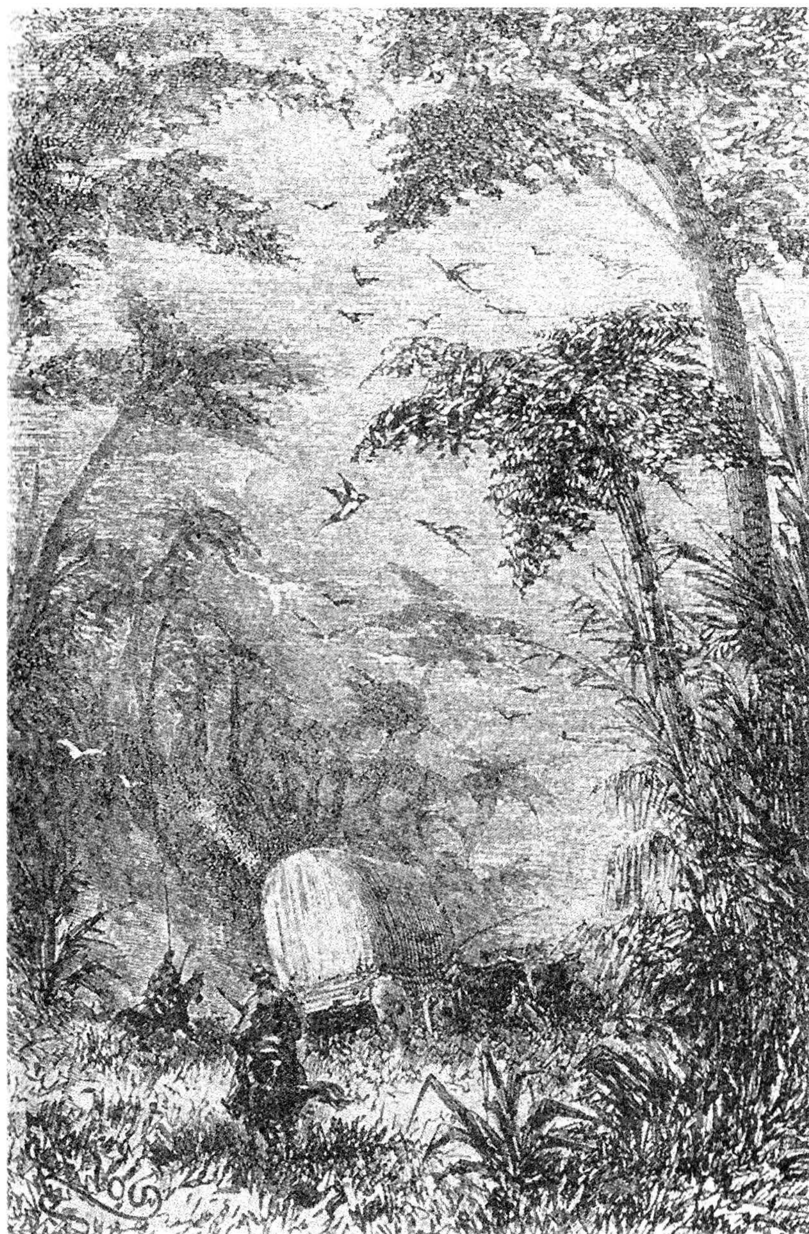
Airtono patarimai, rodės, buvo protingi. Paganelis siūlė juos priimti. Jis irgi pritarė, kad jachta tokiomis aplinkybėmis labai praverstų, ir dar pridūrė, jog, praleidus Laknovo kelią, susisiekti su Melburnu bus nebeįmanoma.

Glenarvanas dvejojo ir tikriausiai būtų išsiuntęs įsakymą, kurio taip primygtinai prašė Airtonas, jei majoras šito sumanymo griežtai nebūtų sukritikavęs. Jis įrodė, kad Airtonas reikalingas ekspedicijai: geriausiai pažįsta pakrantę; jei kartais vilkstinė aptiktų Hario Granto pėdsakus, jis geriau negu kuris kitas sugebėtų jais sekti, be to, tik jis gali nurodyti „Britanijos" žuvimo vietą.

Todėl Maknabsas pareiškė pageidavimą nekeisti kelionės programos. Jį palaikė Džonas Menglas. Jaunasis kapitonas pridūrė, kad daug lengviau pasiųsti „Dunkanui" įsakymą iš Tufoldo įlankos negu iš čia; dabar pasiuntiniui reikėtų joti apie porą šimtų mylių per laukinį kraštą.

Juodu laimėjo. Buvo nutarta nieko nedaryti, iki būrelis atvyks į Tufoldo įlanką. Majoras stebėjo Airtoną, kuris, rodės, buvo gerokai nusivylęs. Majoras tai įsidėjo į galvą, bet kitiems, kaip paprastai, nieko nesakė.

Lygumos, plytinčios Australijos Alpių papėdėje, buvo lygutėlės, vos pastebimai nuolaidžios į rytų pusę. Mimozos, eukaliptai, įvairiausi gumamedžiai it didžiulės puokštės paįvairindavo vienodą peizažą. *Gastrolobium grandiflorum* krūmokšniai su ryškiais žiedais buvo apkėtę žemę. Kelią dažnai perkirsdavo krykai, priaugę neaukštų nendrių ir orchidėjų. Juos pereidavo

Keleiviai žygiavo keista paparčių giria.

brastomis. Keleiviai pabaidydavo pulkus einių ir kazuarų. Už medžių šen bei ten šokinėjo kengūros lyg miklūs kartoniniai pajacai. Tačiau ekspedicijos medžiotojai nė negalvojo apie jų medžioklę, nes arkliai ir taip buvo nuvargę.

Be to, buvo tvanki kaitra, atmosfera prisotinta elektros. Tai jautė ir žmonės, ir gyvuliai. Tylą trikdė tik Airtonas, kuris šūkalodamas ragino pailsusius jaučius.

Porą valandų, nuo dvyliktos iki antros, keleiviai žygiavo keista paparčių giria, kuri būtų sužavėjusi kiekvieną mažiau pavargusį žmogų. Šitie į medžius panašūs augalai buvo pačiame žydėjime ir siekė trisdešimt pėdų aukščio. Raiteliai prajodavo pro nusvirusias jų šakas nelenkdami galvų, kartais garsiai stuktelėdami pentinais į sumedėjusius stiebus. Po tais nejudančiais skėčiais buvo taip vėsu ir gera. Žakas Paganelis, visada linkęs džiūgauti, keletą kartų atsiduso su tokiu pasitenkinimu, jog pabaidė būrį papūgų ir kakadu, kurios sukėlė kurtinantį koncertą.

Geografui tebešūkčiojant ir tebedžiūgaujant, draugai staiga pamatė, kaip jis susverdėjo ant arklio ir lyg maišas žnektelėjo ant žemės. Gal apalpo, gal – dar blogiau – jį ištiko saulės smūgis?

Visi puolė prie jo.

– Paganeli! Paganeli! Kas jums? – sušuko Glenarvanas.

– Aš netekau arklio, brangusis, – atsakė Paganelis, traukdamas kojas iš balno kilpų.

– Ką, ir jūsų arklys?

– Krito it žaibo trenktas, kaip ir Malredžio!

Glenarvanas, Džonas Menglas, Vilsonas apžiūrėjo gyvulį. Paganelis neapsiriko. Jo arklys staiga nugaišo.

– Keista! – tarė Džonas Menglas.

– Iš tiesų labai keista, – burbtelėjo majoras.

Šis įvykis suneramino Glenarvaną. Dykumoje arklio negausi. O jei epidemija išpjautų ekspedicijos arklius, būtų be galo sunku toliau keliauti.

Kaip tik pavakare būgštavimas, kad prasidėjo epidemija, rodės, pasitvirtino. Trečias arklys – šį sykį Vilsono – krito negyvas, o dar blogiau, jog krito ir vienas jautis. Liko keturi arkliai ir trys jaučiai.

Padėtis pasidarė rimta. Arklių netekę raiteliai iš bėdos gali žygiuoti pėsti. Daugelis skvoterių savo kojomis yra perėję šias negyvenamas vietoves. Bet kas bus keleivėms, jei teks atsisakyti vežimo? Ar jos turės jėgų nužygiuoti dar šimtą dvidešimt mylių iki Tufoldo įlankos?

Džonas Menglas su Glenarvanu, labai sunerimę, apžiūrėjo išlikusius arklius. Gal iš anksto galima pažinti susirgusį? Tačiau jokio ligos simptomo, net nusilpimo, nebuvo pastebėta. Arkliai atrodė visiškai sveiki ir ne per daugiausia pavargę po sunkios kelionės. Glenarvanas pareiškė viltį, kad keistoji epidemija gal nebepareikalaus aukų.

Taip galvojo ir Airtonas. Jis sakėsi ničnieko nesuprantąs, kodėl arkliai taip staigiai išgaišta.

Būrelis žygiavo toliau. Pavargę pėstieji paeiliui lipdavo į vežimą pailsėti. Vakare, nužygiavus vos dešimt mylių, buvo duotas ženklas sustoti; visi laimingai praleido naktį stovykloje po išsikerojusiais papartmedžiais, kur šmėkščiojo didžiuliai šikšnosparniai, teisingai pavadinti skraidančiomis lapėmis.

Kita diena, sausio 12-oji, buvo sėkminga. Vakarykščiai nuotykiai nebepasikartojo. Ekspedicijos sveikatos būklė buvo patenkinama. Arkliai ir jaučiai šauniai vykdė savo prievoles. Ledi Elenos salone dėl daugybės lankytojų buvo labai judru. Misteris Olbinetas uoliai nešiojo gaiviuosius gėrimus, kurie 30° karštyje

buvo itin pageidaujami. Statinaitė škotiško alaus jau buvo tuščia. Berklį ir K° vyrai apšaukė garbingiausiu Anglijos piliečiu, garbingesniu net už Velingtoną*, nes tas nemokėjo daryti tokio skanaus alaus. Škotai – pagyrūnai. Žakas Paganelis daug gėrė, o dar daugiau kalbėjo *de omni re scibili***.

Taip gerai prasidėjusi diena, rodės, gerai ir baigsis. Jie buvo nužygiavę penkiolika mylių, sėkmingai perėję gana kalnuotą raudonžemį. Buvo galima tikėtis dar tą patį vakarą pasiekti svarbią Snovėjaus upę, kuri Viktorijos provincijos pietuose įteka į Ramųjį vandenyną. Netrukus vežimo ratai riedėjo juosvų sąnašų dirvožemiu, pro vešlias žoles ir *gastrolobium* brūzgynus. Atėjo vakaras, ir rūkas ryškiai nubrėžė akiratyje Snovėjaus upės vagą. Įtempę jėgas, keleiviai dar nužygiavo keletą mylių. Kelio posūkyje, už nežymios aukštumos, išniro aukštų medžių miškas. Airtonas varė savo pailsusius jaučius tarp didžiulių tamsos gaubiamų kamienų ir jau buvo pasiekęs pamiškę, – iki upės liko vos pusė mylios, – tik staiga vežimas iki pat ašių sulindo į žemę.

– Atsargiau! – šūktelėjo jis raiteliams, jojantiems iš paskos.

– Kas atsitiko? – paklausė Glenarvanas.

– Įklimpom, – atsakė Airtonas.

Šūkaudamas ir baksnodamas kartele, jis ragino jaučius, kurie, įklimpę iki kelių, negalėjo pajudėti.

– Nakvosime čia, – tarė Džonas Menglas.

– Geriau nieko nesugalvosime, – atsakė Airtonas. – Dieną kaip nors išsikapstysime.

---

* Velingtonas Artūras Velzlis (1769–1852) Didžiosios Britanijos kariuomenės vadas. Vadovavo 1815 m. lemiamam mūšiui su Napoleonu I prie Vaterlo. (Vert. past.)

** Apie visus dalykus, kuriuos tik žinojo (lot.).

– Stok! – sukomandavo Glenarvanas.

Prietemą greitai pakeitė naktis, bet kaitra neišnyko su dienos šviesa. Oras buvo pilnas troškių garų. Amalas – tolimos audros akinantys atšvaitai – žybčiojo horizonte.

Keleivės šiaip taip pernakvos įklimpusiame vežime. Po tamsiu aukštų medžių skliautu buvo ištempta palapinė. Jei nepradės lyti, nakvynė bus pakenčiama.

Vargais negalais Airtonui pavyko ištraukti iš liūno tris jaučius. Ištvermingi gyvuliai buvo įklimpę iki paslėpsnių. Airtonas atvedė juos prie arklių ir pats pašėrė. Tas pareigas jis atlikdavo kasdien, bet šį vakarą, kaip pastebėjo Glenarvanas, buvo dar rūpestingesnis. Glenarvanas jam už tai padėkojo, nes svarbiausia – išsaugoti jaučius.

Keleiviai tuo tarpu užvalgė kuklios vakarienės. Nuovargis ir kaitra buvo atėmę apetitą, ir visi norėjo ne tiek valgyti, kiek miego. Ledi Elena ir Merė, palinkėjusios draugams labos nakties, nuėjo gulti. Vyrai vieni sulindo į palapinę, kiti išsitiesė po medžiais vešlioje žolėje: šiame sveiko klimato krašte tai visai nepavojinga.

Pamažu visi užmigo sunkiu miegu. Pasidarė dar tamsiau, nes stori debesys aptraukė dangų. Nakties tylą trikdė tiktai morpukas, kuris kaip Europos gegutės nuostabiu tikslumu iškukuoja mažąją terciją.

Apie vienuoliktą valandą majoras, sunkiai ir neramiai miegojęs, pabudo. Dar užmiegotos jo akys prisimerkė nuo neryškios šviesos, šmėkščiojančios po didžiuliais medžiais. Švietė lyg balta staltiesė, lyg ežero paviršius, ir Maknabsas iš pradžių pamanė, kad gaisro liežuviai lyžčioja žemę.

Jis atsikėlė ir nuėjo į mišką. Ir kaip nustebo pamatęs, kad tai paprasčiausias gamtos reiškinys. Priešais fosforescavo didžiulė

Keleiviai žygiavo keista paparčių giria.

grybų pridygusi aikštė. Šių bežiedžių augalų šviečiančios sporos tamsoje labai ryškiai spinduliavo.

Majoras, ne egoistas, buvo beeinąs pažadinti Paganelio, kad mokslininkas pats savo akimis pamatytų tą reiškinį, tik staiga sustojo lyg įbestas.

Fosforinė šviesa buvo nušvietusi apie pusę mylios miško ploto, ir Maknabsui pasirodė, kad pamiškėje šmėkštelėjo kažkokie šešėliai. Nejaugi akys būtų jį apgavusios? O gal tai haliucinacija?

Maknabsas atsigulė ant žemės ir įsižiūrėjęs aiškiai pamatė keliolika žmonių, kurie, čia pasilenkdami, čia atsitiesdami, rodės, ieškojo žemėje dar naujų pėdsakų.

Įdomu, ko jiems reikia.

Majoras, ilgai negalvodamas ir nežadindamas draugų, nušliaužė lyg prerijų laukinis ir dingo aukštose žolėse.

Devynioliktas skyrius
NETIKĖTAS GALAS

Naktis buvo baisi. Apie antrą valandą ryto prapliupo lietus ir pylė kaip iš kibiro iki pat auštant. Palapinė jau nebegalėjo apsaugoti keleivių. Glenarvanas su draugais prisiglaudė vežime. Niekas nemiegojo. Šnekučiavosi apie šį bei tą. Tik majoras, – niekas nepastebėjo, kad jis trumpam kažkur buvo dingęs, – klausėsi nepratardamas nė žodžio. Baisi liūtis nesiliovė. Keleiviai būgštavo, kad Snovėjus nepatvintų ir vežimas, įklimpęs išmirkusioje žemėje, neatsidurtų tikrai kritiškoje būklėje. Todėl Malredis, Airtonas ir Džonas Menglas, kur buvę, kur nebuvę, bėgiojo tikrinti vandens paviršiaus ir grįždavo permerkti nuo galvos iki kojų.

Pagaliau išaušo rytas. Lietus nustojo, bet saulės spinduliai vis dar negalėjo prasiskverbti pro tirštą debesų sluoksnį. Visur telkšojo didžiulės drumzlino vandens balos, tikriau, tvenkiniai. Praskydusi žemė garavo skleisdama nesveiką drėgmę.

Glenarvanas visų pirma susirūpino vežimu. Jo manymu, tai buvo svarbiausia. Jis apžiūrėjo sunkų ekipažą, įklimpusį duburio vidury, gličiame molyje. Pirmagalys beveik visas nugrimzdęs, o užpakalys – iki ašių. Sunku bus jį ištraukti – reikės sutelkti visus vyrus, jaučius ir arklius.

– Šiaip ar taip, turim skubėti, – tarė Džonas Menglas. – Kai molis sudžius, bus dar sunkiau.

– Paskubėkim, – tarė Airtonas.

Glenarvanas, abu jūrininkai, Džonas Menglas ir Airtonas nuėjo į mišką parsivesti gyvulių.

Miškas buvo aukštas, niūrus. Vien nudžiūvę bežieviai gumamedžiai, panašūs į kamštinius ąžuolus luobos ėmimo metu. Dviejų šimtų pėdų aukštyje styrojo skurdžios nuogų šakų viršūnės. Joks paukštis nesuko lizdo tuose medžių skeletuose, joks lapelis nešlamėjo ant sausų šakų, barškančių lyg kokie griaučiai. Kodėl Australijoje taip dažnai ištisos girios nudžiūsta? Nežinia. Nei seniausi vietos gyventojai, nei jų seneliai, jau seniai besiilsį kapuose, nebuvo matę jų žaliuojančių.

Glenarvanas eidamas vis dairėsi į pilką dangų, kuriame tartum dailaus darbo pjaustiniai ryškėjo smulkiausios šakelytės. Airtonas nustebo neradęs arklių ir jaučių ten, kur buvo palikęs. Tačiau supančioti gyvuliai negalėjo toli nuklysti.

Vyrai išieškojo visą mišką, bet nesurado. Apstulbęs Airtonas sugrįžo į paupį, kur augo didingos mimozos. Jis skardeno orą jaučiams gerai pažįstamais šūksniais, bet niekas neatsiliepė. Airtonas atrodė labai sunerimęs, o keleiviai nusiminę žvilgčiojo vienas į kitą.

Bergždžiai ieškojęs visą valandą, Glenarvanas buvo begrįžtąs prie vežimo, ligi kurio buvo gera mylia kelio, tik staiga išgirdo arklį žvengiant. Beveik tuoj pat kažkur subaubė.

– Jie ten! – sušuko Džonas Menglas ir nukūrė per aukštus *gastrolobium* krūmus, tiek aukštus, kad juose būtų galėjusi pasislėpti kaimenė.

Glenarvanas, Malredis ir Airtonas puolė įkandin jo ir netrukus apstulbę sustojo.

Du jaučiai ir trys arkliai gulėjo negyvi, lyg žaibo nutrenkti, kaip ir anie. Jie jau buvo atšalę, ir būrys liesų, mimozose kranksinčių varnų tykojo šio netikėto grobio.

Draugai susižvelgė, o Vilsonas nesusilaikė ir smarkiai nusikeikė.

– Keiksmai nieko nepadės, Vilsonai! – tarė Glenarvanas vos valdydamasis. – Airtonai, nuveskite išlikusį jautį ir arklį. Gal jie mus išgelbės.

– Jei vežimas nebūtų įklimpęs, – tarė Džonas Menglas, – tie du gyvuliai trumpais pažygiais jį atitemptų iki vandenyno krantų. Žūtbūt reikia ištraukti tą prakeiktą vežimą.

– Pabandysime, Džonai, – atsakė Glenarvanas. – Grįžkime į stovyklą, ten jau tikriausiai nerimauja, kad taip ilgai užtrukome.

Airtonas atpančiojo jautį, Malredis – arklį, ir visi pasuko atgal vingiuotomis upės pakrantėmis.

Po pusvalandžio Paganelis, Maknabsas ir abi keleivės jau žinojo, kas nutiko.

– Garbės žodis, baisiai pikta, Airtonai, kad prie Vimeros neperkaustėte visų arklių, – tarė, negalėdamas susilaikyti, majoras.

– Kodėl, pone? – paklausė Airtonas.

– Todėl, kad iš visų mūsų arklių tik tas, kurį pakaustė jūsų pakviestasis kalvis, išvengė kitų likimo!

– Iš tiesų, – tarė Džonas Menglas, – keistas sutapimas.

– Ne kas kita, tik sutapimas, – atsakė Airtonas, įdėmiai žiūrėdamas į majorą.

Maknabsas sukando lūpas, lyg norėdamas sulaikyti žodžius, kurie vos jam neišsprūdo. Glenarvanas, Džonas Menglas ir ledi Elena laukė, kad jis paaiškintų savo mintį, bet majoras, nieko daugiau nepridūręs, apsigręžė ir nuėjo prie Airtono, kuris apžiūrinėjo vežimą.

– Ką jis norėjo pasakyti? – paklausė Glenarvanas Džoną Menglą.

– Nežinau, – atsakė jaunasis kapitonas. – Tačiau majoras ne iš tų žmonių, kurie tuščiai plepa.

– Taip, Džonai, – tarė ledi Elena. – Maknabsas įtaria Airtoną.

– Įtaria? – paklausė Paganelis, gūžtelėdamas pečiais.

– O kuo? – paklausė Glenarvanas. – Nejaugi jis mano jį nužudžius mūsų arklius ir jaučius? Bet kam jam taip daryti? Argi Airtonui ne tas pat rūpi, kas ir mums?

– Teisingai kalbate, brangusis Edvardai, – tarė ledi Elena, – ir aš pridursiu, kad nuo pat mūsų kelionės pradžios Airtonas ne sykį įrodė savo atsidavimą.

– Tikrai, – pritarė Džonas Menglas. – Bet ką gi reiškia majoro pastaba? Nenusiraminsiu, kol neišsiaiškinsiu.

– Nejaugi jis mano jį bendraujant su katorgininkais? – neatsargiai leptelėjo Paganelis.

– Kokiais katorgininkais? – paklausė Merė.

– Paganelis apsiriko, – skubiai atsakė Džonas Menglas. – Jis juk puikiai žino, kad Viktorijos provincijoje nėra katorgininkų.

– Ek, kad mane kur šimtas! – šūktelėjo Paganelis, kuris būtų norėjęs atšaukti savo žodžius. – Kur mano galva? Katorgi-

ninkai? Kas yra kada nors girdėjęs Australijoje kalbant apie katorgininkus? Be to, tik išlipę į krantą, jie pasidaro be galo dori žmonės! Klimatas! Jūs žinote, mis Mere, klimatas pataiso...

Vargšas mokslininkas, stengdamasis atitaisyti savo žioplumą, tarsi vežimas vis giliau klimpo. Ledi Elena nenuleido nuo jo akių, ir tai jį visiškai sutrikdė. Nenorėdama dar daugiau jį sukompromituoti, ji nusivedė Merę į palapinę, kur misteris Olbinetas pagal visas kulinarijos taisykles ruošė pusryčius.

– Vertėtų mane už tai ištremti į katorgą, – nusiminęs tarė Paganelis.

– Aš irgi taip manau, – rimtai atsakė Glenarvanas ir, palikęs taurųjį geografą visiškai priblokštą, nuėjo su Džonu Menglu prie vežimo.

Airtonas ir abu jūrininkai triūsė stengdamiesi iškelti vežimą iš gilių provėžų. Arklys ir jautis, sukinkyti drauge, traukė kiek beišgalėdami; įtempti pakinktai vos netrūko, Vilsonas ir Malredis stūmė ratus, o Airtonas riksmu ir kartele ragino gyvulius. Sunkus vežimas nė nepajudėjo. Jau sudžiūvęs molis laikė jį surakinęs lyg cementas.

Džonas Menglas liepė molį drėkinti vandeniu, kad suminkštėtų. Bet veltui. Vežimas stovėjo kaip stovėjęs. Po ilgų pastangų žmonės ir gyvuliai liovėsi tampęsi. Reikėjo arba išardyti vežimą dalimis, arba atsisakyti minties ištraukti jį iš tos daubos. Tačiau be instrumentų neišardysi.

Airtonas, kuris trūks plyš norėjo įveikti šią kliūtį, buvo bepradedąs iš naujo, bet Glenarvanas jį sulaikė.

– Gana, Airtonai, gana, – tarė jis. – Reikia pagailėti paskutinių gyvulių. Kadangi toliau mums reikės eiti pėstiems, ant arklio sės moterys, o ant jaučio sukrausime savo mantą. Dar jie mums labai pravers.

– Klausau, sere, – atsakė Airtonas, iškinkydamas nusivariusius gyvulius.

– O dabar, mielieji, – pridūrė Glenarvanas, – grįžkime į stovyklą; ten apsvarstysime, panagrinėsime savo padėtį, kokios aplinkybės mums palankios, kokios ne, ir ką nors nutarsime.

Netrukus keleiviai pasistiprino neblogais pusryčiais ir ėmė tartis. Glenarvanas visus paprašė pareikšti savo nuomonę.

Pirmiausia reikėjo labai tiksliai nustatyti stovyklos vietą. Paganelis pavestą darbą atliko nepaprastai kruopščiai. Ekspedicija esanti 37° geografinės platumos ir 147°53' ilgumos, Snovėjaus pakrantėje.

– O kokiame laipsnyje yra Tufoldo įlanka? – paklausė Glenarvanas.

– 150°, – atsakė Paganelis.

– Vadinasi, du laipsniai šešios minutės...

– Arba septyniasdešimt penkios mylios nuo čia.

– O iki Melburno?

– Mažiausiai du šimtai mylių.

– Gerai. Žinome, kur esame, – tarė Glenarvanas, – o ką toliau darysime?

Visi vienu balsu atsakė: negaišuojant eiti link vandenyno krantų. Ledi Elena ir Merė Grant pareiškė nukeliausiančios po penkias mylias per dieną. Drąsios moterys nepabūgo pėsčiomis žygiuoti nuo Snovėjaus iki Tufoldo įlankos.

– Jūs – šauni kelionės draugė, brangioji Elena, – tarė Glenarvanas, – bet ar įlankoje gausime visko, ko mums reikia?

– Žinoma, – atsakė Paganelis. – Idnas – gana senas uostamiestis. Jis tikriausiai palaiko glaudžius ryšius su Melburnu. Aš net manau, kad už trisdešimt penkių mylių nuo čia, Delegeto miestelyje, Viktorijos provincijos pasieny, galėsime apsirūpinti maistu ir transporto priemonėmis.

– O „Dunkanas“? – paklausė Airtonas. – Ar jums neatrodo, sere, kad laikas jį iškviesti į įlanką?

– Kaip manote, Džonai? – paklausė Glenarvanas.

– Mano nuomone, nėra ko skubėti, – atsakė jaunasis kapitonas, kiek pamąstęs. – Dar suspėsite pasiųsti įsakymą Tomui Ostinui plaukti prie kranto.

– Aišku, – pridūrė Paganelis.

– Juo labiau, – įsiterpė Džonas Menglas, – kad po keturių ar penkių dienų būsime Idne.

– Po keturių ar penkių dienų! – pakartojo Airtonas, purtydamas galvą. – Sakykite, po penkiolikos ar dvidešimties, kapitone, jei nenorite vėliau apgailestauti savo apsirikimo.

– Penkiolikos–dvidešimties dienų! Juk tik septyniasdešimt penkios mylios! – sušuko Glenarvanas.

– Mažiausiai tiek, sere. Jums reikės eiti sunkiausia Viktorijos provincijos dalimi, per dykumą, kur, anot skvoterių, nieko nėra, per brūzgynais apaugusias lygumas be jokio praminto tako; ten net nebuvo galima įsteigti stočių. Kelią gausite skintis su kirviu arba deglu rankoje ir, patikėkite manimi, greitai negalėsite žygiuoti.

Airtono balsas skambėjo įtikinamai. Visi klausiamai žvilgčiojo į Paganelį, kuris galvos linktelėjimu patvirtino Airtono žodžius.

– Sutinku, kad bus sunkumų, – tarė tada Džonas Menglas. – Na, jūs, sere, po penkiolikos dienų ir pasiųsite „Dunkanui“ savo įsakymus.

– Aš dar pridursiu, – tarė Airtonas, – kad svarbiausia kliūtis – ne blogas kelias. Tikriausiai turėsim laukti atoslūgio, kol galėsim persikelti per upę.

– Laukti atoslūgio! – šūktelėjo jaunasis kapitonas. – Argi nerasime brastos?

– Nemanau, – atsakė Airtonas. – Šįryt aš veltui ieškojau kokios perėjos. Retai kada šiuo metu pasitaiko tokios srautingos upės, ir aš tiesiog nežinau, ką daryti.

– Ar Snovėjus platus? – paklausė ledi Elena.

– Platus ir gilus, ponia, – atsakė Airtonas, – mylios platumo, be to, labai sraunus. Geram plaukikui ir tai pavojinga plaukti.

– Tada pasidarysim luotą! – sušuko bebaimis Robertas. – Nukirsime medį, išskobsim ir, visi sulipę, perplauksim.

– Toli nueis kapitono Granto sūnus! – tarė Paganelis.

– Berniukas teisingai sako, – įsiterpė Džonas Menglas. – Taip ir padarysim. Mano nuomone, nėra ko gaišti laiko tuštiems ginčams.

– Ką jūs, Airtonai, apie tai manote? – paklausė Glenarvanas.

– Aš manau, kad ir po mėnesio, jei nesulauksime iš kur nors pagalbos, tebebūsime šiapus Snovėjaus!

– Tai gal turite geresnį planą? – nekantriai paklausė Džonas Menglas.

– Taip, tegu „Dunkanas“ iš Melburno plaukia prie rytinio kranto.

– Ak, vis tas „Dunkanas“! O kaip jis, būdamas įlankoje, padės mums ją pasiekti?

Airtonas, prieš atsakydamas, valandėlę pagalvojo, paskui gana nuolankiai tarė:

– Aš nenoriu primesti jums savo nuomonės. Tai, ką darau, darau visų labui ir vyksiu toliau, kai tik jūs, sere, duosite ženklą.

Ir jis susidėjo rankas ant krūtinės.

– Tai ne atsakymas, Airtonai, – tarė Glenarvanas. – Išdėstykite mums savo planą, o mes jį apsvarstysime. Ką gi siūlote?

Airtonas ramiu ir tvirtu balsu ėmė aiškinti:

– Siūlau nesikelti per upę, nes mums tai sunku ir pavojinga.

Turime laukti pagalbos, o pagalbą mums gali suteikti tik „Dunkanas“. Apsistokime šioje vietoje, maisto netrūks, o vienas iš mūsų tegu nugabena Tomui Ostinui įsakymą plaukti į Tufoldo įlanką.

Visi nepaprastai nustebo išgirdę tokį nelauktą pasiūlymą, o Džonas Menglas negalėjo nuslėpti savo nepasitenkinimo.

– Per tą laiką, – toliau kalbėjo Airtonas, – Snovėjus nuslūgs, mes lengvai rasime brastą arba persikelsime luotu: turėsime pakankamai laiko jam pasidirbti. Toks, sere, mano planas, jei malonėsite jį patvirtinti.

– Gerai, Airtonai, – atsakė Glenarvanas. – Jūsų sumanymas vertas rimto dėmesio. Didžiausias jo trūkumas – gaištis, bet užtat išvengsime nereikalingo nuovargio ir tikrų pavojų. Kaip manote, bičiuliai?

– Jūs kalbėkite, mielasis Maknabsai, – tarė tada ledi Elena. – Nuo pat mūsų pasitarimo pradžios tik klausotės ir nepratariate nė žodžio.

– Jei jums rūpi mano nuomonė, – atsakė majoras, – aš jums kuo atviriausiai pasisakysiu. Airtonas kalbėjo kaip išmintingas, atsargus žmogus, ir aš pritariu jo sumanymui.

Niekas nesitikėjo šitokio atsakymo, nes iki tol Maknabsas nesutardavo su Airtonu. Todėl Airtonas nustebęs vogčiom dirstelėjo į majorą. Paganelis, ledi Elena ir jūrininkai irgi buvo linkę paremti Airtono projektą. Išgirdę Maknabso žodžius, jie daugiau nesvyravo.

Glenarvanas pranešė, kad Airtono planas iš principo priimtas.

– Sutikite, Džonai, – pridūrė jis, – kad atsargumo sumetimais turime taip pasielgti ir apsistoti pakrantėje, kol nuslūgs vanduo.

– Sutinku, – atsakė Džonas Menglas, – bet su sąlyga, kad mūsų pasiuntiniui pasiseks tai, ko mes patys nepajėgiame, – būtent persikelti per upę!

Visi pažvelgė į Airtoną, kuris šypsojosi kaip savimi pasitikįs žmogus.

– Pasiuntiniui nereikės keltis per upę, – tarė jis.

– A! – nusistebėjo Džonas Menglas.

– Jis grįš į Laknovo kelią, kuris veda tiesiai į Melburną.

– Du šimtai penkiasdešimt mylių pėsčiomis! – sušuko kapitonas.

– Ne, raitas, – atkirto Airtonas. – Mums yra likęs patvarus arklys. Kelionė užtruks keturias dienas. Pridėkite porą dienų, kol „Dunkanas“ atplauks į įlanką, vieną parą grįžti atgal į stovyklą, ir per savaitę pasiuntinys parvyks su pagalba.

Majoras galvos linktelėjimu patvirtino Airtono žodžius, ir tai nustebino Džoną Menglą. Bet pasiūlymas buvo vienu balsu priimtas, ir neliko nieko kita, tik vykdyti šį iš tiesų gerai apgalvotą planą.

– Dabar, mielieji, – tarė Glenarvanas, – lieka išrinkti pasiuntinį. Uždavinys bus sunkus ir pavojingas, – nenoriu to slėpti. Kas pasiaukos dėl savo draugų ir nugabens instrukcijas į Melburną?

Vilsonas, Malredis, Džonas Menglas, Paganelis ir net Robertas tučtuojau pasisiūlė. Džonas kažkaip ypatingai spyrėsi, kad šis uždavinys būtų jam pavestas. Bet Airtonas, iki šiol tylėjęs, paprašė žodžio:

– Jei sutinkate, aš vyksiu, sere. Aš pažįstu šį kraštą. Ne sykį esu dalyvavęs daug sunkesniuose žygiuose. Sugebu išsikapstyti, kur kitas nieko nepadarytų. Taigi prašau visų labui suteikti man pirmenybę vykti į Melburną. Jūsų įgaliotas perduosiu, kas reikalinga, jūsų padėjėjui, ir, patikėkite, po šešių dienų „Dunkanas“ bus Tufoldo įlankoje.

– Gerai pasakyta, – tarė Glenarvanas. – Jūs sumanus ir drąsus žmogus, Airtonai, ir jums pasiseks.

Iš tikrųjų Airtonas geriau negu kuris kitas sugebės atlikti šį uždavinį. Kiekvienas tai suprato ir nusileido. Džonas Menglas mėgino paskutinį kartą paprieštarauti: kaip jie be Airtono ieškosią „Britanijos“ ir Hario Granto pėdsakų. Bet majoras pasakė, kad ekspedicija stovyklausianti Snovėjaus pakrantėse tol, kol grįšiąs Airtonas, ir negalį būti jokios kalbos imtis tokių svarbių ieškojimų be jo; tad trumpas Airtono išvykimas nė kiek nepakenksiąs kapitono Granto interesams.

– Na, tai vykite, Airtonai, – tarė Glenarvanas. – Ilgai neužtrukite ir per Idną grįžkite į stovyklą.

Airtono akys nušvito. Nors jis tuoj pat pakreipė galvą, bet Džonas Menglas pastebėjo tą džiaugsmingą žvilgsnį ir instinktyviai pajuto, kad jo nepasitikėjimas Airtonu dar labiau padidėjo.

Tasai, abiejų jūrininkų padedamas, ėmė ruoštis į kelionę: vienas balnojo arklį, kitas krovė maišą. O Glenarvanas ėmėsi rašyti Tomui Ostinui laišką.

Jame jis liepė „Dunkano“ kapitono padėjėjui nedelsiant plaukti į Tufoldo įlanką. Airtoną pristatė jam kaip visiškai patikimą žmogų. Atvykęs Tomas Ostinas privaląs duoti būrį jūrininkų Airtonui...

Glenarvanui parašius paskutinius žodžius, Maknabsas, nenuleidęs nuo jo akių, staiga keistu balsu paklausė, kaip jis parašė Airtono vardą.

– Taip, kaip tariama, – atsakė Glenarvanas.

– Tai klaida, – ramiai prabilo majoras. – Tariama „Airtonas“, o rašoma „Benas Džoisas“!

Dvidešimtas skyrius

ALAND! ZEALAND!

Beno Džoiso vardas visus lyg perkūnas nutrenkė. Airtonas loštelėjo. Jo rankoje atsirado revolveris. Trenkė šūvis. Glenarvanas, kulkos kliudytas, pargriuvo. Lauke taip pat pasigirdo šūviai.

Džonas Menglas ir jūrininkai, ne iš karto susigaudę, puolė Beną Džoisą, bet drąsusis piktadarys jau buvo dingęs ir prisidėjęs prie savo gaujos, kuri laukė jo pamiškėje.

Palapinė buvo menka apsauga nuo kulkų. Reikėjo trauktis. Lengvai sužeistas Glenarvanas jau buvo atsistojęs.

– Į vežimą, į vežimą! – sušuko Džonas Menglas, tempdamas ledi Eleną ir Merę; netrukus jos abi pasijuto saugiai už storų lentinių vežimo sienų.

Džonas, majoras, Paganelis ir jūrininkai čiupo savo karabinus ir pasirengė atremti banditų puolimą. Glenarvanas ir Robertas pasiliko vežime su keleivėmis, o misteris Olbinetas nusiskubino į gynėjų eiles.

Visai tai įvyko žaibo greitumu. Džonas Menglas atidžiai stebėjo pamiškę. Benui Džoisui pasiekus mišką, šūviai tuoj nuščiuvo. Po smarkaus susišaudymo pasidarė tylu. Tik balti dūmeliai dar sklaidėsi tarp gumamedžių šakų. Aukšti *gastrolobium* krūmai nustojo judėję. Puolėjų neliko nė ženklo.

Majoras ir Džonas Menglas išžvalgė apylinkę iki pat didžiųjų medžių. Niekur nieko. Žemėje buvo matyti daug pėdų, kai kur tebesmilko kamščiai. Majoras, būdamas atsargus žmogus, juos užgesino, nes nuo vienos kibirkštėlės sausame miške gali kilti baisus gaisras.

– Katorgininkai dingo, – tarė Džonas Menglas.

Trenkė šūvis.

– Taip, – atsakė majoras, – ir dėl to man neramu. Aš būčiau linkęs susitikti su jais akis į akį. Geriau tigras lygumoje negu gyvatė žolėje. Iškrėskime krūmus aplink vežimą.

Majoras su Džonu apieškojo visą apylinkę. Nė vieno katorgininko nesutiko nuo pamiškės iki upės. Beno Džoiso gauja, rodės, nuskrido lyg kenkėjų būrys. Pernelyg keistai dingo, ir vyrai negalėjo manyti, jog pavojus praėjo. Todėl nutarė būti budrūs. Įklimpęs vežimas tapo stovyklos centru, tikra tvirtove, o du žmonės, kas valandą pasikeisdami, ėjo sargybą.

Ledi Elenai ir Merei Grant pirmiausia rūpėjo perrišti Glenarvanui žaizdą. Tą akimirką, kai jos vyras krito nuo Beno Džoiso kulkos, ledi Elena persigandusi puolė prie jo. Bet narsi moteris bematant susitvardė ir padėjo Glenarvanui įlipti į vežimą. Majoras, apžiūrėjęs sužeistą petį, pasakė, kad kulka, nudrėskusi odą, nepadarė rimtų sužalojimų. Nei kaulas, nei raumenys nebuvo paliesti. Žaizda labai kraujavo, bet Glenarvanas, pajudinęs rankos pirštus ir dilbį, nuramino draugus, kad nieko pavojingo neatsitiko. Perrištas jis paprašė daugiau dėl jo nesivarginti ir pareiškė norą sužinoti, kas įvyko.

Keleiviai, išskyrus Malredį ir Vilsoną, kurie budėjo lauke, šiaip taip susitalpino vežime. Žodį gavo majoras.

Prieš pradėdamas pasakoti, jis trumpai supažindino ledi Eleną su kai kuriais jai nežinomais dalykais, būtent, kad iš Perto buvo pabėgusi gauja katorgininkų, kurie pasirodę Viktorijos provincijos apylinkėse ir įvykdę traukinio katastrofą. Jis jai padavė numerį *Australian and New Zealand Gazette,* pirktą Seimure, ir pridūrė, kad policija paskyrusi premiją tam, kas sugaus Beną Džoisą, baisųjį banditą, kuris per aštuoniolika mėnesių įvykdęs daug piktadarysčių.

Bet kaip Maknabsas sužinojo, kad Benas Džoisas ir Airtonas – tas pats asmuo? Visi norėjo sužinoti paslaptį ir majoras papasakojo.

Nuo pat pirmos susitikimo dienos Maknabsas instinktyviai nepasitikėjęs Airtonu. Du ar trys beveik nereikšmingi atsitikimai, žvilgsnis, kuriuo pasikeitė Airtonas su kalviu prie Vimeros, vengimas keliauti per miestus ir kaimus, primygtinis prašymas pasiųsti „Dunkanui" įsakymą plaukti į Tufoldo įlanką, keistas jam patikėtų gyvulių išgaišimas, pagaliau kažkoks neatviras jo elgesys, – visos tos smulkmenos kėlusios majorui įtarimą.

Tačiau jis nebūtų galėjęs suformuluoti tiesioginio apkaltinimo, jei ne praėjusios nakties įvykiai.

Maknabsas tarp aukštų krūmų nušliaužęs prie įtartinų šešėlių, kurie pusė mylios nuo stovyklos jau buvo patraukę jo dėmesį. Fosforiniai augalai patamsyje blyškiai švietę.

Trys vyrai žiūrinėję žemėje pėdsakus, šviežias pėdas, ir tarp jų Maknabsas pažinęs Blek Pointo kalvį. „Tai jie", – taręs vienas. „Taip, – atsakęs kitas, – štai pasagos trilapis." – „Pėdsakai eina nuo pat Vimeros." – „Visi arkliai krito." – „Nuodų toli ieškoti nereikia." – „Jais galėtum išnuodyti viso kavalerijos pulko arklius. Naudingas augalas *gastrolobium!*"

– Paskui jie nutilo, – pridūrė Maknabsas, – ir nuėjo tolyn. Aš dar ne viską buvau sužinojęs. Nusekiau paskui juos. Netrukus jie vėl ėmė kalbėtis: „Apsukrus žmogus tas Benas Džoisas, – taręs kalvis, – pasidarė garsiu laivo viršila! O ta jo prasimanyta istorija apie laivo sudužimą! Jei jo sumanymas pasiseks, bus geras kąsnis! Pašėlęs Airtonas!" – „Vadink jį Benu Džoisu, jis vertas savo vardo!" Tą akimirką niekšai išėjo iš gumamedžių miško. Aš sužinojau, ką norėjau sužinoti, ir grįžau į stovyklą, įsitikinęs, kad ne visi katorgininkai pasitaiso Australijoje, nors Paganeliui tai ir nepatiktų!

Majoras nutilo. Jo draugai tylomis mąstė.

– Vadinasi, – tarė Glenarvanas, iš pykčio pabalęs, – Airtonas mus atitempė iki čia, norėdamas apiplėšti ir nužudyti!

– Taip, – atsakė majoras.

– Ir nuo pat Vimeros jo gauja seka mūsų pėdomis, tykodama patogesnės progos?

– Taip.

– Bet tada tas niekšas nėra „Britanijos" jūrininkas? Vadinasi, jis pasisavino Airtono vardą ir jūrininko knygutę?

Visų žvilgsniai nukrypo į Maknabsą, kuriam anksčiau turėjo kilti šie klausimai.

– Štai ką galima išnarplioti iš šios tamsios istorijos, – tarė jis, kaip visada ramiai. – Mano nuomone, jis iš tiesų vadinasi Airtonas. Benas Džoisas – plėšiko pravardė. Neginčytina, kad jis pažįsta Harį Grantą, kad yra tarnavęs „Britanijoje". Šiuos faktus, kuriuos jau įrodė paties Airtono tiksliai mums papasakotos smulkmenos, patvirtina ir katorgininkų žodžiai, kaip jums esu sakęs. Todėl tuščiai nespėliokime ir pripažinkime, kad Benas Džoisas yra Airtonas, kaip Airtonas yra Benas Džoisas, kitaip tariant, „Britanijos" jūrininkas, tapęs katorgininkų gaujos vadu.

Maknabso aiškinimų niekas neužginčijo.

– O dabar, – tarė Glenarvanas, – pasakykite man, kaip ir kokiu tikslu Hario Granto jūrininkas atsidūrė Australijoje?

– Kaip? Nežinau, – atsakė Maknabsas, – o pagal skelbimą ir policija ne daugiau žino už mane. Kodėl? Nesugebėčiau atsakyti. Čia slypi kažkokia paslaptis, kurią ateitis teišaiškins.

– Policija net nežino, kad Airtonas ir Benas Džoisas yra tas pats asmuo, – tarė Džonas Menglas.

– Teisingai, – tarė majoras, – o ši smulkmena labai padėtų ieškant.

– Vadinasi, – tarė ledi Elena, – nenaudėlis įsibrovė į Padžio O'Muro fermą piktais sumetimais?

– Be abejonės, – atsakė Maknabsas. – Jis ketino iškrėsti kokią niekšybę airiui, bet pasitaikė geresnė proga. Atsitiktinumas mus suvedė su juo. Jis išgirdo Glenarvano pasakojimą, laivo sudužimo istoriją ir, būdamas drąsus, tučtuojau sumetė planą pasipelnyti. Nutarė prisidėti prie ekspedicijos. Prie Vimeros jis susižinojo su vienu savo bendru, Blek Pointo kalviu, kuris paženklino mūsų pėdsakus. Jo gauja mus sekė. Nuodinguoju augalu jis pamažu išžudė mūsų jaučius ir arklius. Paskui patogią akimirką įklampino mus į Snovėjaus pelkes ir atidavė į savo bendrų rankas.

Viskas buvo pasakyta apie Beną Džoisą. Majoras atidengė jo praeitį, ir jis pasirodė toks, koks buvo, – drąsus ir baisus nusikaltėlis. Išaiškinus jo kėslus, Glenarvano ekspedicijai reikėjo būti be galo budriai. Laimė, banditas su nuplėšta kauke mažiau pavojingas negu išdavikas.

Iš šios taip ryškiai nušviestos būklės siūlėsi viena rimta išvada. Niekas apie ją dar nebuvo pagalvojęs. Tik Merė Grant, nesikišdama į ginčus dėl praeities, galvojo apie ateitį.

Džonas Menglas pamatė, kaip ji išbalo ir nusiminė. Jis suprato, kas dedasi jos širdyje.

– Mis Mere! Mis Mere! – sušuko jis. – Jūs verkiate!

– Tu verki, vaikeli? – tarė ledi Elena.

– Mano tėvelis! Mano tėvelis! – atsakė mergina.

Ji negalėjo daugiau kalbėti. Tačiau kiekvieno galvoje šmystelėjo ta pati mintis. Visi suprato mis Merės sielvartą, suprato, kodėl iš jos akių rieda ašaros, kodėl jos lūpos ištarė taip brangų širdžiai vardą.

Išaiškinus Airtono išdavystę, žlugo bet kokios viltys. Katorgininkas išgalvojo istoriją apie laivo sudužimą, norėdamas suvi-

lioti Glenarvaną. Majoras girdėjo, kaip katorgininkai tai aiškiai pabrėžė. „Britanija" nesudužo į Tufoldo įlankos rifus, o Haris Grantas niekada nebuvo išlipęs Australijos žemyne.

Antrą kartą klaidingas dokumento aiškinimas nuvedė netikrais pėdsakais „Britanijos" ieškotojus.

Atsidūrę tokioje būklėje ir matydami abiejų vaikų sielvartą, visi niūriai tylėjo. Kas dar būtų radęs paguodos žodžių? Robertas verkė sesers glėbyje. Paganelis apmaudžiai murmėjo:

– O nelaimingas dokumente! Tu gali girtis susukęs dvylikai dorų žmonių galvas!

Ir orusis geografas, ne juokais įtūžęs ant savęs, daužė kaktą, lyg norėdamas ją suskaldyti.

Glenarvanas nuėjo pas lauke budinčius Malredį ir Vilsoną. Lygumą tarp pamiškės ir upės gaubė gūdi tyla. Sunkūs nejudą debesys slėgė dangaus skliautą. Sukaustytoje, bežadėje aplinkoje menkiausias garsas sklinda labai aiškiai, tačiau šiuo metu nieko nebuvo girdėti. Matyt, Benas Džoisas su savo gauja buvo tolokai nusitrenkęs, nes apatinėse medžių šakose linksmai straksį paukščių būriai, kengūros, ramiai pešančios jaunus želmenis, porelė kazuarų, be baimės vaikštinėjanti krūmuose, liudijo, kad žmogaus artumas nedrumsčia šios nuošalios vietos ramybės.

– Ar per tą laiką, kai budėjote, nieko nematėte, nieko negirdėjote? – paklausė Glenarvanas.

– Nieko, sere, – atsakė Vilsonas. – Katorgininkai, matyt, jau už daugelio mylių.

– Reikia manyti, kad jų nebuvo tiek, kad galėtų mus pulti, – pridūrė Malredis. – Tas Benas Džoisas turbūt bus sugalvojęs pritraukti į savo gaują keletą pabėgusių nusikaltėlių, plėšikaujančių Alpių papėdėje.

– Galimas dalykas, Malredi, – atsakė Glenarvanas. – Niekšai visada bailūs. Jie žino, kad mes ginkluoti, ir ne bet kaip ginkluoti. Galbūt jie puolimui pradėti laukia nakties? Vakarui brėkštant, reikės sustiprinti sargybą. O, jei mes galėtume išsikapanoti iš tos pelkėtos lygumos ir traukti toliau, vandenyno link! Bet patvinusi upė atkirto mums kelią. Nežinau, ką atiduočiau už plaustą, kuris perkeltų mus į kitą krantą!

– Tai kodėl, sere, neliepiate mums padirbti tokį plaustą? Medžių netrūksta, – tarė Vilsonas.

– Ne, Vilsonai, – atsakė Glenarvanas, – tai ne upė, o smarki, nepraeinama srovė.

Tą akimirką prie jų priėjo Džonas Menglas, majoras ir Paganelis. Jie kaip tik grįžo apžiūrėję Snovėjų. Po nakties lietaus vanduo pakilo dar per vieną pėdą. Srovė buvo tokia smarki kaip srautingų Amerikos upių. Nebuvo ko nė mėginti persikelti per šniokščiančią upę.

Džonas Menglas pareiškė, kad persikelti jokiu būdu neįmanoma.

– Bet, – pridūrė jis, – negalima sėdėti rankas sudėjus. Tai, ką norėta daryti prieš išaiškinant Airtono išdavystę, juo labiau reikia daryti dabar.

– Apie ką jūs kalbate, Džonai? – paklausė Glenarvanas.

– Aš sakau, kad pagalba mums būtina, o kadangi negalima pasiekti Tufoldo įlankos, reikia vykti į Melburną. Mums dar liko vienas arklys. Jei man jį duotumėt, aš nuvykčiau į Melburną.

– Bet tai labai pavojingas sumanymas, Džonai, – tarė Glenarvanas. – Jau nekalbant, kad dviejų šimtų mylių kelionė per nepažįstamas vietoves pilna pavojų, visi keliai ir takeliai tikriausiai saugojami Beno Džoiso bendrų.

– Žinau, sere, bet taip pat žinau, kad ilgiau tai negali trukti. Airtonas sakėsi per savaitę atvesiąs „Dunkano“ žmones, o aš prižadu po šešių dienų grįžti prie Snovėjaus krantų. Leisite, sere?

– Aš prašau Glenarvaną pirma leisti man pasisakyti, – prabilo Paganelis. – Vykti tai vykti į Melburną, bet kad tie pavojai tektų Džonui Menglui, – ne. Jis „Dunkano“ kapitonas ir neprivalo rizikuoti gyvybe. Aš vyksiu už jį.

– Gerai pasakyta, – tarė majoras. – Bet kodėl jūs, Paganeli?

– O kodėl ne mes? – sušuko Malredis ir Vilsonas.

– Negi manote, kad aš raitas nenukeliausiu dviejų šimtų mylių? – paklausė majoras.

– Mielieji, – tarė Glenarvanas, – jei vienas iš mūsų turi vykti į Melburną, tegu burtai jį paskiria. Paganeli, surašykite mūsų vardus...

– Išskyrus jūsų, sere, – tarė Džonas Menglas.

– Kodėl? – paklausė Glenarvanas.

– Jūs negalite skirtis su žmona, be to, jūsų žaizda neužgijusi!

– Glenarvanai, – pritarė Paganelis, – jūs negalite palikti ekspedicijos.

– Taip, – įsiterpė majoras, – jūsų vieta čia, Edvardai, jūs neturite teisės vykti.

– Raitelio tykos pavojai, – atsakė Glenarvanas, – ir aš savo vietos kitiems neužleisiu. Rašykite, Paganeli. Tebūnie mano vardas įrašytas su mano draugų vardais, ir tegu aš pirmas jį ištrauksiu!

Reikėjo nusileisti jo norui. Kortelė su Glenarvano vardu buvo įmesta drauge su kitomis. Imta traukti burtus, ir laimė teko Malredžiui. Šaunusis jūrininkas patenkintas sušuko „valio!“

– Sere, aš pasiruošęs vykti, – tarė jis.

Glenarvanas paspaudė Malredžiui ranką. Paskui, palikęs majorą ir Džoną Menglą eiti sargybos, nuėjo prie vežimo.

Tučtuojau ir ledi Elena Glenarvan sužinojo, kad nutarta siųsti į Melburną pasiuntinį ir kas ištraukė burtą. Ji rado Malredžiui tokių šiltų žodžių, kurie drąsųjį jūrininką sugraudino iki pat širdies gelmių. Iš tiesų burtas geresniam negalėjo tekti: visi žinojo Malredį esant narsų, sumanų, stiprų ir ištvermingą.

Malredis turėjo išjoti aštuntą valandą, kiek sutemus. Vilsonas ėmėsi balnoti arklį. Jam dingtelėjo mintis pakeisti išdavikišką kairės kojos pasagą paprasta pasaga, nuplėšta nuo tą naktį kritusio arklio. Katorgininkai negalės nei atpažinti Malredžio pėdsakų, nei jo vytis, nes arklių jie neturėjo.

Kol Vilsonas rūpinosi tomis smulkmenomis, Glenarvanas apgalvojo laiško turinį Tomui Ostinui. Negalėdamas rašyti sužeista ranka, paprašė Paganelį. Mokslininkas, kažko susimąstęs, rodės, nieko nematė ir negirdėjo, kas dedasi aplink. Reikia pasakyti, kad Paganelis po visų tų nelemtų įvykių tegalvojo apie klaidingai aiškintą dokumentą. Jis dėliojo žodžius ir šiaip, ir taip, norėdamas išgauti naują prasmę, ir atrodė paskendęs nepabaigiamuose aiškinimuose.

Todėl neišgirdo Glenarvano prašymo, ir tas turėjo jį antrusyk pakartoti.

– A, gerai, gerai, – atsakė Paganelis, – mielai parašysiu.

Ir vis kažką burbėdamas, mašinaliai išsitraukė užrašų knygutę. Išplėšė baltą lapą, pasiėmė pieštuką. Glenarvanas pradėjo diktuoti:

– *Įsakau Tomui Ostinui nedelsiant plaukti „Dunkanu“...*

Paganelis, parašęs paskutinį žodį, netyčia žvilgtelėjo į *Australian and New Zealand Gazette* numerį, numestą ant žemės. Sulenkto laikraščio buvo matyti tik du paskutiniai antraštės skiemenys. Pieštukas sustojo, ir Paganelis, rodės, užmiršo ir Glenarvaną, ir laišką, ir tai, ką jam diktavo.

– Na, Paganeli, – tarė Glenarvanas.

– A! – staiga sušuko geografas.
– Kas jums? – paklausė Glenarvanas.
– Nieko, nieko, – atsakė Paganelis.
Paskui tyliau pats sau pakartojo:
– *Aland! Aland! Aland!*
Jis atsistojo, čiupo laikraštį, papurtė, lyg norėdamas sulaikyti žodžius, besiveržiančius iš burnos.
Ledi Elena, Merė, Robertas, Glenarvanas žiūrėjo į jį, nesuprasdami, ko jis taip susijaudino.
Paganelis buvo panašus į staiga išprotėjusį žmogų. Bet šis nervinis susijaudinimas greitai praėjo. Paganelis aprimo, džiaugsmas akyse užgeso, ir, vėl atsisėdęs į savo vietą, ramiai tarė:
– Diktuokite toliau, sere, aš klausau.
Glenarvanas vėl ėmė diktuoti laišką, kuris galutinai skambėjo šitaip:

Įsakau Tomui Ostinui nedelsiant plaukti „Dunkanu" prie rytinio Australijos kranto trisdešimt septintoje lygiagretėje...

– Australijos? – paklausė Paganelis. – A, taip, Australijos!
Baigęs laišką, padavė pasirašyti Glenarvanui. Tas, dar negalėdamas laisvai valdyti rankos, šiaip taip atliko formalumą. Paganelis įdėjo laišką į voką, užantspaudavo ir iš susijaudinimo tebedrebančia ranka užrašė adresą:

Tomui Ostinui,
„Dunkano" kapitono padėjėjui Melburne

Paskui išlipo iš vežimo, mosikuodamas ir kartodamas nesuprantamus žodžius:
– *Aland! Aland! Zealand!*

Dvidešimt pirmas skyrius
KETURIOS SIAUBINGOS DIENOS

Likusi dienos dalis praėjo be jokių nuotykių. Viskas buvo paruošta Malredžiui išvykti. Šaunusis jūrininkas jautėsi laimingas, galėdamas įrodyti Glenarvanui savo ištikimybę.

Paganelis susitvardė ir elgėsi lyg niekur nieko. Nors iš akių aiškiai galėjai matyti jį kažkuo gyvai susidomėjus, bet turbūt jis buvo nusprendęs visa tai laikyti paslapty. Be abejo, turėjo rimtą pagrindą taip elgtis, nes majoras nugirdo, kaip jis, lyg kovodamas pats su savimi, kartojo:

– Ne, ne! Jie manim nepatikės! Be to, kuriam galui? Jau per vėlu!

Taip apsisprendęs, suskato rūpintis Malredžiu, išskleidė priešais jį žemėlapį, nužymėjo jame kelią, kuriuo turės joti. Visi prerijos takai sueina į Laknovo kelią. Tas kelias veda į pietus, iki vandenyno, o nuo ten staigiai pasisuka Melburno link. Reikia visą laiką joti juo, nepasiduoti pagundai kirsti tiesiau per mažai pažįstamas vietoves. Maršrutas visai paprastas, ir Malredis negali paklysti.

O dėl pavojų, tai pavojingiausios tos kelios mylios nuo stovyklos, nes Benas Džoisas su savo gauja tikriausiai tūno užuolandoje. Bet jei pavyktų laimingai prasprukti, Malredis sėkmingai įvykdytų pavestą svarbų uždavinį.

Šeštą valandą visi drauge pavalgė. Vėl ėmė pilti čiurkšlėmis lietus. Palapinė nuo jo apsaugoti nebegalėjo, todėl visi sulindo į vežimą. Beje, tai ir buvo tikriausia priedanga. Įklimpęs molyje, iš vietos nepajudinamas, jis panėšėjo į tvirtovę. Arsenale buvo septyni karabinai ir septyni revolveriai, bus galima laikytis ilgokai, nes nei amunicijos, nei maisto netrūks. O po šešeto dienų

„Dunkanas“ išmes inkarą Tufoldo įlankoje. Ekipažas per dvidešimt keturias valandas pasieks priešingą Snovėjaus krantą; ir gal upė dar nebus nuslūgusi, bet katorgininkai patys atsitrauks, išvydę pranašesnes jėgas. Bet visų pirma Malredis turi sėkmingai atlikti pavojingą žygį.

Aštuntą valandą jau buvo visai sutemę. Kaip tik laikas joti. Vilsonas atvedė Malredžiui arklį. Dėl atsargumo jo kanopos buvo apvyturiuotos skudurais ir nekėlė jokio bildesio. Gyvulys atrodė pailsęs, o nuo jo kojų stiprumo ir patvarumo priklausė visų likimas. Majoras patarė Malredžiui jį tausoti, kai tik nebegrės pavojus iš katorgininkų pusės. Geriau pusdieniu ilgiau, bet kad tikrai nuvyktum.

Džonas Menglas padavė jūrininkui revolverį, kurį pats labai rūpestingai buvo užtaisęs. Ginklas – baisus daiktas drąsaus žmogaus rankoje; šeši šūviai per keletą sekundžių lengvai gali nušluoti kelią pastojusius piktadarius.

Malredis šoko ant arklio.

– Štai laiškas, kurį įteiksi Tomui Ostinui, – tarė jam Glenarvanas. – Tegu jis negaišta nė valandėlės! Kuo greičiau tegu plaukia į Tufoldo įlanką ir, jei mūsų ten nerastų, jei mes nebūtume persikėlę per upę, skubinai teatvyksta mums į pagalbą! Na, o dabar jok, šaunusis mano jūrininke, laimingo tau kelio!

Glenarvanas, ledi Elena, Merė Grant – visi paspaudė Malredžiui ranką. Kita širdis, ne tokia narsi kaip Malredžio, būtų sudrebėjusi, leisdamasi tokią tamsią ir lietingą naktį į kelionę per beribę, nepažįstamą dykumą, kur kas žingsnis tyko pavojai.

– Sudie, sere, – tarė jis ramiai ir netrukus dingo pamiškės takelyje.

Vėjas pasmarkėjo. Eukaliptų viršūnės dusliai braškėjo tamsoje. Buvo girdėti, kaip krinta sausos šakos ant permirkusios

žemės. Ne vieną milžiną medį, jau nudžiūvusį, bet iki šiol dar tvirtai stovintį, išvertė baisi vėtra. Vėjas staugė, nustelbdamas medžių braškesį, ir kraupus jo dejavimas pynėsi su Snovėjaus šniokštimu. Sunkūs debesys, genami į rytus, driekėsi pažemiu lyg suplyšusio rūko skraistės. Nuo gūdžios tamsos naktis atrodė dar baisesnė.

Malredžiui išjojus, keleiviai susigūžė vežime. Ledi Elena, Merė Grant, Glenarvanas ir Paganelis užėmė priekinę, aklinai uždaromą dalį. Olbinetas, Vilsonas ir Robertas susitalpino vežimo gale. Majoras su Džonu Menglu budėjo lauke. Toks atsargumas būtinas, nes katorgininkų puolimo buvo galima tikėtis kiekvieną valandėlę.

Juodu ištikimai ėjo sargybą ir kantriai kaip filosofai kentė smarkius vėjo gūsius, kurie talžė jiems veidą. Jie stengėsi žvilgsniu perskrosti tas tamsybes, nes pro audrą, vėjo staugimą, šakų braškėjimą, griūvančių medžių bilsmą ir įnirtusios upės riaumojimą nieko nebuvo galima girdėti.

Tačiau siautėjanti vėtra kartkartėmis trumpam aprimdavo. Vėjas, lyg atsikvėpti norėdamas, nutildavo. Tik Snovėjus už nejudančių nendrių ir gumamedžių uždangos šniokštė kaip šniokštęs. Tyla po šitokių atvangos akimirkų atrodydavo dar gūdesnė. Džonas Menglas ir majoras tada įsiklausydavo.

Vieną tokį protarpį jų ausis pasiekė šaižus švilptelėjimas.

Džonas Menglas skubiai priėjo prie majoro.

– Girdėjote?

– Girdėjau, – atsakė Maknabsas. – Žmogaus balsas ar gyvulys?

– Žmogaus, – atsakė Džonas Menglas.

Abu vėl ėmė klausytis. Keistas švilpimas staiga pasikartojo, lyg ir trinktelėjo šūvis, bet vos girdimas, nes audra vėl buvo pra-

Audra vėl buvo pradėjusi smarkiai šėlti.

dėjusi smarkiai šėlti. Maknabsas ir Džonas Menglas nebegalėjo susikalbėti. Jie nuėjo vežimo užuovėjon.

Tą akimirką prasiskleidė odinės užuolaidos, ir prie juodviejų priėjo Glenarvanas. Jis irgi išgirdo pikta lemiantį švilpesį ir šūvio aidą.

– Iš kur? – paklausė jis.

– Iš ten, – atsakė Džonas, parodydamas tamsų keliuką, kuriuo nujojo Malredis.

– Iš kokio atstumo?

– Vėjas atnešė, – atsakė Džonas Menglas. – Mažiausiai už kokių trijų mylių nuo čia.

– Eime! – tarė Glenarvanas, persimesdamas per petį savo karabiną.

– Ne! – atsakė majoras. – Tai pinklės. Mus nori nuvilioti nuo vežimo.

– O jeigu Malredis krito nuo piktadarių šūvio! – tarė Glenarvanas, čiupdamas Maknabso ranką.

– Rytoj sužinosime, – šaltai atsakė majoras, tvirtai nusprendęs sulaikyti Glenarvaną nuo tokio neatsargaus ir neapgalvoto žygio.

– Jūs negalite palikti stovyklos, sere, – tarė Džonas, – aš eisiu vienas.

– Dar ko! – energingai pertraukė jį majoras. – Norite, kad mus po vieną iššaudytų, norite sumažinti mūsų jėgas, atiduoti mus šių piktadarių malonei? Jei Malredis krito kaip jų auka – tai nelaimė, bet kam ją kartoti. Malredis išjojo, nes ištraukė burtą. Jei aš būčiau ištraukęs, būčiau jojęs kaip jis, bet niekada nesišaukčiau ir nelaukčiau jokios pagalbos.

Majoras visais atžvilgiais teisingai darė sulaikydamas Glenarvaną ir Džoną Menglą. Noras surasti jūrininką, bėgti tokią

tamsią naktį tiesiai į kur nors tankumyne pasislėpusių katorgininkų pinkles – neapgalvotas ir netgi beprasmis noras. Glenarvano būrelyje nebuvo tiek žmonių, kad dar vieną būtų galima paaukoti.

Tačiau Glenarvanas, rodės, nenorėjo nusileisti. Jo ranka neramiai gniaužė karabiną. Jis vaikščiojo aplink vežimą. Gaudė menkiausią garsą, išplėtęs akis žiūrėjo į kraupią tamsą. Jį kankino mintis, kad galbūt vienas jo artimųjų guli mirtinai peršautas, be pagalbos, veltui šaukdamas tuos, už kuriuos aukojosi. Maknabsas nebuvo tikras, ar jam pavyktų sulaikyti Glenarvaną, jei tas, paklausęs savo širdies balso, pultų tiesiai Benui Džoisui į rankas.

– Edvardai, – tarė jis, – nusiraminkite. Paklausykite draugo. Pagalvokite apie ledi Eleną, Merę Grant, apie visus pasilikusius! Na, kurgi jūs eisite? Kur ieškosite Malredžio? Plėšikai jį užpuolė už kokių dviejų mylių nuo čia! Kur? Kokiu keliu eiti?..

Tuo metu lyg atsakymas majorui pasigirdo gailus riksmas.

– Girdite! – tarė Glenarvanas.

Suriko toje pusėje, iš kur trinktelėjo šūvis, maždaug už ketvirčio mylios.

Glenarvanas, atstūmęs Maknabsą, jau buvo bebėgąs, bet už trijų šimtų žingsnių nuo vežimo išgirdo žodžius:

– Šen! Šen!

Balsas buvo gailus, beviltiškas. Džonas Menglas ir majoras puolė ta kryptimi.

Po valandėlės jie pastebėjo kažką šliaužiant palei atžalyną ir gailiai dejuojant.

Tai buvo Malredis, sužeistas, leisgyvis, ir draugai, jį pakėlę, pajuto, kad jų rankos sušlapo nuo kraujo.

Lietus vėl pasmarkėjo, ir vėjas plėšėsi nudžiūvusių medžių šakose. Per šėlstančią vėtrą Glenarvanas, majoras ir Džonas Menglas parnešė Malredį į vežimą.

Jiems įėjus, visi atsistojo. Paganelis, Robertas, Vilsonas, Olbinetas išlipo iš vežimo, o ledi Elena užleido savo patalpą vargšui Malredžiui. Majoras nuvilko jam švarką, permirkusį nuo lietaus ir kraujo. Surado žaizdą. Dešinysis šonas buvo durklu pervertas.

Maknabsas mikliai jį perrišo. Ar buvo paliesti svarbiausieji organai, – to jis negalėjo pasakyti. Iš žaizdos tai smarkiau, tai silpniau švirkštė skaisčiai raudonas kraujas; išblyškimas ir silpnumas liudijo, kad Malredis rimtai sužeistas. Majoras apiplovė žaizdą švariu vandeniu, uždėjo tankią kempinę, paskui pāšenų ir aprišo tvarsčiu. Kraują pavyko sustabdyti. Ligonį paguldė ant kairiojo šono, galvą ir krūtinę pakėlė kiek aukščiau, ir ledi Elena įpylė jam į burną keletą gurkšnių vandens.

Po kokių penkiolikos minučių sužeistasis, iki šiol visai paslikas, sujudėjo. Pravėrė akis. Jo lūpos sumurmėjo keletą padrikų žodžių, ir majoras, pridėjęs ausį, išgirdo jį sakant:

– Sere... laiškas... Benas Džoisas.

Majoras pakartojo tuos žodžius ir pažvelgė į draugus. Ką norėjo pasakyti Malredis? Benas Džoisas užpuolė jūrininką, bet kokiu tikslu? Ar kad jį sulaikytų ir sutrukdytų nuvykti į „Dunkaną“?.. Ar...

Glenarvanas apžiūrėjo Malredžio kišenes. Laiško, adresuoto Tomui Ostinui, nebebuvo!

Naktis praėjo neramiai, kupina baimės. Keleiviai kiekvieną akimirką būgštavo, kad sužeistasis nenumirtų. Jis baisiai karščiavo. Ledi Elena ir Merė Grant – dvi gailestingosios seserys – nesitraukė nuo jo. Joks ligonis nebuvo taip rūpestingai ir tokių jautrių rankų slaugomas.

Prašvito. Lietus liovėsi. Dangumi dar plaukė sunkūs debesys. Ant žemės buvo pilna prilaužytų šakų. Įmirkęs molis buvo

dar klampesnis. Prie vežimo prieiti pasidarė sunku, dar gerai, kad jis giliau negrimzdo.

Tik prašvitus Džonas Menglas, Paganelis ir Glenarvanas išėjo apsidairyti. Jie kopė taku, kur dar žlagsojo kraujo klanai. Neaptikę jokios žymės, kad arti būtų Benas Džoisas su savo gauja, jie nuėjo iki tos vietos, kur įvyko užpuolimas. Ten gulėjo du Malredžio nušauti žmonės. Vienas buvo Blek Pointo kalvis. Jo veidas, mirties iškreiptas, atrodė baisiai.

Glenarvanas toliau nebėjo. Negalima palikti vežimo be apsaugos. Taigi jie grįžo atgal, labai susikrimtę dėl savo sunkios būklės.

– Nėra ko nė galvoti siųsti kitą pasiuntinį į Melburną, – tarė Glenarvanas.

– O būtinai reikia, sere, – atsakė Džonas Menglas, – ir aš pabandysiu nuvykti ten, kur mano jūrininkui nepavyko nuvykti.

– Ne, Džonai. Tu juk neturi arklio, kaipgi nueisi du šimtus mylių!

Iš tiesų Malredžio arklys, vienintelis likęs, nepasirodė. Gal jį nušovė žudikai? Gal jis paklydo dykumoje? O gal katorgininkai jį susigavo?

– Kad ir kas būtų, – tarė Glenarvanas, – mes daugiau nesiskirsime. Lauksime savaitę, dvi, kol nuslūgs Snovėjus. Tada trumpais pažygiais pasieksime Tufoldo įlanką ir iš ten tikresniu keliu pasiųsime „Dunkanui“ įsakymą plaukti prie kranto.

– Tai vienintelė išeitis, – įsiterpė Paganelis.

– Taigi, bičiuliai, nebesiskirkime, – tarė Glenarvanas. – Vienam žmogui per daug rizikinga keliauti dykuma, kur siaučia banditai.

Abiem atvejais Glenarvanas samprotavo teisingai: ir uždraudamas bet kokį mėginimą veikti pavieniui, ir liepdamas kantriai lauk-

ti, kol bus galima persikelti per upę. Tik trisdešimt penkios mylios teskyrė juos nuo Delegeto, pirmo Naujojo Pietų Velso miesto, kur jie gautų susisiekimo priemones nuvykti į Tufoldo įlanką. O iš ten telegrafu pasiųstų į Melburną „Dunkanui“ įsakymą.

Priemonės išmintingos, bet pavėluotos. Jei Glenarvanas nebūtų pasiuntęs Malredžio Laknovo keliu, kiek nelaimių būtų išvengta, nekalbant jau apie pasikėsinimą į jūrininko gyvybę!

Grįžęs į stovyklą, jis savo draugus rado ne tokius nuliūdusius. Jie, rodės, buvo atgavę viltį.

– Jam geriau! Jam geriau! – sušuko Robertas, išbėgęs pasitikti Glenarvano.

– Malredžiui?..

– Taip, Edvardai, – atsakė ledi Elena, – krizė jau praėjo. Majoras tikisi, kad mūsų jūrininkas išlaikys.

– Kur Maknabsas? – paklausė Glenarvanas.

– Prie ligonio. Malredis nori jam kažką pasakyti. Nekliudykite jiems.

Iš tiesų po valandos sužeistasis atsipeikėjo, karštis krito. Atgavęs atmintį ir žadą, Malredis pirmiausia paprašė pakviesti Glenarvaną arba, jeigu jo nėra, majorą. Maknabsas, matydamas jį tokį silpną, norėjo uždrausti jam kalbėti, bet Malredis taip spyrėsi, jog majoras nusileido.

Kai Glenarvanas parėjo, buvo prabėgusi gera valandėlė, o juodu tebesikalbėjo. Beliko laukti, ką pasakys Maknabsas.

Netrukus užuolaidos sujudėjo, ir pasirodė majoras. Jis nuėjo pas draugus į palapinę, pastatytą po gumamedžiu. Jo veidas, visada toks ramus, dabar atrodė labai susirūpinęs. Į ledi Eleną ir merginą jis pažvelgė liūdnai ir sielvartingai.

Glenarvanas ėmė jį klausinėti, ir štai ką majoras papasakojo.

Išjojęs iš stovyklos, Malredis pasileidęs Paganelio nurodytu taku. Jis skubėjęs kiek išgalėdamas tokią tamsią naktį. Buvo nujojęs maždaug porą mylių, kai keletas vyrų – regėjos, koks penketas – šokę arkliui iš priešakio. Arklys stojęs piestu. Malredis išsitraukęs revolverį ir iššovęs. Jam pasirodę, kad du žmogžudžiai parkritę. Šūviui plykstelėjus, pažinęs Beną Džoisą. Bet tai ir viskas. Jis nespėjęs iššauti visų šovinių. Smarkus smūgis į dešinį šoną, ir jis nukritęs nuo arklio.

Tačiau nepraradęs sąmonės. Žudikai manę jį nebegyvą esant. Jis jautęs, kaip krėtę jo kišenes. Paskui išgirdęs vieną katorgininką sakant: „Štai laiškas." – „Duokš, – atsakė Benas Džoisas, – dabar „Dunkanas" mūsų!"

Glenarvanas nejučiom šūktelėjo.

Maknabsas pasakojo toliau:

– „O dabar, – pasakęs Benas Džoisas, – sugaukite arklį. Per porą dienų aš būsiu „Dunkane", per šešias – Tufoldo įlankoje. Ten susitiksime. Glenarvano būrys dar tebesikapanos Snovėjaus pelkėse. Pereikite upę Kemplpiro tiltu, atvykite prie vandenyno kranto ir ten laukite manęs. Aš surasiu būdą, kaip jus įvesti į laivą. Išmėtę komandą į jūrą, su tokiu laivu kaip „Dunkanas" mes būsime Indijos vandenyno valdovai." – „Valio Benui Džoisui!" – sušukę katorgininkai. Atvedus arklį, Benas Džoisas šokęs ant jo ir nudūmęs šuoliais Laknovo keliu, o jo gauja nuėjusi į pietryčius, Snovėjaus link. Malredis, nors ir sunkiai sužeistas, iš paskutiniųjų atšliaužė per tris šimtus žingsnių nuo stovyklos, kur mes jį leisgyvį radom. Štai, – tarė Maknabsas, – kaip viskas buvo. Jūs dabar suprantate, kodėl drąsusis jūrininkas taip spyrėsi kalbėti!

Ši žinia sukrėtė Glenarvaną ir jo kelionės draugus.

– Piratai! Piratai! – sušuko Glenarvanas. – Mano įgula išžudyta! Mano „Dunkanas" banditų rankose!

Keletas vyrų – regėjos, koks penketas – šokę arkliui iš priešakio.

– Taip, nes Benas Džoisas pačiups laivą, ir tada...

– Jei taip, turime greičiau už tuos niekšus pasiekti vandenyno pakrantę! – tarė Paganelis.

– Bet kaip persikelsime per Snovėjų? – paklausė Vilsonas.

– Taip kaip jie, – atsakė Glenarvanas. – Jie perėjo Kemplpiro tiltu, ir mes pereisime.

– O Malredis? Kaip jis? – paklausė ledi Elena.

– Jį nešime neštuvais! Pakaitomis! Negi aš galiu atiduoti be kovos į Beno Džoiso rankas savo įgulą?

Sumanymas pereiti upę Kemplpiro tiltu buvo įvykdomas, bet pavojingas. Katorgininkai tikriausiai bus įsitaisę ant to tilto ir jį gins. Trisdešimt prieš septynetą! Bet esti akimirkų, kai reikia žūtbūt, į nieką neatsižvelgiant, eiti pirmyn.

– Sere, – tarė Džonas Menglas, – prieš rizikuojant paskutine mums likusia galimybe, prieš leidžiantis į žygį prie tilto, atsargumo dėlei reikėtų jį apžiūrėti. Aš siūlausi tai atlikti.

– Aš einu su jumis, – pareiškė Paganelis.

Džonas Menglas su Paganeliu tučtuojau išsirengė į kelionę. Jie eis upės pakrante, kol suras Beno Džoiso minėtą tiltą, ir ypač saugosis katorgininkų, kurie tikriausiai apšaudys krantus.

Pasiėmę maisto, gerai apsiginklavę, drąsieji žvalgai išėjo ir netrukus išnyko aukštose pakrantės nendrėse.

Likusieji visą dieną jų laukė. Atėjo vakaras, o jų vis dar nebuvo. Žmonės pradėjo būgštauti.

Pagaliau apie vienuoliktą valandą Vilsonas pranešė, kad jie grįžta. Paganelis ir Džonas, suvaikščioję dešimt mylių, šniokštavo iš nuovargio.

– Kaip tiltas? Ar yra? – paklausė Glenarvanas, puldamas jų pasitikti.

– Taip! Lianų tiltas, – atsakė Džonas Menglas. – Katorgininkai iš tiesų juo perėjo... Bet...

– Bet... – pakartojo Glenarvanas, nujausdamas naują nelaimę.

– Bet perėję jį sudegino! – atsakė Paganelis.

Dvidešimt antras skyrius
IDNAS

Nusiminti nebuvo kada, reikėjo veikti. Nors Kemplpiro tiltas buvo sunaikintas, keleiviai žūtbūt turėjo persikelti per Snovėjų ir anksčiau už Beno Džoiso gaują pasiekti Tufoldo įlanką. Todėl, negaišdami laiko tuščioms kalboms, rytojaus dieną, sausio 16-ąją, Džonas Menglas su Glenarvanu nuėjo apžiūrėti upės, gal vietoj sumanys, kaip persikelti.

Šniokščią ir nuo smarkių liūčių pakilę vandenys neslūgo. Sukosi, verpetavo neapsakomu smarkumu. Mėginti susigrumti su jais, vadinasi, pulti mirčiai į glėbį. Glenarvanas, susidėjęs ant krūtinės rankas, nuleidęs galvą, stovėjo ant kranto lyg sustingęs.

– Norite, aš pamėginsiu perplaukti į kitą pusę? – tarė Džonas Menglas.

– Ne, Džonai, – atsakė Glenarvanas, sulaikydamas už rankos narsųjį jaunuolį, – palaukime.

Ir abu grįžo į stovyklą. Visą dieną keleiviai baisiai nerimavo. Dešimt kartų Glenarvanas vaikščiojo prie upės. Jis laužė galvą, norėdamas rasti kokį drąsų būdą per ją persikelti. Bet veltui. Jei vietoj upės čia būtų tekėjęs lavos srautas, nebūtų buvę sunkiau jį pereiti.

Ledi Elena per tas ilgas priverstinio laukimo valandas pagal majoro nurodymus kuo rūpestingiausiai slaugė Malredį. Jūri-

ninkas jautėsi po truputį atgaunąs jėgas. Maknabsas jau buvo tikras, kad svarbiausieji organai nepaliesti. Ligonio nusilpimą reikėjo aiškinti tik tuo, kad buvo nubėgę daug kraujo. Todėl dabar, kai kraujoplūdis sustabdytas, o žaizda ėmė trauktis, galima buvo tikėtis, kad Malredis, kurį laiką ramiai pagulėjęs, visiškai pasveiks. Ledi Elena spyrėsi, kad sužeistasis pasiliktų vežimo priekinėje dalyje. Malredis jautėsi nesmagiai. Jį labiausiai kankino mintis, kad dėl jo ligos Glenarvanas gali sugaišti, ir jis nenurimo tol, kol tas prižadėjo palikti jį stovykloje, Vilsono priežiūroje, jei pasirodys, kad galima keltis per upę.

Deja, nei tą dieną, nei kitą, sausio 17-ąją, nebuvo galima persikelti. Priverstas laukti, Glenarvanas nežinojo, kur dingti iš nusiminimo. Ledi Elena ir majoras veltui stengėsi jį nuraminti, įkvėpti kantrybės. Lengva pasakyti – būk kantrus, kai galbūt tą akimirką Benas Džoisas lipa į jachtą, kai „Dunkanas“, pakėlęs inkarą, visu greičiu skuba prie nelemtojo kranto, kur jo laukia pražūtis!

Džonas Menglas išgyveno savo širdyje tą patį nerimą kaip ir Glenarvanas. Norėdamas žūtbūt įveikti kliūtį, pasidirbo iš didelių gumamedžio žievės gabalų plaustą. Paprasčiausiai suveržė lengvučiukes plokštes mediniais skersiniais.

Sausio 18-ąją kapitonas ir jūrininkas išbandė savo plaustą. Viskas, ką galėjo padaryti vikrumas, jėga, apsukrumas, drąsa, – buvo padaryta. Bet kai tik pačiupo srovė, plaustas apsivertė, ir jie vos neapmokėjo savo gyvybe šio drąsaus bandymo. Plaustas dingo verpete. Džonas Menglas ir Vilsonas nenuplaukė nė dešimties sieksnių, o upė, nuo lietaus ir tirpstančio sniego patvinusi, tada buvo maždaug mylios pločio.

Lygiai tokia pat būklė buvo ir sausio 19-ąją, ir 20-ąją. Majoras su Glenarvanu nuėjo aukštupiu penketą mylių, bet ne-

aptiko jokios brastos. Visur vanduo šniokštė, putojo, veržėsi greita srove. Į upės vagą subėgo visas Australijos Alpių pietinių šlaitų vanduo.

Reikėjo atsisakyti vilties išgelbėti „Dunkaną“. Jau buvo praslinkusios penkios dienos, kai išjojo Benas Džoisas. Šiuo metu jachta tikriausiai priplaukė krantą ir pateko į katorgininkų rankas!

Tačiau tokia būklė negalėjo ilgai tęstis. Vietiniai potvyniai greitai praeina; juo jie smarkesni, juo greičiau atslūgsta. Iš tikrųjų sausio 21-osios rytą Paganelis nustatė, kad vandens lygis ėmė mažėti. Jis pranešė Glenarvanui savo stebėjimų duomenis.

– Kas iš to? – atsakė Glenarvanas. – Jau per vėlu!

– Bet nėra pagrindo ilgiau čia stovyklauti, – atkirto majoras.

– Teisybė, – atsakė Džonas Menglas. – Rytoj gal jau bus galima persikelti.

– Ar beišgelbėsim nelaimingą mano laivo komandą? – sušuko Glenarvanas.

– Paklausykite manęs, – pradėjo Džonas Menglas. – Aš pažįstu Tomą Ostiną. Jis tikriausiai įvykdė jūsų įsakymus ir, kai tik buvo galima, išplaukė. Bet iš kur mes žinome, kad „Dunkanas“, Benui Džoisui atvykus į Melburną, buvo suremontuotas? O gal jis dar porai dienų pasiliko doke?

– Teisingai kalbi, Džonai! – atsakė Glenarvanas. – Reikia pasiekti Tufoldo įlanką. Iki Delegeto tėra trisdešimt penkios mylios!

– Taip, – tarė Paganelis. – O ten mes gausime greitas susisiekimo priemones. Kas žino, gal kaip tik laiku atvyksime ir nukreipsime nelaimę?

– Į kelionę! – sušuko Glenarvanas.

Džonas Menglas ir Vilsonas tuojau ėmėsi daryti didoką plaustą. Patyrimas parodė, kad medžio žievė neatlaiko smarkios

srovės. Džonas nukirto keletą gumamedžių ir iš jų padarė gremėzdišką, bet tvirtą plaustą. Darbas ėjo lėtai, prabėgo visa diena, o jie dar nebuvo baigę. Tik kitą dieną plaustas buvo gatavas.

Snovėjus žymiai nuslūgo. Srovė buvo nebebaisi, bet vis dėlto greita. Tačiau Džonas tikėjosi, kad, įstrižai plaukiant ir sumaniai valdant plaustą, pavyks persikelti į kitą krantą.

Apie pusę pirmos keleiviai sukrovė ant plausto maisto tiek, kiek kiekvienas galėjo pasiimti dviejų dienų žygiui. Visa kita, taip pat vežimą su palapine, paliko. Malredis jautėsi gana gerai, ir jį buvo galima paimti kartu; jis greitai sveiko.

Pirmą valandą visi sulipo ant plausto, pririšto prie kranto.

Džonas Menglas pavedė Vilsonui dešiniame šone įtaisytą savotišką irklą, kuriuo turėjo laikytis prieš srovę, kad plausto nenuneštų į šalį. Pats atsistojo gale prie gremėzdiškos karties vairuoti.

– Viskas atlikta, Vilsonai? – paklausė Džonas Menglas jūrininką.

– Taip, kapitone, – atsakė Vilsonas, tvirta ranka imdamas irklą.

– Dėmesio! Varykis prieš srovę!

Džonas Menglas atrišo plaustą ir smarkiai atstūmė nuo kranto. Pirmus penkiolika tuazų viskas vyko sėkmingai. Vilsonas sugebėjo laikytis prieš srovę. Bet netrukus verpetas pagriebė plaustą ir taip ėmė sukti, jog nei irklas, nei smaigas nieko nebepadėjo. Nors Vilsonas su Džonu Menglu nėrėsi iš kailio, tačiau netrukus srovė plaustą atsuko užpakaliu, ir jie nebegalėjo irti.

Reikėjo pasiduoti srovei. Neįmanoma buvo sustabdyti aplinkui besisukančio plausto. Jis sukosi nepaprastu greičiu ir tuo pat metu buvo nešamas pasroviui. Džonas Menglas stovėjo išbalęs, sukandęs dantis ir žiūrėjo į sūkuringą vandenį.

Tuo tarpu srovė nunešė plaustą į vidurį upės.

Tuo tarpu srovė nunešė plaustą į vidurį upės. Jis dabar buvo už pusės mylios nuo tos vietos, iš kur išplaukė. Čia srovė irgi buvo nepaprastai smarki, bet be sūkurių, ir plaustas atgavo šiokią tokią pusiausvyrą.

Džonas su Vilsonu vėl čiupo vienas smaigą, kitas irklą ir vargais negalais pakreipė plaustą įstrižai. Jie ėmė artėti prie kairio kranto. Kai buvo likę ne daugiau kaip penkiasdešimt sieksnių, netikėtai lūžo Vilsono irklas. Nebevaldomą plaustą vėl pradėjo nešti srovė. Džonas norėjo jį sulaikyti rizikuodamas sulaužyti savo smaigą. Vilsonas kruvinomis rankomis šoko jam į pagalbą.

Pagaliau jie pasiekė savo, ir po pusvalandžio plaustas atsitrenkė į statų krantą. Smūgis buvo smarkus; sienojai išsiskyrė, virvės sutrūko, ir vanduo šniokšdamas užliejo jį. Keleiviai vos spėjo nusitverti už nukarusių krūmų. Jie ištraukė gerokai sušlapusį Malredį ir abi moteris. Žmonės visi išsigelbėjo, bet didesnę dalį maisto ir ginklų, išskyrus majoro karabiną, srovė nusinešė su plausto likučiais.

Per upę persikelta. Tačiau būrelis liko beveik be maisto išteklių už trisdešimt penkių mylių nuo Delegeto, vidury nežinomos dykumos Viktorijos provincijos pasienyje. Čia nesutiksi nei kolonisto, nei skvoterio, nes kraštas negyvenamas, tik kartais užklysta žiaurūs banditai ir plėšikai.

Buvo nutarta negaištant vykti toliau. Malredis aiškiai matė, kad jis jiems bus našta, ir prašė jį palikti vieną, kol atsiųs ką nors iš Delegeto.

Glenarvanas nesutiko. Delegetą jie pasieks per trejetą dienų, vandenyno krantą – per penketą, kitaip tariant, sausio 26-ąją. O „Dunkanas“ sausio 16-ąją gavo įsakymą išplaukti iš Melburno. Argi dabar svarbu, jeigu jie atvyks keliom valandom vėliau?

– Ne, mielasis, – tarė jis, – nė vieno mes čia nepaliksime. Padarysim neštuvus ir nešim tave pakaitomis.

Iš eukalipto šakų vyrai padarė neštuvus, priklojo lapų, ir Malredis norom nenorom atsigulė. Glenarvanas norėjo pirmas nešti. Jis paėmė už vieno galo, Vilsonas – už kito ir leidosi į kelionę.

Koks liūdnas reginys ir koks nesėkmingas taip gerai prasidėjusios kelionės galas! Nebėra ko čia ieškoti kapitono Granto. Šis žemynas, kur jo nė būti nebūta, grėsė pražūtimi tiems, kurie ieškojo jo pėdsakų. O jei drąsieji jo tautiečiai ir pasiektų vandenyną, kažin ar berastų savo „Dunkaną“, kuriuo galėtų grįžti atgal!

Tyliai ir sunkiai praėjo pirma kelionės diena. Kas dešimt minučių nauja pamaina perimdavo neštuvus, draugai nesiskundė nuovargiu, kurį dar labiau didino smarki kaitra.

Vakare, nuėję tik penketą mylių, keleiviai apsistojo po gumamedžiais. Maisto likučius, išgelbėtus sudužus plaustui, suvalgė per vakarienę. Dabar visa viltis buvo majoro karabinas.

Naktis buvo bjauri. Lijo lietus. Atrodė, jog niekada neišauš rytas. Jie vėl keliavo toliau. Majorui nė karto nepasitaikė iššauti. Šios pragaištingos apylinkės buvo baisesnės už dykumą, nes ir gyvuliai jų vengė.

Laimė, Robertas aptiko einio lizdą ir jame dvylika didelių kiaušinių. Olbinetas juos iškepė karštuose pelenuose. Kiaušiniai ir keli pluošteliai portulakos, rastos duburyje, ir buvo visas keleivių valgis sausio 22-ąją.

Keliauti pasidarė nepaprastai sunku. Smėlėtos lygumos buvo apaugusios kažkokiais dygliuotais augalais, kurie Melburne vadinami dygliakiaulėmis. Jie draskė drabužius ir iki kraujo žeidė kojas. Tačiau drąsiosios keleivės nesiskundė, ėjo pirmyn, rodydamos pavyzdį, žvilgsniu ar žodžiu paskatindamos kitus.

Vakare būrelis sustojo Bula Bulos kalno papėdėje, ant Džangalo kranto. Vakarienė būtų buvusi menka, jei Maknabsui nebūtų pavykę nudobti didžiulės žiurkės, kurios mėsa laikoma labai skani. Olbinetas ją iškepė, ir keleiviai ją būtų dar labiau gyrę, jei būtų buvusi tokio didumo kaip avinas. Tačiau reikėjo ir tuo pasitenkinti. Sušveitė viską, tik kauleliai liko.

Sausio 23-ąją, nuvargę, bet nepraradę energijos, keleiviai leidosi toliau. Aplenkę kalno papėdę, jie žygiavo per didžiulę preriją, kur žolė panėšėjo į banginio ūsus. Skindamiesi kelią kirviu ar ugnimi, jie žengė tarsi per suverstas ietis, bet kaip sumestus durtuvus.

Apie pusryčius tą dieną nebuvo nė kalbos. Sunku įsivaizduoti kitą tokį išdžiūvusį kraštą, nusėtą kvarco luitais. Žiauriai kankino ne tik alkis, bet ir troškulys. Svilinanti kaitra didino keleivių kančias. Būrelis per valandą vos nueidavo pusę mylios. Jei iki vakaro jie būtų neradę vandens ir ko nors valgomo, visi būtų iškritę ant kelio.

Laimė, Paganelis aptiko cefalotos krūmą, kurio žiedai, panašūs į taures, buvo pilni gaivinančių sulčių. Visi godžiai puolė prie jų ir pajuto sugrįžus jėgas.

O maistu teko pasitenkinti tokiu, kokiu ginasi nuo bado čiabuviai, kai nebegali sugauti nei žvėrelio, nei vabzdžių, nei gyvačių. Kažkokio išdžiūvusio upelio vagoje Paganelis surado augalą, apie kurio nuostabiąsias savybes jam ne sykį buvo kalbėjęs vienas Geografų draugijos kolega.

Tai buvo nardas, bežiedžių šeimos augalas, tas pats, kuris išgelbėjo nuo bado mirties Berką ir Kingą Vidurinės Australijos dykumoje. Į dobilą panašių lapų apačioje augo sausos lęšio didumo sporos. Sutrynus jas tarp dviejų akmenų, gaunami savotiški miltai. Olbinetas iškepė rupių paplotėlių, kurie šiek tiek

apmalšino alkį. Toje vietoje nardų augo gausybė, ir Olbinetas jų prisirinko kelioms dienoms.

Rytojaus dieną, sausio 24-ąją, Malredis dalį kelio ėjo pėsčias. Žaizda visiškai užgijo. Iki Delegeto buvo likę apie dešimt mylių, ir vakare keleiviai sustojo pačiame Naujojo Pietų Velso pasienyje, 149° geografinės ilgumos.

Smulkus merkiantis lietus lijo keletą valandų be perstojo. Nebuvo jokios pastogės; gerai, kad Džonas Menglas iš netyčių aptiko suirusią medkirčių lūšnelę. Reikėjo pasitenkinti ta skurdžia iš šakų ir šiaudų supinta trobele. Vilsonas norėjo užkurti ugnį paplotėliams iškepti ir nuėjo pasirinkti išvartų, kurių čia buvo daugybė. Bet kai pamėgino uždegti, nieko neišėjo. Medis nedegė, nes jame buvo daug alūno. Tai buvo nedegančios malkos, Paganelio suminėtos Australijos keistybių sąraše.

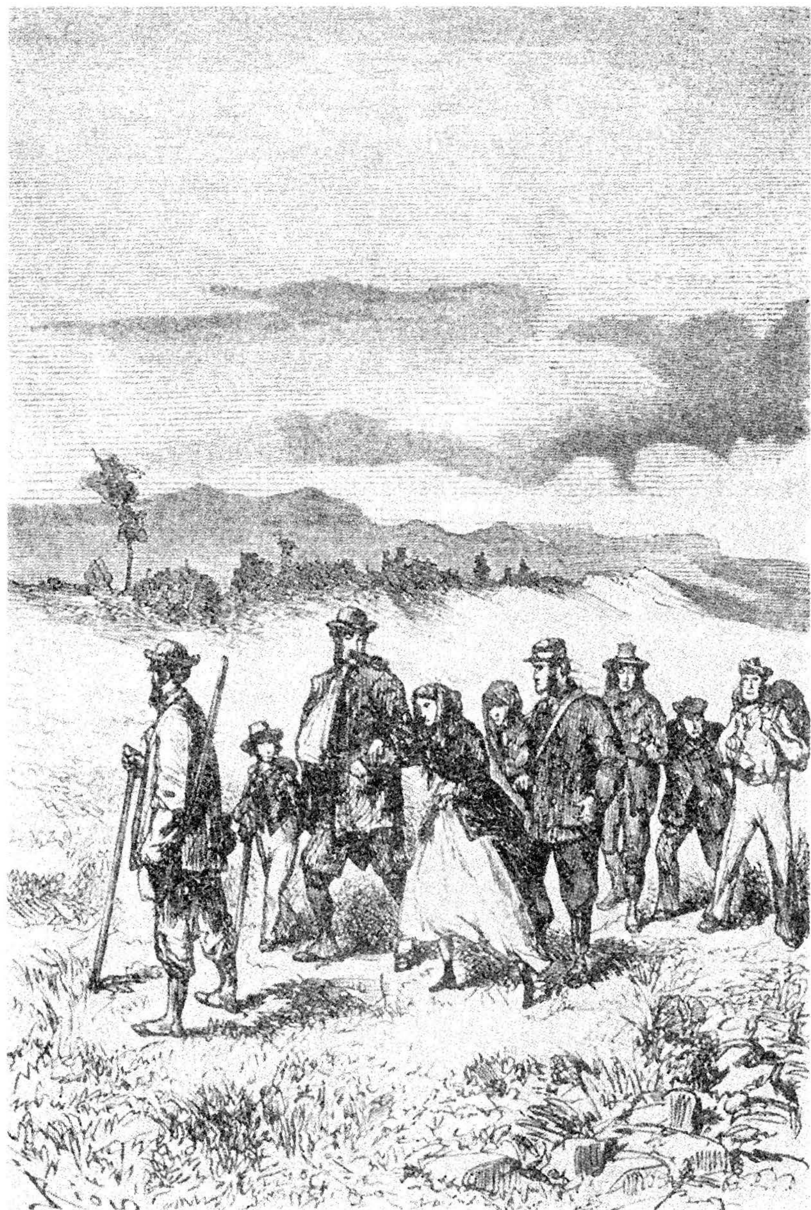
Taigi teko apsieiti be ugnies, be duonos, atsigulti šlapiais drabužiais. Paukščiai-pašaipos, pasislėpę aukštai medžiuose, rodės, tyčiojosi iš nelaimingųjų keleivių.

Tačiau Glenarvano ekspedicijos kančios turėjo greitai baigtis. Seniai jau laikas! Abi moterys didvyriškai, iš paskutiniųjų stengėsi, bet jų jėgos kas valandą seko. Jos ne ėjo, o vilkte vilkosi.

Rytojaus dieną jie iškeliavo su aušra. Apie vienuoliktą valandą pasirodė Delegetas, Veleslio grafystės miestas, penkiasdešimt mylių atstu nuo Tufoldo įlankos.

Čia keleiviai greitai susirado susisiekimo priemones. Pasijutęs taip netoli vandenyno, Glenarvanas atgavo viltį. Galbūt „Dunkanas" kiek užtruko Melburne, ir ekspedicija atvyks anksčiau už jį! Per dvidešimt keturias valandas jie bus įlankoje!

Vidurdienį, stipriai pavalgę, keleiviai susėdo į pašto vežimą, pakinkytą penketu tvirtų arklių, ir išvyko iš Delegeto.

Moterys ne ėjo, o vilkte vilkosi.

Vežėjai, susivilioję pažadu, kad bus dosniai atlyginta, smarkiai varė arklius gerai prižiūrimu keliu. Pašto stotyse, kurios buvo kas dešimt mylių, jie sugaišdavo ne daugiau kaip porą minučių. Glenarvanas, rodės, užkrėtė vežėjus savo nekantrumu.

Jie taip lėkė ištisą dieną ir naktį po šešetą mylių per valandą.

Rytojaus dieną, auštant, duslus šniokštimas pranešė, kad nebetoli Indijos vandenynas. Reikėjo apvažiuoti aplink visą įlanką, norint pasiekti trisdešimt septintą lygiagretę, tą vietą, kur Tomas Ostinas turėjo laukti atvykstant keleivių.

Kai pasirodė jūra, visų klausiami žvilgsniai nukrypo į jos platybes. Gal per kokį stebuklą išsigelbėjęs „Dunkanas" plaukioja netoli kranto, kaip prieš mėnesį plaukiojo prie Argentinos krantų, ties Koriento kyšuliu?

Nieko nebuvo matyti. Tik dangus ir vanduo.

Liko dar viena viltis: galbūt Tomas Ostinas nusprendė išmesti inkarą pačioje Tufoldo įlankoje, nes jūra buvo audringa ir laivas negalėjo kreisuoti nurodytoje vietoje.

– Į Idną! – sušuko Glenarvanas.

Pašto karieta tučtuojau nudūmė keliu palei krantą į Idno miestelį už penkių mylių.

Vežėjas sustabdė arklius netoli švyturio, rodančio laivams kelią į uostą. Reide stovėjo keletas laivų, bet „Dunkano" su Malkolmo vėliava ten nebuvo.

Glenarvanas, Džonas Menglas, Paganelis išlipo iš vežimo ir tekini nubėgo į muitinę, išklausinėjo tarnautojus ir peržiūrėjo paskutinėmis dienomis atplaukusių laivų sąrašus.

Joks laivas tą savaitę nebuvo sustojęs įlankoje.

– O gal jis dar neatvyko! – sušuko Glenarvanas, kuris dėl žmogui įgimto lengvabūdiškumo norėjo nusitverti naujos vilties. – Gal mes jį aplenkėm!

Džonas Menglas pakratė galvą. Jis pažinojo Tomą Ostiną. Jo padėjėjas niekados neužvilkins dešimčia dienų įsakymo vykdymo.

– Noriu sužinoti, kaip iš tiesų yra, – tarė Glenarvanas. – Geriau tikrumas negu abejonė!

Po ketvirčio valandos Melburno uosto viršininkui buvo pasiųsta telegrama. Paskui keleiviai nuvyko į „Viktorijos" viešbutį.

Antrą valandą Glenarvanas gavo telegrafu atsakymą:

Misteriui Glenarvanui,
Idnas, Tufoldo įlanka.
„Dunkanas" išvyko šio mėnesio 18 dieną nežinoma kryptimi.

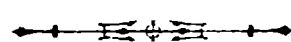
Dž. Endrius

Telegrama iškrito Glenarvanui iš rankų.

Vadinasi, jokios abejonės! Dorų škotų jachta, patekusi į Beno Džoiso rankas, tapo piratų laivu!

Tuo baigėsi daug žadėjęs žygis per Australiją. Kapitono Granto ir jo draugų pėdsakai, rodės, amžinai pamesti. Nepasisekimas buvo apmokėtas visos komandos gyvybe. Glenarvanas buvo nugalėtas. Drąsųjį ieškotoją, kurio negalėjo sulaikyti šėlstančios gamtos jėgos pampose, sutriuškino žmonių niekšiškumas čia, Australijos žemyne.

TREČIA DALIS

Pirmas skyrius
„MAKARI“

Jei mūsų keliautojams buvo lemta kada netekti paskutinės vilties surasti kapitoną Grantą, tai tasai laikas, be abejonės, buvo atėjęs. Jie prarado viską. Į kurią pasaulio šalį dar buvo galima keliauti? Ir kaip nuvykti į naujus, dar neištirtus kraštus? „Dunkanas“ – piratų rankose, ir keliautojai net negalėjo grįžti tiesiai į tėvynę. Taip tad nuėjo niekais geraširdžių škotų ekspedicija. Nesėkmė! Šis liūdnas žodis, tiesa, niekuomet nesulaukia atbalsio ryžtingo žmogaus širdyje, tačiau Glenarvanas, pajutęs tiek likimo smūgių, turėjo pagaliau pripažinti, kad užbaigti šį kilnų žygį nebėra jokios vilties.

Merė Grant, šitaip susidėjus aplinkybėms, vis dėlto rado jėgų susitvardyti ir nė žodžiu neužsiminė apie tėvą. Ji stengėsi užgniaužti sielvartą galvodama apie nelaimingo „Dunkano“ ekipažo likimą. Dabar ji buvo nebe duktė, o tik draugė: ji guodė ir ramino ledi Glenarvan, kuri ją pačią kadaise taip nuoširdžiai užjautė. Ji pirmoji ėmė kalbėti apie grįžimą į Škotiją. Džonas Menglas žavėjosi mergaitės dvasios tvirtumu ir pasiaukojimu. Jis buvo besiūląs dar pagalvoti apie kapitono Granto ieškojimą, bet jį sulaikė ryžtingas Merės žvilgsnis. Vėliau Merė pasakė jam:

– Ne, pone Džonai, pagalvokime apie tai, kiek visi esate patyrę vargo dėl mano tėvo. Misteris Glenarvanas turi grįžti į Europą.

– Tai tiesa, mis Mere, – atsakė Džonas. – Be to, turime pranešti anglų valdžiai apie „Dunkano" likimą. Tačiau nepraraskime paskutinės vilties. Jei reikės, aš vienas tęsiu tai, ką pradėjome visi! Aš surasiu kapitoną Grantą arba žūsiu!

Merė padavė Džonui ranką, priimdama šį sunkų jaunojo kapitono įsipareigojimą ir tuo lyg sutvirtindama jų tarpusavio sutartį. Juodu paspaudė vienas kitam ranką, Džonas – išreikšdamas ištikimybę, o Merė – amžiną dėkingumą.

Tą dieną buvo galutinai nuspręsta išvykti. Nutarta nedelsiant keliauti į Melburną. Kitą rytą Džonas nuėjo į uostą pasiteirauti, kokie išplaukia laivai. Jis manė, kad tarp Idno miesto ir Viktorijos sostinės turėtų būti reguliarus susisiekimas.

Tačiau jo viltys nepasitvirtino. Pasirodė, kad į Melburną laivai plaukia labai retai. Tufoldo įlankoje stovėjo inkarą išmetę trys ar keturi laivai, kurie ir sudarė visą prekybinį vietos laivyną. Bet nė vienas nesirengė vykti į Melburną, Sidnėjų ar į Puent de Galį. O tik šiuose trijuose Australijos uostuose Glenarvanas galėjo rasti laivų, plaukiančių į Angliją.

Ką daryti? Laukti laivo? Tačiau į Tufoldo įlanką laivai atklysta labai retai, ir laukiant tektų ilgai sugaišti. Juk kiek laivų praplaukia pro šalį ir niekados čia nesustoja.

Pagalvojęs ir pasitaręs su kelionės draugais, Glenarvanas pasiryžo vykti į Sidnėjų sausuma, bet Paganelis netikėtai pasiūlė naują planą.

Geografas irgi buvo nuėjęs apžiūrėti Tufoldo prieplaukos. Čia jis sužinojo, kad laivų, plaukiančių į Sidnėjų ar į Melburną, nėra. Tačiau pasirodė, kad vienas iš trijų uoste stovinčių

laivų rengiasi vykti į Oklandą, šiaurinės Naujosios Zelandijos salos – Ika Na Maui – sostinę. Paganelis pasiūlė sėsti į šį laivą ir nusigauti į Oklandą, iš kur jau nesunku grįžti į Europą kursuojančiais laivais.

Šis pasiūlymas buvo rimtai apsvarstytas. Nors šiaip Paganelis mėgdavo ilgai įrodinėti savo nuomonės teisingumą, šį kartą tiktai pranešė patį faktą pridūręs, jog kelionė į Oklandą trunkanti ne ilgiau kaip penkias ar šešias dienas. Iš tiesų nuo Australijos iki Naujosios Zelandijos yra ne daugiau kaip tūkstantis jūros mylių.

Nors ir keistas buvo sutapimas, tačiau kaip tik per Oklandą ėjo trisdešimt septinta lygiagretė, kurios ieškotojai atkakliai laikėsi nuo pat Araukanijos krantų. Be abejo, savo pasiūlymui paremti geografas galėjo pasinaudoti ir šia aplinkybe: juk kelionė į Naująją Zelandiją būtų puikiausia proga ištyrinėti tų salų pakrantes.

Tačiau Paganelis tai nutylėjo. Dukart nepasitvirtinus jo spėliojimams, jis, matyt, nedrįso siūlyti trečio dokumento aiškinimo varianto. Be to, juk dokumente aiškiai pasakyta, kad kapitonas Grantas rado prieglaudą kontinente, ne saloje. O Naujoji Zelandija – sala. Dėl to nebuvo ko abejoti. Šiaip ar taip, dėl šios ar dėl kitos priežasties Paganelis visiškai neužsiminė apie tai, kad, nuvykus į Oklandą, vertėtų pagalvoti ir apie kapitoną Grantą. Jis tiktai pridūrė, kad iš ten reguliariai plaukioja laivai į Didžiąją Britaniją, todėl ir jiems bus nesunku išvykti.

Džonas Menglas palaikė šį pasiūlymą ir patarė priimti, nes vargu ar esą galima tikėtis, kad Tufoldo įlankoje sustotų jiems reikalingas laivas. Tačiau, prieš galutinai pasiryžtant, jis pasiūlė apžiūrėti, kas per laivas plaukia į Oklandą. Glenarvanas, majoras, Paganelis, Robertas ir jis sėdo į valtį ir veikiai prisiyrė prie laivo, stovinčio už dviejų kabeltovų nuo prieplaukos.

Tai buvo dviejų šimtų penkiasdešimties tonų talpos brigas „Makari“. Jis plaukiojo tarp įvairių Australijos ir Naujosios Zelandijos uostų. „Makari“ kapitonas sutiko svečius nelabai mandagiai. Šie iškart pamatė, jog tai neišauklėtas žmogus, jo elgesys beveik niekuo nesiskyrė nuo laivo jūreivių. Stambus raudonas Vilio Helio veidas, sudiržusios rankos, priplota nosis, išdurta akis, apatinė lūpa, atvipusi nuo pypkės, ir stačiokiška laikysena anaiptol nedarė malonaus įspūdžio. Tačiau neilgai penkių ar šešių dienų kelionei tai juk neturėjo reikšmės, be to, kito pasirinkimo nebuvo.

– Ko jums reikia? – paklausė Vilis Helis nepažįstamuosius, užlipusius į jo laivą.

– Kapitono, – atsakė Džonas Menglas.

– Tai aš. Toliau?

– „Makari“ plaukia į Oklandą, taip?

– Taip. Toliau?

– Ką vežate?

– Viską, ką tik galima nusipirkti ir parduoti. Toliau?

– Kada išvykstate?

– Rytoj, per vidurdienio potvynį. Toliau?

– Gal paimsite keleivių?

– Žiūrint kokių, ir jeigu jie sutiks maitintis iš laivo katilo.

– Jie pasiims savo maisto.

– Toliau?

– Toliau?

– Taip. Kiek jų?

– Devyni, tarp jų dvi moterys.

– Aš neturiu kajučių.

– Bus gerai, jei leisite jas į apatinį denį.

– Toliau?

– Sutinkate? – paklausė Džonas Menglas, nekreipdamas dėmesio į nemandagią kapitono elgseną.

– Pažiūrėsim, – atsakė „Makari“ šeimininkas.

Vilis Helis, sunkiai tapsėdamas geležimi kaustytais didžiuliais batais, perėjo vieną ar du kartus per denį, paskui staiga sustojo prieš Džoną.

– Kiek mokate?

– O kiek norite? – atsakė Džonas.

– Penkiasdešimt svarų.

Glenarvanas linktelėjo galvą.

– Gerai! Penkiasdešimt svarų, – atsakė Džonas Menglas.

– Tik už pervežimą, – pridūrė Vilis Helis.

– Taip.

– Savo maistu.

– Savo.

– Sutarta. Toliau? – tarė Vilis Helis, tiesdamas ranką.

– Toliau?

– O rankpinigių?

– Štai pusė – dvidešimt penki svarai, – tarė Džonas, atskaičiavęs pinigus, kuriuos kapitonas nepadėkojęs įsikišo į kišenę.

– Rytoj būkite laive. Iš ryto. Aš keliu inkarą – nesvarbu, būsite ar ne.

– Būsime.

Po to Glenarvanas, majoras, Robertas, Paganelis ir Džonas Menglas paliko laivą, o Vilis Helis atsisveikindamas nė rankos nepakėlė prie ceratinės kepurės, užmaukšlintos ant rudų gaurų.

– Storžievis! – tarė Džonas.

– O man jis patinka, – pasakė Paganelis. – Tai tikras jūrų vilkas.

– Tikras lokys! – atsiliepė majoras.

– Man rodos, – pridūrė Džonas, – kad šitas lokys kadaise bus varęs vergų prekybą.

– O kas mums? – tarė Glenarvanas. – Mums svarbu tik tai, kad jis valdo „Makari“ ir kad „Makari“ plaukia į Naująją Zelandiją. Kelionėje stengsimės kuo mažiausiai turėti su juo reikalų, o atvykę į Oklandą – ir visai išsiskirsime.

Ledi Elena ir Merė Grant su džiaugsmu sutiko žinią, jog rytojaus dieną nutarta išvykti. Glenarvanas perspėjo jas, kad „Makari“ patogumais toli gražu neprilygsta „Dunkanui“. Tačiau abi moterys buvo tiek išgyvenusios, kad tai joms atrodė menkniekis. Olbinetui buvo pavesta parūpinti kelionei maisto. Pagrobus „Dunkaną“, jis, vargšelis, nesiliovė verkęs savo žmonos, pasilikusios laive ir, be abejo, kartu su ekipažu patekusios nusikaltėliams į rankas. Vis dėlto jis uoliai, kaip visada, ėjo virėjo pareigas, ir po kelių valandų buvo paruošta atsarga puikaus, rinktinio „savo maisto“, kokio tikriausiai niekad nebuvo mačiusi brigo įgula.

Tuo metu majoras pardavė kažkokiam pinigų keitėjui Melburno „Jungtinio banko“ čekius, kuriuos turėjo Glenarvanas. Nenorėdamas likti be pinigų, jis taip pat nenorėjo likti be ginklų ir šaudmenų ir papildė savo ginklų atsargą. O Paganelis įsigijo puikų Naujosios Zelandijos žemėlapį, išleistą Džonstono Edinburge.

Malredis greitai taisėsi. Jis jau beveik nejautė žaizdos, dėl kurios dar neseniai ko nenumirė. Kelionė jūra turėjo jį galutinai išgydyti. Jis buvo įsitikinęs, kad Ramiojo vandenyno vėjai jį visiškai pastatys ant kojų.

Vilsonui buvo pavesta laive sutvarkyti keleiviams skirtąją patalpą. Jam gerai pasidarbavus šluota ir šepečiu, Glenarvanui pavesto apatinio denio vaizdas visiškai pasikeitė. Vilis Helis,

gūžtelėjęs pečiais, leido Vilsonui tvarkytis savo nuožiūra. Jis visiškai nesidomėjo Glenarvanu ir jo kelionės draugais. Nežinojo net, kas jie tokie, ir tuo nesirūpino. Keleiviai jam buvo ne kas kita, kaip papildomas krovinys, duodąs penkiasdešimt svarų pelno, tačiau vertas gerokai mažiau negu du šimtai tonų išdirbtų odų, kuriomis buvo užgrūstas laivo triumas. Svarbiausia odos, o žmonės – buvę nebuvę. Jis juk pirklys. Tačiau Helis buvo neblogas jūrininkas ir puikiai pažinojo šias jūras, labai pavojingas dėl daugybės koralinių rifų.

Šią paskutinę dieną Glenarvanas norėjo dar kartą aplankyti tą pakrantės vietą, kurią kerta trisdešimt septinta lygiagretė. Jam nėjo iš galvos du dalykai.

Visų pirma, jis norėjo dar kartą apžiūrėti vietą, kur, jų manymu, buvo nuskendęs laivas. Be abejonės, Airtonas buvo „Britanijos" viršila, ir „Britanija" tikrai galėjo čia žūti. Todėl Glenarvanui atrodė per daug lengvabūdiška išvykti, gerai neištyrus šios vietovės, į kurią tikriausiai nebeteks sugrįžti.

Antra, čia juk buvo katorgininkų pagrobtas „Dunkanas". Gal ten vyko kautynės? Gal krante yra išlikę kokių kovos pėdsakų, rodančių žūtbūtinį jūreivių pasipriešinimą? O jeigu jie rado mirtį jūroje, gal bangos bus išmetusios į krantą kokį lavoną?

Ir Glenarvanas kartu su ištikimuoju Džonu išsirengė į paskutinę žvalgybą. Viešbučio šeimininkas pasiūlė jiems porą arklių, ir juodu išjojo keliu į šiaurę aplink Tufoldo įlanką.

Liūdna tai buvo kelionė. Glenarvanas ir Džonas Menglas jojo tylėdami. Tačiau suprato vienas kitą. Abu kankino tos pačios mintys, tas pats nerimas slėgė širdį. Juodu žvelgė į bangų išgraužtas uolas netardami nė žodžio.

Reikia tik prisiminti, koks rūpestingas ir įžvalgus buvo Džonas, kad suprastume, kaip uoliai jis ištyrė kiekvieną pakrantės

kampelį, kaip atidžiai iššiūrinėjo kiekvieną atšlaitės pėdą ir visą smėlingą krantą, į kurį Ramiojo vandenyno potvyniai, nors ir nelabai dideli, galėjo išmesti laivo skeveldrų. Tačiau nebuvo matyti jokių katastrofos pėdsakų – nė mažiausio ženklo, kuris būtų bent paskatinęs ieškoti toliau.

„Dunkano" – taip pat nė ženklo. Šis Australijos pakrantės ruožas buvo tuščias.

Vis dėlto netoli vandens Džonas Menglas užtiko stovyklos pėdsakus: po dideliais pavieniui augančiais medžiais juodavo neseniai išblėsusių ugniakurų liekanos. Gal kokios laukinių klajoklių genties čia stovėta? Staiga Glenarvanui krito į akis daiktas, kuris neginčijamai įrodė, jog šioje pakrantėje būta katorgininkų.

Po medžiu buvo numesta nudėvėta ir sulopyta gelsva su pilkais dryžiais palaidinė. Sena Perto kalinių uniforminė palaidinė su numeriu nugaroje. Nusikaltėlio nebebuvo, tačiau jo pamirštas skarmalas liudijo, kad čia stovyklavo jų gauja. Drabužis, kadaise dengęs kokio niekšo kūną, buvo paliktas supūti šioje dykoje jūros pakrantėje.

– Matai, Džonai, – tarė Glenarvanas, – katorgininkų vis dėlto šioje vietoje būta! O kur vargšai „Dunkano" jūreiviai?..

– Taip, – atsakė Džonas prislėgtu balsu. – Aišku, jų neiškėlė į krantą, jie visi žuvo...

– Niekšai! – sušuko Glenarvanas. – Jeigu jie paklius kada man į rankas, aš atkeršysiu už savo žmones!

Su skausmo išraiška griežtame veide Glenarvanas valandėlę žiūrėjo į bekraštį vandenyną, tarsi dar tikėdamasis tolumoje pamatyti kokio laivo stiebus. Paskui jo žvilgsnis apsiblausė, veidas įgavo įprastą išraišką; netaręs daugiau nė žodžio, sėdo ant arklio ir šuoliais nujojo atgal į Idną.

Beliko atlikti vieną formalumą – pranešti apie šį įvykį vietos valdžiai. Glenarvanas tai padarė tą patį vakarą. Teismo valdininkas, rašydamas protokolą, vos galėjo nuslėpti pasitenkinimą: jis buvo laimingas, kad Beno Džoiso gauja paliko jų provinciją. Džiaugėsi ir visas miestas, kad katorgininkai, nors ir padarę dar vieną nusikaltimą, pagaliau išsidangino iš Australijos. Ši svarbi žinia buvo tuoj pat telegrafu perduota Melburno ir Sidnėjaus valdžiai.

Pasirašęs protokolą, Glenarvanas grįžo į „Viktorijos" viešbutį. Keliautojai liūdnai praleido tą paskutinį vakarą. Jie galvojo apie nelaimes, ištikusias juos šiame krašte; prisiminė, kaip kadaise Bernuilio kyšulyje jie buvo kupini gražių vilčių, kurios turėjo nelemtai žūti čia, Tufoldo įlankoje.

Tuo tarpu Paganelis kažko karštligiškai jaudinosi. Džonas Menglas, atidžiai jį sekęs nuo pat tos dienos, kada įvyko nelaimė prie Snovėjaus upės, nujautė, kad geografas nori kažką pasakyti ir nesiryžta. Keletą kartų jis buvo pradėjęs Paganelį kamantinėti, bet šis nieko neatsakė.

Tą vakarą Džonas, palydėjęs Paganelį į jo kambarį, vėl paklausė, ko jis taip susierzinęs.

– Mielas Džonai, – atsakė Paganelis išsisukinėdamas, – aš juk nesu labiau susierzinęs kaip kitomis dienomis.

– Pone Paganeli, – kalbėjo toliau Džonas, – tai netiesa. Jus slegia kažkokia paslaptis!

– Na gerai, ką darysi! – sušuko geografas, skėsčiodamas rankomis. – Sakau jums, aš stačiai negaliu ištverti!

– Ko negalite ištverti?

– Aš baisiai džiaugiuosi ir baisiai nerimauju.

– Kartu džiaugiatės ir nerimaujate?

– Taip, aš džiaugiuosi ir nerimauju dėl to, kad vykstame į Naująją Zelandiją.

– Jūs sužinojote ką nors nauja? – gyvai paklausė Džonas. – Gal užtikote kokius pėdsakus?

– Ne, mano bičiuli. Iš Naujosios Zelandijos niekas nebegrįžta! O vis dėlto... Pagaliau jūs žinote, kokia yra žmogaus prigimtis: iki paskutinio atodūsio nenustoji vilties. Mano šūkis – gražiausias visame pasaulyje: *Dum spiro, spero**.

Antras skyrius
ŠALIES, Į KURIĄ VYKSTA KELIAUTOJAI, PRAEITIS

Kitą dieną, sausio 27-ąją, Glenarvanas ir jo kelionės draugai atvyko į „Makari" ir įsitaisė jo siaurame apatiniame denyje. Viliui Heliui nė į galvą neatėjo pasiūlyti moterims savo kajutę. Žinoma, gailėtis nebuvo ko: juk kokia meška, toks ir jos guolis.

Pusę pirmos, prasidėjus atoslūgiui, brigas sunkiai išplėšė iš dugno inkarą ir pasijudino iš įlankos. Pūtė nestiprus pietvakarių brizas. Laivo įgula lėtai kėlė bures, nes penkių žmonių buvo per maža, kad greitai galėtų atlikti visus manevrus. Vilsonas norėjo jiems padėti, bet Helis pasiūlė jam ramiai sėdėti ir nekišti nosies kur nereikia. Jis esąs pratęs vienas susidoroti su visais sunkumais ir pašalinių pagalbos ar patarimų neprašąs.

Paskutiniai žodžiai buvo taikomi Džonui Menglui, kuris negalėjo susilaikyti nesišypsojęs matydamas, kaip negrabiai dirba laivo komanda. Džonas nutylėjo, tačiau nusprendė, kad jei dėl jūreivių apsileidimo kils pavojus laivui, jis vis tiek įsikiš – nesvarbu, ar norės kapitonas, ar ne.

---

* Kol alsuoju, tikiuosi (lot).

Tuo tarpu jūreiviai, kapitono keiksmų raginami, pagaliau iškėlė bures. Gana stiprus šoninis vėjas įgulė į foką, grotą, marselius, apatinius bramselius, bizanį ir kliverius. Brigas plaukė kairiuoju halsu. Vėliau dar buvo iškelti liseliai ir viršutiniai bramseliai. Tačiau, nors buvo ištemptos visos pagalbinės burės, laivas slinko labai palengva. Išgaubtas priekinis galas, žemyn platėjantis dugnas, sunkus vairugalis – visa tai darė brigą labai nepaslankų. Tokius laivus jūreiviai vadina „klumpėmis".

Tačiau reikėjo su tuo susitaikyti. Kad ir kaip lėtai judėjo „Makari", per penkias, daugiausia per šešias dienas jis vis tiek turės pasiekti Oklando uostą.

Septintą valandą vakaro išnyko iš akių Australijos krantas, o netrukus ir Idno uosto šviesos. Jūra buvo nerami, ir laivas gerokai suposi, čia aukštai iškildamas virš bangos, čia vėl sunkiai nugrimzdamas į gilų tarpuvilnį. Kiekvieną kartą keleivius smarkiai sukrėsdavo, ir jie apatiniame denyje jautėsi labai nejaukiai. Į denį užlipti negalėjo, nes lijo smarkus lietus. Norom nenorom reikėjo tūnoti čia it kalėjime.

Visi buvo paskendę savo mintyse. Kalbėti nebuvo noro. Tik ledi Elena ir Merė Grant retkarčiais pasikeisdavo vienu kitu žodžiu. Majoras ramiai sėdėjo, o Glenarvanas, negalėdamas nustygti vietoje, visą laiką vaikščiojo po denį. Džonas Menglas su Robertu kartkartėmis užlipdavo ant denio pasidairyti. O Paganelis, įsispraudęs į kampą, murmėjo sau po nosim kažkokius nesuprantamus, padrikus žodžius.

Apie ką galvojo garbusis geografas? Apie Naująją Zelandiją, kurią netrukus jam bus lemta išvysti. Jisai prisiminė visą jos istoriją, ir prieš akis vienas po kito kilo šiurpūs šio krašto praeities vaizdai.

Ar yra šioje istorijoje bent vienas faktas, iš kurio būtų matyti, kad pirmieji tų salų lankytojai galėjo palaikyti jas konti-

nentu? Ar galėjo šių laikų geografas ar jūrininkas taip pavadinti Naująją Zelandiją?

Taigi Paganeliui nedavė ramybės dokumentas, kurį jis buvo pasiryžęs žūtbūt išaiškinti. Jį tiesiog apsėdo ši mintis. Paganelis dabar pamiršo Patagoniją ir Australiją, ir jo vaizduotė, kurstoma to paties žodelio, išlikusio angliškame dokumente, visiškai nukrypo į Naująją Zelandiją. Tik viena vienintelė aplinkybė stabdė jo fantaziją – būtent nutrupėjęs prancūziškas žodis *contin*...

– Kontin... kontin... – kartojo jis, – juk tai negali reikšti nieko kito, kaip tik „kontinentas"!

Ir jis iš naujo perkratė savo atmintį, prisimindamas visus tyrinėtojus, lankiusius šias dvi dideles pietinių jūrų salas.

1642 metų gruodžio 13-ąją olandas Tasmanas, atradęs Van Dimeno žemę, priplaukė nepažįstamus Naujosios Zelandijos krantus. Keletą dienų jis plaukė palei krantą, o gruodžio 17-ąją jo laivai atsidūrė sąsiauryje, kuris skyrė vieną nuo kitos dvi salas, ir sustojo plačiame užtakyje.

Šiaurinė sala – tai buvo Ika Na Maui (zelandiškai tai reiškia „Maorių žuvis"), o pietinė – Mahai Puna Mu („Banginis, gaminąs žalsvąjį nefritą").

Abelis Tasmanas pasiuntė į krantą valtis, ir jos netrukus grįžo, lydimos dviejų pirogų, kuriose sėdėjo neramūs laukiniai. Tai buvo vidutinio ūgio, prakauliai žmonės, tamsiaveidžiai, geltonodžiai, šiurkščiu balsu ir juodais plaukais, perrištais viršugalvyje kaip japonų ir papuoštais baltomis plunksnomis.

Iš pirmo europiečių susitikimo su čiabuviais atrodė, jog bus galima su jais užmegzti draugiškus santykius. Tačiau kitą dieną, kai Tasmanas pasiuntė vieną valtį ištirti, kur galima priplaukti arčiau kranto, ją staiga užpuolė septynios pirogos, prisėdusios laukinių. Valtis nuo smūgio apvirto ir nuskendo. Bocmanui, ku-

ris jai vadovavo, į kaklą pataikė grubiai nusmailinta ietis, ir jis įkrito į vandenį. Iš šešių irklininkų keturi buvo nukauti, o kiti du ir sužeistas bocmanas plaukte pasiekė laivus ir buvo išgelbėti.

Po šio nelemto įvykio Tasmanas tuoj pat įsakė pakelti inkarus. Jis pasitenkino atkeršijęs čiabuviams tik keletu muškietos šūvių, kurie, galimas daiktas, jų visai ir nekliudė, ir paliko įlanką, kuri vėliau buvo pavadinta Skerdynių įlanka. Plaukdamas palei rytinį salos pakraštį, pasiekė jos šiaurinį kyšulį ir sausio 5-ąją išmetė inkarą. Bet ir čia laukiniai buvo aiškiai nusistatę prieš svetimšalius; be to, bangų mūša grėsmingai daužė pakrantės povandenines uolas, todėl Tasmanas, nepapildęs nė gėlojo vandens atsargų, galutinai paliko šias salas, pavadinęs jas *Staten Land,* tai yra Luomų Žeme, – olandų tautos atstovybės – Generalinių luomų garbei.

Olandų jūrininkas buvo įsitikinęs, kad jos jungiasi su to paties vardo salomis, atrastomis į rytus nuo Ugnies Žemės – pietinio Amerikos žemyno galo. Jis neabejojo, kad bus atradęs „didįjį Pietų kontinentą".

„O vis dėlto, – pamanė Paganelis, – jeigu septyniolikto amžiaus keliautojas ir pavadino šias salas „kontinentu", tai devyniolikto amžiaus jūrininkas tos klaidos jokiu būdu negalėjo pakartoti. Ne, čia kažkas ne taip!"

Daugiau kaip šimtmetį Tasmano atradimas niekur nebuvo minimas, ir Naujoji Zelandija tarytum visai neegzistavo, kol ją užtiko prancūzų jūrininkas Siurvilis, priplaukęs prie salų 35°37' platumoje.

Iš pradžių jis negalėjo nusiskųsti čiabuviais. Tačiau kartą įsisiautėjo baisus vėjas, pakilo tikra audra, ir valtis, plukdžiusi sergančius ekspedicijos jūreivius, bangų buvo išmesta į Priebėgos užtakio krantą. Čia prancūzus labai maloniai sutiko vienas

laukinių vadas, vardu Nagi Nui, priėmė juos net į savo trobelę. Santykiai su laukiniais buvo labai geri, kol vieną dieną kažkas pavogė Siurvilio laivelį. Veltui Siurvilis reikalavo jam laivelį grąžinti. Kai tatai nepadėjo, jis neiškentė neatkeršijęs ir sudegino vieną laukinių kaimą. Baisi ir neteisinga bausmė. Tačiau tokių kruvinų įvykių daugybę matome ir tolesnėje Naujosios Zelandijos istorijoje.

1769 metų spalio 6-ąją prie salos krantų sustojo garsusis Kukas su savo laivu „Bandymas". Jis išmetė inkarą Taue Roa įlankoje ir pasiryžo palenkti čiabuvius draugišku, maloniu elgesiu. Bet, norint įrodyti žmonėms savo gerą valią, reikia užmegzti su jais santykius; labai lipšniai su jais elgdamasis, Kukas prievarta įsiūlė jiems įvairių dovanų. Paskui įsakė vėl nuplukdyti juos į krantą. Netrukus daugelis laukinių, savo draugų pasakojimų masinami, patys atsiyrė į laivą ir pradėjo su europiečiais mainų prekybą. Praslinkus kelioms dienoms, Kukas nuplaukė į Haukso įlanką – platų šiaurinės salos rytinio kranto užtakį. Čia jis susidūrė su karingais, neramiais laukiniais, kurie pasirodė tokie įžūlūs, jog teko juos nuraminti patrankos šūviais.

Spalio 20-ąją „Bandymas" išmetė inkarą Toko Malu užtakyje, kur gyveno nedidelė – dviejų šimtų žmonių – taiki čiabuvių giminė. Botanikai, keliavę kartu su Kuku, čia sėkmingai tyrinėjo vietos augmeniją, ir laukiniai net plukdė juos iš laivo į krantą savo pirogomis. Kukas aplankė du jų kaimus. Iš visų pusių juos supo tvoros, pylimai bei grioviai, kurie liudijo, jog Naujosios Zelandijos gyventojai sugeba rengti neblogus įtvirtinimus. Didžiausia tvirtovė buvo pastatyta ant uolos, per potvynį virstančios tikra salele. Vanduo ne tik supdavo kaimą iš visų pusių, bet ir šniokšdamas krisdavo nuo šešiasdešimties pėdų aukščio uolos kyšulio, darydamas šią tvirtovę visiškai neprieinamą.

Kovo 31-ąją, penkis mėnesius išbuvęs šioje pakrantėje, prisirinkęs gausybę retų, įdomių daiktų ir vietos augalų, sukaupęs daug medžiagos apie čiabuvių gyvenimą ir pavadinęs savo vardu sąsiaurį, skiriantį abi salas, Kukas išvyko iš Naujosios Zelandijos. Jis nusprendė čia dar sugrįžti tolesnių savo ekspedicijų metu.

Ir iš tikrųjų 1773 metais didysis jūrininkas vėl atplaukė į Haukso įlanką. Šį kartą jam teko būti baisių kanibalizmo scenų liudininku. Reikia apgailestauti, kad čia buvo kalti jo paties kelionės draugai, kurie, radę krante negyvą, sužalotą jauną čiabuvį, atsigabeno į laivą, iškepė ir pasiūlė laukiniams, o šie godžiai puolė jį valgyti. Tiekti žmogėdroms pietus – pramoga, anaiptol nekelianti susižavėjimo!

Per trečiąją savo kelionę Kukas vėl aplankė Naująją Zelandiją. Šios salos jį labai domino, ir jis norėjo nupiešti tikslius jų žemėlapius. Paskutinį kartą Naująją Zelandiją jis paliko 1777 metų vasario 25-ąją.

1791 metais Vankuveris dvidešimt dienų išbuvo Sombros įlankoje, tačiau be jokios naudos gamtos ir geografijos mokslams. D'Antrkasto 1793 metais ištyrinėjo dvidešimt penkių mylių ilgumo ruožą šiauriniame Ika Na Maui salos krante. Du prekybos laivyno kapitonai – Hauzenas ir Dalrimpas, o vėliau Badenas, Ričardsonas ir Mudis čia buvo labai trumpai tesustoję. Daktaras Sevedžas, išgyvenęs Naujojoje Zelandijoje penkias savaites, surinko įdomių žinių apie čiabuvių papročius.

1805 metais čiabuvių vado Rangi Hu sūnėnas, protingasis Dua Tara, sėdo į kapitono Badeno vadovaujamą laivą „Argo“, kurį laiką stovėjusį Salų įlankoje, ir iškeliavo juo į Europą.

Galimas daiktas, kad Dua Taros nuotykius kada nors apdainuos koks maorių Homeras. Daug jisai patyrė vargo, neteisybių

ir pasityčiojimų. Už paslaugas jam atmokėdavo nepasitikėjimu, smūgiais, kalėjimu. Galima įsivaizduoti, kokią jis turėjo susidaryti nuomonę apie žmones, kurie vadina save civilizuotais. Jį atgabeno į Londoną. Jis buvo priverstas dirbti pačiu paprasčiausiu jūreiviu ir tapo viso ekipažo pajuokos objektu. Jei ne Marsdenas, nuo nepriteklių ir kančių jis būtų miręs. Marsdenas susidomėjo jaunu laukiniu, nes matė, jog tai protingas, drąsus ir kartu romaus būdo, malonus, geraširdis žmogus. Jis parūpino savo globotiniui keletą maišų javų ir svarbiausius žemdirbystės įrankius, kuriuos šis turėjo nusivežti į savo kraštą. Tačiau visą šį krovinį iš Dua Taros pavogė. Nelaimės ir kančios vėl lydėjo vargšą Dua Tarą iki pat 1814 metų, kada jam pavyko sugrįžti į savo protėvių žemę. Atėjo pagaliau laikas pradėti rinkti ilgų ir vargingų savo klajonių vaisius, tačiau jis mirė, vos sulaukęs dvidešimt aštuonerių metų, kai dar tik ruošėsi imtis savo tėvynės švietimo ir auklėjimo darbo. Šis neatitaisomas nuostolis ilgus metus sulaikė viso krašto kultūros raidą. Neatsirado kito tokio protingo ir kilnaus žmogaus, kuris būtų taip troškęs šviesos ir taip mylėjęs savo gimtąjį kraštą.

Iki 1816 metų Naująja Zelandija niekas nesidomėjo. Tais metais abi salas apkeliavo Tompsonas, kitais – Lidiaras Nikola, 1819 metais – Marsdenas. 1820 metais Ričardas Kruisas, aštuoniasdešimt ketvirto pėstininkų pulko kapitonas, išgyveno tenai dešimt mėnesių ir paskelbė daug mokslui vertingų duomenų apie čiabuvių papročius.

1824 metais Diuperėjus, „Kiaukuto“ laivo kapitonas, išbuvo Salų įlankoje penkiolika dienų, ir tenykščiai laukiniai padarė jam itin gerą įspūdį.

Bet vėliau, 1827 metais, banginių gaudytojų laivui „Merkurijui“ teko gintis nuo negailestingų vietos gyventojų puolimų.

Tais pačiais metais kapitonas Dijonas, du kartus sustojęs salos pakrantėje, buvo jų labai draugiškai sutiktas.

1827 metais „Astroliabijos“ vadas, garsusis Diumonas d'Urvilis, be jokio ginklo praleido saloje, tarp čiabuvių, keletą naktų ir nepatyrė iš jų nieko blogo. Jis dainavo su jais dainas, apsikeitė dovanomis, miegojo jų trobelėse, nekliudomas tyrinėjo krašto paviršių bei krantus ir nupiešė keletą puikių žemėlapių, itin vertingų jūreivystei.

Kitais metais, priešingai, anglų brigas „Hausas“, vadovaujamas Džono Džeimso, atvykęs į Salų įlanką ir sustojęs prie Rytų kyšulio, daug nukentėjo nuo klastingo čiabuvių vado Enararo. Daugelis jo jūreivių žuvo baisia mirtimi.

Iš šitų vienas kitam prieštaraujančių įvykių, rodančių vietinius gyventojus kartais esant romius, kartais vėl barbariškus, galima padaryti išvadą, jog žiaurus jų elgesys dažniausiai būdavo tiktai kerštas. Kaip su jais elgdavosi svetimšaliai kapitonai, taip ir jie sutikdavo jų laivus. Tiesa, buvo atvejų, kai čiabuviai be jokios priežasties užpuolė keliautojus. Bet daugiausia čia būdavo kalti patys europiečiai. Deja, dažnai nukentėdavo tie, kurie to nebūdavo nusipelnę.

Po d'Urvilio etnografinį Naujosios Zelandijos aprašymą tęsė drąsus tyrinėtojas, dvidešimt kartų apkeliavęs visą pasaulį, amžinas klajoklis, mokslininkas bastūnas, anglas Irlis. Jis aplankė dar neištirtas salų vietas ir, nors pats čiabuviais nusiskųsti negalėjo, vis dėlto buvo daugelio žmogėdystės scenų liudytojas. Naujosios Zelandijos gyventojai rijo vienas kitą su pasibaisėtinu godumu.

Tą pat konstatavo ir kapitonas Laplasas, aplankęs Salų įlanką 1831 metais. Tuo metu kovos tarp atskirų giminių buvo jau daug žiauresnės, nes laukiniai turėjo šaunamųjų ginklų ir šaudė

labai mitriai. Užtat ir Ika Na Maui rajonai, kurie anksčiau klestėjo ir buvo gana tirštai gyvenami, dabar buvo virtę tikromis dykynėmis. Išnyko ištisos giminės, kaip išnyksta bandos avių, kurios išpjaunamos ir suvalgomos.

Misionieriai veltui kovojo su šiais kraugeriškais instinktais. 1808 metais *Church Missionary Society* (Bažnytinė misionierių draugija) pasiuntė apsukriausius savo agentus – tik taip juos ir galima pavadinti – į svarbiausius šiaurinės salos kaimus. Jie turėjo čia įsteigti misijas, tačiau, pamatę, kokie tamsūs čia žmonės, savo sumanymo atsisakė. Ir tik 1814 metais Marsdenas (Dua Taros globėjas), Halis ir Kingas, išsikėlę Salų įlankoje, už tuziną kirvių nupirko iš čiabuvių vadų du šimtus akrų žemės. Ten ir įsikūrė anglikonų draugijos centras.

Pradžia buvo sunki. Bet ilgainiui čiabuviai ėmė gerbti misionierius. Jie nepaniekino nei jų rūpesčių, nei jų pamokslų. Kai kurių laukinių papročiai sušvelnėjo. Negailestingose jų širdyse atbudo dėkingumo jausmas. 1821 metais net buvo atvejis, kada čiabuviai apgynė savo „arikius", tai yra misionierius, nuo šiurkščių jūreivių, kurie juos užgauliojo ir buvo net pasiryžę su jais susidoroti.

Taigi misijos pamažu suklestėjo, nors jų darbui gerokai trukdė iš Džeksono uosto pabėgę katorgininkai, kurie demoralizavo vietos gyventojus. 1831 metais *Journal des missions évangéliques* rašė apie dvi svarbias įstaigas, kurių viena buvo Kidi Kidyje, prie pat sąsiaurio netoli Salų įlankos, o kita – Pai Hijoje ant Kava Kavos upės kranto. Atversti į krikščionybę čiabuviai, misionierių vadovaujami, nutiesė per didžiules girias kelius, pastatė tiltus per sraunius upokšnius. Misionieriai paeiliui vykdavo į tolimus kaimus. Ten jie skelbė Dievo žodį ir statė iš nendrių ar karnų koplyčias bei mokyklas jauniems laukiniams; ant šių

kuklių namelių stogų plevėsuodavo misijos vėliava su kryžiaus atvaizdu ir žodžiais „Rongo Pai“ (čiabuvių kalba „Evangelija“).

Deja, misionierių žodis pasklido tik artimiausiose apylinkėse, o klajoklių giminių jų įtaka nepasiekė. Kanibalizmas išnyko tiktai tarp apkrikštytų, bet ir šiuos naujus krikščionis reikėjo saugoti nuo per didelių pagundų: labai giliai buvo įsišaknijęs jų kraugeriškasis instinktas. Be to, giminės visą laiką kariavo tarpusavy.

Naujosios Zelandijos gentys – tai ne romūs australai, kurie be pasipriešinimo užleidžia grobikams europiečiams savo žemes. Jie spiriasi iš paskutiniųjų, ginasi, neapkenčia įsibrovėlių, o šiuo metu itin nenumaldoma neapykanta dega savo pavergėjams anglams. Šių dviejų salų ateitis pastatyta ant kortos. Arba jų gyventojai bus artimiausiu metu civilizuoti, arba pasiliks tamsūs dar ilgus amžius. Tai nuspręs ginklai.

Taip Paganelis, apimtas karštligiško nekantrumo, atkūrė savo atmintyje visą Naujosios Zelandijos istoriją. Ir vis dėlto jis neprisiminė nieko, kas būtų leidę pavadinti šias dvi salas kontinentu; du nelemti skiemenys – *contin* – atkakliai tramdė jo įaudrintą vaizduotę, kurią kiti dokumento žodžiai nuolat kurstė ieškoti naujo jų išaiškinimo.

Trečias skyrius
SKERDYNĖS NAUJOJOJE ZELANDIJOJE

Sausio 31-ąją, keturioms dienoms praslinkus nuo išvykimo iš Idno, „Makari“ dar nebuvo nuplaukęs nė dviejų trečdalių atstumo, skiriančio Australiją nuo Naujosios Zelandijos. Vilis Helis beveik nesirūpino savo laivu, ir jūreiviai valdė jį kaip

tinkami. Jis retai pasirodydavo laivo denyje; dėl to, žinoma, niekas ir nemanė sielvartauti. Niekas nebūtų sakęs nė žodžio, jeigu storžievis kapitonas visą laiką būtų lindėjęs savo kajutėje. Tačiau jis tenai kasdien nusigerdavo; komanda irgi mielai sekdavo kapitono pavyzdžiu, ir turbūt joks laivas pasaulyje nėra plaukiojęs taip nerūpestingai valdomas, kaip „Makari" iš Tufoldo įlankos.

Šis nedovanotinas apsileidimas vertė Džoną Menglą be perstojo sekti jūreivius. Malredis ir Vilsonas ne kartą turėjo šokti prie vairo, kai staigus vėjo gūsis grasė parblokšti laivą ant šono. Dažnai tokiais atvejais pasirodydavo Vilis Helis ir nesivaržydamas išplūsdavo abu jūreivius. Šiuodu vos galėdavo susivaldyti prideramai nepamokę girtuoklio; jie tikriausiai būtų nugrūdę jį į triumą ir laikę ten pririštą iki kelionės galo, jei ne Džonas Menglas, kuriam šiaip taip pavykdavo juos sulaikyti ir sutramdyti teisėtą jų pasipiktinimą.

Tačiau brigo padėtis jam kėlė nerimą; nenorėdamas sukelti rūpesčio Glenarvanui, apie viską jis pranešė tik majorui ir Paganeliui. Maknabsas, nors ir kitais žodžiais, davė jam tą patį patarimą kaip Malredis ir Vilsonas.

– Jei tik jums atrodo reikalinga, – tarė jis, – nesvyruodamas imkitės vadovauti laivui arba – jei šitas žodis jums labiau patinka – jį valdyti. Kai mes išlipsime į krantą Oklande, tasai girtuoklis galės ramiai paskandinti savo laivą kur tik nori.

– Be abejo, misteri Maknabsai, – atsakė Džonas, – jei tikrai reikės, aš taip ir padarysiu. Kol esame atviroje jūroje, pakanka to, kad mano jūreiviai ir aš esame visą laiką denyje ir stebime, kas ten vyksta. Bet, prisipažįstu, aš atsidursiu labai keblioje padėtyje, jei Vilis Helis neišsiblaivys nė tada, kai brigas artinsis prie kranto.

– Negi jūs negalėsite išlaikyti teisingo kurso? – paklausė Paganelis.

– Bus sunku, – atsakė Džonas. – Ar patikėsite, kad laive nėra jokio jūrų žemėlapio?

– Nejaugi?

– Tikrai. „Makari“ plaukioja tik tarp Idno ir Oklando, o Vilis Helis taip pripratęs prie šių vietų, kad apsieina be jokios krypties nustatymų.

– Jis turbūt vaizduojasi, – tarė Paganelis, – jog „Makari“ pats žino kelią į Oklandą.

– O! – sušuko Džonas Menglas. – Aš netikiu laivais, kurie patys susiranda kelią. Jeigu Vilis Helis bus girtas ir tada, kai brigas pasieks pakrantės ruožą, mums teks rimtai susirūpinti.

– Tikėkimės, – atsakė Paganelis, – kad, krantui artėjant, jis išsipagirios.

– Vadinas, jeigu prireiktų, – paklausė Maknabsas, – jūs negalėtumėte nuvesti „Makari“ į Oklandą?

– Be tikslaus pakrantės žemėlapio tai neįmanoma. Pakraščiai šioje vietoje labai pavojingi. Tai ištisa virtinė mažų fiordų, tokių pat netaisyklingų ir vingrių kaip Norvegijos fiordai. Yra daugybė povandeninių uolų, ir, norint jų išvengti, reikia itin gerai pažinoti šias vietas. Pats stipriausias laivas bematant nueitų į dugną, jeigu jo kilis užkliūtų už vieno tų akmenų, slypinčių po vandeniu kelių pėdų gylyje.

– Tokiu atveju, – tarė majoras, – keleiviams nebūtų kitos išeities, kaip keltis į krantą.

– Taip, majore, jei būtų palankus oras.

– Nemaloni perspektyva, – pasakė Paganelis. – Naujosios Zelandijos krantai anaiptol nėra svetingi, ir krante gresia ne mažesnis pavojus kaip jūros pakraštyje.

– Jūs turite galvoj maorius, Paganeli? – paklausė Džonas Menglas.

– Taip, mielasis. Vandenynu plaukiojantys jūreiviai seniai žino, kas jie per žmonės. Tai ne bukapročiai, bailūs australai, o gudri ir kraujo ištroškusi laukinių padermė. Tai žmogėdros, iš kurių negalima laukti jokio pasigailėjimo.

– Vadinasi, – tarė majoras, – jei kapitono Granto laivas būtų sudužęs Naujosios Zelandijos pakraščiuose, jūs nepatartumėte leistis jo ieškoti?

– Pakrantėje – taip, – atsakė geografas, – nes galima tikėtis rasti kokių nors „Britanijos“ pėdsakų, bet šalies viduje – ne. Tai būtų bergždžias darbas. Kiekvienas europietis, kuris drįsta įkelti koją į šį pavojingą kraštą, būtinai pateks į maorių rankas, o kas pakliūva į jų nagus, tas žuvęs. Aš prikalbinėjau savo draugus keliauti per pampas, per Australiją, bet niekados neleisčiau jiems žengti gilyn į Naująją Zelandiją.

Paganelio būgštavimai buvo visiškai pagrįsti. Apie Naująją Zelandiją pasakojami baisūs dalykai. Kiekvienas naujas žingsnis, kurį žengė tyrinėtojai jų krašte, buvo aplaistytas krauju.

Sąrašas keliautojų, žuvusių Naujojoje Zelandijoje, būtų gana ilgas. Rašant šį kruviną kanibalizmo metraštį, tektų pradėti nuo Abelio Tasmano, kurio penkis jūreivius nužudė ir suvalgė laukiniai. Kiek vėliau tas pats likimas ištiko kapitoną Taknį ir jo ekipažą. Rytinėje Fovo sąsiaurio dalyje penki „Sidni-Kovo“ žvejai taip pat baigė savo dienas ant laukinių iešmų. Reikia dar paminėti keturis „Brolių“ škunos jūreivius, nužudytus Molinė uoste, daugelį generolo Getso karių, tris „Matildos“ dezertyrus, ir šit prieiname taip liūdnai pagarsėjusią kapitono Mariono Diu Freno istoriją.

1772 metų gegužės 11-ąją, praėjus keleriems metams po pirmosios Kuko kelionės, Salų įlankoje išmetė inkarą prancūzų kapitono Mariono laivas „Maskarenas“, o kartu su juo ir laivas „Kastri“, vadovaujamas kapitono Krozė. Veidmainiai čiabuviai kuo draugiškiausiai sutiko atvykėlius. Jie net apsimetė bailiais, ir tik dovanomis, vaišėmis ir bičiuliškumu pavyko juos pagaliau privilioti į laivus.

Jų vadas, gudrusis Takuris, priklausė Vangaroa giminei ir, kaip tikina Diumonas d'Urvilis, buvo artimas giminaitis to laukinio, kurį dveji metai prieš kapitono Mariono atvykimą buvo išdavikiškai pagrobęs Siurvilis.

Tokioje šalyje, kur papročiai reikalauja kraujo kerštu atpirkti įžeistą giminės garbę, Takuris, aišku, negalėjo pamiršti svetimšalių padarytos skriaudos. Jis kantriai laukė atvykstant europiečių, iš anksto apgalvojo keršto planą ir įvykdė jį su pasibaisėtinu šaltakraujiškumu.

Apsimesdamas bijąs prancūzų, Takuris padarė visa, kad užmigdytų jų budrumą ir atsargumą. Jo draugai ir jis pats dažnai pasilikdavo laivuose nakvoti. Dažnai jie atnešdavo prancūzams puikios žuvies. Atsivesdavo ir savo žmonas bei dukteris. Veikiai jie susipažino su visais karininkais ir pakvietė juos pasisvečiuoti jų kaimuose. Marionas ir Krozė, laukinių vaišingumo sugundyti, apkeliavo visą šį pakrantės ruožą, kuriame, kaip pasirodė, gyveno apie keturis tūkstančius žmonių. Laukiniai sutikdavo prancūzus be ginklų ir visaip stengėsi pelnyti visišką jų pasitikėjimą.

Salų įlankoje kapitonas Marionas buvo sustojęs pakeisti „Kastri“ laivo stiebų, gerokai nukentėjusių per neseniai juos užklupusią audrą. Keliaudamas po salą, jis tyrinėjo apylinkes ir gegužės 23-ąją už dviejų mylių nuo kranto užtiko puikių kedrų

mišką, iš kurio medžius nesunku buvo atgabenti į užtakį už vienos mylios nuo laivų sustojimo vietos.

Čia buvo įkurta stovykla, kurioje apsigyveno du trečdaliai abiejų laivų komandų. Jūreiviams buvo pavesta kirsti medžius ir paruošti kelią į užtakį. Buvo įrengtos dar dvi stovyklos: viena Motu Aro salelėje, įlankos vidury, o kita – didžiosios salos krante, už pusantros mylios nuo laivų, ne per toli nuo kirtėjų stovyklos. Pirmojoje kapitonas įsakė apgyvendinti sergančius jūreivius, o antrojoje, kuri turėjo palaikyti nuolatinį ryšį su kirtėjais, įkurdino laivų kalvius bei dailides. Stiprūs laukiniai mielai talkininkavo stovyklose dirbantiems jūreiviams.

Vis dėlto kapitonas Marionas iki šiol nebuvo pamiršęs ir atsargumo priemonių. Į laivą jis neleisdavo ginkluotų laukinių, o jūreiviai, kurie plaukdavo į krantą, būdavo visada gerai apsiginklavę. Bet čiabuviai savo elgesiu pagaliau apdūmė Marionui ir net patiems nepatikliausiems jo karininkams akis, ir jis įsakė jūreiviams irtis į krantą be ginklų. Tiesa, kapitonas Krozė norėjo perkalbėti Marioną, kad atšauktų šį įsakymą. Tačiau Marionas nepaklausė.

Po to čiabuviai tapo dar paslaugesni ir meilesni. Jų vadai visai artimai susibičiuliavo su karininkais. Takuris ne kartą buvo pasiėmęs į laivą savo sūnų, kurį net palikdavo kajutėse nakvoti. Birželio 8-ąją, Marionui nuvykus į laukinių kaimą, šie surengė iškilmes ir paskelbė kapitoną viso krašto „didžiuoju vadu", papuošdami jo plaukus keturiomis baltomis garbės plunksnomis.

Nuo to laiko, kai laivai sustojo Salų įlankoje, praėjo trisdešimt trys dienos. Naujų stiebų paruošimo darbai ėjo sėkmingai. Iš Motu Aro salelės šaltinių į laivus buvo vežamas gėlas vanduo. Kapitonas Krozė pats vadovavo dailidžių brigadai, ir iš visko atrodė, kad abu laivai netrukus galės vėl išplaukti į jūrą.

Birželio 12-ąją, antrą valandą, buvo nuleistas į vandenį vado velbotas – kapitonas sumanė pažvejoti ties Takurio kaimu. Jį lydėjo Takuris ir penki kiti vadai, du jauni karininkai – Vodrikuras ir Lehu – vienas savanoris ginklininkas ir dvylika jūreivių. Niekas negalėjo numatyti, kokia baisi mirtis laukia šešiolikos europiečių iš tų septyniolikos, kurie susėdo į velbotą.

Velbotas atsiskyrė nuo laivo, pasuko į krantą ir greitai dingo iš akių.

Vakare kapitonas Marionas į laivą negrįžo. Niekas dėl to nesusirūpino. Buvo nuspręsta, kad jis sumanė aplankyti lauko dirbtuves ir ten pasiliko nakvoti.

Ryto metą, penktą valandą, „Kastri“ valtis, kaip paprastai, išplaukė į Motu Aro salą vandens. Netrukus ji grįžo be jokių nuotykių.

Devintą valandą „Maskareno“ sargybinis pastebėjo jūroje žmogų, kuris, vos besilaikydamas virš vandens, plaukė laivo link. Į pagalbą jam buvo pasiųsta valtis, kuri jį ir atgabeno į laivą.

Tai buvo Tiurnė, vienas iš kapitono velboto irklininkų. Iš septyniolikos vakar palikusiųjų laivą jis vienintelis grįžo, nors sužeistas į šoną dviem ieties smūgiais.

Tiurnė papasakojo visas šios kruvinos dramos smulkmenas.

Nelaimingojo Mariono velbotas pasiekė kaimą septintą valandą ryto. Laukiniai džiaugsmingai pasitiko svečius. Ant savo pečių jie išnešė į krantą karininkus ir jūreivius, kurie nenorėjo išlipdami sušlapti kojų. Netrukus prancūzai išsiskirstė po visą krantą.

Tuomet laukiniai, ginkluoti ietimis, vėzdais ir kuokomis, ištisais būriais juos užpuolė, ir prasidėjo skerdynės. Jūreiviui Tiurnė, dukart sužeistam ietimi, pavyko ištrūkti iš laukinių ir pasislėpti brūzgynuose. Iš ten jis matė siaubingų scenų. Lauki-

niai draskė nuo užmuštųjų drabužius, skrodė jiems vidurius, kapojo juos gabalais...

Tiurnė nepastebėtas įšoko į jūrą ir „Maskareno" jūreivių leisgyvis buvo įtrauktas į valtį.

Šis įvykis įsiutino abiejų laivų komandas. Visi užsidegė keršto. Tačiau, prieš keršijant už mirusius, reikėjo išgelbėti gyvuosius. Krante buvo dirbtuvės, kurias supo pulkai kraujo ištroškusių žmogėdrų.

Kadangi kapitonas Krozė buvo pasilikęs nakvoti pas darbininkus, vadovavimą į savo rankas perėmė vyriausiasis laivo karininkas Diuklemeras. Jis tuojau pasiuntė į krantą „Maskareno" valtį su būriu karių, vadovaujamų vieno karininko. Kariai turėjo visų pirma padėti savo draugams. Jie išplaukė, pasiyrė kiek pakraščiu ir išlipo toj vietoj, kur tebestovėjo užtrauktas ant kranto kapitono Mariono velbotas.

Kapitonas Krozė, jau senokai nebebuvęs laive, nieko nežinojo apie žudynes. Antrą valandą po pietų pamatęs atvykstantį būrį karių, jis iš karto sumojo, jog bus atsitikusi nelaimė. Jis nuėjo jų pasitikti ir, sužinojęs, kas įvyko, įsakė nė žodžio neprasitarti dirbantiems jūreiviams, kad nekiltų panika.

Dideliais būriais susitelkę laukiniai jau buvo užėmę visas aukštumas. Kapitonas Krozė liepė surinkti svarbiausius įrankius, o kitus – užkasti; sudegino visas padangtes ir su šešiasdešimčia žmonių pradėjo trauktis.

Laukiniai slinko jiems įkandin, šaukdami: „*Takuri mate Marion!*"* Skelbdami savo priešams apie jų vado mirtį, jie manė jūreivius įbauginsią. Šie įtūžę norėjo pulti laukinius, ir kapitonas Krozė vos įstengė juos sulaikyti.

---

* Takuris nužudė Marioną! (Aut. past.)

Taip jie atsitraukė dvi mylias. Pasiekę krantą, visi jūreiviai ir antrosios stovyklos dailidės sulipo į valtis. Koks tūkstantis laukinių, susėdę ant žemės, nejudėdami juos sekė. Bet kai tik valtys atsiskyrė nuo kranto, į jas pasipylė akmenų kruša. Keturi jūreiviai, puikūs šauliai, taikliais šūviais paguldė visus laukinių vadus, tuo didžiai nustebindami čiabuvius, kurie dar nežinojo, kas yra šaunamieji ginklai.

Kapitonas Krozė, pasiekęs „Maskareną“, nedelsdamas pasiuntė valtį į Motu Aro salą. Būrys karių pasiliko ten per visą naktį, kol buvo perkelti į laivus ligoniai.

Kitą rytą į pagalbą jiems buvo pasiųstas dar vienas būrys. Reikėjo išvaryti iš salelės laukinius: Motu Aro kaimas turėjo apie tris šimtus gyventojų.

Prancūzai puolė kaimą, nukovė šešis vadus ir, durtuvais išblaškę laukinius, jį padegė.

Tačiau be stiebų „Kastri“ negalėjo išplaukti į jūrą; Krozė buvo priverstas atsisakyti puikiųjų kedrų ir kirsti pirmus po ranka pakliuvusius medžius. Vanduo iš salos buvo vežamas ir toliau.

Praėjo mėnuo. Laukiniai keletą kartų bandė atsiimti salelę, bet nesėkmingai. Kai tik jų pirogos prisiartindavo kiek prie laivų, jūreiviai jas išdaužydavo artilerijos ugnimi.

Pagaliau darbai buvo baigti. Beliko tik sužinoti, ar iš šešiolikos užpultų nelaimingųjų kuris nors nėra išlikęs gyvas, ir atkeršyti už mirusius draugus. Į Takurio kaimą išplaukė valtis su dideliu būriu kareivių ir karininkų. Jiems prisiartinus, klastingas ir bailus laukinių vadas, apsisiautęs kapitono Mariono apsiaustu, pabėgo. Buvo rūpestingai iškrėstos visos jo kaimo lūšnos. Jo paties trobelėje jūreiviai rado dar neseniai iškepto žmogaus galvą, kurioje buvo matyti žmogėdros dantų

žymės. Ant medinio iešmo tebebuvo pamauta žmogaus šlaunis. Trobelėje rado kruvinus Mariono marškinius bei kitus drabužius, jaunojo Vodrikuro pistoletus ir jūreivių ginklus bei drabužių skutus, o gretimame kaime – išvalytus ir išvirtus žmogaus vidurius.

Jūreiviai surinko šiuos aiškius žvėriškų skerdynių ir žmogėdystės įrodymus, savo draugų palaikus su derama pagarba palaidojo, o Takurio ir jo sėbro Piki Orės kaimus paleido dūmais. 1772 metų liepos 14-ąją abu laivai paliko nelemtos salos krantus.

Šiuos tragiškus įvykius turi prisiminti kiekvienas keliautojas, išlipęs į Naujosios Zelandijos krantą. Neatsargus yra tasai kapitonas, kuris nieko nepasimoko iš šios liūdnos istorijos. Naujosios Zelandijos gyventojai ir dabar tebėra klastingi žmogėdros. Kukas irgi tuo įsitikino per savo antrąją kelionę, 1773 metais.

Vieno iš jo laivų – „Nuotykio“, kuriam vadovavo kapitonas Fiurno, – valtis su devyniais jūreiviais ir mičmanu gruodžio 17-ąją išvyko į krantą pasirinkti žolių ir negrįžo. Kapitonas Fiurno sunerimo ir pasiuntė leitenantą Bernėjų jų ieškoti. Bernėjus, atsiyręs į tą vietą, kur buvo sustojusi draugų valtis, pamatė, jo žodžiais tariant, tokį „kanibalizmo ir barbariškumo vaizdą, apie kurį negalima kalbėti be pasibaisėjimo: smėlyje mėtėsi mūsų draugų galvos, viduriai, plaukai, o šunys čia pat graužė jų kaulus“.

Baigiant šį kruviną žmogėdrų aukų sąrašą, reikia dar paminėti „Brolių“ laivą, 1815 metais užpultą čiabuvių, ir kapitono Tomsono „Boidą“, kurio visa įgula buvo išžudyta 1820 metais. Pagaliau 1829 metų kovo 1-ąją laukinių vadas Enararas užpuolė ir apiplėšė anglų brigą „Hausą“ iš Sidnėjaus; gauja žmogėdrų išpjovė daug jo jūreivių, kurių lavonus išsikepė ir suvalgė.

Štai kas buvo ta Naujoji Zelandija, prie kurios artinosi „Makari" su savo bukagalvių jūreivių komanda, vadovaujama girtuoklio kapitono.

Ketvirtas skyrius
POVANDENINĖS UOLOS

Tuo tarpu „Makari" vargingai plaukė tolyn. Vasario 2-ąją, tai yra šeštą kelionės dieną, Oklando krantų vis dar nebuvo matyti, nors ir pūtė palankus pietvakarių vėjas. Sunkiai kovodamas su priešine jūros srove, brigas vos ne vos slinko į priekį. Neramios bangos daužė laivą, visas jo korpusas braškėjo ir, rodės, su dideliu vargu teiškildavo ant vilnies keteros.

Vantai, pardunai ir štagai buvo atsileidę, ir stiebai susvyruodavo, kai tik didesnė banga siūbtelėdavo į laivo šoną.

Laimė, Vilis Helis, žmogus, nepratęs skubėti, nedavė įsakymo ištempti visų burių: tuomet pirmas didesnis vėjo gūsis tikriausiai būtų nunešęs stiebus. Džonas Menglas tikėjosi, kad laivas, nors ir braškėdamas, vis dėlto pasieks uostą; jis tik sielojosi, kad jame taip nepatogu jo kelionės draugams.

Nei ledi Elena, nei Merė Grant nesiskundė kelionės nemalonumais, nors be perstojo piląs lietus joms beveik neleido išlipti iš apatinio denio. Oras čia buvo tvankus, be to, nuolatiniai bangų smūgiai laivą smarkiai kratė. Kartkartėmis jos, nepaisydamos bjauraus oro, mėgindavo pasikelti aukštyn, bet baisūs vėjo šuorai jas sugrąžindavo atgal. Jos vėl nusileisdavo į ankštą patalpą, kuri gal buvo tinkama prekėms, bet ne keleiviams, o juo labiau keleivėms.

Kelionės draugai stengėsi jas palinksminti. Paganelis mėgino trumpinti lėtai slenkantį laiką pasakodamas visokias istori-

Glenarvanas ištisas dienas, net ir naktis, praleisdavo denyje.

jas, bet jam nelabai sekėsi. Iš tiesų visi keliautojai, grįždami iš nepavykusios ekspedicijos, jautėsi labai prislėgti. Kaip anksčiau jie gyvai domėjosi geografo paskaitomis apie pampas arba Australiją, taip dabar abejingai ir šaltai klausėsi jo samprotavimų apie Naująją Zelandiją. Juk į šį nepažįstamą šiurpios praeities kraštą jie vyko be entuziazmo ir be jokių vilčių, ne savo noru, o būtinumo prispirti.

Iš visų „Makari“ keleivių labiausiai kentėjo Glenarvanas. Jis retai pasirodydavo apatiniame denyje, o nusileidęs žemyn, čia ilgai nesėdėdavo. Būdamas iš prigimties labai jautrus, jis taip nerimavo, jog negalėjo nustygti tarp keturių ankštų nelyginant vienutės sienų. Ištisas dienas, net ir naktis, jis praleisdavo denyje: čia nejudėdamas stovėdavo, atsirėmęs į turėklus, čia karštligiškai susijaudinęs vaikščiodavo po denį, nepaisydamas lietaus gūsių nei sūrių purslų, kuriais jį aptėkšdavo bangos. Jis nuolat žiūrėjo įsmeigęs akis į tolumą. Vos truputį prasigiedrydavo, atkakliai tyrinėdavo erdvę, tartum kažko klausdamas nebylias bangas. Rodės, nori vienu rankos mostu išsklaidyti tirštus rūkus, dengiančius horizontą. Jis negalėjo susitaikyti su mintimi apie nesėkmę, ir jo veidą išvagojo širdgėlos raukšlės. Šitas energingas žmogus, dar neseniai jautęsis toks laimingas ir viską galintis, dabar pajuto, jog ir galia, ir sėkmė staiga jį apleido.

Džonas Menglas stengėsi nepalikti jo vieno ir kartu su juo kentė lietų ir vėją.

Tą dieną, kai tik rūkas bent kiek išsisklaidydavo, Glenarvanas ypač atkakliai tyrinėjo horizontą.

– Tikitės pamatyti žemę, sere?

Glenarvanas papurtė galvą.

– O vis dėlto, – kalbėjo toliau jaunasis kapitonas, – jums,

be abejo, iki gyvo kaulo įgriso šis laivas. Jau prieš trisdešimt šešias valandas turėjome pamatyti Oklando šviesas.

Glenarvanas neatsakė. Atsigręžęs prieš vėją, nenuleisdamas žiūrono vis žiūrėjo į horizontą.

– Žemė ne toje pusėje, – tarė Džonas. – Žiūrėkite į dešinę, sere.

– Kodėl, Džonai? Juk aš ne žemės ieškau.

– O ko gi, sere?

– Savo jachtos! „Dunkano“! – piktai atsakė Glenarvanas. – Mano laivas, tapęs niekšų piratų įrankiu, turi būti kur nors netoli, šiuose vandenyse! Jisai čia, sakau tau, Džonai, tarp Australijos ir Naujosios Zelandijos! Aš nujaučiu, kad mes jį sutiksime.

– Tai būtų mūsų pražūtis, sere.

– Kodėl, Džonai?

– Jūs pamirštate mūsų padėtį! Kas būtų, jei „Dunkanas“ imtų mūsų brigą vytis? Juk mes neįstengtume pasprukti nuo jo.

– Pasprukti, Džonai?

– Taip, sere. Mes nė mėginti to negalime. Tie plėšikai mus pagautų, o iš Beno Džoiso, kurio, kaip puikiai žinome, joks nusikaltimas nesulaikys, malonės nesulauktume. Žinoma, mes gintumės iki paskutinio atodūsio! Mūsų mirtis tai niekis, sere. Bet paskui? Pagalvokite apie savo žmoną, pagalvokite apie Merę Grant!

– Vargšės moterys! – sušnibždėjo Glenarvanas. – Džonai, mane ima nerimas, ir tarpais aš jaučiu, kad mane apninka neviltis. Man rodosi, kad mūsų laukia naujos nelaimės, kad likimas eina prieš mus! Aš bijau...

– Jūs, sere?

– Ne dėl savęs, Džonai, bet dėl tų, kuriuos myliu, dėl tų, kuriuos ir tu myli!

– Nurimkite, sere, – atsakė jaunasis kapitonas. – Nėra ko nuogąstauti: „Makari“ plaukia blogai, bet vis dėlto plaukia. Vilis Helis – bukaprotis girtuoklis, bet aš visą laiką budžiu ir, jeigu tik pakraščiai man pasirodys pavojingi, pasistengsiu atsukti laivą atgal į jūrą. Taigi dėl to nėra ko būgštauti. Tiktai kad nesutiktume „Dunkano“! Sere, jūsų jachtą aš norėčiau pamatyti iš kuo toliausia – tik tam, kad būtų galima jos išvengti, nuo jos pabėgti!

Džonas Menglas sakė teisybę. Susitikimas su „Dunkanu“ būtų reiškęs „Makari“ pražūtį. O bijoti šito susitikimo buvo pagrindo, nes šiose jūrose piratai galėjo plėšikauti be jokio pavojaus. Tačiau tą dieną jachta nepasirodė; atėjo ir šeštoji naktis nuo išvykimo iš Tufoldo įlankos, o Džono Menglo būgštavimai taip ir nepasitvirtino.

Tačiau ši naktis turėjo būti baisi. Septintą valandą vakaro beveik staiga visiškai sutemo. Dangų aptraukė grėsmingi debesys. Net ir Vilis Helis, kurio jūreiviškas instinktas pasirodė besąs stipresnis už girtumą, trindamasis akis ir purtydamas didelę rudaplaukę galvą, išlindo iš savo kajutės. Paskui, tarsi norėdamas prasiblaivyti, įtraukė į plaučius oro, – kitas jo vietoj būtų išgėręs didelį stiklą vandens, – ir pradėjo apžiūrinėti stiebus.

Vėjas stiprėjo ir, pasisukęs per ketvirtį rumbo į vakarus, visu smarkumu nešė laivą į Naujosios Zelandijos krantą.

Vilis Helis keikdamasis sušaukė savo komandą ir įsakė nuleisti bramselius ir sutvarkyti bures nakčiai. Džonas Menglas širdyje tam pritarė, bet nieko nepasakė. Jis buvo nusprendęs visai nesikalbėti su storžieviu kapitonu. Tačiau nei jis, nei Glenarvanas nepasitraukė nuo denio.

Po dviejų valandų brizas ėmė pūsti dar smarkiau. Vilis Helis įsakė surišti apatinius marselių rifus. Penkių žmonių komandai

tai gana sunkus darbas, tačiau „Makari“ turėjo dvigubas amerikietiškos sistemos rėjas, ir marselio plotui sumažinti pakakdavo nuleisti viršutinę rėją.

Praėjo dar dvi valandos. Jūra darėsi vis neramesnė. Kiekviena banga „Makari“ taip smarkiai sukrėsdavo, jog atrodydavo, kad jo kilis atsitrenkia į povandenines uolas. Uolų čia dar nebuvo, bet sunkus laivo korpusas vos vos iškildavo ant vilnies keteros. Užtat bangos jau ėmė ristis per laivo bortą. Vieną laivelį, kabojusį kairėje laivo pusėje, jos nutrenkė ir nusviedė toli į jūrą.

Džonas Menglas buvo rimtai susirūpinęs. Bet kuriam kitam laivui tokios bangos būtų nepavojingos, tačiau šis sunkus brigas lengvai galėjo paskęsti, nes vanduo, plačiai užliejęs denį, nespėdavo greitai nutekėti atgal ir galėjo panardinti laivą. Norint išvengti šio pavojaus, būtų buvę ne pro šalį kirsti laivo borte skyles, kad vanduo galėtų lengviau nubėgti. Bet Viliui Heliui ši atsargumo priemonė atrodė nereikalinga.

Tačiau „Makari“ grėsė ir kitas, dar rimtesnis pavojus, ir jo išvengti, be abejonės, jau buvo per vėlu.

Apie pusę dvyliktos Džonas Menglas ir Vilsonas, stovėdami denyje, pro vėjo gūsius išgirdo kažkokį neįprastą ūžesį. Jūreivišku instinktu jie iš karto suvokė, kas tai yra. Džonas pagriebė jūreivį už rankos.

– Bangų mūša! – sušuko jis.

– Taip, – atsakė Vilsonas. – Tai šniokščia vilnys, atsimušdamos į rifus.

– Ne toliau, kaip už dviejų kabeltovų?

– Ne toliau! Ten žemė!

Džonas pasilenkė per bortą, žvilgtelėjo į juodą vandenį ir sušuko:

– Svambalą, Vilsonai, svambalą!

Kapitonas, stovintis ant tiltelio, matyt, nieko neįtarė. Vilsonas čiupo suringuotą svambalo virvę, šoko per bortą ant atbrailos foko vantams pritvirtinti ir metė svambalą į vandenį. Virvė slinko tarp jų pirštų ir sustojo ties trečiuoju mazgu.

– Trys sieksniai! – sušuko Vilsonas.

– Kapitone, – riktelėjo Džonas, pribėgęs prie Vilio Helio, – mes plaukiame į uolas!

Gal jis matė, kaip Helis gūžtelėjo pečiais, gal ir ne, bet šoko prie vairo ir staigiai pasuko jį atgal, o Vilsonas, metęs svambalą, nubėgo prie grotmarselio brasų. Reikėjo sukti laivą prieš vėją. „Makari“ vairininkas, stipriu smūgiu nublokštas į šalį, net nesuprato, ką reiškia šis staigus užpuolimas.

– Prieš vėją! Leisk brasus! – šaukė jaunasis kapitonas, sukdamas laivą pro uolas atgal į atvirą jūrą.

Nors ir labai tamsi buvo naktis, dešinėje pusėje, už kokių keturių sieksnių, Džonas pastebėjo putojančių ir šniokščiančių bangų juostą, pro kurią vos praslinko jų laivas.

Vilis Helis, tik dabar suvokęs, kokiame pavojuje jie atsidūrė, visai neteko galvos. Jo jūreiviai, dar gerai neišsiblaivę, jokiu būdu negalėjo suprasti jo įsakymų. Tai buvo kažkokie padriki šūksniai, viena kitai priešingos komandos, iš kurių aiškiai buvo matyti, jog šitas pusprotis girtuoklis nė už skatiką neturi šalto kraujo. Jis buvo apstulbintas, kad žemė, kurią jis manė esant už trisdešimties–keturiasdešimties mylių, pasirodė besanti čia pat – už aštuonių mylių. Srovės nešamas laivas nukrypo nuo kurso, ir neapdairus senas jūreivis staiga pasijuto priremtas prie sienos.

Vis dėlto tikslaus Džono Menglo manevro dėka „Makari“ šį kartą išvengė uolų. Tačiau Džonas nežinojo, kur dabar atsidūrė

laivas. Gal jie pakliuvo į rifų žiedą? Smarkus vėjas nešė brigą į rytus, ir jis kas akimirką galėjo vėl atsitrenkti į akmenis.

Ir iš tikrųjų dešinėje pusėje priešais laivą vėl pasigirdo bangų mūšos ūžesys. Reikėjo dar sukti laivą. Uolos supo „Makari" iš visų pusių ir, norint išplaukti į atvirą jūrą, reikėjo plaukti tiesiog prieš vėją. Bet ar pavyks tas manevras su šiuo netaisyklingos formos brigu, sunkiai išlaikančiu pusiausvyrą ir dar su tiek mažai burių? Niekas tuo negalėjo būti tikras, tačiau reikėjo mėginti.

– Vairą atgal, kiek tik galima! – sušuko Džonas Vilsonui.

„Makari" artinosi prie naujos rifų virtinės. Atsimušdamos į nematomas uolas, netoliese vėl putojo bangos.

Tai buvo labai įtemptas metas. Baltai putojančios vilnys švietė tamsoje. Rodės, jos švitėjo kažkokiu fosforiniu spindesiu. Jūra staugte staugė. Vilsonas ir Malredis visu savo svoriu užgulė vairo ratą.

Staiga – smūgis. Laivas atsitrenkė į uolą. Fokštagai trūko, ir fokstiebis, netekęs atramos, ėmė siūbuoti. Ar pasiseks apsukti laivą, kol neįvyko didesnė avarija?

Deja, ne! Vėjas staiga aptilo, ir laivas sustojo vietoje. Jį pačiupo aukšta banga ir, pamėtėjusi ant rifų, nepaprasta jėga sviedė ant seklumos. Fokstiebis lūžo ir nugriuvo su visomis burėmis. Brigas dukart smigtelėjo gilyn ir liko gulėti, pasviręs trisdešimties laipsnių kampu, kairiuoju šonu aukštyn.

Apatinio denio iliuminatoriaus stiklai sudužo. Keleiviai puolė į viršų. Bet bangos ritosi per laivą iš vieno galo į kitą, ir likti viršuje buvo pavojinga. Džonas Menglas, matydamas, jog laivas stipriai įstrigęs į smėlį, paprašė kelionės draugus grįžti į apatinį denį.

– Sakyk visą teisybę, Džonai, kokia mūsų padėtis? – šaltai paklausė Glenarvanas.

Laivas atsitrenkė į uolą.

– Šiaip ar taip, sere, – atsakė Džonas Menglas, – mes nepaskęsime. Tiesa, bangos gali laivą sudaužyti, tačiau dar ne taip greitai.

– Dabar vidurnaktis?

– Taip, sere. Reikia laukti ryto.

– Ar negalima nuleisti valties?

– Tokioje tamsoje ir jūrai taip siaučiant neįmanoma. Be to, ar galima žinoti, kur pasieksime krantą?

– Gerai, Džonai, palauksime ryto.

Tuo tarpu Vilis Helis kaip pamišęs lakstė po savo brigo denį. Jūreiviai, kiek atsipeikėję iš baimės, išmušė degtinės statinaitės dugną ir susėdo gerti. Džonas numatė, kad jų girtavimas gražiuoju nesibaigs. Nebuvo ko nė tikėtis, kad kapitonas juos sutramdytų. Nelaimingasis rovėsi plaukus ir grąžė rankas. Jis galvojo tik apie krovinį, kuris buvo neapdraustas.

– Aš pražuvęs! Visiškas bankrotas! – šaukė jis, bėgdamas iš vieno laivo šono į kitą.

Džonas Menglas nė nemanė jo guosti. Kartu su savo draugais jis apsiginklavo ir pasiruošė, reikalui ištikus, atremti jūreivius, kurie, svaidydamiesi baisiais keiksmais, maukė degtinę.

– Pirmąjį niekšą, kuris išdrįs prisiartinti prie mūsų denio, – šaltai tarė majoras, – aš nušausiu kaip šunį.

Jūreiviai, įsitikinę, kad keleiviai pasiryžę žūtbūt jų neprisileisti artyn ir kad apiplėšti jų nepavyks, kažkur dingo.

Džonas Menglas, nebekreipdamas dėmesio į girtuoklius, nekantriai laukė ryto.

Laivas visiškai nejudėjo. Jūra palengva rimo. Vėjas nutilo. Brigas dar galėjo keletą valandų išsilaikyti ant uolos. Saulei patekėjus, bus galima gerai apžiūrėti netolimą žemę. Jeigu pasirodys, kad krantas patogus išlipti, keleivius ten perkelti reikės vie-

nintele visame laive išlikusia valtimi. Visus perkelti bus galima tik iš trijų kartų, nes valtelėj telpa tik keturi žmonės. Didesnysis laivelis seniai buvo nuneštas bangų.

Atsirėmęs į denio stogelį, Džonas svarstė, kaip išsisukti iš šios pavojingos padėties, ir klausėsi uolas daužančių bangų šniokštimo. Veltui jis stengėsi žvilgsniu perskrosti gilią tamsą. Kaip toli nuo čia toji žemė, taip sunkiai pasiekiama ir drauge bauginanti? Povandeninės uolos būna kartais ir už keleto mylių nuo kranto. Ar menka valtelė atlaikys ilgesnę kelionę?

Tuo metu, kai Džonas nekantriai laukė, kada išsisklaidys nakties tamsa, ir galvojo, ką atneš jiems rytas, keleivės, pasitikėdamos jo žodžiu, ilsėjosi savo gultuose. Brigas nebesiūbavo, ir jos galėjo keletą valandų ramiai pamiegoti. Glenarvanas, Džonas ir jo draugai, nebegirdėdami mirtinai nusigėrusios komandos šūkavimo, taip pat greitai užmigo, ir pirmą valandą nakties tyla įsiviešpatavo visame brige, kuris ir pats ilsėjosi, įsirausęs į smėlio guolį.

Apie ketvirtą valandą ryto ėmė švisėti. Blandžiuose aušros spinduliuose karojo debesys. Džonas užlipo ant denio. Horizontą dengė rūkų skraistė. Rytmečio ūkanose, kiek aukščiau žemės, dūlavo kažkokie neaiškūs kontūrai. Jūra lengvai suposi, ir ramios bangos tolumoje liejosi su žemais juodais debesimis.

Džonas laukė. Ėjo vis šviesyn, ir rytuose dangus nusidažė raudonai. Lėtai kilo nakties uždanga, atskleisdama tolumoj platų horizonto vaizdą. Viršum vandens jau buvo matyti kyšančios juodų rifų viršūnės. Ryškiai subolavo putojanti bangų juosta, tartum švyturys blykstelėjo aukšta pakrantės viršukalnė, dar neregimos saulės spindulio paliesta. Krantas buvo ne toliau kaip už devynių mylių.

– Žemė! – sušuko Džonas.

Jo draugai, šito šūktelėjimo pažadinti, greitai užlipo aukštyn ir tylėdami stebėjo krantą, kurio kontūrai ryškėjo horizonte. Svetingas ar priešiškas tasai krantas, jis buvo jiems dabar vienintelis prieglobstis.

– Kur Vilis Helis? – paklausė Glenarvanas.

– Nežinau, sere, – atsakė Džonas Menglas.

– O jūreiviai?

– Dingo kaip ir jis pats.

– Be abejo, mirtinai nusigėrę kaip ir jis pats, – pridūrė Maknabsas.

– Reikia juos surasti! – tarė Glenarvanas. – Negalima jų palikti šiame laive.

Malredis ir Vilsonas nusileido į bako kajutę. Po kelių minučių juodu grįžo: ten nieko nebuvo. Tuomet jie apžiūrėjo tarpudenį, išieškojo pagaliau visą laivą iki pat triumo dugno, tačiau nei Vilio Helio, nei jo jūreivių niekur nerado.

– Kaip? Nėra nė vieno? – nustebo Glenarvanas.

– Gal jie įkrito į jūrą? – paklausė Paganelis.

– Galimas dalykas, – atsakė Džonas Menglas, labai susirimęs dėl nelaukto jūreivių dingimo. Paskui, eidamas į laivo vairugalį, jis pamojo draugams: – Nuleisime į jūrą valtį.

Vilsonas ir Malredis nuėjo paskui jį.

Valtis buvo dingusi.

Penktas skyrius
NAUJIEJI JŪREIVIAI

Vilis Helis ir jo komanda, pasinaudodami tamsa ir keleivių įmygiu, paspruko iš brigo vienintele valtimi. Tuo nebebuvo ko

abejoti. Kapitonas, kurio pareiga palikti laivą paskutiniam, pabėgo iš jo pats pirmas!

– Tie niekšai pabėgo, – tarė Džonas Menglas. – Ką gi, juo geriau, sere. Bent nebebus prieš mūsų akis bjaurių girtuoklių!

– Ir aš taip manau, – atsakė Glenarvanas. – Be to, laivas vis tiek turi kapitoną, o kapitonas – drąsius, nors ir nelabai įgudusius jūreivius. Mes, Džonai, esame pasiruošę klausyti tavo komandos!

Majoras, Paganelis, Robertas, Vilsonas, Malredis ir net Olbinetas su džiaugsmu pritarė Glenarvano žodžiams ir, išsirikiavę denyje, laukė Džono įsakymų.

– Ką reikia daryti? – paklausė Glenarvanas.

Jaunasis kapitonas apžvelgė jūrą, pažiūrėjo į gerokai nukentėjusius laivo stiebus ir, valandėlę pagalvojęs, atsakė:

– Sere, mums yra dvi išeitys: nukelti laivą nuo seklumos ir plaukti toliau arba greitai susikalti plaustą ir juo pasiekti krantą.

– Jei laivą galima nukelti – kelkime, – tarė Glenarvanas. – Ši išeitis, man rodos, geresnė, tiesa?

– Taip, sere. Išlipę į krantą, kurgi mes dingtume be jokių susisiekimo priemonių?

– Tik ne į krantą, – pridūrė Paganelis. – Naująja Zelandija jokiu būdu negalima pasitikėti.

– Juo labiau kad esame toli nunešti nuo tikrojo kelio, – tarė Džonas. – Aišku kaip dieną, kad per Vilio Helio apsileidimą mes gerokai nukrypome į pietus. Vidurdienį pasistengsiu nustatyti, kurioje vietoje esame, ir jei, kaip spėju, iš tikro esame nunešti nuo Oklando žemyn, – plauksime palei salos krantą į šiaurę.

– Bet juk brigą ištiko avarija? – paklausė ledi Elena.

– Nemanau, kad jis būtų rimtai nukentėjęs, – atsakė Džonas Menglas. – Vietoj nulūžusio fokstiebio pastatysime kitą, laiki-

ną, ir plauksime, aišku, lėtai, tačiau bent žinosime, kad plaukiame, kur patys norime. O jei, mūsų nelaimei, pasirodys, kad brigo korpusas sutriuškintas arba kad jo negalima nuplukdyti nuo seklumos, tuomet neliks nieko kito, kaip plaustu pasiekti krantą ir į Oklandą keliauti sausuma.

– Tad apžiūrėkime laivą, – tarė majoras. – Dabar tatai svarbiausia.

Glenarvanas, Džonas ir Malredis atidengė didįjį liuką ir nusileido į triumą. Jame be jokios tvarkos buvo sugrūsta apie du šimtai tonų išdirbtų kailių. Skrysčiais, pritvirtintais prie didžiojo štago ties liuku, juos buvo galima be didelio vargo išmesti laukan. Dalį krovinio Džonas ir įsakė išversti į jūrą, kad palengvėtų laivas.

Po trijų valandų įtempto darbo jau buvo galima apžiūrėti brigo dugną. Kairiajame laivo šone, ties išorinių apkaustų briauna, buvo matyti du plyšiai. Kadangi „Makari" buvo pasviręs į dešinę pusę, priešingas, kairys, jo šonas buvo aukštai, vanduo apkaustų plyšio nesiekė ir į triumą nesiliejo. Vilsonas bematant užtaisė skylę, gerai užkimšdamas pakulomis ir rūpestingai užkaldamas varinės skardos lopu.

Vandens triume buvo mažiau kaip dvi pėdos. Nesunku buvo jį išpumpuoti ir laivą tuo būdu dar palengvinti.

Apžiūrėjęs visą laivo korpusą, Džonas įsitikino, kad per avariją jis nedaug nukentėjo. Tiesa, dalis kilio galbūt pasiliko įstrigusi smėlyje, tačiau be jos buvo galima apsieiti.

Vilsonas, ištyrinėjęs brigo vidų, panėrė po vandeniu apžiūrėti jo dugno.

Pasirodė, kad „Makari", pirmagaliu atsigręžęs į šiaurės vakarus, buvo įstrigęs į klampaus smėlio seklumą, kuri baigėsi labai stačiu krantu. Apatinė forštevenio dalis ir apie du trečdaliai ki-

lio buvo giliai įsirausę į smėlį. Kitą dugno dalį iki achterštevenio skalavo vanduo, kurio čia būta penkių sieksnių gylio. Taigi vairas liko nepaliestas ir veikė kaip reikiant. Tai buvo maloni žinia, nes laivas, nutrauktas nuo seklumos, tuojau pat galėjo būti valdomas.

Ramiajame vandenyne potvyniai nebūna dideli. Tačiau Džonas tikėjosi, kad pakilęs vanduo vis dėlto padės išlaisvinti „Makari“. Kai brigas užėjo ant seklumos, buvo maždaug valanda iki potvynio pabaigos. Prasidėjus atoslūgiui, jis vis labiau sviro į dešinę pusę. Šeštą valandą vanduo atslūgo iki žemiausio lygio, ir tolesnio laivo krypimo dešinėn nebebuvo ko bijoti. Taigi nebereikėjo remti dešiniojo šono, kaip buvo manęs Džonas, o rėjas bei kitas kartis buvo galima panaudoti laikinajam priekiniam stiebui pastatyti.

Tad reikėjo galutinai paruošti laivą potvyniui ir tolesnei kelionei. Ilgas ir sunkus darbas. Buvo aišku, kad iki ketvirčio pirmos, kada vanduo pasieks aukščiausią lygį, jo užbaigti nepavyks. Šį kartą bus galima tik pažiūrėti, kaip veiks bangos iš dalies iškrautą brigą, o kitas potvynis galutinai jį nukels nuo smėlio.

– Į darbą! – sukomandavo Džonas.

Naujieji jūreiviai to ir telaukė.

Pirmiausia Džonas liepė nuimti visas bures. Majoras, Robertas ir Paganelis, Vilsono vadovaujami, įlipo į marsą. Vėjo išpūstas grotmarselis būtų trukdęs laivui nuslinkti nuo smėlio. Šiaip taip jį surišę, jie perėjo prie grotbramselio. Neįgudusioms rankoms tai buvo nelengvas darbas. Sunkiausią šios operacijos dalį atliko vikrus kaip katė ir drąsus kaip tikras junga jaunasis Robertas.

Po to reikėjo vienu ar dviem inkarais prikabinti prie dugno laivo vairugalį: mat, inkarams laikant „Makari“ vairugalį, po-

tvynis visa jėga galės pakelti jo pirmagalį. Turint valtį, šitokia operacija gana trumpa: inkaras nuleidžiamas į valtį, nuvežamas į reikiamą, iš anksto numatytą vietą ir išmetamas. Tačiau jokios valties nebuvo, ir reikėjo sugalvoti, kaip išsiversti be jos.

Glenarvanas buvo gana gerai susipažinęs su jūreivyste ir suprato, kad reikalingi visi šitie pasiruošimai.

– Bet ką daryti, kad nėra jokios valties? – paklausė jis Džoną.

– Iš sulūžusio fokstiebio ir tuščių statinių padarysime plaustą, – atsakė jaunasis kapitonas. – Su juo, žinoma, išmesti inkarus bus nelengva, bet vis dėlto įmanoma, nes „Makari" inkarai nelabai dideli. Jei tik jie tvirtai įkibs į dugną, turiu viltį, kad viskas baigsis laimingai.

– Tad negaiškime laiko, Džonai.

Visi, kas gyvas, jūreiviai ir keleiviai, buvo sušaukti į denį, ir kiekvienam teko atskiras darbas. Pirmiausia kirviu nukirto virves, dar laikiusias fokstiebį. Stiebas buvo nulūžęs pagal pat denį, todėl lengvai buvo galima nuimti jo marsą, kurį Džonas ir numatė panaudoti kaip pagrindą plaustui. Kad atlaikytų inkarą, po juo reikėjo parišti keletą tuščių statinių. Buvo pritaisytas ir vairas plaustui valdyti. Atoslūgis turėjo jį nunešti tolyn nuo brigo. Išmetus inkarus, bus lengva grįžti atgal traukiantis už lyno, vienu galu pritvirtinto prie laivo.

Plaustas buvo tik įpusėtas, kai saulė pasiekė zenitą. Darbui vadovauti Džonas Menglas paliko Glenarvaną, nes dabar buvo pats tinkamiausias laikas laivo padėčiai nustatyti. Buvo nepaprastai svarbu sužinoti, kur yra atsidūręs laivas. Laimė, Vilio Helio kambaryje Džonas rado Grinvičo observatorijos metraštį ir seną apmusijusį sekstantą, kuriuo dar buvo galima naudotis. Džonas jį nuvalė ir atsinešė į denį.

Šis instrumentas turi keletą judančių veidrodžių. Kai saulė esti pačiuose pietuose, tai yra pasiekia aukščiausią savo tašką, jos atspindys šiais veidrodžiais suvedamas su horizonto linija. Sekstanto žiūroną reikia nukreipti į tikrąjį horizontą – liniją, kurią sudaro vanduo, tolumoj susiliejęs su dangumi. Tačiau šį kartą tikrąjį horizontą šiaurėje kaip tik užstojo plati žemės juosta, ir žiūronu jo „pagauti“ Džonas negalėjo.

Tokiais atvejais tikrasis horizontas pakeičiamas dirbtiniu. Negili lėkštelė pripilama gyvsidabrio, kurio paviršius, sudarydamas idealiai horizontalų veidrodį, sutampa ir su tikrojo horizonto plokštuma.

Laive gyvsidabrio nebuvo, tad Džonas turėjo išsiversti su indu, pripiltu skystos dervos, kurios paviršius taip pat gerai atspindėjo saulę.

Jis jau žinojo vietos geografinę ilgumą, nes nebuvo jokios abejonės, kad laivas stovi prie vakarinių Naujosios Zelandijos krantų. Tai buvo jo laimė, nes be chronometro neįmanoma apskaičiuoti geografinės ilgumos. Tiksliai laivo padėčiai nustatyti betrūko surasti vietos geografinę platumą.

Sekstantu Džonas surado saulės pakilimo kampą. Tasai kampas sudarė 68°30’. Atėmęs šitą skaičių iš stataus kampo (90°), jis gavo saulės atstumą nuo zenito, paties aukščiausio dangaus taško (21°30’). Astronominiame metraštyje radęs, jog tą dieną – vasario 3-ąją – saulės deklinacija turi būti 16°30’, ir pridėjęs šį skaičių prie kampo, rodančio saulės nuotolį nuo zenito, Džonas gavo vietos platumą – 38°.

Taigi „Makari“ padėtis buvo tokia: 171°13’ geografinės ilgumos ir 38° pietų platumos. Dėl instrumentų netobulumo apskaičiavimai buvo ne visai tikslūs, tačiau nedidelė paklaida neturėjo reikšmės.

Pažiūrėjęs į Džonstono žemėlapį, kurį Idne buvo nusipirkęs Paganelis, Džonas Menglas pamatė, kad avarija ištiko jų brigą ties Aotea užtakiu, kiek į šiaurę nuo Kahua kyšulio, prie Oklando provincijos krantų. Per Oklando miestą ėjo trisdešimt septinta lygiagretė, taigi „Makari" buvo nuneštas per visą laipsnį į pietus. Norint pasiekti Naujosios Zelandijos sostinę, reikėjo plaukti per visą laipsnį į šiaurę.

– Tai ne daugiau kaip dvidešimt penkios mylios, tiesa? – tarė Glenarvanas. – Vieni niekai.

– Jūra – vieni niekai, o sausuma – ilga ir sunki kelionė, – atsakė Paganelis.

– Užtat iš paskutiniųjų turime stengtis kaip nors nukelti nuo seklumos „Makari", – užbaigė Džonas Menglas.

Nustačius laivo padėtį, darbai buvo vykdomi toliau. Penkiolika minučių po dvyliktos vanduo buvo pakilęs aukščiausiai. Džonas potvyniu pasinaudoti negalėjo, nes inkarai dar nebuvo išmesti. Vis dėlto šiek tiek nerimaudamas jis stebėjo, kaip veiks kylantis vanduo „Makari". Ar bangos bent kiek pakels laivą? Tatai turėjo paaiškėti per artimiausias penkias minutes.

Visi įtemptai laukė. Pasigirdo braškėjimas: matyt, vanduo, jei ir nepakėlė viso laivo, tai bent smarkiai įgulė į jo dugną. Brigas, tiesa, nesujudėjo, tačiau tai buvo geras ženklas, ir į kitą potvynį Džonas dėjo daug vilčių.

Darbas ėjo galop. Antrą valandą plaustas buvo baigtas. Į jį perkėlė mažąjį inkarą. Pririšę lyną prie laivo vairugalio, Džonas ir Vilsonas nusileido į plaustą. Atoslūgis palengva nunešė juos tolyn, ir jie išmetė inkarą už pusės kabeltovo nuo laivo, dešimties sieksnių gilumoje. Inkaras tvirtai įkibo į dugną, ir Džonas su Vilsonu lynu prisitraukė prie laivo.

Liko dar didysis inkaras. Kol jį nuleido žemyn, teko gerokai pasidarbuoti. Plaustas vėl nuplaukė, ir netrukus antrasis inkaras pasiekė dugną – kiek toliau už pirmojo, penkiolikos sieksnių gilumoje. Kabindamiesi į lyną, Džonas su Vilsonu vėl grįžo į „Makari".

Abu inkarų lynai buvo pritvirtinti prie brašpilio veleno. Buvo šešta valanda vakaro. Dabar beliko laukti kito potvynio – pirmos valandos nakties.

Džonas Menglas pagyrė savo „jūreivius", o Paganeliui užsiminė, kad jis, kaip itin drąsus ir uolus jūreivis, gali tikėtis gauti bocmano laipsnį.

Tuo tarpu misteris Olbinetas, padėjęs atlikti kai kurias operacijas, gavo leidimą grįžti į virtuvę ir jau spėjo pagaminti skanius ir sočius pietus. „Įgula" su vilkišku apetitu sėdo valgyti, kad atgautų išsekusias jėgas, kurios buvo reikalingos tolesniems darbams.

Po pietų Džonas atliko paskutinius pasiruošimus. Norint, kad pasisektų tokia svarbi operacija kaip laivo nukėlimas nuo seklumos, negalima pamiršti nė mažiausios smulkmenos. Dažnai visas triūsas nueina niekais tik dėl to, kad laive palikta kiek per daug krovinio ir įstrigęs kilis nepajėgia galutinai išsiplėšti iš smėlio.

Jau anksčiau Džonas buvo liepęs išmesti į jūrą didesnę dalį odų; likusieji jų ryšuliai, taip pat visos sunkesnės kartys, atsarginės rėjos ir keletas tonų balasto – ketaus gabalų – buvo perkrauta į vairugalį, kuris savo svoriu turėjo padėti fortšteveniui greičiau atsipalaiduoti. Vilsonas su Malredžiu nuritino į vairugalį ir keletą statinių ir pripylė jas jūros vandens.

Kai buvo baigti paskutinieji darbai, išmušė vidurnaktį. Įgula vos pastovėjo ant kojų, o šiuo metu brašpiliui sukti reikėjo itin stiprių vyrų. Todėl Džonas nutarė pakeisti savo planą.

Brizas tuo metu vis silpnėjo. Jūros paviršiumi ritosi tik lengvi ribuliai. Džonas, stebėdamas horizontą, pamatė, kad pietvakarių vėjas netrukus turi atsisukti į šiaurės vakarus. Iš ypatingos debesų kloščių spalvos ir jų išsidėstymo tatai neklysdamas atspės kiekvienas jūrininkas. Vilsonas su Malredžiu buvo tos pat nuomonės kaip ir jų kapitonas.

Džonas Menglas pranešė apie savo stebėjimus Glenarvanui ir pasiūlė laivo nukėlimą atidėti iki rytdienos.

– Ir štai kodėl, – tarė jis. – Visų pirma, esame labai išvargę, o traukiant brigą reikės įtempti visas jėgas. Antra, jeigu laivą ir nukelsime, kaip praplauksime tokioje tamsoje pro šias pavojingas uolas? Verčiau palaukime dienos šviesos. Pagaliau yra dar viena priežastis. Į pagalbą mums žada ateiti vėjas, ir aš ketinu jį panaudoti: kai vanduo pakels šitą seną geldą, vėjas turės ją nustumti nuo smėlio. Jei neklystu, rytoj pūs šiaurės vakarų brizas. Iškelsime visas bures, ir vėjas atliks sunkųjį darbą.

Argumentai buvo svarūs. Net Glenarvanas su Paganeliu, patys nekantriausi žmonės laive, turėjo nusileisti, ir operacija buvo atidėta iki rytdienos.

Naktis praėjo ramiai. Vyrai pakaitomis ėjo sargybą, ypač sekdami inkarus.

Prašvito. Džono Menglo spėjimas pasitvirtino: pūtė šiaurės vakarų brizas, kuris palengva vis stiprėjo. Tai buvo nepamainoma pagalba „Makari“ įgulai. Visi vyrai vėl gavo kibti į darbą. Robertas, Vilsonas ir Malredis darbavosi grotstiebyje, majoras, Glenarvanas ir Paganelis – denyje. Jie sutvarkė bures taip, kad reikiamu momentu būtų galima bematant jas ištiesti. Grotmarselis ir grotas buvo palikti pritraukti prie rėjų.

Buvo devinta valanda ryto. Iki potvynio dar liko laukti keturias valandas. Šis laikas taip pat buvo išnaudotas darbui. Vie-

toje nulūžusio fokstiebio reikėjo įstatyti kitą, laikiną stiebą, kad laivas, vos tik atsidūręs vandenyje, tuojau pat galėtų išplaukti iš šio pavojingo seklumų ruožo. Darbininkams vėl reikėjo pasitempti. Dar prieš vidudienį foko rėja buvo paversta stiebu ir tvirtai įstatyta laivo pirmagaly.

Ledi Elena ir Merė Grant taip pat stengėsi būti naudingos: jos pririšo atsarginę burę prie apatinio forbramselio rėjos. Moterys labai džiaugėsi, galėdamos bent kuo prisidėti prie bendro darbo visų išsigelbėjimo labui.

Šitaip sutvarkytomis burėmis „Makari", nors pažiūrėjus ir neatrodė puikiai, jau galėjo leistis į jūrą, tik, žinoma, ne per toli nuo kranto.

Tuo tarpu vanduo vis kilo. Jūros paviršius lengvai vilnijo. Rifų viršūnės viena po kitos išnyko, tarsi tai būtų jūros gyvūnai, nunėrę į gelmę. Lemiamas momentas artinosi. Visų dėmesys buvo nepaprastai įtemptas. Niekas netarė nė žodžio. Įsmeigę akis į Džoną, visi laukė jo įsakymų.

Džonas Menglas, pasilenkęs per juto turėklus, stebėjo kylantį vandenį. Protarpiais jis mesdavo neramų žvilgsnį į įsitempusius inkarų lynus.

Pirmą valandą potvynis pasiekė aukščiausią tašką. Jūra kelias minutes pasiliko „nejudri", tai yra vanduo jau nebekilo, bet dar ir neslūgo. Reikėjo nedelsiant veikti. Tuoj pat buvo ištiesti grotas ir marselis, ir vėjas visu smarkumu juos ištempė.

– Sukti! – riktelėjo Džonas.

Brašpilis, kaip ugniagesių pompa, iš abiejų pusių turėjo rankenas. Glenarvanas, Malredis ir Robertas iš vienos pusės, Paganelis, majoras ir Olbinetas – iš kitos pakaitomis gulė ant rankenų, kurios krumpliaračiais suko veleną. Džonas ir Vilsonas, įrėmę į žemę kartis ir iš visų jėgų stumdami, stengėsi draugams padėti.

– Gyviau! Gyviau! – šaukė jaunasis kapitonas. – Visi kartu!

Inkarų lynai įsitempė kaip stygos. Abu inkarai tvirtai laikėsi dugne, nė colio nepasiduodami pirmyn.

Visas operacijos pasisekimas priklausė nuo to, kaip greitai ji bus atlikta. Potvynis trunka tik keletą minučių, ir vanduo veikiai turėjo pradėti slūgti.

Keliautojai sukaupė paskutines jėgas. Vėjas švilpdamas įtempė abi bures. Laivo korpusas sudrebėjo. Rodės, brigas tuoj pakils. Galbūt pakaktų dar poros rankų, ir jis ištrūktų iš smėlio nelaisvės.

– Elena! Mere! – sušuko Glenarvanas.

Abi moterys bematant prisidėjo prie kelionės draugų. Velenas dar pasisuko, ir jo stabdiklis paskutinį kartą brakštelėjo.

Brigas nepajudėjo.

Visos pastangos nuėjo niekais. Jau prasidėjo atoslūgis, ir pasidarė aišku, kad laivui nukelti nuo seklumos, net vėjui ir jūrai padedant, „įgulos“ jėgos per menkos.

Šeštas skyrius
KANIBALIZMO TEORIJA

Pirmasis bandymas išsigelbėti Džonui Menglui nepavyko. Reikėjo negaištant mėginti antrąją priemonę. Buvo aišku, kad nuplukdyti nuo seklumos „Makari“ nebėra vilties; ne mažiau buvo aišku ir tai, kad vienintelė išeitis dabar – kuo greičiau palikti brigą. Laukti išsigelbėjimo, pasilikus laive, būtų buvę visiškai neprotinga. Tame ruože laivai pasirodo labai retai, ir pirmiau, negu likimas atsiųs čionai kokį atsitiktinį laivą, „Makari“ bus sudaužytas į šipulius. Pati pirmoji audra ar bent kiek di-

desnės bangos, vėjų atvarytos, jį užvers ant smėlio, sutriuškins, suardys ir išnešios skeveldras po vandenyną. Reikėjo pasiekti krantą, nelaukiant šitos neišvengiamos laivo pražūties.

Džonas pasiūlė sukalti didesnį plaustą, kuriame tilptų visi keleiviai ir pakankama atsarga maisto, ir plaukti juo į Naujosios Zelandijos krantą.

Nebuvo ko ilgai svarstyti, reikėjo veikti. Tuojau pat užvirė darbas, ir ligi nakties nemažai buvo nuveikta.

Apie aštuntą valandą vakaro, po vakarienės, kai ledi Elena ir Merė Grant jau ilsėjosi ant savo gultų apatiniame denyje, Paganelis ir jo draugai, vaikščiodami po laivo denį, svarstė susidariusią keblią padėtį. Nuo jų nė žingsnio neatsiliko Robertas. Drąsus berniukas klausėsi kiekvieno vyresniųjų žodžio, ir buvo matyti, kad jis geiste geidžia kuo nors padėti ir nedvejodamas vykdys patį pavojingiausią uždavinį.

Paganelis paklausė Džoną Menglą, ar jūros pakraščiu nebūtų galima keltu nuplaukti iki paties Oklando. Džonas atsakė, kad menku, jokių įrengimų neturinčiu plaustu į tokią ilgą kelionę leistis neįmanoma.

– Sakykite, – kalbėjo toliau Paganelis, – ar galima šitą atstumą įveikti brigo valtimi?

– Blogiausiu atveju – taip, – atsakė Džonas Menglas, – bet plaukti reikėtų tik dieną, naktimis sustojant pakrantėje.

– Taigi tie nevidonai, kurie mus paliko...

– O! – pertraukė Džonas. – Jie buvo girti, ir aš manau, kad šitą niekšišką poelgį jie bus gavę atpirkti savo gyvybėmis.

– Taip jiems ir reikia, – kalbėjo Paganelis. – Tik gaila, jie pražudė ir valtį, kuri dabar mums labai praverstų.

– Ko čia gailėtis, Paganeli? – tarė Glenarvanas. – Juk žemę mes pasieksime ir plaustu.

– Šito aš kaip tik ir norėčiau išvengti, – atsakė geografas.

– Še tau, – nusistebėjo Glenarvanas, – jus gąsdina dvidešimties mylių žygis! Kelionė per pampas ir per Australiją juk pakankamai mus užgrūdino!

– Mielieji, – atsakė Paganelis, – aš neabejoju nei mūsų drąsa, nei mūsų kelionės draugų ištverme. Dvidešimt mylių – vieni niekai bet kurioje šalyje, tik ne Naujojoje Zelandijoje! Tikiuosi, jūs manęs neįtariate bailumu. Aš pats pirmas siūliau jums keliauti per Pietų Ameriką, taip pat per Australiją. Bet čia – kas kita, ir, kartoju, aš sutikčiau kęsti visokį vargą, kad tik nereikėtų kelti kojos į šį klastingą kraštą.

– O aš sutikčiau kęsti visokį vargą, kad tik nereikėtų pasilikti jūroje ir laukti neabejotinos pražūties, – atsakė Džonas.

– Kodėl jūs taip bijote Naujosios Zelandijos? – paklausė Glenarvanas.

– Ten – laukiniai, – atsakė Paganelis.

– Laukiniai! – pakartojo Glenarvanas. – Argi negalima jų išvengti keliaujant pačia jūros pakrante? Be to, dešimčiai gerai apsiginklavusių ir pasiryžusių gintis europiečių nėra ko bijoti keleto pasigailėtinų čiabuvių.

– Jie nėra jau tokie pasigailėtini, kaip jūs manote, – atsakė Paganelis, purtydamas galvą. – Jie yra susijungę į stiprias gimines, jie kovoja su anglų valdžia ir nepasiduoda savo užkariautojams; jie dažnai net juos nugali ir nugalėtuosius visados suvalgo!

– Žmogėdros? – sušuko Robertas. – Žmogėdros... – Paskui jis sušnibždėjo: – O mano sesuo?.. O ledi Elena?

– Nebijok, vaikeli, – nuramino jį Glenarvanas. – Paganelis perdeda.

– Nė kiek neperdedu, – atsakė Paganelis. – Robertas jau įrodė mums, kad jis tikras vyras, ir aš jam, kaip tikram vyrui,

sakau visą teisybę. Naujosios Zelandijos gyventojai – patys žiauriausi ir turbūt patys rajausi iš visų žmogėdrų. Jie suryja viską, kas tik pakliūva jiems į nagus. Karas jiems yra ne kas kita, kaip žmonių medžioklė, aprūpinanti visą giminę skaniu maistu, ir reikia pasakyti, kad tai vienintelis karas, kurį galima pateisinti. Europiečiai žudo savo priešus ir juos laidoja. Laukiniai nužudo savo priešą ir jį suvalgo. Mano tėvynainis Tusenelis yra visai teisingai pasakęs, kad iškepti nužudytąjį priešą yra mažesnis nusikaltimas, negu jį nužudyti, kai jis nenori mirti.

– Paganeli, – atsakė majoras, – dabar ne laikas diskutuoti. Ar logiška būti suvalgytam, ar ne, mes vis tiek nenorim, kad mus suvalgytų. Bet nejaugi civilizacija dar neišnaikino šito nežmoniško papročio?

– Manote, kad civilizacija yra pasiekusi visus čia gyvenančius? Atvirkščiai – labai maža jų dalis tėra kiek sukultūrėjusi. Štai dar pereitais metais maoriai žvėriškai nukankino anglą Volknerį. Pirmiausia jį pakorė, paskui moterys išdraskė jam akis. Laukiniai gėrė jo kraują, suvalgė jo smegenis. Ir visa tai įvyko 1864 metais Opotikio kaime, už keleto mylių nuo Oklando, taip sakant, tiesiog po anglų valdžios nosimi. Ir visoje maorių istorijoje matome vien žudynes. Kiek jie yra išpjovę laivų įgulų – pradedant Tasmano jūreiviais ir baigiant „Hauso“ jūreiviais! Tačiau negalima sakyti, kad jų žmogėdriškas apetitas atsirado tik paragavus baltųjų žmonių mėsos. Dar prieš atvykstant europiečiams, jie žudydavo savo gentainius. Ne vienas keliautojas yra gyvenęs tarp jų ir savo akimis matęs kanibališkas puotas.

– Na jau, na, – įsiterpė majoras, – dauguma šitų pasakojimų yra keliautojų fantazijos. Argi nemalonu pasigirti, kad buvai pavojingoje šalyje ir ten tik per plauką išlikai nesuvalgytas?

– Galimas daiktas, kad kartais ir perdedama, – atsakė Paganelis, – bet juk apie tai pasakojo ir tokie pasitikėjimo verti žmonės kaip Kendlis, Marsdenas, kapitonas Diumonas, d'Urvilis, Laplasas. Jais negalima netikėti. Zelandiečiai yra žiaurūs iš prigimties. Mirus vadui, jie rengia apeigas, per kurias aukoja gyvus žmones. Tomis aukomis jie mano numaldysią galingojo velionio rūstybę ir kartu aprūpinsią jį tarnais aname gyvenime. Bet kadangi aukodami jie tuos pomirtinius tarnus suvalgo, yra pagrindo manyti, jog čia kalti ne tiek prietarai, kiek noras pasmaguriauti.

– Vis dėlto, – tarė Džonas Menglas, – manau, kad kanibalizmui klestėti labai padeda ir prietarai. Kai civilizacija juos išnaikins, pasikeis ir papročiai.

– Štai, mielas Džonai, – atsakė Paganelis, – jūs palietėte svarbų klausimą, būtent – kaip atsirado kanibalizmas. Kas pastūmėjo žmones ryti vienas kitą – prietarai ar alkis? Tačiau dabar svarstyti šį klausimą yra mažų mažiausia tuščias darbas. Kaip atsirado žmogėdystė, dar neišaiškinta; mums svarbu tik tai, kad ji egzistuoja, – faktas, apie kurį reikia visu rimtumu pagalvoti.

Paganelis sakė teisybę. Naujojoje Zelandijoje, kaip Fidžio salose ir Toreso sąsiaurio pakrantėse, žmogėdystė yra tvirtai įsišaknijusi. Žinoma, prietarai šiam bjauriam papročiui įsigalėti turėjo didžiulę reikšmę, tačiau kanibalizmas plėtėsi ir dėl kitų priežasčių – tam tikrais protarpiais pritrūkdavo maisto ir kildavo badas. Norėdami numalšinti kamuojantį alkį, laukiniai ir pradėjo valgyti žmogieną. Paskui šį pasibaisėtiną įprotį žyniai įteisino ir pavertė religinėmis apeigomis.

Be to, maorių akimis žiūrint, valgyti kitą žmogų yra visiškai natūralu. Svetimšalių klausiami, kodėl jie valgo savo brolius, va-

dai atsaką, kad žuvys juk ryjančios žuvis, vilkai – žmones, žmonės – vilkus, o vilkai ėdą vienas kitą. Netgi jų religija moko apie dievą, kuris suvalgė kitą dievą. Be to, čiabuviai tiki, kad, suvalgydami nužudytą priešą, jie sunaikiną jo sielą ir paveldį dvasines mirusiojo ypatybes: drąsą, protą, jėgą ir t. t., kurios glūdinčios kaip tiktai jo smegenyse. Užtat smegenys jų apeiginėse puotose laikomos pačiu garbingiausiu ir puikiausiu patiekalu.

Tačiau Paganelis pabrėžė, kad svarbiausia kanibalizmo priežastis vis dėlto yra badas ir kad tai galima pasakyti ne vien apie Naujosios Zelandijos ir Okeanijos salų laukinius, bet ir apie pirmykščius Europos gyventojus.

– Taip, – pridūrė jis, – kanibalizmas gana ilgai viešpatavo ir pačių kultūringiausių tautų protėvių papročiuose, atskirai imant, – neužsigaukite, mieli draugai, – škotų papročiuose.

– Iš tikrųjų? – paklausė Maknabsas.

– Taip, majore, – kalbėjo toliau Paganelis. – Jei perskaitytumėte kai kuriuos Škotijos metraščius, pamatytumėte, kokie buvo jūsų proseneliai! Tarp kitko, kam gilintis į priešistorinius laikus: valdant karalienei Elžbietai, tuo metu, kai Šekspyras kūrė savo Šeiloką, vienas škotų plėšikas, Sevnis Binas, buvo nubaustas mirtimi už kanibalizmą. Kokie jausmai pastūmėjo jį valgyti žmogieną? Religiniai įsitikinimai? Ne. Tik badas.

– Badas? – pakartojo Džonas Menglas.

– Badas, o ypač tai, kad kiekvieno mėsėdžio gyvūno organizmas reikalauja azoto, kurio esti kaip tiktai gyvuliniame maiste. Normaliam plaučių darbui, žinoma, pakanka, kad žmogus maitintųsi šakniavaisiais ir krakmolingomis daržovėmis. Bet tas, kuriam reikia daug jėgos ir energijos, savo organizmui turi duoti medžiagų, stiprinančių raumenis. Kadangi maoriai nėra prisiekę vegetarai, jie ir valgo žmogaus mėsą.

– O kodėl ne gyvulių? – paklausė Glenarvanas.

– Todėl, kad čia beveik nėra gyvulių, – atsakė Paganelis. – Šitai aš pabrėžiu ne tam, kad galėtume pateisinti žmogėdrų papročius, bet kad suprastume tų papročių priežastis. Šioje nesvetingoje šalyje keturkojų, netgi ir paukščių, yra labai maža. Todėl maoriai jau nuo senų laikų minta žmogiena. Yra net tam tikri „žmonių valgymo“ sezonai, kaip civilizuotose šalyse esti medžioklės sezonai. Tuomet prasideda didelės gaudynės, virstančios tiesiog karais, ir dažnai ištisos giminės atsiduria ant nugalėtojų stalo.

– Vadinasi, – įsiterpė Glenarvanas, – jūs manote, kad žmogėdros Naujojoje Zelandijoje išnyks tik tada, kai jos pievose ganysis kaimenės avių, jaučių ir kiaulių?

– Visai teisingai, sere. Bet dar daug reikės metų, kol maoriai atpras nuo zelandiečių mėsos, kurią jie užvis labiausiai mėgsta. Jie sako, kad šita mėsa esanti kiaulienos skonio, tik turinti daug malonesnį kvapą. Baltųjų mėsa jiems ne taip patinka, nes baltieji vartoja daug druskos, kuri jai suteikia kažkokį ypatingą skonį, nelabai malonų smaližiaus gomuriui.

– Žiūrėkite, kokie jie išrankūs! – tarė majoras. – O kokią jie valgo žmogaus mėsą – žalią ar keptą?

– Argi tai jums svarbu, misteri Maknabsai? – paklausė Robertas.

– O kaipgi, vaikeli, – rimtai atsakė majoras. – Jei man, pavyzdžiui, yra lemta baigti savo dienas žmogėdros skilvyje, aš norėčiau būti iškeptas.

– Kodėl?

– Kad būčiau tikras, jog manęs nesuės gyvo!

– Gerai, majore, – tarė Paganelis, – o jeigu jus imtų gyvą kepti?

– Taip, – atsakė majoras, – pasirinkimas iš tiesų nelengvas.

– Šiaip ar taip, Maknabsai, jeigu jums tai įdomu, žinokite, kad Naujosios Zelandijos gyventojai valgo tik keptą arba rūkytą mėsą. Tai gana išprusę žmonės ir neblogai nusimano apie kulinariją. Bet manęs, žinoma, visiškai nevilioja mintis būti suvalgytam. Baigti gyvenimą laukinio pilve, brrr!..

– Iš viso to, – tarė Džonas Menglas, – turime padaryti išvadą, kad jokiu būdu nereikia pakliūti jiems į nagus!

Septintas skyrius

KELIAUTOJAI IŠLIPA Į ŽEMĘ, KURIOS REIKĖTŲ VENGTI

Paganelio pateikti faktai buvo neginčytini. Kad Naujosios Zelandijos gyventojai – žiauri tauta, neliko niekam jokios abejonės. Taigi lipti į krantą buvo pavojinga. O vis dėlto, kad ir šimtą kartų didesnis būtų buvęs šitas pavojus, beliko vienintelė išeitis – drąsiai jį pasitikti. Džonas Menglas puikiai suprato, kad laivą, kurio laukia greita pražūtis, kuo skubiausiai reikia palikti. Buvo aišku, katrą iš dviejų pavojų – neabejojamą ar tiktai galimą – reikia pasirinkti.

Laukti, kol keliautojus išgelbės pro šalį plaukiantis laivas, būtų buvę neišmintinga. „Makari“ buvo gana toli nuo kelių, kuriais laivai paprastai plaukia į Naująją Zelandiją. Vienas kelias – į Oklandą – ėjo kiek į šiaurę, o kitas – į Niu Plimutą – labiau į pietus. Avarija įvyko kaip tik viduryje tarp šių dviejų miestų, ties negyvenamu Ika Na Maui salos ruožu. Šis pakraštys buvo pavojingas, plaukioti visiškai netinkamas, ir laivai kiek

galėdami jo vengdavo. Jei kurį laivą vėjas ir atnešdavo į šias vietas, jis stengdavosi kuo greičiausiai iš čia pasitraukti.

– Kada išplauksime? – paklausė Glenarvanas.

– Rytoj rytą, dešimtą valandą, – atsakė Džonas Menglas. – Tuomet prasidės potvynis, ir kyląs vanduo nuneš mus į krantą.

Kitą rytą, vasario 5-ąją, aštuntą valandą, plaustas jau buvo baigtas. Džonas rūpestingai prižiūrėjo jo statybą ir įrengimus. Plaustelis, sukaltas iš vieno fokstiebio inkarams išmesti, buvo toli gražu per menkas, kad perkeltų keleivius ir maisto atsargą. Reikėjo tvirto, vairuojamo laivo, kad atlaikytų devynių mylių kelionę. Jo statybai buvo panaudoti kiti „Makari" stiebai.

Vilsonas ir Malredis ėmėsi darbo. Pirmiausia jie nukapojo visus lynus, o paskui ir grotstiebis sudrebėjo nuo kirvio smūgių, nugriuvo per dešinį bortą, kuris, neatlaikęs jo svorio, taip pat lūžo. Dabar „Makari" viršus paliko lygutėlis tarytum pontono denis.

Stiebai buvo supjaustyti į gabalus. Pagrindinės plausto dalys jau plūduriavo vandenyje. Jos buvo tvirtai surištos. Prie jų prijungė ir fokstiebio liekanas. Po apačia parišo pustuzinį tuščių statinių, kad keltas laikytųsi viršum vandens.

Ant šito tvirto pagrindo Vilsonas prikalė grotinius liukų dangčius, tuo būdu padarydamas lyg ir grindis. Jei vilnis užlies plaustą, vanduo pro dangčių grotas tuojau pat nubėgs žemyn, ir keleiviams neteks sušlapti. Be to, iš visų pusių buvo tvirtai pririšta po keletą tuščių statinių, kurios turėjo sulaikyti dideles bangas.

Tą rytą Džonas matydamas, jog pučia palankus vėjas, plausto viduryje liepė įstatyti forbramselio rėją, kuri turėjo atstoti stiebą, ir sutvirtinti ją vantais. Prie jos buvo pririšta šiokia tokia burė, o užpakalyje įtaisytas plačiamentis irklas, kuris turėjo atstoti vairą, jei vėjas pakankamu greičiu varytų plaustą.

Taip rūpestingai įrengtas keltas galėjo atlaikyti bangų supimą. Bet ar bus įmanoma jį suvaldyti ir ar pasieks jisai krantą, jeigu staiga pasikeis vėjas?

Devintą valandą Vilsonas ir Malredis pradėjo krauti ant plausto maisto atsargą. Produktų reikėjo pasiimti tiek, kad pakaktų iki Oklando, nes sunku buvo tikėtis rasti maisto šiame nederlingame krašte.

Iš Olbineto supirktų produktų tebuvo likę šiek tiek konservuotos mėsos. Jos, žinoma, toli gražu buvo per maža, ir atsargą reikėjo papildyti laive esančiais produktais, kurie, tiesą sakant, geram virėjui tiktai gėdą darė. Buvo paimta gana prastų džiūvėsių ir dvi statinaitės sūdytos žuvies.

Visus šiuos produktus sudėjo į sandarias, vandens nepraleidžiančias dėžes, kurias tvirtai pririšo stiebo papėdėje. Vandens nepasiekiamoj vietoj rūpestingai sukrovė ginklus ir šaudmenis. Laimė, keliautojai turėjo pakankamai karabinų ir revolverių.

Džonas įsakė paimti ir mažąjį inkarą, nes galėjo atsitikti, kad per vieną potvynį nepavyks pasiekti kranto ir reikės sustoti jūroje.

Dešimtą valandą vanduo pradėjo kilti. Pūtė silpnas šiaurės vakarų brizas. Jūros paviršiumi ritosi lengvos vilnys.

– Viskas paruošta? – paklausė Džonas Menglas.

– Viskas, kapitone, – atsakė Vilsonas.

– Lipkite! – sukomandavo Džonas.

Ledi Elena ir Merė Grant nepatogiomis virvinėmis kopėčiomis nusileido į plaustą ir įsitaisė šalia stiebo, ant maisto dėžių. Vyrai susėdo aplinkui.

Vilsonas stojo prie vairo. Džonas čiupo už burės virvių, o Malredis nukirto lyną, kuriuo keltas buvo pririštas prie laivo.

Džonas išskleidė burę, ir plaustas, kylančio vandens ir vėjo nešamas, pasijudino žemės link.

Krantas buvo už devynių mylių. Šitą atstumą bet koks gerai irkluojamas laivelis būtų nuplaukęs per tris valandas. Keltas, žinoma, slinko gerokai lėčiau. Jei vėjas nesusilpnės, buvo galima tikėtis pasiekti krantą per vieną potvynį. Bet jeigu brizas nustos pūtęs ir atoslūgis ims nešti plaustą atgal, tuomet teks išmesti inkarą ir stovėti ligi kito potvynio. Ši nemaloni perspektyva Džonui visą laiką kėlė nerimą.

Vis dėlto jis tikėjosi, kad laimė jų neaplenks. Vėjas stiprėjo. Kad nereikėtų mesti inkaro jūroje arba plaukti su slūgstančiu vandeniu atgal, plaustas turėjo pasiekti krantą iki trečios valandos popiet.

Kelionės pradžia buvo sėkminga. Juodos rifų nugaros ir geltonos smėlio seklumos viena po kitos dingo, apsemtos kylančio vandens. Reikėjo nepaprasto apdairumo ir įgudimo, norint aplenkti tuos panirusius akmenis ir suvaldyti vairo neklausantį plaustą, nuolat iškrypstantį iš tiesaus kelio.

Vidurdienį iki kranto dar buvo likusios penkios mylios. Kadangi oras buvo gana vaiskus, keliautojai iš šio atstumo galėjo gerai atskirti visus pakrantės paviršiaus nelygumus. Šiaurės rytuose stūksojo dviejų tūkstančių penkių šimtų pėdų aukščio kalnas. Jo siluetas buvo labai keistos formos – panėšėjo į atgal atverstą besivaipančios beždžionės galvą. Tai buvo Pirongijos kalnas, kurį, kaip rodė žemėlapis, kirto kaip tik trisdešimt aštunta lygiagretė.

Pusę pirmos Paganelis atkreipė savo kelionės draugų dėmesį, kad jau visos povandeninės uolos dingo po vandeniu.

– Dar viena matyti, – atsiliepė ledi Elena.

– Kur, ponia? – paklausė Paganelis.

– Ana ten, – ledi Elena parodė kažkokį tašką, juoduojantį priešakyje, maždaug už mylios nuo kelto.

– Iš tikrųjų, – atsakė Paganelis. – Gerai įsidėmėkime, kurioj ji vietoj, kad neužkliūtume, nes veikiai ir ji pasislėps po vandeniu.

– Ji yra lygiai ties šiauriniu kalno gūbriu, – tarė Džonas Menglas. – Vilsonai, žiūrėk, kad ją aplenktum.

– Klausau, kapitone, – atsakė jūreivis, visu svoriu užguldamas vairinį irklą.

Per pusę valandos keltas nuslinko dar pusę mylios. Tačiau keistas dalykas: uola tebekyšojo iš vandens.

Džonas, negalėdamas gerai įžiūrėti, paprašė Paganelį žiūrono.

– Tai ne uola, – tarė jis, valandėlę atidžiai stebėjęs, – tai kažkoks plūduriuojantis daiktas: jis siūbuoja kartu su bangomis.

– Gal koks „Makari“ stiebo galas? – paklausė ledi Elena.

– Ne, – atsakė Glenarvanas, – taip toli nuo laivo niekas negalėjo nuplaukti.

– Palaukite! – sušuko Džonas Menglas. – Jau matau – tai valtis!

– Brigo valtis? – nustebo Glenarvanas.

– Taip, sere, brigo valtis. Ji plaukia dugnu į viršų.

– Nelaimingieji! – sušuko ledi Elena. – Jie žuvo!

– Taip, – atsakė Džonas, – kitaip ir negalėjo būti: tokią tamsią naktį išplaukus į audringą jūrą tarp šitų povandeninių akmenų jų laukė tikriausia mirtis.

Keleiviai valandėlę tylėdami žiūrėjo į artėjančią menką valtelę. Ji apvirto, matyt, už kokių keturių mylių nuo kranto, ir nė vienas ja plaukusių, be abejo, neišsigelbėjo.

– Ši valtis gali mums praversti, – tarė Glenarvanas.

– Iš tiesų, – atsakė Džonas Menglas. – Suk prie jos, Vilsonai.

Vilsonas pasuko vairą, bet vėjas vis ėjo silpnyn, ir, kol plaustas pasiekė valtį, atėjo antra valanda.

Priekyje sėdįs Malredis stumtelėjo apvirtusį laivelį į dešinę, ir šis sustojo, prislinkęs prie plausto iš šono.

– Tuščias? – paklausė Džonas Menglas.

– Taip, kapitone, – atsakė jūreivis. – Laivelis tuščias, bet jo šone didelė skylė. Plaukti juo nebegalima.

– Jis jau niekam nebetinka? – paklausė Maknabsas.

– Niekam, – tarė Paganelis. – Šia valtele mes būtume galėję nusiirti iki Oklando.

– Nieko nepadarysi, Paganeli, – atsakė Džonas Menglas. – Bet tokia neramia jūra aš vis dėlto geriau plaukčiau mūsų keltu, o ne šiuo nepatvariu laiveliu. Jam tereikėjo vieno smūgio, ir jis sukiužo. Taigi, sere, mums nebėra ko čia veikti.

– Taip, Džonai, – pritarė Glenarvanas.

– Pirmyn, Vilsonai! Tiesiog į krantą!

Vanduo kilo dar apie valandą. Per tą laiką plaustas nuslinko dvi mylias. Tuomet brizas visai nutilo, ir net atrodė, kad netrukus ims pūsti kranto vėjas. Plaustas sustojo, o netrukus prasidėjęs atoslūgis ėmė jį nešti atgal į atvirą jūrą.

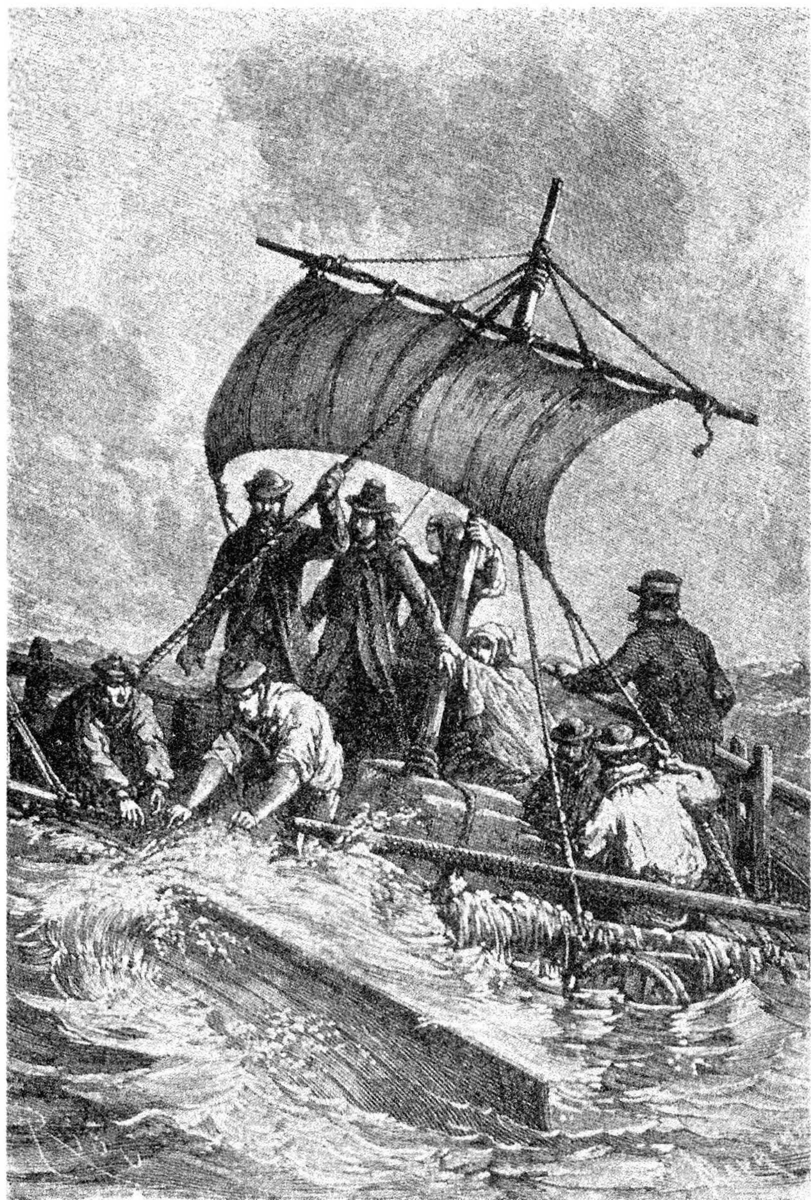
Džonas nesvyravo nė sekundės.

– Inkarą! – riktelėjo jis.

Malredis jau buvo pasiruošęs šiam įsakymui ir tuojau pat nuleido inkarą į vandenį. Čia būta penkių sieksnių gilumo. Plaustas pasitraukė dar keletą pėdų atgal ir, įtempęs lyną, sustojo. Burė buvo užtraukta aukštyn, ir keleiviai pasiruošė ilgesniam postoviui.

Kitas potvynis turėjo prasidėti tik devintą valandą vakaro, o kadangi Džonas naktį plaukti neketino, keltas turėjo čia išstovėti ligi penktos valandos ryto. Iki kranto buvo likę dar beveik trys mylios.

Jūra gana smarkiai bangavo, ir rodės, vilnys neša plaustą žemės link. Glenarvanas, sužinojęs, kad visą naktį reikės praleisti

Laivelis sustojo, prislinkęs prie plausto iš šono.

ant kelto, paklausė Džoną, kodėl jis nesinaudojąs šituo bangavimu, traukiančiu juos į krantą.

– Tai tik optinė apgaulė, sere, – atsakė jaunasis kapitonas. – Bangos, nors ir atrodo slenkančios pirmyn, iš tikrųjų supasi vietoje. Tai tik vandens molekulių siūbavimas – daugiau nieko. Meskite ant šių bangų skiedrą ir pamatysite, kad ji pasiliks vietoje tol, kol prasidės atoslūgis. Taigi mums belieka kantriai laukti.

– Ir papietauti, – pridūrė majoras.

Olbinetas išėmė iš dėžės keletą gabalų rūkytos mėsos ir džiūvėsių. Virėjui gėda buvo patiekti savo kelionės draugams tokius menkus pietus. Tačiau visi su malonumu pavalgė, net ir moterys, kurioms, tiesą sakant, dėl smarkaus supimo buvo visiškai dingęs apetitas.

Iš tikrųjų kiekvieną kartą, kai banga plaustą keldavo aukštyn, jis atsitrenkdavo į išsitempusį inkaro lyną, ir šis nuolatinis trinksėjimas nepaprastai vargino keleivius. Trumpos ir netaisyklingos bangos kratė plaustą taip smarkiai, jog kartais atrodydavo, kad jis daužosi į aštrias povandeninių akmenų briaunas. Lyną taip trankė, kad Džonas turėjo kas pusvalandį po sieksnį jį atleisti. Jei ne šita atsargumo priemonė, jis tikriausiai būtų nutrūkęs, ir plaustas, niekieno nevaldomas, būtų nuneštas į atvirą jūrą. Nesunku suprasti Džono būgštavimus: trūktų lynas arba neišlaikytų inkaras – ir keleiviai atsidurtų likimo valioje.

Artinosi naktis. Raudonas it kraujas saulės diskas, kuris dėl spindulių lūžimo atrodė pailgas, jau slėpėsi už horizonto. Paskutinių jo spindulių nušviesta vandens linija vakaruose tviskėjo lyg išlydyto sidabro juosta. Žiūrint į tą pusę, buvo matyti tik dangus, vanduo ir vienui vienas juodas nejudąs taškas – į smėlį įstrigęs „Makari“.

Tačiau vakaro prieblanda greitai sutirštėjo, ir žemė, kurios kontūrai temdė horizontą rytų ir šiaurės pusėje, paskendo tamsioje naktyje.

Nelaimingieji keleiviai, pasilikę tamsią naktį ant siauro kelto, pasijuto iš tiesų nejaukiai. Vieni neramiai snūduriavo, sapnuodami baugius sapnus, kiti nesudėjo bluosto per visą naktį. Atėjus rytui, po bemiegės nakties visi jautėsi labai išvargę.

Prasidėjus potvyniui, vėjas vėl atsisuko nuo jūros pusės. Buvo šešta valanda ryto. Delsti nebuvo ko. Džonas įsakė iškelti inkarą. Tačiau jo kabliai, ilgą laiką plausto trankomi, taip giliai įsirausė į smėlį, kad buvo neįmanoma jų išplėšti nė su skrysčiais, kuriuos įtaisė Vilsonas, – reikėjo brašpilio.

Pusę valandos vyrai veltui vargo su inkaru. Pagaliau Džonas, netekęs kantrybės, liepė nukirsti lyną. Kartu su inkaru jis išsižadėjo ir paskutinės galimybės atsispirti atoslūgio srovei, jei kartais per šį potvynį nepavyktų pasiekti kranto. Tačiau gaišti dar ilgiau Džonas nebenorėjo, ir plaustas, kirvio smūgiu atskirtas nuo inkaro, lengvo vėjo ir dviejų mazgų greičio srovės nešamas, pamažu ėmė slinkti kranto link.

Vėl buvo ištiesta burė. Žemė, kuri iš tolo atrodė kaip pilkšva masė, dūluojanti tekančios saulės nušviestoj padangėj, palengva artėjo. Vilsonas mitriai aplenkdavo kelyje pasitaikančias uolas. Tačiau jūros brizas vis silpnėjo, ir buvo matyti, kad jis nenustums kelto iki kranto. Kaip sunku pasiekti tą Naująją Zelandiją, kuri juk nežada nieko kita, tik naujus pavojus ir baimę!

Devintą valandą iki žemės tebuvo likę ne daugiau kaip mylia. Į statų krantą dužo tikšdamos bangos. Reikėjo ieškoti patogios prieplaukos.

Vėjas pagaliau visiškai nutilo. Burė bejėgiškai nukaro ant stiebo, ir Džonas įsakė ją užtraukti aukštyn. Plaustą dabar nešė

potvynio srovė, ir buvo nebeįmanoma jo valdyti. Be to, jį visą laiką stabdė didžiuliai jūrų dumbliai.

Dešimtą valandą keltas beveik visiškai sustojo už trijų kabeltovų nuo kranto. Inkaro nebebuvo. Džonas, sugniaužęs kumščius, neramiai žvelgė į tą nepasiekiamą žemę. Nejaugi atoslūgis juos vėl nuneš atgal į jūrą?

Laimė, – taip, šį kartą tai buvo laimė, – plaustas staiga į kažką atsitrenkė ir sustojo. Jis užplaukė ant smėlio seklumos už dvidešimt penkių sieksnių nuo kranto.

Glenarvanas, Robertas, Vilsonas ir Malredis šoko į vandenį. Virvėmis jie tvirtai pririšo plaustą prie čia pat kyšančio akmens. Moterys buvo perneštos ant rankų ir pasiekė krantą visiškai sausos.

Netrukus visi keliautojai, jų ginklai ir maisto atsarga atsidūrė nesvetingoje Naujosios Zelandijos žemėje.

Aštuntas skyrius

ŠALIES, Į KURIĄ ATVYKO KELIAUTOJAI, DABARTIS

Glenarvanas norėjo tuoj pat pajūriu leistis į Oklandą. Tačiau dangus jau iš pat ryto buvo apsitraukęs storais debesimis, o vienuoliktą valandą ėmė smarkiai lyti. Keliauti buvo neįmanoma, reikėjo ieškotis prieglaudos nuo lietaus.

Laimė, Vilsonas tuojau pat atrado urvą, jūros vandens išgraužtą bazaltinėse kranto uolose. Keliautojai sunešė ten maistą, ginklus ir sulindo patys. Urve jie rado storą sluoksnį išdžiūvusių dumblių, kuriuos kadaise čia atplovė bangos. Tai buvo tarsi keleiviams paruoštas guolis. Prie urvo angos iš šakų buvo sukurtas laužas, ir visi išsidžiovino drabužius.

Džonas manė, kad juo smarkesnė liūtis, juo greičiau ji baigsis. Tačiau šį kartą jis klydo. Slinko valandos, o lietus vis pylė kaip pylęs. Apie vidurdienį pakilo stiprus vėjas.

Toks bjaurus oras galėjo išvesti iš kantrybės patį kantriausią žmogų. Bet nebuvo ką daryti. Leistis į kelionę be dengto vežimo per tokią darganą – tikra beprotybė. Be to, pati kelionė į Oklandą vis tiek užtruks keletą dienų, ir dvylikos valandų sugaištis maža turės reikšmės, jei tik nelauktai nepasirodys čiabuviai.

Urve buvo kalbama apie karą, kuris tuo metu siautėjo Naujojoje Zelandijoje. Tačiau norint suprasti, kokia rimta padėtis buvo žemėje, į kurią pateko nelaimingojo „Makari" keleiviai, reikia žinoti visą istoriją tos kovos, kuri tuomet skandino kraujuose Ika Na Maui salą.

Ilgą laiką po Abelio Tasmano pirmojo atvykimo į Kuko sąsiaurį – 1642 metų gruodžio 16 dieną – Naujosios Zelandijos gyventojai, nors europiečių laivai ir dažnai čia lankydavosi, gyveno laisvi ir nepriklausomi. Jokia Europos valstybė dar neketino pasigrobti šito svarbiausio Ramiojo vandenyno salyno. Tik misionieriai, ypač anglai, įsikūrę įvairiose šalies vietose, nešdami čiabuviams krikščionišką civilizaciją, įkalbinėjo zelandiečių vadus užsidėti ant savo pečių Anglijos jungą. Sumaniai apgauti, šie pasirašė laišką, kuriame prašė karalienę Viktoriją „paimti savo globon" jų salas. Tačiau įžvalgesni nujautė, koks neprotingas yra šis pasielgimas. Vienas iš vadų, pridėjęs laiške savo tatuiruotės atspaudą, pasakė šiuos pranašiškus žodžius: „Mes netekome savo šalies; nuo šios dienos ji nebe mūsų: greit ją pagrobs svetimšaliai, ir mes tapsime jų vergais".

Ir iš tikrųjų 1840 metų sausio 29 dieną į Salų įlanką Ika Na Maui salos šiaurėje atplaukė korvetė „Heroldas".

Laivo kapitonas Hobsonas išlipo į krantą Korora Rekos kaime. Gyventojai buvo sukviesti į bendrą susirinkimą, kuriame jiems buvo perskaitytas raštas, Anglijos karalienės išduotas kapitonui Hobsonui.

Kitais metais, sausio 5-ąją, žymesnieji čiabuvių vadai buvo sukviesti į Pajos kaimą, pas anglų rezidentą. Kapitonas Hobsonas įkalbinėjo juos pripažinti Naujojoje Zelandijoje anglų valdžią, sakydamas, kad karalienė jiems globoti pasiuntusi keletą laivų su kariuomene, kad jų teisės liksiančios nepaliestos, kad į jų laisvę niekas nesikėsinąs. Tik savo žemes jie turį parduoti karalienei Viktorijai.

Daugelis vadų, matydami, jog ši „globa" jiems atsieina per brangiai, atsisakė ją priimti. Tačiau gražūs pažadai ir brangios dovanos paveikė laukinius labiau negu kapitono Hobsono iškalba, ir pagaliau vadai pripažino Anglijos protektoratą.

Paganelis puikiai žinojo visa, kas vyko Naujojoje Zelandijoje nuo 1840 metų iki to laiko, kada „Dunkanas" išplaukė iš Klaido įlankos. Savo žiniomis jis visados mielai dalijosi su kelionės draugais.

– Turbūt ne kartą jau esu jums sakęs, – kalbėjo Paganelis, atsakydamas į ledi Elenos klausimą, – kad Naujosios Zelandijos gyventojai – drąsi tauta, kuri, kartą per neapdairumą nusileidusi, dabar gina nuo užgrobėjų kiekvieną savo žemės pėdą. Maorių gentys yra susiorganizavusios kaip senovės Škotijos klanai. Tai tokios pat didelės giminės, turinčios vieną vadą, kuris reikalauja iš savo valdinių visiško paklusnumo. Jų vyrai išdidūs ir narsūs; vieni augaloti, glotnaplaukiai, panašūs į maltiečius ar Bagdado žydus, kiti žemesnio ūgio, kresni, panašūs į mulatus, bet visi stiprūs, pasipūtę ir karingi. Itin garsus buvo vienas jų

vadas, vardu Hihis, – tikras Vercingetoriksas*. Todėl nėra ko nė stebėtis, kad Ika Na Maui saloje tęsiasi nepaliaujami karai su anglais: čia gyvena garsioji vaikatų giminė, kuriai vadovauja Viljamas Tomsonas.

– Bet argi anglai, – paklausė Džonas Menglas, – nėra užvaldę visų svarbiausių strateginių punktų?

– Be abejo, mielasis Džonai, – atsakė Paganelis. – Po to, kai Naujoji Zelandija pripažino anglų globą, nuo 1840 iki 1862 metų patogiausiuose salų rajonuose viena po kitos įsikūrė devynios kolonijos, ir todėl kapitonas Hobsonas, vėliau tapęs salos gubernatoriumi, padalijo visą kraštą į devynias provincijas: šiaurinę salą į keturias – Oklando, Taranakio, Velingtono ir Haukso, o pietinę į penkias – Nelsono, Malboro, Kenterberio, Otago ir Sautlando. 1864 metų birželio 30 dienos duomenimis, iš viso čia buvo šimtas aštuoniasdešimt tūkstančių trys šimtai keturiasdešimt šeši gyventojai. Visuose rajonuose greitai ėmė augti prekybiniai miestai. Kai mes nuvyksime į Oklandą, jūs norom nenorom susižavėsite šituo pietų Korintu, įsikūrusiu siauroje sąsmaukoje, kuri, nelyginant ilgas tiltas, yra toli išsikišusi į Ramųjį vandenyną. Oklandas jau turi dvylika tūkstančių gyventojų. Niu Plimutas vakaruose, Ahuiris rytuose, Velingtonas pietuose – tai vis nauji, bet jau klestintys prekybiniai miestai. Pietinėje – Tavai Punamu – saloje irgi pridygo vienas už kitą gražesnių miestų. Nelsonas – tikras Naujosios Zelandijos sodas, Piktonas prie Kuro sąsiaurio, Kraistčerčas, Inverkargilis ir pagaliau Dandinas, centras turtingosios Otago provincijos, į kurią iš viso pasaulio plaukia aukso ieškotojai. Ir žinokite,

* Vercingetoriksas – galų karvedys, I a. pr. Kr. vadovavęs galų sukilimui prieš nukariautojus romėnus.

kad tai ne kokie lūšnynai, gyvenami laukinių giminių, bet tikri miestai su uostais, bažnyčiomis, bankais, dokais, botanikos sodais, kraštotyros muziejais, aklimatizacijos draugijomis, laikraščiais, ligoninėmis, savišalpos įstaigomis, filosofijos institutais, masonų ložėmis, klubais, dainos mėgėjų draugijomis, teatrais ir net pasaulinės parodos rūmais – kaip Londone ar Paryžiuje! Jei atmintis manęs neapgauna, kaip tik šiais 1865 metais, o gal net šiuo momentu, čia, žmogėdrų krašte, atidaryta viso Žemės rutulio pramonės paroda.

– Nors tebevyksta karas su čiabuviais? – paklausė ledi Elena.

– Anglų, ponia, stiprūs nervai, – atsakė Paganelis. – Jie kaunasi ir tuo pačiu metu rengia parodą. Jie ir geležinkelius tiesia, nepaisydami nuolatinių čiabuvių užpuldinėjimų. Oklando provincijoj Druerio ir Mer Mero geležinkeliai kaip tik kerta svarbiausius sukilėlių užimtus punktus. Esu tikras, kad darbininkai šaudosi su laukiniais, užsiglaudę už garvežių kaminų.

– O kokia padėtis yra šiuo metu? – paklausė Džonas Menglas.

– Nuo tada, kai mes palikome Europą, praėjo šešetas ilgų mėnesių, – atsakė Paganelis, – ir tiksliai negaliu pasakyti, kas per tą laiką įvyko. Kai keliavome per Australiją, radau keletą trumpų žinučių Meriboro ir Simoro laikraščiuose. Tuo laiku dar vyko smarkios kovos Ika Na Maui saloje.

– Kada gi prasidėjo šitas karas? – paklausė Merė.

– Jūs turbūt norite paklausti, kada jis atsinaujino, mieloji Mere, – atsakė Paganelis, – nes pirmasis sukilimas įvyko dar 1845 metais. O paskutinis prasidėjo 1863 metų gale. Tačiau dar gerokai anksčiau maoriai slapčia pradėjo ruoštis sukilimui prieš anglus pavergėjus. Labiau susipratę čiabuviai kurstė savo viengenčius kovoti už tai, kad krašto valdžia pereitų į vieno maorių vado rankas. Karaliumi jie norėjo išrinkti seną vadą Po-

tatau, o naujosios karalystės sostine paskelbti jo kaimą, esantį tarp Vaikato ir Vaipos upių. Potatau buvo ne tiek drąsus, kiek klastingas senis, bet jis turėjo protingą ir energingą pirmąjį ministrą, kilusį iš Ngatihahua giminės, kuri valdė Oklando sąsmauką prieš ją okupuojant svetimšaliams. Tasai ministras, vardu Viljamas Tomsonas, ir buvo viso šio nepriklausomybės karo įkvėpėjas. Jis sugebėjo suorganizuoti neblogą maorių kariuomenę. Vienas vadas iš Taranakio, jo pamokytas, suvienijo savo valdžioje visas pakrikusias aplinkines gimines, o kitas vadas iš Vaikato net įsteigė draugiją – „Žemės lygą", kurios tikslas buvo trukdyti čiabuviams pardavinėti anglų valdžiai savo žemes. Kaip ir civilizuotose šalyse buvo ruošiami dideli pokyliai, kurie jau pranašavo tikrą revoliuciją. Britų laikraščiuose vis daugiau ėmė rodytis žinių apie šiuos aliarmuojančius reiškinius, ir valdžia rimtai susirūpino įžūlia „Žemės lygos" veikla. Žodžiu, laukinių protai buvo sudrumsti, mina – paruošta sprogimui. Tereikėjo kibirkštėlės, arba, tiksliau sakant, menko abiejų šalių interesų susidūrimo, kuris tą kibirkštį įskeltų.

– Ir susidūrimas įvyko? – paklausė Glenarvanas.

– Taip, 1860 metais, – atsakė Paganelis. – Taranakio provincijoje, pietvakarinėje Ika Na Maui salos pakrantėje. Netoli Niu Plimuto vienas čiabuvis turėjo šešis šimtus akrų žemės, kuriuos jis pardavė anglų valdžiai. Bet kai atvyko matininkai parduotos žemės matuoti, vadas Kingis griežtai užprotestavo. Kovo mėnesį tame šešių šimtų akrų sklype, dėl kurio ėjo ginčas, jis įsirengė tikrą karo stovyklą, aptvertą aukšta tvora. Po kelių dienų anglų kariuomenė, vadovaujama pulkininko Goldo, šią stovyklą paėmė. Tą dieną ir buvo iššautas pirmas šio nepriklausomybės karo šūvis.

– Ar didelė maorių giminė? – paklausė Džonas Menglas.

– Pastarąjį šimtmetį maorių gerokai sumažėjo. 1769 metais, Kuko manymu, jų būta apie keturis šimtus tūkstančių. Per 1845 metų gyventojų surašinėjimą, atliktą kolonizatorių valdžios organų, šis skaičius buvo sumažėjęs iki šimto devynių tūkstančių. Baudžiamosios ekspedicijos, ligos ir alkoholiniai gėrimai šią tautą, žinoma, dar išretino, bet abiejose salose šiuo metu dar yra likę apie devyniasdešimt tūkstančių laukinių, iš jų trisdešimt tūkstančių karių, kurie gali ilgai priešintis europiečių kariuomenei.

– Ir sukilimas vyksta sėkmingai? – paklausė ledi Elena.

– Taip, – atsakė Paganelis. – Patys anglai ne kartą turėjo stebėtis čiabuvių drąsa. Jie kariauja partizanišką karą – provokuoja mažus susišaudymus, užpuldinėja nedidelius anglų dalinius, plėšia kolonistų valdas. Generolas Kameronas su savo kariais labai nejaukiai jautėsi Naujosios Zelandijos laukuose, kur už kiekvieno krūmo jų tykojo priešas. 1863 metais po ilgos ir kruvinos kovos maoriai užėmė svarbią, trimis gynybos linijomis sustiprintą Vaikato aukštumą skardingo kalnagūbrio pakraštyje. Jų pranašai šaukė visus gyventojus į kovą dėl savo žemių, žadėdami, kad veikiai „pakekai", tai yra baltieji, bus išvyti. Po to, kai maoriai nužudė kapitoną Sprentą, generolas Kameronas, turėjęs savo žinioje tris tūkstančius karių, persekiojo juos be mažiausio pasigailėjimo. Ėjo kruvini mūšiai. Kai kurie trukdavo dvylika valandų, ir maoriai, netgi apšaudomi iš patrankų, nesitraukdavo nė žingsnio. Sukilėlių armijos branduolį sudarė žiaurios vaikatų giminės kariai, vadovaujami Viljamo Tomsono. Šis čiabuvių karvedys iš pradžių turėjo savo žinioje du tūkstančius penkis šimtus karių, o vėliau – aštuonis tūkstančius. Prie jo prisidėjo dar du narsūs vadai – Šongis ir Hekis. Šiame sunkiame, vargingame kare dėl laisvės dalyvavo ir moterys. Ta-

čiau ne visuomet jėga būna teisiojo pusėje. Po įnirtingų kovų generolui Kameronui pavyko užimti visą Vaikato rajoną, tiesa, bemaž visiškai tuščią, nes maoriai jau buvo išsibėgioję. Per šį karą laukiniai ne kartą parodė stebėtiną didvyriškumą. Keturis šimtus maorių, užsidariusių Orakano tvirtovėje, buvo apgulę tūkstantis anglų karių, vadovaujamų generolo Kerio. Laukiniai, nors neturėjo nei maisto, nei vandens, jokiu būdu nesutiko pasiduoti. Pagaliau vieną dieną, vidurdienį, jie prasilaužė pro 40-ojo pulko linijas ir pasislėpė neprieinamuose raistuose.

– O numalšinus Vaikato rajoną, – paklausė Džonas Menglas, – šis kruvinas karas vis dėlto nepasibaigė?

– Ne, mielasis, – atsakė Paganelis. – Anglai nusprendė žygiuoti į Taranakio provinciją ir apgulti Mataitavą, Viljamo Tomsono tvirtovę. Bet jiems dar teks sudėti daug aukų. Išvykdamas iš Paryžiaus, sužinojau, kad taranga giminės pasidavusios gubernatoriui ir perleidusios anglams tris ketvirtadalius savo žemių. Net buvo rašoma, kad ir vyriausiasis sukilėlių vadas Viljamas Tomsonas ketinąs pasiduoti. Tačiau Australijos laikraščiai šitų žinių anaiptol nepatvirtino. Tad galimas daiktas, kad ir šiuo metu maoriai priešinasi taip pat atkakliai kaip karo pradžioje.

– Taigi, Paganeli, jūs manote, – tarė Glenarvanas, – kad karo veiksmai vyksta Taranakio ir Oklando provincijose?

– Mano nuomone – taip.

– Kaip tik toje provincijoje, kur patekome mes?

– Visai galimas dalykas. Mes esame išlipę į krantą už keleto mylių į šiaurę nuo Kavijos uosto, viršum kurio šiuo metu dar turėtų plevėsuoti maorių vėliava.

– Vadinasi, mums reikia trauktis kuo toliau į šiaurę, – tarė Glenarvanas.

– Iš tiesų tai vienintelė išeitis, – atsakė Paganelis. – Naujosios Zelandijos gyventojai yra įtūžę ant europiečių, ypač ant anglų. Reikia stengtis kaip nors nepakliūti jiems į nagus.

– O gal sutiksime kokį europiečių karinį dalinį? – tarė ledi Elena. – Tuomet tikrai joks pavojus mums nebegrės.

– Galbūt, – atsakė geografas. – Bet aš nelinkęs tuo tikėti. Paskiri būriai vengia nuklysti toliau į laukus, nes čia kiekviename krūmelyje, už mažiausio kero, tūno pasislėpęs taiklus šaulys. Taigi keturiasdešimto pulko karių apsaugos mums nėra ko laukti. Tačiau vakarinėje pakrantėje yra keletas kolonistų gyvenviečių, ir mes, keliaudami nuo vienos į kitą, turėtume laimingai pasiekti Oklandą. Aš net manau, kad reikėtų pasirinkti tą patį kelią, kuriuo vyko Hochšteteris, būtent Vaikato upės krantu, žemupio link.

– Ar Hochšteteris – koks keliautojas? – paklausė Robertas Grantas.

– Taip, vaikeli, jis buvo narys mokslinės komisijos, kuri išsikėlė į Naujosios Zelandijos krantą iš austrų fregatos „Novaros“, 1858 metais keliavusios aplink pasaulį.

– Pone Paganeli, – klausė toliau Robertas, kurio akys sublizgėdavo vien tik pagalvojus apie dideles geografines ekspedicijas, – ar Naujoji Zelandija taip pat yra turėjusi žymių tyrinėtojų, kaip Australija turėjo Berką ir Stiuartą?

– Ir ne vieną, mielasis. Pavyzdžiui, daktaras Hukeris, profesorius Brizaras, gamtininkai Difenbachas ir Julijus Hastas. Tačiau, nors daugelis jų savo beatodairišką aistrą keliauti apmokėjo gyvybe, jų vardai nėra taip plačiai žinomi kaip Australijos ar Afrikos tyrinėtojų.

– Ar jūs žinote jų kelionių istoriją? – paklausė jaunasis Grantas.

– O kaipgi! Bet matau, kad ir tu labai geidi ją sužinoti... Na, tai klausyk.

– Ir mes paklausysime, – atsiliepė ledi Elena. – Jau ne pirmas kartas, kai darganotu oru mes iš jūsų sužinome įdomių dalykų. Pasakokite visiems, pone Paganeli.

– Klausau, ponia, – atsakė geografas. – Tik mano pasakojimas šį kartą nebus ilgas. Aš kalbėsiu ne apie drąsius atradėjus, kurie grūmėsi vienas prieš vieną su Australijos Minotauru. Naujoji Zelandija yra per mažas kraštas, kad jam ištirti reikėtų nepaprastų pastangų. Užtat ir mano istorijos herojai, tiesą pasakius, buvo ne tikri tyrinėtojai, o šiaip sau turistai, žuvę kaip paprasčiausių kelionės atsitiktinumų aukos.

– Kas gi jie? – paklausė Merė.

– Geometras Vitkombas ir Čarltonas Hovitas – tas pats, kuris atrado Berko palaikus (apie šią atmintiną jo ekspediciją esu jums pasakojęs, kai buvome sustoję Vimeros pakrantėje). Vitkombas ir Hovitas vadovavo dviem atskiroms ekspedicijoms, tyrinėjusioms Tavai Punamu salą. 1863 metų pradžioje abi jos išvyko iš Kraistčerčo ieškoti perėjų per Kenterberio provincijos šiaurinius kalnus. Hovitas perėjo kalnagūbrį netoli šiaurinių provincijos sienų ir ant Brunerio ežero kranto įsirengė stovyklą. Vitkombas Rakajos slėnyje taip pat rado perėją, kuria buvo galima pasiekti vakarines Tindalio kalno atšlaites. Vitkombo kelionės draugas Džekobas Luperis laikraštyje *Littleton Times* vėliau paskelbė jų kelionės ir katastrofos aprašymą. Kiek prisimenu, 1863 metų balandžio 22-ąją Vitkombas ir Luperis pasiekė ledyną, iš kurio išteka Rakajos upė. Juodu įkopė į pačią kalno viršūnę ir leidosi ieškoti naujų perėjų. Kitą dieną, nusikamavę ir sušalę, abu tyrinėtojai turėjo nakvoti giliame sniegyne, keturi tūkstančiai pėdų viršum jūros lygio. Septynias dienas juodu

klaidžiojo kalnais ir tarpekliais su statmenomis, neįkopiamomis sienomis, dažnai nerasdami iš ko susikurti ugnį ir bemaž badaudami, nes jų cukrus buvo pavirtęs sirupu, o džiūvėsiai – šlapia tešla. Jų drabužiai ir antklodės kiaurai permirko nuo lietaus, be to, juos nežmoniškai kamavo vabzdžiai. Taip klajodami, kartais per dieną nueidami tris mylias, o kartais vos porą šimtų jardų, balandžio 29-ąją jie užtiko maorių trobelę, o šalia jos, darže, – šiek tiek bulvių. Tai buvo paskutinis sykis, kada abu drauge pavalgė. Vakare juodu pasiekė jūros pakrantę netoli Taramakau upės žiočių. Reikėjo persikelti į dešinį upės krantą ir paskui vykti į šiaurę, Grėjaus upės linkui. Taramakau – plati ir gili upė. Valandą paieškojęs, Luperis rado dvi kiauras valteles, kurias jis šiaip taip užtaisė, o paskui surišo vieną su kita. Pavakare abu keliautojai sėdo į valtis. Tačiau, nepasiekus nė upės vidurio, valtys jau buvo pilnos vandens. Vitkombas šoko į upę ir grįžo atgal į kairį krantą. Džekobas Luperis, kuris nemokėjo plaukti, įsikibo į valties kraštą. Tatai jį ir išgelbėjo, nors po to dar nemaža kritiškų momentų jam teko išgyventi. Srovė užnešė nelaimingąjį ant slenksčių. Viena banga jį nardino į patį dugną, kita metė į paviršių. Jis nuolat daužėsi į akmenis. Sutemo tamsiausia naktis. Lietus pylė tiesiog čiurkšlėmis. Luperį, kruvinai susidaužiusį į uolas ir sustirusį šaltame vandeny, bangos taip mėtė keletą valandų. Pagaliau valtis atsimušė į seklumą, ir vargšą keliautoją, bemaž netekusį sąmonės, bangos išmetė į krantą. Ryto metą, saulei patekėjus, atsipeikėjęs jis nušliaužė prie netolimo šaltinio ir čia pamatė, kad srovė jį nunešė apie mylią žemyn nuo tos vietos, kur jie mėgino keltis. Jis pakilo ir, eidamas krantu prieš vandenį, netrukus rado negyvą Vitkombą, beveik visą apneštą dumblu. Jis buvo prigėręs. Luperis rankomis išrausė smėlyje duobę ir palaidojo savo draugą. Po dviejų

dienų jį, mirštantį badu, rado ir priglaudė gailestingi – pasitaiko ir tokių! – maoriai. Gegužės 4-ąją jis susirado Čarltono Hovito stovyklą prie Brunerio ežero. Reikia pridurti, kad po šešių savaičių Hovitas taip pat žuvo, ir visai panašiomis aplinkybėmis kaip nelaimingasis Vitkombas.

– Taip, – tarė Džonas Menglas, – atrodo, kad šitie nelaimingi atsitikimai turi kažkokį tarpusavio ryšį, kad keliautojus jungia kažkokia fatališka grandinė, kuriai trūkus jie vienas po kito žūva.

– Iš tiesų, Džonai, – atsakė Paganelis, – aš dažnai esu apie tai galvojęs. Na, sakykite, kokiam solidarumo dėsniui veikiant Hovitas turėjo žūti tokiomis pat aplinkybėmis kaip ir jo draugas? Valstybinių darbų vadovas Vaidas pavedė Čarltonui Hovitui nužymėti kelią, kuriuo kolonistų valdžia numatė sujungti Hurunui lygumą su Taramakau upės žiotimis. Jis išvyko 1863 metų sausio 1-ąją, penketo žmonių lydimas. Vyriausybės uždavinį jis puikiausiai įvykdė, ir pagal jo nurodymus buvo nutiestas ilgas, keturiasdešimties mylių kelias iki pat Taramakau upės. Paskui jis grįžo į Kraistčerčą ir, nors artinosi žiema, pasiūlė tęsti darbus. Vadas sutiko. Hovitas papildė savo stovyklos maisto atsargas ir pasiliko ten žiemoti. Kaip tik tuo metu jis ir priglaudė Luperį. Birželio 27-ąją Hovitas su dviem savo draugais – Robertu Litliu ir Henriu Miulisu – išvyko iš stovyklos. Jie kėlėsi per Brunerio ežerą. Nuo tos dienos jų niekas nebematė. Jų laivelis buvo rastas prie kranto. Devynias savaites jų ieškojo, bet veltui; aišku, kad nelaimingieji, nemokėdami plaukti, paskendo ežere.

– O gal jie gyvi ir sveiki gyvena sau kur nors su zelandiečiais? – tarė ledi Elena. – Juk tikrų įrodymų, kad jie prigėrė, nėra.

– Deja, ponia, – atsakė Paganelis, – nėra jokios vilties: 1865 metų rugpjūčio mėnesį, praėjus visiems metams po to nelaimingo atsitikimo, jie dar nebuvo grįžę... O jei kas daugiau kaip metai nepasirodo iš Naujosios Zelandijos gilumos, – pridūrė jis pašnibždomis, – tas, galima neabejoti, yra nesugrąžinamai žuvęs!

Devintas skyrius
TRISDEŠIMT MYLIŲ Į ŠIAURĘ

Vasario 7 dieną, šeštą valandą ryto, Glenarvanas davė ženklą išvykti. Dar naktį nustojo lyti. Tačiau saulė nepasirodė, nes visas dangus buvo apsitraukęs pilkšvais debesimis. Oras nebuvo per šiltas, ir atrodė, kad dienos žygis keliautojų nenuvargins.

Paganelis pagal savo žemėlapį apskaičiavo, jog Kahua kyšulį nuo Oklando skiria aštuoniasdešimt mylių. Einant kasdien po dešimt mylių, tai būtų aštuonių dienų žygis. Tačiau, užuot keliavus vingiuotomis jūros pakrantėmis, Paganelis pasiūlė vykti pro Ngarnavahijos kaimą, esantį Vaikato ir Vaipos upių santakoje, už trisdešimties mylių nuo Kahua kyšulio. Pro šį kaimą eina „sausumos pašto traktas" – kelias, tikriau sakant, šunkelis, kertąs beveik visą salą nuo Napiro – miesto prie Haukso įlankos – iki pat Oklando. Iš tenai nebetoli ir Drario miestas, kurio puikius viešbučius taip giria gamtininkas Hochšteteris.

Keliautojai, užsidėję ant pečių kiekvienam paskirtą dalį krovinio, patraukė Aoteos įlankos krantu į šiaurę. Ėjo atsargiai, susiglaudę mažu būreliu, nešėsi užtaisytus karabinus ir nuolat instinktyviai žvilgčiojo į rytuose plytinčią lygumą. Paganelis neišleido iš rankų savo puikiojo žemėlapio, su tikro žinovo entu-

ziazmu konstatuodamas jo tikslumą iki smulkiausių detalių.

Gana ilgai būrelis klampojo smėlynu, susidariusiu iš sutrupėjusių kiaukutų geldelių bei sepijų kaulų, sumišusių su geležies oksidu ir peroksidu. Magnetas, prikištas prie tokio smėlio, beregint aplimpa žvilgančiais kristalėliais.

Ant kranto, kylančios jūros bangų skalaujamo, tvarsėsi keletas jūros gyvūnų, kurie be baimės žiūrėjo į praeivius. Apvalūs ruonių snukiai, plačios kaktos ir protingos akys turėjo švelnią, netgi meilią išraišką. Visai suprantama, kodėl pasakos savotiškai supoetino šiuos įdomius vandens gyventojus ir pavertė kerinčiomis sirenomis, nors jų balsas yra tik nelabai malonus ausiai kriuksėjimas. Naujosios Zelandijos pakrantėse yra daugybė ruonių, ir medžiotojai už jų riebalus ir kailius gauna didelius pinigus.

Tarp ruonių buvo matyti ir trys ar keturi jūros drambliai – melsvai pilkos spalvos, dvidešimt penkių ar trisdešimties pėdų ilgio gyvūnai. Šitie milžinai, tingiai išsitiesę minkštame didžiulių dumblių guolyje, kilnojo aukštyn įtraukiamus straublius ir tarytum vaipydamiesi nuolat krutino ilgus, įvijus, šiurkščius ūsus, primenančius kamščiatraukį arba suraitytus puošeivos ūsus. Robertas su didžiausiu susidomėjimu stebėjo šitą nematytų gyvūnų pasaulį ir staiga didžiai nustebęs sušuko:

– Žiūrėkite, ruoniai ėda akmenis!

Iš tiesų kai kurie ruoniai nepaprastai godžiai rijo pakrantės akmenėlius.

– Po šimts, tikrai! – atsiliepė Paganelis. – Aiškiausias įrodymas, kad šitie gyvūnai minta žvirgždu.

– Kaip jie suvirškina tokį keistą maistą? – tarė Robertas.

– Tai vis dėlto ne maistas, mielasis; akmenys jiems reikalingi tik kūnui pasunkinti. Prisirijus sunkių daiktų, jiems lengviau

pasinerti po vandeniu. Grįžę į krantą, jie tuojau pat akmenėlius atryja. Matysi, kaip tie ruoniai netrukus ners į vandenį.

Iš tiesų koks pustuzinis ruonių, turbūt pakankamai piririję žvirgždo, sunkiai nušliaužė krantu žemyn ir dingo vandenyje. Bet Glenarvanas negalėjo gaišti brangaus laiko, laukdamas, kol jie sugrįš ir atris akmenis. Nors Paganelis ir apgailestavo, bet valandėlę pertraukta kelionė vėl buvo tęsiama.

Dešimtą valandą keliautojai sustojo papusryčiauti ant jūros kranto, prie didelių bazaltinių uolų, primenančių keltų dolmenus*. Čia pat, jūros pakraštyje, jie rado daugybę austrių. Austrės buvo mažos ir nelabai malonaus skonio. Olbinetas, Paganelio pamokytas, jas pakepino ant žarijų. Iškeptos austrės pasirodė besančios daug skanesnės, ir Olbinetas vos spėjo tiekti jas praalkusiems kelionės draugams.

Pasistiprinę keliautojai leidosi įlankos pakrante tolyn. Ant dantytų uolų, net ir ant jų viršūnių, knibždėte knibždėjo jūros paukščių: fregatų, žuvėdrų, vėplių ir didžiulių albatrosų, kurie nejudėdami stypsojo ant pačių uolų smaigalių.

Iki ketvirtos valandos popiet būrelis be jokių sunkumų ir nuovargio nužygiavo dešimt mylių. Ledi Elena ir Merė pasiūlė keliauti iki pat nakties. Atėjo metas keisti kelio kryptį: norint pasiekti Vaipos slėnį, reikėjo apeiti šiaurėje stūksančius kalnus.

Tolumoje driekėsi plačios, neapžvelgiamos pievos. Keliautojai nusprendė, jog kelionė lygia pieva turės būti labai lengva, tačiau, pasiekę tą žalumos ruožą, labai nusivylė. Pieva greit baigėsi, ir prasidėjo tankūs, baltais žiedeliais aplipę krūmokšniai,

* Dolmenai – keltų padermių, senovėje gyvenusių dabartinėje Prancūzijoje, paminklai, kuriuos sudaro vienas didžiulis plokščias akmuo, gulįs ant dviejų stačių akmenų.

augą pramaišiui su tais aukštais papartčiais, kurie ypač paplitę visoje Naujojoje Zelandijoje. Tik dideliu vargu buvo galima prasiskinti kelią pro tvirtus, sumedėjusius jų stiebus. Vis dėlto iki aštuntos valandos vakaro keliautojų būrelis apėjo pirmuosius Hakarihoatos kalnyno gūbrius ir pagaliau sustojo nakvynės.

Nužygiavus keturiolika mylių, ne pro šalį buvo ir pailsėti. Kadangi nebuvo nei vežimo, nei palapinės, miegoti visi gavo ant žemės, po didžiulėmis Norfolko pušimis. Guolį pasiklojo iš antklodžių, kurių turėjo pakankamai.

Glenarvanas ėmėsi visų galimų atsargumo priemonių. Jisai pats ir jo kelionės draugai, gerai apsiginklavę, visą naktį pasikeisdami po du ėjo sargybą. Nekūrė jokio laužo. Ugnis yra puiki apsauga nuo laukinių žvėrių, tačiau Naujojoje Zelandijoje nėra nei tigrų, nei liūtų, nei lokių, nei kitų plėšriųjų žvėrių. Užtat čia gyvena dvikojai jaguarai – zelandiečiai, o juos ugnis galėjo tiktai privilioti.

Naktis praėjo be jokių nuotykių. Ramybę retkarčiais trikdė tik smėlinės musės, čiabuvių vadinamos ngamu, kurios gana skaudžiai gylė, ir drąsi laukinių žiurkių šeima, kuri be atodairos puolė produktų maišus.

Kitą rytą, vasario 8-ąją, Paganelis atsikėlė ramesnis, bemaž nebejausdamas baimės. Maoriai, kurių jis ypač bijojo, nepasirodė. Net sapnai apie baisiuosius žmogėdras jo nekamavo.

– Aš pradedu tikėtis, – su pasitenkinimu tarė jis Glenarvanui, – kad šis mažutis mūsų pasivaikščiojimas baigsis laimingai. Šįvakar pasieksime Vaipos ir Vaikato santaką ir išeisime į Oklando kelią, o ten susitikimo su čiabuviais jau nebebus ko bijoti.

– Kiek kelio dar mums liko iki Vaikato ir Vaipos santakos? – paklausė Glenarvanas.

– Penkiolika mylių – maždaug tiek pat, kiek nukeliavome vakar.

– Bet jei mūsų kelias eis ir toliau per tuos nesibaigiančius brūzgynus, nenukeliausime per dieną penkiolikos mylių.

– Ne, – atsakė Paganelis, – mes eisime Vaipos upės krantu, o ten, priešingai, kelias turėtų būti lengvas.

– Tad žygiuojam! – sušuko Glenarvanas, pamatęs, jog moterys jau pasiruošusios.

Iš pradžių, pirmąsias valandas, keliautojams dar trukdė tankūs krūmynai, pro kuriuos nebūtų galėjęs prasiskverbti nei joks vežimas, nei arklys. Užtat jie nelabai ir pasigedo savo australiškojo vežimo. Kol Naujosios Zelandijos miškus išraižys vieškeliai ir plentai, ten keliauti bus galima tik pėsčiomis. Nesuskaitoma daugybė įvairių rūšių paparčių gina savo gimtąją žemę taip pat atkakliai kaip ir patys maoriai.

Taigi, keliaujant per lygumas, supančias Hakarihoatos kalnyną, būreliui reikėjo nugalėti nemaža kliūčių. Tačiau dar prieš vidurdienį jis pasiekė Vaipos krantus ir toliau jau be jokių sunkumų patraukė paupiu į šiaurę.

Žavingą Vaipos slėnį raižė daugybė skaidrių upeliukų, linksmai čiurlenančių pro tankius krūmokšnius. Naujojoje Zelandijoje, pasak botaniko Hukerio, yra du tūkstančiai įvairių augalų rūšių, iš kurių penki šimtai užtinkami vien tik šiose salose. Gėlių čia maža, ir jų žiedai nepasižymi spalvų įvairumu; beveik visiškai nėra vienmečių augalų, užtat gausybė papartinių, varpinių ir skėtinių.

Iškilę iš šios tamsios žalumos, stūksojo pavieniai dideli medžiai – skaisčiai raudonai žydinčios metrosideros, Norfolko pušys, tujos su statmenai aukštyn kylančiomis šakomis ir savotiški kiparisai, čia vadinami „rimu“, tokie pat liūdni kaip ir jų eu-

ropiniai giminaičiai. Visų šių medžių kamienai buvo užgožti įvairiausių paparčių.

Medžių šakose ir krūmuose čirksėdami skraidė kakadu, žali kakarikiai su raudonomis plunksnomis pakaklėje, taupo su dailiomis juodomis žandenomis ir anties didumo rausvos papūgos žvilgančiomis sparnų plunksnomis, gamtininkų pavadintos „pietų Nestorais“.

Majorui ir Robertui pavyko, neatsitraukiant nuo viso būrio, nušauti keletą tilvikų ir kurapkų, nutūpusių į žemus lygumos krūmus. Kad nereikėtų gaišti laiko, Olbinetas pešė juos eidamas.

Tuo tarpu Paganelis, kuriam nelabai rūpėjo paukštienos skonis, mielai būtų pasigavęs bent vieną tų paukščių, kurių pasitaiko tiktai Naujosios Zelandijos salose. Gamtininko smalsumas buvo stipresnis už keliautojo apetitą. Jo atmintyje, kuri retai suklysdavo, iškilo vaizdas keisto čionykščio paukščio tui, kurį europiečiai vadina kartais „pojuoku“ – dėl jo nuolatinio kvatojimo, o kartais „klebonu“ – dėl juodų it sutana jo plunksnų ir ryškaus balto lopo pakaklėje.

– Šitas tui, – pasakojo Paganelis majorui, – per žiemą taip nutunka, kad nebegali skraidyti. Tada jis prasidreskia snapu krūtinę ir atsikrato nereikalingų riebalų, kad palengvėtų. Ar tai jums neatrodo keista, Maknabsai?

– Taip keista, – atsakė majoras, – kad aš netikiu nė vienu jūsų žodžiu.

Paganelis didžiai apgailestavo, negalėdamas pagauti nė vieno šių nuostabių paukščių ir netikinčiam majorui parodyti kruvinas žaizdas jų krūtinėse.

Tačiau jam pavyko užtikti kitą keistą paukštį, kuris, persekiojamas žmonių, šunų ir kačių, pabėgo į negyvenamus ra-

jonus ir, atrodo, netrukus visai išnyks iš Naujosios Zelandijos faunos. Robertas, kaip tikras pėdsekys šniukštinėdamas po krūmus, iš šaknų supintame lizde rado porą paukščių, panašių į vištas, tik be sparnų ir be uodegos, keturpirštėmis kojomis, ilgais it perkūno oželių snapais ir baltomis, į plaukus panašiomis plunksnomis, dengiančiomis visą jų kūną. Atrodė, kad šitie keisti gyvūnai sudaro kažkokią pereinamąją stadiją tarp paukščių ir žinduolių.

Tai buvo zelandiškieji kiviai, gamtininkų vadinami *apterix australis,* kurie minta vikšrais, vabzdžiais, kirminais, grūdais. Kiviai gyvena vien tik Naujojoje Zelandijoje. Su dideliu vargu tepavyko jų įsiveisti Europos zoologijos soduose. Savotiška, negrakšti šio paukščio išvaizda ir juokingi judesiai visados traukė keliautojų dėmesį, o kai Diumonas d'Urvilis dviem laivais vyko į savo didžiąją ekspediciją Okeanijos tyrinėti, Mokslų akademija specialiai pavedė jam parvežti į Europą bent vieną šių keistų paukščių. Tačiau, kad ir daug dovanų pažadėjęs čiabuviams, Diumonas d'Urvilis neįsigijo nė vieno gyvo kivio.

Labai apsidžiaugęs tokiu retu radiniu, Paganelis susirišo abu paukščius ir pasiėmė, ketindamas juos padovanoti Paryžiaus zoologijos sodui. Entuziastingasis geografas jau įsivaizdavo lentelę, pakabintą prie paties gražiausio visame sode narvo, su viliojančiu užrašu: „Žako Paganelio dovana".

Tuo tarpu keliautojų būrelis be didesnio vargo žygiavo paupiu Vaipos tėkmės kryptimi. Kraštas čia buvo dykas: jokio čiabuvių pėdsako, jokio tako, kuris būtų liudijęs gyvenant šiose lygumose žmones. Upė daiktais tekėjo pro aukštus krūmus, o kitur tyliai sroveno tarp plynų smėlingų krantų. Šitokiose vietose prieš akis atsiverdavo visa lyguma – iki pat kalvų, kuriomis rytuose baigėsi platus slėnis. Kalvos, paskendusios bemaž neperregimose ūkano-

se, keistomis formomis panėšėjo į kažkokius didžiulius priešistorinius gyvulius. Atrodė, jog tai būrys staiga suakmenėjusių milžiniškų bangžuvių. Buvo aiškiai matyti, kad tie nelygūs, išraižyti kalnų masyvai yra vulkaninės kilmės. Iš tiesų juk ir visa Naujoji Zelandija – palyginti nesenas vulkaninių procesų padarinys. Ji ir dabar kaskart aukščiau kyla iš vandens. Kai kurios paviršiaus dalys per pastaruosius dvidešimt metų yra pakilusios visą sieksnį. Salų gilmenyse tebesiautėja ugnis, kuri kartkartėmis jas gerokai sukrečia, sudrebina, o kai kur be atvangos veržiasi aukštyn pro jų geizerių gerkles ir ugnikalnių kraterius.

Iki ketvirtos valandos keliautojai lengvai nužygiavo devynias mylias. Pagal žemėlapį, į kurį be perstojo žiūrėjo Paganelis, Vaipos ir Vaikato santaka turėjo būti ne toliau kaip už penkių mylių. Ten eina kelias į Oklandą. Pasiekus santaką, buvo numatyta sustoti ir įsirengti nakties stovyklą. Iš ten iki sostinės tėra penkiasdešimt mylių: tai dviejų ar trijų dienų žygis pėsčiomis, arba, jei kartais pasitaikytų pašto vežimas, kursuojąs tarp Oklando miesto ir Haukso įlankos dukart per mėnesį, – aštuonių valandų kelionė arkliais.

– Taigi, – tarė Glenarvanas, – šią naktį dar teks praleisti po plynu dangumi.

– Taip, – atsakė Paganelis, – bet tikiuosi, kad paskutinį kartą.

– Juo geriau, nes ši kelionė – iš tikrųjų nelengvas bandymas ledi Elenos ir Merės Grant ištvermei.

– Vis dėlto jos kenčia nesiskųsdamos, – pridūrė Džonas Menglas. – Beje, pone Paganeli, kiek prisimenu, jūs kartą kalbėjote apie kažkokį kaimą, esantį netoli upių santakos.

– Taip, – atsakė geografas. – Tai Ngarnavahija. Kaip rodo Džonstono žemėlapis, jis yra maždaug už dviejų mylių nuo santakos, žemupio link.

– O kaip manote, ar negalėtume tenai pasiieškoti nakvynės? Ledi Elena ir mis Merė sutiktų nueiti dar porą mylių, kad tik būtų galima nakčiai sustoti pakenčiamame viešbutyje.

– Viešbutyje? – sušuko Paganelis. – Maorių kaime jūs nerasite nei smuklės, nei nakvynės namų, o apie viešbutį nėra ko nė kalbėti! Jų kaimas – tiktai krūva paprasčiausių lūšnų, ir aš patarčiau ne tik neprašyti ten prieglaudos, bet ir iš viso jame nesirodyti.

– Jūs amžinai būgštaujate, Paganeli, – tarė Glenarvanas.

– Mielasis sere, turint reikalą su maoriais, nepasitikėjimas visuomet geriau už pasitikėjimą. Nežinau, kokie dabar jų santykiai su anglais: gal sukilimas jau užgniaužtas, o gal net eina prie laimingo galo. O gal karas dabar pačiame įkarštyje? Gal ir nekuklu taip kalbėti, bet mes ne tokie jau paprasti žmonės, kad čiabuviai neapsidžiaugtų mus pačiupę. O aš anaiptol nenorėčiau savo kailiu patirti čiabuvių vaišingumo. Taigi manau, kad išmintingiausiai padarysime, jei visiškai aplenksime Ngarnavahijos kaimą ir pasistengsime išvengti bet kokio susitikimo su laukiniais. Kai pasieksime Drarį – taip, tada nebebus ko bijoti, ir mūsų drąsiosios draugės galės ramiai ir patogiai pailsėti po varginančios kelionės.

Geografo argumentai buvo svarūs. Ledi Elena pripažino, kad rizikuoti nėra prasmės, ir mielai sutiko praleisti dar vieną naktį po atviru dangum. Nei ji, nei Merė Grant neprašė daryti postovio ir žygiavo upės krantu tolyn.

Praslinkus dviem valandoms, kalnus ir slėnius pradėjo gaubti pirmosios vakaro sutemos. Saulė, prieš pasislėpdama už horizonto, staiga pasirodė debesų properšoje ir sviedė į žemę paskutinius nuožulnius spindulius, kurie purpuru nutvieskė toli rytuose stūksančias kalnų viršūnes. Tai buvo tarsi paskutinis jos atsisveikinimas su keliautojais.

Glenarvanas ir jo draugai paskubino žingsnį. Jie žinojo, kokia trumpa esti šioje geografinėje platumoje prieblanda ir kaip staiga čia užklumpa naktis. Upių santaką reikėjo pasiekti, kol dar ne visiškai sutemę. Tačiau nuo žemės pakilo tirštas rūkas, ir buvo labai sunku rasti teisingą kelią.

Laimė, nieko nematydami keleiviai galėjo vadovautis klausa. Netrukus pasigirdo stipresnis nei anksčiau vandens šnarėjimas: tai ir buvo dviejų upių santaka. Kai keliautojai pasiekė tą vietą, kur Vaipa, sūkuriuodama ir šniokšdama, liejosi į Vaikato vagą, buvo aštunta valanda.

– Tai Vaikatas! – sušuko Paganelis. – O kelias į Oklandą eina jo dešiniuoju krantu.

– Viską pamatysime rytoj, – atsakė majoras. – O nakvoti sustokime čia. Tasai mažas medžių guotas, kuris va netoliese dunkso, yra užaugęs kaip tik tam, kad mums būtų patogiau įsirengti nakties stovyklą. Pavakarieniaukime ir gulkime miegoti!

– Bet vakarienei, – tarė Paganelis, – turėsime pasitenkinti džiūvėsiais ir sausa mėsa, nes ugnies kurti negalima. Mes čia atvykome slaptai, tad pasistenkime slaptai iš čia ir pasišalinti. Laimė, mus dengia migla.

Būrys sustojo prie medžių guoto. Laikydamiesi geografo priesako, visi tylomis sausai užkando; netrukus keliautojai, nuvarginti penkiolikos mylių žygio, kietai miegojo.

Dešimtas skyrius
TAUTINĖ UPĖ

Kitą rytą, saulei tekant, viršum upės niūksojo gana tirštas rūkas. Dalis garų, kurių buvo prisotintas oras, nuo rytmečio vėsos sutirštėjo ir lyg storas debesis apgaubė visą vandens pa-

viršių. Tačiau pakilusios saulės spinduliai veikiai prasiskverbė pro ūkanas. Miglos ėmė sklaidytis, iš po jų uždangos pamažu išniro krantai, ir pagaliau visu savo rytmetiniu grožiu pasirodė ir Vaikato upė.

Toje vietoje, kur abi upės subėga į vieną, tarp jų vagų driekiasi ilgas, krūmokšnių apriestas, smailėjantis žemės liežuvis. Sraunus Vaipos vanduo dar ketvirtį mylios teka nesimaišydamas su lėtesne Vaikato srove; tačiau tyki ir galinga upė netrukus sutramdo audringąjį upokšnį ir ramiai neša jo vandenis kartu su savaisiais į platų Ramiojo vandenyno glėbį.

Išsisklaidžius rūkams, pasirodė laivelis, plaukiąs Vaikato upe aukštyn. Tai buvo septyniasdešimties pėdų ilgio, penkių pėdų pločio ir trijų pėdų gylio piroga, išskaptuota iš vieno čionykštės eglės – kahikateos kamieno, į viršų užriestu nelyginant Venecijos gondolos priekiu. Jos dugnas buvo išklotas sausais paparčiais. Aštuoniais irklais varoma piroga greitai skriejo vandens paviršiumi, o vienas vyras, sėdįs pačiame užpakalyje, trumpu plačiu irklu ją vairavo.

Tai buvo kokių keturiasdešimt penkerių metų Naujosios Zelandijos gyventojas – augalotas, plačiakrūtinis, raumeningas, stiprių rankų ir kojų. Iškila, gilių raukšlių išvagota jo kakta, veriantis žvilgsnis ir niauri veido išraiška kėlė baimę visiems.

Iš nepaprastai išdailintos ir smulkios tatuiruotės, kuri margino visą jo kūną ir veidą, galėjai spręsti, jog tai maorių vadas, ir netgi aukšto rango. Nuo ereliškos jo nosies šnervių į abi puses šakojosi dvi juodos spiralės, kurios, apsukusios gelsvas akis, jungėsi kaktoje ir smigo į vešlius plaukus. Lūpos, kurios prasiverdamos parodydavo dvi eiles akinamai baltų dantų, taip pat smakras buvo perdėm išraižyti simetriškais marginiais, o jų vingiai, įmantriai raitydamiesi, leidosi iki pat tvirtos krūtinės.

Aštuoniais irklais varoma piroga greitai skriejo vandens paviršiumi.

Tatuiruotė – pagal čiabuvius „moko“ – yra didelių nuopelnų ženklas. Šių garbingų marginių nusipelno tik tas, kuris pasižymi bent keliose kovose. Į ją neturi teisės nei vergai, nei paprasti žmonės. Žymius vadus visuomet galima atskirti iš dailių ir meistriškų tatuiruotės piešinių, dažniausiai vaizduojančių įvairius gyvūnus. Kai kurie vadai net po penketą kartų iškenčia gana skausmingą tatuiruotės operaciją. Juo žmogus čia garsesnis, juo jis daugiau „išpaišytas“.

Diumonas d'Urvilis gana išsamiai yra aprašęs šį įdomų paprotį. Jis teisingai nurodo, kad „moko“ turi tą pačią reikšmę kaip ir herbai, kuriais taip didžiuojasi kai kurios Europos aristokratų šeimos. Tačiau, priduria jis, tarp vienų ir kitų esama skirtumo: europiečių šeimos herbas dažnai rodo tik paties giminės įkūrėjo nuopelnus ir visiškai nieko nesako apie jo palikuonis; asmeniški Naujosios Zelandijos gyventojų herbai akivaizdžiai liudija, jog tie, kurie įgijo teisę juos nešioti, ne kartą įrodė ypatingą savo narsumą.

Reikia pasakyti, kad tatuiruotė, be visuotinės pagarbos, rodomos jos savininkui, teikia ir neginčijamą naudą: oda darosi žymiai storesnė ir ne tokia jautri nepalankioms oro permainoms bei nuolatiniam moskitų gylimui.

O dėl vado, kuris vairavo laivelį, tai iš pirmo žvilgsnio galėjai matyti, kad jis įžymus asmuo. Smailas albatroso kaulas – maorių tatuiruotojų įrankis – jau penktą kartą siaurais ir giliais brėžiais buvo išvagojęs jo veidą. Tatai aiškiai rodė ir visa išdidi jo laikysena. Ant pečių jis buvo užsimetęs platų apsiaustą, apsiuvinėtą šuns kailiu. Jo strėnjuostė dar buvo kruvina nuo paskutinių kovų. Nukarusiuose ausų speneliuose kabojo sunkūs žalio nefrito auskarai, o po kaklu – karoliai iš punamu – šventų akmenėlių, kurie, čiabuvių įsitikinimu, turi stebuklingą galią.

Per petį jis buvo persimetęs anglišką šautuvą, o pašonėje turėjo smaragdo spalvos patu patu – aštuoniolikos colių ilgio dviašmenį kirvį.

Priešais jį nejudėdami, it suakmenėję, sėdėjo devyni žemesnio rango kariai, bet taip pat gerai ginkluoti, ne mažiau rūsčios išvaizdos ir su tokiais pat apsiaustais. Kai kurie, matyt, buvo neseniai sužeisti. Jiems prie kojų gulėjo trys nuožmūs šunys. Aštuoni irklininkai atrodė esą vado tarnai ar vergai. Jie yrė kiek įkabindami, ir laivelis gana greitai plaukė prieš srovę, kuri, tiesa, čia buvo gana lėta.

Šios ilgos pirogos viduryje susispaudę sėdėjo dešimt belaisvių europiečių. Jų kojos buvo surištos, bet rankos laisvos.

Tai buvo Glenarvanas, ledi Elena, Merė Grant, Robertas, Paganelis, majoras, Džonas Menglas, Olbinetas ir abu jūreiviai.

Praėjusios dienos vakare mūsų keliautojų būrelis, paklydęs tirštame rūke, apsinakvojo pačiame vidury didelės čiabuvių stovyklos. Vidurnaktį čiabuviai užklupo juos miegančius, paėmė į nelaisvę, surišo, nugabeno į paupį ir susodino į laivelį. Iki šiol su belaisviais jie elgėsi gana padoriai, tačiau buvo aišku, kad bet koks pasipriešinimas betikslis. Jų ginklai ir šaudmenys pateko į laukinių rankas, ir jų pačių karabinų kulkomis kiekvienas bematant galėjo būti nudėtas vietoje.

Iš vieno kito angliško žodžio, kuriuos retkarčiais ištardavo kalbėdamiesi jų pagrobėjai, belaisviai suprato, jog čiabuvių būrius sumušė ir sunaikino britų kariuomenė, nuo kurios jie ir bėgo į Vaikato aukštupio rajonus. Maorių vado kariai atkakliai priešinosi, ir juos bemaž iki paskutinio išguldė keturiasdešimt antras anglų pulkas; vadas traukėsi į šalies gilumą, pasiryžęs iš giminių, gyvenančių paupio rajonuose, surinkti naują kariuomenę, o paskui susijungti su nenuga-

limuoju Viljamu Tomsonu, kuris atkakliai tebesigrūmė su krašto pavergėjais.

Šis vadas vadinosi Kai Kumu – baisus vardas, čiabuvių kalba reiškiąs „priešų rijikas“. Tai buvo bebaimis, narsus karys. O jo žiaurumas taip pat prilygo jo drąsai. Jis nepripažino jokio gailestingumo. Anglų kariai gerai žinojo Kai Kumu vardą, o Naujosios Zelandijos gubernatorius už jo galvą buvo paskyręs premiją.

Šis baisus smūgis ištiko Glenarvaną kaip tik tą akimirką, kai jis su savo kelionės draugais bemaž buvo pasiekęs Oklandą – uostą, iš kurio tikėjosi patekti tiesiog į Europą. O vis dėlto, žiūrint į šaltą ir ramų jo veidą, sunku būtų buvę atspėti, koks sielvartas slegia jo širdį. Sunkiais momentais, ištikus nelaimei, Glenarvanas įstengdavo susitvardyti ir nesugniužti. Jis gerai suprato, kad ir žmonai, ir kitiems kelionės draugams tiktai jis – vyras ir vadovas – turi rodyti tvirtumo pavyzdį; jis buvo pasiruošęs pats pirmas paaukoti savo gyvybę, jei tik jo mirtis galėtų išgelbėti draugus. Grėsmingo pavojaus akivaizdoje šiam drąsiam žmogui nė karto nekilo mintis, kad be reikalo jis ėmėsi to kilnaus sumanymo, kuris štai juos atvedė į laukinių kraštą.

O draugai taip pat buvo verti savo vadovo; jų pasiryžimas buvo toks pat kilnus, ir iš ramių bei išdidžių jų veidų visiškai negalėjai spręsti, kad jie pasirengę sutikti baisingą mirtį. Glenarvanui patarus, visi nusprendė čiabuviams rodyti išdidų abejingumą, nes tik tokiu būdu galima nusipelnyti šių žiaurių laukinių pagarbą. Visi laukiniai, o ypač maoriai, turi giliai įsišaknijusį savotišką žmogaus vertės pajautimą. Jie gerbia kiekvieną, kuris drąsiai ir šaltakraujiškai sutinka bet kokį pavojų. Glenarvanas žinojo, kad tik šitokia laikysena ir gali priversti čiabuvius geriau su jais elgtis.

Nuo pat išvykimo iš stovyklos čiabuviai, nekalbūs kaip ir visi laukiniai, pasikeitė tarpusavy vos vienu kitu sakiniu. Tačiau iš tų keleto žodžių Glenarvanas suprato, kad jie gana gerai kalba angliškai. Jis nusprendė paklausti vadą, koks likimas laukia jo ir jo draugų. Kreipdamasis į Kai Kumu, jis tarė tvirtu balsu:

– Vade, kur mus veži?

Kai Kumu šaltai žvilgtelėjo į jį ir nieko neatsakė.

– Ką manai su mumis daryti?

Kai Kumu akys sužaibavo, ir jis oriai tarė:

– Jei tavo viengenčiai sutiks – apmainyti jus į mūsų belaisvius; jei atsisakys – nužudyti.

Glenarvanas daugiau neklausinėjo. Jo širdyje vėl įsižiebė vilties kibirkštėlė. Be abejo, kokie nors maorių kariuomenės vadai pateko į anglų rankas, ir sukilėliai buvo pasiryžę mainais juos susigrąžinti. Taigi belaisvių padėtis nebuvo visai beviltiška.

Tuo tarpu laivelis greitai čiuožė prieš srovę. Paganelis, kuris dėl savo būdo nepastovumo nuolat blaškėsi iš vieno kraštutinumo į kitą, dabar vėl visiškai nusiramino. Jam atrodė, kad nelaisvė netgi išeis jiems į naudą, nes maoriai be jokio vargo ir rūpesčių nugabens juos tiesiog į anglų postus. Nusprendęs, kad nebėra ko rūpintis, jis išsiėmė žemėlapį ir sekė pagal jį Vaikato tėkmę, vingiuojančią per šios provincijos lygumas ir slėnius.

Elena ir Merė, iš visų jėgų stengdamosi neparodyti siaubo, tyliai kalbėjosi su Glenarvanu, ir iš jų veidų nė įžvalgiausias stebėtojas nebūtų atspėjęs, kokiu nerimu virpa jų širdys.

Vaikatas yra Naujosios Zelandijos tautinė upė. Maoriai juo didžiuojasi ir myli jį, kaip vokiečiai – Reiną ar slavai – Dunojų. Ši dviejų šimtų mylių ilgio upė drėkina pačias derlingąsias šiaurinės salos sritis, pradedant Velingtono ir baigiant Oklando provincijomis. Jos vardu vadinasi visos paupyje gyvenančios

giminės, kurios, nesutramdomos ir nesutramdytos, vieningai sukilo prieš svetimšalius grobikus.

Šios upės vandenys dar beveik nebuvo matę europiečių laivų. Juos raižė kol kas tik čiabuvių pirogos. Labai nedaug buvo tokių drąsių turistų, kurie ryžosi keliauti šia šventa upe. Atrodo, kad prie Vaikato aukštupio šventvagiams europiečiams net prisiartinti neleidžiama.

Paganelis žinojo, kad čiabuviai garbina šią didžiąją salos arteriją. Žinojo, kad anglų ir vokiečių gamtininkai yra nuplaukę ja tiktai iki Vaikato ir Vaipos santakos. Kur tad gabena savo belaisvius Kai Kumu? Atspėti būtų buvę sunku, jei Paganelis staiga nebūtų atkreipęs dėmesio į žodį „Taupo", kurį kalbėdamiesi dažnai kartojo vadas ir jo kariai.

Jis pažvelgė į žemėlapį ir pastebėjo, kad šiuo vardu yra vadinamas didelis, geografiniuose metraščiuose dažnai minimas ežeras, tyvuliuojąs kalnuočiausioje salos dalyje, prie pat pietinės Oklando provincijos sienos. Kaip tiktai per šį ežerą teka Vaikato upė. Nuo santakos iki ežero turėjo būti maždaug šimtas dvidešimt mylių.

Kad laukiniai nesuprastų, Paganelis prancūziškai kreipėsi į Džoną Menglą, prašydamas jį nustatyti, kokiu greičiu plaukia piroga. Džonas atsakė, kad jos greitis – maždaug trys mylios per valandą.

– Vadinasi, – tarė geografas, – jeigu naktimis stovėsime, mūsų kelionė iki ežero truks apie keturias dienas.

– O kur išsidėstę anglų kariuomenės daliniai? – paklausė Glenarvanas.

– Sunku pasakyti, – atsakė Paganelis. – Bet karo veiksmai šiuo metu greičiausiai yra persimetę į Taranakio provinciją, ir anglų kariuomenė turėtų būti sutelkta ne per toli nuo ežero, priešingame kalnų šlaite, nes tenai – pats sukilimo židinys.

– Turėkime viltį, kad iš tiesų taip yra, – tarė ledi Elena.

Glenarvanas liūdnai pažvelgė į savo jauną žmoną ir į Merę Grant. Koks likimas laukia šių moterų, patekusių į žiaurių čiabuvių rankas, atsidūrusių laukinių šalies gilumoje, kur neįmanoma sulaukti jokios pagalbos? Tačiau Glenarvanas pastebėjo, kad Kai Kumu jį seka, ir, apsimetęs visiškai abejingu, nukreipė žvilgsnį į krantą: jis nenorėjo, kad laukinių vadas suprastų, jog viena iš belaisvių yra jo žmona.

Už pusmylio nuo santakos piroga nesustodama praplaukė pro buvusią karaliaus Potatau rezidenciją. Upėje nebuvo matyti jokio kito laivelio. Lūšnų griuvėsiai, riogsą upės krante, liudijo apie neseniai čia vykusius žiaurius mūšius. Atrodė, kad paupio kaimuose nebėra likę nė gyvos dvasios, kad upės pakrantės – visiškai tuščios. Liūdną tylą trikdė vien keletas vandens paukščių. Pirogos pabaidyta, sprukdavo tolyn taparunga – ilgakojis paukštis balta papilve, juodais sparnais ir raudonu snapu. Į praplaukiančius čiabuvius ramiai žiūrėjo kelių rūšių gervės: pelenų spalvos matuku, labai neguvios išvaizdos čionykščiai baubliai ir puikūs baltaplunksniai kotuku geltonais snapais bei juodomis kojomis. Kur statūs krantai rodė upę esant kiek gilesnę, didieji žuvininkai, maorių vadinami „kotare", gaudė mažučius ungurius, kurių devynios galybės knibžda visuose Naujosios Zelandijos vandenyse. Kur upės pakraščiai būdavo užgožti krūmų, ten, pirmųjų saulės spindulių pažadinti, prausėsi ir dabinosi išdidūs dudučiai ir sultoninės vištos. Visas šis sparnuočių pasaulis mėgavosi ramybe, įsiviešpatavusia čia po to, kai karas išvijo ar sunaikino vietinius žmones.

Šioje savo tėkmės dalyje plati Vaikato upė plaukia per dideles lygumas. Bet juo aukščiau, juo labiau aplinkinės kalvos ir kalnai siaurina slėnį, kuriame jos vandenys yra išsirausę sau

vagą. Už dešimties mylių nuo santakos Paganelio žemėlapyje buvo pažymėtas Kirikiriroa kaimas; piroga jį iš tikrųjų priplaukė. Tačiau Kai Kumu nesustojo. Jis įsakė pavalgydinti belaisvius jų pačių maistu, jo karių pagrobtu stovyklos užpuolimo metu. Jis pats, jo kariai ir vergai pasitenkino vietiniu maistu – žarijose keptomis valgomųjų paparčių šaknimis ir čionykštėmis bulvėmis, kurios plačiai auginamos abiejose salose. Jie nevartojo jokio gyvulinio maisto, o belaisvių valgoma rūkyta mėsa, rodės, jų visiškai neviliojo.

Trečią valandą dešiniajame krante iškilo virtinė kalnų – Pokaroa kalnagūbris, išvaizda primenąs apgriautą bastiono sieną. Ant kai kurių stačiabriaunių viršukalnių buvo matyti griuvėsiai maorių „pa“ – senovinių tvirtovių, kurias neprieinamose vietose statydavo Naujosios Zelandijos inžinieriai. Iš tolo jos panėšėjo į didelius erelių lizdus.

Saulė jau beveik leidosi, kai piroga sustojo prie kranto, sėte nusėto pemzos akmens gabalais, kurių daugybę ritina Vaikato upė, ištekanti iš vulkaninės kilmės kalnų. Čia augo keletas medžių, po kuriais atrodė būsią patogu įsirengti stovyklą. Kai Kumu įsakė išlaipinti į krantą belaisvius; vyrams liepė surišti rankas, o moteris – palikti visiškai laisvas. Visus juos susodino pačiame stovyklos viduryje. Aplinkui buvo sukurti laužai, kurie sudarė neprieinamą ugnies užtvarą.

Dar prieš vadui pranešant apie savo ketinimą išmainyti belaisvius į saviškius, Glenarvanas su Džonu Menglu jau svarstė, kaip ištrūkti iš maorių. Kadangi plaukiant upe pabėgti buvo neįmanoma, juodu nusprendė pamėginti laimę krante, postovio metu, kai bus tamsu.

Tačiau po to, kai Glenarvanas šį tą sužinojo iš maorių vado, atrodė būsią išmintingiau kol kas susilaikyti, apsišarvuoti kan-

trybe ir laukti. Jeigu juos išmainytų į maorius belaisvius, nereikėtų jėga ir ginklu veržtis iš laukinių nagų, o paskui bėgti per nepažįstamą kraštą. Žinoma, įvairios kliūtys gali mainų derybas užvilkinti arba visai sužlugdyti, bet vis dėlto geriau buvo palaukti, kol paaiškės jų rezultatai. Iš tiesų, ką galėtų padaryti dešimt beginklių europiečių prieš trisdešimt gerai ginkluotų čiabuvių? Be to, Glenarvanas buvo įsitikinęs, jog Kai Kumu giminė bus netekusi kokio žymaus vado, kurį ji žūtbūt nori išvaduoti iš nelaisvės. Ir jis neklydo.

Ryto metą laivelis nė kiek ne mažesniu greičiu vėl leidosi upe aukštyn. Dešimtą valandą jis trumpam sustojo prie žiočių mažo vingraus upeliuko – Pohaivenos, atitekančios į Vaikatą per dešiniosios jo pakrantės lygumas.

Čia prie Kai Kumu prisidėjo dar viena piroga, kurioje sėdėjo dešimt čiabuvių. Kariai trumpai pasisveikino, sušukdami vieni kitiems: „Aire maira!“ („Būkit sveiki!“), ir abu laiveliai kartu pajudėjo tolyn. Naujieji pakeleiviai, matyt, neseniai buvo kovęsi su anglų kariuomene. Tai rodė jų suplėšyti drabužiai, kruvini ginklai ir žaizdos, iš kurių tebesruveno kraujas. Kariai buvo tylūs, paniurę. Jie nekreipė nė mažiausio dėmesio į belaisvius europiečius – abejingumas, būdingas laukinių tautoms.

Vidurdienį vakaruose pasirodė Maungatotario viršūnės. Vaikato slėnis ėmė siaurėti. Čia upė, giliai įsispraudusi tarp kalnų, veržėsi žemyn upokšnio smarkumu. Bet stiprūs laukiniai, niūniuodami kažkokią ritmingą dainą, iš visų jėgų užgulė irklus, ir pirogos skrodė putojančią srovę ne mažesniu greičiu kaip pirmiau. Veikiai sraunuma buvo nugalėta, ir laiveliai vėl išplaukė į lėtą upės tėkmę, kuri čia kas mylią staigiais kampais kaitaliojo savo kryptį.

Pavakare Kai Kumu sustojo. Upės krantu stačiai aukštyn kilo priešakinių kalnyno gūbrių skardžiai. Krante buvo matyti

gal dvidešimt maorių, kurie taip pat atplaukė pirogomis ir rengėsi čia nakvoti. Po medžiais degė laužai. Jų vadas, tokio pat aukšto rango kaip ir Kai Kumu, oriu žingsniu išėjęs pasitikti atvykėlių, pasveikino Kai Kumu draugišku „šongui“, tai yra pasitrynė nosimis. Belaisviai buvo susodinti stovyklos viduryje ir labai akylai saugomi.

Kitą rytą pirogos vėl leidosi į ilgąją kelionę. Mažais intakais į upę išplaukdavo vis daugiau ir daugiau laivelių. Taip susitelkė apie šešiasdešimt karių, matyt, dalyvavusių paskutiniajame nepavykusiame žygyje prieš anglus ir pabėgusių į kalnuotus salos rajonus. Visi jie daugiau ar mažiau buvo nukentėję nuo priešo kulkų.

Protarpiais iš pirogų vilkstinės pasigirsdavo daina. Vienas čiabuvis užtraukdavo paslaptingąją „Pihe“ – patriotinę maorių giesmę, tautinį himną, šaukiantį visus viengenčius į kovą dėl laisvės:

Papa ra ti vati tidi
I dunga nei...

Sodrus ir skambus dainininko balsas nuaidėdavo kalnuose, o visi čiabuviai, mušdami kumštimis sau į krūtinę, kuri dundėjo it būgnas, po kiekvieno posmelio vienu balsu užtraukdavo karingą refreną. Paskui yrėjai iš visų jėgų paspausdavo irklus, ir pirogos, skrosdamos srovę, vėl skriedavo vandens paviršiumi.

Tą dieną belaisviai pamatė įdomų reiškinį. Apie ketvirtą valandą popiet laivelis, tvirtos vado rankos valdomas, nė kiek nesulėtinęs greičio, įplaukė į siaurą tarpeklį. Srovė, atsimušdama į daugybę pavojingų salelių, čia sukosi įnirtingais verpetais. Šis tarpeklis yra juo pavojingesnis, kad, apvirtus laiveliui, krante

išsigelbėti negalima. Kas išdrįstų kelti koją į kunkuliuojantį šių krantų dumblą, neišvengiamai žūtų.

Abiejuose upės krantuose tryško karštosios versmės, kurios jau nuo seno traukė visų keliautojų dėmesį. Dėl didelio kiekio geležies oksido krantų dumblas buvo ryškiai raudonas. Žmogaus koja čia nerastų nė pėdos tvirtos žemės. Oras buvo prisigėręs aitraus sieros kvapo. Nuodingi garai, kurie kilo iš dumblo burbulų, sproginėjančių nuo požeminių dujų spaudimo, buvo tiesiog nepakenčiami belaisviams, tuo tarpu čiabuviai, rodės, jų nė nejuto. Tačiau, nors garų kvapas buvo ir labai nemalonus, belaisviai negalėjo atsigėrėti nuostabiu krantų reginiu.

Staiga pirogos įnėrė į debesį: viršum upės vienas aukščiau kito niūksojo tirštų, skaisčiai baltų garų punduliai. Abiejuose krantuose buvo matyti šimtai geizerių; iš vienų vertėsi garų kamuoliai, iš kitų tryško verdančio vandens stulpai. Tai buvo toks įdomus ir žavus reginys, jog galėjai pamanyti, kad šitie fontanai ir kaskados – žmogaus rankų darbas. Rodės, kažkoks nematomas mechanikas reguliuoja šių versmių prasiveržimus. Su garais sumišę vandens purslai, saulės spindulių nušviesti, tviskėjo visomis vaivorykštės spalvomis.

Šioje vietoje Vaikato dugnas, požeminės ugnies veikiamas, nuolat juda ir banguoja. Kiek į rytus nuo čia, prie Rotorua ežero, šniokšdamos trykšta Rotomahanos ir Tetaratos karštosios versmės bei garų kaskados, kurias jau buvo aplankę keletas drąsių keliautojų. Šioje srityje yra gausybė geizerių, kraterių, sieros dujų versmių. Iš jų veržiasi visas požeminių dujų perteklius, kuris nespėja ištrūkti į laisvę pro dvi siaurutes angas – Tongarirą ir Vakarį, vienintelius veikiančius Naujosios Zelandijos ugnikalnius.

Dvi mylias pirogos plaukė per šituos garus, maudėsi šiltuose dūmuose, kurių kamuoliai vienas per kitą ritosi vandens pa-

viršiumi; paskui sieros dujų debesys išsisklaidė, ir grynas oras, padvelkęs nuo smarkios vandens srovės, iškart atgaivino slopstančias krūtines. Versmių ruožas baigėsi.

Stiprių laukinių iriamos pirogos iki vakaro nugalėjo dar dvi sraunumas – Hipapatuą ir Tamateą. Sutemus Kai Kumu sustojo jau už šimto mylių nuo Vaipos ir Vaikato santakos. Padariusi vingį į rytus, upė čia vėl sukosi į pietus, tiesiog Taupo ežero link.

Kitą rytą Paganelis, pažiūrėjęs į žemėlapį, dešiniajame krante atpažino Taubaros kalną, kurio viršūnė – trijų tūkstančių pėdų aukščio.

Vidurdienį visa laivelių vilkstinė praplatėjusia upe įplaukė į Taupo ežerą, ir čiabuviai, mojuodami rankomis, sveikino audeklo skiautę, vėjo plaikstomą viršum vienos trobelės stogo. Tai buvo jų tautinė vėliava.

Vienuoliktas skyrius
TAUPO EŽERAS

Dar priešistoriniais laikais šiaurinės salos viduryje, tarp vulkaninės kilmės uolų, įdubo žemės pluta ir atsirado dvidešimt penkių mylių ilgio ir dvidešimties mylių pločio giliausia praraja. Šis milžiniškas duburys pamažu prisipildė vandens, upokšniais paplūdusio nuo aplinkinių kalnų. Praraja virto ežeru, kurio dugno iki šiol dar nėra pasiekęs joks svambalas.

Taip atsirado šis keistas Taupo ežeras, tyvuliuojąs tūkstančio dviejų šimtų penkiasdešimties pėdų aukštyje viršum jūros lygio, iš visų pusių apsuptas pustrečio tūkstančio pėdų aukščio kalnų. Vakaruose – aukštos stačios uolos, šiaurėje, kiek

atokiau, – keletas miškeliais apvainikuotų kalnų viršūnių; rytuose – plati pakrantės lyguma su vingiuojančiu keliu, nusėta pemzos akmenimis, iš tolo boluojančiais tarp retų krūmokšnių; pietuose – miško juosta, o už jos – ugnikalnių kūgiai, sudarą tarsi didingus rėmus šiam didžiuliam stovinčio vandens plotui, kuriame siautėjančios audros savo smarkumu galėtų lygintis su vandenyno ciklonais.

Visa ši sritis amžinai kunkuliuoja nelyginant milžiniškas katilas, pakabintas viršum požeminės liepsnos. Žemės paviršius nuolat dreba nuo viduje siaučiančios ugnies. Vienur kitur sunkiasi aukštyn karšti garai. Žemės pluta trūkinėja baisiais plyšiais tarsi per daug iškilęs pyragas, ir visas šis plokščiakalnis vieną gražią dieną, be abejo, prasmegtų požemio liepsnų sūkuriuose, jei gelmėje sukaustyti garai nerastų išėjimo pro Tongariro kraterį, esantį už dvylikos mylių nuo ežero.

Šis ugnikalnis, amžinai pasipuošęs liepsnos bei dūmų kamuoliais, iš visų pusių supamas mažesnių, taip pat ugnimi alsuojančių kalnelių, buvo puikiai matomas nuo šiaurinio ežero kranto. Tongariras, atrodo, yra tik viena šios srities kalnų sudėtingos sistemos grandis. Už jo, vidur plačios lygumos, stūkso devynių tūkstančių pėdų aukščio kalnas Ruapahu, kurio viršūnė dažnai slepiasi debesyse. Joks mirtingasis dar nėra pasiekęs šios neįkopiamos viršukalnės; žmogaus akis dar nėra žvelgusi į jos kraterio gelmes, nors Tongariro viršukalnes per pastaruosius dvidešimt metų yra matavę jau trys tyrinėtojai – Bidvilis, Daisonas ir visai neseniai Hochšteteris.

Apie šiuos ugnikalnius čiabuvių yra pasakojama keletas legendų, ir kitokiomis aplinkybėmis Paganelis nebūtų praleidęs progos supažindinti su jomis savo kelionės draugus. Jis būtų papasakojęs apie ginčą dėl moters, kadaise kilusį tarp Tongariro

ir Taranakio, kuris tada buvęs artimas jo kaimynas ir draugas. Tongariras, karštakošis kaip ir visi ugnikalniai, kartą labai įtūžęs ir smogęs Taranakiui. Sumuštas ir pažemintas Taranakis leidęsis bėgti Vanganio slėniu ir pakeliui pametęs du uolos luitus, atsidūręs prie pat jūros kranto, kur ir dabar vienišas stovi: tai Egmonto kalnas.

Tačiau Paganelis buvo visai nelinkęs pasakoti, o jo draugai – nenusiteikę klausyti. Jie tylomis stebėjo Taupo ežero šiaurės rytų krantą, į kurį juos atvedė apgaulingasis likimas.

Misijos, kurią tėvas Grasas kadaise įsteigė Pukavoje, vakariniame ežero krante, jau nebebuvo. Karas išvijo pastorių iš pagrindinio sukilimo rajono. Belaisviai čia buvo vieni kraujo ištroškusių maorių valioje – ir kaip tik toje salos dalyje, kur misionieriai niekad nebuvo įkėlę kojos.

Kai Kumu valtis, praplaukusi įlankėlę, iš kurios išteka Vaikato upė, aplenkė ilgą siaurą kyšulį ir sustojo rytinėje ežero pakrantėje – masyvaus Mangos kalno, turinčio aštuonis šimtus pėdų aukščio, pirmųjų gūbrių papėdėje. Čia traukėsi formiumo – puikių Naujosios Zelandijos linų laukai. Čiabuviai šį vertingą augalą vadina „harakeke“. Nė viena jo dalis nenueina niekais: iš žiedų gaunamas puikus medus, iš stiebo tąsi medžiaga, duodanti vašką ir krakmolą; ypač plačiai naudojami formiumo lapai: žali jie atstoja popierių, išdžiūvę – pintį ugniai skilti; išilgai supjaustyti, labai tinka virvėms, lynams vyti, tinklams regzti; išminti jie duoda pluoštą, iš kurio audžiami apklotai, apsiaustai, patiesalai, strėnjuostės, pinami dembliai. Raudonai ar juodai nudažyto audeklo drabužius dėvi elegantiškiausi maoriai.

Štai kodėl šie vertingi linai taip paplitę visoje Naujojoje Zelandijoje – jų galima matyti ir jūrų pakrantėse, ir paupiuose, ir paežerėse. Taupo krantai buvo perdėm apaugę jų gajais

krūmais. Jų stiebai, iškilę iš ilgų ir aštrių it kardo geležtė lapų raizgyno, buvo aplipę tamsiai raudonais kaip agavos žiedais. Mėgaudamiesi saldžiomis žiedų sultimis, ištisais būriais skraidė gražūs paukščiukai – nektarijos; jos paprastai ir gyvena tuose laukuose.

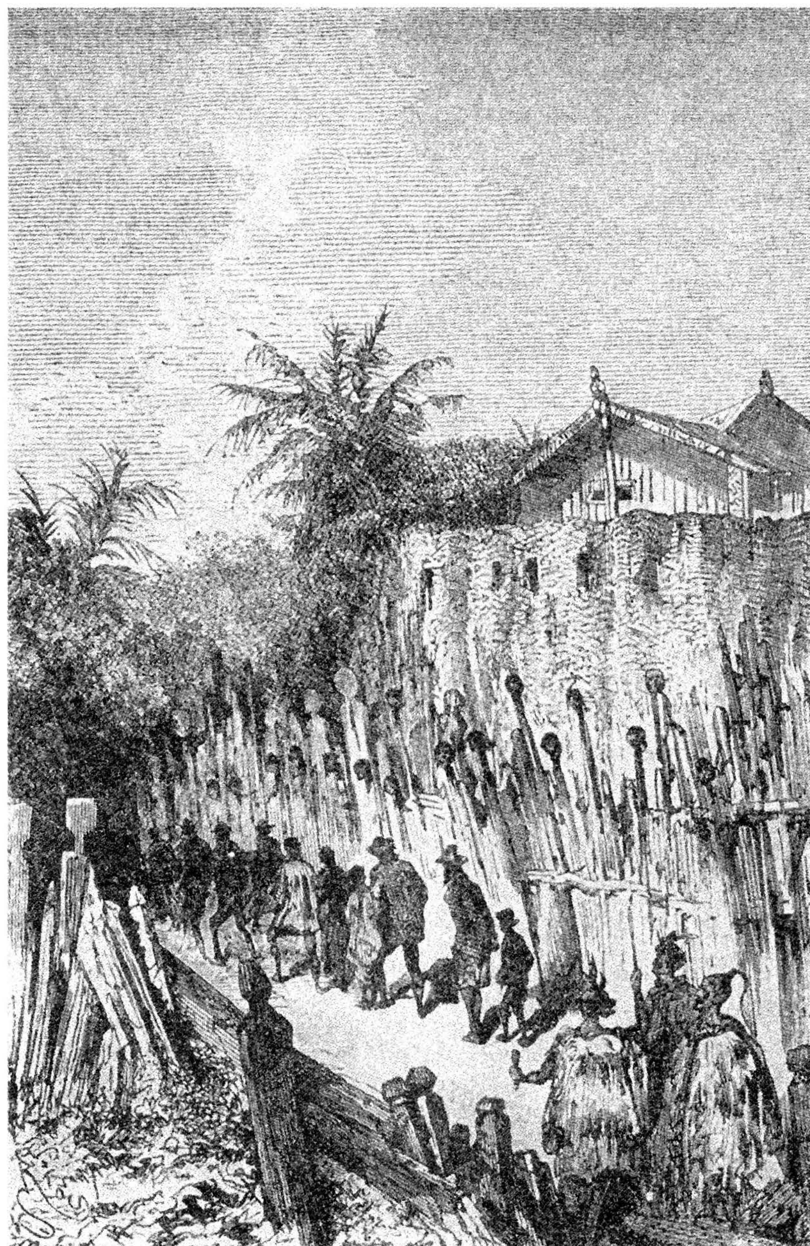
Ežere pulkais nardė juodos, žaliai ir pilkšvai margos antys, kurios yra čiabuvių prijaukintos.

Už ketvirčio mylios nuo kranto, ant stataus kalno, buvo matyti pa – neprieinamoje vietoje pastatyta maorių tvirtovė. Kariai išlaipino belaisvius, atrišo jiems rankas ir kojas ir nuvedė į tvirtovę. Takas ėjo per linų lauką, o toliau – per gražią giraitę. Čia augo kaikatea – medžiai stangriais lapais ir raudonomis uogomis; ti (botanikų vadinami *dracenas australis*), kurių viršūnės atžalos, kaip ir kai kurių rūšių palmių, yra valgomos; huju, iš kurių gaminami juodi dažai medžiagai dažyti. Žmonėms artinantis, į orą pakildavo čia pulkas didelių balandžių metalo atspalvio plunksnomis, čia ištisas debesis vietinių raudonskiauterių varnėnų.

Apsukę gana didelį vingį, Glenarvanas, ledi Elena, Merė Grant ir jų draugai pagaliau įžengė į pa.

Šią tvirtovę saugojo trys sienos: penkiolikos pėdų aukščio tvirtų stulpų tvora, eilė įkastų baslių ir rąstų siena su šaudymo spragomis. Pa viduje, gana plačioje ertmėje, stovėjo apie keturiasdešimt simetriškai išdėstytų maorių trobelių.

Einant į tvirtovės vidų, baisų įspūdį belaisviams padarė žmonių galvos, kuriomis buvo „papuošti“ antrojo aptvaro stulpai. Elena ir Merė nusigręžė – ne tiek iš siaubo, kiek iš pasibjaurėjimo. Tai buvo per karą užmuštų priešų vadų galvos. Geografas taip nusprendė, pamatęs tuščias jų akiduobes. Vadų akys, kaip ir visas kūnas, yra nugalėtojų suvalgomas.

Glenarvanas ir jo draugai pagaliau įžengė į pa.

Galvas čiabuviai preparuoja taip: išima smegenis, nulupa kiaušo odą, mažytėmis lentelėmis sutvirtina nosį, šnerves prikemša linų, užsiuva burną ir akių vokus, o paskui visą galvą trisdešimt valandų rūko krosnyje. Išrūkytos galvos nepaprastai ilgai laikosi negesdamos ir nesiraukšlėdamos. Tai puikiausi čiabuvių karų trofėjai.

Dažnai maoriai taip konservuoja ir savo vadų galvas, tiktai jų akys neišimamos iš duobių ir vokai paliekami nesusiūti. Čiabuviai su pasididžiavimu rodo šiuos palaikus; savo jaunus karius jie moko jais gėrėtis ir tam tikromis iškilmingomis apeigomis juos garbina.

Tačiau Kai Kumu tvirtovėje šį baisingąjį rinkinį sudarė tik priešų galvos. Be abejonės, maorių vado kolekcijoje buvo ir ne vieno anglo galva su tuščiomis duobėmis vietoj akių.

Kai Kumu trobelė, stovinti pa gale, plačios ir plynos aikštės pakraštyje, skyrėsi nuo kitų lūšnų didumu. Ji buvo pastatyta iš įkastų ir šakomis perpintų stulpų, iš vidaus išmuštų lininiais dembliais. Zelandiečių vadui visiškai pakako dvidešimties pėdų ilgio, penkiolikos pločio ir dešimties pėdų aukščio patalpos.

Trobelė teturėjo vieną angą, kurią dengė aukštyn atlošiamos durys, tankiai supintos iš kažkokio augalo plaušų. Stogo gegnių galus puošė drožinėtos figūros, o trobelės priekinė siena – „varepuni“ – kiekvieną lankytoją stebino įdomiu raizginiu išpjaustinėtų ornamentų – simbolinių figūrų, pabaisų, lapų ir šakų pynučių. Tai buvo čiabuvių dailininkų darbas.

Plūktinė asla trobelės viduje buvo puse pėdos aukščiau žemės paviršiaus. Lovas atstojo patiestos plačios nendrių pynės ir sausų paparčių čiužiniai, užkloti dembliais, nupintais iš ilgų ir lanksčių tifos lapų. Vidurasly buvo ugniakuras – krūva akmenų su duobe viduryje; skylė stoge atstojo kaminą. Kai trobelėje pri-

sirinkdavo daug dūmų, jie imdavo palengva kilti pro šią angą aukštyn. Sienos iš vidaus buvo visiškai juodos nuo suodžių.

Šalia trobelės stovėjo sandėliai, kuriuose vadas laikė savo linų derlių, batatų, valgomųjų paparčių atsargas. Čia pat buvo ir krosnys; jose ant įkaitintų akmenų yra kepami šie maisto produktai. Kiek toliau nedideliuose garduose buvo užtvertos kiaulės ir ožkos – kapitono Kuko atvežtų gyvulių palikuonys. Ieškodami maisto, aplinkui zujo alkani šunys. Matyt, maoriai nelabai rūpinosi šiais gyvūnais, nors ir mito jų mėsa.

Glenarvanas ir jo kelionės draugai stebėjo visą šį vaizdą, stovėdami prie vienos tuščios trobelės ir laukdami vado įsakymo. Juos apspito gauja senų moterų. Tos raganos, urgzdamos ir kažką rėkaudamos, grūmojo jiems kumščiais. Iš kai kurių padrikų angliškų žodžių galima buvo aiškiai suprasti, kad jos reikalauja nedelsiant susidoroti su belaisviais.

Girdint senių riksmus ir grasinimus, ledi Elenai drebėjo širdis, nors ji ir dėjosi rami. Ši drąsi moteris kiek įstengdama tvardėsi, kad neišmuštų iš pusiausvyros Glenarvano. Vargšė Merė vos nealpo, ir Džonas Menglas laikė ją, pasiryžęs ir gyvybę už ją paaukoti. Vyrus ši keiksmų kruša veikė nevienodai: vienų, pavyzdžiui, majoro, ji visiškai nejaudino, o kiti, ypač Paganelis, kaskart labiau erzinosi.

Glenarvanas, matydamas, kad senos raganos gali užpulti Eleną ir Merę, nuėjo tiesiai prie Kai Kumu ir, rodydamas į bjauriąsias senes, tarė jam:

– Nuvyk jas šalin!

Maorių vadas, netaręs nė žodžio, atidžiai pažiūrėjo į belaisvį ir, atsigręžęs į staugiančią gaują, vienu rankos mostu ją nutildė. Glenarvanas atsidėkodamas nusilenkė jam ir lėtu, tvirtu žingsniu grįžo prie savųjų būrelio.

Pa aikštėje tuo tarpu susirinko koks šimtas čiabuvių – jaunuolių, vyrų ir senių. Vieni niūriai tylėjo, laukdami Kai Kumu įsakymų, o kiti nesivaržydami liejo širdies skausmą, viešai raudodami giminių ir draugų, žuvusių paskutinėse kovose.

Iš visų paežerės giminių vadų, kurie, Viljamo Tomsono šaukiami, sukilo prieš atėjūnus, grįžo tik vienas Kai Kumu. Jis pirmas pranešė savo giminei apie pralaimėjimą, sukilėlių patirtą Vaikato žemupio slėniuose. Iš dviejų šimtų karių, kuriuos jis vedė į kovą gimtosios žemės ginti, grįžo tik penkiasdešimt. Kiti arba pateko į nelaisvę grobikams, arba krito kovos lauke ir jau niekuomet nebegrįš į savo protėvių šalį...

Štai kodėl, grįžus Kai Kumu, visame kaime kilo toks didelis nusiminimas. Gandas apie pralaimėjimą dar nebuvo pasiekęs tvirtovės, ir ši liūdna žinia čiabuviams buvo kaip perkūnas iš giedro dangaus.

Savo sielvartą laukiniai visados išreiškia veiksmais. Taip buvo ir šį kartą: mirusiųjų karių giminės ir draugai, ypač moterys, aštriais kiaukutais ėmė raižyti sau veidus ir pečius. Kraujas bėgo srovėmis ir mišo su ašaromis. Kieno sielvartas buvo didesnis, tas giliau pjaustėsi veidą. Nelaimingos moterys, aptekusios krauju ir kone pamišusios iš skausmo, atrodė pasibaisėtinai.

Čiabuvių širdgėlai buvo dar viena, jų akimis žiūrint, labai svarbi priežastis: jie ne tiktai nebematys gyvų savo artimųjų ar bičiulių, bet nė jų kaulų negalės palaidoti bendrame šeimos kape. Maoriai tiki, jog tik tas gali būti laimingas pomirtiniame gyvenime, kieno palaikus – ne trūnijantį kūną, o kaulus – saugo jo artimieji. Kaulai yra rūpestingai nuvalomi, apskutinėjami, nužvilginami, net nulakuojami ir pagaliau sudedami į „udupą“ – šlovės namus. Šie kapai papuošiami medžio statulomis, kuriose kruopščiausiai išpiešiama velionio tatuiruotė. O dabar

štai kapai liks tušti, religinės apeigos bus neatliktos, ir mirusiųjų kaulai, netgi laukinių šunų valkiojami, boluos nepalaidoti mūšio lauke.

Raudos ir vaitojimai darėsi vis baisesni. Dabar ne vien moterys, bet ir vyrai grūmojo ir siuntė prakeiksmus europiečiams. Plūsdami belaisvius, jie kaskart grėsmingiau mojavo rankomis. Rodės, minia tuoj puls ir atkeršys jiems už savo skriaudas.

Bijodamas, kad įtūžę valdiniai nepaverstų niekais jo planų, Kai Kumu liepė belaisvius nuvesti į šventyklą kitame tvirtovės gale, aikštės pakraštyje, ant labai stataus kranto. Ši trobelė rėmėsi į šimto pėdų aukščio uolą, kurios status skardis buvo nelyginant visos tvirtovės siena. Šiame šventame namelyje, čiabuvių vadinamame Vare Atua, žyniai, arba „arikiai", skelbė zelandiečiams savo mokslą apie vieną dievą trijuose asmenyse – tėvą, sūnų ir paukštį, arba dvasią. Erdvioje, gerai uždarytoje trobelėje buvo sukrauta daug puikaus šventinto maisto, kurį savo žynių burnomis valgo Maoui Ranga Rangis – Naujosios Zelandijos gyventojų dievas.

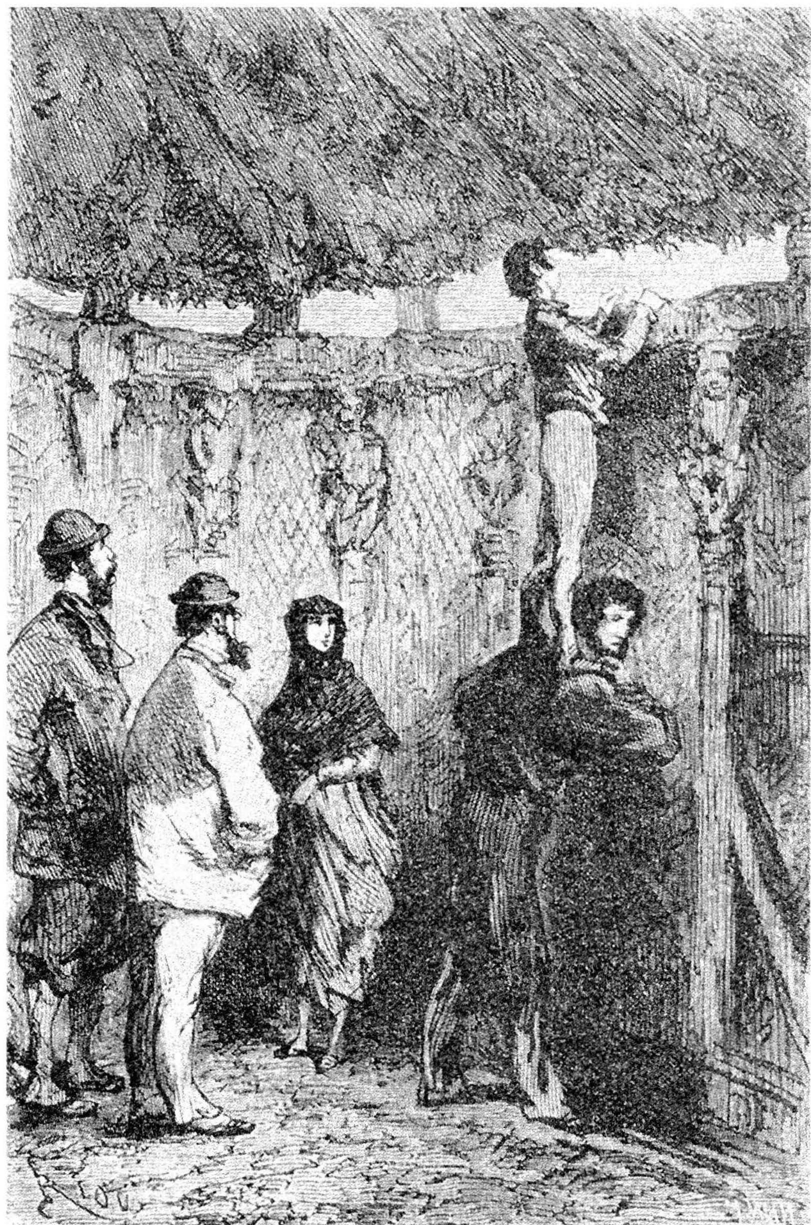
Belaisviai, bent trumpam laikui išgelbėti nuo įsiutusių čiabuvių, sugulė ant lininių patiesalų, išklotų šventykloje.

Ledi Elenos ištvermė baigėsi, ir ji bejėgė krito savo vyrui ant krūtinės. Glenarvanas, ją apkabinęs, šnibždėjo:

– Drąsos, mano brangioji, drąsos! Nieko blogo mums neatsitiks!

Kai tik belaisviai buvo uždaryti, Robertas pasilypėjo Vilsonui ant pečių ir iškišo galvą pro plyšį, paliktą tarp stogo ir sienų, nukabinėtų amuletų vėriniais. Pro plyšį jis galėjo matyti visą tvirtovę, iki pat Kai Kumu trobelės.

– Jie susirinko aplinkui... – tyliai tarė Robertas. – Mostaguoja rankomis... šūkčioja... Kai Kumu nori kalbėti...

Robertas pasilypėjo Vilsonui ant pečių ir iškišo galvą pro plyšį.

Berniukas valandėlę patylėjo.

– Kai Kumu kalba... Laukiniai nutilo... Visi klauso...

– Matyt, vadui mes galime būti naudingi, – tarė majoras, – ir dėl to jisai mus globoja. Jis nori išmainyti mus į kitus giminės vadus, patekusius į nelaisvę. Bet ar sutiks su tuo jo kariai?

– Taip... jie klauso... – vėl pradėjo pasakoti Robertas. – Jie skirstosi... Vieni grįžta į savo trobeles... Kiti visai palieka tvirtovę...

– Iš tikrųjų? – sušuko majoras.

– Taip, pone Maknabsai, – atsakė Robertas. – Kai Kumu pasiliko vienas su kariais, kurie čia atplaukė jo laiveliu... O! Vienas eina mūsų trobelės link...

– Lipk žemyn, Robertai, – paliepė Glenarvanas.

Tą akimirką ledi Elena pakilo ir stvėrė vyro ranką.

– Edvardai, – tarė ji tvirtu balsu, – nei Merė, nei aš neturime gyvos patekti į nagus šiems laukiniams!

Tai pasakiusi, ji padavė Glenarvanui užtaisytą revolverį.

– Ginklas! – sušuko Glenarvanas, ir jo akys sublizgėjo.

– Taip, maoriai turbūt nekrato belaisvių moterų. Bet šis ginklas – tik mums Edvardai, o ne jiems!

– Glenarvanai, – greitai tarė Maknabsas, – slėpkite revolverį! Dar ne laikas...

Šis greitai užsikišo ginklą už drabužių. Pintinis užtiesalas, atstojęs trobelės duris, pasikėlė, ir įėjo čiabuvis.

Jis davė ženklą belaisviams sekti paskui jį. Glenarvanas ir jo draugai, susiglaudę mažu būreliu, perėjo aikštę ir sustojo prieš Kai Kumu.

Aplink vadą buvo susirinkę žymiausi giminės kariai, tarp jų ir tasai maoris, kurio piroga prisidėjo prie Kai Kumu ties Pochainenos upelio žiotimis. Tai buvo gal keturiasdešimties metų

vyras, stiprus, nuožmaus ir niauraus veido. Jis vadinosi Kara Tetė, tai yra „karštuolis“. Kai Kumu elgėsi su juo gana pagarbiai, o iš puikios jo tatuiruotės buvo galima spręsti, kad giminėje jis užima gana aukštą vietą. Tačiau akylas stebėtojas būtų įžvelgęs, jog šiuodu vadai slapta varžosi. Majoras pastebėjo, kad Kara Tetės įtakingumas nepatinka Kai Kumu. Abu jie vadovavo didelėms giminėms, gyvenančioms Vaikato pakrantėse, ir turėjo vienodą galią. Užtat ir šio pokalbio metu Kai Kumu akyse slypėjo gili neapykanta, nors jo lūpos ir šypsojosi.

Kai Kumu paklausė Glenarvaną:

– Tu anglas?

– Taip, – nedvejodamas atsakė šis, nes žinojo, kad anglus maorių vadui lengviau apmainyti.

– O tavo draugai? – klausė toliau Kai Kumu.

– Taip pat anglai. Mes esame keliautojai ir į jūsų žemę patekome sudužus mūsų laivui. Žinok, kad mes nedalyvavome kare.

– Nesvarbu! – šiurkščiai pertraukė Kara Tetė. – Visi anglai – mūsų priešai. Taviškiai pagrobė mūsų salą! Jie atėmė mūsų žemes ir sudegino mūsų kaimus!

– Jie elgiasi neteisingai, – tvirtai atsakė Glenarvanas. – Tai sakau ne todėl, kad esu tavo valioje, o todėl, kad taip esu įsitikinęs.

– Klausyk, – vėl prabilo Kai Kumu. – Tohonga, didysis Nui Atua* žynys, yra patekęs į tavo brolių rankas. Jis pakekų** belaisvis. Mūsų dievas įsakė mums išpirkti jį iš nelaisvės. Aš mielai išplėščiau tavo širdį ir amžiams pakabinčiau tavo ir tavo draugų galvas prie šios tvoros stulpų! Bet Nui Atua tarė savo žodį.

---

* Naujosios Zelandijos dievas. (Aut. past.)

** Europiečių. (Aut. past.)

Kai Kumu iki šiol valdėsi, bet, tardamas paskutinius žodžius, visas ėmė drebėti iš pykčio, ir jo veidas įgavo kažkokio nesutramdomo žiaurumo išraišką.

Kiek patylėjęs, jis klausė jau ramesniu balsu:

– Kaip manai, ar anglai sutiks mainyti mūsų Tohongą į tave?

Glenarvanas, nesiryždamas atsakyti, atidžiai stebėjo maorių vadą.

– Nežinau, – atsakė jis, valandėlę patylėjęs.

– Atsakyk, – varė toliau Kai Kumu. – Ar tavo gyvybė verta mūsų Tohongos gyvybės?

– Ne, – atsakė Glenarvanas. – Aš nesu nei vadas, nei kunigas.

Paganelį šis atsakymas apstulbino, ir jis, išplėtęs akis, pažiūrėjo į Glenarvaną.

Kai Kumu taip pat atrodė nustebęs.

– Vadinasi, tu abejoji? – paklausė jis.

– Nežinau, – pakartojo Glenarvanas.

– Jūsiškiai nepriims tavęs mainais už mūsų Tohongą?

– Manęs vieno – ne, – atsakė Glenarvanas. – Mus visus – galbūt.

– Maoriai maino tik galvą už galvą, – tarė Kai Kumu.

– Pirmiausia pasiūlyk už savo žynį šias moteris, – tarė Glenarvanas, rodydamas Eleną ir Merę.

Ledi Elena buvo bepuolanti prie savo vyro, bet majoras ją sulaikė.

– Šios moterys, – kalbėjo Glenarvanas, pagarbiai nusilenkdamas Elenai ir Merei, – mūsų krašte yra labai įtakingos ir gerbiamos.

Vadas šaltai pažvelgė į belaisvį. Pikta šypsena iškreipė jo lūpas. Tačiau jis beregint vėl surimtėjo ir, matyt, vos suvaldydamas pyktį, atsakė:

– Tai tu tikiesi apgauti Kai Kumu melagingais žodžiais, prakeiktas europieti? Manai, kad Kai Kumu akys nemoka skaityti žmonių širdžių?

Ir, rodydamas į ledi Eleną, tarė:

– Tai tavo žmona!

– Ne, mano! – suriko Kara Tetė.

Ir, praskyręs belaisvius, vadas uždėjo ranką ledi Elenai ant peties. Vargšė moteris išblyško ir klaikiu balsu sušuko:

– Edvardai!

Glenarvanas, netardamas nė žodžio, pakėlė ranką. Pokštelėjo šūvis. Kara Tetė krito negyvas.

Nuaidėjus šūviui, iš visų trobesių ėmė bėgti čiabuviai. Vienu akimirksniu jie užplūdo aikštę. Šimtai kumščių pakilo virš nelaimingųjų belaisvių galvų. Iš Glenarvano rankos tuoj išplėšė revolverį.

Kai Kumu kažkaip keistai pažiūrėjo į Glenarvaną, paskui, viena ranka gindamas žudiką nuo savo viengenčių, antrąją jis ištiesė į minią, kuri jau veržėsi artyn prie belaisvių.

Griausmingu balsu, kuris nustelbė minios triukšmą, jis suriko:

– Tabu! Tabu!

Išgirdusi šį žodį, minia iškart sustojo. Antgamtinė šio žodžio jėga apsaugojo Glenarvaną ir jo draugus nuo baisios mirties.

Netrukus belaisvius vėl nuvedė į šventyklą, kuri jiems atstojo kalėjimą. Tačiau su jais nebebuvo Roberto Granto ir Žako Paganelio.

Dvyliktas skyrius
MAORIŲ VADO LAIDOTUVĖS

Kai Kumu, kaip dažnai pasitaiko Naujojoje Zelandijoje, buvo ne tik giminės vadas, bet ir jos arikis. Kaip žynys, jis turėjo teisę žmonėms ar daiktams uždėti draudžiamąjį tabu.

Tabu – religinis paprotys, užtinkamas visose polineziečių tautose: tai uždraudimas paliesti kurį nors daiktą ar žmogų. Pagal maorių religiją kiekvienas, kieno šventvagiška ranka pasikėsins į daiktą, kuriam paskelbtas tabu, užsirūstinusio dievo bus nubaustas mirtimi. O tokiu atveju, kada dievas neskuba atkeršyti už jo įžeidimą, bausmę nedelsdami įvykdo žyniai.

Vadai tabu naudoja daugiausia politiniais tikslais, bet dažnai griebiasi jo ir šiaip įvairiomis aplinkybėmis kasdieniame giminės gyvenime. Pavyzdžiui, maoris keletą dienų yra paskelbiamas neliečiamu, kai jis nusikerpa plaukus, kai baigia tatuiruotis, kai statosi namą ar darosi pirogą, kai suserga mirtina liga, kai miršta. Jei kyla pavojus, kad dėl beatodairiškos žūklės gali visiškai išnykti žuvys arba gali būti nuniokoti dar neužaugusių batatų sodiniai, – upė ir laukai apsaugomi draudžiamuoju tabu. Jei vadas nori atsikratyti įkyrių lankytojų, savo trobelei uždeda tabu; jeigu, atplaukus svetimšalių laivui, vadui naudingiau, kad viengenčiai nekliudytų jo deryboms su jūreiviais, jis skelbia laivui tabu; norėdamas izoliuoti europietį pirklį, kuo nors jam neįtikusį, jis taip pat griebiasi tabu. Tokiais atvejais tabu yra nelyginant senovinis karalių veto*.

Daiktą, kuriam paskelbtas tabu, liesti rankomis griežčiausiai draudžiama. Kartais žynys tam tikram laikui uždeda tabu ku-

* Veto – draudžiu (lot.).

rio nors nusikaltusio čiabuvio maistui. Jei nusikaltėlis turtingas, jam gali patarnauti vergai ir maistą, kurio jis neturi teisės paimti rankomis, įdėti jam į burną; jei jis neturtingas, jam belieka tik graibyti maistą burna. Taip tabu paverčia jį gyvuliu.

Žodžiu, šis keistas paprotys reguliuoja ir tvarko visą visuomeninį gyvenimą. Tai nuolatinis dievybės kišimasis į pačius smulkiausius žmonių reikalus. Tabu turi įstatymo galią. Galima net sakyti, kad visą čiabuvių kodeksą, nuo amžių įsigalėjusį ir neliečiamą, sudaro tabu, lydįs žmogų kiekviename žingsnyje.

Tabu, kurį vadas paskelbė belaisviams, uždarytiems šventykloje, turėjo apsaugoti juos nuo įtūžusios giminės keršto. Kai kurie čiabuviai, Kai Kumu draugai ir šalininkai, beregint paklausė vado balso ir paėmė belaisvius savo globon.

Vis dėlto Glenarvanas neapgaudinėjo savęs gražiomis viltimis: tik savo mirtimi jis galėjo atpirkti vado nužudymą. O laukinėse tautose pasmerktasis yra nužudomas tiktai po ilgų kankinimų. Tad Glenarvanas ir ruošėsi kančioms, kurios turėjo išpirkti nusikaltimą, jo įvykdytą teisėto pykčio akimirksnį. Bet jis tikėjosi, kad Kai Kumu bausmė tepalies jį vieną.

Galima įsivaizduoti, kokia baisi buvo jam ir jo draugams ši naktis! Sunku rasti žodžių jų kančioms ir nerimui aprašyti. Vargšas Robertas ir šaunusis Paganelis buvo dingę. Nebuvo ko nė abejoti, koks juos ištiko likimas. Aišku, juodu žuvo kaip pirmosios čiabuvių keršto aukos. Niekas nesitikėjo, kad jie būtų išsigelbėję, net ir Maknabsas, kuris niekad neprarasdavo vilties. Džonas Menglas tiesiog iš galvos ėjo matydamas, koks sielvartas apėmė Merę Grant, netekus brolio. Glenarvanas mąstė apie Eleną, pasiryžusią verčiau mirti nuo jo rankos, negu būti laukinių kankinamai ar patekti į jų vergiją. Ar užteks jam drąsos įvykdyti jos baisųjį prašymą?

„O kokią mes turime teisę atimti gyvybę Merei?“ – mąstė Džonas, ir širdis jam plyšo iš skausmo.

Pabėgti buvo neįmanoma. Šventyklos duris sergėjo dešimt karių, apsiginklavusių iki pat dantų.

Išaušo vasario 13-osios rytas. Niekas iš čiabuvių nebandė nė artintis prie neliečiamųjų belaisvių. Trobelėje buvo pakankamai maisto, tačiau nelaimingieji jo beveik nė neragavo. Nusiminimas buvo stipresnis už alkį. Taip praėjo diena, neatnešusi jokios permainos, jokių vilčių. Nušauto vado laidotuvių valanda, be abejo, turės sutapti su jų kankinimų pradžia.

Glenarvanas neabejojo, kad Kai Kumu dabar nė negalvoja apie jų iškeitimą, bet majoras dar nebuvo praradęs paskutinės vilties.

– Ką gali žinoti, – kalbėjo jis, priminęs Glenarvanui, kokį įspūdį vadui padarė Kara Tetės mirtis. – Gal Kai Kumu širdies gilumoje yra jums dėkingas?

Tačiau Maknabso samprotavimai Glenarvano neįtikino. Antroji diena taip pat praėjo ramiai, ir nebuvo matyti, kad kankinimams jau pasiruošta.

Bausmė buvo vilkinama štai kodėl. Maoriai tiki, kad žmogaus siela dar tris dienas po mirties nepalieka kūno. Užtat ir lavoną jie laiko tris paras nelaidotą. Ilgos šermenys buvo ir šį kartą. Iki vasario 15-os dienos visas pa atrodė kaip išmiręs; Džonas Menglas, pasilypėjęs Vilsonui ant pečių, dažnai žvalgėsi po visą tvirtovę, tačiau nematė nė gyvos dvasios. Tik sargybiniai, budriai saugantys kalinius, protarpiais pasikeisdavo prie šventyklos durų.

Bet trečiąją dieną atsidarė visų lūšnų durys, ir keletas šimtų maorių – vyrų, moterų ir vaikų, – tylūs ir niūrūs, susirinko tvirtovės aikštėje.

Kai Kumu, lydimas žymiausiųjų giminės vadų, iš savo trobelės nuėjo į aikštės vidurį ir atsistojo ant nedidelės pakylos. Jį pusračiu apsupo čiabuvių minia. Viešpatavo giliausia tyla.

Kai Kumu davė ženklą, ir vienas karys nuėjo šventyklos link.

– Atmink, ką sakiau! – tarė ledi Elena vyrui.

Glenarvanas prispaudė ją prie krūtinės. Tuo tarpu Merė priėjo prie Džono Menglo.

– Jei misteris Glenarvanas ir jo žmona mano, – tarė ji, – kad vyras, gelbėdamas žmoną nuo gėdos ir kančių, gali ją nužudyti, jie sutiks ir su tuo, kad sužadėtinė, nelaukdama gėdingo likimo, taip pat turi mirti nuo savo sužadėtinio rankos. Džonai, šią lemtingą akimirką aš klausiu jus: ar savo širdy nevadinate manęs savo sužadėtine? Mielas Džonai, ar galiu laukti iš jūsų to paties, ko laukia ledi Elena iš misterio Glenarvano?

– Mere! – sušuko jaunasis kapitonas, pakvaitęs iš nusiminimo. – O brangioji Mere...

Jis nespėjo atsakyti. Durys pasikėlė, ir sargybiniai išvedė belaisvius iš šventyklos. Abi moterys nuolankiai atsidavė savo likimui. Vyrai dėjosi ramūs ir nežmoniškomis valios pastangomis slėpė siaubą.

Juos atvedė prieš zelandiečių vadą. Tuoj pat prasidėjo teismas.

– Tu nužudei Kara Tetę? – paklausė Kai Kumu Glenarvaną.

– Taip, – atsakė šis.

– Rytoj, saulei tekant, tu mirsi.

– Aš vienas? – paklausė Glenarvanas smarkiai plakančia širdimi.

– O, kad Tohongos gyvybė mums nebūtų brangesnė už visų jūsų! – sušuko Kai Kumu, ir nuožmiame jo žvilgsnyje aiškiai buvo matyti nusivylimas.

Tuo metu laukinių minia kažko subruzdo. Glenarvanas greitai apsidairė. Minia prasiskyrė ir praleido karį, visą suplukusį, vos bestovintį ant kojų.

Kai Kumu, išvydęs karį, kreipėsi į jį angliškai, matyt, norėdamas, kad suprastų ir belaisviai:

– Tu iš pakekų stovyklos?

– Taip, – atsakė maoris.

– Tu matei Tohongą, patekusį į anglų nelaisvę?

– Mačiau.

– Jis gyvas?

– Jis mirė! Anglai jį sušaudė!

Glenarvano ir jo kelionės draugų likimas buvo nulemtas.

– Rytoj, – sušuko Kai Kumu, – saulei tekant, jūs visi mirsite!

Ledi Elena ir Merė dėkojo dangui, kad jos galės mirti kartu su savo draugais.

Belaisvių nebevedė atgal į šventyklą. Jie turėjo dalyvauti kruvinose vado laidotuvių apeigose. Sargybiniai pavedė juos kiek į šalį prie didžiulio kudi medžio. Pasilikę su belaisviais, jie nė sekundės neišleido jų iš akių. Kiti maoriai, paskendę liūdesyje, kaip to reikalavo apeigos, rodės, visai juos pamiršo.

Nuo Kara Tetės mirties buvo praėjusios trys dienos. Taigi velionio siela jau galutinai bus apleidusi savo trūnijančius palaikus. Prasidėjo apeigos.

Vado lavoną atnešė ir paguldė ant nedidelės pakylos tvirtovės viduryje. Jis buvo aprengtas prabangiais drabužiais ir įvyniotas į puikią lininę drobulę. Ant plunksnomis papuoštos jo galvos buvo uždėtas žalių lapų vainikas. Jo veidas, rankos ir krūtinė, įtrinti alyva, nerodė jokių puvimo žymių.

Prie pakylos atėjo velionio giminės ir draugai. Staiga, tarytum koks dirigentas būtų davęs ženklą pradėti gedulingą gies-

mę, visa minia choru prapliupo raudoti, klykti, vaitoti. Šiame nenutrūkstamame verksme aiškiai galėjai išskirti lėtą, gedulingą ritmą. Velionio artimieji daužė kumščiais sau galvas; giminaitės draskėsi nagais veidus ir liejo daugiau kraujo negu ašarų. Vargšės sąžiningai vykdė savo pareigą, nes to reikalavo laukinių papročiai. Tačiau mirusiojo sielai numaldyti nepakako vien verksmo: idant jo rūstybė nekristų ant gyvųjų viengenčių galvų, reikėjo aprūpinti jį aname gyvenime taip, kad jam nebūtų ko gailėtis šioje žemėje paliktos gerovės. Todėl ir Kara Tetės žmona turėjo lydėti savo vyrą į kapą. Nelaimingoji vis vien nebūtų sutikusi gyventi vyrui mirus. Toks buvo čiabuvių paprotys, ir Naujosios Zelandijos istorijoje tokių aukų galima rasti daugybę.

Atėjo ir vado žmona. Tai buvo dar jauna moteris. Sutaršyti palaidi plaukai dryksojo jai ant pečių. Nuo jos raudojimo ir klyksmo aidėjo visa tvirtovė. Pro nenutrūkstamą vaitojimą protarpiais buvo girdėti kažkokie nesuprantami žodžiai, gailūs skundai, padrikos sakinių nuotrupos – mirusiojo garbstymai. Pagaliau moteris išsitiesė ant žemės šalia pakylos ir, begalinio sielvarto pagauta, ėmė daužyti galvą į žemę.

Tą akimirką prie jos priėjo Kai Kumu. Nelaimingoji auka staiga pašoko ant kojų. Bet vadas tą pačią akimirką užsimojo didžiule kuoka, ir baisus smūgis partrenkė ją ant žemės. Ji krito negyva.

Aplinkui vėl pakilo neapsakomas riksmas. Šimtai rankų grūmojo belaisviams, kurie stovėjo sukrėsti šio siaubingo reginio. Bet nė vienas nepajudėjo iš vietos, nes laidotuvių apeigos dar nebuvo pasibaigusios.

Kara Tetės žmona iškeliavo paskui savo vyrą. Abiejų kūnai dabar gulėjo greta kits kito ant pakylos. Bet amžinajam gyvenimui velioniui buvo per maža ištikimosios žmonos. O kas juo-

dviem patarnaus danguje, pas Nui Atua, jeigu jų vergai pasiliks čia, žemėje?

Prie lavonų atvedė šešis mirusiojo vado tarnus. Tai buvo belaisviai, kuriuos negailestingieji karo įstatymai buvo pavertę vergais. Prie gyvos Kara Tetės galvos jie kentė baisų skurdą: nuolat stumdomi ir niekinami, pusbadžiu maitinami, be jokio poilsio jie vilko tikrą darbo gyvulių jungą; dabar, maorių įsitikinimu, jie turėjo vergauti savo ponams per amžius.

Nelaimingieji, matyt, nuolankiai sutiko savo likimą. Šiai aukai jie buvo iš anksto paruošti ir dabar neatrodė nustebę ar išsigandę. Jie stovėjo nesurištomis rankomis, pasiryžę mirti be jokio pasipriešinimo.

Be to, jų mirtis buvo greita, jų kančios – trumpos. Kankinimai buvo ruošiami vado mirties kaltininkams; o šie, stovėdami už dvidešimties žingsnių, sukosi į šalį nuo pasibaisėtino reginio, kurio klaikiausios scenos dar tik dabar turėjo prasidėti.

Šeši stiprūs kariai užsimojo kuokomis, ir aukos, apsipylusios krauju, išsitiesė ant žemės.

Tai buvo tarytum signalas baisiai žmogėdystės scenai.

Vergų lavonų nesaugo draudžiamasis tabu, kaip saugo, pavyzdžiui, vadų lavonus. Jie priklauso visai giminei. Tai nelyginant išmalda raudotojams. Todėl, vos tik atlikus auką, visa čiabuvių minia – vadai ir kariai, vyrai ir moterys, seniai ir vaikai – davė valią žvėriškam savo potraukiui ir puolė ant užmuštųjų vergų lavonų. Per trumpesnį laiką negu tai galima aprašyti, dar neatšalę kūnai buvo sudraskyti, supjaustyti ir išdalyti smulkiausiais gabaliukais. Iš dviejų šimtų maorių, dalyvavusių apeigose, kiekvienas gavo savo dalį žmogienos. Kilo ginčai, net muštynės dėl mažiausio kąsnio. Baisingos puotos dalyviai buvo kruvini nuo galvos iki kojų. Tai buvo tigrai, kurie, apkvaitę nuo įnirtimo, drasko savo auką.

Netrukus visoje tvirtovėje ėmė kilti laužų dūmai, ir pasklido kepamos mėsos kvapas.

Glenarvanas ir jo draugai, patys drebėdami iš baimės, stengėsi uždengti nuo vargšių moterų akių šį pasibjaurėtiną vaizdą. Dabar jie žinojo, kas laukia jų kitą rytą, suprato, kad tokia mirtis gali ateiti tik po žiaurių kančių. Siaubas jiems atėmė žadą.

Tuo tarpu prasidėjo laidotuvių šokiai. Stiprus gėrimas, pagamintas iš augalo, moksliškai vadinamo *piper excelsum,* visiškai apsvaigino laukinius. Jie jau nebebuvo panašūs į žmones. Belaisvius šiurpas krėtė, pagalvojus, kad štai laukiniai, galutinai apkvaitę ir pamiršę vado tabu, visa minia užgrius ant jų.

Bet Kai Kumu nepasidavė visuotiniam svaiguliui. Blaiviu protu jis sekė kruviną puotą ir po valandos, kai laukinių įkarštis jau ėmė vėsti, įsakė baigti laidotuvių apeigas.

Kara Tetės ir jo žmonos lavonai buvo pakelti nuo žemės, o jų kojos pagal vietinį paprotį prilenktos prie pat krūtinės. Dabar reikėjo juos palaidoti, tačiau tik laikinai – kol žemėje, sutrūnijus kūnams, liks vieni kaulai.

Udupos, tai yra kapo, vieta buvo parinkta už dviejų mylių nuo tvirtovės, dešiniajame ežero krante, nedidelio kalno, vardu Maunganamu, viršūnėje.

Ten ir reikėjo pernešti mirusiųjų palaikus. Sulenkti lavonai buvo perkelti ant dviejų labai primityvių neštuvų. Čia juos ne paguldė, o pasodino ir pririšo lianomis. Keturi kariai užsidėjo neštuvus ant pečių, ir didžiulė procesija, giedodama gedulingą giesmę, išlydėjo vadą į paskutinio poilsio vietą.

Belaisviai, kurie visą laiką buvo akylai saugomi, matė, kaip procesija dingo už pirmosios tvirtovės sienos. Paskui laukinių šauksmai ir giesmės atbalsis palengva susilpnėjo ir išnyko tolumoj.

Kokią pusę valandos laidotuvininkų nebuvo matyti – jie ėjo giliu slėniu. Paskui gedulinga eisena vėl pasirodė; ji slinko aukštyn vingiuojančiu kalnų takeliu. Ilga kolona, lėtai rangydamasi, šliaužė kalnu; iš tolo tai buvo išties pasakiškas reginys.

Procesija sustojo aštuonių šimtų pėdų aukštumoje, pačioje Maunganamu viršūnėje, kur buvo jau paruoštas Kara Tetės kapas.

Paprastas maoris tėra užkasamas į duobę, ant kurios užritama keletas akmenų. Bet galingam ir įtakingam vadui, kuris ateityje, galimas dalykas, bus garbinamas kaip dievas, giminė įrengia kapą, vertą didvyriškų jo žygių.

Udupa buvo aptverta rąstų tvora, o aplink duobę, kur turėjo ilsėtis mirusieji, stovėjo įkasti stulpai, išraižyti įvairiais piešiniais, nudažytais raudonai ochros dažais. Giminės nepamiršo, kad „vaidua" – mirusiojo vėlei – reikia tokio pat maisto kaip ir kūnui šiame žemiškajame gyvenime. Todėl už aptvaro buvo sukrauta gera maisto atsarga; buvo sudėti ir velionio ginklai bei drabužiai.

Taigi kapui nieko nebetrūko. Vyrą su žmona nuleido greta vienas kito į duobę ir, visai miniai vėl prapliupus raudoti, užkasė žemėmis, o kapą apklojo velėnomis.

Po to procesija tyliai grįžo atgal. Nuo šiol niekas, kas nenorėjo būti nubaustas mirtimi, neturėjo teisės lipti į Maunganamu kalną: jam buvo paskelbtas tabu, kaip ir Tongariro kalnui, kuriame ilsisi kaulai jų vado, žuvusio 1846 metais per žemės drebėjimą.

Tryliktas skyrius
PASKUTINĖS VALANDOS

Tuo metu, kai saulė leidosi už Tuhahua ir Puketapu kalnų, belaisvius vėl nuvedė į jų kalėjimą. Čia jie dar turėjo išsėdėti tol, kol pirmieji ryto spinduliai nušvies Vahičio kalnagūbrio viršūnes.

Pasiruošti mirčiai jiems beliko viena naktis. Nors ir labai visi buvo prislėgti, nors akyse tebestovėjo matyti šiurpūs vaizdai, vis dėlto sėdo kartu vakarieniauti.

– Turėsime įtempti visas jėgas, – tarė Glenarvanas, – ir drąsiai sutikti mirtį. Reikia parodyti šitiems laukiniams, kaip moka mirti europiečiai.

Po vakarienės ledi Elena garsiai sukalbėjo vakarinę maldą. Visi kelionės draugai, nusiėmę skrybėles, meldėsi kartu su ja.

Ar yra žmogus, kuris prieš mirtį neprisimintų Dievo?

Pasimeldę belaisviai apsikabino.

Merė Grant ir ledi Elena pasitraukė į nuošalų trobelės kampą ir atsigulė ant patiesalo. Miegas, kuris išvaduoja žmogų iš visų kančių, veikiai užmerkė jų akis. Nuovargio ir ilgos nemigos nukamuotos, jos apsikabinusios užmigo.

Tuomet Glenarvanas, pasivedęs draugus į šalį, tarė jiems:

– Brangūs draugai, ateina paskutinė mūsų gyvenimo valanda. Aš įsitikinęs, kad jūs sutiksite mirtį kaip tikri vyrai... Bet mirtis nuo laukinių rankos – ne paprasta mirtis: tai kančios, o gal ir išniekinimas... O su mumis dvi moterys...

Glenarvano balsas sudrebėjo. Jis nutilo, norėdamas sutramdyti susijaudinimą. Po valandėlės kalbėjo toliau:

– Džonai, – kreipėsi jis į jaunąjį kapitoną, – tu pažadėjai Merei tai, ką aš pažadėjau Elenai. Ką manai daryti?

– Esu pasiryžęs, – atsakė Džonas, – žūtbūt savo pažadą ištesėti.

– Taip, Džonai, bet mes juk neturime jokio ginklo.

– Štai ginklas, – atsakė Džonas, rodydamas durklą. – Aš išplėšiau jį iš Kara Tetės rankų tuo metu, kai jis parkrito negyvas po jūsų kojomis. Sere, sutarkime, kad pažadą, duotą jūsų žmonai ir Merei, įvykdys tasai, katram paskiau bus lemta mirti.

Po šių žodžių trobelėje stojo mirtina tyla. Ją pertraukė majoras:

– Mielieji, šį baisų nutarimą vykdykite tik pačią paskutinę akimirką. Aš visuomet patariu kiek galint vengti to, ko jau nebegalima atitaisyti.

– Aš kalbu ne apie mus, vyrus, – atsakė Glenarvanas. – Kad ir kokia baisi būtų mirtis, mes pasitiksime ją nedrebėdami. Ak, jeigu būtume vieni, ne kartą būčiau jus raginęs: „Mielieji. Bandykime prasilaužti! Pulkime laukinius!“ Bet jos... moterys...

Džonas pakėlė durų užtiesalą ir pažvelgė į aikštę. Šventyklą saugojo dvidešimt penki čiabuviai. Jie buvo susikūrę didelį laužą, ir baugūs jo liepsnos atspindžiai slankiojo nelygiu aikštės paviršiumi. Vieni laukiniai gulėjo išsitiesę ant žemės aplinkui laužą, kiti nejudėdami stovėjo netoli durų, ir jų siluetai ryškiai juodavo šviesiame liepsnos fone. Tačiau ir vieni, ir kiti bemaž nenuleido akių nuo jiems pavestos šventyklos durų.

Sakoma, kad kalinys visuomet turi daugiau šansų pabėgti, negu sargas – jį išsaugoti. Iš tiesų juk pirmasis yra daug labiau suinteresuotas sėkme negu antrasis. Pastarasis gali ir pamiršti, kad saugo, o pirmasis nė valandėlę nepamirš, kad yra saugomas. Belaisvis dažniau galvoja apie pabėgimą negu sargybinis apie tai, kaip sukliudyti jam pabėgti. Štai kodėl taip dažnai, kartais ir neįtikėtinais būdais, kaliniai ištrūksta į laisvę.

Tačiau šį kartą kalinius saugojo ne abejingi kalėjimo sargai, o neapykantos ir keršto kupini laukiniai. Belaisvius paliko nesurištus tik todėl, kad, vienintelę šventyklos angą saugant dvidešimt penkiems sargybiniams, tai buvo visiškai nereikalinga.

Viena trobelės siena rėmėsi į uolą, kuria šioje pusėje baigėsi pa. Prieiti prie jos buvo galima tik iš priekio siauru tvirtovės aikštės kyšuliu. Kitos dvi trobelės sienos buvo prie pat šimto pėdų gylio prarajos, kurios statmenais šonais nusileisti nebuvo įmanoma. Negalima pabėgti ir pro užpakalinę sieną, kuri rėmėsi į statų uolos skardį. Vienintelį išėjimą – siaurą kyšulį, kuris nelyginant tiltas jungė šventyklą su tvirtovės aikšte, saugojo maoriai. Glenarvanas, gal dvidešimt kartų atidžiai apžiūrėjęs kalėjimo sienas, turėjo pripažinti, kad pabėgti nėra jokios vilties.

Valanda po valandos slinko kankinanti naktis. Kalną apgaubė juoda tamsa, nes žvaigždes ir mėnulį dengė stori debesys. Protarpiais per tvirtovę siūbtelėdavo staigus vėjo šuoras. Tuomet subraškėdavo trobelės sienos, o laužas, oro traukos atgaivintas, plykstelėdavo smarkesne liepsna, kuri akimirksniui nušviesdavo šventyklos vidų ir grupę kalinių. Nelaimingieji buvo paskendę priešmirtiniuose apmąstymuose. Trobelėje viešpatavo kapų tyla.

Buvo jau gal ketvirta valanda ryto, kai iš už sienos, kuri rėmėsi į uolą, majoro ausį pasiekė lengvas krebždesys. Maknabsas iš pradžių nekreipė į jį dėmesio, bet paskui, girdėdamas, kad krebždesys netyla, ėmė klausytis. Kad geriau girdėtų, atsigulė ir priglaudė prie žemės ausį. Jam pasirodė, kad iš lauko pusės kažkas rausia žemę.

Tuo galutinai įsitikinęs, majoras prislinko prie Glenarvano ir Džono Menglo, pažadino juodu iš liūdno susimąstymo ir nusivedė prie sienos.

– Klausykite, – sušnibždėjo jis, davęs jiems ženklą pasilenkti prie žemės.

Dabar jau aiškiai buvo girdėti kasant. Užkabinti kažkokiu aštriu daiktu gugždėjo ir riedėjo akmenukai.

– Koks nors gyvulys rausiasi urvą, – tarė Džonas Menglas.

Glenarvanas sudavė sau per kaktą.

– O gal čia žmogus?

– Žmogus ar gyvulys – nesvarbu, – atsakė majoras, – o mums reikia veikti.

Priėjo Vilsonas ir Olbinetas, ir visi pradėjo rausti po siena žemę – Džonas durklu, o kiti rankomis ir žemėje rastais akmenimis. Tuo tarpu Malredis, atsigulęs ant žemės, pro užtiesalo plyšį sekė sargybinius. Laukiniai, nenujausdami, kas dedasi už dvidešimties žingsnių nuo jų, ramiai sėdėjo aplinkui laužą.

Po lengvu ir puriu dirvožemiu ėjo tufo podirvis. Užtat ir skylė, nors belaisviai ir neturėjo geresnių įrankių, greitai didėjo. Veikiai paaiškėjo, kad kažkoks žmogus ar keletas žmonių, įsispraudę tarp sienos ir kalno, kasa urvą į šventyklos vidų. Bet kuriam galui? Ar jie žino, kad čia uždaryti belaisviai? O gal šiaip kas bando įsibrauti į šventyklos vidų kokiais savanaudiškais tikslais?

Belaisviai ėmė darbuotis dvigubai sparčiau. Iš sudraskytų rankų sruvo kraujas, bet jie nesiliovė rausę. Po pusvalandžio jau buvo iškasę pusės sieksnio gilumo urvą. Aiškiai girdimas dunksėjimas rodė, kad abu urvus teskiria plonas žemės sluoksnis.

Praėjo dar keletas minučių. Staiga majoras atitraukė ranką, kurią įdūrė kažkoks aštrus įrankis. Jis vos nesuriko.

Džonas Menglas, į kurio durklą atsimušė iš žemių išlindęs peilis, sugriebė kartu su juo pasirodžiusią ranką.

Tai buvo europiečio – moters ar vaiko – ranka.

Ir šiapus, ir anapus sienos visi dirbo kuo tyliausiai. Vieniems ir kitiems, matyt, reikėjo, kad niekas jų neišgirstų.

– Ar tik ne Robertas ten? – sukuždėjo Glenarvanas.

Kad ir kaip tyliai buvo ištarti šie žodžiai, Merė Grant, bruzdesio pažadinta, prislinko prie Glenarvano ir, pagriebusi žemėtą ranką, apibėrė ją bučiniais.

– Tai tu! Tai tu, mano brangusis Robertai! – šnibždėjo mergaitė, tuojau pat pažinusi brolio ranką.

– Taip, sesute, – atsakė Robertas. – Noriu jus visus išgelbėti. Tik tyliau!

– Šaunus berniukas! – kartojo Glenarvanas.

– Sekite laukinius! – vėl pasigirdo Roberto balsas.

Malredis, kurio dėmesį valandėlę buvo atitraukęs berniuko pasirodymas, vėl ėmė stebėti sargybinius.

– Viskas gerai! – tarė jis. – Šiuo metu budi tik keturi kariai. Visi kiti sumigę.

– Tad drąsiau! – paragino Vilsonas.

Beregint skylė buvo padidinta, ir Robertas įlindo vidun.

Iš Merės rankų jis pateko į ledi Elenos glėbį. Aplink juosmenį jis buvo apsivijęs ilgą lininę virvę.

– Mano vaikeli, mano mielas berniuk! – kuždėjo ledi Elena. – Tai laukiniai tavęs nenužudė!

– Ne, ponia, – atsakė Robertas. – Prasidėjus sąmyšiui, nė pats nežinau, kaip man pavyko išsprukti iš mus supusio būrio. Perlipau užtvarą ir dvi dienas slapsčiausi krūmuose. Naktimis slankiodavau aplinkui, norėjau pamatyti jus. Tuo metu, kai visa giminė laidojo vadą, aš gerai apžiūrėjau uolą, ant kurios stovi kalėjimas, ir pamačiau, kad galima jus pasiekti. Iš vienos tuščios lūšnos pavogiau šį peilį ir virvę. Kabindamasis į žolių kuokštus ir krūmų šakas, užkopiau skardžiu ir netikėtai užtikau urvą, išraus-

tą kaip tiktai per visą šią uolą, į kurią remiasi trobelė. Man beliko iškasti kelių pėdų gylio duobę minkštoje žemėje, ir štai aš čia!

Dvidešimt tylių bučinių buvo vienintelis atsakymas Robertui.

– Bėgam! – ryžtingai tarė jis.

– Paganelis pasiliko žemai? – paklausė Glenarvanas.

– Paganelis? – nustebo berniukas.

– Taip. Jis laukia mūsų?

– Ne, sere... Argi jo čia nėra?

– Jis dingo, Robertai, – atsakė Merė.

– Kaip? Argi tu jo nematei? – paklausė Glenarvanas. – Ar judu ne kartu pabėgote per tą triukšmą?

– Ne, sere, – atsakė Robertas. Žinia apie jo bičiulio Paganelio dingimą jį tiesiog pritrenkė.

– Bėkim! – tarė majoras. – Negalima gaišti nė minutės! Kad ir kažin kur būtų Paganelis, jo padėtis vis vien nėra tokia pavojinga kaip mūsų. Bėkim!

Iš tiesų buvo brangi kiekviena sekundė. Pabėgti nebuvo pernelyg sunku. Tiesa, perlindus urvą, reikėjo nusileisti dvidešimt pėdų beveik stačia uolos siena, bet toliau, iki pat kalno papėdės, šlaitas buvo gana nuožulnus. Nusileidę belaisviai tuojau pat atsidurtų žemoje tarpukalnėje, o maoriai, jeigu ir pastebėtų belaisvius pabėgus, turėtų juos vytis tolimu aplinkiniu keliu, nes, matyt, nieko nežinojo apie urvą, išraustą uoloje.

Atsargiai, nekeldami nė mažiausio triukšmo, belaisviai vienas po kito įlindo į siaurą angą ir atsidūrė kalno urve. Džonas Menglas, prieš palikdamas trobelę sulygino žemių krūvas ir, pats įlindęs į duobę, užleido ant jos angos šventyklos patiesalą. Tokiu būdu urvas buvo visiškai užmaskuotas.

Dabar reikėjo nusileisti stačiąja siena iki nuožulnesnio šlaito. Tai būtų buvę neįmanoma, jei Robertas nebūtų atsinešęs virvės.

Robertas nusivyniojo virvę. Vieną jos galą pririšo prie uolos kyšulio, o antrąjį nuleido žemyn.

Džonas Menglas visų pirma patikrino, ar stiprus pluoštas, iš kurio susukta virvė. Jam pasirodė, kad jis nelabai tvirtas. Taigi su virve reikėjo elgtis labai atsargiai, nes jai trūkus buvo galima užsimušti.

– Ši virvė, – tarė jis, – gali išlaikyti tik du žmones. Taigi visi iš karto leistis negalėsime. Pirmiausia tesileidžia Glenarvanas ir ledi Elena. Pasiekę šlaitą, jie triskart timptelės virvę, ir tai bus signalas leistis kitai porai.

– Pirmas leisiuosi aš, – tarė Robertas. – Ten, kalno apačioje, aš žinau gilią įdubą. Tie, kurie nusileis pirmieji, galės joje pasislėpti ir palaukti kitų.

– Leiskis, leiskis, vaikeli, – tarė Glenarvanas, spausdamas berniukui ranką.

Robertas dingo. Po valandėlės virvė triskart sudrebėjo – tai buvo ženklas, kad berniukas laimingai pasiekė uolos papėdę.

Glenarvanas ir ledi Elena išlindo prie angos krašto. Dar buvo tamsu, tačiau kalnų viršūnes jau buvo galima įžiūrėti dulsvame rytų danguje.

Skvarbi paryčio vėsuma atgaivino jaunąją moterį. Ji pasijuto stipresnė, ir pavojingas žygis jai nebeatrodė toks baisus.

Glenarvanas, o paskui jį ir ledi Elena nusliuogė virve žemyn iki tos vietos, kur baigėsi status skardis ir prasidėjo nuolaidesnis šlaitas. Čia jie atleido virvę ir atbuli ėmė slinkti atšlaite žemyn. Glenarvanas, leisdamasis pirmas ir prilaikydamas žmoną, koja surasdavo pakankamai tvirtą žolės kuokštą ar krūmokšnį, jį išmėgindavo, o paskui nukeldavo ant jo ir Elenos koją. Staiga išbudinti ir pakėlę riksmą, nuskrido keletas paukščių. Bėgliai

Glenarvanas, o paskui jį ir ledi Elena nusliuogė virve žemyn.

sudrebėdavo kiekvieną kartą, kai paspirtas akmuo brazdėdamas imdavo ristis į pakalnę.

Juodu buvo nusileidę iki pusės šlaito, kai iš viršaus staiga pasigirdo Džono Menglo šnabždesys:

– Stokit!

Glenarvanas, viena ranka įkibęs į tetragono krūmą, o antrąja laikydamas žmoną, užkandęs žadą klausėsi.

Aliarmą pakėlė Vilsonas. Išgirdęs kažkokį bruzdesį už šventyklos, jis grįžo į trobelės vidų ir pro durų plyšį stebėjo maorius. Jam davus ženklą, Džonas ir sustabdė Glenarvaną.

Iš tiesų vienas sargybinis, matyt, nugirdęs kažkokį neįprastą bruzdesį, pakilo ir priėjo prie šventyklos. Sustojęs už dviejų žingsnių nuo durų ir palenkęs galvą, jis klausėsi. Įtempęs akis ir ausis, jis taip išstovėjo kokią minutę, kuri bėgliams pasirodė ištisa valanda. Paskui papurtė galvą, kaip žmogus, kuris įsitikina apsigavęs, sugrįžo pas savo draugus, paėmė glėbį sausų šakų ir metė į prigesusį laužą. Įsigavusi liepsna nušvietė ramų jo veidą, kuriame susirūpinimo nebuvo matyti nė ženklo. Pažvelgęs į rytus, kur nuo pirmųjų aušros gaisų padangė jau ėmė šviesėti, jis išsitiesė šalia laužo sušilti.

– Viskas gerai! – pranešė Vilsonas.

Džonas davė ženklą Glenarvanui, kad pavojus praėjo.

Glenarvanas ir Elena vėl palengva slinko žemyn. Veikiai juodu pasiekė siaurą taką, kur jų laukė Robertas.

Jis truktelėjo tris kartus virvę. Dabar į pavojingą kelią žemyn leidosi antroji pora – Džonas Menglas su Mere Grant. Juodu taip pat sėkmingai pasiekė kalno papėdę ir pasislėpė Roberto nurodytoje įduboje, kur jų laukė Glenarvanas su žmona.

Po kokių penkių minučių visi bėgliai, laimingai ištrūkę iš maorių šventyklos, paliko savo laikinąją užuolandą ir siaurais

takeliais leidosi gilyn į kalnus, tolyn nuo gyvenamų ežero pakrančių.

Jie žengė sparčiai, rūpestingai aplenkdami visas pakilesnes vietas, kur juos lengvai galėtų pastebėti iš tvirtovės. It šešėliai, netardami vienas kitam nė žodžio, jie tyliai slinko krūmynais. Kur jie ėjo? Nė patys nežinojo. Tačiau jie buvo laisvi.

Apie penktą valandą pradėjo aušti. Dangumi slinko melsvai marmurinio atspalvio debesys. Ryto rūkas palengva sklaidėsi, ir miglotos viršukalnės darėsi kaskart ryškesnės. Netrukus turėjo patekėti saulė, ir tuomet laukiniai, nekantriai laukią kankinimų pradžios, pastebės, kad pasmerktieji pabėgo.

Taigi iki tos lemtingos minutės bėgliai turėjo atsidurti kuo toliau nuo tvirtovės, kad laukiniai negalėtų susekti jų pėdų. Tačiau jie žengė gana lėtai, nes takai buvo labai skardingi. Ledi Elena, Glenarvano vedama, tikriau sakant, beveik nešama, sunkiai kopė aukštyn. Merė Grant rėmėsi į Džono Menglo ranką. Visų priešakyje žygiavo Robertas, laimingas ir išdidus dėl savo pavykusio žygio. Užpakalyje žengė jūreiviai.

Dar pusvalandis, ir padūmavusioje rytų padangėje turėjo pasirodyti saulė.

Kokią pusę valandos bėgliai ėjo kur kojos nešė. Nebuvo Paganelio, kuris jiems būtų nurodęs teisingą kelią, – Paganelio, kurio jie nė valandėlę negalėjo pamiršti ir kurio dingimas temdė jų išsigelbėjimo džiaugsmą. Tačiau jie stengėsi laikytis rytų krypties – ėjo taip, kad aušros žara visą laiką būtų jiems tiesiai prieš akis.

Netrukus bėgliai atsidūrė penki šimtai pėdų viršum Taupo ežero lygio; rytmečio žvarbuma, tokioje aukštumoje juo labiau jaučiama, persmelkė juos iki kaulų. Prieš akis dunksojo vienas už kitą aukštesni kalnai ir kalvos. Tačiau Glenarvanas nebijojo

paklysti šiame kalnų labirinte. Jis buvo įsitikinęs, kad dieną vis tiek ras teisingą kelią.

Pagaliau pasirodė saulė ir pasiuntė bėgliams pirmuosius spindulius.

Staiga užpakalyje pasigirdo baisus, iš kelių šimtų gerklių išsiveržęs staugimas. Be abejonės, tai kilo triukšmas tvirtovėje, nors Glenarvanas tuo metu jau sunkiai besuvokė, kurioj pusėj ji turėtų būti: tirštos miglos, niūksančios po jų kojomis, neleido įžiūrėti žemiau esančių slėnių.

Buvo aišku, kad jų pabėgimas susektas. Ar pavyks jiems pabėgti nuo laukinių? Gal juos pastebėjo iš tvirtovės? Ar neužtiks čiabuviai jų pėdsakų?

Tuo metu miglos pakilo aukštyn ir drėgnu debesiu apgaubė pabėgėlius. Ir staiga kalnuose, gal trejetu šimtų pėdų žemiau, jie pamatė visą minią įniršusių laukinių.

Bėgliai matė juos, bet ir jie pamatė bėglius. Vėl kilo riksmas, pasigirdo šunų lojimas. Supratę, jog nuo stačios šventyklos uolos jiems nusileisti nepavyks, laukiniai puolė pro užtvaras ir trumpiausiais takais leidosi į kalnus paskui ištrūkusius belaisvius.

Keturioliktas skyrius
KALNAS TABU

Iki kalno viršūnės dar buvo likę apie šimtas pėdų. Bėgliai stengėsi kuo greičiausiai ją pasiekti ir priešingame kalno šlaite dingti maoriams iš akių. Jie tikėjosi rasią kokią pereinamą kalno keterą, kuria galima pasiekti gretimas viršukalnes. Jei būtų Paganelis, jis, be abejo, lengvai susigaudytų šiame painiame kalnyne.

Girdėdami užpakaly grėsmingus šauksmus, kurie tolydžio artėjo, pabėgėliai dar paspartino žingsnį. Laukinių gauja buvo jau pasiekusi kalno papėdę.

– Drąsiau, drąsiau, mielieji! – žodžiais ir mostais ragino Glenarvanas savo kelionės draugus. Nepraėjo gal nė penkios minutės, ir jie atsidūrė kalno viršūnėje. Čia akimirką sustojo apsidairyti, kuria kryptimi reikėtų bėgti, norint sumėtyti pėdas.

Iš šitos aukštumos buvo puikiai matyti visas Taupo ežeras, kuris, apsuptas vaizdingų kalnų, kiek akis užmatė, traukėsi į vakarus. Šiaurėje – Pirongijos viršukalnė; pietuose – liepsna alsuojąs Tongariro krateris. O rytuose horizontą dengė ištisinė viršukalnių ir gūbrių užtvara, kuri jungėsi su Vahičio kalnagūbriu. Ši didžiulė aukštumų virtinė nenutrūkstama grandine driekiasi per visą šiaurinę salą, nuo Kuko sąsiaurio iki pat rytinio kyšulio. Taigi reikėjo leistis rytiniu kalno šlaitu į gilius ir siaurus, o gal ir aklinus tarpeklius.

Glenarvanas nerimastingai apsidairė. Saulei pakilus, miglos išsisklaidė, ir aiškiai buvo galima įžvelgti mažiausius žemės paviršiaus nelygumus. Kaip ant delno jis matė ir maorių minią, kuri tuo metu jau pasiekė lygumą, skiriančią jų kalną nuo kitų aukštumų. Nuo laukinių iki pabėgėlių buvo ne daugiau kaip penkių šimtų pėdų atstumas.

Bėgliai negalėjo ilsėtis nė minutės. Kad ir kaip nuvargę, jie turėjo bėgti toliau, nes laukiniai bematant juos būtų apsupę.

– Žemyn! – sušuko Glenarvanas. – Kuo greičiau žemyn, kol dar neatkirto mums kelio!

Tačiau tą akimirką, kai vargšės moterys su didžiausiu vargu kėlėsi nuo žemės, Maknabsas jas sustabdė ir tarė Glenarvanui:

– Nėra ko skubėti. Žiūrėkite.

Ir iš tiesų besivejančių maorių minioje vyko kažkas nepaprasta.

– Prašom sėstis, brangusis sere! Pusryčiai jau laukia jūsų.

Laukiniai, tarsi paklusę kažkieno valdingam įsakymui, staiga sustojo. Čiabuvių gauja sutramdė savo įniršį; jie atšoko nelyginant jūros banga, atsimušusi į stačią kranto uolą.

Kraujo ištroškę laukiniai būriavosi kalno papėdėje, staugė, mostigavo rankomis, grūmojo šautuvais ir kirviais, bet pirmyn nebežengė nė žingsnio. Šunys, padūkusiai skalydami, taip pat šokinėjo vietoje, tarsi pririšti grandinėmis.

Kas atsitiko? Kokia nematoma jėga sulaikė čiabuvius? Pabėgėliai, nieko nesuprasdami, žiūrėjo ir su išgąsčiu laukė, kad štai burtai, užkerėję Kai Kumu giminę, beregint vėl išsisklaidys.

Staiga Džonas Menglas šūktelėjo. Visi atsigręžė. Džonas rodė ranka nedidelį stulpų aptvarą pačioje kalno viršūnėje.

– Tai vado Kara Tetės kapas! – sušuko Robertas.

– Iš tiesų, Robertai? – paklausė Glenarvanas.

– Taip, sere, tai tikrai kapas. Aš jį pažįstu...

Robertas neklydo. Už penkiasdešimties pėdų nuo jų, pačioje aukščiausioje kalno vietoje, buvo matyti neseniai nudažytų rąstų aptvaras. Dabar Glenarvanas taip pat suprato, jog tai laukinių vado kapas – udupa. Štai kur juos atnešė likimas! Į pačią Maunganamu viršūnę.

Glenarvanas, lydimas draugų, palypėjo dar keletą žingsnių aukštyn ir priėjo prie kapo. Jis praskleidė pintinį užtiesalą, kuris dengė plačią udupos angą, ir buvo beżengiąs į vidų, bet staiga atšoko.

– Laukinis! – tarė jis.

– Viduje laukinis? – nustebo Maknabsas.

– Taip, majore.

– Niekis. Lįskime.

Glenarvanas, majoras, Robertas ir Džonas Menglas suėjo į udupą. Ten sėdėjo vienas maoris su plačiu apsiaustu. Jį dengė

šešėlis, ir jo veido bruožus iš karto sunku buvo įžiūrėti. Laukinis, rodės, visiškai nekreipė dėmesio į atvykėlius ir ramiai sau užkandžiavo.

Glenarvanui nespėjus prabilti, laukinis maloniu balsu tarė puikia anglų kalba:

– Prašom sėstis, brangusis sere! Pusryčiai jau laukia jūsų.

Tai buvo Paganelis. Išgirdę jo balsą, visi puolė į udupą. Šaunusis geografas glėbesčiuojamas ėjo per visų rankas. Paganelis atsirado! Tai buvo tarsi visų išganymas. Jį buvo bepradedą klausinėti, kaip jis pateko čia, į Maunganamu viršūnę, bet Glenarvanas tuoj pertraukė smalsuolius:

– Laukiniai netoli!

– Laukiniai? – gūžtelėjo pečiais Paganelis. – Tų padarų aš nė kiek nebijau.

– Bet juk jie gali...

– Tie mulkiai nieko negali! Eime!

Visi išėjo paskui Paganelį iš udupos. Čiabuviai, baisingai rėkaudami, tebestovėjo kalno papėdėje.

– Rėkite! Staukite! Plėšykite gerkles, kvaišos! – atsakė jiems Paganelis. – Vis tiek neįlipsite į kalną!

– Kodėl? – paklausė Glenarvanas.

– Todėl, kad čia palaidotas jų vadas. Todėl, kad mus saugo jo kapas. Todėl, kad šis kalnas yra tabu.

– Tabu?

– Taip, mano bičiuliai. Štai kodėl aš ir pasislėpiau jo viršūnėje.

Iš tiesų kalnas buvo paskelbtas šventu ir prietaringiems laukiniams neprieinamas.

Žinoma, tai nereiškė, kad bėgliai jau visiškai išgelbėti, tačiau jie dabar turėjo laiko tolesniam veikimo planui apgalvoti.

Glenarvanas iš susijaudinimo negalėjo ištarti nė žodžio, o majoras, nepaprastai patenkintas, tik kratė galvą.

– Jei šitie žmogėdros, – kalbėjo Paganelis, – tikisi mus paimsią kantrybe, tai jie apsiriks. Nepraeis nė dvi dienos, ir mes būsime taip toli nuo čia, kad tiems šunsnukiams bus per trumpos rankos mus pasiekti.

– O kaip mes iš čia pabėgsime? – paklausė Glenarvanas.

– Nežinau, – atsakė Paganelis. – Bet esu tikras, kad pabėgsime.

Tuomet visi pradėjo klausinėti geografą apie jo nuotykius. Bet keistas dalykas: Paganelis visad būdavo šnekus, o šį kartą reikėjo traukte iš jo traukti kiekvieną žodį. Jis taip mėgdavo pasakoti, o dabar tiesiog vengė atsakyti į savo draugų klausimus.

„Kaip pasikeitęs mūsų Paganelis“, – galvojo Maknabsas.

Ir tiesų garbusis mokslininkas buvo visai nebe tas.

Jis rūpestingai siautėsi plačia savo skraiste ir, rodės, net vengė smalsių draugų žvilgsnių. Visi matė, kaip nesmagiai jis jaučiasi, kai reikia kalbėti apie save, tačiau iš mandagumo dėjosi nieko nepastebį. Beje, kai būdavo kalbama apie ką kita, jis atgaudavo įprastą linksmumą.

Štai visa, kas jam atrodė verta papasakoti draugams, susėdusiems aplink jį šalia udupos aptvaro stulpų.

Kai Kara Tetė krito negyvas, Paganelis, kaip ir Robertas, pasinaudojęs laukinių sumišimu, peršoko užtvarą ir atsidūrė už pa sienų.

Tačiau jis nebuvo toks laimingas kaip jaunasis Grantas: naktį jis netikėtai užklydo į kitos maorių giminės stovyklą. Jų vadas buvo augalotas, protingo veido maoris, puikiai kalbąs angliškai, kur kas labiau išprusęs negu visi jo kariai. Jis maloniai sutiko geografą, pasveikino jį laukinių papročiu – savo nosies galiuku patrindamas jam nosį.

Paganelis iš pradžių nežinojo, ar jis laikomas belaisviu, ar svečiu. Tačiau, matydamas, kad malonusis vadas nė žingsnio nuo jo nesitraukia, pagaliau suprato, kokioje padėtyje jis yra atsidūręs.

Šis vadas, vardu Hihi („Saulės spindulys"), nebuvo blogas žmogus. Geografo akiniai ir žiūronas, kaip atrodė, itin aukštai kėlė Paganelį jo akyse, ir, kad svečias jo nepaliktų, jis negailėjo šiam nei lipšnių žodžių, nei tvirtų virvių, ypač naktimis.

Taip praslinko trys ilgos dienos. Kaip tuo metu elgėsi su Paganeliu laukiniai? „Ir gerai, ir blogai", – trumpai atsakė geografas, nesileisdamas į smulkmenas. Žodžiu, jis buvo belaisvis, ir jo padėtis, išskyrus gal tai, kad po kelių valandų jam negrėsė kankinimai, buvo tokia pat nepavydėtina kaip ir jo nelaimingų draugų.

Laimė, vieną naktį Paganeliui pavyko nugraužti virvę ir pabėgti. Jis iš tolo stebėjo vado laidotuves, matė, kaip jį užkasė Maunganamu viršukalnėje, ir žinojo, kad kalnas dabar yra tabu. Nenorėdamas keliauti iš šio krašto be savo draugų, jis nusprendė kol kas gelbėtis tame kalne.

Pavojingas sumanymas jam pasisekė. Praėjusią naktį, susiradęs Kara Tetės kapą, jis nusprendė čia „atgauti jėgas" ir palaukti, tikėdamasis, kad kokio laimingo atsitiktinumo dėka pavyks išsigelbėti ir jo draugams.

Tai buvo viskas, ką papasakojo Paganelis. Pasakodamas apie susitikimą su čiabuviais, jis gerokai varžėsi. Iš to buvo galima spėti, jog jis kai ką ir nutylėjo. Šiaip ar taip, visi džiaugsmingai pasveikino jį išsigelbėjus ir, palikę praeities negandas, ėmė svarstyti dabarties rūpesčius.

Padėtis tebebuvo pavojinga. Laukiniai, nors ir nedrįso kopti į Maunganamu, matyt, tikėjosi paimsią savo belaisvius badu ir troškuliu, nes kantrybės jiems netrūko.

Glenarvanas aiškiai suprato, kokia kritiška jų padėtis; jis nusprendė kol kas palaukti patogesnių aplinkybių, o jei prireiks – tokias aplinkybes patiems susikurti.

Pirmiausia Glenarvanas nutarė rūpestingai apžiūrėti visą Maunganamu kalną, netikėtai virtusį tvirtove, ir ištirti – ne tai, kaip geriau toje tvirtovėje apsiginti, nes puolimo nebuvo ko bijoti, o kaip iš jos išeiti. Kartu su majoru, Džonu, Robertu ir Paganeliu jis nubraižė tikslų kalno planą. Ištyrinėjo visus takelius – jų kryptį, nuolaidumą, išsišakojimus. Mylios ilgumo kalno ketera, jungianti Maunganamu su Vahičio kalnagūbriu, nuožulniai leidosi į lygumą. Vienintelis kelias, kuriuo bėgliai, patogiai progai pasitaikius, galėjo pasprukti, ėjo siauru ir vingriu jos gaugaru. Jeigu naktį bėgliams pavyktų nepastebėtiems perslinkti tuo gaugaru, gal jie pasiektų gilius Vahičio kalnyno slėnius, kur maoriai jau nebe taip lengvai susektų jų pėdas.

Tačiau šis kelias buvo pavojingas. Žemiausia šios perėjos vieta iš apačios buvo lengvai pasiekiama kulkų. Laukiniai, sugulę kalno apačioje, galėjo užtverti kelią kryžmine ugnimi, pro kurią niekas gyvas neprasiveržtų.

Kai Glenarvanas ir jo draugai bandė artintis prie tos pavojingos gaugaro vietos, čiabuviai juos pasveikino ištisa kulkų kruša, bet jų nepasiekė. Vėjas atnešė iki jų keletą užtaisomųjų kamščių. Tai buvo popieriaus skiautės su spausdintu tekstu. Smalsusis Paganelis jas surinko, išlygino ir šiaip taip perskaitė keletą žodžių.

– Ar žinote, mielieji, – tarė jis, – kuo tie laukiniai užkemša savo šautuvų užtaisus?

– Ne, – atsakė Glenarvanas.

– Ogi Biblijos lapais! Gaila man misionierių – štai kam laukiniams reikalingos jų šventosios knygos! Nelengva jiems bus steigti maoriams bibliotekas!

– O kokiu Biblijos tekstu jie buvo užkimšę savo užtaisą šį kartą?

– Čia parašyta, kad mes turime pasikliauti Dievu.

– Perskaityk garsiai, Džonai, – tarė Glenarvanas.

Ir Džonas perskaitė parako nesudraskytą tekstą:

– Psalmė devyniasdešimtoji: „Nes kas tiki manimi, bus išganytas."

– Mielieji, – tarė Glenarvanas. – Nuneškime šiuos vilties žodžius mūsų drąsiosioms draugėms. Jie atgaivins jų širdis.

Kopdami stačiais kalno takais atgal, Glenarvanas ir jo draugai nustebo pajutę, jog žemės paviršius protarpiais tarytum sudreba. Tai nebuvo tikras žemės drebėjimas: taip virpa garų spaudžiamos katilo sienos. Matyt, po kalno pluta buvo susitelkusi gausybė garų, atsiradusių nuo požeminės ugnies. Šis reiškinys, aišku, negalėjo nustebinti žmonių, neseniai keliavusių pro karštąsias Vaikato versmes. Jie žinojo, kad vidurinioji Ika Na Maui salos sritis yra tarytum vienas didžiulis vulkanas. Tai nelyginant rėtis, pro kurio skyles – geizerius ir sieros versmes – kyla aukštyn žemės gelmių dujos.

Paganelis, jau anksčiau stebėjęs šį reiškinį, atkreipė draugų dėmesį į vulkaninę kalno prigimtį. Maunganamu – vienas iš daugybės centrinio šios salos rajono kalnų – ateityje virsiąs veikiančiu ugnikalniu. Kad ir nedidele mechanine jėga paveikus, jo plutoje, kurią sudaro nestoras balsvo tufo sluoksnis, galįs įdubti krateris.

– Galimas daiktas, – atsakė Glenarvanas, – bet čia mums vis dėlto gresia ne didesnis pavojus kaip šalia „Dunkano" katilo. Kalno pluta vis dėlto stipresnė už katilo sienas!

– Sutinku, – atsakė majoras, – bet katilas, kad ir koks būtų tvirtas, per ilgą laiką susidėvi ir pagaliau sprogsta.

– Maknabsai, – tarė Paganelis, – juk aš ir nenoriu, kad mes visam laikui šiame kalne apsigyventume. Jei tik rasčiau įmanomą išėjimą, aš tuojau pat iš čia nešdinčiausi.

– Ak, kiek jėgos glūdi šio kalno viduje! – įsiterpė Džonas Menglas. – Ji galėtų patraukti iš vietos visą Maunganamu kartu su mumis! Po mūsų kojomis bergždžiai eikvojasi gal daugelio milijonų arklio jėgų energija. Mūsų „Dunkanui“ pakaktų mažutėlės dalies tos energijos mums nuvežti į patį pasaulio kraštą!

„Dunkano“ priminimas sukėlė Glenarvanui liūdnų minčių. Kad ir kokia beviltiška būdavo jo paties padėtis, jis dažnai su skausmu širdyje pagalvodavo apie savo ekipažo likimą.

Iš susimąstymo jis atsigodo tik tada, kai jie pasiekė kalno viršūnę. Čia jie rado savo nelaimės draugus. Ledi Elena iš tolo išėjo jų pasitikti.

– Edvardai, – tarė ji, – kokia mūsų padėtis? Ar galime dar tikėtis išsigelbėti?

– Tikėkimės, mieloji, – atsakė Glenarvanas. – Laukiniai niekuomet neišdrįs peržengti šio kalno ribos, taigi turime pakankamai laiko, kad sugalvotume kokį nors pabėgimo planą.

– O dabar – į udupą! – linksmai sušuko Paganelis. – Tai mūsų tvirtovė, mūsų pilis, mūsų valgomasis, mūsų kabinetas! Niekas čia mums netrukdys! Ponios, leiskite man pakviesti jus į šią žavią būstinę!

Paskui Paganelį visi suėjo vidun. Pamatę, jog pabėgėliai vėl šventvagiškai braunasi į neliečiamąjį kapą, laukiniai pradėjo padrikai šaudyti, o kilęs baisus jų staugimas bemaž nustelbė ir šūvių poškėjimą. Laimė, kulkos nesiekė taip toli kaip riksmas; jos krito pusiaukelėje, o laukinių klyksmas nuaidėdavo ir dingdavo kalnuose. Ledi Elena ir Merė Grant, galutinai įsitikinusios, kad

maorių prietarai kur kas stipresni už jų įniršimą, ramia širdimi įžengė į pomirtinę vado būstinę.

Udupos aptvaro stulpai buvo nudažyti raudonai. Simboliniai jų raižiniai – tikra tatuiruotė medyje – liudijo apie velionio kilmingumą ir didžius nuopelnus. Ant stulpų karojo įvairių amuletų, kiaukutų ir nutekintų akmenėlių vėrinių. Žemė viduje it kilimu buvo nuklota žaliais lapais. Nedidelis žemių kauburėlis pačiame udupos viduryje – tai ir buvo naujai supiltas kapas.

Čia pat buvo sudėti ir vado ginklai: užtaisyti šautuvai, ietis, puikus žalio nefrito kirvis ir pakankama parako bei kulkų atsarga amžinajai pomirtinei medžioklei.

– Štai ir ginklų sandėlis, – tarė Paganelis. – Ginklai, manau, mums labiau pravers negu velioniui. Vis dėlto puikus šis laukinių paprotys – neštis į aną pasaulį ir ginklus!

– Bet žiūrėkite, tai angliški šautuvai! – sušuko majoras.

– Savaime aišku, – atsakė Glenarvanas. – Anglų įprotis dovanoti laukiniams šaunamuosius ginklus gana kvailas. Laukiniai tuos ginklus paskui atsuka prieš nukariautojus ir, žinoma, elgiasi teisingai. Šiaip ar taip, šitie šautuvai mums pravers.

– O dar labiau mums pravers velionio maistas ir vanduo, – pridūrė Paganelis.

Iš tiesų Kara Tetės giminės ir draugai nepašykštėjo jam dovanų. Maisto atsargų gausumas liudijo apie didžią jų pagarbą mirusiajam. Dešimčiai žmonių tos atsargos būtų pakakę dviem savaitėms, o velioniui – tikriausiai visai amžinybei. Čia buvo valgomųjų paparčių, vietinių saldžiųjų batatų ir bulvių, kurių jau seniai į šį kraštą buvo atgabenę europiečiai. Stovėjo didžiuliai ąsočiai tyro vandens, kuriuo čiabuviai paprastai užgeria valgydami, ir tuzinas dailiai nupintų krežių su kažkokių nematytų žalių sakų paplotėliais.

Taigi pabėgėliai keletą dienų galėjo gintis nuo bado ir troškulio. Jie ir nusprendė, ilgai nelaukę, velionio sąskaita pasivaišinti.

Glenarvanas parinko maisto produktų ir pavedė Olbinetui pagaminti pusryčius. Virėjas, kuris net ir sunkiausiomis sąlygomis likdavo nepataisomas formalistas, pareiškė, jog pusryčiai būsią prastoki. Be to, jis nežinojo, kaip reikia tuos augalus apdoroti, ir neturėjo ugnies. Iš keblios padėties jį išgelbėjo Paganelis, pataręs batatus ir paparčius tiesiog užkasti į žemę.

Iš tiesų viršutinio dirvos sluoksnio temperatūra čia buvo labai aukšta. Įkištas į žemę termometras būtų tikriausiai parodęs šešiasdešimt ar šešiasdešimt penkis laipsnius šilumos. Olbinetas vos nenupliko rankų, nes, iškasus nedidelę duobutę, iš jos staiga šovė stulpas karštų vandens garų, kurie šnypšdami iškilo iki sieksnio aukščio.

Išsigandęs virėjas atšoko atgal.

– Užsuk čiaupą! – suriko majoras ir, pribėgęs kartu su abiem jūreiviais, užrausė duobę pemzos akmens druzgais. Paganelis, kažkaip keistai susimąstęs, stebėjo šį reiškinį ir murmėjo sau po nosim:

– Šit kas darosi! Hm... O kažin kad taip?..

– Jums nudegino rankas? – paklausė Maknabsas Olbinetą.

– Ne, pone Maknabsai, – atsakė virėjas. – Tik aš visai nesitikėjau...

– Tokios dangaus palaimos! – linksmai sušuko Paganelis. – Kara Tetė štai teikia mums maistą ir vandenį, o žemė – ugnį! Šis kalnas – tikras rojus! Siūlau įsteigti čia koloniją, gerai įdirbti žemę ir įsikurti visam gyvenimui. Mes būsime Maunganamu robinzonai! Iš tikrųjų, sakykite, ko gi mums trūksta šioje jaukioje ir patogioje viršukalnėje?

– Nieko netrūktų, – atsakė Džonas Menglas, – jei tik ji būtų tvirta.

– Bet žinokite, kad kalnas stovi ne nuo vakar dienos, – atsakė Paganelis. – Tiek metų išlaikęs požeminės ugnies spaudimą, išlaikys ir tas kelias dienas, kol mes iš čia išsikraustysime.

– Pusryčiai gatavi, – paskelbė Olbinetas taip pat iškilmingai kaip Malkolmo pilyje.

Pabėgėliai tuoj susėdo udupoje pirmųjų savo pusryčių. Visi valgė Olbineto patiekalus nesirinkdami, bet dėl valgomųjų paparčių ne visų nuomonės sutiko: vieniems jie atrodė saldūs, malonaus skonio, o kitiems – kieti, beskoniai, gleivėti. Bet saldieji batatai, iškepti karštoje žemėje, buvo puikūs. Geografas pasakė, jog visai nesą ko gailauti, kad Kara Tetė miręs.

Numalšinus alkį, Glenarvanas pasiūlė neatidėliojant apsvarstyti bėgimo planą.

– Jau bėgti? – apgailestaudamas tarė Paganelis. – Taip greitai norite palikti šią palaimingą vietelę?

– Pone Paganeli, – atsiliepė ledi Elena, – jeigu ir esame patekę į Kapują, vis dėlto nekartokime Hanibalo klaidos*.

– Nedrįstu jums prieštarauti, ponia, – atsakė Paganelis. – Jeigu jūs norite svarstyti šį klausimą, – prašau.

– Aš manau, – tarė Glenarvanas, – kad mes turime mėginti sprukti iš čia pirmiau, negu būsime bado prispirti. Reikia naudotis tuo, kad esame kol kas per daug nenuvargę. Tad šią naktį ir bandysime prasmukti pro čiabuvių apsupimą ir pasiekti rytinius salos slėnius.

---

* Kartaginiečių karvedys Hanibalas, užėmęs Kapujos miestą Italijoje (III a. pr. Kr.), čia sustojo ir pasiliko žiemoti. Mieste, kuris garsėjo pramogomis, pakriko jo kariuomenė, ir jis buvo priverstas trauktis.

– Puiku, – atsiliepė Paganelis, – jeigu tik maoriai mus praleis.

– O jeigu nepraleis? – paklausė Džonas Menglas.

– Tuomet reikės griebtis ypatingų priemonių, – atsakė Paganelis.

– Tai jūs esate numatęs ir tokių? – paklausė majoras.

– O! Dar ir kiek! – trumpai atsakė Paganelis.

Taigi beliko laukti nakties ir mėginti tamsoje brautis pro čiabuvių liniją. O laukiniai nesitraukė nuo kalno. Jų eiles net papildė vėliau atvykę kariai. Sukurti laužai bemaž nenutrūkstamu ugnies žiedu juosė visą kalno papėdę. Sutemus atrodė, jog Maunganamu kalnas stovi vidur didžiulio laužo, o pačią jo viršūnę gaubia neperžvelgiama tamsa. Už šešių šimtų pėdų, apačioje, buvo girdėti neaiškus priešų stovyklos bruzdesys ir paskiri laukinių šūksniai.

Prieš leidžiantis į pavojingąjį žygį, Glenarvanas nusprendė atlikti žvalgybą. Devintą valandą, visiškai sutemus, juodu su Džonu Menglu tyliai nusileido žemyn ant siauros penkiasdešimties pėdų aukščio keteros, kuri kirto apgulusių kalną čiabuvių liniją.

Iš pradžių viskas ėjosi gerai. Maoriai, sugulę aplink laužus, atrodė visai nepastebį dviejų bėglių, tyliai slenkančių pro juos. Bet staiga iš abiejų keteros pusių padrioksėjo šūviai.

– Atgal! – sušuko Glenarvanas. – Tie galvažudžiai beturį katės akis ir puikius karabinus!

Abu greitai apsigręžė ir vėl užkopė pas savo draugus, kurie, išgirdę šūvius, jau buvo pradėję nerimauti. Glenarvano skrybėlė pasirodė besanti dviejose vietose peršauta.

Taigi prasmukti gana ilga kalno ketera pro dvi taiklių šaulių eiles buvo neįmanoma.

– Atidėkime šį žygį iki rytojaus, – tarė Paganelis. – Jeigu laukiniai tokie jau budrūs, reikės juos pavaišinti mano paties sugalvotu patiekalu.

Oras buvo gana šaltas. Laimė, Kara Tetė pasiėmė į kapą ir geriausius savo naktinius drabužius bei šiltus apklotus. Pabėgėliai nesivaržydami įsisupo į juos, sugulė udupoje ant šiltos, nuo vidinės ugnies drebančios žemės ir, žinodami, kad nuo visų pavojų juos puikiai saugo čiabuvių prietarai, ramiai sumigo.

Penkioliktas skyrius
YPATINGOSIOS PAGANELIO PRIEMONĖS

Kitą dieną, vasario 17-ąją, Maunganamu kalne miegančius bėglius pirmaisiais spinduliais pažadino tekanti saulė. Maoriai jau seniai buvo sukilę ir, nesitraukdami iš savo pozicijų, vaikščiojo palei kalno papėdę. Europiečius, pasirodžiusius iš išniekintosios udupos, jie pasveikino įnirtingais šauksmais.

Vienu žvilgsniu pabėgėliai apmetė aplinkinius kalnus, ūkanose paskendusius gilius slėnius ir nuo rytmečio vėjo lengvai ribuliuojantį Taupo ežerą.

Paskui visi grįžo vidun, apstojo Paganelį ir, įsmeigę į jį akis, nekantriai laukė, kada jis supažindins juos su savo nauju projektu.

Į smalsius draugų klausimus Paganelis šį kartą atsakė greitai.

– Mielieji, – tarė jis, – mano planas turi tą gerą ypatybę, kad net ir tuo atveju, jeigu jis nepateisintų visų mano vilčių, net jeigu ir visiškai nepavyktų, mūsų padėtis nuo to nepablogėtų. Bet jis turi pavykti ir pavyks!

– Koks gi tai planas? – paklausė Maknabsas.

– Štai jis, – atsakė Paganelis. – Čiabuvių prietarų dėka šis kalnas virto mums saugia prieglauda, tie patys prietarai turi padėti mums ir tą prieglaudą apleisti. Jeigu mums pavyktų Kai Kumu įtikinti, kad mes tapome savo pačių šventvagiško nusikaltimo aukomis, kad mes susilaukėme užrūstinto dangaus bausmės, žodžiu, kad esame žuvę baisia mirtimi, – kaip jūs manote, ar nepasitrauktų jis nuo Maunganamu kalno ir negrįžtų į savo kaimą?

– Savaime suprantama, – atsakė Glenarvanas.

– O kaip jūs ketinate mus numarinti? – paklausė ledi Elena.

– Mes turime mirti kaip tikri šventvagiai! – atsakė Paganelis. – Keršto ugnis dega štai po mūsų kojomis. Atidarykime jai kelią!

– Ką? Jūs norite atverti ugnikalnį?

– Taip, dirbtinį ugnikalnį, kurio siautėjimą mes patys galėsime valdyti. Čia, po žeme, yra susitelkusi gausybė garų ir ugnies, kurie tik ir laukia progos išsiveržti. Tad suorganizuokime dirbtinį ugnikalnio išsiveržimą!

– Planas geras, – tarė majoras. – Puikiai sugalvota, Paganeli!

– Jūs suprantate, – kalbėjo Paganelis, – mes suvaidinsime, kad mus prarijo zelandiečių Plutono liepsnos, ir pasislėpsime už Kara Tetės kapo sienų...

– Kur išbūsime tris, keturias, penkias dienas, – varė toliau majoras, – žodžiu, kol laukiniai įsitikins, jog mes žuvę, ir atsitrauks nuo kalno.

– O jeigu jie sumanys patikrinti, ar mes iš tikrųjų žuvę, – paklausė Merė Grant, – ir užkops į kalno viršūnę?

– Ne, brangioji Mere, – atsakė Paganelis, – to jie nepadarys. Kalnas jau dabar paskelbtas neliečiamu, o po to, kai jis praris savo išniekintojus, jo tabu bus dar griežtesnis.

– Planas iš tiesų geras, – tarė Glenarvanas. – Jis turi tik vieną blogą pusę, būtent: laukiniams gali ateiti į galvą dar pasilikti prie Maunganamu tol, kol mums pagaliau pritrūks maisto. Bet tai bemaž neįtikėtina, ypač jeigu mes gerai suvaidinsime spektaklį.

– O kada pradėsime vykdyti šį sumanymą? – paklausė ledi Elena.

– Dar šįvakar, – atsakė Paganelis, – kai visiškai sutems.

– Sutarta, – tarė Maknabsas, – Paganeli, jūs – genijus. Aš, kaip žinote, niekad nesikarščiuoju, bet šį kartą guldau galvą, kad jūsų planas pavyks! Na, tiems banditams mes parodysime tokį stebuklą, kad gal visas šimtmetis misionierių darbo – teatleidžia jie mums! – nueis niekais.

Taigi Paganelio projektas buvo priimtas. Iš tikrųjų žinant, kokie prietaringi yra maoriai, buvo galima ne tiktai tikėtis, bet ir garantuoti, jog jis pavyks. Beliko tik jį įvykdyti. Mintis buvo gera, tačiau praktiškai ne taip lengvai įgyvendinama. Ar nepraris naujasis ugnikalnis ir pačių drąsuolių, atvėrusių jam kraterį? Ar galima bus suvaldyti ir reikiama linkme nukreipti iš po žemių išsiveržusių garų, liepsnos ir lavos srautą? Ar neprasmegs visas kalnas atsivėrusioje ugnies prarajoje? Šiaip ar taip, tai juk kėsinimasis į jėgas, kurias tvarko pati gamta.

Visus šiuos pavojus Paganelis buvo numatęs, bet jis tikėjosi, kad, atsargiai veikiant, tokių baisių padarinių bus galima išvengti. Reikėjo ne tikro ugnikalnio išsiveržimo, o tik kažko panašaus – reiškinio, kuris apdumtų maoriams akis.

Kokia ilga atrodė ši diena! Valandos slinko be galo lėtai. Viskas jau buvo paruošta bėgimui. Lengvą tolesnės kelionės bagažą sudarė udupoje rasta maisto atsarga, suskirstyta dalimis ir surišta į patogius ryšulėlius, taip pat keletas apklotų ir šautuvų.

Savaime aišku, visi paskutiniai pasiruošimai buvo atlikti už aptvaro, kad nematytų laukiniai.

Šeštą valandą virėjas patiekė stiprius pietus. Niekas juk negalėjo žinoti, kada ir kur teks valgyti kitą kartą, tad reikėjo gerai pasisotinti. Antras patiekalas buvo sutaisytas iš pustuzinio didelių žiurkių, Vilsono pagautų ir sutroškintų karštoje žemėje. Ledi Elena ir Merė griežtai atsisakė net ir paragauti šio medžioklės grobio, taip mėgstamo visoje Naujojoje Zelandijoje, bet vyrai kirto jas ne blogiau už pačius maorius. Mėsa buvo tikrai skani, ir iš šešių graužikų beregint liko tik kaulai.

Artėjo vakaras. Saulė pasislėpė už juodų, audrą pranašaujančių debesų. Horizonte protarpiais blykstelėdavo žaibas, dangum nugrumėdavo tolimas griaustinis.

Paganelis džiaugėsi matydamas kylant audrą, kuri turėjo sustiprinti jo ruošiamo spektaklio įspūdį. Didingi gamtos reiškiniai nepaprastai veikia prietaringus laukinius. Čiabuvių manymu, griausmas yra užrūstinto dievo Nui Atua balsas, o žaibai – piktų jo akių blyksėjimas. Taigi atrodys, jog pati dievybė baudžia šventojo tabu išniekintojus.

Aštuntą valandą visą Maunganamu kalną apgaubė baugi tamsa. Juodo dangaus fone Paganelio sumanytas liepsnos fontanas turėjo sukelti baisų įspūdį.

Iš apačios maoriai jau nebegalėjo matyti, kas dedasi kalno viršuje. Atėjo laikas veikti.

Glenarvanas, Paganelis, Maknabsas, Džonas Menglas, Robertas, virėjas ir abu jūreiviai sutartinai kibo į darbą.

Krateriui vieta buvo parinkta už trisdešimties žingsnių nuo Kara Tetės kapo. Udupa juk turėjo išlikti nepaliesta, nes, jai žuvus, savaime būtų išnykęs ir kalno tabu. Tenai Paganelis buvo pastebėjęs didžiulį akmenį, iš po kurio itin smarkiai veržėsi ga-

rai. Taigi šis akmuo dengė natūralų krateriuką, savo svoriu neleisdamas prasiveržti aukštyn požeminei liepsnai. Jei pavyktų akmenį nuversti, pro atsivėrusią angą paplūstų garai ir lava.

Pabėgėliai, išsirovę udupos viduje įkastus mietus ir tokiu būdu apsiginklavę dalbomis, šoko judinti didžiulio uolos luito. Keletą kartų sutartinai užgulus dalbas, akmuo netrukus pajudėjo iš vietos. Jie nuvalė mažesnius aplinkinius akmenis, kad uolos gabalas lengviau nusiristų į pakalnę. Kuo aukščiau jį kėlė, tuo stipriau aplinkui drebėjo žemė.

Po plona žemės pluta, tarsi didžiulėje krosnyje, dusliai ūžė ir šniokštė liepsnos.

Drąsieji kalnakasiai nelyginant kiklopai, valdą požeminę ugnį, dirbo netardami nė žodžio. Netrukus po pakeltu akmeniu ėmė sproginėti žemė, ir iš plyšių pradėjo veržtis karšti garai. Dirbti darėsi pavojinga. Tuomet vyrai, įtempę paskutines jėgas, visiškai išvertė akmenį, ir jis, nusiritęs į pakalnę, dingo tamsoje.

Plonas žemės sluoksnis nebeatlaikė vidinio spaudimo. Vienas po kito pasigirdo keletas kurtinančių sprogimų, į padangę iškilo didžiulis liepsnos stulpas, ir kalno šlaitu, čiabuvių stovyklos link, pasruvo verdančio vandens ir lavos upeliai.

Sudrebėjo visas kalnas, ir tą akimirksnį atrodė, kad visa jo viršūnė tuoj prasmegs liepsnos bedugnėje.

Glenarvanas su draugais, atšokę nuo liepsnos ir garų, vos suspėjo įsmukti į udupą. Kad ir kaip greitai jie bėgo, jiems vis dėlto teko po keletą lašų karšto, bemaž iki virimo temperatūros įkaitusio vandens, nuo kurio netrukus pasklido stiprus sieros kvapas.

Vienu didžiuliu ugnies masės srautu iš kraterio plūdo skysta žemė, lava, akmenų skeveldros. Išsiveržusi liepsna nušvietė gretimus kalnus; ryški jos atošvaistė pasiekė net ir gilius slėnius.

Į padangę iškilo didžiulis liepsnos stulpas.

Visi laukiniai staugdami pašoko ant kojų: į patį jų stovyklos vidurį pasipylė verdanti lava. Tie, kurie spėjo pabėgti nuo šitos ugnies, kopė į aplinkines kalvas ir, siaubo apimti, iš ten stebėjo šiurpų gamtos reiškinį – naujai atsivėrusį ugnikalnį, į kurį nugarmėjo užrūstinto dievo bausmės ištikti šventojo kalno išniekintojai. Protarpiais, kai sprogimų bildesys aptildavo, būdavo girdėti, kaip jie be perstojo klykia tą patį burtažodį:

– Tabu! Tabu! Tabu!

O iš Maunganamu kraterio nė kiek nemažėjančia srove veržėsi garai, iki raudonumo įkaitę akmenys ir lava. Tai buvo jau ne paprastas geizeris, kokių, pavyzdžiui, daug yra aplink Heklos ugnikalnį Islandijoj, – tai buvo jau tikra Hekla. Kalno pluta iki šiol dar laikė šituos žemės pūlius, nes jų pertekliui išsilieti pakakdavo Tongariro kraterio. Bet, atsivėrus naujai angai, jie plūste paplūdo pro ją. Pusiausvyros dėsniui veikiant, visų kitų salos ugnikalnių veikla šią naktį turėjo bent kiek sumažėti. Praėjus valandai nuo to momento, kai Žemės rutulyje atsivėrė naujas ugnikalnis, verdanti lava jau ištisais upeliais liejosi jo šonais. Galybė žiurkių, išlindusių iš nepakenčiamai įkaitusių urvų, bėgo kuo toliau nuo karštos žemės.

Be perstojo griaudžiant ir žaibuojant, kalnas dūko visą naktį. Glenarvanas pradėjo nerimastauti, nes ugnis ir lava vis platyn graužė kraterio gerklę.

Pabėgėliai lindėjo už aptvaro ir stebėjo dar nematytą gamtos reiškinį, kurio vaizdas darėsi kaskart baisesnis.

Atėjo rytas. Ugnikalnis siautėjo kaip siautėjęs. Kartu su liepsna iš jo veržėsi tiršti gelsvi garai. Lava vingiuojančiais upeliais tekėjo visais kalno šlaitais.

Glenarvanas pro aptvaro plyšius drebančia širdimi stebėjo, kas dedasi čiabuvių stovykloje.

Maoriai buvo pabėgę nuo lavos ant gretimų kalvų, kalno papėdėje gulėjo keletas suanglėjusių lavonų. Kiek toliau, tvirtovės link, baigė degti apie dvidešimt lūšnų, kurias buvo pasiekusi lavos srovė. Gyventojai, susitelkę į būrelius, su baiminga pagarba stebėjo ugnies stulpą, iškilusį viršum Maunganamu kalno.

Tuo metu, lydimas savo karių, pasirodė Kai Kumu. Glenarvanas iškart jį pažino. Vadas atėjo prie kalno ir sustojo toje pusėje, kur nebuvo lavos, tačiau aukštyn nežengė.

Lyg burtininkas, tarią̨s savo kerimąją formulę, jis ištiesė į kalną rankas. Iš jo veido išraiškos pabėgėliai nesunkiai suvokė ir jo žodžių prasmę. Kaip ir buvo numatęs Paganelis, kalnui keršytojui Kai Kumu uždėjo dar griežtesnį tabu.

Netrukus čiabuviai vingriais kalnų takais voromis leidosi savo kaimo link.

– Jie traukiasi, – sušuko Glenarvanas. – Jie palieka kalną! Mūsų gudrybė pavyko! Brangioji Elena, mano šaunieji draugai, mes jau mirę, mes palaidoti! Bet dar šįvakar, sutemus, mes prisikelsime, paliksime savo kapą ir bėgsime iš šito laukinio krašto!

Sunku įsivaizduoti, koks džiaugsmas kilo udupoje. Vėl visi atgavo viltį laimingai grįžti į tėvynę. Drąsieji keliautojai pamiršo praeitį ir negalvojo apie ateitį: jie tiktai džiaugėsi dabartimi! O vis dėlto jų laukė nelengvas uždavinys – nepažįstamoje šalyje susirasti kokią nors europiečių gyvenvietę. Tačiau pabėgėliams atrodė, kad, ištrūkus iš Kai Kumu nagų, Naujojoje Zelandijoje daugiau jiems nebėra ko bijoti.

Majoras dabar išliejo visą panieką, kurią jautė maoriams. Šį kartą jam netrūko taiklių žodžių jiems apibūdinti. Nuo jo neatsiliko ir Paganelis.

Iki numatytos bėgimo valandos reikėjo dar visą dieną laukti. Tą laiką pabėgėliai paskyrė tolesnės kelionės planui apsvars-

tyti. Paganelis buvo rūpestingai išsaugojęs Naujosios Zelandijos žemėlapį, kuriame nesunku buvo surasti saugiausius kelius.

Po ilgų svarstymų pabėgėliai nutarė vykti į rytus, Plenčio įlankos kryptimi. Kelias ėjo per nepažįstamus, tačiau, kaip atrodė, negyvenamus rajonus. Keliautojai jau buvo įpratę nugalėti bet kokias gamtos kliūtis, jie bijojo tik susitikti su maoriais. Taigi norėjo žūtbūt jų išvengti ir pasiekti europiečių gyvenamą rytinį salos krantą. Be to, ši salos dalis dar nebuvo mačiusi karo baisumų, čia nesiautė nė maorių karių būriai.

Nuo Taupo ežero iki Plenčio įlankos galėjo būti šimtas mylių. Tai dešimties dienų kelionė, žygiuojant po dešimt mylių per dieną. Pažygys, be abejo, nelengvas, tačiau drąsiųjų keliautojų nebaidė jokie sunkumai. Pasiekus europiečių kolonijas, bus galima ramiai pailsėti ir palaukti patogios progos išvykti į Oklandą – jų kelionės tikslą.

Iki smulkmenų apgalvoję visą šį planą, keliautojai ligi pat vakaro sekė, ar nematyti čiabuvių. Tačiau kalno papėdėje jų nebebuvo nė vieno: kai vakaro sutemos nusileido į Taupo slėnius, žemai neužsidegė joks maorių laužas. Kelias buvo laisvas.

Devintą valandą vakaro, visiškai sutemus, Glenarvanas davė ženklą vykti. Pasiėmę Kara Tetės ginklus, aprangą bei maistą, keliautojai atsargiai pradėjo leistis Maunganamu šlaitu žemyn. Priekyje, įtempę akis ir ausis, ėjo Džonas Menglas su Vilsonu. Juodu sustodavo, išgirdę mažiausią krebždesį, atidžiai sekdavo menkiausią šmėkštelėjimą. Visi slinko gluste prigludę prie kalno, kad iš toliau jų nebūtų matyti nė šešėlio.

Nusileidę nuo viršūnės du šimtus pėdų žemyn, Džonas su savo jūreiviu pasiekė pavojingąją keterą, kurią taip atkakliai gynė čiabuviai. Jeigu, nelaimė, pasirodytų, kad maoriai yra gudresni už pačius pabėgėlius ir ugnikalnio išsiveržimas anaiptol

neapdūmė jiems akių, jeigu jie tik apsimetė pasitraukią nuo kalno, norėdami bėglius prisivilioti artyn, tai dabar, pasiekus šią vietą, kaip tik turėjo paaiškėti jų klasta. Glenarvanas, kad ir kaip tikras pasisekimu, negalėjo susivaldyti nedrebėjęs. Jo išblaškyti negalėjo nė Paganelis savo sąmoju. Šios kelios minutės, kol jie praeis kalno gaugarą, juk turi nulemti jo ir jo draugų išsigelbėjimą. Jis jautė, kad Elena, kuri ėjo įsikibusi jam į ranką, taip pat virpa iš baimės.

Tačiau Glenarvanas nė negalvojo trauktis atgal. O Džonas – juo labiau. Jaunasis kapitonas, draugų visiškai nematomas tamsoje, pirmas slinko siauru kalno gaugaru, sustodamas kiekvieną kartą, kai koks nors paspirtas akmenėlis nuriedėdavo pakalnėn. Jei laukiniai dar tūno kalno apačioje, tokiam neįprastam brazdesiui pasigirdus, iš abiejų pusių turėjo pasipilti kulkų kruša.

Tyliai it gyvatės šliauždami kiek žemėjančia kalno ketera, pabėgėliai vos vos slinko pirmyn. Pasiekus pačią žemiausią jos vietą, nuo lygumos, kurioj dar vakar stovyklavo čiabuviai, juos skyrė tik dvidešimt penkios pėdos. Nuo čia gaugaras gana staigiai kilo aukštyn, o už kokio ketvirčio mylios turėjo prasidėti miškelis.

Keliautojai laimingai perėjo žemiausią keteros dalį ir tyliai pradėjo kopti aukštyn. Medžių dar nebuvo matyti, bet visi žinojo, kad jie nebetoli. Jei tik miškely netykos pasislėpę laukiniai, ten bus galima gana saugiai jaustis. Tačiau dabar jų nebesergėjo kalno tabu. Kylančioji keteros dalis priklausė nebe Maunganamu kalnui, o virtinei aukštumų, kurios traukėsi palei visą rytinį Taupo ežero krantą. Taigi dabar reikėjo bijoti ne vien maorių šūvių, bet ir susidūrimo su jais akis į akį.

Gal dešimtį minučių pabėgėlių būrelis labai pamažu kopė aukštyn. Pro tamsą Džonas dar negalėjo įžiūrėti miškelio, tačiau jis turėjo būti ne toliau kaip už dviejų šimtų pėdų.

Staiga Džonas sustojo, net žingtelėjo atgal. Jis tarėsi išgirdęs kažkokį triukšmą. Visi sustingo vietoje.

Džonas stovėjo nejudėdamas taip ilgai, kad jo draugai iš tiesų pradėjo nerimauti. Visi laukė. Sunku ir apsakyti, kokia buvo jų baimė. Nejaugi teks grįžti į Maunganamu? Bet Džonas, jokio triukšmo daugiau negirdėdamas, vėl pradėjo slinkti tolyn.

Netrukus Džonas pastebėjo tamsoje niūksantį mišką. Dar keletas žingsnių, ir pabėgėliai pasijuto apglėbti tankios medžių lapijos.

Šešioliktas skyrius
TARP DVIEJŲ UGNIŲ

Nakties metas buvo palankus bėgti. Taigi, norint atsidurti kuo toliau nuo pavojingų Taupo ežero pakrančių, reikėjo naudotis tamsa. Būrelio priešaky stojo Paganelis, kuris šioje sunkioje kelionėje per kalnus dar kartą įrodė turįs nuostabų keliautojo instinktą. Jis puikiai orientavosi neperžvelgiamoje tamsoje, nedvejodamas išsirinkdavo tinkamiausius takus, kurių, rodės, nebuvo nė matyti, ir laikėsi pastovios linkmės, nenukrypdamas nė žingsnio į šalį. Be abejo, daug jam padėjo įgimta niktalopija: savo katės akimis jis ir giliausioje tamsoje matė ne blogiau kaip dieną.

Tris valandas be sustojimo būrelis leidosi iš lengvo žemėjančiu rytiniu kalno šlaitu. Paganelis pasuko šiek tiek į pietryčius, link siauros perėjos, skiriančios Kaimanavos ir Vahičio kalnagūbrius, tarp kurių eina kelias, jungiąs Oklandą su Haukso įlanka. Jis buvo numatęs perkirsti šitą tarpeklį ir juo einantį kelią, o paskui per negyvenamus šios provincijos rajonus, aukštų kalnų virtinių saugomus, traukti pajūrio link.

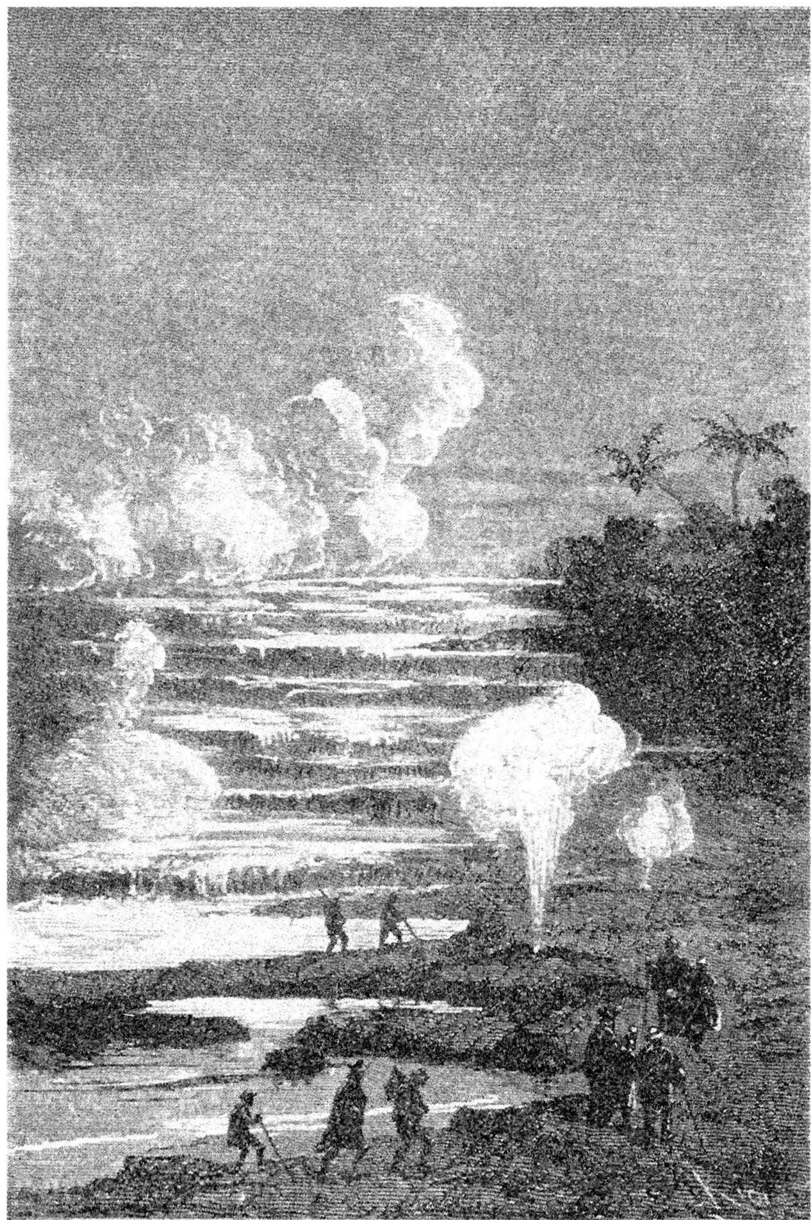
Devintą valandą ryto, po dvylikos valandų žygio, būrelis jau buvo nukeliavęs dvylika mylių. Drąsiosios moterys nesiskundė, tačiau buvo matyti, kad jų jėgos baigia sekti. Be to, bėgliai kaip tik buvo pasiekę tarpeklį, skiriantį du kalnagūbrius, ir ši vieta atrodė labai patogi stovyklai. Oklando kelias, vedąs į pietus, pasiliko dešinėje. Paganelis, neišleisdamas iš rankų žemėlapio, pavedėjo savo draugus kiek į šiaurės rytus, ir dešimtą valandą keliautojai atsidūrė trikampėje aikštelėje ant stataus uolos kyšulio.

Iš maišų buvo ištrauktas maistas, ir šį kartą visi jam parodė deramą pagarbą. Net Merė Grant ir majoras, kurie paparčius iki šiol niekino, dabar valgė juos kaip tikrą skanėstą.

Keliautojai ilsėjosi čia iki antros valandos popiet, paskui vėl leidosi į žygį ir sustojo tik vakare už aštuonių mylių nuo kalnų. Per dieną visi buvo taip nuvargę, kad tuoj pat kietai sumigo po atviru dangumi.

Tačiau rytojaus dieną kelias pasirodė besąs gerokai sunkesnis. Į rytus nuo Vahičio kalnagūbrio traukiasi įdomių požeminių vandens ežerų, geizerių ir sieros versmių sritis. Kelionė čia buvo maloni akims, bet ne kojoms. Kas ketvirtį mylios reikėjo daryti didelius vingius, aplenkiant nepereinamas vietas. Tatai, žinoma, labai vargino, bet užtat kokių keistų reginių teko matyti keliautojams! Kokia vis dėlto neišsenkama yra didingų gamtos reiškinių įvairovė!

Šiame gana dideliame – dvidešimties kvadratinių mylių – plote įvairiausių pavidalų versmėmis veržėsi aukštyn požeminės jėgos. Iš čionykščių arbatmedžių tankumynų tryško nuostabiai skaidrios druskų versmės, apie kurias sukosi spiečiai vabzdžių. Jos skleidė aštrų degančio parako kvapą, o žemėje paliktos jų nuosėdos buvo baltutėlės kaip sniegas. Vaiskus jų vanduo buvo

Įvairiausių pavidalų versmėmis veržėsi aukštyn požeminės jėgos.

įkaitęs bemaž iki virimo temperatūros, o netoliese kiti šaltiniai tryško šaltomis kaip ledas srovėmis. Aplink jas augo milžiniški paparčiai – panaši augalija tikriausiai tarpo silūro eroje.

Kur tik pažvelgsi, čia visur, nelyginant parke fontanai, kilo aukštyn garų apsupti vandens stulpai. Vieni liejosi tolydine srove, kiti ištrykšdavo tam tikrais protarpiais, tarsi valdomi kažkokio įnoringo požemių dievo. Tie fontanai natūraliomis žemės pakopomis kilo vienas aukščiau už kitą ir sudarė lyg didžiulį amfiteatrą. Jų vandenys, apsigaubę baltų garų kamuoliais, maišydamiesi vieni su kitais, leidosi nuo pakopos ant pakopos šiais milžiniškais, pusiau perregimais laiptais žemyn ir čia tvenkėsi kunkuliuojančiais ežerais.

Kiek toliau, už karštųjų versmių ir geizerių, veržėsi iš žemės sieros dujos. Visas žemės paviršius čia atrodė tarsi išbertas didžiulių votių. Tai buvo krateriai, pusiau užgesę ir susproginėję daugybe plyšių, iš kurių kilo visokios dujos. Oras buvo prisotintas aštraus ir nemalonaus sieros rūgšties kvapo. Žemę čia dengė ištisas sluoksnis kristalais sušokusios sieros. Tie sieros sluoksniai – tai per ilgus amžius susikaupęs neišmatuojamas ir nenaudojamas lobis, ir, jei kada išseks Sicilijos sierynai, pramonė tikriausiai susidomės šia menkai teištirta Naujosios Zelandijos sritimi.

Lengva suprasti, su kokia daugybe sunkumų susidūrė, kiek įvairiausių kliūčių nugalėjo mūsų keliautojai, pakliuvę į šią sritį. Čia nebuvo jokios patogesnės vietelės sustoti ir pailsėti; medžiotojai nematė jokio paukščio, kad Olbinetas galėtų ką nors išvirti. Taigi reikėjo tenkintis paparčiais ir batatais, o toks maistas sunkaus žygio išvargintiems keliautojams buvo per menkas. Todėl visi troško kuo greičiausiai pereiti šias bevaises ir dykas sritis.

Tačiau praslinko ištisos keturios dienos, kol Glenarvanas su savo draugais pagaliau išsigavo iš šito sunkiai pereinamo rajono. Tiktai vasario 23 dieną jie sustojo už penkiasdešimties mylių nuo Maunganamu, prie kažkokio bevardžio kalno, kuris buvo pažymėtas ir Paganelio žemėlapyje. Aplinkui plytėjo krūmokšniais apaugusi lyguma, o tolumoje niūksojo dideli miškai.

Tai buvo geras ženklas, žinoma, jeigu tik šioje srityje, kur gyvenimui sąlygos atrodė gana palankios, nebus per daug čiabuvių kaimų. Iki šiol bėgliai nesutiko nė gyvos dvasios.

Tą dieną Maknabsas ir Robertas nušovė tris kivius. Tai buvo tikras keliautojų stalo papuošalas – tiesą sakant, labai neilgai, nes per keletą minučių iš jų beliko vien kauliukai.

Valgant desertą – saldžiuosius batatus ir bulves, Paganelis pasiūlė šį bevardį apie trejeto tūkstančių pėdų aukščio kalną pavadinti Glenarvano vardu. Pasiūlymas buvo džiaugsmingai priimtas, ir ekspedicijos vadovo pavardę geografas rūpestingai įrašė savo žemėlapyje.

Neverta smulkiai aprašinėti vienodą ir gana nuobodžią tolesnę kelionę iki Ramiojo vandenyno pakrantės. Ištisas dienas būrelis žygiavo čia per miškus, čia per lygumas. Kryptį nustatydavo Džonas pagal saulę ir žvaigždes. Oras buvo gana palankus: keliautojų nevargino nei kaitra, nei lietūs. Tačiau jų jėgos, patyrus tiek žiaurių bandymų, kaskart mažėjo, ir kiekviena kelionės diena darėsi vis sunkesnė.

Bendri pokalbiai bemaž nutrūko. Būrelis pasidalijo į grupeles, kurias siejo ne tiek artimo susigyvenimo jausmas, kiek asmeniškų rūpesčių ir minčių bendrumas.

Glenarvanas dažniausiai eidavo vienas. Juo labiau jie artinosi prie jūros kranto, juo daugiau jis galvojo apie savo „Dunkaną“ ir jo ekipažą. Jis pamiršdavo pavojus, kurie jų pačių dar laukė,

ir mąstydavo apie išžudytus savo jūreivius. Baisios jų mirties vaizdas visą laiką stovėjo jam akyse.

Apie Harį Grantą niekas nebekalbėjo. Kam kalbėti, jei viltis jį surasti jau galutinai palaidota? Kapitoną kartkartėmis prisimindavo tik jo duktė ir Džonas Menglas.

Džonas nė žodžiu mergaitei neužsiminė apie tai, ką ji sakė jam paskutiniąją naktį maorių šventykloje. Kuklumas neleido pasinaudoti žodžiais, kuriuos ji ištarė didžiausios nevilties akimirksnį.

Kalbėdamas apie Harį Grantą, Džonas jau kūrė tolesnių ekspedicijų planus. Jis tikino Merę, kad Glenarvanas, nepavykus pirmajai ekspedicijai, rengsis į kelionę antrąkart. Kadangi, kalbėjo jis, dokumentų tikrumu visiškai nesą ko abejoti, tai kapitonas Grantas turįs kur nors būti. O jeigu taip, jie suras – kad ir visą Žemės rutulį išnaršys! Mergina svaigo nuo jaunojo kapitono žodžių, ir juodu abu gyveno dabar ta pačia viltimi. Dažnai į jų pokalbį įsiterpdavo ir ledi Elena. Nors į viską ji žiūrėjo daug blaivesnėmis akimis, tačiau neprieštaravo Džonui ir nesistengė grąžinti jaunuolių į liūdną tikrovę.

Maknabsas, Robertas, Vilsonas ir Malredis, per toli neatsitraukdami nuo būrelio, medžiojo, ir nuolat pasipildydavo keliautojų maisto atsargos. Paganelis, įsisupęs į savo apsiaustą, tylus ir susimąstęs žingsniavo vienas atokiau nuo kitų.

Nors paprastai sakoma, kad sunkūs negandai, pavojai, vargas ir nepritekliai sugadina ir pačius geriausius charakterius, tačiau mūsų keliautojai, – su malonumu turime tai pripažinti, – bendros nelaimės ištikti, pasiliko kaip buvę vieningi, atsidavę kits kitam: kiekvienas nesvyruodamas būtų paaukojęs dėl kitų ir gyvybę.

Vasario 25-ąją būrelis priėjo upę. Pagal žemėlapį tai turėjo būti Vaikario upė. Ją buvo galima lengvai perbristi.

Ištisas dvi dienas reikėjo keliauti per lygumą, perdėm apaugusią žemais krūmokšniais. Čia jau buvo pusiaukelė nuo Taupo ežero iki vandenyno kranto. Kelionė kol kas vyko laimingai, tik visi jautėsi nuvargę.

Lygumai pasibaigus, prasidėjo didžiulė, bekraštė giria, primenanti Australijos miškus. Tik vietoj eukaliptų čia augo kauriai. Nors per keturis kelionės mėnesius Glenarvanas ir jo draugai buvo matę tiek keistų dalykų, kad jau niekas jų nestebino, jie vis dėlto negalėjo nesižavėti šiomis milžiniškomis pušimis, drąsiai galinčiomis varžytis su Libano kedrais ir Kalifornijos mamutmedžiais. Kaurių kamienai vien iki pirmųjų šakų turi šimtą pėdų aukščio. Jie auga nedidelėmis grupėmis, ir mišką čia sudaro ne pavieniai medžiai, o daugybė atskirų guotų, dvejeto šimtų pėdų aukštyje plačiai išskėtusių vešlias savo lajas.

Kai kurie šių medžių – dar jauni, maždaug šimto metų, – panėšėjo į Europos miškų raudonąsias egles. Tamsūs jų šakų vainikai buvo smailaus kūgio formos. Tuo tarpu senesniųjų medžių, penkių šešių šimtmečių amžiaus, susiraizgiusios šakos skėtėsi plačiai į šalis, sudarydamos tarsi didžiulę žalią palapinę. Kai kurie iš šitų Naujosios Zelandijos miško patriarchų buvo tokie stori, kad keliautojai, visi susikibę rankomis, negalėjo jų apglėbti: kamienų apimtis buvo iki penkiasdešimties pėdų.

Tris dienas būrelis klaidžiojo po šiais plačiais žaliais skliautais, sunkiai žengdamas molinga žeme, kurią čia pirmą kartą mindžiojo žmonių kojos. Tai rodė nepaliestos krūvos dervingų sakų, pritekėjusių daugelio kaurių papėdėje, – čiabuviai ilgus metus galėtų jais prekiauti su europiečiais.

Medžiotojai sutikdavo ištisus pulkus kivių, kurių taip reta srityse, dažniau lankomose maorių. Šitie įdomūs paukščiai,

šunų persekiojami, susirado prieglaudą žmogaus neliestuose miškuose. Keliautojams dabar netrūko sotaus ir sveiko maisto.

Pačioje miško tankmėje Paganelis netikėtai pamatė porą didžiulių paukščių. Beregint nubudo gamtininko instinktas. Paganelis pasišaukė draugus. Nepaisydami nuovargio, majoras, Robertas ir jis leidosi jų vytis. Geografo smalsumą nesunku suprasti: jis atpažino ar bent tarėsi atpažinęs moa – *dinormis* šeimos atstovus, kurie, daugelio gamtininkų nuomone, jau išnykę. Taigi Paganelio atradimas patvirtino Hochšteterio ir kitų keliautojų spėjimą, kad besparniai Naujosios Zelandijos milžinai ir dabar tebegyvena.

Moa, kuriuos vijosi Paganelis, – šiuolaikiniai pterodaktiliai ir megaterijos, – buvo maždaug aštuoniolikos pėdų aukščio. Tai buvo nepaprastai dideli ir labai baugūs stručiai: jie nukūrė stačiai žaibišku greičiu, ir nė viena kulka jų nepasiekė! Po kelių minučių nepagaunami moa dingo už aukštų medžių.

Kovo 1-os dienos vakare keliautojai pagaliau išėjo iš didžiojo kaurių miško ir, pasiekę apie pusšešto tūkstančio pėdų aukščio Ikirangio kalną, sustojo nakvynės.

Nuo Maunganamu kalno jie buvo atžygiavę jau apie šimtą mylių, o ligi vandenyno kranto liko ne daugiau kaip trisdešimt. Džonas Menglas buvo manęs, kad pajūrį jie pasieks per dešimtį dienų, tačiau jis nežinojo, kokie sunkumai jų laukia šiame krašte. Iš tiesų daugybė vingių, kuriuos jie padarė, – tiek dėl gamtinių kliūčių, tiek ir dėl netikslaus krypties nustatymo, – kelią pailgino visu penktadaliu, ir keliautojai, atėję ligi Ikirangio kalno, jau vos bestovėjo ant kojų.

O jų laukė dar dvi ilgos žygio dienos. Norint pasiekti krantą, reikėjo dar kartą pasitempti; maža to, šias dvi dienas jie turės būti ir nepaprastai atsargūs, nes pakrantės sritys dažnai lankomos laukinių.

Kitą rytą, nepaisydami nuovargio, keliautojai auštant vėl leidosi tolyn.

Kelias tarp Ikirangio, kurį jie paliko dešinėje, ir Hardžio kalno, kurio trijų tūkstančių septynių šimtų pėdų aukščio viršūnė stūksojo kairėje, pasirodė ypatingai sunkus. Ištisą dešimtį mylių čia traukėsi lyguma, visa apriesta lanksčių lianų, teisingai vadinamų lianomis smaugėjomis. Kas žingsnis lianos apraizgydavo keleiviui rankas ir kojas ir sukriai it gyvatės apsivydavo aplink visą kūną. Dvi dienas reikėjo grumtis su šita tūkstantgalve hidra kelią skinte skinantis kirviu. Tuos kibius ir tąsius vijoklius Paganelis mielai būtų priskyręs prie zoofitų – pusiau augalų, pusiau gyvūnų.

Šioje lygumoje medžioklė buvo nebeįmanoma. Maisto atsarga baigėsi, ir nebuvo iš kur jos papildyti. Maža to, pritrūko vandens, ir išvargusius keliautojus be paliovos kamavo troškulys.

Paskutinės žygio dienos nepaprastai nugalavo Glenarvaną ir jo draugus. Pirmą kartą per visą kelionę jie vos neprarado pasitikėjimo savo jėgomis.

Patys savęs nebejausdami, vedami aklo savisaugos instinkto, kuris neapleidžia žmogaus iki paskutinio atodūsio, ne eidami, o tik vos ne vos vilkdamiesi, jie pagaliau pasiekė Lotino kyšulį Ramiojo vandenyno pakrantėje.

Ten jie pamatė keletą tuščių lūšnų, apleistus laukus ir neseniai karo nusiaubto čiabuvių kaimo griuvėsius. Visur buvo dar žymūs gaisrų ir plėšimų pėdsakai.

Čia nelaimingiesiems keliautojams likimas buvo paruošęs naują baisią negandą.

Jiems palengva beeinant vandenyno krantu, už kokios mylios staiga pasirodė būrys čiabuvių. Jie pamatė europiečius ir, mojuodami ginklais, greitai ėmė artintis. Keliautojai pasijuto

apsupti. Bėgti nebuvo kur. Glenarvanas nebematė kitos išeities, kaip sukaupti paskutines jėgas ir gintis, bet staiga Džonas Menglas sušuko:

– Valtis! Valtis!

Iš tikrųjų už dvidešimties žingsnių nuo smėlingo kranto buvo užtraukta piroga su šešiais irklais. Nuvilkti lengvą valtelę į vandenį, sulipti į ją ir atsistumti nuo pavojingo kranto buvo vieno akimirksnio darbas. Džonas Menglas, Maknabsas, Vilsonas ir Malredis sėdo prie irklų, Glenarvanas stojo prie vairo. Abi moterys, Olbinetas ir Robertas susėdo priešais jį vairugalyje.

Po dešimties minučių bėgliai, per tą laiką nepratarę vienas kitam nė žodžio, buvo jau už ketvirčio mylios nuo kranto.

Jūra buvo rami. Džonas, bijodamas per toli nuplaukti į jūrą, buvo besiūląs Glenarvanui pasukti išilgai kranto, bet staiga kažką pamatė ir jo rankose sustingo irklas.

Nuo Lotino kyšulio atsiskyrė trys pirogos ir leidosi jų vytis.

– Į jūrą! Tolyn į jūrą! – sušuko jis. – Geriau paskęsti, negu vėl patekti laukiniams į nagus!

Keturi vyrai užgulė irklus, ir piroga nuskriejo tolyn į atvirą jūrą. Pusę valandos nuotolis tarp bėglių ir persekiotojų nemažėjo. Tačiau išvargę yrėjai veikiai nusilpo, ir trys pirogos su laukiniais ėmė pastebimai artėti. Dabar juos teskyrė ne daugiau kaip dviejų mylių atstumas. Taigi pasprukti nuo čiabuvių atrodė neįmanoma, juo labiau kad jie buvo apsiginklavę šautuvais ir jau taikėsi šauti.

Ką reikėjo daryti Glenarvanui? Stovėdamas prie vairo, jis permetė žvilgsniu horizontą, tarsi vildamasis pamatyti, kas juos galėtų išgelbėti. Ko jis laukė? Ko tikėjosi? Argi jis nujautė, kas turėjo įvykti?

Staiga jo akys nušvito, jis ištiesė ranką ir, rodydamas tolumoj juodą tašką, sušuko:

– Laivas! Laivas, mielieji! Spauskit! Irkit iš visų jėgų!

Nė vienas iš yrėjų neatsigręžė net pažiūrėti, koks tai laivas: nebuvo galima delsti nė sekundės. Vienas tik Paganelis atsistojo ir nukreipė savo žiūroną ten, kur rodė Glenarvanas.

– Iš tikrųjų, – tarė jisai, – garlaivis! Visu garu jis plaukia į mus! Drąsiau, mielieji!

Irkluotojai tarsi įgavo naujų jėgų, ir ištisą pusę valandos laukiniams nepavyko prisivyti bėglių nė per sieksnį.

Garlaivis vis artėjo. Jau buvo galima išskirti du jo stiebus su nuleistomis burėmis ir aukštyn kylančius juodų dūmų kamuolius. Glenarvanas, perdavęs vairą Robertui, stvėrė geografo žiūroną ir atidžiai sekė laivą, neišleisdamas iš akių nė mažiausio jo manevro.

Bet ką turėjo pagalvoti Džonas Menglas ir kiti irkluotojai, pamatę, kaip staiga persikreipė Glenarvano veidas, kaip išblyško ir žiūronas iškrito jam iš rankų? Vienas žodis – ir netikėto jo nusiminimo priežastis visiems pasidarė aiški.

– „Dunkanas“! – sušuko Glenarvanas. – „Dunkanas“ su katorgininkais!

– „Dunkanas“? – pakartojo Džonas, mesdamas irklą ir stodamasis.

– Taip, mirtis iš abiejų pusių! – sušnibždėjo Glenarvanas, kurį ši nauja nesėkmė galutinai pribloškė.

Be jokios abejonės, tai buvo jo jachta, deja, su katorgininkų įgula. Net majoras negalėjo susilaikyti neprakeikęs juos persekiojančios nelemties! To dar betrūko!

Piroga stovėjo vietoje. Į kurią pusę sukti? Kur bėgti? Ką pasirinkti – laukinius ar katorgininkus?

Iš artimiausios pirogos vienas laukinis iššovė, ir kulka pramušė Vilsono irklą. Bėgliai vėl kiek pasiyrė laivo link.

Jachta nemažėjančiu greičiu artinosi. Ji buvo ne toliau kaip už pusės mylios. Džonas Menglas dar kartą beviltiškai apsidairė ir įsitikino, kad jie galutinai apsupti.

Laukiniai šaudė be pertraukos, ir kulkos birte biro aplink pirogą. Tuo momentu driokstelėjo patrankos šūvis, ir bėgliams virš galvų pralėkė iš jachtos paleistas sviedinys. Keliautojai, patekę tarp dviejų ugnių – „Dunkano“ ir laukinių, – susigūžė pirogos dugne.

Džonas Menglas it paklaikęs griebė kirvį. Jis norėjo prakirsti pirogos dugną ir paskandinti ją kartu su visais keleiviais, bet staiga Robertas sušuko:

– Tomas Ostinas! Laive Tomas Ostinas! Aš jį matau! Jis mus pažino! Jis mosuoja skrybėle!

Džono kirvis pakibo ore.

Tuo metu jam pro galvą prašvilpė antras sviedinys. Jis pataikė į artimiausią laukinių pirogą ir sudaužė ją į šipulius. Iš „Dunkano“ pasigirdo garsus „valio!“

Išsigandę laukiniai kuo greičiausiai apgręžė pirogas ir leidosi į krantą.

– Šen, Tomai! Šen! – iš visų jėgų riktelėjo Džonas.

Po kelių minučių dešimt pabėgėlių, patys nesuvokdami, kaip tai atsitiko, pasijuto esą „Dunkano“ denyje, toli nuo visų pavojų.

Septynioliktas skyrius

KODĖL „DUNKANAS“ KREISAVO PALEI RYTINĮ NAUJOSIOS ZELANDIJOS KRANTĄ

Neįmanoma aprašyti, ką pajuto Glenarvanas ir jo draugai, kai jų ausyse suskambo senos škotų dainos melodija. Tą akimirką, kai jie lipo trapu į „Dunkano“ denį, pasigirdo tradicinė Malkolmo klano giesmė, griežiama škotų piemenų dūdragine, ir griausmingi „valio!“, kuriais laivo įgula sveikino sugrįžusį savo šeimininką.

Glenarvanas, Džonas Menglas, Paganelis, Robertas, netgi majoras, – visi, laimės svaigulio pagauti, bučiavosi, verkė ir juokėsi. Geografas visai neteko galvos: jis šokinėjo denyje kaip vaikas ir savo žiūronu grūmojo dviem laukinių pirogoms, kurios yrėsi kranto link.

O jūreiviai, pamatę įdubusius Glenarvano ir jo kelionės draugų skruostus, kuriuose dar buvo žymūs baisių kančių pėdsakai, ir skarmalais nuėjusius jų drabužius, tuoj pat nutilo. Į laivą grįžo ne drąsūs ir žvalūs keliautojai, kurie paliko jį prieš trejetą mėnesių kupini vilčių surasti kapitoną Grantą, o kažkokie pasigailėtini, išblyškę, bejėgiai vaiduokliai. Ir tiktai atsitiktinumas atvedė juos į laivą, kurio jie nebesitikėjo išvysti.

Tačiau Glenarvanas, pamiršęs nuovargį, kankinantį troškulį ir alkį, visų pirma paklausė Tomą Ostiną, kaip jis su laivu atsidūrė šiuose vandenyse.

Kaip „Dunkanas“ atsidūrė palei rytines Naujosios Zelandijos pakrantes? Kokiu būdu jie ištrūko iš Beno Džoiso nagų? Kaip atsitiko, kad laivas, nelauktai pasirodęs pačiu lemtinguoju momentu, išgelbėjo juos nuo mirties?

Sugrįžimas į „Dunkaną“

Kaip? Kodėl? Kokiu būdu? – vienu metu daugybė klausimų griūte užgriuvo Tomą Ostiną. Senasis jūreivis nežinojo, kam pirmiau beatsakyti... Pagaliau nusprendė klausyti tik Glenarvano ir atsakinėti tik į jo klausimus.

– O kur katorgininkai? – paklausė Glenarvanas. – Ką jūs su jais padarėte?

– Katorgininkai? – nustebo Tomas Ostinas. Buvo matyti, kad jis nesupranta, ko klausiama.

– Taip, tie niekšai, kurie užpuolė jachtą?

– Kokią jachtą? Jūsų?

– Na taip! „Dunkaną“! O kur Benas Džoisas?

– Aš nepažįstu jokio Beno Džoiso, – atsakė Ostinas. – Nieko nesu apie jį girdėjęs.

– Kaipgi nieko? – apstulbintas jūreivio atsakymų, staiga sušuko Glenarvanas. – Tad sakykite pagaliau, kodėl „Dunkanas“ kreisuoja palei Naujosios Zelandijos krantus?

Jeigu iš dešimties keliautojų nė vienas negalėjo suprasti, kodėl senąjį jūreivį stebina Glenarvano klausimai, tai galima įsivaizduoti, kaip jie apstulbo išgirdę ramų Tomo atsakymą.

– Bet juk „Dunkanas“ kreisuoja čia jūsų įsakymu, sere!

– Mano įsakymu? – sušuko Glenarvanas.

– Taip, sere. Aš tik vykdau jūsų nurodymus, kuriuos man davėte laišku, išsiųstu sausio 14-ą dieną.

– Laišku? Mano laišku?

Visi keliautojai apspito Tomą Ostiną. Įmanydami jie būtų jį prarįję akimis.

Vadinasi, laiškas, pasiųstas nuo Snovėjaus upės kranto, vis dėlto pasiekė „Dunkaną“?

– Klausykite, Tomai, – tarė Glenarvanas, – kalbėkite aiškiau, nes man rodosi, kad aš sapnuoju. Jūs gavote mano laišką?

– Taip, sere.

– Melburne?

– Melburne, tą pačią dieną, kai baigėme taisyti laivą.

– O tasai laiškas...

– Tas laiškas buvo rašytas ne jūsų ranka, bet jūsų pasirašytas.

– Teisingai. Tą laišką jums atnešė nusikaltėlis, vardu Benas Džoisas?

– Ne, jūreivis, pasivadinęs Airtonu, – „Britanijos“ viršila.

– Taip, taip! Airtonas ir Benas Džoisas – tai vienas ir tas pats. O kas buvo parašyta tame laiške?

– Ten buvo įsakymas tučtuojau palikti Melburną ir kreisuoti palei rytinį...

– Australijos krantą! – sušuko Glenarvanas taip karštai, kad senasis jūreivis sutriko.

– Australijos?.. – atkartojo Tomas išplėtęs akis. – Ne, palei rytinį Naujosios Zelandijos krantą!

– Australijos, Tomai! Australijos! – choru jam atsakė dešimt balsų.

Ostinui ėmė suktis galva. Glenarvanas kalbėjo su tokiu įsitikinimu, kad jis ėmė būgštauti, ar tik nebus suklydęs, skaitydamas laišką. Nejaugi jis, sąžiningas ir stropus jūrininkas, galėjo padaryti tokią klaidą? Jis paraudo ir sumišo.

– Nusiraminkite, Tomai, – tarė ledi Elena. – Viskas juk baigėsi laimingai...

– Ne, ponia, negali būti! – sušuko senasis Tomas. – Tai neįmanoma! Aš negalėjau apsirikti! Airtonas kartu su manimi skaitė laišką ir įkalbinėjo – taip, tai jis mane įkalbinėjo vykti į rytinę Australijos pakrantę!

– Airtonas? – sušuko Glenarvanas.

– Taip, Airtonas. Jis mane įtikinėjo, kad laiške padaryta klaida ir kad jūs norite su manimi pasimatyti Tufoldo užtakyje.

– Ar turite tą laišką, Tomai? – paklausė majoras, nebetverdamas smalsumu.

– Taip, pone Maknabsai, – atsakė Ostinas. – Tuoj atnešiu.

Jis nubėgo į savo kajutę. Visi tylėdami žvalgėsi vieni į kitus, o majoras įsmeigė akis į Paganelį ir, susinėręs ant krūtinės rankas, tarė:

– Kaip sau norite, Paganeli, bet to jau būtų per daug.

– Ką jūs sakote? – sumurmėjo geografas, užsikeldamas ant kaktos akinius ir susigūždamas taip, kad pasidarė panašus į didžiulį klaustuką.

Grįžo Ostinas, nešinas Paganelio rašytu ir Glenarvano pasirašytu laišku.

– Skaitykite pats, sere, – tarė jis.

Glenarvanas paėmė laišką ir garsiai perskaitė:

– *Įsakau Tomui Ostinui nedelsiant išplaukti į jūrą ir nuvesti „Dunkaną“ į rytinį Naujosios Zelandijos krantą trisdešimt septintoje lygiagretėje.*

– Naujosios Zelandijos? – sušuko Paganelis pašokdamas.

Jis ištraukė Glenarvanui iš rankų laišką, pasitrynė akis, nuleido ant nosies akinius ir pats perskaitė.

– Naujosios Zelandijos!.. – pakartojo jis tokia išraiška, kokios žodžiais neįmanoma nusakyti. Laiškas iškrito jam iš rankų.

Tuo metu jis pajuto ant savo peties kažkieno sunkią ranką. Atsigręžęs susidūrė akis į akį su majoru.

– Nieko, mielasis Paganeli, – rimtai tarė Maknabsas. – Laimė dar, kad nepasiuntėte „Dunkano“ į Kochinchiną!

Majoro sąmojis visiškai pribaigė vargšą geografą. Visa laivo įgula ir keliautojai pratrūko kvatoti. Paganelis, suspaudęs rankomis galvą, raudamasis plaukus, it beprotis pradėjo bėgioti po denį. Jis nebežinojo, ką darąs nei kur einąs. Nesąmoningai

nusileido žemyn juto laiptais; svyruodamas, klupdamas, nieko nematydamas, didžiuliais žingsniais matavo denį čia į vieną, čia į kitą kraštą, paskui užlipo į laivo pirmagalį. Čia jo kojos užkliuvo už suringuoto lyno. Jis susverdėjo ir, kad nepargriūtų, įsikibo į kažkokią virvę.

Staiga jachtą sudrebino baisus trenksmas. Iššovė priekinė laivo patranka, nusėdama lygų vandens paviršių kartečės kruša. Vargšas Paganelis patraukė užtaisyto pabūklo virvę. Perkūniškas trenksmas metė geografą atgal, ir jis pro atdarą liuką įsmuko į žemutinį denį.

Išgirdę šūvį, keliautojai sužiuro į laivo priešakį ir išsigandę aiktelėjo. Visi manė, kad geografui atsitiko nelaimė. Dešimt jūreivių šoko į žemutinį denį ir išnešė iš ten susilenkusį Paganelį.

Geografas atrodė be sąmonės. Jį pernešė į jutą. Šauniojo prancūzo kelionės draugai nusiminė. Majoras, kuris nelaimingų atsitikimų atvejais eidavo gydytojo pareigas, jau ruošėsi nelaimingąjį Paganelį nurengti ir apžiūrėti jo žaizdas. Bet vos tik jis prisilietė prie mirštančiojo, šis staiga pašoko, tarsi nukrėstas elektros srovės.

– Niekados! – sušuko jis ir kažkaip keistai skubėdamas iki pat kaklo užsisagstė savo suplyšusį švarką.

– Bet, Paganeli...

– Ne, sakau jums!

– Reikia jus apžiūrėti...

– Nereikia!

– Aš įtariu, kad galėjo lūžti...

– Taip, tikrai lūžo! – atšovė Paganelis, išsitiesdamas visu ūgiu. – Bet tuo tegul susirūpina dailidė, o ne jūs!

– Kas gi atsitiko?

– Kai kritau, lūžo laiptų turėklai!

Šitą repliką palydėjo nauja juoko papliūpa. Atsakymas nuramino visus garbiojo mokslininko draugus, kurie pagaliau įsitikino, kad dėl nelaimingo nuotykio su patranka geografas išliko gyvas ir sveikas.

„Keista, – pagalvojo majoras, – koks vis dėlto drovus mūsų geografas!“

Tuo tarpu Paganelis, vos spėjęs atsipeikėti iš susijaudinimo, turėjo atsakyti į vieną neišvengiamą klausimą.

– O dabar, Paganeli, – tarė Glenarvanas, – pasakykite man visą teisybę. Turiu pripažinti, kad jūsų išsiblaškymas mums išėjo į naudą. Juk iš tiesų, jei ne jūs, „Dunkanas“ būtų pakliuvęs į katorgininkų rankas; jei ne jūs, mus būtų antrą kartą pačiupę maoriai. Bet sakykite man, kodėl laiške vietoj „Australijos“ jūs parašėte „Naujosios Zelandijos“? Kaip galėjote supainioti šiuos du taip skirtingus vardus? Kuo paaiškinti tokį nepaprastą jūsų išsiblaškymą?

– Po šimts pypkių! – sušuko Paganelis. – Parašiau todėl, kad...

Bet tą akimirką jis pažvelgė į Robertą ir Merę ir staiga nutilo; paskui tarė:

– Nieko nepadarysi, mielasis sere; esu idiotas, nepataisomas mulkis. Prancūzų priežodis juk sako: „Vilku gimęs, vilko kaily ir dvės.“ Matyt, kad ir aš, sere...

– Jei tik jums anksčiau nenulups kailio, – įsiterpė majoras.

– Man nulups kailį? – sušuko geografas. – Kas tai – užuomina?

– Kokia užuomina, Paganeli? – paklausė Maknabsas.

Pokalbis tuo ir baigėsi. Netikėto „Dunkano“ pasirodymo paslaptis išaiškėjo; stebuklingai išgelbėti keliautojai tegalvojo dabar apie poilsį savo patogiose kajutėse ir apie pusryčius.

Ledi Elenai, Merei Grant, majorui, Paganeliui ir Robertui išsivaikščiojus į savo kajutes, Glenarvanas ir Džonas Menglas dar pasiliko denyje pasikalbėti su Tomu Ostinu.

– O dabar, mielasis Tomai, – tarė Glenarvanas, – sakykite, ar mano įsakymas kreisuoti palei Naujosios Zelandijos krantą jums neatrodė keistas?

– Labai keistas, sere. Bet kadangi aš nesu pratęs svarstyti man duodamų įsakymų, pasistengiau tuoj pat jį įvykdyti. Ar galėjau kitaip pasielgti? O jeigu būčiau neįvykdęs jūsų įsakymo ir dėl to būtų atsitikusi kokia nelaimė, argi ne aš būčiau jos kaltininkas? Ar jūs, kapitone, būtumėte kitaip pasielgęs?

– Žinoma, ne, Tomai, – atsakė Džonas Menglas.

– Bet ką jūs pagalvojote? – klausė Glenarvanas.

– Aš pamaniau, sere, kad mūsų ekspedicijos planas pasikeitė ir man reikia vykti ten, kur jūs įsakėte. Pagalvojau, kad kokiais man nežinomais sumetimais jums patogiau nuvykti į Naująją Zelandiją kuriuo nors kitu laivu ir tik rytiniame salos krante susitikti su manimi. Tarp kitko, išplaukdamas iš Melburno, aš niekam nesakiau, kur plaukiame, ir įgula apie tai sužinojo tik tada, kai atsidūrėme atviroje jūroje ir kai Australijos krantai jau buvo dingę mums iš akių. Bet tuo metu dėl vieno įvykio aš patekau į labai keblią padėtį.

– Kas gi atsitiko, Tomai?

– Noriu pasakyti, kad kitą dieną, kai Airtonas sužinojo, kur plaukia „Dunkanas“...

– Airtonas? – sušuko Glenarvanas. – Tai jis čia, laive?

– Taip, sere.

– Airtonas čia! – pakartojo Glenarvanas, atsigręždamas į Džoną Menglą.

– Kas galėjo patikėti? – atsakė kapitonas.

Vienu akimirksniu abiejų galvose it žaibas švystelėjo prisiminimas apie Airtono elgesį, apie ilgai jo ruoštą išdavystę, apie Glenarvano sužeidimą, apie pasikėsinimą prieš Malredį, apie vargus, kuriuos ekspedicija iškentėjo Snovėjaus pelkynuose, – žodžiu, jiems prieš akis iškilo visa to niekšo praeitis. Ir štai aplinkybės taip keistai susiklojo, kad nusikaltėlis pasirodė besąs jų valdžioje.

– Kur jis? – gyvai paklausė Glenarvanas.

– Jis saugomas vienoje bako kajutėje, – atsakė Tomas Ostinas.

– Kodėl jį uždarėte?

– Todėl, kad Airtonas, sužinojęs, jog „Dunkanas" pasuko Naujosios Zelandijos link, tiesiog pasiuto; jis žūtbūt norėjo man įkalbėti, kad pakeisčiau laivo kursą, grasino, pagaliau mėgino sukurstyti prieš mane laivo įgulą. Aš supratau, kad tai pavojingas žmogus, ir turėjau griebtis atsargumo priemonių...

– Ir nuo to laiko...

– Nuo to laiko jis ir sėdi uždarytas kajutėje.

– Gerai, Tomai.

Tuo metu Glenarvaną ir Džoną Menglą pakvietė į kajutkompaniją. Pusryčiai, apie kuriuos jie svajojo krante, buvo paduoti. Nieko nesakydami draugams apie Airtoną, juodu sėdo už stalo.

Bet po pusryčių, kai visi keliautojai, atgavę jėgas, susirinko denyje, Glenarvanas paskelbė, kad laive yra Airtonas ir kad jis ketinąs jį pasikviesti ir visų akivaizdoje apklausinėti.

– Mielas Edvardai, aš nenorėčiau dalyvauti šiame tardyme, – tarė Elena. – Prisipažįstu, man labai sunku bus žiūrėti į tą nelaimingąjį.

– Tai bus akistata, mieloji, – atsakė Glenarvanas. – Būkite gera, pasilikite. Benas Džoisas turi pamatyti visas savo aukas.

Ledi Elena nusileido. Kartu su Mere Grant ji atsisėdo šalia Glenarvano. Aplinkui sustojo majoras, Paganelis, Džonas Menglas, Robertas, Vilsonas, Malredis ir Olbinetas – visi, kurie dėl Airtono išdavystės turėjo patirti tiek kančių ir pavojų. Jūreiviai, dar nesuprasdami artėjančio momento svarbos, tylėdami stovėjo kiek toliau.

– Atveskite Airtoną, – įsakė Glenarvanas.

Aštuonioliktas skyrius
AIRTONAS AR BENAS DŽOISAS?

Pasirodė Airtonas. Tvirtu žingsniu jis perėjo denį ir užlipo juto laipteliais aukštyn. Blausiu žvilgsniu dairydamasis aplink, sukandęs dantis, mėšlungiškai sugniaužęs kumščius, jis priėjo prie Glenarvano, susinėrė ant krūtinės rankas ir tylėdamas laukė. Jo laikysena nebuvo įžūli, bet anaiptol ir ne nuolanki.

– Airtonai, – tarė Glenarvanas, – štai mes vėl susitinkame – šį kartą tame laive, kurį jūs norėjote atiduoti Beno Džoiso katorgininkams!

Sulig tais žodžiais jūrininko lūpos vos pastebimai suvirpėjo. Abejingas jo veidas kiek paraudo. Bet tai buvo ne sąžinės graužimas, o gėda dėl nesėkmės: jis tapo belaisviu toje pat jachtoje, kuriai dar neseniai tikėjosi pats komanduoti, ir po valandėlės štai bus sprendžiamas jo likimas.

Bet jis nieko neatsakė. Glenarvanas kantriai laukė. Tačiau Airtonas atkakliai tylėjo.

– Kalbėkite, Airtonai, – tarė Glenarvanas. – Ką galite man pasakyti?

Airtonas svyravo. Jo kaktą išvagojo gilios raukšlės. Paskui jis ramiai atsakė:

– Neturiu ko jums sakyti, sere. Buvau toks kvailas, kad leidausi sučiumpamas, – štai ir viskas. Darykite su manimi, ką norite.

Tai pasakęs, viršila nusigręžė į krantą, kuris traukėsi tolyn į vakarus, ir apsimetė visiškai nesidomįs tuo, kas dedasi aplinkui. Žiūrint į jį, buvo galima pamanyti, kad tasai šiuo metu laive sprendžiamas svarbus reikalas jam visiškai nerūpi. Bet Glenarvanas pasiryžo būti kantrus. Jam žūtbūt reikėjo išsiaiškinti kai kurias paslaptingos Airtono praeities smulkmenas, ypač apie Harį Grantą ir „Britaniją". Užgniaužęs kylantį pyktį ir dėdamasis visiškai ramus, jis maloniu balsu klausinėjo toliau.

– Tikiuosi, Airtonai, kad jūs malonėsite atsakyti į keletą klausimų, kuriuos jums pateiksiu. Bet visų pirma sakykite, kaip turiu jus vadinti – Airtonu ar Benu Džoisu? Ir ar jūs iš tiesų buvote „Britanijos" viršila?

Airtonas abejingai žiūrėjo į krantą, tarytum negirdėjęs klausimo.

Glenarvano akys blykstelėjo pykčiu, bet jis susivaldė ir ramiai kalbėjo toliau:

– Gal pasakysite bent, kokiomis aplinkybėmis palikote „Britaniją" ir kaip patekote į Australiją.

Ta pati tyla, tas pats abejingumas.

– Paklausykite manęs, Airtonai, – tarė Glenarvanas. – Jeigu nekalbėsite – juo blogiau jums. Vienintelis dalykas, kuris dabar, sprendžiant jūsų likimą, gali jums padėti, yra atviras prisipažinimas. Paskutinį kartą klausiu, ar atsakysite man?

Airtonas atsigręžė į Glenarvaną ir pažiūrėjo tiesiai jam į akis.

– Sere, – tarė jis, – nematau reikalo jums atsakinėti. Ne mano dalykas save patį kaltinti. Tegul tai daro teismas.

– Jūsų kaltę įrodyti labai lengva, – atsakė Glenarvanas.

– Labai lengva? – pašaipiu tonu atkiro Airtonas. – Man rodos, per drąsiai kalbate, sere. Esu įsitikinęs, kad ir pats geriausias teisėjas, nagrinėdamas mano bylą, turės nemaža galvosūkio. Kas pasakys, kaip aš atsidūriau Australijoj, jeigu nėra kapitono Granto, kuris vienas tai žino? Kas įrodys, jog aš esu policijos ieškomas Benas Džoisas, jeigu policija niekados nebuvo manęs suėmusi, o mano draugai – laisvi? Kas, be jūsų, galės iškelti aikštėn ne tik bent vieną mano nusikaltimą, bet ir iš viso peiktiną poelgį? Kas įrodys, kad aš norėjau pagrobti šį laivą ir atiduoti jį pabėgusiems katorgininkams? Niekas, sakau jums – niekas! Jūs įtariate mane – gerai, bet, norint pasmerkti žmogų, juk reikia įrodymų, kurių jums trūksta! O kol jų neturite, aš esu ir būsiu tik Airtonas, „Britanijos" viršila!

Airtonas kalbėjo su užsidegimu, bet jo veidas bematant vėl įgavo pirmykštę abejingumo išraišką. Jis, aišku, manė, kad Glenarvanas, gavęs tokį atsakymą, liausis jį toliau klausinėjęs. Tačiau šis tarė:

– Airtonai, aš ne teisėjas ir neketinu jūsų tardyti. Tai ne mano reikalas. Jūs privalote aiškiai suprasti mano nusistatymą jūsų atžvilgiu. Aš neklausiu nieko, kas ateityje jums galėtų pakenkti. Tuo pasirūpins teismas. Bet jūs žinote, ko mes čia atvykome, žinote, ko ieškome, ir vienu žodžiu galite mums nurodyti tikrą kelią. Ar atsakysite man?

Airtonas pakratė galvą, tvirtai pasiryžęs tylėti.

– Ar pasakysite man, kur yra kapitonas Grantas? – paklausė Glenarvanas.

– Ne, sere, – atsakė Airtonas.

– Ar pasakysite man, kur sudužo „Britanija"?

– Ne.

– Airtonai, – kalbėjo Glenarvanas beveik maldaujamu balsu, – jeigu jūs žinote, kur yra kapitonas Grantas, pasakykite tai ne man, o vargšams jo vaikams, kurie štai laukia iš jūsų vieno vienintelio žodžio.

Airtonas susvyravo. Jis suraukė antakius. Bet tuoj pat tyliai atsakė:

– Negaliu, sere.

Ir staiga, tarsi gailėdamasis savo silpnadvasiškumo, smarkiu balsu pridūrė:

– Ne! Nieko nesakysiu! Galit mane pakarti, jei norite.

– Pakarti! – sušuko Glenarvanas, staigaus pykčio apimtas. Paskui, vėl susivaldęs, tvirtu balsu tarė:

– Airtonai, čia nėra nei teisėjų, nei budelių. Kai tik sustosime, aš perduosiu jus į anglų valdžios rankas.

– Daugiau aš nieko ir neprašau! – atkirto Airtonas.

Tokiu pat tvirtu žingsniu jis grįžo į kajutę, kuri jam atstojo kalėjimą. Prie jos durų Džonas pastatė du jūreivius ir įsakė sekti mažiausią jo judesį. Šios scenos liudytojai, didžiai pasipiktinę ir prislėgti, išsiskirstė.

Taigi Glenarvano pastangos sudužo į atkaklų Airtono tylėjimą. Ką jam dabar daryti? Be abejo, tik viena: vykdyti iki galo planą, sumanytą dar Idne, būtent grįžti namo. O vėliau jis suruoš naują ekspediciją. Bet dabar, kai „Britanijos“ pėdsakai atrodė visiškai pamesti, kai dokumentų niekaip kitaip jau nebuvo galima išaiškinti, kai trisdešimt septintoje lygiagretėje nebeliko jokių neištirtų žemių, „Dunkanas“ teturėjo vieną kelią – grįžti į Europą.

Glenarnavas pasitarė su draugais, o paskui smulkiai apsvarstė su Džonu Menglu visus klausimus, susijusius su jų laukiančia tolima kelione. Džonas nusileido į triumą ir apžiūrėjo kuro at-

sargas. Pasirodė, kad anglių gali užtekti ne daugiau kaip dviem savaitėms. Taigi artimiausiame uoste reikėjo apsirūpinti kuru.

Džonas Menglas pasiūlė Glenarvanui plaukti į Talkahuano įlanką, kur „Dunkanas“, prieš leisdamasis į kelionę aplink pasaulį, kartą jau pildė savo kuro atsargas.

Tiesus kelias į šią įlanką vedė kaip tik trisdešimt septintąja lygiagrete. Iš tenai, ilgesniam laikui apsirūpinus anglimis, bus galima pasukti į pietus, apiplaukti Horno kyšulį ir per Atlanto vandenyną grįžti į Škotiją.

Šis planas buvo priimtas, ir mechanikas gavo įsakymą pakelti garo spaudimą. Po pusės valandos jachta leidosi išilgai vandenyno, Talkahuano įlankos kryptimi, ir šeštą valandą vakaro Naujosios Zelandijos kalnų viršūnės dingo horizonto miglose.

Taip prasidėjo kelias atgal. Drąsiesiems ieškotojams tai buvo liūdna kelionė – jie grįžta į tėvynę be kapitono Granto. „Dunkano“ jūreiviai, kurie kadaise, išvykdami į tolimus kraštus, jautėsi žvalūs ir kupini pasitikėjimo savimi, dabar buvo nusiminę ir prislėgti. Nė vienas iš šauniųjų „Dunkano“ jūreivių nesidžiaugė greitai pamatysiąs savo tėvynę: jei būtų bent mažutė viltis rasti kapitoną Grantą, jie visi, nepaisydami jokių pavojų, dar ilgai klajotų po jūras ir vandenynus.

Štai kodėl muzika ir dainos, kuriomis įgula pasitiko grįžtantį Glenarvaną, veikiai nutilo ir laive įsiviešpatavo slegianti tyla. Keliautojai nebesirinkdavo, kaip kadaise, linksmai pasikalbėti į kajutkompaniją. Visi tarytum vengė susitikti vieni su kitais, tūnojo užsisklendę savo kajutėse, ir tik retkarčiais vienas kitas pasirodydavo „Dunkano“ denyje.

Žmogus, kuris visuomet jautriausiai išgyvendavo visas laivo nelaimes ir džiaugsmus ir kuris vienas dar būtų galėjęs atgaivinti užgesusią keleivių viltį, būtent Paganelis, buvo paniuręs ir

tylus. Jis beveik nesirodė iš savo kajutės. Jo įgimtas plepumas ir prancūzams būdingas gyvumas dingo, jis tapo nekalbus ir užsidaręs. Atrodė, jog jis labiausiai nusiminęs iš visų keleivių. Jei Glenarvanas imdavo kalbėti apie naują ekspediciją, Paganelis tik palinguodavo galvą kaip žmogus, nebeturintis jokios vilties ir apie nelaiminguosius „Britanijos" keleivius galutinai susidaręs tvirtą nuomonę – kad jie negrąžinamai žuvę.

Tuo tarpu čia pat, laive, juk buvo žmogus, kuris galėjo atskleisti „Britanijos" žuvimo paslaptį, bet užsispyręs tylėjo. Tai buvo Airtonas. Be abejonės, jei šis nusikaltėlis ir nežinojo, kur šiuo metu yra kapitonas Grantas, tai bent žinojo, kur paskendo jo laivas. Buvo aišku, kad Granto, jeigu pavyktų jį surasti, Airtonas bijojo kaip svarbaus liudytojo, galinčio iškelti jo niekšybes. Todėl jis ir buvo pasiryžęs tylėti. Jo atkaklumas kėlė visiems baisų apmaudą, o ypač jūreiviams: šie mielai būtų su juo susidoroję.

Glenarvanas dar keletą kartų bandė iš Airtono išgauti paslaptį. Nepadėjo nei pažadai, nei grasinimai. Airtono užsispyrimas buvo toks nepalenkiamas ir toks nesuprantamas, jog majoras pradėjo manyti, kad jis nieko nežino. Majorui, tarp kitko, pritarė ir geografas, nes ši nuomonė, matyt, sutiko su jo paties samprotavimais apie Hario Granto likimą.

Bet jeigu Airtonas nieko nežino, kodėl jis neprisipažįsta? Juk tai jam nepakenktų. O jam tylint, keliautojai negalėjo nė galvoti apie tolesnį ieškojimą. Ar iš to, kad „Britanijos" viršilą jie sutiko Australijoj, buvo galima spręsti, kad ir Haris Grantas yra Australijoj? Žūtbūt reikėjo priversti Airtoną kalbėti.

Ledi Elena, matydama, kad visos vyro pastangos palaužti Airtono atkaklumą eina niekais, paprašė, kad leistų ir jai pamėginti laimę. Kas žino, gal tą, kuris nepasiduoda vyrui, nugalės

moteris švelnumu? Yra juk sena pasaka apie uraganą, kuris veltui mėgina nuplėšti keleiviui nuo pečių apsiaustą, ir apie saulės spindulį, kuris bematant jį priverčia apsiaustą nusivilkti. Argi ne amžinai pasaulyje kartojasi ši istorija?

Žinodamas, kokia protinga yra jaunoji jo žmona, Glenarvanas leido jai elgtis savo nuožiūra.

Tą dieną – kovo 5-ąją – Airtonas buvo atvestas į ledi Elenos kajutę. Elena, norėdama išnaudoti visus šansus, pasikvietė ir Merę, nes manė, kad jaunoji kapitono Granto duktė gali labiau paveikti viršilą.

Visą valandą abi moterys išbuvo užsidariusios su Airtonu. Niekas nesužinojo, ką jie kalbėjosi. Jos niekam nepasakojo, nei kokių įrodymų griebėsi, norėdamos išplėšti iš jo paslaptį, nei ką jisai joms atsakė. Tik visi matė, kad po pasikalbėjimo jos atrodė visiškai nusivylusios: iš jų veidų buvo galima spręsti, kad bandymas nepavyko.

Užtat kai sargybiniai vedė Airtoną atgal į kalėjimą, jūreiviai pasitiko jį piktais grasinimais. O šis tik gūžtelėjo pečiais, tuo sukeldamas dar didesnį įgulos įniršimą. Džonui Menglui ir Glenarvanui vos pavyko jūreivius nuraminti.

Tačiau ledi Elena nepasidavė. Ji ryžosi iki galo kovoti su nuožmiu užsispyrėliu ir kitą dieną, nenorėdama, kad Airtono pasirodymas jachtos denyje vėl suerzintų komandą, pati nuėjo į jo kajutę.

Dvi ilgas valandas geraširdė ir švelni moteris viena kalbėjosi su pabėgusių katorgininkų vadu. Glenarvanas, apimtas nervinio susijaudinimo, vaikštinėjo priešais Airtono kajutę, čia gailėdamasis, kad leido žmonai vargintis bergždžiais įtikinėjimais, čia vėl pasiryžęs išmėginti iki paskutinės visas galimybes.

Tačiau šį kartą ledi Elena pasirodė denyje nušvitusiu veidu.

Nejaugi jai pavyko sužadinti nusikaltėlio širdyje gailestingumą ir išplėšti iš jo paslaptį?

Maknabsas, kuris ją pamatė pirmas, netikėdamas tik mostelėjo ranka.

Tačiau jachtoje beregint pasklido gandas, kad Airtonas pagaliau nusileidęs ledi Elenos maldavimams. Ši žinia, nelyginant elektros srovė, sukrėtė visą įgulą. Jūreiviai niekados taip greitai nesusirinkdavo denyje, net išgirdę Tomo Ostino švilpuką, šaukiantį juos vykdyti skubaus manevro.

Glenarvanas šoko pasitikti žmonos.

– Jis viską papasakojo? – paklausė jis.

– Ne, – atsakė ledi Elena, – bet jis pagaliau nusileido man ir nori pasikalbėti su jumis.

– Ak mieloji, nejaugi jums pavyko jį perkalbėti?

– Tikiuosi, Edvardai.

– Gal jūs mano vardu jam ką nors pažadėjote?

– Pažadėjau tik viena: kad jūs dėsite visas pastangas sušvelninti jo bausmę.

– Gerai, mano brangioji. – Ir įsakė jūreiviams: – Tuoj pat atveskite Airtoną.

Lydima Merės Grant, ledi Elena grįžo į savo kajutę, o Airtonas buvo atvestas į kajutkompaniją, kur jo laukė Glenarvanas.

Devynioliktas skyrius
SANDĖRIS

Įvedę Airtoną į kajutkompaniją, jo palydovai pasišalino.

– Jūs norėjote su manimi pasikalbėti, Airtonai? – paklausė Glenarvanas.

– Taip, sere.

– Prie keturių akių?

– Manau, kad būtų geriau, jei šiame pasikalbėjime dalyvautų ir majoras Maknabsas su ponu Paganeliu.

– Kam būtų geriau?

– Man.

Airtonas kalbėjo visiškai ramiai. Glenarvanas atidžiai pažiūrėjo į jį ir liepė pašaukti Maknabsą ir Paganelį. Šie bematant atėjo.

– Klausome jūsų, – tarė Glenarvanas, kai abu jo draugai susėdo prie stalo.

Airtonas valandėlę patylėjo, tarytum telkdamas mintis, paskui tarė:

– Sere, yra įprasta, kad, darant bet kokį sandėrį ar sutartį, be susitariančių šalių, dalyvauja ir liudytojai. Štai kodėl paprašiau pakviesti poną Paganelį ir majorą. Tai, ką aš noriu jums pasiūlyti, iš esmės yra ne kas kita, kaip sandėris.

Glenarvanas jau buvo pripratęs prie savotiško Airtono elgesio ir, išgirdęs šiuos žodžius, nė nemirktelėjo, nors mintis apie bet kokį sandėrį su šiuo žmogumi jam atrodė keista.

– Kokį sandėrį? – paklausė jis.

– Štai kokį, – atsakė Airtonas. – Jūs norite, kad aš suteikčiau jums žinių, kurios gali būti jums naudingos. O aš noriu, kad jūs padarytumėte man vieną paslaugą, kuri būtų labai naudinga man. Aš jums, jūs man, sere. Sutinkate?

– Kokių žinių jūs galite suteikti? – gyvai paklausė Paganelis.

– Ne, – pertarė Glenarvanas, – kokią paslaugą mes turime padaryti?

Airtonas linktelėjo galvą, tuo parodydamas suprantąs, ką nori pabrėžti Glenarvanas.

– Štai ko aš prašau. Jūs ketinate atiduoti mane į anglų valdžios rankas, tiesa?

– Taip, Airtonai. To reikalauja teisingumas.

– Aš to neneigiu, – ramiai atsakė Airtonas. – Vadinasi, jūs jokiu būdu nesutiktumėte grąžinti man laisvės?

Prieš atsakydamas į šį tiesioginį klausimą, Glenarvanas pagalvojo. Juk nuo jo atsakymo galbūt priklausys kapitono Granto likimas. Pagaliau teisingumo jausmas nugalėjo, ir jis atsakė.

– Ne, Airtonai, negaliu grąžinti jums laisvės.

– Aš to ir neprašau, – išdidžiai atsakė Airtonas.

– Tai ko jūs norite?

– Pasirinkime, sere, vidurio kelią tarp kartuvių, kurios manęs laukia, ir laisvės, kurios jūs negalite man suteikti.

– Būtent?

– Iškelkite mane į kurią nors negyvenamą Ramiojo vandenyno salą, palikdami man tik pačius būtiniausius reikmenis. Aš ten gyvensiu kaip mokėdamas ir turėsiu pakankamai laiko atgailauti už savo kaltes.

Glenarvanas, nelaukęs šitokio pasiūlymo, pažvelgė į savo draugus. Šiuodu tylėjo. Valandėlę pasvarstęs, jis atsakė:

– Airtonai, jeigu aš įvykdysiu jūsų prašymą, jūs papasakosite man viską, ką noriu sužinoti?

– Taip, sere, teisingiau sakant – viską, ką aš pats žinau apie kapitoną Grantą ir „Britaniją“.

– Visą teisybę?

– Visą.

– Bet kas man tai laiduos?

– O, puikiai suprantu, kas jums kelia nerimą. Jūs turite patikėti mano žodžiais – piktadario žodžiais! Taip, bet ką daryti, sere! Taip jau susidėjo aplinkybės. Jums belieka viena iš dviejų – priimti arba atmesti mano pasiūlymą.

– Aš tikiu jumis, Airtonai, – tarė Glenarvanas.

– Ir gerai darote, sere. Tarp kitko, jeigu aš jus apgausiu, jūs visuomet spėsite mane nubausti!

– Kokiu būdu?

– Galėsite vėl atvykti į salą, iš kurios juk aš negalėsiu pabėgti.

Airtono buvo viskas apgalvota. Jis pats užbėgdavo už akių visoms kliūtims, pateikdavo neužginčijamų argumentų prieš save patį. Buvo matyti, kad jis nori įrodyti, jog žiūri į šį „sandėrį" kaip sąžiningiausias žmogus. Rodės, nebuvo galima su didesniu pasitikėjimu atsiduoti savo likimo sprendėjų valiai. Tačiau Airtonas ėjo dar toliau, pasiryžęs galutinai įtikinti Glenarvaną, jog neturįs jokių savanaudiškų tikslų.

– Ponai, – pridūrė jis, – noriu, kad jūs įsitikintumėte mano nuoširdumu, ir atskleidžiu jums visas savo kortas. Aš nesirengiu jūsų apgaudinėti ir pateikiu jums dar vieną savo sąžiningumo įrodymą. Aš būsiu atviras, nes tikiuosi, kad ir jūs išlaikysite duotąjį žodį.

– Kalbėkite, Airtonai, – atsakė Glenarvanas.

– Sere, jūs dar nepareiškėte savo nuomonės dėl mano pasiūlymo, tačiau aš nesvyruodamas iš anksto prisipažįstu, kad apie Harį Grantą žinau labai nedaug.

– Nedaug? – sušuko Glenarvanas.

– Taip, sere. Aš galiu jums papasakoti tik apie save ir tai kapitono Granto surasti jums nepadės.

Glenarvano ir majoro veidai rodė didelį nusivylimą. Jie tikėjosi, kad Airtonas atskleis kokią svarbią paslaptį, o jis štai pareiškė, kad jo suteiktos žinios bus niekam nenaudingos. Tiktai Paganelis liko abejingas ir ramus.

Šiaip ar taip, Airtono prisipažinimas savo paties nenaudai, nors ir buvo, taip sakant, pateiktas be jokios garantijos, pada-

rė nepaprastą įspūdį jo klausytojams, ypač kai baigdamas jisai pridūrė:

– Taigi, sere, aš iš anksto jus perspėju, kad žinotumėte, jog mūsų sandėrio sąlygos yra daug palankesnės man negu jums.

– Nesvarbu, – atsakė Glenarvanas. – Jūsų pasiūlymą priimu. Duodu žodį iškelti jus kurioje nors Ramiojo vandenyno saloje.

– Gerai, sere, – tarė Airtonas.

Ar šis keistuolis buvo patenkintas tokiu sprendimu? Tuo buvo galima ir suabejoti, nes jo veidas nerodė nė mažiausio susijaudinimo. Galėjai pamanyti, jog kalbama ne apie jį, o apie ką nors kitą.

– Aš pasiruošęs atsakyti, – tarė jis.

– Mes neturime jums jokių klausimų, – atsakė Glenarvanas. – Papasakokite viską, ką žinote, tik visų pirma pasisakykite, kas esate.

– Ponai, – pradėjo Airtonas, – aš iš tikrųjų esu Tomas Airtonas, „Britanijos“ viršila. Išplaukiau iš Glazgo Hario Granto laivu 1861 metų kovo 12-ąją dieną. Keturiolika mėnesių mes kartu plaukiojome Ramiajame vandenyne, ieškodami patogios vietos škotų kolonijai įkurti. Haris Grantas – žmogus, gimęs dideliems darbams, tačiau tarp mūsų dažnai kildavo rimtų nesutarimų. Nesutiko mūsų charakteriai. Aš nesu iš nuolankiųjų, o Haris Grantas, sere, jeigu jau ką nusprendė – niekas tenebando jam priešintis. Tai geležinis žmogus – tiek sau, tiek ir kitiems. O aš vis dėlto išdrįsau pakelti maištą. Mėginau sukurstyti prieš jį visą įgulą ir laivą perimti į savo rankas. Ar buvau aš teisus, ar ne, tai dabar nesvarbu. Šiaip ar taip, Haris Grantas ilgai nesvyruodamas 1862 metų balandžio 8 dieną išlaipino mane vakariniame Australijos krante.

– Australijos? – pertraukė Airtono pasakojimą majoras. – Tai jūs palikote „Britaniją“ dar prieš jai sustojant Kaljao uoste, iš kur gautos apie ją paskutinės žinios?

– Taip! – atsakė Airtonas. – Kol aš buvau laive, „Britanija“ niekuomet nebuvo sustojusi Kaljao uoste. Tiesa, Padžio O'Muro fermoje aš kalbėjau apie Kaljao, nes buvau girdėjęs, kad jūs apie tai pasakojote.

– Toliau, Airtonai, – tarė Glenarvanas.

– Taigi aš atsidūriau beveik negyvenamame krante, už dvidešimt mylių nuo Perto, vakarų Australijos sostinės. Klaidžiodamas krantu, sutikau gaują katorgininkų, neseniai ištrūkusių iš Perto kalėjimo. Aš prisidėjau prie jų. Manau, sere, jūs neprieštarausite, jei nepasakosiu, ką veikiau per tuos dvejus su puse metų. Jums pakaks žinoti, kad aš, pasivadinęs Benu Džoisu, tapau gaujos vadu. 1864 metais atėjau į airių fermą. Čia vėl pasivadinau savo tikruoju vardu – Airtonu, parsisamdžiau darbininku ir laukiau patogios progos pagrobti kokį nors laivą. Tai buvo svarbiausias mano tikslas. Po dviejų mėnesių prie Australijos kranto sustojo „Dunkanas“. Svečiuodamiesi fermoje, jūs papasakojote visą kapitono Granto istoriją. Tuomet aš sužinojau daug ką, kas iki tol man buvo nežinoma: apie „Britanijos“ sustojimą Kaljao uoste, apie paskutines iš jos gautas žinias 1862 metų birželio mėnesio data, taigi išsiųstas dviem mėnesiams praėjus po to, kai buvau iškeltas į krantą. Sužinojau, kad į jūsų rankas pateko Hario Granto išmesti dokumentai, kad jo laivas sudužo trisdešimt septintoje lygiagretėje ir kad jūs esate įsitikinę, jog Haris Grantas turįs būti Australijos žemyne. Aš nesvyravau nė minutės. Pasiryžau pagrobti jūsų „Dunkaną“ – puikią jachtą, kurios nepavytų nė patys greitieji britų laivyno laivai. Bet „Dunkanui“ reikėjo didelio remonto. Aš leidau jam

išvykti į Melburną, prisistačiau jums kaip buvęs „Britanijos" viršila ir pasisiūliau nuvesti jus į tariamąją „Britanijos" žuvimo vietą palei rytinį Australijos krantą. Taip aš ir vedžiau jūsų ekspediciją per visą Viktorijos provinciją, įsakęs savo katorgininkų gaujai tam tikru atstumu mus lydėti. Kemden Bridže mano žmonės įvykdė betikslį nusikaltimą, nes „Dunkanas", grįžęs į šią pakrantę, būtų tikriausiai patekęs į mano rankas, o aš su juo būčiau tapęs viso vandenyno valdovu. Šitaip, nesukeldamas prieš save jokio įtarimo, aš atvedžiau jus prie Snovėjaus upės. Jūsų arkliai ir jaučiai, mano apnuodyti, krito vienas po kito. Aš įvedžiau jūsų vežimą į klampias Snovėjaus pelkes. Aš įkalbėjau... Bet visa kita, sere, jūs žinote patys. Būkite tikri, kad jei ne pono Paganelio išsiblaškymas, aš dabar būčiau „Dunkano" kapitonas. Štai ir visa mano istorija. Deja, ponai, mano suteiktos žinios jums nieko nepadės. Jūs dabar matote, kad sandėris, kurį sudarėte su manimi, jums visiškai nenaudingas.

Airtonas nutilo, savo įpročiu susinėrė ant krūtinės rankas ir laukė. Glenarvanas ir abu jo draugai tylėjo. Jie jautė, kad visa, ką papasakojo šis keistuolis nusikaltėlis, yra gryna tiesa. Pagrobti „Dunkaną" jam sutrukdė viena aplinkybė, deja, visiškai nepriklausanti nuo jo valios. Jo bendrai tikrai buvo atvykę į Tufoldo įlanką, nes Glenarvanas rado ten paliktą vieno katorgininko palaidinę. Čia, kaip buvo įsakęs jų vadas, jie laukė pasirodant jachtos, o paskui, įkyrėjus laukti, be abejo, vėl griebėsi savo seno amato – ėmė plėšti ir padeginėti Naujojo Pietų Velso kaimus.

Pirmas prabilo majoras.

– Taigi, – paklausė jis Airtoną, norėdamas patikslinti su „Britanija" susijusias datas, – jus išlaipino vakariniame Australijos krante 1862 metų balandžio 8-ą dieną?

– Taip.

– Ar jūs žinote, kokie buvo tolesni Hario Granto planai?

– Labai mažai.

– Sakykite viską, Airtonai. Kartais ir menkiausia smulkmena gali mus atvesti į tikrąjį kelią.

– Štai visa, ką aš galiu jums pasakyti, sere, – atsakė viršila. – Kapitonas Grantas ketino aplankyti Naująją Zelandiją. Bet, kol aš buvau laive, ši jo plano dalis dar nebuvo įvykdyta. Taigi visai galimas daiktas, kad iš Kaljao „Britanija" išvyko į Naująją Zelandiją. Tai visiškai atitinka ir dokumente nurodytą laivo katastrofos datą – 1862 metų birželio 27-ą dieną.

– Teisingai, – tarė Paganelis.

– O vis dėlto, – atsiliepė Glenarvanas, – žodžių nuotrupos, išlikusios dokumentuose, neturi jokio ryšio su Naująja Zelandija.

– Apie tai nieko negaliu pasakyti, – atsakė viršila.

– Gerai, Airtonai, – tarė tuomet Glenarvanas. – Jūs ištesėjote savo žodį, aš ištesėsiu savąjį. Mums belieka nuspręsti, kurioje Ramiojo vandenyno saloje jus iškelti.

– Man vis tiek, – atsakė Airtonas.

– Tai eikite į savo kajutę, – tarė Glenarvanas, – ir laukite mūsų nutarimo.

Dviejų jūreivių lydimas, Airtonas išėjo.

– Šis nusikaltėlis būtų galėjęs tapti žmogumi, – tarė majoras.

– Taip, – atsakė Glenarvanas. – Tai tvirtos dvasios ir protingas žmogus. Gaila, kad savo gabumus jis panaudojo piktam.

– O Haris Grantas?

– Manau, kad jis bus žuvęs. Vargšai vaikai! Kas jiems pasakys, kur jų tėvas?

– Aš! – atsakė Paganelis. – Taip, aš pasakysiu!

Reikia priminti, kad geografas, šiaip labai šnekus ir nekantrus, per visą pokalbį bemaž nė burnos nepravėrė. Pats netardamas nė žodžio, jis tik atidžiai klausėsi. Bet šie paskutiniai jo žodžiai buvo tokie netikėti, kad Glenarvanas net pašoko.

– Jūs? – sušuko jis. – Jūs žinote, kur yra kapitonas Grantas?

– Taip.

– Iš kur žinote?

– Iš tų pačių dokumentų.

– A! – nutęsė majoras, ir iš jo tono buvo galima spręsti, kad jis nebenori apie tai nė kalbėti.

– Pirma paklausykite, Maknabsai, o paskui galėsite pečiais gūžčioti. Iki šiol aš nieko nesakiau dėl to, kad jūs vis vien būtumėte manimi netikėję. Antra vertus, tai nieko mums nebūtų padėję. Jeigu ryžtuosi pasakyti dabar, tai tik todėl, kad Airtono žodžiai visiškai patvirtino mano spėliojimus.

– Vadinasi, Naujoji Zelandija?.. – paklausė Glenarvanas.

– Paklausykite ir paskui spręskite. Klaida, kuri mus išgelbėjo, įvyko vis dėlto ne be priežasčių, tikriau sakant, ne be „tam tikros priežasties“. Kaip tik tuo metu, kai aš rašiau Glenarvano diktuojamą laišką, man visą laiką galvoje sukosi mintis apie Zelandiją. O štai kodėl. Prisimenate, kartą mums važiuojant, Maknabsas pasakojo ledi Elenai katorgininkų istoriją ir parodė laikraščio *Australian and New Zealand Gazette* numerį, kuriame buvo aprašyta Kemden Bridžo katastrofa. Taigi rašydamas aš pastebėjau tą patį laikraštį, nukritusį ant žemės ir perlinkusį taip, kad jo pavadinimo buvo matyti tik du skiemenys, būtent – *aland.* Tada man iš karto nušvito akys! *Aland* juk yra vienas iš angliškojo dokumento žodžių, kurio iki to laiko mes jokiu būdu negalėjome iššifruoti. Bet juk tai ne kas kita, kaip galūnė žodžio *Zealand* – Zelandija.

– Ką jūs sakote!.. – sušuko Glenarvanas.

– Taip, – varė toliau Paganelis su didžiausiu įsitikinimu. – Šitas žodis man praslysdavo pro akis, o žinote kodėl? Todėl, kad aš daugiausia stengiausi atkurti prancūziškąjį dokumentą. Tai savaime suprantama, nes jis, palyginti su kitais, yra išlikęs sveikiausias. Tačiau jame trūksta šito svarbaus žodžio.

– O! – sušuko majoras. – Jūsų vaizduotė per daug laki, Paganeli. Per greitai jūs pamirštate savo ankstesnes išvadas.

– Aš pasiruošęs jums atsakyti, majore.

– Ką gi tad reiškia žodis *austral?*

– Tą pat, ką ir anksčiau. Tai yra *australes* – pietinės jūros.

– Gerai. O žodis *indi,* kurį iš pradžių jūs skaitėte kaip *indiens* – indėnai, o paskui kaip *indigčnes* – čiabuviai?

– Trečiąjį ir paskutinį kartą skaitau jį kaip *indigence* – vargas.

– O *contin?* – sušuko Maknabsas. – Ar šis žodis ir dabar reiškia kontinentą?

– Ne, kadangi Naujoji Zelandija yra tik sala.

– Taigi?.. – tarė Glenarvanas.

– Mielasis sere, – atsakė Paganelis, – štai kaip skamba dokumentas, mano išaiškintas trečią kartą. Paklausykite ir tada galėsite patys spręsti. Bet visų pirma noriu štai ką pasakyti: pamirškite visus mano ankstesnius aiškinimus ir visai negalvokite apie tai, kuo mes buvome įsitikinę iki šiol; antra, kai kurios vietos jums atrodys „iš piršto išlaužtos“, ir galimas daiktas, kad aš netiksliai jas aiškinu, pavyzdžiui, kad ir skiemenis *gonie,* kurių negaliu išversti kitaip kaip *agonie* – agonija, nors šis žodis ir gerokai man rėžia ausį. Tačiau tai neturi jokios reikšmės. Be to, aš remiuosi visų pirma prancūziškuoju dokumentu, o reikia nepamiršti, kad jis rašytas anglo, kuris prancūzų kalbos galėjo tobulai ir nemokėti. Taigi pradedu.

Ir Paganelis, kirčiuodamas kiekvieną skiemenį, lėtai perskaitė:

– 1862 metų birželio 27 dieną tristiebis laivas „Britanija", išplaukęs iš Glazgo, po ilgos agonijos nuskendo pietinėse jūrose, netoli Naujosios Zelandijos krantų. Dviem jūreiviams ir kapitonui Grantui pavyko pasiekti krantą (aborder – taip aš skaitau žodžio nuotrupą *abor). Čia, be perstojo kęsdami baisų vargą, ...geografinės ilgumos ir 37°11' platumos jie išmetė į jūrą šį dokumentą. Gelbėkite juos, nes kitaip jie žuvę.*

Paganelis nutilo. Jo aiškinimas buvo visiškai priimtinas. Tačiau kaip tik dėl to, kad jis atrodė toks pat teisingas kaip pirmieji du, jis galėjo būti toks pat klaidingas kaip ir anie du. Todėl Glenarvanas su majoru visai nesileido į ginčus.

– O vis dėlto, kadangi „Britanijos" pėdsakų nerasta nei Patagonijoje, nei Australijoje, kur jas kerta trisdešimt septintoji lygiagretė, šis trečiasis aiškinimas turėtų būti tiksliausias.

Pastaroji Paganelio pastaba padarė draugams didelį įspūdį.

– Dabar, Paganeli, – tarė Glenarvanas, – sakykite man, kodėl ištisus du mėnesius laikėte šitą atradimą paslaptyje?

– Todėl, kad nenorėjau dar kartą jūsų apvilti. Be to, mes juk vykome į Oklandą, esantį toje pat geografinėje platumoje, kuri nurodyta dokumente.

– Bet kodėl tylėjote ir tada, kai mes nukrypome nuo šio kelio?

– Dėl to, kad šis aiškinimas, nors ir teisingiausias būtų, negali padėti mums išgelbėti kapitono Granto.

– Kodėl, Paganeli?

– Jeigu kapitono Granto laivas iš tiesų nuskendo prie Naujosios Zelandijos krantų, tai, kadangi nuo to laiko jau praėjo

dveji metai, galime neabejoti, jog kapitonas Grantas arba pats žuvo katastrofos metu, arba tapo čiabuvių auka.

– Vadinasi, jūs manote...

– Kad galima rasti kokių nors laivo liekanų, tačiau nelaimingieji „Britanijos" keleiviai yra neabejotinai žuvę.

– Niekam to nesakykite, – tarė Glenarvanas. – Aš pats, radęs patogią progą, pranešiu šią liūdną žinią kapitono Granto vaikams.

Dvidešimtas skyrius
ŠAUKSMAS NAKTĮ

„Dunkano" įgula tuoj pat sužinojo, kad Airtono pateiktos žinios nenušvietė kapitono Granto dingimo paslapties. Visi laive labai nusiminė: į Airtoną buvo sudėtos visų viltys, ir šit paaiškėjo, kad jis nežino nieko, kas padėtų „Dunkanui" susekti „Britanijos" pėdsakus.

Taigi jachta, nekeisdama kurso, plaukė toliau į rytus. Beliko tik išrinkti salą, kurioje turės būti paliktas Airtonas.

Paganelis ir Džonas Menglas išstudijavo laivo žemėlapį. Pasirodė, kad trisdešimt septinta lygiagretė kaip tiktai kerta vienišą uolėtą Marijos Teresės salelę Ramiajame vandenyne, už pusketvirto tūkstančio mylių nuo Amerikos krantų ir už pusantro tūkstančio mylių nuo Naujosios Zelandijos. Į šiaurę nuo jos yra Pomotu salynas – Prancūzijos protektoratas. Pietuose nėra jokių žemių iki pat amžinųjų ledų ruožo Pietų ašigalio srityje. Laivai nelanko šitos vienišos salelės. Jos nepasiekia joks garsas iš tolimų gyvenamų kraštų. Tik audrapaukščiai kartais nutupia joje pailsėti per savo ilgas keliones. Dauguma žemėlapių visiš-

kai nežymi šios uolos, nuo amžių plakamos Ramiojo vandenyno bangų.

Turbūt nėra Žemės rutuly kitos tokios nuošalios vietos, kuri būtų taip toli nuo susisiekimo kelių.

Su šios salelės padėtimi buvo supažindintas Airtonas. Jis sutiko joje pasilikti, ir jachta pasuko Marijos Teresės link. Tiesė, išvesta per Talkahuano įlanką ir tą salelę, šiuo metu kaip tiktai būtų sutapusi su išilgine „Dunkano“ ašimi.

Po dviejų dienų laivo signalininkas pranešė, jog pasirodė žemė.

Tai buvo Marija Teresė – pailga, žema, vos kyšanti iš vandens sala, iš tolo primenanti didžiulį banginį. Iki jos dar buvo trisdešimt mylių. Jachta skrodė bangas šešiolikos mazgų greičiu.

Horizonte pamažu ryškėjo salelės apybraižos. Saulė jau leidosi vakarop, žerdama paskutinius savo spindulius į netaisyklingą jos siluetą. Buvo matyti ir keletas neaukštų viršukalnių, stūksančių įvairiose salos vietose.

Penktą valandą Džonui Menglui pasirodė, kad jis mato aukštyn kylančius dūmus.

– Gal tai ugnikalnis? – paklausė jis Paganelį, kuris pro žiūroną tyrinėjo naująją žemę.

– Negaliu pasakyti, – atsakė geografas. – Marija Teresė – beveik netirta sala. Vis dėlto reikėtų manyti, kad ji yra vulkaninės kilmės – kadaise iškilusi iš vandenyno.

– Bet jeigu sala yra atsiradusi po ugnikalnio išsiveržimo, – tarė Glenarvanas, – ar nėra pagrindo bijoti, kad po kito panašaus išsiveržimo ji vėl gali dingti po vandeniu?

– Vargu, – atsakė Paganelis. – Sala egzistuoja jau daugelį amžių, o tai yra pakankama jos tvirtumo garantija. Džulijos

sala, iškilusi Viduržemio jūroj, išsilaikė viršum vandens labai neilgai – po kelių mėnesių vėl dingo be pėdsakų.

– Kaip manai, Džonai, – paklausė Glenarvanas, – ar pasieksime salą iki nakties?

– Ne, sere. Aš negaliu rizikuoti tamsoje artintis prie nepažįstamo kranto. Naktį iš lengvo plauksime tam tikru atstumu palei salos krantą, o prašvitus pasiųsime į žemę laivelį.

Aštuntą valandą vakaro buvo likę tik penkios mylios iki kranto. Tačiau saloje nieko aiškaus nebuvo galima įžiūrėti: horizonte dunksojo tik pailgas vos matomas šešėlis, kuris tolydžio artėjo.

Devintą valandą saloje blykstelėjo gana stipri šviesa. Ji nejudėjo ir negeso.

– Štai kas turėtų patvirtinti mūsų spėjimą apie ugnikalnį, – tarė Paganelis atidžiai stebėdamas šviesą.

– Vis dėlto, – atsiliepė Džonas Menglas, – iš tokio nedidelio atstumo mes jau turėtume girdėti dundesį, kuris lydi kiekvieną išsiveržimą, o vėjas iš tos pusės neatneša nė mažiausio garso.

– Iš tikrųjų, – tarė Paganelis, – šis ugnikalnis šviečia, bet dunksėjimo negirdėti. Be to, atrodo, kad jis sušvinta ir vėl prigęsta lygiais laiko tarpais kaip švyturys!

– Tiesa, – pritarė Džonas Menglas, – o juk švyturio šiame krante negali būti. O! – sušuko jis. – Dar viena ugnis! Prie pat vandens! Aure ji juda, slenka krantu!

Džonas neklydo. Iš tiesų pasirodė ir antra šviesa, kuri čia užgesdavo, čia vėl staiga blykstelėdavo.

– Vadinasi, sala gyvenama? – tarė Glenarvanas.

– Matyt, ir čia esama laukinių, – atsakė Paganelis.

– Bet tada Airtono negalime čia iškelti.

– Žinoma, ne, – pridūrė majoras. – Net ir laukiniams tai būtų per daug baisi dovana.

Kapitono Granto vaikai liūdnai žiūrėjo į fosforescuojančią jūrą.

– Paieškosime kitos tuščios salos, – tarė Glenarvanas, kuris negalėjo susilaikyti nenusišypsojęs dėl Maknabso „gailestingumo“. – Aš pažadėjau Airtonui, kad jis liks gyvas ir sveikas, ir noriu savo pažadą tesėti.

– Šiaip ar taip, būkime atsargūs, – tarė Paganelis. – Naujosios Zelandijos gyventojai, kaip ir kitados Kornvalio salų gyventojai, turi paprotį apgaudinėti laivus judančiomis šviesomis. Gali būti, kad šis būdas žinomas ir Marijos Teresės gyventojams.

– Laikykis per ketvirtį mylios nuo kranto, – sušuko Džonas vairininkui. – Rytoj, patekėjus saulei, galutinai nuspręsime, ką daryti.

Vienuoliktą valandą Džonas Menglas ir visi keleiviai išsiskirstė į kajutes. Laivo priekyje deniu vaikštinėjo tik sargybiniai; užpakalyje buvo likęs vienas vairininkas.

Tuo metu į denį užlipo Merė Grant ir Robertas.

Kapitono Granto vaikai, atsirėmę į bortą, liūdnai žiūrėjo į fosforescuojančią jūrą ir vandens srovę, kuri mirgėdama driekėsi paskui „Dunkaną“. Merė galvojo apie Roberto ateitį. Robertas galvojo apie sesers ateitį. Abu mąstė apie tėvą. Ar gyvas dar jų numylėtas tėvas? Nejaugi teks jį palikti likimo valiai? Bet kaip juodu gyvens be jo? Kur pasidės? Kur būtų pasidėję dabar, jei ne Glenarvanas ir jo žmona?

Berniukas, kurį vargas per anksti subrandino, numanė, kokios mintys kankina jo seserį. Jis paėmė Merės ranką.

– Mere, – tarė jis, – niekuomet nereikia nusiminti. Atsimeni, kaip tėvas mums sakydavo: „Svarbiausia gyvenime – drąsa!“ Tad nepraraskime drąsos, sesute, tos drąsos, kuri mūsų tėvui padėdavo nugalėti visas kliūtis. Iki šiol tu dirbai už mane, dabar atėjo eilė man dirbti už tave.

– Brangusis Robertai! – sušnibždėjo mergaitė.

– Aš turiu tau kai ką pasakyti, – kalbėjo toliau Robertas. – Tu nepyksi ant manęs, Mere?

– Už ką turėčiau pykti, vaikeli?

– Ir tu man leisi?..

– Ką tu nori pasakyti? – sunerimusi paklausė Merė.

– Miela sesute, aš noriu būti jūrininku...

– Tu nori mane palikti! – sušuko mergaitė, spausdama brolio ranką.

– Taip, Mere, aš noriu būti jūrininku kaip mano tėvas, kaip kapitonas Džonas! Brangioji Mere, kapitonas Džonas dar neprarado vilties! Jis taip atsidavęs mudviem! Jis pažadėjo padaryti mane tikru jūrininku, o paskui mes kartu ieškosime mūsų tėvo. Sakyk, kad sutinki, Mere! Mūsų, bent jau mano, pareiga yra padaryti tėvui viską, ką jis būtų padaręs mudviem, jei ne jį ištikusi nelaimė. Nuo šiol aš teturėsiu vieną gyvenimo tikslą: ieškoti, tikrai ieškoti mūsų gerojo tėvelio! Kaip jisai mus mylėjo, Mere!

– Ir koks jis buvo kilniaširdis! – pridūrė Merė. – Ar žinai, Robertai, kad jis jau buvo mūsų tėvynės pasididžiavimas, ir jeigu likimas nebūtų užtvėręs jam kelio, jis būtų vienas iš žymiausių jos žmonių.

– Kaip aš galiu nežinoti! – sušuko Robertas.

Merė priglaudė Robertą prie krūtinės. Berniukas pajuto, kaip jo kakta rieda jos ašaros.

– Mere! – sušuko jis. – Tegul mūsų bičiuliai sako, ką nori, tegul jie ir nieko nesako, bet aš dar nepraradau vilties ir niekad jos neprarasiu! Toks žmogus kaip mano tėvas negali žūti neatlikęs pradėto darbo!

Merė Grant nepajėgė atsakyti – ją smaugė ašaros. Pagalvojus apie tai, kiek daug vargo teks patirti Hario Granto be-

ieškant, ir apie jaunąjį kapitoną, kuris mielai dėl jų ir savo gyvybę atiduotų, jos sieloje pabudo įvairiausi jausmai.

– Tai kapitonas Džonas vis dar tikisi? – paklausė ji.

– Taip, – atsakė Robertas. – Džonas – tikras mūsų brolis ir niekuomet mūsų neapleis! Aš tapsiu jūrininku, ir mes vyksime kartu ieškoti mūsų tėvo! Tu sutinki?

– Kaip galiu nesutikti, Robertai?.. Bet mudviem reikės išsiskirti...

– Tu nepasiliksi viena, Mere. Aš žinau! Mano bičiulis Džonas viską man papasakojo. Ponia Glenarvan nepaliks tavęs. Tu – moteris, tu gali ir privalai priimti jos pagalbą. Atsisakyti reikštų parodyti nedėkingumą. Bet vyras – man tėvas gal šimtą kartų yra sakęs, – vyras turi pats savo ateitimi pasirūpinti!

– O kaip bus su mūsų mielais gimtaisiais namais Dandžio mieste?

– Jie ir bus mūsų, Mere! Džonas ir Glenarvanas visa tai jau yra apgalvoję. Tu gyvensi Malkolmo pilyje kaip Glenarvano duktė. Jis pats tai pasakė Džonui, Džonas – man. Tu ten būsi kaip namie ir turėsi su kuo pasikalbėti apie mūsų tėvą, belaukdama, kol mes su Džonu vieną gražią dieną jį parvešime. O, kokia laiminga bus ta diena! – nušvitusiu veidu entuziastingai sušuko Robertas.

– Vaikeli mano, kaip džiaugtųsi mūsų tėvelis, jei galėtų tave girdėti! Kaip tu panašus į jį! Kai užaugsi, būsi gyvas tėvas.

– O Mere!.. – sušnibždėjo Robertas, rausdamas iš laimės ir pasididžiavimo.

– Bet kaip mes atsilyginsime Glenarvanui ir jo žmonai? – tarė Merė.

– O, tai visai nesunku! – sušuko Robertas su jaunuolišku užsidegimu. – Mes juos gerbsime, juos mylėsime, visad jiems

tai sakysime, mes juos bučiuosime, o kai prireiks, ir gyvybę už juos paaukosime!

– Ne, mes dėl jų gyvensime! – sušuko mergaitė, bučiuodama brolį. – Tai jiems labiau patiks – na ir man pačiai!

Kapitono Granto vaikai nutilo ir, tamsoje žvelgdami vienas į kitą, paskendo savo svajonėse. Tačiau mintimis jie dar tęsė pradėtą pokalbį – vienas kitą klausė, vienas kitam atsakinėjo. Tyki jūra iš lengvo suposi, tamsoje mirgėjo nuo sraigto sūkuriuojantis vanduo.

Ir tuomet įvyko kažkas keista, tiesiog antgamtiška. Brolis ir sesuo, kaip kartais atsitinka artimiems žmonėms, kuriuos tarsi jungia kažkokie paslaptingi ryšiai, vienu metu patyrė tą pačią haliucinaciją.

Robertui ir Merei pasirodė, kad iš tolumos, iš juodų vandenyno bangų, iki jų atskrido kažkieno gailus šauksmas, suvirpinęs juos iki pat sielos gelmių.

– Gelbėkit! Gelbėkit! – šaukė balsas.

– Mere, – sušnibždėjo Robertas, – girdėjai? Girdėjai?

Ir abu, persisvėrę per bortą, įsmeigė akis į neperžvelgiamą tamsą.

Bet nieko nebuvo matyti. Viską aplinkui gaubė juoda naktis.

– Robertai, – tarė Merė, blykšdama iš susijaudinimo, – man pasirodė... Man pasirodė taip pat kaip ir tau... Mudu kliedime, Robertai!

Tuo metu jų ausis vėl pasiekė tas pats balsas. Šį kartą iliuzija buvo tokia stipri, kad juodu abu sušuko:

– Tėvas! Tėvas!

Merė Grant nebeišlaikė: apalpusi ji susmuko Roberto glėbyje.

– Čionai! – ėmė šaukti Robertas. – Gelbėkit! Mere... Tėvas!..

Išgirdęs riksmą, prišoko vairininkas. Atbėgo sargybiniai, o netrukus, triukšmo pažadinti, denyje pasirodė Glenarvanas su žmona ir Džonas Menglas.

– Mano sesuo miršta, o tenai mūsų tėvas!.. – sušuko Robertas, rodydamas į bangas.

Niekas nesuprato, ką jis nori pasakyti.

Tą akimirką atsipeikėjo Merė. Sutrikusiu žvilgsniu dairydamasi aplinkui, ji šaukė kaip beprotė:

– Tėvas! Tenai tėvas!

Vargšė mergaitė pašoko ir persisvėrė per bortą, lyg norėdama pulti į jūrą.

– Misteri Glenarvanai! Ponia Elena! – kartojo ji, sunėrusi rankas. – Sakau jums, kad tenai mūsų tėvas! Aš girdėjau jo balsą! Jo šauksmas kilo iš bangų ir atrodė toks graudus kaip paskutinis sudie.

Mergaitę vėl ištiko konvulsijų priepuolis, ir ji neteko sąmonės. Ją nunešė į kajutę. Elena nuėjo jos slaugyti, o Robertas pasilikęs kartojo:

– Mano tėvas! Tėvas tenai! Tikėkit manim, sere!

Tie, kurie stebėjo šią liūdną sceną, pagaliau suprato, kad Merė ir Robertas tapo savo įaudrintos vaizduotės aukomis. Bet kaip įtikinti vargšus kapitono vaikus, kad jų jausmai juos apgavo?

Glenarvanas vis dėlto pamėgino. Jis paėmė Robertą už rankos ir paklausė:

– Tu girdėjai savo tėvo balsą, vaikeli mielas?

– Taip, sere. Ten toli, bangose, jis šaukė: „Gelbėkit! Gelbėkit!“

– Ir tu jį pažinai?

– Kaip aš galėjau nepažinti! Tikriausiai tai buvo jis, prisiekiu jums, sere! Mano sesuo taip pat girdėjo ir pažino jo balsą.

Kaip jūs galite manyti, kad mes abu apsirikome? Sere, gelbėkite tėvą! Valtį, valtį!

Glenarvanas pamatė, kad jokie įtikinėjimai berniuko nepaveiks. Vis dėlto jis ryžosi dar kartą pabandyti ir pasišaukė vairininką.

– Haukinsai, – paklausė jis, – jūs buvote prie vairo tuo metu, kai Merė apalpo?

– Taip, sere, – atsakė Haukinsas.

– Ar jūs nieko negirdėjote? Nieko nematėte?

– Nieko.

– Matai, Robertai.

– Jei tai būtų buvęs Haukinso tėvas, – su nepalaužiamu įsitikinimu atsakė berniukas, – jis nesakytų, kad nieko negirdėjo ir nematė. Tai buvo mano tėvas, sere! Mano tėvas! Mano tėvas!

Paskutinius žodžius Robertui užgniaužė rauda. Jis išblyško ir taip pat susmuko be sąmonės. Glenarvanas liepė nunešti jį į kajutę ir paguldyti į lovą. Berniukas, nakties išgyvenimų nukamuotas, tuoj pat kietai užmigo.

– Vargšai našlaičiai! – tarė Džonas Menglas. – Kiek sunkių valandų jiems tenka išgyventi.

– Taip, – atsakė Glenarvanas, – baisus sielvartas vienu metu sukėlė abiem tą pačią haliucinaciją.

– Abiem kartu! – atsiliepė Paganelis. – Tai vis dėlto keista. Mokslas to nepripažintų...

Paskui jis davė ženklą visiems nutilti, pasilenkė per bortą ir, įtempęs ausis, klausėsi. Buvo visiškai tylu. Paganelis garsiai šūktelėjo. Niekas neatsiliepė.

– Keista, – murmėjo geografas, eidamas į savo kajutę. – Tokio nepaprasto reiškinio negalima išaiškinti vien minčių ir jausmų bendrumu.

Kitą dieną, – tai buvo kovo aštuntoji, – penktą valandą ryto, vos prašvitus, visi keleiviai, tarp jų ir Robertas su Mere, kurių nebebuvo galima išlaikyti kajutėse, susirinko „Dunkano“ denyje. Visi norėjo pamatyti, kokia tai žemė, kurios vakar prietemoje nebuvo galima gerai įžiūrėti.

Visų žiūronai nukrypo į salą. Jachta plaukė vienos mylios atstumu nuo kranto. Buvo matyti kiekvienas jos paviršiaus nelygumas.

Staiga pasigirdo Roberto riksmas. Berniukas tvirtino matąs tris žmones: du, mostiguodami rankomis, bėga krantu, o trečiasis mojuoja vėliava.

– Anglijos vėliava! – sušuko Džonas Menglas, pačiupęs žiūroną.

– Iš tikrųjų! – patvirtino Paganelis, gyvai atsigręždamas į Robertą.

– Sere, – tarė Robertas, visas drebėdamas iš susijaudinimo, – jeigu nenorite, kad aš šokčiau į jūrą ir plaukte nuplaukčiau į salą, įsakykite nuleisti laivelį. O, sere, atsiklaupęs prašau jus, leiskite man pirmam išlipti į krantą!

Visi buvo taip nustebę, kad negalėjo ištarti nė žodžio. Kaip? Šioje mažutėje salelėje gyvena trys žmonės, išsigelbėję iš sudužusio laivo, trys anglai? O ją kaip tiktai kerta trisdešimt septintoji lygiagretė! Visi prisiminė vakar dienos įvykį, prisiminė šauksmą, kurį girdėjo Robertas ir Merė. O gal vaikai ir neapsiriko? Žmogaus balsą jie galėjo girdėti, bet nejaugi tai buvo jų tėvo balsas? Deja, ne! Neįtikėtinas dalykas! Ir kiekvienas su baime širdyje pagalvojo, kokį baisų nusivylimą dar kartą teks išgyventi kapitono Granto vaikams. Ar užteks jiems jėgų šitam paskutiniam smūgiui pakelti? Bet negi galima buvo juos sulaikyti? Glenarvanas nė nesiryžo to daryti.

– Valtį! – sušuko jis.

Bematant į jūrą buvo nuleistas laivelis. Į jį susėdo abu kapitono Granto vaikai, Glenarvanas, Džonas Menglas ir Paganelis. Šeši jūreiviai kiek įkabindami ėmė irti, ir valtis greitai nutolo nuo laivo.

Kai iki kranto buvo likę tik dešimt sieksnių, Merė staiga sukliko:

– Tėvas!

Ant kranto stovėjo trys vyrai. Vidurinis, augalotas ir tvirtas, švelniais, bet kartu ir drąsiais bruožais iš pat pirmo žvilgsnio visiems priminė Robertą ir Merę. Taip, tai buvo tas pats žmogus, apie kurį vaikai taip dažnai pasakodavo savo bičiuliams. Nujautimas jų neapgavo. Tai buvo jų tėvas, tai buvo kapitonas Grantas!

Išgirdęs Merės klyksmą, kapitonas išskėtė rankas ir krito ant smėlio tarsi perkūno trenktas.

Dvidešimt pirmas skyrius
TABORO SALA

Iš džiaugsmo nemirštama, nes tėvas ir vaikai atsipeikėjo dar prieš tai, kai laivelis grįžo į jachtą.

Ar galima aprašyti šitą sceną? Ne, tam nepakaktų žodžių. Visi jūreiviai verkė, matydami šiuos tris žmones, kurie, nepajėgdami ištarti nė žodžio, apkabinę spaudė vienas kitą prie krūtinės.

Haris Grantas drebančiu iš susijaudinimo balsu padėkojo ledi Elenai, Glenarvanui ir visiems jo kelionės draugams už išgelbėjimą. Kol valtis nuo salos pasiekė jachtą, vaikai jau buvo spėję trumpai jam papasakoti apie „Dunkano“ kelionę.

Kiek daug jis skolingas šiai kilniaširdei moteriai, jos vyrui ir jų draugams! Juk visi – pradedant pačiu Glenarvanu ir baigiant jūreiviais – kentėjo dėl jo ir grūmėsi su kliūtimis. Haris Grantas išreiškė savo dėkingumą tokiais paprastais ir kilniais žodžiais, drąsus jo veidas švietė tokiu tyru ir švelniu susijaudinimu, jog visi pajuto, kad tie nuoširdūs žodžiai – geriausias atsilyginimas už visus jų iškentėtus vargus. Net ir nesujaudinamo majoro akys buvo pilnos ašarų, kurių jis nepajėgė sulaikyti. O garbusis Paganelis verkė kaip mažas vaikas, kuris nė nebando slėpti savo ašarų.

Haris Grantas negalėjo atitraukti akių nuo dukters – tokia ji atrodė puiki, išgražėjusi... Jau kelintą sykį jis jai tat kartojo, kviesdamas į liudytojas ledi Eleną, tarsi norėdamas įsitikinti, ar tėviški jausmai jo neapgauna. Paskui, atsigręžęs į sūnų, su pasigėrėjimu sušukdavo:

– Kaip tu išaugai! Tu jau vyras!

Ir vėl apiberdavo bučiniais savo numylėtus vaikus, kurių taip buvo išsiilgęs per pastaruosius dvejus metus.

Robertas vieną po kito pristatė jam savo draugus, kiekvienam rasdamas naujų pagyrimo žodžių. O juk apie visus jis būtų galėjęs pasakyti tą patį: jie visi buvo lygiai geri abiem našlaičiams. Kai juodu priėjo prie Džono Menglo, jaunasis kapitonas paraudo kaip mergaitė, ir jo balsas, kalbantis su Merės tėvu, drebėjo.

Po to ledi Elena smulkiai papasakojo kapitonui Grantui jų kelionės istoriją, ir tėvo širdis buvo kupina pasididžiavimo savo vaikais.

Haris Grantas sužinojo apie sūnaus žygdarbius, apie tai, kad dalį tėvo skolos jis Glenarvanui jau yra grąžinęs. Paskui Džonas Menglas ėmė pasakoti apie Merę tokiais žodžiais, kad Haris

Grantas, kuris jau prieš tai iš keleto ledi Elenos žodžių buvo viską supratęs, paėmė tvirtą jaunojo kapitono ranką, sujungė ją su dukters ranka ir, atsigręžęs į Glenarvaną ir jo žmoną, tarė:

– Sere, ir jūs, ponia, palaiminkit mūsų vaikus!

Kada viskas jau šimtą kartų buvo perkalbėta, Glenarvanas papasakojo Hariui Grantui apie Airtoną. Kapitonas patvirtino visa, ką Airtonas buvo sakęs apie jo iškėlimą į Australijos krantą.

– Tai protingas ir drąsus žmogus, – pridūrė jis. – Į nusikaltimą jį pastūmėjo aistros. Gal vienatvė ir atgaila sugrąžins jį į dorą gyvenimą.

Bet prieš iškeliant Airtoną į Marijos Teresės salą, Haris Grantas panoro su ja supažindinti savo naujuosius draugus. Jis pakvietė juos aplankyti jo medinį namelį ir pasėdėti už jo robinzoniško stalo. Glenarvanas ir jo draugai mielai priėmė kapitono kvietimą. Robertas ir Merė degte degė noru pamatyti tas vietas, kur jų tėvas, atskirtas nuo pasaulio, taip ilgai kankinosi, apie juos tegalvodamas.

Vėl buvo nuleistas laivelis, ir tėvas su vaikais, Glenarvanas, ledi Elena, majoras, Džonas Menglas ir Paganelis netrukus išlipo į salą.

Hario Granto valdoms apeiti pakako keleto valandų. Tiesą pasakius, tai buvo tik plokščia povandeninio kalno viršūnė su daugybe bazaltinių uolų ir vulkaninių uolienų luitų. Seniausiose geologinėse žemės epochose šis kalnas, požeminės ugnies stumiamas, palengva ėmė kilti iš Ramiojo vandenyno gelmių. Bet, amžiams slenkant, ugnikalnis tapo paprastu kalnu, jo krateris užako, ir tik viršūnė pasiliko stūksoti plačiame vandenyne. Paskui susidarė juodžemis, atsirado augmenija; banginių gaudytojai, kurie kadaise pro šalį plaukdami čia buvo sustoję,

paliko naminių gyvulių – ožkų ir kiaulių; jos besiveisdamos ilgainiui virto laukinėmis. Taip šioje vienišoje salelėje suklestėjo visos trys gamtos karalijos.

Kai joje apsigyveno sudužusios „Britanijos“ jūreiviai, gamtai į pagalbą atėjo žmogaus ranka. Per pustrečių metų Haris Grantas ir du jo jūreiviai visiškai pakeitė salą. Nemažame rūpestingai įdirbtos žemės sklypelyje augo puikios daržovės.

Lankytojai priėjo namelį, stovintį žalių gumamedžių pavėsyje. Pro jo langus buvo matyti vien bekraštė, saulės spindulių nužerta jūra. Haris Grantas išnešė į pavėsį, po gražiais medžiais, savo stalą ir pakvietė svečius sėstis. Ožkienos kepsnys, duona iš nardu, keletas puodelių pieno, du ar trys laukinių cikorijų stiebai ir tyras, šaltas vanduo – tai ir visos kapitono vaišės, kurios tikrai būtų pritikusios Arkadijos* piemenims.

Paganelis buvo sužavėtas. Jis prisiminė savo senas svajones apie robinzonišką gyvenimą.

– Tas sukčius Airtonas čia galės puikiausiai gyventi! – sušuko jis entuziastingai. – Ši salelė – tikras rojus!

– Taip, – atsakė Haris Grantas, – tikras rojus trims nelaimingiesiems, radusiems joje prieglaudą po laivo katastrofos; bet aš gailiuosi, kad Marija Teresė nėra didelė ir derlinga sala, su plačia upe vietoj menko upokšnio ir geru uostu vietoj bangų išskalauto mažučio užtakio.

– O kodėl, kapitone? – paklausė Glenarvanas.

– Tuomet galėčiau įsteigti čia koloniją, kurią padovanočiau Škotijai.

– Ak kapitone, – tarė Glenarvanas, – tai jūs vis dar neatsisakote tos idėjos, kuri mūsų tėvynėje taip išgarsino jūsų vardą?

* Arkadija – senovės Graikijos sritis, kurioje gyveno piemenų gentys.

– Ne, sere, ir esu įsitikinęs, jog likimas atsiuntė man išgelbėtojus tik todėl, kad galėčiau ją galutinai įgyvendinti. Reikia, kad mūsų broliai, vargstą senojoje Kaledonijoje, turėtų kur nors naujoje žemėje priebėgą nuo bado ir kančių. Reikia, kad žemėje būtų vietelė, kur mūsų tautiečiai rastų bent kiek laisvės ir gerovės, kurių jiems taip trūksta Europoje.

– Ak kapitone, tai puikus planas, tikrai vertas jūsų kilnios širdies! – sušuko ledi Elena. – Bet šita salelė...

– Ne, ponia, ši uolos viršūnė gali išmaitinti tik keletą kolonistų, o mums reikia plačios žemės, kurioje būtų gausu visokių gėrybių.

– Gerai, kapitone! – sušuko Glenarvanas. – Ateitis priklauso mums. Mes ieškosime tos žemės bendromis jėgomis!

Haris Grantas ir Glenarvanas, tarsi užtvirtindami šitą abipusį įsipareigojimą, tvirtai paspaudė vienas kitam ranką.

Visiems buvo labai įdomu dar šioje saloje, šiame kukliame namelyje besisvečiuojant, išgirsti, kaip dvejus ilgus metus čia išgyveno „Britanijos“ jūreiviai.

Haris Grantas mielai sutiko patenkinti savo naujųjų bičiulių prašymą.

– Mūsų istorija, – pradėjo kapitonas, – panaši į istoriją kiekvieno robinzono, kuris, išmestas į negyvenamą salą, ryžtasi stoti į kovą su gamta, pasikliaudamas vien savo jėgomis.

1862 metais, naktį iš birželio 26-os į 27-ą, „Britanija“, užklupta baisios audros, dūkusios be pertrūkio šešias dienas, sudužo į Marijos Teresės pakrančių uolas. Jūra siautėjo, buvo neįmanoma išsikelti į krantą, ir visa mano įgula žuvo. Tiktai aš ir du jūreiviai – Bobas Lirsas ir Džo Belas – po daugelio nesėkmingų bandymų vargais negalais išsikasėme į krantą.

Žemė, kurioje mes atsidūrėme, pasirodė besanti maža, dviejų mylių pločio ir penkių mylių ilgio, negyvenama salelė su

keliomis dešimtimis medžių viduryje, keliom žaliuojančiom pievom ir, mūsų laimei, niekados neišdžiūstančio gėlo vandens šaltiniu.

Vienas su dviem jūreiviais atsidūręs šiame pasaulio užkampyje, aš vis dėlto nenusiminiau ir nusprendžiau iš paskutiniųjų grumtis. Bobas ir Džo, mano šaunieji nelaimės draugai, kiek galėdami man padėjo.

Mes pradėjome taip kaip ir Danielio Defo Robinzonas – surankiojome sudužusio laivo liekanas. Mums pavyko ištraukti keletą įrankių, ginklų, šiek tiek parako ir maišą grūdų, kurie mums buvo ypatingai brangūs. Pirmosios dienos buvo sunkios, bet maistu mes greitai apsirūpinome: pradėjome medžioti laukines ožkas, kurių salelėje buvo daugybė privisę, ir jūros gyvūnus, kurių taip pat apsčiai rasdavome pakrantėse. Pamažu mūsų gyvenimas įėjo į vėžes.

Mums pavyko išgelbėti keletą laivo prietaisų. Jais aš galėjau nustatyti salos geografinę padėtį. Paaiškėjo, kad sala yra toli nuo jūros kelių ir kad išgelbėti mus gali tik laimingas atsitiktinumas.

Mes dirbome nenuleisdami rankų. Netrukus keletą akrų žemės užsėjome grūdais, išgelbėtais iš „Britanijos“. Savo vienodą kasdienį maistą paįvairindavome cikorijomis, bulvėmis, rūgštynėmis, o vėliau ir kitomis daržovėmis. Prisijaukinome keletą laukinių ožkų. Atsirado pieno, sviesto. Iš nardu, kurie čia auga išdžiūvusių upelių dugne, kepėmės savotišką gan maistingą duoną. Taigi mes turėjome visa, kas būtinai reikalinga žmogui pragyventi.

Iš „Britanijos“ skeveldrų pasistatėme namelį ir apdengėme jį gerai įdervintomis burėmis. Šiame gana tvirtame namelyje laimingai praleidome lietingąjį sezoną. Kiek mes čia apsvarstė-

me įvairiausių planų, kiek prisvajojome! Tų svajonių pati gražiausioji pagaliau štai įsikūnijo!

Iš pradžių buvau nusprendęs iš laivo skeveldrų pasidaryti valtį ir leistis ja į atvirą jūrą. Bet iki artimiausios žemės, tai yra iki Pomotu salyno, iš čia bus ne mažiau kaip pusantro tūkstančio mylių. Joks laivelis neišlaikytų tokios ilgos kelionės. Todėl šios minties atsisakiau ir palikau mūsų išgelbėjimą likimo valiai.

Ak mano mieli vaikai, kad jūs žinotumėte, kaip dažnai mes, įkopę į uolos viršūnę, žvalgydavomės po vandenyną, tikėdamiesi pamatyti kokį nors laivą! Per visą laiką, kurį praleidome atskirti nuo pasaulio, tik du ar tris kartus tolumoj buvo pasirodžiusi burė, kuri vėl tuoj pat dingdavo. Taip praėjo pustrečių metų. Mes jau nieko nebesitikėjome, bet vis dėlto nenusiminėme.

Ir štai vakar aš įkopiau į aukščiausią salos uolą ir vakaruose netikėtai pastebėjau mažą dūmelį. Jis kaskart didėjo. Netrukus pamačiau ir visą laivą. Atrodė, kad jis plaukia mūsų link. Bet ar neaplenks jisai šios salelės, prie kurios juk niekad nėra sustojęs joks laivas?

O, koks baisus tai buvo laukimas! Stebiuosi, kaip man neplyšo širdis. Ant aukščiausios Marijos Teresės viršukalnės mano draugai užkūrė ugnį. Atėjo naktis, tačiau jachta nedavė jokio ženklo, kad būtų mus pastebėjusi. Nejaugi ir ši paskutinė išsigelbėjimo viltis išsisklaidys kaip dūmas?

Aš ilgai nesvyravau. Per naktį laivas galėjo aplenkti salą. Šokau į jūrą ir leidausi plaukti laivo link. Viltis suteikė man nepaprastą jėgą. Tiesiog antžmogiškomis pastangomis įtempęs jėgas, aš įnirtingai yriausi pirmyn. Jachta vis artėjo ir, kai iki jos man beliko gal trisdešimt sieksnių, staiga pasuko į šoną!

Tuomet aš pradėjau beviltiškai šaukti, bet mano balsą išgirdo tik mano vaikai. Tai nebuvo jokia haliucinacija...

Netekęs jėgų, susijaudinimo ir nuovargio iškamuotas, grįžau į krantą. Jūreiviai leisgyvį ištraukė mane iš vandens. Ši paskutinioji mūsų naktis saloje buvo pati baisiausia. Jau manėme, kad esame galutinai pasmerkti čia sulaukti mirties. Bet prašvitus pastebėjome, kad laivas iš lengvo plaukia palei mūsų krantą. Pamatėme, kad jūs leidžiate į vandenį laivelį... Mes išgelbėti! Ir štai – neįtikėtina laimė! – išvydau, kad į mane tiesia rankas mano brangieji vaikai...

Haris Grantas baigė pasakojimą. Robertas ir Merė, bučiuodami ir glamonėdami, jį apkabino. Ir tik dabar kapitonas sužinojo, kad jį išgelbėjo tasai sunkiai beįskaitomas dokumentas, kurį, savaitei praėjus po laivo katastrofos, jis įdėjo į butelį ir įmetė į bangas.

Apie ką galvojo Žakas Paganelis, klausydamas kapitono Granto pasakojimo? Garbusis geografas gal tūkstantąjį kartą suko galvą, mėgindamas atkurti dokumento žodžius. Jis dar sykį pergalvojo tris dokumento aiškinimo variantus, kurie visi dabar pasirodė klaidingi. Bet ar buvo tuose jūros vandens išgraužtuose popieriuose bent mažiausia nuotrupa Marijos Teresės salos pavadinimo? Paganelis nebeiškentė ir, stvėręs Harį Grantą už rankos, sušuko:

– Kapitone, sakykite pagaliau, kas buvo parašyta tame paslaptingame dokumente?

Geografo klausimas sukėlė visuotinį susidomėjimą: paslaptis mįslės, kurią jie veltui bandė įminti ištisus devynis mėnesius, turėjo pagaliau paaiškėti.

– Ar prisimenate tikslų dokumento tekstą? – paklausė Paganelis.

– Žodis į žodį, – atsakė Haris Grantas. – Aš kasdien mintyse kartodavau tuos žodžius, į kuriuos buvo sudėtos visos mūsų viltys.

– Kokie tai žodžiai, kapitone? – paklausė Glenarvanas. – Sakykite greičiau, nes mūsų savimeilė skaudžiai užgauta.

– Gerai, – atsakė Haris Grantas. – Bet, kaip žinote, norėdamas, kad dokumentas turėtų daugiau šansų pasiekti tikslą, aš jį parašiau trimis kalbomis. Kurį jų norite išgirsti?

– Argi jie ne visai vienodi? – sušuko Paganelis.

– Vienodi, išskyrus tik vieną vardą.

– Pakartokite mums prancūziškąjį tekstą, – tarė Glenarvanas. – Šis dokumentas yra išlikęs sveikiausias, tad mes spėliodami daugiausia juo ir rėmėmės.

– Sere, štai jisai žodis į žodį, – atsakė Haris Grantas.

1862 metų birželio 27 dieną tristiebis laivas „Britanija“ iš Glazgo nuskendo už pusantro tūkstančio mylių nuo Patagonijos, pietiniame pusrutulyje. Dviem jūreiviams ir kapitonui Grantui pavyko pasiekti Taboro salą...

– Kaip? – sušuko Paganelis.

– *Čia,* – kalbėjo toliau kapitonas Grantas, – *be perstojo kęsdami baisų vargą, 153° ilgumos ir 37°11' platumos, jie įmetė į jūrą šį dokumentą. Gelbėkite juos, nes kitaip jie žuvę.*

Išgirdęs žodžius „Taboro sala“, Paganelis staiga pašoko, paskui, nebeįstengdamas susivaldyti, sušuko:

– Kodėl Taboro sala? Juk čia Marijos Teresės sala!

– Taip, tiesa, ponas Paganeli, – atsakė Haris Grantas. – Anglų ir vokiečių žemėlapiuose ji vadinama Marijos Teresės sala, o prancūzų žemėlapiuose – Taboro.

Tą akimirksnį ant Paganelio peties nusileido sunkus kumštis, kurio smūgis buvo toks stiprus, jog Paganelis net pritūpė. Turime pasakyti, kad smogė majoras, kuris gal pirmą kartą savo gyvenime peržengė mandagumo ribas.

– Geografas! – pratarė Maknabsas su didžiausia panieka.

Tačiau Paganelis nė nepajuto sunkios majoro rankos: nepalyginamai skaudesnis jam buvo smūgis, ištikęs jo, mokslininko, savimeilę.

Taigi, kaip dabar paaiškėjo, jis buvo visai netoli tiesos. Neįskaitomą dokumentą jis beveik teisingai buvo iššifravęs. Tiesa, laivo sudužimo vietos jam nepavyko įspėti – tai nebuvo nei Patagonija, kaip jis buvo iš karto įsitikinęs, nei Australija, nei pagaliau Naujoji Zelandija. Skiemenys *contin,* kurie iš pradžių jam atrodė turį reikšti *continent,* galų gale buvo išaiškinti teisingai – *continuellement* (be perstojo). *Indi,* pradžioje reiškęs *indiens* (indėnai), vėliau *indigčnes* (čiabuviai), pagaliau įgavo savo tikrąją reikšmę – *indigence* (vargas). Tiktai vienas nutrupėjęs žodis *abor* apgavo įžvalgųjį geografą. Paganelis atkakliai laikė jį pradžia prancūziško žodžio *aborder* (priplaukti prie kranto), o iš tikrųjų čia buvo prancūziškas pavadinimas tos pačios salos, kurioje išsigelbėjo paskendusios „Britanijos“ jūreiviai. Šios klaidos, tiesą sakant, buvo sunku ir išvengti, nes angliškuose „Dunkano“ žemėlapiuose toji salelė buvo pažymėta Marijos Teresės vardu.

– Nesvarbu! – šaukė Paganelis, raudamasis plaukus. – Aš neturėjau pamiršti, kad sala yra dvejaip vadinama! Tai nedovanotina klaida, o juo labiau Geografų draugijos sekretoriui! Gėda, didžiausia gėda!

– Pone Paganeli, raminkitės, nėra ko taip sielvartauti, – įtikinėjo ledi Elena.

– Ne, ponai! Aš – asilas!

– Ir net ne mokytas asilas! – pridūrė majoras tokiu tonu, kuriuo paprastai reiškiama užuojauta.

Po pietų Haris Grantas sutvarkė savo namelį. Iš savo turto jis nieko nepasiėmė norėdamas, kad nusikaltėlis paveldėtų visą doro žmogaus turtą.

Visi grįžo į jachtą. Glenarvanas ketino dar tą pačią dieną iškeliauti ir įsakė paruošti valtį Airtonui į salą iškelti. Airtonas buvo atvestas į denį, kur jis susitiko su Hariu Grantu.

– Štai ir aš, Airtonai, – tarė Grantas.

– Matau, kapitone, – atsakė Airtonas, neparodydamas nė mažiausio nustebimo. – Ką gi, džiaugiuosi matydamas jus gyvą ir sveiką.

– Atrodo, Airtonai, kad aš būsiu padaręs klaidą, išlaipindamas jus gyvenamoje žemėje.

– Taip, atrodo, kapitone.

– Dabar jūs užimsite mano vietą šioje tuščioje salelėje. Tikiuosi, kad čia turėsite gerą progą apgailėti visa, ką blogo esate padaręs žmonėms.

– Ir aš taip manau, – ramiai atsakė Airtonas.

Glenarvanas, kreipdamasis į viršilą, tarė:

– Jūs nesate pakeitęs savo pasiryžimo išsikelti negyvenamoje saloje?

– Ne, sere.

– Taboro sala jums atrodo tinkama?

– Visiškai.

– Dabar, Airtonai, paklausykite mano paskutinių žodžių. Čia jūs būsite atskirtas nuo viso pasaulio, neturėsite jokio ryšio su žmonėmis. Stebuklai atsitinka retai, ir vargu ar jums pavyks iš salelės pabėgti. Jūs būsite čia vienas – vienas su savo sąžine, bet nebūsite nei pamirštas, nei apleistas kaip kapitonas Grantas. Nors ir nesate vertas, kad žmonės jus prisimintų, jie vis dėlto jus prisimins. Aš žinosiu, kur esate, Airtonai, žinosiu, kaip jus surasti, ir to nepamiršiu.

– Dėkoju, sere, – atsakė Airtonas.

Tai buvo paskutiniai žodžiai, kuriuos pasakė vienas kitam Glenarvanas ir Airtonas. Valtis buvo paruošta. Airtonas sėdo į ją.

Airtonas stovėjo ant uolos viršūnės.

Džonas Menglas iš anksto buvo įsakęs nugabenti į salą keletą dėžių konservuoto maisto, drabužių, įrankių, ginklų, gerą atsargą parako bei kulkų, net ir knygų. Darbas turėjo padaryti Airtoną nauju žmogumi.

Atėjo išsiskyrimo valanda. Visa įgula ir keliautojai buvo susirinkę denyje. Ne vienam jų suspaudė širdį. Merė Grant ir ledi Elena negalėjo suvaldyti susijaudinimo.

– Argi tai būtina? – paklausė vyrą jaunoji žmona. – Argi būtinai reikia čia palikti tą nelaimingąjį?

– Reikia, Elena, – atsakė Glenarvanas. – Jis turi išpirkti savo kaltes.

Tuo metu valtis, Džonui Menglui davus komandą, atsiskyrė nuo laivo. Airtonas, ramus kaip visada, stovėdamas pakėlė skrybėlę ir oriu mostu atsisveikino.

Glenarvanas ir visa įgula taip pat nusiėmė skrybėles, tarsi prie mirštančiojo guolio, ir valtis, tylių žvilgsnių lydima, nuplaukė į salą.

Kai tik ji pasiekė krantą, Airtonas iššoko ant smėlio, ir jūreiviai grįžo atgal.

Buvo ketvirta valanda vakaro, ir keliautojai nuo jachtos denio gerai galėjo matyti Airtoną, kuris, susinėręs ant krūtinės rankas, nejudėdamas it statula, stovėjo ant uolos viršūnės ir žiūrėjo į laivą.

– Keliaujame, sere? – paklausė Džonas Menglas.

– Taip, Džonai, – gyvai atsakė Glenarvanas, veltui mėgindamas paslėpti susijaudinimą.

– Pirmyn! – sušuko Džonas mechanikui.

Cilindruose sušnypštė garas, sukunkuliavo nuo sraigto vanduo, ir aštuntą valandą vakaro paskutinės Taboro salos viršukalnės dingo keleiviams iš akių.

Dvidešimt antras skyrius
PASKUTINIS ŽAKO PAGANELIO IŠSIBLAŠKYMAS

Kovo 18-ąją, praslinkus vienuolikai dienų po to, kai „Dunkanas“ paliko Taboro salą, pasirodė Amerikos krantai, o kovo 19-ąją jachta išmetė inkarą Talkahuano įlankoje.

Ji grįžo čia po devynių mėnesių kelionės, lygiai trisdešimt septintąja lygiagrete apiplaukusi aplink pasaulį. Šios atmintinos ekspedicijos dalyviai apkeliavo Čilę, pampas, Argentinos Respubliką, Atlanto vandenyną, Tristano da Kunijos salas, Indijos vandenyną, Amsterdamo salas, Australiją, Naująją Zelandiją, Taboro salą ir Ramųjį vandenyną. Jų pastangos nenuėjo niekais, jie parvežė į tėvynę nuskendusio „Britanijos“ laivo jūreivius.

Šaunieji škotai, kartu su Glenarvanu išvykę į šią ekspediciją, visi iki vieno grįžo į savo tėvynę. Ši kelionė buvo nelyginant senovės istorijoj minima „kova be ašarų“.

Apsirūpinęs kuru, „Dunkanas“ pasuko į pietus, aplenkė Horno kyšulį ir atsidūrė Atlanto vandenyse.

Gal joks laivas nėra plaukęs per Atlantą taip lengvai ir ramiai, kaip šį kartą „Dunkanas“. Rodės, vienintelis jo krovinys buvo laimė ir džiaugsmas. Laive nebeliko jokių neišaiškintų klausimų ir mįslių, net ir Džono Menglo meilė kapitono Granto dukteriai niekam nebebuvo paslaptis.

O vis dėlto buvo dar viena mįslė, kuri visų labiausiai domino Maknabsą: kodėl Paganelis visą laiką vaikščioja taip stropiai užsisagstęs ir bemaž iki ausų apsimuturiavęs kaklajuoste? Majoras nesitvėrė smalsumu sužinoti, kodėl jis taip keistai elgiasi. Tačiau Paganelis griežtai laikė savo paslaptį, neatsakydamas į Maknabso klausimus ir nekreipdamas dėmesio į jo užuominas

bei įtarinėjimus. Jis neatsisagstė net tada, kai „Dunkanas“ perkirto pusiaują ir nuo penkiasdešimties laipsnių karščio ant denio ėmė tirpti derva.

– Paganelis taip išsiblaškęs, kad vaizduojasi esąs Peterburge, – sakydavo Maknabsas, pamatęs geografą įsisupusį į platų apsiaustą tarsi šalčiausią žiemą, kada termometro vamzdelyje sustingsta gyvsidabris.

Pagaliau gegužės 9-ąją, po penkiasdešimt trijų dienų kelionės, Džonas Menglas pamatė Kliro kyšulio šviesas. Jachta įplaukė į šv. Jurgio kanalą, perkirto Airijos jūrą ir gegužės 10-ą dieną jau buvo Klaido įlankoje. Vienuoliktą valandą „Dunkanas“ išmetė inkarą Dambartone, o antrą valandą popiet keliautojai jau buvo Malkolmo pilyje, kur juos džiaugsmingais sveikinimo šauksmais pasitiko jų namiškiai.

Taigi likimo knygoje buvo parašyta, kad Haris Grantas ir jo draugai bus išgelbėti, kad Džonas Menglas ves Merę Grant, kad juos sutuoks senojoje Sent Mango bažnyčioje kunigas Pekstonas, kuris prieš devynis mėnesius meldėsi už tėvo išgelbėjimą, o dabar sujungė jo dukters ir jo išgelbėtojo rankas. Ten buvo parašyta, kad Robertas taps tokiu pat jūrininku kaip jo tėvas ir Džonas Menglas ir kad jie visi trys, Glenarvano globojami, imsis vykdyti didįjį kapitono Granto planą.

Bet ar buvo tenai parašyta, kad Paganelis nemirs viengungis? Abejotina.

Mokytasis geografas labai pagarsėjo savo didvyriškais žygdarbiais. Škotų visuomenėje nepaprastai populiarus tapo ir jo išsiblaškymas. Geografo gerbėjai tiesiog varžėsi dėl jo, ir jis nespėdavo atsakinėti į jų kvietimus.

Kaip tik tuo metu viena maloni trisdešimties metų mergina, Maknabso pusseserė, taip pat keistoka, bet gero būdo ir

dar graži, įsimylėjo keistuolį geografą ir pasiūlė jam savo ranką. Toje rankoje buvo milijonas, bet apie tai niekas neužsiminė.

Paganelis taip pat anaiptol nebuvo abejingas mis Arabelos jausmams, tik nedrįso prisipažinti.

Tuomet majoras ėmėsi tarpininkauti šioms dviem širdims, kurios iš tiesų buvo skirtos viena kitai. Jis pradėjo įtikinėti Paganelį, kad vedybos – tai „paskutinis išsiblaškymas", kurį jis galįs sau leisti.

Kad ir kaip tai atrodė keista, Paganelis buvo didžiai susirūpinęs ir nesiryžo tarti galutinio žodžio.

– Argi mis Arabela jums nepatinka? – nedavė jam ramybės Maknabsas.

– O majore, ji žavinga! – sušukdavo Paganelis. – Ir per daug žavinga! Atvirai sakant, aš net norėčiau, kad ji turėtų kokią ydą.

– Dėl to nesijaudinkite, – sakydavo majoras. – Ydų ji turi, gal ir ne vieną. Nėra tokios tobulos moters, kuri jų neturėtų. Taigi, Paganeli, nutarta?

– Aš nedrįstu, – kartodavo Paganelis.

– Tai sakykite pagaliau, mano mokslininke, ko jūs svyruojate?

– Aš nevertas mis Arabelos, – tais pačiais žodžiais atsakydavo geografas.

Tuo ir baigdavosi jų pokalbis.

Pagaliau vieną dieną, kai nenumaldomasis majoras galutinai prirėmė Paganelį prie sienos, šis prisaikdino majorą tylėti ir atskleidė jam savo paslaptį. Pasirodė, kad iš kelionės aplink Žemę jis parsivežė ypatingą žymę, pagal kurią policijai, jeigu ji kartais imtų jį persekioti, labai lengva būtų jį atpažinti.

– Šit kaip! – sušuko majoras.

– Tikra tiesa, – atsakė Paganelis.

– Bet juk tai neturi jokios reikšmės, garbusis bičiuli!

– Jūs taip manote?

– Netgi priešingai, už tai mis Arabela jus dar labiau pamils. Apie tokį ypatingą žmogų ji ir tesvajojo visą savo gyvenimą.

Ir majoras, toks pat rimtas kaip visados, paliko Paganelį abejojantį ir nerimo prislėgtą.

Tarp Maknabso ir mis Arabelos įvyko trumpas pasikalbėjimas.

Po dviejų savaičių Malkolmo pilyje buvo atšvęstos triukšmingos vestuvės. Paganelis, nors ir aklinai užsisagstęs, atrodė puikiai, o mis Arabela visus žavėte žavėjo.

Geografo paslaptis taip ir būtų likusi palaidota nežinioje, jei majoras nebūtų prasitaręs Glenarvanui, o šis – savo žmonai, kuri savo ruožtu išdavė ją Merei. Žodžiu, paslaptis pasiekė Olbineto žmonos ausis ir pagaliau iškilo viešumon.

Žaką Paganelį, tris dienas išbuvusį maorių nelaisvėje, laukiniai ištatuiravo, ir ne bet kaip, o visą – nuo kojų iki pat kaklo. Jo krūtinėje buvo išraižytas atvaizdas paukščio kivio, kuris, plačiai išskėtęs sparnus, lesa jam širdį.

Tai buvo vienintelis visos kelionės nuotykis, apie kurį geografas negalėjo be apmaudo nė pagalvoti ir už kurį negalėjo dovanoti Naujosios Zelandijos gyventojams. Nors ir kaip apgailestavo Paganelis, bet tai buvo ir vienintelė priežastis, sutrukdžiusi jam grįžti į Prancūziją. Jis bijojo, kad visa Geografų draugija, grįžus ištatuiruotam jos sekretoriui, netaptų karikatūristų ir laikraštpalaikių pajuokos objektu.

Kapitono Granto grįžimas į Škotiją buvo švenčiamas kaip tautinė šventė. Haris Grantas pasidarė populiariausiu žmogumi visoj senojoj Kaledonijoj. Jo sūnus Robertas tapo jūrininku, kaip ir jis pats, kaip kapitonas Džonas, ir, Glenarvano padedamas, tikisi įvykdyti savo tėvo planą: Ramiajame vandenyne įkurti škotų koloniją.

TURINYS

Pirma dalis

Vertė *Rožė Jankevičiūtė*

Antra dalis

Vertė Rožė Jankevičiūtė

Trečia dalis

Vertė Juozas Naujokaitis

Vernes, Jules

Ve-177 Kapitono Granto vaikai: [romanas] / Jules Verne ; iš prancūzų kalbos vertė Rožė Jankevičiūtė ir Juozas Naujokaitis ; iliustravo Edouard Riou. – Vilnius : Alma littera, 2008. - 728 p.

ISBN 978-9955-38-198-3

Kvapą gniaužianti nuotykių istorija, kurioje pasakojama, kaip lordas Edvardas Glenarvanas su savo jachta „Dunkanas" išplaukė į Pietų pusrutulio jūras ieškoti dingusio „Britanijos" laivo kapitono Hario Granto. Knyga žavi ne tik herojų protu ir kilnumu, nuostabiais kelionių aprašymais, tai tikras mokslo žinių lobynas smalsiam skaitytojui.

UDK 840-3

Jules Verne

KAPITONO GRANTO VAIKAI

Iš prancūzų kalbos vertė *Rožė Jankevičiūtė* ir *Juozas Naujokaitis*

Redaktorė *Bronė Balčienė*
Korektorės *Albina Venskevičienė* ir *Salomėja Leiputė*
Viršelio dailininkė *Irma Sujetovaitė*
Maketavo *Zita Pikturnienė*

Tiražas 2000 egz.
Išleido leidykla „Alma littera", A. Juozapavičiaus g. 6/2, LT-09310 Vilnius
Interneto svetainė: www.almalittera.lt
Spaudė AB spaustuvė „Spindulys", Vakarinis aplinkkelis 24, LT-48184 Kaunas
Interneto svetainė: www.spindulys.lt

Kapitono Granto vaikai

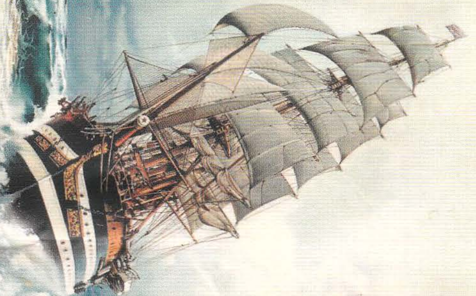
KVAPĄ GNIAUŽIANTI NUOTYKIŲ ISTORIJA, kurioje pasakojama, kaip lordas Edvardas Glenarvanas su savo jachta „Dunkanas" išplaukė į Pietų pusrutulio jūras ieškoti dingusio „Britanijos" laivo kapitono Hario Granto. Knyga žavi ne tik herojų protu ir kilnumu, nuostabiais kelionių aprašymais, tai tikras mokslo žinių lobynas smalsiam skaitytojui.

www.almalittera.lt

Kapitono Granto vaikai

JULES VERNE

Alma littera